Jalal al-Dīn Rūmī, Mawlānā, 1207-1273

Maṣnavī-i maʻnavī

سرسخنها که در هفت جلد مثنوی با سرخ نوشته شده است بر سبیل ایجاز یکان یکان استنباط کرده شود و برسر هر جلدی اشارتی نموده تا یافتن هر مطلوب آسان باشد که در کدام جلد است

ناطق

ان

فرستادن

(اولا بو مقدمه‌یی اوقویوکز)

اهل الله حضراتی بیوریورلرکه رتبهٔ انسانیت درتدر:

اولی بشریت

ایکنجی ملکیت

اوچنجی سر ربوبیت

دردنجی سر الوهیت

وهربری مظهر کلامدرکه رتبهٔ مظهریتندن نطق ایدر.

١ – مظهر کلام بشریت اولان انجق رتبهٔ بشریتدن نطق ایدر.

٢ – مظهر کلام ملکیت اولان رتبهٔ ملکیتدن وهم رتبهٔ بشریتدن نطق ایدر.

٣ – مظهر کلام سر ربوبیت اولان رتبهٔ ربوبیتدن، وهم رتبهٔ ملکیتدن وهم رتبهٔ بشریتدن نطق ایدر.

٤ – مظهر کلام سر الوهیتدن اولان رتبهٔ الوهیتدن وهم رتبهٔ ربوبیتدن وهم رتبهٔ ملکیتدن وهم رتبهٔ بشریتدن نطق ایدر.

بو مراتب اربعهٔ مذکوره‌یه اهل حقیقت، اهل معرفت، اهل طریقت، اهل شریعت تعبیر اولنور.

ومقدمهٔ مذکوره اوزره انبیای عظامدن وحی الهی ایله ظهور ایدن کتاب الله رتبه‌لردر. انجق قرآن عظیم وکلام قدیم رتبهٔ الوهیتدن ظهور ایتدیکیچون سائر کتاب الهیه‌یی حاوی وجامعدر. ولوامت مرحومه‌ده هر بر نبی قدمنده بر ولی مراتب اربعهٔ مذکوره اوزره الهام ربانی ایله ظهور ایلمکده‌در. وهر بر ولی محترم بر نبی مکرمک قدمنده اولدیغی او نبی مقدمک نور علمنه و سر کلامنه وارث اولمقده‌در. (العلماء ورثة الانبیا) حدیث شریفی بو مقدمه‌یه برهان قاطع ودلیل واضحدر.

کذلک قدم ختم نبوتده رتبهٔ ختم ولایت ایله وارث نور علم وسر کلام سر اصفیا وخاتم الانبیا اولوب مظهر روح محمدی وترجمان احمدی اولنلرک کلمات قدسیه‌لری دخی مراتب مذکوره‌یی حاوی وجامعدرکه نقطهٔ عنصر بشریتلری وصحیفهٔ طبع ملکیتلری بحر الوهیتده تکثر وتجدد امواج ربوبیت ایله محو وخالی اولمشدر.

مطلقا انبیاده ظهور ایدن علم وکلام وحی الهی واولیاده ظهور ایدن علم وکلام الهام ربانیدر. منبعلری بردر. اختلاف قالب مجازیدر. فائل حقیقتده اختلاف یوقدر.

امدی مدینهٔ حقیقهٔ باب علم نبوتدن داخل وسرای وحدته واصل اولوب حرم لی مع الله‌ده محرم شاب امرد وسر الوهیت اولنلرک بو مقدمات معلوملریدرکه آنلر وارث علم ختم نبوت ومظهر سر کلام احدیت اولمشلردر.

مولانا جلال الدین رومی حضرتلری ده اولیای کبارک واهل الله عظامک سالک شرفاء‌یه مسلک واذواقه مالانهایه‌یه وارث اولمغله مراتب مذکوره وختامه مسلک ماجدتی قدم رتبهٔ ختم نبوت اولان رتبهٔ ختم ولایت اوزره جامع الکلم والمراتب اولمغله مثنوی شریف دخی مراتب مذکوره‌یی حاوی وجامعدر.

مولانا جلال الدین رومی حضرتلری دیباجهٔ مثنویده مطالعه ایده‌جکلر وجهله بیوریورلرکه: {بو مثنوی کتابیدر. بو کتاب وصول وحقیقت اسرارینی کشفده دینک اصول اصول اصولی یعنی دینه اساسلرینک اساسلریدر. بو کتاب الله‌ه قالبینک زیاده بیوک فقهیدر. والله‌ک زیاده پارلایجی شرعی ودینه الله‌ک زیاده ظاهر اولان حجت وبرهانیدر. آنک نورینک مثل وصفتی ایچرو سنده چراغ اولان قندیلکی اطرافنی تنویر ایدرکه صباحلرک نورندن نورلیدر. بو کتاب انواع واللری وحوکوزلرینی حاوی جنتلرک جنتیدرکه دروندن جریان ایدن بر صوکوزی اهل سلوک یاننده (سلسبیل) ومقامات وکرامات اهلنک عندنده (خیر مقام واحسن مقیل) تسمیه اولنور. ابرار واصحاب خیر آنده یدرلر وایچرلر واحرار آندن فرحلنورلر وشاد اولورلر. بو کتاب مصرده‌کی نیل نهری کبی جریان ایدبیلره شراب وآل فرعون ایله کافرلره حسرتدر. نته‌کیم حق تعالی حضرتلری قرآن عظیم شاننده (یضل به کثیرا ویهدی به کثیرا ولا یضل به الا الفاسقین) بیوریشدر. تحقیق بو کتاب کوکسلرک شفاسی وحزنلرک جلاسی، قرآن عظیم الشانک کشافی ورزقلرک کنشلکی واخلاقک ایلکیدر .... الی آخر} بیورر.

البته بو مثنوی شریف بر نهر جسیم جلتدرده دخی فاسد اولمیانلره عذب وصفا، ومفسدلره تلخ واذاداردر.

جناب حق قرآن عظیم شاننده انبیای عظام حضراتنک حکایه‌لریله بزلره دائما واسطه اولدرده الله‌ه واصل اولمه‌یه چاره برمرشد حقیقی اولدقلرینی وفیوضاتلرینک عدم انقطاعنی محضا آنلردن طریقه استفاضه‌یی قرآن ایله تعلیم ایتمشدر. یوقسه آنلرک ترجمهٔ حاللری دکلدر. قرآنده قصص وحکایه اولدرده بیانات بالاده بیان اولنان

مراتب اربعه‌یی حاوی و شامل بولندیغندن هر مرتبه صاحبی بولندیغی مرتبه‌دن کلامی آڭلایه‌رق دیگر مراتب معنالرینی
آڭلایه‌میه‌جقلری مثنوی شریفده قرآن عظیم‌الشانڭ کشافی اولمقله بو مراتب اربعه‌یی جامع اولمقله هر اوقویان.
بولندیغی مرتبه‌دن آڭلایه‌جغندن بشریتده قالانلر، چنبه حکایه‌سی، طاوشان حکایه‌سی، و یا طوطی حکایه‌سی اوله‌رق
آڭلایه‌جقلردر.

چونکه بشریتڭ ایلروسنده‌کی مراتبدن خبرلری یوقدر. بونڭ ایچون بوکبیلر مثنوی شریفڭ اهل الله
طرفلرندن یازلمش اولان شرحلرینه مراجعت ایله اولدقجه معنالرینه واقف اوله‌بیلیرلر. اثبته مرتبهٔ بشریتده
بولونه‌رق مطالعه ایتدیکی وقت یالڭز حکایه‌لر اوله‌رق آڭلایوب ده بشقه معانی آڭلایه‌مزسه قصورنی کندی بیلسنلر
دیو اوزاتمغه کلمز. یاری آڭلایه‌مزسه سکوت ایدوب آڭلایشی وقت مرهونته و یا اهلنه براقیرده فیضنه
مانع تشکیل ایتمالیدر.

چونکه سیر و سلوک کورمدکجه اهل الله کلاملرینی و مراتبلرینی دها نکی مرتبه‌دن سویلدیکنی آڭلایه‌مامز.
مثنوی شریف حکایه‌لرینی حتی حقیقتله مطالعه ایده‌لم. یالڭز صورت حکایه‌یه حصر ذهن ایتمیه‌لم..
قصه‌دن حصهٔ معنویه‌یه انتقال ایده‌لم. چونکه جناب پیرافندمز قصهٔ مریم‌ده (مقصد حکایه سویلمک دکلدر
قصه‌دن مقصود حصه آلمقدر). حکایه‌نڭ صورت نقشنه یاپشمه‌ملی بیورمشلردر.

حکایه‌دن مقصد نه‌در؟ حقیقت حکایه‌یی هرکس و هر مؤمن موحد بر مقتضای استعداد ازلی درجهٔ ادراکی
و اقتداری قدر بیلمک و آڭلامق ایچون هر حکایه‌نڭ صورت ظاهره‌سنه باقوب ده مجازی بر حکایه‌یه حصر فکر
ایدلمسون. مطالعه بیوریلرکن مجازدن حقیقته فکراً انتقال ایدیلرک انجق اسب همتڭ جولانکاهی
میدان حقیقت اولسون والسلام.

مثنوی شریفڭ باشندن (۱۸ بیتی ۱۸ بیڭ عالم شرحنه کافیدر بیورلمشدر.

{ [illegible] مثنوی شریفڭ [illegible] ترجمه‌سی آلتی اوقونمسی ترجیح اولنمشدر.
[illegible] }

هو العزيز

مثنوی معنوی لمولانا جلال الدین رومی قدس سره

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد و سپاس بی غایه وشکر بیقیاس و بی نهایه اول احد وصمد بی مدانی وواحد بی ثانی اولان معبود محموده مخصوص
ومنصوصدر که تصدیق احدیت وتحقیق واحدیتی ایچون مثنوی کویان ثنای بیچونی ❁ سبحانک لا احصی ثناء علیک کما اثنیت
علی نفسک ❁ اعتراف عجز اتصافیله مدیحه طراز ربوبیتی وقصیده پرداز الوهیتیدر مثلثهٔ موالیدثلاث ورباعیات
عناصر اربعه متضمن مضامین حکمتی وتخمیسات حواس خمسهٔ ظاهره وباطنه معان غرایب قدرتیدر ومسدسات جهات سته
تنزیهات حیازت ذات اقدسی وتقدیسات عبارت صفات مقدسی مضموننی تقریر ومسبعات سبعهٔ سیاره هفت اقلیم
صنایع علویه وسفلیه ده بدایع قدرت عبرت نمونن تبیین وتکریر ایتمکده در وابیات مثمنهٔ هشت بهشت نکاشتهٔ کتابهٔ
وعد سعیدی ونصحیات هفتبند دوزخ ناری سرشت ولوله انداز رعد وعیدی اولمقده در ❁ الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله
والله اکبر الله اکبر ولله الحمد ❁ وازکای صلوة وسلام واصفای تحیات بی انفصام فی کل وقت وحین الی یوم القیام اسم اسمای
خاص محمد ایله مسمی وجملهٔ اسماء شرف انتماسندن نام نامئ احمد ایله صلی الله علیه وسلم طنین انداز قباب سما حبیب اکرمی ورسول
محترمی صوب معالی اوبنه متعاقب ومتوالی اولسونکه افضل موجودات واکمل مخلوقات اولان وجود نازنین پرجودی وذات
کزین مسعودی معروف رحمة للعالمین وموصوف خاتم النبیین اولمشدر ورضوان رب ودود ودرود متعاقب الورود جمیع آل
واصحابی واتباع واشیاع واحبابی جنابلرینه اولسون که هر بری سنت سنیهٔ جلیه لرینه اتباع واقتدا وسیرت بهیهٔ علیه لرینه
اقتفا واهتدا ایله شرفیاب سعادت دارین اولمشدر (اما بعد) ابدای لوازم افتتاح کلام وادای مراسم استفتاح مرام بو رسمه
صورتنمای بیاندر که بندهٔ شرمندهٔ پرقصور جویندهٔ فضل رب غفور رخیفی محمد سلیمان بن عبد الرحمن بن صالح وفقه الله الی خیر الامور

والمصالح

والمصالح وغفرله ولوالديه ولجميع المسلمين والمسلمات مع من قال بالصدق آمين پيك طقسان درت شعبان المعظمنده امر سابق
تقدير وحكم سايق رب قدير ايله عزيمت مصر اثناسنده جملهٔ مراحلدن اولان بلدهٔ قونيه ده اول مظهر فيض قيوم يعني مولاناى روم
جنابنك قدس سرّه زيارت مشهد مباركلريله شرفياب اولمق ميسر اولدقده بروفق دلخواه قديم وتوجه صميم اولاد كراملرندن
جانشين خلافتلري اولان پيشواى طريقت ورهنماى حقيقت بستان چلبي افندي حضرتلرندن سرّح الله روحه في بساتين الجنة مسلك
سلك فقراى حقايق جوى اولمق آرزوسيله تبركا كلاه پوش محبانه اولوب نهانخانهٔ غيبدن بوتاج حكمتله متوج ومبتهج اولديغم
مقدمهٔ حالت يوزيكرمي درت سنه سنده من غير استعداد فيض ملهم بيچون ايله ترجمه خدمتني منتج اولديغي جملهٔ اسرار غيبيه وآثار
غريبه دن اولديغي بين الملدلولدركه بو عبد بمقدار ذره عدم بضاعه واستطاعه دن قطع نظر كتاب مثنوي يه مطالعه وممارسه ومذاكره
ومدارسه جهتندن دخي چندان انتساب اولميوب انجق افتتاح كتابده زبانزدهٔ اشتهار اولان ابياتك في الجمله معناى لغويسي
زبانكذار ايكن مقدمهٔ سوق الهي بوسياق شوق انتساق ايله نتيجه بخش تعلم اولديكه جملهٔ احبابدن برذات مروت نصابك شرفياب
دعوتي اولوب خلال صحبتده حفيدي برطفل رشيدكه استعداد فطريه سي مقتضا سنجه تبركا زيّ مولويده كلهپوش فخر معنوي اولوب
آيين فقراى طريقته اقتدا ايله من غير شعور پيرايهٔ جيب آرزوسي اولان جزيرهٔ شهرت منتخبات مختصرده ابتداى جلد اولدن
اوچنجي بيتكه ❊ سينه خواهم شرحه شرحه از فراق ❊ تا بكويم شرح درد اشتياق ❊ بيتيدر كيف ما اتفق وضع بنان ومعنا سندن
استكشاف بيان ايلدي عبد فقير دخي لسان استعداد سائل ايله معناى لغوي بيانينه مائل اولديغم حالده بيت مزبور وارد
مورد جنان وتردد انفاس ميانده ورد زبان اولوب هرچندكه كلام آخر ومقال ديگر تخلل ايليه درعقب ينه لسان وجنان
بيت مزبورله مشتغل وزمزمه گويان اولمقده مجبور اولوردي شويله كه بعد ختام الصحبه وداع اولنوب مسكن مألوفه تحريك اقدام
عودت خلالنده دخي لفظ ومعناى بيت رفيق طريق خيال ومآل زيباى ذي بالي مرغ بال پرملاله پروبال اولوب شهباز
بلندپرواز طبيعت هواى اشتياق روحانيله اوجات رفيع الدرجات معانيده جولانه باشلدي قصر متخيله ده سلّم دوپايهٔ بيت
مذكوردن طبقات عاليهٔ ابيات سائره يه اعتلا وارتقا ولسان تركيله ادايه تصدي داعيه سي ضمير صفا سميرده جلوه نما اولديغي جهتدن
بعد اداء صلوة المغرب حجرهٔ فقيرانه ده تير آزمايش خانهٔ رنگين بيان هدف مقصوده انداختهٔ مشق امتحان اولوب افتتاح ابيات
كتابدن ❊ پس سخن كوتاه بايد والسلام ❊ بيتنه وارنجه كه اون سكز بيت لطيفدر ترجمه سياقنده ليلهٔ مزبوره يوزيكرمي درت
شهر رجب المرجبنك اوّل جمعه گيجه سي اولمغله عادت حسنهٔ اسلاميان اوزره شعائر اسلام اولان منارات منوره ايقاد قناديل ايله
درون اهل ايمان كبي فروغ افزا وفروزان ودرخشنده وتابان ايدي اذان عشا رسيدهٔ آذان اجابت وادا اولدقده مبادرت
صلات موقوته ايله قلم چابك رقم غنودهٔ خوابگاه محبرهٔ فراغ وبعد اداء الصلوة عزيمت مذكوره ده استخارهٔ استجازه ومساغ
قلنوب مشاهدات عالم مثال بروفق صورت حال رخصت شروعه دال اولمغله متوكلا على الملك المتعال قلم همت عاجزانه ايله
تسويد صحايف مقصوده يه اشتغال اولندي حلال مشكلات اولان خداوند قاضي الحاجاتدن جل شانه مسؤل عاجزانه ومأمول مستمندانه
بودركه لسان وجناني مجراى صدق وصواب ايليوب تكميل واختتامنه حسن توفيق وعنايت والهام خير وهدايت ايله كامكار
وشرفياب ايليه آمين بسرّ اسمه الاعظم ❊ براى تحديث نعمت ❊ مفاد براعهٔ حكمت بودركه زاويه نشين وجود اولان شيخ
عاليمقام روح مستفيض سوانح فتوح اولوب كرسئ دماغده ترجمه ساز مثنوي وموعظه پرداز معنوي اولدقچه افتتاح كلامده
فاتحه خوان استمداد سبحاني وتصليه گويان رسول رحماني اولوب افتقار تعلم رباني وابتدار تعليم يزداني ايله ❊ سبحانك لا علم لنا
الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم ❊ كريمه سنه ❊ رب اشرح لي صدري ويسّر لي امري واحلل عقدة من لساني يفقهوا قولي ❊

آیة جلیله‌سی ضمیمهٔ توشیح وتمیمهٔ تقدیس وتسبیح قیلنوب فقرای قوای اصوله واحبای حواس وعقوله نقل مواعظ وبیان وسرد
مباحث تبیان قاعده‌سن اداد نصکره نای حالت افزای قلم مطربخانهٔ دواتدن تقسیم تحریره سراغاز خوشدم ایلدکچه خروش
سینه ماننده قدوم دبدبه انداز سامعهٔ الفاظ وحروف اولوب هر بری خرقه انداز استتار وکمون وسماع پرداز سماعخانهٔ
درون اولدقلری حالده میدان قرطاس بیانه منتظم الاسلوب یکان یکان دوره ساز درویشانه ودست بر سینهٔ اطاعت
پیشگاه طریقت یعنی مقابلهٔ انتقاد طبیعتده اجرای مراسم تسلیم وایمای لوازم تکریم ایدرلردی ﴿ فالحمد لله الذی علم الانسان ما لم یعلم ﴾
مالک ازمهٔ کلام اولان اصحاب کماله هویدادر که عربی وفارسیده بعض لفظ قصیر مفید معنای کثیر اولوب ترکی ایله اداده زیاده
اقتضا ایمکله بعینها مطابقت اصله امکان اولمز بعض لفظده دخی امر برعکس اولوب ادای مآلدن فضله تکمیل وزن ایچون تتمه واضافه
اقتضا ایدر بو مقوله ابیاتده مرادف وعطف تفسیره مراجعتله افادهٔ مرام اولنمشدر بعض آخرادنی تصرفله ادا وبعض ابیات
ومصاریع موافق استعمال زمان اولمغله علی حاله ابقا اولنمشدر وعربی اشرف لغات اولمق جهتندن بعض مقاله‌ده ملمعا وارد
اولان ابیات عربیه تبرکا اثبات اولنوب بیتمه ترجمهٔ منظومهٔ ترکیه ایله ارداف اولنمشدر ولفظ ومعناده متعذر الادا اولوب
مجرد معنای لغویسنی بیان مخدش صماخ کج فهمان اولان محللرده حسن تعبیرله تعمیهٔ مآل اختیار وحسب الامکان تربیهٔ حال وقال
اعتبار اولنمشدر واول مسئلهٔ غامضه‌که اطلاع مآلی خصیصهٔ ذوق وحال اولوب لسان قال ایله اداسی متعسر ومحال اوله بر وفق
مساعدهٔ الهام رفع ابهام وایهام ایله سیاق وسباقی حوالهٔ فهم اولی الافهام اولنمشدر بو مقدمات اعتذاری ایراددن مراد بودر که
تطبیق اصل وفرعه قادر اولان متصفان عفو وکرم ومنصفان ملکی الشیم ترجمهٔ فقیرانه‌ده واقع زیاده ونقصانی وتعبیرات ناجسبانی حمل
محامل حسنه ایله مقابلهٔ مجامله وعفو تقصیرات بابنده حسن معامله بیوره‌لر که ترجمهٔ مذکوره یه بغتة شروع اولنوب عدم ظفردن ناشی
قطعا شروحه دخی مراجعت اولنمدیغندن ماعدا ملک فقیرانه‌ده صحت وسقامی مشتبه بر نسخهٔ پژمرده بولنمغله انکله اکتفا وترجمهٔ
معانیسنده عبارت الفاظنه اقتفا اولنوب سوانح قلبیه ولوایح غیبیه‌دن اجتلاب فیوضات واکتساب فتوحات اولنمشدر
حافظ ﴿ درپس آیینه طوطی صفتم داشته‌اند ﴿ هرچه استاد ازل گفت بگو ان گفتم ﴾ خفی اولمیه که بو نسخهٔ لطیفه اگرچه ترجمه نامیله
صورتنمای اختتام اولمشدر لکن بو شاهد معرفت بر مخدرهٔ عذرا صفتدر که نامحرمان حقیقت وبیگانگان طریقتدن مستور الجمال وممنوع
الوصال اولمغله هرکس ذیل محاسن فخاوینه دست رس اوله مز مگر اول زمرهٔ صافدل ومنصفان معتدل که تعصب وانکاردن
ساده وآزاده ومزایای رموز عارفینه واقف ودلداده اولوب ورای طور عقلده مکتوم اولان علوم سنیه حقایقنه مقر ومعترف
ورموز خفیه دقایقی آب حیاتندن مغترف اولمش اوله که غیر معلومی اولان خصوصده ﴿ ولا تقف ما لیس لک به علم ﴾ قول شریفیله
نهی صریحی مصرح ومنصوص وهر فن اربابنه مسلم ومخصوص ایکن مجهولات ذاتیه‌سنده ادعای علم کلی وابدای جهل جبلی ایله
﴿ وفوق کل ذی علم علیم ﴾ خبر معتبرندن متجاهل وآبی ومتغافل ومتغابی اولنلر دخل افاضل علما وطعن اکامل عرفایه گستاخانه
جسارت ایدوب عرصهٔ حرمان وخسارت اولور نعوذ بالله المتعالی من تجهل الافاضل والاهالی (لمنشئه) اگر ای مدعی وار ایسه
انکارک بو معنایه ﴿ نه دیرسن قصهٔ حیرتفزای خضر وموسایه ﴾ اثر ذا بو اثر دلپذیر وترجمهٔ بینظیر برپادشاه فلک دستگاه
وبرماه منیر انجم سپاه زمان سعادت اقترانده کشیدهٔ مسطر نظام ورسیدهٔ موقع ختام اولمشدر که ایام سلطنتی وهنگام دولتی اصحاب
فضل وهنر وارباب نظم ونثر معتبره عید سرور موفور اولوب جمله‌سی علی مقادیرهم نوازش واحسان همایونلریله کامیاب
ومسرور اولمشلردر الا وهو السلطان بن السلطان حاکم البرین والبحرین خادم الحرمین الشریفین السلطان الغازی احمد الثالث
ابن ابی المغازی السلطان محمد الرابع بن السلطان ابراهیم خان مد الله ظلال سلطنته العلیة واید کمال دولته الجلیة وعمر اولاده الامجاد

بالدولة والسعادة الى يوم التناد الحق پادشاهمز پادشاه اسلام دام فی عون الملک السلام برپادشاه مؤیّد درکه بخت همایون ظفرمقرونی مظهر فیوضات ربّانیّه و مصدر فتوحات سبحانیّه اولوب یاری توفیق باری ایله جملهٔ مواهب صمدانیّه دن ❁ اذا اراد الله بامیر خیرا جعل له وزیر صدق ❁ اشارت پربشارتی مصداقنجه مرزوق ارادهٔ خیرا ولوب علاوهٔ فخر متشکرانه اولمغه شایسته بر وزیر اعظم بی نظیر و مشیر افخم حکمت پذیره موفق و مهتدی اولوب هم مصاهرت و دامادی هم صدارت کبرای وکالت مبادی ایله تلطیف و تشریف و اساس دولت و سلطنتی رأی رزین اصابت رهبنی ایله تأسیس و ترصیف بیورمشلردرکه عنوان نامهٔ القابی بو اوصاف ایله موشح و صحایف قلوب اولوا الالبابده مشروح و مصرحدر فرید العصر بآرائه و وحید الدّهر فی آلائه عزیز الوجود فی السماحة والجود صاحب الاخلاق الحمیدة الحسنة کاسب الاوصاف السعیدة المستحسنة آصفی الآرا برمکی الطبع حاتمی العطا محبّ العلم والعلماء مربی الفضل والفضلاء مروّج امتعة البلاغة والفصاحة مخرج امثلة الجود والسماحة صدر الوزارة بدر الامارة الوزیر الجلیل المعظم والمشیر الجمیل المفخم ابراهیم پاشا رزقه الله تعالی بالخیر فیما یشا اللهم انصر سلطاننا سلطان الاسلام والمسلمین واجعل وزراءه مؤیّدین بالصدق والحق الی یوم الدین آمین آمین یا مجیب السائلین والحمد لله رب العالمین

بیان حال حضرت مولانا

الحمد لله وحده والصلوة والسلام علی من لانبیّ بعده وعلی آله واصحابه واتباعه واحبابه ❁ معلوم اوله که حالا بلاد قرامادن قونیه دیمکله معروفه قصبهٔ فیض مألوفه ده اولاد کرامنه دار القرار افاضه اولان آستانهٔ شرافت نشانه کندیلرینک و والد ماجدلرینک وسائر اولاد واحفاد والانهادلرینک مزارات متبرکه لری بقعهٔ حالات افزاسنده مدفون اولان مولانا شهرت وجلال الدّین لقب محمد بن محمد بهاء الدین الشهیر بسلطان العلماء بن حسین البلخی بن احمد بن مودود بن ثابت بن مسیب بن مطهر بن حماد بن عبد الرحمن ابن اوّل الخلفاء افضل الاولیاء رفیق شفیق محبوب رب صدیق صدیق وعتیق لقب ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه وعن اولاده وعن جمیع اصحاب النبی الجلیل صلوات الله وسلامه علیه وعلی سائر الانبیاء لسان پارسی اوزره التی جلد ایله مفرز ومنظوی ابیات کثیرهٔ عدیده یی محتوی مثنویٔ شریف شهرتیله مقبول وضیع وشریف اولان کتاب منظومنک دیباجهٔ عربیه سی وترجمهٔ دلپسندینک مفهوم ارجمندیدرکه بو نسق اوزره ایراد اولندی

دیباجهٔ مثنوی

هذا کتاب المثنوی وهو اصول اصول اصول الدّین فی کشف اسرار الوصول والیقین وهو فقه الله الاکبر وشرع الله الازهر وبرهان الله الاظهر مثل نوره کمشکوة فیها مصباح یشرق اشراقا انور من الاصباح وهو جنان الجنان ذوات العیون والاغصان منها عین تسمی عند ابناء هذا السبیل سلسبیلا وعند اصحاب المقامات والکرامات خیر مقاما واحسن مقیلا الابرار فیه یأکلون ویشربون والاحرار منه یفرحون ویطربون وهو کنیل مصر شراب للصابرین وحسرة علی آل فرعون والکافرین کما قال الله تعالی یضل به کثیرا ویهدی به کثیرا وما یضل به الّا الفاسقین وانه شفاء الصدور وجلاء الاحزان وکشاف القرآن وسعة الارزاق وتطییب الاخلاق بایدی سفرة کرام بررة یمنعون بان لایمسه الا المطهرون تنزیل من رب العالمین لایأتیه الباطل من بین یدیه ولا من خلفه والله یرصده ویرقبه وهو خیر حافظا

وهو ارحم الراحمين وله القاب اخرلقبه الله تعالى واقتصرنا على هذا القليل والقليل يدل على الكثير والجرعة تدل على الغدير والحفنة تدل على البيدر الكبير يقول العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى محمد بن محمد بن حسين البلخي تقبل الله منه اجتهدت فى تطويل المنظوم المثنوي المشتمل على الغرائب والنوادر وغرر المقالات ودرر الدلالات وطريقة الزهاد وحديقة العباد قصيرة المباني كثيرة المعاني لاستدعاء سيدي وسندي ومعتمدي ومكان الروح من جسدي وذخيرة يومي وغدي وهو الشيخ قدوة العارفين امام الهدى واليقين مغيث الورى امين القلوب والنهى وديعة الله بين خليقته وصفوته فى بريته ووصاياه لنبيه وخباياه عند صفيه مفتاح خزائن العرش امين كنوز الفرش ابو الفضائل حسام الحق والدين حسن بن محمد بن حسن المعروف باخي ترك ابايزيد الوقت جنيد الزمان الصديق ابن الصديق ابن الصديق رضي الله عنه وعنهم الارموي الاصل المنتسب الى الشيخ المكرم بما قال امسيت كرديا واصبحت عربيا قدس الله روحه وارواح اخلافه فنعم السلف ونعم الخلف له نسب القت الشمس عليه رداءها وحسب ارخت النجوم لديه اضواءها لم يزل فناؤهم قبلة الاقبال يتوجه اليها بنو الولاة وكعبة الامال يطوف بها وفود العفاة ولازال كذلك ما طلع نجم وذر شارق ليكون معتصما لاولي البصائر الربانيين الروحانيين السمائيين العرشيين النوريين السكوت النظار الغيب الحضار الملوك تحت الاطمار اشراف القبائل اصحاب الفضائل انوار الدلائل آمين يارب العالمين وهذا دعاء لايرد فانه ❁ دعاء لاصناف البرية شامل

والحمد لله وحده وصلى الله على سيدنا محمد وآله وعترته الطيبين الطاهرين

ترجمهٔ ديباجهٔ مثنوى

بو كتاب مثنوى كشف اسرار وصول ويقين ده اصول اصول اصول دين اولوب فقه اكبر وشرع ازهر وبرهان اظهر آهيدر پرتو انوار معاينهسنك مثالى بركوزهٔ دلكشاده روشنا مصباح اولوب شروق اشراقى شارقه بخش نور صباحدرده بو كتاب مستطاب عيون واغصانله مزين برجنان جنان اولوب اندن برعين جاريدركه ابناء سبيل حقانى بپننده سلسبيل ايله تسميه واصحاب مقامات وكرامات ميانندهخير مقام واحسن مقيل ايله تعميه اولنوراندن ابرار عيش ونوش واحرار طرب وخروش ايدرلر وبو كتاب مثنوى نيل مصر كبى صابرينه شراب وآل فرعون وكافرينه حسرت وتبابدر شويله كه الله عظيم الشان بيورمشدر يضل به كثيرا ويهدى به كثيرا ومايضل به الا الفاسقين ❁ وبو كتاب مستطاب شفاى صدور واصفاى سرور وجلاى احزان وكشاف قرآن وموروث توسع ارزاق روحانى وباعث تطيب اخلاق سبحانى اولوب ايادى سفرهٔ كرام بررهٔ معنوى محض الهام رب العالمين اولمق شرفيله مس غير طاهردن مانع يعنى بطونى حاوى اولديغى دقايق معانئ ربانى وحقايق معارف حقانى يه انكارلرى سببيله ماهو المقصوده نامحرمانى اطلاعدن رادع اولورلر وتنزيل رب العالمين اولمق حسبيله بو كتابك پيش وپسندن باطل تطرق ايلمزكه الله عظيم الشان حافظ ونكهبانيدر پس امدى اول خير حفظ ايله ارحم الراحمين در وبو كتاب مثنوى ايچون نيچه القاب جميله واردر كه مجرد تلقيب عنايت صمدانيه در انجق بز بو لقب قليله قصر ايلدك كه قليل كثيره

وجرعه غديره دلالت وتوده غله خرمن كپيره اشارت ايدر الله عظيم الشانك صوري ومعنوي محتاج رحمتي
عبد ضعيف محمد بن محمد بن حسين بلخي دركه تقبل الله منه بن بوغرر مقالاتي ودرر دلالاتي وطريقهٔ زهادي
وحديقهٔ عبادي قصيرة المباني كثيرة المعاني غرايب ونوادري مشتمل اولان منظومهٔ مثنوي يي
نظويلده سيدو سندم وجسدمده منزله كبير روحم اولان صديق معتمدم وذخيرهٔ يوم وغدم استدعاسيله
بذل مجهود ايلدم كه شيخ مشار اليه قدوة العارفين امام الهدى واليقين مغيث الورى امين القلوب
والنهى ووديعة الله بين خليقته وصفوته في بريته ووصاياه لنبيه وخباياه عند صفيه مفتاح خزائن
العرش وامين كنوز الفرش ابو الفضائل حسام الحق والدين حسن بن محمد بن حسن المعروف
باخي ترك ابويزيد وقت وجنيد زمان صديق بن صديق بن صديق رضي الله عنه وعنهم
جنابيدركه ارموي الاصل اولوب امسيت كرديا واصبحت عربيا قوليله محترم اولان
شيخ مكرمه منتسبدر قدس الله روحه وارواح اخلافه فنعم السلف ونعم الخلف اوذات
ستوده ايچون برنسب وحسب ثابتدركه اوزرينه شمس رداسني القا ونجوم
ضياسني ارخا ايلمشدر ساحهٔ سعادتخانه سي اولادملوكه قبلهٔ اقبال واصحاب
سلوكه كعبهٔ آمال اولمقدن خالي اولمدي ومادامكه اخترتابان طالع
ونير درخشان لامع اوله بو صفتله اتصافدن خالي اولمسون
تاكه ربانيون روحانيون وسماويون وعرشيون نورانيون
عدادندن معدود اولان اولوا البصائر ايچون عروهٔ
وثقى اوله لركه اول زمرهٔ عليه وفرقهٔ جليه
بر ملوك ساكتلردركه ناظرلر وغائبلردركه
حاضرلردر وملوك پلاس پوشلردركه
جمله سي اشراف قبائل واصحاب
فضائل وانوار دلائلدر
آمين يارب
العالمين
م

[illegible]

[illegible]

تقریض وقایع نویس شانی زاده محمد عطاء الله افندی من الموالی

مثنوی هفت اطوار جلال الدین که هست — مغز قرآنست و با سبع المثانی همدم است

از نحیفی پیش ازین بوده مترجم جلدشش — لیک او را جلد هفتم همچو کنجی مبهم است

آن طلسمی کرد حل مفتاح کلک فاضلی — زانکه قطب وفق خطش با مسبع محرم است

این نه جای شک و ریبست اندرین فرخنده کار — سرّ مولانا با سماعیل فرّخ ملهم است

کفت ملاّ چون دکان وحدتست این مثنوی — در ره او سوی توحید اشنایی الزم است

چیست فاضلتر هنر در آدمی جز علم حق — بر همه فضل و کمال علم الهی اقدم است

از خودی کس را نمی باشد میسر این عطا — داد حقست و صواب اینست والله اعلم است

قد ظهر المجلد السابع باظهار الشیخ اسماعیل المولوی الشارح وشرحه ایضا واجاب عن اعتراضات المنکرین فیه باجوبة بلیغة مشبعة ذکر فیه انه لما بلغ الی تحریر شرح المجلد الخامس سنة خمس وثلاثین والف ظهرت نسخة من نسخ المثنوی مؤرخ کتابتها لسنة اربع عشرة وثمانمائة فاشتراها وطالعها بتمامها فوجد انها من انفاس المولوی صاحب المثنوی ولم یشک انه من کلامه فانکره اهل الطریقة اشد الانکار واعترضوا علیه باربعة اوجه فشرحها واجاب عن اعتراضاتهم باجوبة طویلة الذیل حاصلها انهم انکروا لعجزهم عن الفرق بین کلامه وکلام غیره وحدهم واوّل هذا الشرح الحمد لله الذی جعل المثنوی المعنوی مثل السموات السبع الی آخره واوّل هذا المجلد بعد الدیباجه

ای ضیاء الحق حسام الدین سعید ❁ دولتت پاینده فقرت بر مزید

بسم الله الرحمن الرحیم

بشنو از نی چون حکایت میکند
از جدایی‌ها شکایت میکند

کز نیستان تا مرا ببریده اند
از نفیرم مرد و زن نالیده اند

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق

هر کسی کو دور ماند از اصل خویش
باز جوید روزگار وصل خویش

من بهر جمعیتی نالان شدم
جفت خوشحالان و بدحالان شدم

هر کسی از ظن خود شد یار من
از درون من نجست اسرار من

سر من از نالهٔ من دور نیست
لیک چشم و گوش را آن نور نیست

تن ز جان و جان ز تن مستور نیست
لیک کس را دید جان دستور نیست

آتشست این بانگ نای و نیست باد
هر که این آتش ندارد نیست باد

آتش عشقست کاندر نی فتاد
جوشش عشقست کاندر می فتاد

نی حریف هر که از یاری برید
پردهایش پردهای ما درید

همچو نی زهری و تریاقی که دید
همچو نی دمساز و مشتاقی که دید

نی حدیث راه پرخون میکند
قصهای عشق مجنون میکند

محرم اینهوش جز بیهوش نیست
مرزبانرا مشتری جز گوش نیست

دیکله نیدن کیم حکایت ایتمده
آیریلقلردن شکایت ایتمده

دیر قامشلقدن قوپاردیلر بنی
نالشم زار ایلدی مرد و زنی

شرحه شرحه ایلسون سینه‌م فراق
ایلیم تا شرح درد اشتیاق

هر کیم اصلندن اوله دور و جدا
روزکار وصلی ایلر مقتدا

بن که هر جمعیتک نالانیم
همدمم خوشحال و بدحالانیم

هر کشی زعمنجه باکه یار اولور
صحبتمدن طالب اسرار اولور

سرم اولمز نالشمدن کرچه دور
لیک یوق هر چشم و کوشه فیض نور

بر بردن جان و تن پنهان دکل
لیک یوق دستور رؤیت جانه بیل

اولدی آتش صیت نی صانمه هوا
کیمده یوق آتش یوغیسه حیف اکا

آتش عشق ایله در تأثیر نی
جوش عشق ایله در تشویر می

یاردن مهجوره همدرد اولدی نی
چاکساز پردهٔ مرد اولدی نی

نی کبی بر زهر و تریاق اوله مز
نی کبی دمساز و مشتاق اوله مز

نی ویرر بر راه پرخوندن خبر
عشق مجنون قصه‌سن تقریر ایدر

بیدلاندر محرم اسرار هوش
یوق زبانه مشتری الا کوش

١٥ درغم ما روزها بیگاه شد — روزها با سوزها همراه شد
١٦ روزها گر رفت گو رو باک نیست — تو بمان ای آنکه چون تو پاک نیست
١٧ هرکه جز ماهی ز آبش سیر شد — هرکه بی روزیست روزش دیر شد
١٨ در نیابد حال پخته هیچ خام — پس سخن کوتاه باید والسلام
بند بکسل باش آزاد ای پسر — چند باشی بند سیم وبند زر
گر بریزی بحر را در کوزهٔ — چند گنجد قسمت یکروزهٔ
کوزهٔ چشم حریصان پر نشد — تا صدف قانع نشد پر در نشد
هرکرا جامه ز عشقی چاک شد — او ز حرص وعیب کلی پاک شد
شاد باش ای عشق خوش سودای ما — ای طبیب جمله علتهای ما
ای دوای نخوت وناموس ما — ای تو افلاطون وجالینوس ما
جسم خاک از عشق بر افلاک شد — کوه در رقص آمد وچالاک شد
عشق جان طور آمد عاشقا — طور مست وخر موسی صاعقا
بالب دمساز خود گر جفتمی — همچو نی من گفتنیها گفتمی
هرکه او از همزبانی شد جدا — بی زبان شد گرچه دارد صد نوا
چونکه گل رفت وگلستان در گذشت — نشنوی زان پس ز بلبل سرگذشت
جمله معشوقست وعاشق پردهٔ — زنده معشوقست وعاشق مردهٔ
چون نباشد عشق را پروای او — او چو مرغی ماند بی پروای او
من چگونه هوش دارم پیش وپس — چون نباشد نور یارم پیش وپس
عشق خواهد کین سخن بیرون بود — آینه غماز نبود چون بود
آینه ات دانی چرا غماز نیست — زانکه زنگار از رخش ممتاز نیست
گر شدی از زنگ وآلایش جدا — میزدی برق نور خورشید خدا
بشنوید ای دوستان این داستان — خود حقیقت نقد حال ماست آن

دردمزدن روزلر بیگاه اولور — روزلر چوق سوز ایله همراه اولور
غم دکلدر کونلر ایلرسه گذر — سن همان باقی اول ای پاکیزه تر
ماهی بی بحر اولور سیر ابساز — روزی بی روزک اولور غایت دراز
پخته حالن هیچ فهم ایتسومی خام — اختصار اوزره گرک سوز والسلام
بندیکی قطع ایت اول آزاد ای پسر — تا بکی پا بکده بند سیم وزر
بحری افراغ ایلسک برکوزه یه — غالب اولمز قسمت یکروزه یه
کوزهٔ چشم حریص اولسومی پر — بی قناعت اولمز اصداف ایچره در
عشقله اول جامه کیم چاک اولمدی — چرک حرص وکبردن پاک اولمدی
خرم اول ای عشق شیرینکارمز — ای طبیب علت اطوارمز
ای دوای نخوت وناموسمز — سنسن افلاطون وجالینوسمز
جسم خاکی عشقله اولدی بلند — کوه کلدی رقصه اولدی نشوه مند
طوری پرنور ایتدی چون نور لقا — بو خبر در خر موسی صعقا
گر بولیدم همدم ودمسازمی — نی کبی افشا ایدردم رازمی
همزباندن اوکیم اولدی جدا — بی زباندر ایتسه ده صیت وصدا
کتدی گل ذوق گلستان قالمدی — بلبل نالانده افغان قالمدی
جمله معشوق اولدی عاشقدر حجاب — زنده در معشوق وعاشق مرده تاب
هرکیمک عشقیله سوز وسازی یوق — مرغ بی پردر انک پروازی یوق
عقل وهوشه یر قالورمی برنفس — نور جانان اولمیتدا درس
کاری عشقک میل کشف رازاولور — صاف اولان مرآت بی غماز اولور
ایلمز مرآت جانک کشف راز — صفوتنده زنکدن یوق امتیاز
زنک وآلایشدن اولسه گر جدا — برق اوررده نور خورشید خدا
نوله اولسه زیب گوش راستان — اولدی وصف حالمز بو داستان

حکایت عاشق شدن پادشاه بر کنیزکی وخریدن اورا ورنجور شدن کنیزک وتدبیر پادشاه در معالجهٔ او

بود شاهی در زمانی پیش ازین — ملک دنیا بودش وهم ملک دین
اتفاقا شاه روزی شد سوار — با خواص خویش از بهر شکار
یک کنیزک دید شه بر شاهراه — شد غلام آن کنیزک جان شاه
مرغ جانش در قفص چون می طپید — داد مال وآن کنیزک را خرید
چون خرید او را وبرخوردار شد — آن کنیزک از قضا بیمار شد

بر پادشاه بر کنیزکه عاشق اولوب جاریه خسته اولمغله پادشاهک تدبیر علاجی بیاننده در

وار ایدی بر پادشاه کامبین — اولمشیدی مالک دنیا ودین
اتفاقا اولدی شه برکون سوار — ایتدی خیل خاصله عزم شکار
برکنیزک کوردی یولده شهریار — بنده سی اولدی انک بی اختیار
مرغ جانی ایتدی عرض اضطراب — اشترایه قیلدی تعجیل وشتاب
ایلدی زیب حرمگاه وصال — اول کنیزک اولدی ناگه خسته حال

آن یکی خر داشت پالانش نبود / یافت پالان گرگ خر را در ربود
کوزه بودش آب می نامد بدست / آب را چون یافت خود کوزه شکست
شه طبیبان جمع کرد از چپ و راست / گفت جان هر دو در دست شماست
جان من سهلست و جان جانم اوست / دردمند و خسته ام درمانم اوست
هرکه درمان کرد مر جان مرا / برد گنج و در و مرجان مرا
جمله گفتندش که جانبازی کنیم / فهم گرد آریم و انبازی کنیم
هر یکی از ما مسیح عالمیست / هر الم را در کف ما مرهمیست
گر خدا خواهد نگفتند از بطر / پس خدا بنمودشان عجز بشر
ترک استثنا مرادم قسوتیست / نی همین گفتن که عارض حالتیست
ای بسا ناورده استثنا بگفت / جان او با جان استثناست جفت
هرچه کردند از علاج و از دوا / گشت رنج افزون و حاجت ناروا
آن کنیزک از مرض چون موی شد / چشم شه از اشک خون چون جوی شد
از قضا سرکنگبین صفرا فزود / روغن بادام خشکی می نمود
از هلیله قبض شد اطلاق رفت / آب آتش را مدد شد همچو نفت

بولمدی پالان اولکم خر بولور / بولسه پالان خر نصیب گرگ اولور
کوزه اولسه آب اولمز زیب دست / صو بولنقده اولور کوزه شکست
ایلدی جمع اطبا پادشاه / دیدی ایکی جانه لازمدر پناه
دردمندم جانمک جانی اودر / دردمک تدبیر درمانی اودر
کیمکه درمان ایلیه اول جانمه / نائل اولدی گوهر و مرجانمه
جمله سی شاهه دیدی جهد ایلرز / جهد مزدر عهدهٔ عهد ایلرز
عصرمزده هپ مسیح عالمز / درده درمان زخمه جانه مرهمز
اولدیلر غافل مشیتدن تمام / انلری حق ایتدی قهر عجز تام
ترک استثنا اولور عجزه سبب / ذکر حقدر مایهٔ حسن ادب
ناروا در کار غافل ناروا / آشنای حقده در سر دوا
ایتدیلر چوق درلو تدبیر علاج / بولمدی اما بری فیض رواج
اول کنیزک اولدی دردندن چو موی / چشم شه اشکیله خود مانند جوی
ایتدی صفرایی فزون سرکنجبین / دهن بادام اولدی خشکی یه رهین
قبضله کلدی هلیلجدن سدد / آتشه آب ایتدی نفط آسا مدد

ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجهٔ کنیزک بر پادشاه و روی آوردن پادشاه بدرگاه خدای تعالی و خواب دیدن پادشاه مبشر غیبی را و یافتن طبیب الهی و حاصل شدن مراد او

کنیزکه معالجه دن حکیملرک عجزین کوروب شاهک مسجده عزیمتی و درگاه حقه ضراعتی و خوابه واروب مناممنده مبشر غیبی طبیب الهیله تبشیر ایدوب مراد شاهک بفعل الله تعالی حصولی بیاننده در

شه چو عجز آن حکیمان را بدید / پا برهنه جانب مسجد دوید
رفت در مسجد سوی محراب شد / سجده گاه از اشک شه پر آب شد
چون بخویش آمد ز غرقاب فنا / خوش زبان بگشاد در مدح و ثنا
کای کمینه بخششت ملک جهان / من چگویم چون تو می دانی نهان
ای همیشه حاجت ما را پناه / بار دیگر ما غلط کردیم راه
لیک گفتی گرچه میدانم سرت / زود هم پیدا کنش بر ظاهرت
چون بر آورد از میان جان خروش / اندر آمد بحر بخشایش بجوش
در میان گریه خوابش در ربود / دید در خواب او که پیری رو نمود
گفت ای شه مژده حاجاتت رواست / گر غریبی آیدت فردا ز ماست
چونکه آید او حکیم حاذقست / صادقش دان کو امین و صادقست
در علاجش سحر مطلق را ببین / در مزاجش قدرت حق را ببین
چون رسید آن وعده گاه و روز شد / آفتاب از شرق اخترسوز شد

کوردی شه عجز حکیمانی عیان / پا برهنه مسجده اولدی روان
مسجدک محرابنی ایتدی مقام / سجده گاهی غرق اشک اولدی تمام
چشمنی ایتدی نور عبرت روشنا / ایلدی بر وجهله حمد و ثنا
ای که ادنی بخششک ملک جهان / سا که ظاهر آشکار و نهان
قاضی الحاجات کیم سنسن فقط / ایلدم راه طلبده بن غلط
سن بیوردک گرچه قول ایلر خطا / ایلدم بن ظاهر و باطن عطا
چون دل و جانیله اولدی پر خروش / بحر الطاف الهی ایتدی جوش
خوابه واردی گریه ایلرکن همان / کوردی بر پیر اولدی غائبدن عیان
دیدی مژده حاجتک اولدی قبول / سا که فردا بر غریب ایلر نزول
بیل حکیم حاذق اولدی اول غریب / هم امین و مرد صادق هم طبیب
کیم علاج ایتسه ایدر سحر حلال / قدرت حق ایله دراندهٔ کمال
چونکه پیدا اولدی ایتدی ترک خواب / وعدهٔ غیبیدن اولدی نشوه یاب

بود

بود اندر منظره شه منتظر
تا ببینند آنچه بنمودند سر
دید شخصی فاضلی پرمایهٔ
آفتابی درمیان سایهٔ
میرسید از دور مانند هلال
نیست بود و هست بر شکل خیال
نیست وش باشد خیال اندر روان
تو جهانی بر خیالی بین روان
بر خیالی صلحشان و جنگشان
وز خیالی فخرشان و ننگشان
آن خیالاتی که دام اولیاست
عکس مهرویان بستان خداست
آن خیالی را که شه در خواب دید
در رخ مهمان همی آمد پدید
شه بجای حاجبان در پیش رفت
پیش آن مهمان غیب خویش رفت
هر دو بحری آشنا آموخته
هر دو جان بی دوختن بر دوخته
گفت معشوقم تو بودستی نه آن
لیک کار از کار خیزد در جهان
ای مرا تو مصطفی من چون عمر
از برای خدمتت بندم کمر

شاه اولدی روزننده منتظر
تا ظهور ایده بو سر مستتر
گوردیکم بر شخص فاضل مایه دار
اولدی ظاهر همچو مهر سایه دار
دوردن رخشنده مانند هلال
گاه ظاهر گه خفی همچون خیال
روحه نسبتله خیال اولور نهان
اول خیالاتک برید ربو جهان
صلح و جنگی اهل دنیانک خیال
فخر و ننگ و کبری خود عین وبال
نقش دیگر اولدی دام اولیا
عکس مهرویان باغ کبریا
اول خیالیکم دو شنده گوردی شاه
روی مهماندن اکا ایتدی نگاه
همچو حاجب فارشو چیقدی شاه اکا
ایتدی اول مهمان غیبی به ثنا
مجمع البحرین عشق اولدی عیان
اولدی همدم میهمان و میزبان
دیدی معشوقم سن ایدک اول دکل
گوستررایش ایشی اما متصل
ای بکا سن مصطفی بن چون عمر
خدمتکده ایلدم شد کمر

از خداوند ولی التوفیق درخواستن توفیق رعایت ادب
درهمه حالها و بیان کردن وخامت ضررهای بی ادبی

خداوند ولی التوفیقدن جل شانه رجای توفیق ادب ایده وسوء
ادبک وخامت عاقبتی بیان اولنده در

از خدا جوییم توفیق ادب
بی ادب محروم گشت از لطف رب
بی ادب تنها نه خود را داشت بد
بلکه آتش بر همه آفاق زد
مائده از آسمان درمیرسید
بی صداع و بی فروخت و بی خرید
درمیان قوم موسی چند کس
بی ادب گفتند کو سیر و عدس
منقطع شد خوان و نان آسمان
ماند رنج زرع و بیل و داسمان
باز عیسی چون شفاعت کرد حق
خوان فرستاد و غنیمت بر طبق
مائده شد از سما پس عائده
گفت چون انزل علینا مائده
باز گستاخان ادب بگذاشتند
چون گدایان زلها برداشتند
کرد عیسی لابه ایشانرا که این
دائمست و کم نگردد از زمین
بدگمانی کردن و حرص آوری
کفر باشد پیش خوان مهتری
زان گدارویان نادیده ز آز
آن در رحمت بر ایشان شد فراز
ابر بر ناید پی منع زکات
وز زنا افتد وبا اندر جهات
هرچه بر تو آید از ظلمات و غم
آن ز بی باکی و گستاخیست هم
هرکه بی باکی کند در راه دوست
رهزن مردان شد و نامرد اوست
هرکه شد در راه گستاخ طریق
آن بود در وادی حسرت غریق
از ادب پرنور گشتست این فلک
وز ادب معصوم و پاک آمد ملک

استرز حق ایده توفیق ادب
بی ادب اولمز سزای لطف رب
بی ادب نفسنده بد اما تمام
شورش آفاق اولور کاری مدام
آسماندن مائده ایتدی نزول
کیم یوق انده مدخل فرع واصول
قوم موسادن برایکی بی ادب
ایتدیلر سیر و عدس ضمن طلب
قطع اولندی خوان و نان آسمان
قالدی رنج زرع اوقات و زمان
ایلدی عیسی دخی حقدن رجا
اولدی فضل و لطف و جودی ملتجا
مائده اولدی سمادن عائده
دیدی چون انزل علینا مائده
ینه گستاخان ایدوب ترک ادب
اولدیلر آلودهٔ ذل طلب
انلره عیسی دیدی بو خوان جود
مستمر اولدی احسان و ودود
سوء ظن و حرص بدکاری عیان
رازقه کفران نعمتدر رهمان
اول گدا طبعان کور حرص و آز
سد باب لطفه اولدی فتنه ساز
مانع باران اولور حبس زکات
هم زناندر وبا عند الجهات
ساکه سندندر ینه آلام و غم
اولدی گستاخی کارک لاجرم
خشیت حقدن اوکیم بیدرد اولور
رهزن مردان اولوب نامرد اولور
کیم بو یولده اولسه گستاخ طریق
اول اولور وادی حسرتده غریق
پهل ادبدندر که نورا ولدی فلک
هم ادبدر عصمت خیل ملک

بدز كستاخى كسوف آفتاب ... شد عزازيلى ز جرأت ردّ باب
وقت آنكه بايدش كردن بيان ... ماجراى حال شاه و ميهمان

جرأتندندر كسوف آفتاب ... هم عزازيل اولدى كور مردود باب
حال مهمان و شهه كلسون كلام ... سوز طويل اولدى كرك بسط مرام

ملاقات پادشاه با آن طبيب الهى كه در خوابش بشارت داده بودند بملاقات او

پادشاهك منامنده مبشر اولديغى طبيب الهى ايله ظاهرده ملاقاتى بياننده در

دست بكشاد و كنارانش كرفت ... همچو عشق اندر دل و جانش كرفت
دست و پيشانيش بوسيدن كرفت ... از مقام و راه پرسيدن كرفت
پرس پرسان مى كشيدش تا بصدر ... كفت كنجى يافتم آخر بصبر
صبر اكر تلخست وليكن عاقبت ... ميوه اش باشد شفا و عافيت
كفت اى هديهٔ حق و دفع حرج ... معنئ الصبر مفتاح الفرج
اى لقاى تو جواب هر سؤال ... مشكل از تو حل شود بى قيل و قال
ترجمانى هرچه ما را در دلست ... دستكيرى هر كه پايش در كلست
مرحبا يا مجتبى يا مرتضى ... ان تغب جاء القضا ضاق الفضا
انت مولى القوم من لا يشتهى ... قد ردى كلّا لئن لم ينتهى
چون كذشت آن مجلس خوان كرم ... دست او بكرفت و برد اندر حرم

شاه آچوب اللرى ايتدى دركنار ... ايتدى عشق آسا دل و جانن مدار
بوس ايدوب پيشانئ دستن تمام ... اولدى شه پرسندهٔ راه و مقام
پيرى اكرام ايله چكدى سينه يه ... ديدى ايردم صبر ايله كنجينه يه
صبر تلخ اولدى وليكن عاقبت ... ميوه سنده وار شفا و عافيت
ديدى سن تحفهٔ دفع حرج ... معنئ الصبر مفتاح الفرج
هر سؤاله اولدى ديدارك جواب ... حل مشكل سنده در بى ارتياب
ترجمان قول ما فى البالسن ... دوشمه سن دستكير حالسن
مرحبا يا مجتبى يا مرتضى ... ان تغب جاء القضا ضاق الفضا
انت مولى القوم من لا يشتهى ... قد ردى كلّا لئن لم ينتهى
ايليوب اكرام پير محترم ... دست بردست ايتدى ادخال حرم

بردن پادشاه آن طبيب را بر سر بيمار تا حال او را ببيند

پادشاهك اول طبيب الهى يى خسته نك يانته كتوروب حاله واقف اولديغيدر

قصهٔ رنجور و رنجورى بخواند ... بعد از ان در پيش رنجورش نشاند
رنك رو و نبض و قاروره بديد ... هم علاماتش هم اسبابش شنيد
كفت هردارو كه ايشان كرده اند ... آن عمارت نيست ويران كرده اند
بيخبر بودند از حال درون ... استعيذ الله مما يفترون
ديد رنج و كشف شد بر وى نهفت ... ليك پنهان كرد و با سلطان نكفت
رنجش از صفرا و از سودا نبود ... بوى هر هيزم پديد آيد ز دود
ديد از زاريش كو زار دلست ... تن خوشست و او كرفتار دلست
عاشقى پيداست از زارئ دل ... نيست بيمارى چو بيمارئ دل
علت عاشق ز علتها جداست ... عشق اسطرلاب اسرار خداست
عاشقى كرزين سر و كرزان سرست ... عاقبت ما را بدان سو رهبرست
هرچه كويم عشق را شرح و بيان ... چون بعشق آيم خجل باشم از ان
كرچه تفسير زبان روشنكرست ... ليك عشق بى زبان روشنترست

وصف حالن سويليوب سرتاپا ... خسته يانته مقام ايتدى اكا
كوردى رنك روى و نبضن سربسر ... ايتدى اسباب و علاماته نظر
ديدى انلر بونجه درمان ايتديلر ... يوق عمارت بلكه ويران ايتديلر
اولمشلر واقف حال درون ... استعيذ الله مما يفترون
پير بيلدى خسته نك حالن عيان ... جانب شهدن ولى ايتدى نهان
علت سودا و صفرا بلليدر ... دود هيزم اولسه بويا بلليدر
بيلدى جسمانى دكل انده عرض ... وار انك قلبنده روحانى مرض
عشقه شاهد نالش دلده اثر ... خسته لك يوق خستهٔ دلدن بتر
عشقدر تعريف علتدن جدا ... اولدى اسطرلاب اسرار خدا
عشق ايكى باشدن كه بالاتر اولور ... عاقبت اهل دله رهبر اولور
هرنه كلو ايلسم شرح و بيان ... لال اولور عشقك بياننده زبان
كرچه تفسيره زباندر آشنا ... ليك عشق بى زباندر روشنا

چون قلم اندر نوشتن میشتافت / چون بعشق آمد قلم برخود شکافت
عقل در شرحش چو خر در گل بخفت / شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت
آفتاب آمد دلیل آفتاب / گر دلیلت باید از وی رو متاب
از وی ار سایه نشانی میدهد / شمس هردم نور جانی میدهد
سایه خواب آرد ترا همچون سمر / چون برآید شمس انشق القمر
خود غریبی در جهان چون شمس نیست / شمس جان باقیست کاورا امس نیست
شمس در خارج اگرچه هست فرد / میتوان هم مثل او تصویر کرد
شمس جان کو خارج آمد از اثیر / نبودش در ذهن و در خارج نظیر
در تصور ذات اورا گنج کو / تا درآید در تصور مثل او
چون حدیث روی شمس الدین رسید / شمس چارم آسمان سر درکشید
واجب آید چونکه آمد نام او / شرح رمزی کردن از انعام او
این نفس جان دامنم برتافتست / بوی پیراهان یوسف یافتست
کز برای حق صحبت سالها / بازگو حالی از آن خوش حالها
تا زمین و آسمان خندان شود / عقل و روح و دیده صد چندان شود
لا تکلفنی فانی فی الفنا / کلت افهامی فلا احصی ثنا
کل شیء قاله غیر المفیق / ان تکلف او تصلف لا یلیق
من چگویم یک رگم هشیار نیست / شرح آن یاری که اورا یار نیست
شرح این هجران و این خون جگر / این زمان بگذار تا وقتی دگر
قال اطعمنی فانی جائع / واعتجل فالوقت سیف قاطع
صوفی ابن الوقت باشد ای رفیق / نیست فردا گفتن از شرط طریق
تو مگر خود مرد صوفی نیستی / هست را از نسیه خیزد نیستی
گفتمش پوشیده خوشتر سر یار / خود تو در ضمن حکایت گوش دار
خوشتر آن باشد که سر دلبران / گفته آید در حدیث دیگران
گفت مکشوف و برهنه بی غلول / بازگو دفعم مده ای بو الفضول
پرده بردار و برهنه گو که من / می نخسبم با صنم با پیرهن
گفتم ار عریان شود او در عیان / نی تو مانی نی کنارت نی میان
آرزو میخواه لیک اندازه خواه / برنتابد کوه را یک برگ کاه
آفتابی کز وی این عالم فروخت / اندکی گر پیش آید جمله سوخت
فتنه و آشوب و خونریزی مجوی / بیش ازین از شمس تبریزی مگوی
این ندارد آخر از آغاز گوی / رو تمام این حکایت بازگوی

جمله‌ی گرچه قلم تحریر ایدر / عشقه گلدکده اولور آشفته سر
شرح عشقه عقلک اولمز خصتی / یینه کندی شرح ایدر کیفیتی
آفتابه آفتاب اولدی دلیل / سا که اندن غیری یوق روشن سبیل
گر ویررسه سایه نوردن نشان / شمس تاباندن نمایان نور جان
سایه خواب آور اولور همچون سمر / شمس ایدر تفسیر انشق القمر
بو سخن سر غریب شمس اولور / شمس روح پایدار بی امس اولور
فرد در خارجده گرچه آفتاب / مثلنی تصویره وار امکان و تاب
شمس جان اما که اولدی دلپذیر / یوق اگا ذهن و تصورده نظیر
روح اگچون وار می تصورده محل / تا که تشکیله اوله اشکال حل
روی شمس الدینه گلدی چون کلام / شمس چرخ چارمی ایتدی مقام
اسمی شمسک اولدیکی چون زیب زبان / لازم اولدی رمز انعامن بیان
گلدی بودم جانه بوی ذوق حال / نفحهٔ پیراهن یوسف مثال
حق صحبت یاد اولنسون بونجه ییل / سویله حال روز وصلی متصل
تا زمین و آسمان خندان اوله / عقل و روح و دیده صد چندان اوله
لا تکلفنی فانی فی الفنا / کلت افهامی فلا احصی ثنا
کل شیء قاله غیر المفیق / ان تکلف او تصلف لا یلیق
نا روا در ایلیم بسط سخن / کیم نه اگلر یار ایله یار اولمین
شرح هجران و فراقی یکسره / ایده لم تعلیق وقت آخره
قال اطعمنی فانی جائع / واعتجل فالوقت سیف قاطع
صوفی ابن الوقت لازم ای رفیق / اولدی فردا خارج شرط طریق
نکته دان صوفیٔ ثابت قدم / نسیه دن طاری وجود اوزره عدم
اویله پوشیده گرگدر سر یار / کیم اوله ضمن مثلده سازکار
لایق اولدر اوله سر دلبران / صورت غیرکی حدیثنده نهان
کشف رازه میل ایدن مرد فضول / کندی حالندن اولور آخر ملول
دیر که بی پیراهن استر وصل یار / تا که سیر شوق اوله بو جان زار
بن دیدم عریان اوله جانان اگر / محو اولور جسم و کنارک سربسر
ایتمسون مطلب تجاوز عادتی / برگ کاهک کوهه یوق قدر طاقتی
نوری مهرک کیم ویرر آفاقه تاب / اولسه افزونتر ایدر خلقی کباب
بسدر رای دل بونجه تفصیل مقال / شمس تبریزدن ایتدک قیل و قال
یوق آنک تفصیلنه حد و ختام / ایله نقل سابقه بسط کلام

خلوت طلبیدن آن ولی از پادشاه جهت دریافتن رنج کنیزک

آن حکیم شد چون ازین حکمت خبیر / بود همراز شه والا سریر
گفت ای شه خلوتی کن خانه را / دور کن هم خویش وهم بیگانه را
کس ندارد گوش در دهلیزها / تا بپرسم زین کنیزک چیزها
خانه خالی ماند ویک دیار نی / جز طبیب وجز همان بیمار نی
نرم نرمک گفت شهر تو کجاست / که علاج اهل هر شهری جداست
واندران شهر از قرابت کیست / خویشی وپیوستگی با چیست
دست بر نبضش نهاد ویک بیک / باز می پرسید از جور فلک
چون کسی را خار در پایش خلد / پای خود را بر سر زانو نهد
وز سر سوزن همی جوید سرش / ور نیابد میکند بالب ترش
خار در پا شد چنین دشوار یاب / خار در دل چون بود واده جواب
خار دل را گر بدیدی هر خسی / دست کی بودی غمانرا بر کسی
کس بزیر دم خر خاری نهد / خر نداند دفع آن برمی جهد
برجهد وان خار محکمتر زند / عاقلی باید که خاری برکند
خر زبهر دفع خار از سوز ودرد / جفته می انداخت هرجا زخم کرد
آن حکیم خارچین استاد بود / دست میزد جابجا می آزمود
زان کنیزک برطریق داستان / باز می پرسید حال دوستان
با حکیم او قصه ها میگفت فاش / از مقام وخواجگان وشهرتاش
سوی قصه گفتنش میداشت گوش / سوی نبض وجستنش میداشت هوش
تا که نبض از نام که گردد جهان / او بود مقصود جانش در جهان
دوستان وشهر اورا برشمرد / بعد از آن شهر دگر را نام برد
گفت چون بیرون شدی از شهر خویش / در کدامین شهر بودستی تو بیش
نام شهری گفت وزان هم درگذشت / رنگ رو ونبض او دیگر نگشت
خواجگان وشهرها را یک بیک / باز گفت از جای واز نان ونمک
شهر شهر وخانه خانه قصه کرد / نی رگش جنبید ونی رخ گشت زرد
نبض او بر حال خود بد بی گزند / تا بپرسید از سمرقند چو قند
نبض جست وروی سرخ وزرد شد / کز سمرقندی زرگر فرد شد
چون ز رنجور آن حکیم این راز یافت / اصل این درد وبلا را باز یافت
گفت کوی او کدامست در گذر / بر سر پل گفت وکوی غاتفر

اول ولی پادشاهدن کنیزک ایله خلوت طلب ایدوب کنیزکک دردینه واقف اولدیغیدر

چون حکیم اولدی بو حکمتدن خبیر / اولدی همراز شه والاسریر
دیدی ای شه خلوت ایله خانه یی / محرم ایتمه همدم وبیگانه یی
جمله دور اولسون ورای بابدن / وار سؤالم خسته یی تابدن
خانه دن دور اولدی همراز ورقیب / قالدی بیمار ایله انجق بر طبیب
دیدی شهرک قنده در ای خوب مزاج / کیم اولور هر شهر ایچون بشقه علاج
وار میدر سویله دیارکده سنک / اقربا ویار وجار سنک
نبضنی طوتدی صورر کن یک بیک / ایتدی تذکیر سرانجام فلک
هر کیمک پاینده اولسه رنج خار / زیور زانو ایدر بی اختیار
اولمز ایسه نوک سوزن چاره بین / اکه دندان ولبن ایلر معین
پای مرده کدر در رنج خار / خار کیم دلده قاله قالمز قرار
گورسه گر خار دلی هر دون وخس / اهل زحمه ال قومزدی چون مکس
چون دم خرده نهانی خار اولور / ظن دفعیله دمادم زار اولور
اضطرابیله کلور خاره ثبات / عاقل استر کیم ویره اندن نجات
رنجشندن خر برای دفع خار / سو بسو اولور دوان وزار زار
حسن تدبیر ایله مرد خارچین / ایلر اول بیچاره یی غمدن امین
اول کنیزکدن طبیب کاردان / ایتدی استخبار حال دوستان
صوردی همرازانه احوالن اکا / یار وهم شهری وهمسالن اکا
هر سؤالنده اولوب اتا خموش / نبض بیماره طوتاردی کوش هوش
تا بیله اول کامل نبض آشنا / قنغی نام ایلر سؤالن روشنا
دوستان شهری ایتدی چون شمار / قیلدی وصف شهر آخرده قرار
دیدی شهرکدن چقنجه ابتدا / قنغی شهر اولدی سکا جای صفا
وجه مشروح اوزره ایتدکجه سؤال / کلمدی نبضه نشان انفعال
خواجگان شهری صایدی یک بیک / ایتدی وصف مجلس ونان ونمک
خیلی تعداد ایتدی شهر وخانه دن / نبض تحویل اولمدی افسانه دن
اولمدی چون غیریدن تغییر حال / ایلدی شهر سمرقندی سؤال
نبض آتوب رخساری اولدی سرخ وزرد / قالدی برزرکر سمرقندیده درد
خسته حالندن حکیم اولدی خبیر / واقف راز اولدی صنعتله اوبیر
دیدی سویله کوی زرکردن خبر / دیدی قرب پلده کوی غاتفر

گفت دانستم که رنجت چیست زود — در خلاصت سحرها خواهم نمود
شاد باش و فارغ و ایمن که من — آن کنم با تو که باران با چمن
من غم تو میخورم تو غم مخور — بر تو من مشفقترم از صد پدر
هان هان این راز را با کس مگو — گرچه از تو شه کند بس جست و جو
چونکه اسرارت نهان در دل شود — آن مرادت زودتر حاصل شود
گفت پیغمبر که هر که سر نهفت — زود گردد با مراد خویش جفت
دانه چون اندر زمین پنهان شود — سر او سرسبزئ بستان شود
زر و نقره گر نبودندی نهان — پرورش کی یافتندی زیر کان
وعدها و لطفهای آن حکیم — کرد آن رنجور را ایمن ز بیم
وعدهٔ باشد حقیقی دلپذیر — وعدهٔ باشد مجازی تاسه گیر
وعدهٔ اهل کرم گنج روان — وعدهٔ نااهل شد رنج روان

دیدی بیلدم دردیکی غم چکمه سن — ایلدم کارکده تدبیر حسن
سن صفا بخش اول دل بیماریکه — فیض بارانم سنک گلزاریکه
غم یمه سن بن سنک غمخواریکم — کیم بو دردده مهربان همکاریکم
رازیکی فاش ایلمه پیش و کمه — شه دخی حالک صوررسه سویلمه
دلده چون مکنون اوله راز حبیب — بیلکه حاصلدر مرادک عنقریب
دیدی پیغمبر ایدن سرّن نهان — زودتر مقصوده واصلدر همان
دانه کیم پنهان زیر خاک اولور — خرّم و سرسبز و صاف و پاک اولور
اولمسیدی سیم و زر کانده نهان — سوبسو اولمزدی مرغوب جهان
وعدهٔ لطف طبیب کاربین — ایتدی اول دلخسته یی غمدن امین
وعد صادقدن گلور قلبه سرور — وعدهٔ کاذب ویرر حزن و فتور
وعدهٔ صدقی کریمک گنج اولور — وعد مکذوبی لئیمک رنج اولور

در یافتن آن ولی رنج را و عرض کردن رنج اورا پیش پادشاه

ولیّ مزبور یعنی طبیب الهی کنیزکک دردینه واقف اولوب پادشاهه عرض و اعلامی و پادشاهک خصوص مذکورده طبیب ایله مشورت ایتدیکی

آن حکیم مهربان کارگر — یافت از رنج کنیزک چون خبر
بعد از آن برخاست و عزم شاه کرد — شاه را زان شمهٔ آگاه کرد
گفت شه پس چیست در تدبیر این — می نماید خود خطر تأخیر این
گفت تدبیر آن بود کان مرد را — حاضر آریم از پی این درد را
مرد زرگر را بخوان زان شهر دور — با زر و خلعت بده او را غرور

اول حکیم مهربان کارگر — آلدی چون رنج کنیزکدن خبر
عزم خلوتخانهٔ شاه ایلدی — شاهی بو حکمتدن آگاه ایلدی
شه دیدی فکرک نه بو تدبیرده — وار خطر بو مشکلی تأخیرده
دیدی تدبیرم بودر اول شخصی بز — دعوت خاص ایله احضار ایلرز
زرگر اول دعوت ایله مسرور اولور — خلعت سیم و زره مغرور اولور

فرستادن پادشاه رسولانرا بسمرقند باوردن مرد زرگر

مرد زرگری احضاره شاهک سمرقنده آدملر گوندردیکیدر

چونکه این تدبیر را شه کرد گوش — بود پندش زیور منگوش گوش
پس فرستاد آن طرف یک دو رسول — حاذقان و کافیان و بس عدول
تا سمرقند آمدند آن دو امیر — پیش آن زرگر ز شاهنشه بشیر
کای لطیف استاد و کامل معرفت — فاش اندر شهرها از تو صفت
نک فلان شه از برای زرگری — اختیارت کرد زیرا مهتری
اینک این خلعت بگیر و زر و سیم — چون بیایی خاص باشی و ندیم
مرد مال و خلعت بسیار دید — غره شد از شهر و فرزندان برید
اندر آمد شادمان در راه مرد — بیخبر کان شاه قصد جانش کرد
اسب تازی برنشست و شاد تاخت — خونبهای خویش را خلعت شناخت

شه که تدبیر طبیبی ایتدی گوش — پندن ایتدی زیور منگوش هوش
زرگره گوندردی شه برقاچ رسول — صادق و کارآشنا صاحب اصول
واردیلر شهر سمرقنده تمام — ویردیلر اول زرگره شهدن پیام
دیدیلر ای حاذق پاکیزه کار — نامک اولدی زیور شهر و دیار
شاهمز زرگرلک امرنده سکا — اولدی شوق تامله رغبت نما
ساکه ارسال ایتدی خلعت سیم و زر — درگهنده خود اولورسن معتبر
گوردی زرگر خلعت و سیم و زری — اولدی فرزند و دیارندن بری
شاد و خندان ایتدی اولدم عزم راه — آنی بیلمز کار عمر اولدی تباه
اولدی رخشه سرخ خلعتله سوار — قان بهاسی اولدیغن بیلمز او یار

ای شده اندر سفر با صد رضا — خود بپای خویش تا سوء القضا
در خیالش ملک و عز و مهتری — گفت عزرائیل رو آری بری
چون رسید از راه آن مرد غریب — اندر آوردش به پیش شه طبیب
سوی شاهنشاه بردندش بناز — تا بسوزد بر سر شمع طراز
شاه دید او را بسی تعظیم کرد — مخزن زر را بدو تسلیم کرد
پس حکیمش گفت ای سلطان مه — آن کنیزک را بدین خواجه بده
تا کنیزک در وصالش خوش شود — آب وصلش دفع آن آتش شود
شه بدو بخشید آن مه روی را — جفت کرد آن هر دو صحبت جوی را
مدت شش ماه می راندند کام — تا بصحت آمد آن دختر تمام
بعد از آن از بهر او شربت بساخت — تا بخورد و پیش دختر می گداخت
چون ز رنجوری جمال او نماند — جان دختر در وبال او نماند
چونکه زشت و ناخوش و رخ زرد شد — اندک اندک در دل او سرد شد
عشقهایی کز پی رنگی بود — عشق نبود عاقبت ننگی بود
کاش کان هم ننگ بودی یکسری — تا نرفتی بروی آن بد داوری
خون دوید از چشم همچون جوی او — دشمن جان وی آمد روی او
دشمن طاوس آمد پر او — ای بسا شه را بکشته فر او
گفت من آن آهویم کز ناف من — ریخت این صیاد خون صاف من
ای من آن روباه صحرا کز کمین — سر بریدندش برای پوستین
ای من آن پیلی که زخم پیلبان — ریخت خونم از برای استخوان
آنکه کشتستم پی مادون من — می نداند که نخسبد خون من
بر منست امروز و فردا بر ویست — خون چون من کس چنین ضایع کیست
گرچه دیوار افکند سایه دراز — باز گردد سوی او آن سایه باز
این جهان کوهست و فعل ما ندا — سوی ما آید نداها را صدا
این بگفت و رفت در دم زیر خاک — آن کنیزک شد ز عشق و رنج پاک
زانکه عشق مردگان پاینده نیست — زانکه مرده سوی ما آینده نیست
عشق زنده در روان و در بصر — هر دمی باشد ز غنچه تازه تر
عشق آن زنده گزین کو باقیست — کز شراب جانفزایت ساقیست
عشق آن بگزین که جمله انبیا — یافتند از عشق او کار و کیا
تو مگو ما را بدان شه بار نیست — با کریمان کارها دشوار نیست

بیان آنکه کشتن و زهر دادن مرد زرگر باشارت الهی بود

نیجه لر اولمقده رهوار رضا — آنی بیلمز کیم چکر دست قضا
اولمده آنک خیالی ملک و مال — قول عزرائیل اکا تم الکلال
کلدی یولدن چونکه اول مرد غریب — حاضر ایتدی مجلس شاهه طبیب
بزم شاهه واردی عز و نازله — رفعت واقبال الله اعزازله
زرگری شه کوردی تعظیم ایلدی — کنج وسیمی آکه تسلیم ایلدی
دیدی اول شاهه حکیم ای شهریار — قیل کنیزکله بو شخصی کامکار
تا کنیزک ایده کسب اعتدال — آتشن تسکین ایده آب وصال
شه اکا بخش ایتدی اول مهپاره یی — ایتدی محرم بزمنه بیچاره یی
آلتی آی مقداری اولدی کامیاب — بولدی صحتله او دختر آب و تاب
یاپدی بر شربت طبیب اول مرد ایچون — اکا نوش ایتدردی کسب درد ایچون
خسته لکدن قالمدی انده مجال — کلدی عشق دختره نقص و زوال
چونکه اولدی چهرهٔ زیباسی زرد — اولدی طبع دختر عناده سرد
عشق کیم اوله رهین رنک و بو — عشق صانمه ننک مردان اولدی بو
اولدی دختر چون اسیر نقش و رنک — همسرندن ایلرا اولدی عار و ننک
دیده سندن جوی خون اولدی روان — رنک رو اولدی غریبه خصم جان
دشمن طاوس نقش پر یدر — خصم شاهان ملک و کر و فر یدر
دیدی آهو وش اولو پژمرده ناف — آقدی صیادک الندن خون صاف
ای نیجه روباه ایدرکن جلوه لر — پوستی در دندن ایلر ترک سر
دوندم اول فیله که زخم پیلبان — قصد مرک ایلر برای استخوان
صانمسون جرأت ایدن اصحاب جاه — کیم اوله درخواب خون بیکناه
کر بکا بوکون ایسه فردا اکا — خون بیچاره قاله حاشا بکا
سایهٔ دیوار اولور کرچه مدید — عاقبت عود و رجوع اولور بدید
بو جهان کوه اولدی کار دل ندا — اول ندا ایلر بزه رد صدا
ایلدی آخر کلامن ویردی جان — بولدی دختر رنج عشقندن امان
عشق فانیده بو یوزدن یوق دوام — مرده اولمز قابل حکم نظام
عشق باقیدر صفای چشم و روح — نو بنو ایلر دله فیض فتوح
کسب عشق حی و باقی ایده کور — سرکی اول نوره ملاقی ایده کور
ایله اول عشقی طلب کیم اولیا — بیلدیلر اول عشقی عین کیمیا
دیمه کیم یوق بنده استعداد اکا — نسنه یوقدر کیم کریم ایتمز عطا

طبیب مذکورک مرد زرکره زهر ویروب هلاک ایتدیکی هوای

نه بهوای نفس وتأمل فاسد

کشتن آن مرد بر دست حکیم نی پی امید بود ونی زبیم
او نکشتش از برای طبع شاه تا نیامد امر والهام اله
آن پسر را کش خضر ببرید حلق سر آنرا در نیابد عام خلق
آنکه از حق یابد او وحی وجواب هرچه فرماید بود عین صواب
آنکه جان بخشد اگر بکشد رواست نائبست ودست او دست خداست
همچو اسمعیل پیشش سر بنه شاد وخندان پیش تیغش جان بده
تا بماند جانت خندان تا ابد همچو جان پاک احمد با احد
عاشقان جام فرح آنکه کشند که بدست خویش خوبانشان کشند
شاه آن خون از پی شهوت نکرد تو رها کن بدگمانی ونبرد
تو گمان بردی که کرد آلودگی در صفا غش کی هلد پالودگی
بهر آنست این ریاضت وین جفا تا برآرد کوره از نقره جفا
بهر آنست امتحان نیک وبد تا بجوشد بر سر آرد زر زبد
گر نبودی کارش الهام اله او سگی بودی درانده نه شاه
پاک بود از شهوت وحرص وهوا نیک کرد او لیک نیک بدنما
گر خضر در بحر کشتی را شکست صد درستی در شکست خضر هست
وهم موسی با همه نور وهنر شد از آن محجوب تو بی پر مپر
آن گل سرخست تو خونش مخوان مست عقلست او تو مجنونش مخوان
گر بدی خون مسلمان کام او کافرم گر بردمی من نام او
می بلرزد عرش از مدح شقی بدگمان گردد ز مدحش متقی
شاه بود وشاه بس آگاه بود خاص بود وخاصهٔ الله بود
آن کسی را که چنین شاهی کشد سوی بخت وبهترین جاهی کشد
گر ندیدی سود او در قهر او کی شدی آن لطف مطلق قهرجو
بچه میلرزد از ان نیش حجام مادر مشفق در ان دم شادکام
نیم جان بستاند وصد جان دهد آنکه در وهمت نیاید آن دهد
تو قیاس از خویش می گیری ولیک دور دور افتادهٔ بنگر تو نیک

حکایت آن مرد بقال وطوطی وروغن ریختن طوطی در دکان

بود بقالی واورا طوطئ خوش نوایی سبز وگویا طوطئ
بر دکان بودی نگهبان دکان نکته گفتی با همه سوداگران

نفس وغرض فاسده مبتنی اولمیوب بلکه اشارت الهیله اولدیغیدر

زرگرک قصد هلاکنده حکیم صانمه اولدی پیر امید وبیم
ایتمز اول کاری برای طبع شاه اولمیه تا امر وفرمان اله
اول پسر کیم آنی خضر ایتدی هلاک هرکسه ظاهر دگل بو سر پاک
اولکه مولادن بولور وحی وخطاب هرنه ایلرسه اولور عین صواب
چونکه آنده در حیات ایله ممات هب انک حکمنده کار کائنات
باش قو اسمعیل وش فرماننه جانکی شایسته قیل احساننه
تاکه خندان اوله جانک تا ابد همچو جان پاک احمد با احد
عاشق اول دم جاننی شادان ایدر کیم الیله یار آنی قربان ایدر
نفس ایچون قان دوکدی صانمه پادشاه سوء ظندن نفسکی ایله نگاه
سن قیاس ایتدک بو کاری ناپسند نار اندوه دلک اولدی سپند
انکچوندر ریاضات ونیاز خبثله طیب بوله تا امتیاز
اولدی اتما امتحان نیک وبد مقتضای حکمت رب صمد
اولمسه گر آنکه الهام اله برسک درنده در گویا او شاه
یوقدر آنده شهوت وحرص وهوا باطنی حق ظاهری باطل نما
کشتیی خضر ایتدی گرچه منکسر صد درستی اولدی انده مستتر
وهم صوری اولدی موسایه حجاب واریکن ذاتنده فضل بیحساب
بر گل سرخیدی آنی صانمه خون مست عقلیدی دیمه کار جنون
اولسه خون بی گنه کامی انک کفر ایدی گر ذکر اوله نامی انک
عرش اولور لرزنده مدح اولسه شقی ایلمز اول کاره جرأت متقی
شاه شاه ایدی ولی آگاه ایدی عبد خاص وبندهٔ درگاه ایدی
آنی کیم بر بویله شاه ایده هلاک بخت وجاه اولور بهای خون پاک
گورمسه اول زرگرک قهرنده سود آنی مقهور ایلمزدی اول وجود
خوف ایدر نیش حجامتدن پسر مشفق ایکن شاد اولور مادر پدر
نیم جان آلور خدا یوز جان ویرر یاده گلمز لطف ایدر احسان ویرر
کندی نفسکدن ایدرسن سن قیاس دورسن قرب یقین ایت التماس

برمرد بقالک طوطئ گویاسی دکانده روغن گل شیشه سن دوکدیکیدر

دار ایدی بر طوطی بر بقالده سبزگون دلکش نوا هر حالده
دائم اولمشدی نگهبان دکان نکته سندن دلگشا سوداگران

درخطاب آدمی ناطق بدی　در نوای طوطیان حاذق بدی
خواجه روزی سوی خانه رفته بود　بر دکان طوطی نگهبانی نمود
گربه برجست ناگه بر دکان　بهر موشی طوطیک از بیم جان
جست از سوی دکان سوی گریخت　شیشهای روغن گل را بریخت
از سوی خانه بیامد خواجه اش　بر دکان بنشست فارغ خواجه وش
دید پر روغن دکان و جامه چرب　بر سرش زد گشت طوطی کل ز ضرب
روزکی چندین سخن کوتاه کرد　مرد بقال از ندامت آه کرد
ریش بر می کند و میگفت ای دریغ　کافتاب نعمتم شد زیر میغ
دست من بشکسته بودی آن زمان　چون زدم من بر سر آن خوش زبان
هدیها می داد هر درویش را　تا بیابد نطق مرغ خویش را
بعد سه روز و سه شب حیران و زار　بر دکان بنشسته بد نومیدوار
با هزاران غصه و غم گشته جفت　که عجب این مرغ کی آید بگفت
جولقی سر برهنه می گذشت　با سر بیمو چو پشت طاس و طشت
طوطی اندر گفت آمد آن زمان　بانگ بر درویش زد که ای فلان
از چه ای کل با کلان آمیختی　تو مگر از شیشه روغن ریختی
از قیاسش خنده آمد خلق را　کو چو خود پنداشت صاحب دلق را
کار پاکان را قیاس از خود مگیر　گرچه ماند در نوشتن شیر و شیر
جمله عالم زین سبب گمراه شد　کم کسی ز ابدال حق آگاه شد
همسری با انبیا برداشتند　اولیا را همچو خود پنداشتند
گفته اینک ما بشر ایشان بشر　ما و ایشان بستهٔ خوابیم و خور
این ندانستند ایشان از عمی　هست فرقی در میان بی منتها
هر دو گون زنبور خوردند از محل　لیک شد زین نیش و زان دیگر عسل
هر دو گون آهو گیا خوردند و آب　زین یکی سرگین شد و زان مشک ناب
هر دو نی خوردند از یک آبخور　این یکی خالی و آن پر از شکر
صد هزاران اینچنین اشباه بین　فرقشان هفتاد ساله راه بین
این خورد گردد پلیدی زو جدا　وان خورد گردد همه نور خدا
این خورد گردد همه بخل و حسد　وان خورد زاید همه نور احد
این زمین پاک آن شورست و بد　این فرشته پاک وان دیوست و دد
هر دو صورت گر بهم ماند رواست　آب تلخ و آب شیرین را صفاست
جز که صاحب ذوق که شناسد بیاب　او شناسد آب خوش از شوره آب

نطق انسانی ایله ناطق ایدی　طوطی طوارنده خود حاذق ایدی
اولدی اول بقال برکون خانه رو　ایلدی طوطی یی دکانده گرو
کوردی ناگه گربه دکان ایچره موش　ایتدی پرتاب اولدی طوطی نیم هوش
بیم جانیله او چوب بالا و پست　روغن گل شیشه سن ایتدی شکست
کلدی بقال خانه دن دکانه　با قدی بر بر زینت وار کانه
کوردی اولمش روغن گل پایمال　سرزنشله ویردی طوطی یه کلال
نیجه کونلر ایتمدی طوطی سخن　مرد بقال اولدی نادم کاردن
صاچ صقال یولدی دیدی حیف و دریغ　آفتاب نعمتم ستر ایتدی میغ
کاش مکسور اولسه دستم اول زمان　اولمسه آزرده اول شیرین زبان
ویردی درویشانه احسان و نذور　تا اوله طوطی سخنگوی سرور
اوچ کون اوچ کیجه اولوب حیران و زار　اولدی دکان گوشه سنده بیقرار
چکدی یوز بیک غصه و اندوه و رنج　مطلبی گفتار مرغ نکته سنج
کچدی ناگه بر آچق باش جولقی　یوق سرنده موی چون طاس نقی
کلدی نطقه طوطی دیدی اول زمان　ای غریب سرشکسته ای فلان
کل ندر باشکده محنت پیشه سن　سنده دوکمش سن کبی گل شیشه سن
خلقی خندان ایتدی اول دقت شناس　ایتدیکندن حالنه حالن قیاس
مرد حقی نفسکه طوتمه نظیر　گرچه بردر رسم خطده شیر و شیر
بیکان اولور ره حقدن جدا　ایتمین تشخیص مردان خدا
انبیا ایله مساوات ایتدیلر　اولیایه شبهه اثبات ایتدیلر
دیدیلر انلر بشر بز ده بشر　جمله مز خواب و خوره محتاجتر
بیلدی اول کوردللر کیم مدام　اولدیلر فرق و تفاوتده انام
ایکی زنبورک غداسی بر محل　بری نیش اولور بریسندن عسل
ایکی نوع آهویه بر آب و گیاه　بری مسک اولور بری سرگین راه
ایکی نی بر صودن ایلر پرورش　نیشکر بری بری خالی قامش
وار اکا بکزر نیجه شبه و مثال　فرق ایدر بیش و کمن اهل کمال
بر کشیدن دفع جوع ایلر غدا　بیرن ایلر مظهر نور خدا
کیمنک عیشی اولور بخل و حسد　اول برینک مورث عشق احد
بو زمین پاک و او خاک شور و بد　بو فرشته اول مثال دیو و دد
بر برینه صورتا بکزر ولی　شور و شیرین صوده وار فرق جلی
فرق ایدر نوشش ایلین اهل شعور　آب شیرین ایله بر می آب شور

سحر را با معجزه کرده قیاس	هر دو را بر مکر پندارد اساس
ساحران موسی از استیزه را	برگرفته چون عصای او عصا
زین عصا تا آن عصا فرقیست ژرف	زین عمل تا آن عمل راه شگرف
لعنة الله این عمل را در قفا	رحمة الله آن عمل را در وفا
کافران اندر مرا پوزینه طبع	آفتی آمد درون سینه طبع
هرچه مردم می‌کند پوزینه هم	آن کند کز مرد بیند دمبدم
او گمان برده که من کردم چو او	فرق را کی داند آن استیزه رو
این کند از امر و او بهر ستیز	بر سر استیزه رویان خاک ریز
این منافق با موافق در نماز	از پی استیزه آید نی نیاز
در نماز و روزه و حج و زکات	با منافق مؤمنان در برد و مات
مؤمنانرا برد باشد عاقبت	بر منافق مات اندر آخرت
گرچه هر دو بر سر یک بازیند	هر دو باهم مروزی و رازیند
هر یکی سوی مقام خود رود	هر یکی بر وفق نام خود رود
مؤمنش خوانند جانش خوش شود	ور منافق گویی پر آتش شود
نام او محبوب از ذات ویست	نام این مبغوض ز آفات ویست
میم و واو و میم و نون تشریف نیست	لفظ مؤمن جز پی تعریف نیست
گر منافق خوانیش این نام دون	همچو کژدم می‌خلد در اندرون
گرنه این نام اشتقاق دوزخست	پس چرا در وی مذاق دوزخست
زشتی این نام بد از حرف نیست	تلخی آن آب بحر از ظرف نیست
حرف ظرف آمد درو معنی چو آب	بحر معنی عنده ام الکتاب
بحر تلخ و بحر شیرین در جهان	در میانشان برزخ لا یبغیان
دانکه این هر دو ز یک اصلی روان	برگذر زین هر دو رو تا اصل آن
زر قلب و زر نیکو در عیار	بی محک هرگز ندانی ز اعتبار
هر کرا در جان خدا بنهد محک	مر یقین را باز داند او ز شک
در دهان زنده خاشاکی جهد	آنگه آرامد که بیرونش نهد
در هزاران لقمه یک خاشاک خرد	چون در آمد حس زنده پی ببرد
حس دنیا نردبان این جهان	حس دینی نردبان آسمان
صحت این حس بجویید از طبیب	صحت آن حس بجویید از حبیب
صحت این حس ز معموری تن	صحت آن حس ز تخریب بدن
راه جان مر جسم را ویران کند	بعد از ان ویرانی آبادان کند

سحر ایله اعجازی برایلر قیاس	مکره حمل ایلرانی هر ناسپاس
ساحران موسایه طوتدی صورتا	شبه ایچون آنک عصاسینه عصا
اول عصادن بو عصانک فرقی چوق	اندکی اعمالک انده بیری یوق
لعنت حق بو عملده در قفا	رحمت حق اول عملده بالوفا
اولدی پوزینه طبیعت کافران	طبع تقلیدیده خود آفت عیان
هرنه گورسه خلقده پوزینه‌لر	آکه تقلیده اولور آشفته سر
ظن ایدر کیم بنده ایتدم ایتدیکن	لیک بیلمز فرقنی راه کتدیکن
بو مطیع امر و اول تقلیدکار	وای اکا کیم ایده تقلیدی شعار
گور منافقله موافقده نماز	بیری آلوده بری عین نیاز
روزه و حج و نماز ایله زکات	مؤمن و اهل نفاقه وصف ذات
مؤمنه طاعت صفای جاودان	لیک اصحاب نفاقه درد جان
مؤمن و اهل نفاق بدگمان	اولدی گویا مروزی و رازیان
هر بری کندی مقامندن عیان	مقتضای وصف و نامندن عیان
نام مؤمندن ولی مسرور اولور	گر منافق دیر ایسک پرشور اولور
بغض و رغبت نامه دریوق ذاتنه	یوخسه باقمز نفعنه آفاتنه
میم و واو و میم و نون توصیفدر	لفظ مؤمن آلت تعریفدر
گر منافق دییه‌سن بو نام دون	اکه عقرب وش اولور خار درون
اولمسه نام اشتقاق دوزخی	دوزخ اولمزدی مذاقنده دخی
بد ادا اول نام حرفندن دگل	بحرک آب تلخی ظرفندن دگل
ظرفه بکزر حرف و معنا انده آب	بحر معنی عنده ام الکتاب
بینی بحر تلخ و شیرینک عیان	اولدی رمز برزخ لا یبغیان
بحر ایکی اما بر اصلک حاصلی	کچ ایکیدن اول او اصلک واصلی
قلب و خالص سیم و زر اولسه عیار	بی محک اولمز قرین اعتبار
قنغی جانده اول محک اولسه رهین	انده تمییز اولنور شک و یقین
بر کسک اغزنده کیم خاشاک اوله	راحت اولمز تا که اندن پاک اوله
اولسه بر خاشاک اگر کیم طعمه‌ده	اهل حسی ایلر اول محنت زده
حس دنیا در زمینه نردبان	حس عقبا نردبان آسمان
صحتن بو حسک ایت عرض طبیب	صحتن اول حسک ایت کسب حبیب
صحتی بو حسک آبادی تن	صحتی اول حسک افنای بدن
جسمنی اصحاب دل ویران ایدر	صکره اول ویرانی آبادان ایدر

ای خنک جانی که در عشق مآل | بذل کرد او خانمان وملک ومال
کرد ویران خانه بهر گنج زر | وز همان گنجش کند معمورتر
آب را ببرید وجو را پاک کرد | بعد از ان جو را روان کرد آبخورد
پوست را بشکافت پیکان را کشید | پوست تازه بعد ازانش بردمید
قلعه ویران کرد واز کافر ستد | بعد از ان برساختش صد برج وسد
کار بیچون را که کیفیت نهد | این که گفتم این ضرورت میدهد
که چنان بنماید وگاهی چنین | جز که حیرانی نباشد کار دین
نی چنین حیران که پشتش سوی اوست | بل چنین حیران که غرق ومست دوست
آن یکی را روی او شد سوی دوست | وان یکی را روی او خود روی اوست
روی هر یک می نگر میدار پاس | بو که گردی تو ز خدمت روشناس
چون بسی ابلیس آدم روی هست | پس بهر دستی نشاید داد دست
زانکه صیاد آورد بانگ صفیر | تا فریبد مرغ را آن مرغ گیر
بشنود آن مرغ بانگ جنس خویش | از هوا آید بیابد دام ونیش
حرف درویشان بدزدد مرد دون | تا بخواند بر سلیمی زان فسون
کار مردان روشنی وگرمیست | کار دونان حیله وبی شرمیست
شیر پشمین از برای کد کنند | بو مسیلم را لقب احمد کنند
بو مسیلم را لقب کذاب ماند | مر محمد را اولو الالباب ماند
آن شراب حق ختامش مشک ناب | باده را ختمش بود گند وعذاب

دولت اکا ایده بر وجه کمال | عشقه بذل خانمان وملک ومال
گنج ایچون برخانه کیم ویران اولور | صکره اول گنجیله آبادان اولور
قطع ایدرلر آبی تا حوض اوله پاک | صکره اول صو حوضی ایلر تابناک
جلد اگرچه قطع اولور پیکان ایچون | جلدنو ظاهر اولور انسان ایچون
قلعهٔ کفاری ایلرلر خراب | فتح ایدوب صکره ویررلر آب وتاب
کار بیچون فهم اولنمز عقل ایله | بو ضروری ولدی برقاج امثله
گاه لطف وگاه قهر ایلر ظهور | اولدی حیران عقل اصحاب شعور
اویله حیران کیم دگل مهجور دوست | بلکه اول حیرت اولور مشکور دوست
اول بری رخسودهٔ درگاه یار | اول بری آوارهٔ یار ودیار
هر برینک اول یوزندن بهره دار | اوله سن خدمتله شاید کامکار
وار بشر صورتنجه ابلیسلر | هر اله ال صونمه گل ایله حذر
گور که صیاد ایلر آهنگ صفیر | مکر ایله تا ایده مرغانی اسیر
گوش ایدر هم جنسی آوازن طیور | کیم هوادن ایلر اول دامه مرور
حرف درویشانله چوق شخص دون | ساده لوحانه ایدر نقش وفسون
کار مردان روشن ومیمون اولور | کار دونان حیله وافسون اولور
شیر پشمین اولدی نقش بو العجب | کیم مسیلم ایلدی احمد لقب
بو مسیلمه لقب کذاب ایدی | فخر عالم خود اولو الالباب ایدی
کوثرک اولدی ختامی مشک ناب | باده نک ختمی عقابیله عذاب

داستان پادشاه جهود که نصرانیان را می کشت از بهر تعصب ملت خود

بود شاهی در جهودان ظلم ساز | دشمن عیسی ونصرانی گداز
عهد عیسی بود ونوبت آن او | جان موسی او وموسی جان او
شاه احول کرد در راه خدا | آن دو دمساز خدائی را جدا
گفت استا احولی را کاندر آ | رو برون آر از وثاق آن شیشه را
گفت احول زان دو شیشه من کدام | پیش تو آرم بکن شرح تمام
گفت استاد آن دو شیشه نیست رو | احولی بگذار وافزون بین مشو
گفت ای استا مرا طعنه مزن | گفت استا زان دو یک را بر شکن
چون یکی بشکست هر دو شد ز چشم | مرد احول گردد از میلان وخشم
شیشه یک بود وبچشمش دو نمود | چون شکست آن شیشه را دیگر نبود

اول پادشاه جهودک تعصب جاهلانه ایله نصرانیلری مظلوما قتل ایتدیکیدر

وار ایدی بر شه یهود فتنه ساز | دشمن عیسی ونصرانی گداز
دور عیسی ایدی چونکم اول زمان | کیم اکا موسی واول موسایه جان
راه حقده اول یهود احول ایدی | بر گلنده انلرک احجل ایدی
برگون استادی دیدی بر احوله | شیشه واردر حجره ده ال گل بیله
دیدی احول ایکیدر شیشه عجب | قنغسید رموجب امر وطلب
دیدی استاد اکه بر دروار همان | ایتمه احول اولدیغک خلقه بیان
یینه احول اولدی قولنده مصر | دیدی استادی برین قیل منکسر
شیشه یی احول شکست ایتدی همان | گوردی یوقدر شیشه دن نام ونشان
شیشه بر در چشم احولدر دو بین | چون شکست اولدی اکا گلدی یقین

خشم وشهوت مردرا احول کند / ز استقامت روح را مبدل کند
چون غرض آمد هنر پوشیده شد / صد حجاب از دل بسوی دیده شد
چون دهد قاضی بدل رشوت قرار / کی شناسد ظالم از مظلوم زار
شاه از حقد جهودانه چنان / کشت احول کالامان یارب امان
صد هزاران مؤمن مظلوم کشت / که پناهم دین موسی را و پشت

خشم وشهوت آدمی احول ایدر / طوغریلقدن کارینی مهمل ایدر
چشم منکرده هنر مستور اولور / جهلله عین بصیرت کور اولور
رشوت اولسه قلب قاضیده اغز / ظالمی مظلومدن فرق ایلمز
پادشه حقد یهوداوزره همان / اولدی احول لاامان یارب امان
ظلمله مؤمنلری ایتدی تباه / دیردی موسی دینیدر باکا پناه

آموختن وزیر مکر پادشاه جهود را

او وزیری داشت رهزن عشوه ده / کو بر آب از مکر بربستی کره
گفت ترسایان پناه جان کنند / دین خود را از ملک پنهان کنند
کم کش ایشانرا که کشتن سود نیست / دین ندارد بوی مشک وعود نیست
سر پنهانست اندر صد غلاف / ظاهرش باتست وباطن برخلاف
شاه گفتش پس بگو تدبیر چیست / چارهٔ این مکر واین تزویر چیست
تا نماند در جهان نصرانیی / نی هویدا دین ونی پنهانیی
گفت ای شه گوش ودستم را ببر / بینی ام بشکاف ولب در حکم مر
بعد ازان در زیر دار آور مرا / تا بخواهد یک شفاعت گر مرا
بر منادی گاه کن این کار تو / بر سر راهی که باشد چارسو
انگهم از خود بران تا شهر دور / تا در اندازم در ایشان شر وشور
پس بگویم من بسر نصرانیم / ای خدای رازدان می دانیم
شاه واقف گشت از ایمان من / وز تعصب کرد قصد جان من

شاه جهودانه بر وزیر مکارینک مکر تعلیم ایتدیکیدر

بر وزیری وار ایدی مکار ایدی / مکر وفتنه معدنی غدار ایدی
دیدی ترسالر چکرلر بیم جان / شاهدن ملتلرن ایلر نهان
انلرک قتلنده یوقدر نفع وسود / دین ایچون یوق دود وبو چون مشک وعود
سر پنهاندر سکا اولمز عیان / ظاهر وباطن مخالف بیکمان
شه دیدی پس سویله تدبیرک ندر / اول خصوصه مکر وتزویرک ندر
قالمیه عالمده تا نصرانی هیچ / اولمیه سر وعلن ارکانی هیچ
دیدی ای شه کسمکه امر ایت همان / گوش وبینی ولب ودستم عیان
صکره زیر داره عرض ایت متصل / بر شفیع ایله بنی آزاد قیل
اشتهار تامله اولسون بو کار / واقف اولسون جمله سکان دیار
بعده نفی ایت بنی دور اولهیم / نفیله عالمده مشهور اولهیم
دیهیم نصرانی ایدم بن نهان / کیم بیلور حالم او خلاق جهان
شاه واقف اولدی چون ایمانمه / خشمه کلدی اولدی دشمن جانمه

مکر وتلبیس وزیر با نصارا

خواستم تا دین ز شه پنهان کنم / انکه دین اوست ظاهر آن کنم
شاه بویی برد از اسرار من / متهم شد پیش او گفتار من
گفت گفت تو چو در نان سوزنست / از دل من تا دل تو روزنست
من ازان روزن بدیدم حال تو / حال تو دیدم ننوشم قال تو
گر نبودی جان عیسی چاره ام / او جهودانه بکردی پاره ام
بهر عیسی جان سپارم سر دهم / صد هزاران منتش برخود نهم
جان دریغم نیست از عیسی ولیک / واقفم بر علم دینش نیک نیک
حیف می آید مرا کان دین پاک / در میان جاهلان گردد هلاک
شکر ایزد را وعیسی را که ما / گشته ایم آن دین حق را رهنما

نصارایه وزیرک مکر وتلبیسی بیانندهدر

قصدم اول ایدی ایدوب دینم نهان / ظاهر مده دین شاه اوله عیان
شاه اسرار مده اولدی شمه دار / تهمت اولدی قول وفعلمده شعار
دیدی قولک نانده سوزندر سکا / روزن آچدم قلبمه سندن یکا
روزن دلدن که کوردم حالکی / ایلمم مسموع رغبت قالکی
روح عیسی اولمسه گر چاره ساز / اول جهود ایلردی جسمم پاره ساز
گرچه عیسی نک یولینه جان فدا / بلکه یوز بیک کره منتدر سکا
جان دریغ ایتمم مسیحایه ولیک / دینی علمنده بکا یوقدر شریک
دردم اولدر کیم اوله اول دین پاک / سینهٔ جهالده محو وهلاک
خالقه شکر اوله عیسی یه سلام / اولدم اول حق دینه واقف بالتمام

از جهود و از جهودی رسته‌ایم / تا بزناری میان بربسته ایم
دور دور عیسی است ای مردمان / بشنوید اسرار کیش او بجان
چون وزیر آن مکر را بر شه شمرد / از دلش اندیشه را کلی ببرد
کرد با وی شاه آن کاریکه گفت / خلق حیران ماند زان مکر نهفت
راند او را جانب نصرانیان / کرد در دعوت شروع او بعد ازان

اول جهوداندن اولوب شیمدی خلاص / اولمشم زناربند اختصاص
دور عیسی دوریدر ای طالبان / ملتن ایتمک گرکدر حرز جان
شاهه تقریر ایتدی مکرن چون وزیر / ایلدی تدبیرینی نقش ضمیر
اختراعی اوزره شاه ایتدی عمل / خلقی حیران ایتدی بو مکر و زلل
جانب نصرانیانه سوردی هم / پیلدی انده دعوت خلقی اهم

قبول کردن نصارا مکر وزیر را

نصرانیلر وزیر یهودک مکرنه فریفته اولوب قبول ایتدکلریدر

صدهزاران مرد ترسا سوی او / اندک اندک جمع شد در کوی او
او بیان می کرد با ایشان براز / سر انگلیون و زنار و نماز
او بظاهر واعظ احکام بود / لیک در باطن صفیر و دام بود
بهر این بعض صحابه از رسول / ملتمس بودند مکر نفس غول
کو چه آمیزد ز اغراض نهان / در عبادتها و در اخلاص جان
فضل طاعت را نجستندی ازو / عیب ظاهر را بجستندی که کو
مو بمو ذره بذره مکر نفس / می شناسیدند چون گل از کرفس
موشکافان صحابه هم دران / وعظ ایشان خیره گشتندی بجان

نیچه بیک ترسا اولوب راغب اکا / اندک اندک اولدیلر طالب اکا
انلره ایتدی بیانی التزام / سر انگلیون و زناری تمام
ظاهرنده واعظ احکام ایدی / لیکی باطنده صفیر و دام ایدی
اول سببدن ایتدی اصحاب رسول / اکثر استخبار مکر نفس غول
نفسکی اغراض پنهانی نیچه در / عابدک اخلاص جانی نیچه در
فضل طاعتدن زیاده صحب و آل / عیب ظاهردن ایدرلردی سؤال
مکر نفسی ذره ذره مو بمو / انلر ایلر ایدی دائم جست و جو
موشکاف ایکن صحابی کرام / خیرهٔ وعظ و بیان ایدی مدام

متابعت کردن نصارا وزیر را

نصارانک وزیر مکاره متابعتلری بیاننده در

دل بدو دادند ترسایان تمام / خود چه باشد قوت تقلید عام
در درون سینه مهرش کاشتند / نائب عیسیش می پنداشتند
او بسر دجال یک چشم لعین / ای خدا فریادرس نعم المعین
صد هزاران دام و دانه است ای خدا / ما چو مرغان حریص بی نوا
دمبدم پابستهٔ دام نویم / هر یکی گر باز و سیمرغی شویم
می رهانی هر دمی ما را و باز / سوی دامی میرویم ای بی نیاز
ما درین انبار گندم می کنیم / گندم جمع آمده گم می کنیم
می نیندیشیم آخر ما بهوش / کین خلل در گندم است از مکر موش
موش تا انبار ما حفره زدست / از فنش انبار ما ویران شدست
اول ای جان دفع شر موش کن / وانگهان در جمع گندم کوش کن
بشنو از اخبار آن صدر صدور / لا صلوة تمت الا بالحضور
گر نه موشی دزد در انبار ماست / گندم اعمال چل ساله کجاست
ریزه ریزه صدق هر روزه چرا / جمع می ناید درین انبار ما

اولدی ترسایان او مکاره تمام / مکر ایله دلدادهٔ تقلید عام
میل ایدوب افسونته آلداندیلر / ملت عیساده راسخ صاندیلر
اول ایدی سرتنده دجال لعین / قوللره داد ایله ای رب معین
یولده یوز بیک دام و دانه رو نما / بز چو مرغان حریص بی نوا
دمبدم پابستهٔ دام نوز / گرچه عنقالر کبی بالا روز
قورتارورسن سن بزی بر دامدن / بزینه بر غیری دامه پرفکن
بز که بو انباره گندم ایلرز / جمع اولنمش گندمی گم ایلرز
فکر و ادراک ایتمزز با عقل و هوش / بو خلل گندمده اولدی مکر موش
موش تا انباری ایتدی ثقبه دار / مکر ایله محصولن ایلر تار و مار
اول ای جان دفع شر موش قیل / صکره کیل گندمی بردوش قیل
گورنه دیر قوالنده اول صدر صدور / لا صلوة تمت الا بالحضور
موش انباره ایتمسه مکر و فنی / گندم اعمال چل ساله قنی
بونجه گون صدق و عملدن کارمز / یا نیچون پر ایتمدی انبارمز

بس ستاره آتش از آهن جهید
وان دل سوزیده پذرفت وکشید

لیک در ظلمت یکی دزدی نهان
می نهد انکشت بر استارکان

می کشد استارکانرا یک بیک
تا که نفروزد چراغی بر فلک

کرهزاران دام باشد درقدم
چون تو باما یی نباشد هیچ غم

کر عنایات بود باما مقیم
کی بود بیمی ازان دزد لئیم

هرشبی از دام تن ارواح را
می رهانی می کنی الواح را

میرهند ارواح هرشب زین قفس
فارغان نی حاکم ومحکوم کس

شب ززندان بیخبر زندانیان
شب ز دولت بیخبر سلطانیان

نی غم و اندیشهٔ سود وزیان
نی خیال این فلان وآن فلان

حال عارف این بود بیخواب هم
کفت ایزد هم رقود زین مرم

خفته از احوال دنیا روز وشب
چون قلم در پنجهٔ تقلیب رب

هرکه او پنجه نبیند در رقم
فعل پندارد بجنبش از قلم

شمهٔ زین حال عارف وانمود
خلق راهم خواب حسی درربود

رفته در صحرای بیچون جانشان
روحشان آسوده وابدانشان

هریکی آسودهٔ حرص وحصص
مرغ وش آزادهٔ دام وقفص

وز صفیری باز دام اندرکشی
جمله را در داد ودر داور کشی

چونکه نور صبحدم سر برزند
کرکس زرّین کردون پر زند

فالق الاصباح اسرافیل وار
جمله را در صورت آرد زان دیار

روحهای منبسط را تن کند
هرتنی را باز آبستن کند

اسب جانها را کند عاری ززین
سرّ النوم اخ الموتست این

لیک بهر آنکه روز آیند باز
می نهد برپایشان بند دراز

تاکه روزش واکشد زان مرغزار
وزچراکاه آردش درزیر بار

کاش چون اصحاب کهف این روح را
حفظ کردی یا چو کشتی نوح را

تا ازین طوفان بیداری وهوش
وارهیدی این ضمیر وچشم وکوش

ای بسا اصحاب کهف اندر جهان
پهلوی تو پیش تو هست این زمان

غار با او یار با او در سرود
مهر برچشمست وبرکوشت چه سود

چون شرار آتش اهندن چیقر
یینه ایلر قلب سوزانن مقر

لیک ظلمت ایچره بر دزد نهان
ایلر انکشتیله ستر اختران

ستر ایدر نجم سپهری یک بیک
اولمیه تا پرتو افروز فلک

هر قدمده اولسه یوز بیک دام وبند
سنکه احسان ایده سن یوقدر کزند

تا عنایت اوله سندن ای کریم
کارکر اولمز بزه دزد لئیم

قورتارر سن هرکیجه ارواحی سن
روح ایچون ثابت یینه ربط بدن

بو قفسدن ایلیوب دفع ملال
حاکم ومحکومدن آسوده حال

اهل زنداندن نهان زندان کیجه
دولتندن بیخبر سلطان کیجه

یوق غم واندیشهٔ سود وزیان
یوق خیال بی مآل این وآن

حال عارف بویله در بیدار ایکن
حق بیوردی هم رقود دیکله سن

دیده پوش حال دنیا دمبدم
دست تقلیب خدا ده چون قلم

کاتبی وقت رقمده کورمین
ظن ایدر ثبت حروفی خامه دن

شمه در بو حال عارفدن عیان
خلق اولورلر خواب حسیدن نهان

روحلر ایلر ایکن کشت وطن
انده روح آسوده در بونده بدن

هربری آسودهٔ حرص وحصص
مرغ وش آزادهٔ دام وقفص

بر صفیر ایله اولورلر بند دام
یینه قید آب ودانه ننک ونام

صبحدم چون دهره ایلر فیض نور
کرکس زرّین چرخ ایلر ظهور

فالق الاصباح اسرافیل وار
جمله بی صورتده ایلر جلوه دار

یینه ارواح بسیطه سر بسر
مرکب جسمه رجوع وعود ایدر

اسب جانه زین دکل چون متصل
سرّ النوم اخ الموت اولدیکی بیل

لیک انکچوندر بو عودت اولسه روز
سنده پابندهٔ طویل ایلر بروز

کوندز ایلر ضرب کشت مرغزار
تا کرکدر اوله سن محمول بار

اولسه کاش اصحاب کهف آسا بو روح
اولسه یا محفوظ چون کشتیٔ نوح

تاکه بو طوفان بیداری وهوش
اولمسه هول ضمیر وچشم وکوش

ای نیچه اصحاب کهف ایتسک نظر
ساکه هم پهلو ولی سن بیخبر

غار انکله یار انکله رونمود
چشم وکوشک بسته در امّا چه سود

قصهٔ دیدن خلیفه لیلی را

کفت لیلی را خلیفه کان توبی
از تو مجنون شد پریشان وغوی

از دکر خوبان تو افزون نیستی
کفت خاموش چون تو مجنون نیستی

خلیفه لیلی یی کورب ابتلای مجنوندن سؤال ایتدیکیدر

بر خلیفه لیلی یه دیدیکه سن
سنمیسن قیسه اولن شورش فکن

غیریدن حسنک دکل پرآب وتاب
دیدی وار مجنونه صور بودر جواب

هر که بیدارست او در خوابتر | هست بیداریش از خوابش بتر
چون بحق بیدار نبود جان ما | هست بیداری چو دربند آن ما
جان همه روز از لکدکوب خیال | وز زیان و سود و از خوف زوال
نی صفا میماندش نی لطف و فر | نی بسوی آسمان راه سفر
خفته آن باشد که او از هر خیال | دارد امید و کند با او مقال
دیو را چون حور بیند او بخواب | پس ز شهوت ریزد او بر دیو آب
چونکه تخم نسل را در شوره ریخت | او بخویش آمد خیال از وی گریخت
ضعف سر بیند از آن و تن پلید | آه از آن نقش پدید ناپدید
مرغ بر بالا پران و سایه اش | می دود بر خاک پران مرغ وش
ابلهی صیاد آن سایه شود | می دود چندانکه بی مایه شود
بیخبر کان عکس آن مرغ هواست | بیخبر که اصل آن سایه کجاست
تیر اندازد بسوی سایه او | ترکشش خالی شود از جست و جو
ترکش عمرش تهی شد عمر رفت | از دویدن در شکار سایه تفت
سایهٔ یزدان چو باشد دایه اش | وا رهاند از خیال و سایه اش
سایهٔ یزدان بود بندهٔ خدا | مردهٔ این عالم و زندهٔ خدا
دامن او گیر زوتر بی گمان | تا رهی در دامن آخر زمان
کیف مد الظل نقش اولیاست | کو دلیل نور خورشید خداست
اندرین وادی مرو بی این دلیل | لا احب الآفلین گو چون خلیل
رو ز سایه آفتابی را بیاب | دامن شه شمس تبریزی بتاب
ره ندانی جانب این سور و عرس | از ضیاء الحق حسام الدین بپرس
ور حسد گیرد ترا در ره گلو | در حسد ابلیس را باشد غلو
کو ز آدم ننگ دارد از حسد | با سعادت جنگ دارد از حسد
عقبه‌ای زین صعبتر در راه نیست | ای خنک آنکس حسد همراه نیست
این جسد خانهٔ حسد آمد بدان | از حسد آلوده باشد خاندان
گر جسد خانهٔ حسد باشد ولیک | آن جسد را پاک کرد الله نیک
طهرا بیتی بیان پاکیست | گنج نورست ار طلسمش خاکیست
کر کنی بر بی حسد مکر و حسد | زان حسد دل را سیاهیها رسد
خاک شو مردان حق را زیر پا | خاک بر سر کن حسد را همچو ما

در بیان حسد وزیر

بیخبر بیدار اولان در خوابدر | انده بیداری مکرر خوابدر
حق ایله اول جانکه بیدار اولمدی | انده بیداریدن آثار اولمدی
جانی ایتمکده لکدکوب خیال | فکرت سود و زیان خوف زوال
قالمز انده لذت شوق و صفا | اولمز انده خواهش عزم سما
خفته اولدر اوله دلبند خیال | ایلیه طول املدن قیل و قال
دیوی خوابنده صانور حور و پری | میل شهوتله اولور سوداگری
چونکه تخم نسلی اولدی شوره ریز | آچدی گوز ایتدی خیال اندن گریز
حاصلی ضعف سر و تندر همان | آه کیم نقش عیان اولدی نهان
مرغ ایدر سیران هواده سایه‌سی | عکس اوروب رنگ اولور پیرایه‌سی
مرد احمق قصد صید ایله همان | اولمده اول سایه ارد نجه دوان
بیخبر کیم سایهٔ مرغ هوا | فرقدر اصل ایسه پران چون هما
سایه‌یه جهلیله تیر انداز اولور | ترکشی خالی وغم پرداز اولور
ترکش عمری تهی حالی خراب | اول شکار سایه‌ده بی فر و تاب
سایهٔ یزدان اولورسه خود نما | اول خیال سایه‌دن ایلر رها
سایهٔ یزدان خواص بندگان | زندهٔ حق مردهٔ خلق جهان
دامن طوتکم اولورسن بیگمان | سرفراز دامن آخر زمان
کیف مد الظل دن بیل اولیا | اولدیلر رهبردهٔ راه خدا
گیتمه اول وادی‌یه بی یار و دلیل | لا احب الآفلین دی چون خلیل
سایه‌دن کچ مهر عالمتابی بول | شمس تبریزی‌یه زیب دامن اول
راه سودی بیلمدک رهبینه صور | وار ضیاء الحق حسام الدینه صور
اولمسون یولده گلوگیر حسد | اولدی ابلیسه حسددن دست رد
ایتدی آدمدن حسدله عار و ننگ | هم سعادتله حسددن قیلدی جنگ
اندن اصعب برزخ اولمز یولده بیل | اولمه همراه حسود اندیشه قیل
بیل نیچون دار حسددر بو جسد | خاندانی ایلر آلوده حسد
بو حسد جسمی ایدر آلوده ناک | لطف حق ایلر ایدرسه آنی پاک
طهرا بیتی بیوردی چون اله | بیل نظافت امریدر بی اشتباه
ایده سن چون برقوله مکر و حسد | اول اولور راه صفاره سد
خاک اول مردان حقه صبح و شام | باشنه طپراق حسد کارک مدام

وزیر مکارک نصارایه حسدی بیاننده در

آن

آن وزیرک از حسد بودش نژاد   تا بباطل گوش و پینی باد داد
بر امید آنکه از نیش حسد   زهر او در جان مسکینان رسد
هر کسی کو از حسد پینی کند   خویشتن بی گوش و بی پینی کند
پینی آن باشد که او بویی برد   بوی او را جانب کویی برد
هر که بویش نیست بی پینی بود   بوی آن بویست کان دینی بود
چونکه بویی برد و شکر آن نکرد   کفر نعمت آمد و پینیش خورد
شکر کن مر شاکرانرا بنده باش   پیش ایشان مرده شو پاینده باش
چون وزیر از رهزنی مایه مساز   خلق را تو بر میاور از نماز
ناصح دین گشته آن کافر وزیر   کرده او از مکر در لوزینه سیر

اول وزیره کار ایدی چونکم حسد   گوش و پینی اولدی مهجور جسد
اول حسد کارک که فکری دائما   اوله نیش رشک مخلوق خدا
پیشه سن دائم حسد پینی ایده   نفسنی بی گوش و بی پینی ایده
پینی اولدر کیم آلوب بر رایحه   آنی اهل حال ایده اول فایحه
هر کیم آلمز شمه بی پینی در اول   شمه امّا شمهٔ دینی در اول
چونکه آلدی شمه شاکر اولمدی   نعمت پینی بقاسن بولمدی
شاکر اول هم اهل شکره بنده اول   نفخه یاب دولت پاینده اول
ایله فعلندن وزیرک احتراز   خلقه اولمه باعث نقض نماز
ناصح دین اولدی اول کافر وزیر   ایلدی لوزینه یه مکرن چو سیر

فهم کردن حاذقان نصارا مکر وزیررا

هر که صاحب ذوق بود از گفت او   لذتی میدید و تلخی جفت او
نکتها میگفت او آمیخته   در جلاب قند زهری ریخته
حسن هر گفتار را غره مشو   قبح معنی دارد او باهش شنو
بد درونا زابود گفتار بد   قلبشان مرده است نبود روح ابد
چونکه انسان پارهٔ انسان بود   پارهٔ از نان یقین هم نان بود
شیر زدان گفت جاهل را کلام   هست سبز مزبله بس بی دوام
هر کرا آن سبزه باشد جایگاه   لوث و خبثش جائهٔ او کرد تباه
آب باید کردن پاک حدث   تا نمازش را نباشد چون عبث
ظاهرش میگفت در ره چست شو   وز اثر میگفت جانرا سست شو
ظاهر نقره گر اسپیدست و نو   دست و جامه مر سیه گردد از و
آتش ارچه سرخ رویست از شرر   تو ز فعل او سیهکاری نگر
برق اگر نوری نماید در نظر   لیک هست از خاصیت درد بصر
هر که جز آگاه و صاحب ذوق بود   گفت او در گردن او طوق بود
مدتی شش سال در هجران شاه   شد وزیر اتباع عیسی را پناه
دین و دل را کل بدو بسپرد خلق   پیش امر و حکم او می مرد خلق
آخر الامر از برای آن مراد   تا دهد چون خاک ایشان را بباد

حذاق نصاری وزیرک مکرنه متفطن اولدقلریدر

سوزلرندن بعض صاحب ذوق و حال   کوردی لذت لیک تلخ بی مآل
نکته گو امّا مشوب این و آن   قند زهر آلوده بگزردی همان
غرّه اولمه حسنه هر بر سوزک   قبح معنی وار در انده آچ گوزک
بد درونک اولور اقوالی بد   مرده دلدر انده روح اولمز ابد
دیدی انسان پینهٔ انسان جزئیدر   پارهٔ نان کیبی کیم نان جزئیدر
شیر حق دیدی کلام احمقه   سبزه در کیم اوله زیب مزبله
هر کیمه اول سبزه اولسه جایگاه   لوث و خبثیله اولور جامه تباه
صو گرک کیم ایده تطهیر حدث   تا نمازی اولمیه آنک عبث
ظاهری ایلر ایدی چالاک و چست   باطنی امّا ایدردی جانی سست
اقچه ظاهرده سفید اولدی چو ماه   جامه و دستی ایدر امّا سیاه
سرخ رو در گرچه آتش صورتا   خلق اولور دود سیاهندن دوتا
گرچه نور برق اولور زیب نظر   اولدی امّا مورث ضعف بصر
اولکه صاحب ذوق و عارف اولمدی   مکرنه آلدانذی واقف اولمدی
التی ییل مدت اولوب مهجور شاه   اول وزیر اولدی نصارایه پناه
اکه مرهون ایلیوب دین و دلن   خلق اول مکاره ویردی حاصلن
آنی مقصود ایتدیکم اول دلسیاه   انلری بر باد ایده مانند گاه

پیغام شاه پنهان با وزیر

درمیان شاه و او پیغامها   شاه را پنهان بدو آرامها

شاهک وزیره گیزلی خبر گوندردیکیدر

شاهله آنک میاننده مدام   وار ایدی پنهان مکاتیب و پیام

پیش او بنوشت شه کای مقبلم — وقت آمد زود فارغ کن دلم
گفت اینک اندران کارم شها — کافکنم در دین عیسی فتنها

یازدی شه کیم ای وزیر مقبلم — وقتدر شاد اوله عزمکله دلم
دیدی شمدی کار اولدر کیم شها — دین عیسی فتنه دن بولمز رها

بیان دوازده سبط از نصارا

قوم عیسی را بد اندر دار و گیر — حاکمانشان ده امیر و دو امیر
هر فریقی مر امیری را تبع — بنده گشته میر خود را از طمع
این ده و این دو امیر و قومشان — گشته بندهٔ آن وزیر بدنشان
اعتماد جمله بر گفتار او — اقتدای جمله بر رفتار او
پیش او در وقت و ساعت هر امیر — جان بدادی گر بدو گفتی بمیر

قوم نصارا ده اون ایکی سبط اولدیغنی بیاندر

قوم عیساده ایدردی دار و گیر — حاکم اولمق اوزره اون ایکی امیر
هر امیره تابع ایدی بر فریق — بنده آسا خدمته یار و رفیق
اول امیران جمله قومیله تمام — اول وزیره اولدیلر گویا غلام
اعتماد تام ایدوب گفتارنه — اقتداده جمله سی رفتارنه
خدمتنده دمبدم هر بر امیر — نقد جان استرسه ده فرمان پذیر

تخلیط وزیر احکام انجیل

ساخت طوماری بنام هر یکی — نقش هر طومار دیگر مسلکی
حکمهای هر یکی نوع دگر — این خلاف آن ز پایان تا بسر
در یکی راه ریاضت را و جوع — رکن توبه کرده و شرط رجوع
در یکی گفته ریاضت سود نیست — اندرین ره مخلصی جز جود نیست
در یکی گفته که جوع و جود تو — شرک باشد از تو با معبود تو
جز توکل جز که تسلیم تمام — در غم و راحت همه مکرست و دام
در یکی گفته که واجب خدمتست — ورنه اندیشهٔ توکل تهمتست
در یکی گفته که امر و نهیهاست — بهر کردن نیست شرح عجز ماست
تا که عجز خود ببینیم اندران — قدرت او را بدانیم آن زمان
در یکی گفته که عجز خود مبین — کفر نعمت کردنست آن عجز هین
قدرت خود بین که این قدرت ازوست — قدرت تو نعمت او دان که هوست
در یکی گفته کزین دو برگذر — بت بود هر چه بگنجد در نظر
در یکی گفته مکش این شمع را — کین نظر چون شمع آمد جمع را
از نظر چون بگذری و از خیال — کشته باشی نیمشب شمع وصال
در یکی گفته بکش باکی مدار — تا عوض بینی نظر را صد هزار
که ز کشتن شمع جان افزون شود — لیلی ات از صبر تو مجنون شود
ترک دنیا هر که کرد از زهد خویش — پیش آمد پیش او دنیا و پیش
در یکی گفته که آنچت داد حق — بر تو شیرین کرد در ایجاد حق
بر تو آسان کرد خوش آنرا بگیر — خویشتن را در میفکن در زحیر

نقض انجیل قصدیله وزیر مکارک تخلیط احکام ایتدیکیدر

هر امیرک نامنه یازدی کتاب — مسلک آخرده حکم ناصواب
حکمی هر بر نامه نک حکم دگر — اختلافات اوزره از پا تا بسر
بیرینک حکمی ریاضتیله جوع — رکن توبه انده مشروط رجوع
اول برنده جوع ایچون یوق نفع و سود — مخلص راه طلب احسان و جود
اول بری دیر با قمه جوع و جودیکه — شرک اولور سندن عمل معبودیکه
غیری تسلیم و توکلدن تمام — راحت و غمده اولور هپ مکر و دام
بیرینه بیلدردی واجب خدمتی — دیدی تهمتدر توکل فکرتی
اول برنده دیدی امر و نهی حق — اولدی مطلق عجزمز شرحه سبق
عجزمز تا کیم کوره انده عیان — قدرت باری اوله مشهود جان
اول برنده دیدی عجزا یتمه حذر — کفر نعمتدر صقین عجزه نظر
قدرتک بیل اولدی حقک قدرتی — سنده قدرتدر خدانک نعمتی
اول برنده دیدی زنهار الحذر — عجز قدرت شرک اولور ایتمه نظر
دیدی بیرنده بو شمعی روشن ایت — شمع جمع اولدی نظر نورافکن ایت
چون خیالیله نظر مستور اولور — شمع وصلت نیمشب بی نور اولور
اول برنده دیدی ایله منطفی — کشف اولورسا کانچه سر خفی
انطفادن شمع جان افزون اولور — لیلی صبرکدن سکا مجنون اولور
زهدله دنیایی هر کیم ترک ایدر — آکه خدمت ایتمکه دنیا گیدر
اولبرنده دیدی رب ذی العطا — هر نه کیم حق ایلدی احسان سکا
ساکه بز رحمت انی ایتدی نصیب — ایلمه اعراضله وضع غریب

دریکی کفته که بکذار آن خود / کان قبول طبع تو ردست و بد
راهها مختلف آسان شدست / هر یکی را ملتی چون جان شدست
کر میسر کردن حق ره بدی / هر جهود و کبر ازو آکه بدی
دریکی کفته میسر آن بود / که حیات دل غدای جان بود
هرچه ذوق طبع باشد چون کذشت / برنیارد همچو شوره ریع کشت
جز پشیمانی نباشد ریع او / جز خسارت پیش نارد بیع او
آن میسر نبود اندر عاقبت / نام او باشد معسر عاقبت
تو معسر از میسر بازدان / عاقبت بنکر جمال این و آن
دریکی کفته که استادی طلب / عاقبت بینی نیابی در حسب
عاقبت دیدند هرکون ملتی / لاجرم کشتند اسیر زلتی
عاقبت دیدن نباشد دست باف / ورنه کی بودی بدینها اختلاف
دریکی کفته که استا هم توی / زانکه استا را شناسا هم توی
مرد باش و سخرهٔ مردان مشو / رو سر خود کیر و سرکردان مشو
کفته یک را جمله توی در نظر / درمیان نبود دکر هیچ جلوه کر
دریکی کفته که این جمله یکیست / هرکه او دو بیند احول مردکیست
دریکی کفته که صد یک چون بود / این که اندیشد مکر مجنون بود
هر یکی را عکس شد لاف و کذاف / صورت و معنیش عین اختلاف
هر یکی قولیست ضد همدکر / چون یکی باشد یکی زهر و شکر
تا ز زهر و از شکر در نکذری / کی تو از کلزار وحدت بو بری

دربیان آنکه این اختلافات درصورت روشن است نه درحقیقت راه

این نمط وین نوع ده طومار و دو / برنوشت آن دین عیسی را عدو
او ز یکرنکیٔ عیسی بو نداشت / وز مزاج خم عیسی خو نداشت
جامهٔ صدرنک از آن خم صفا / ساده و یکرنک کشتی چون ضیا
نیست یکرنکی کزو خیزد ملال / بل مثال ماهی و آب زلال
کرچه در خشکی هزاران رنکهاست / ماهیان را با یبوست جنکهاست
کیست ماهی چیست دریا در مثل / تا بدان ماند ملک عز و جل
صد هزاران بحر و ماهی در وجود / سجده آرد پیش آن اکرام وجود
چند باران عطا باران شده / تا بدان آن بحر در افشان شده

اول برنده دیدی ترک ایت وار یکی / ذل ایله آلوده ایتمه کار یکی
مختلف بونجه مذاهب بیکمان / هر بری بر ملته اولمش چو جان
مذهب اولسه حقه شهراه صواب / هر جهود و کبر اولوردی حصه یاب
دیدی بر نده که سهل اول آن اولور / کیم حیات دل غدای جان اولور
ذوق طبعی آدمک ایتمه کذر / نسنه حاصل ایلمز الا کدر
حاصل خرمن ندامتدر اکا / بیع بیحاصل خسارتدر اکا
ایده مز کسب صفای میسره / نامن ایلر اهل عسرت یکسره
اول معسر له میسر ده تمام / صاحب تمییز و اهل فرق تام
دیر برنده ایله بر حاذق طلب / عاقبت بینی دکل شرط حسب
بونجه ملت عاقبت بین اولدیلر / لاجرم ذلتله پرچین اولدیلر
عاقبت بینی ده اولسه حکم صاف / بولمز ایدی رسم ادیان اختلاف
اول برنده دیدی سنسن نکته دان / یعنی اولدک واقف صاحبدلان
امدی اولمه سخرهٔ مردان صقن / شیرمرد اول اولمه سرکردان صقن
پر ینه دیر جمله سنسن قیل نظر / ایکیلک اولمز میانده جلوه کر
اول برنده دیر که بر در بو انام / کیم ایکی دیر سه احولدر تمام
دیر برنده نیجه یوز بر عدد اولور / فکر مجنون اکه دست ردا اولور
بر برینک عکسی هب لاف و کذاف / صورت و معناده عین اختلاف
قول اول ضد اقوال دیکر / هیچ اولور می متحد زهر و شکر
اولکور زهر و شکردن بی نیاز / کلستان وحدت اولسون نفحه ساز

مذکور اختلافات مکر آلود حقیقت اولمیوب صوری حیله اولدیغن بیاندر

اون ایکی طومار یازدی یک بیک / اول عدونک یازدیغی هب ریب و شک
انده یکرنکیٔ عیسی نابدید / یوق مزاج خم عیسادن مفید
جامهٔ صدرنک اوخمدن صاف اولور / ساده و یکرنک اولوب شفاف اولور
اویله یکرنکی دکل ویره ملال / اولدی کویا ماهی و آب زلال
کرچه رنکارنک اولور نقش زمین / لیک اولمز ماهیانه دلنشین
ماهی و دریا ندر کیم فی المثل / اوله شرح وصف مقصود اجل
نیجه یوز بیک ماهی و بحر و کهر / پیش جود عزتنده سجده بر
دائم ایلر فیض باران عطا / قدرتندن بحر اولور کوهر نما

چند خورشید کرم افروخته
تا که ابر و بحر جود آموخته

پرتو دانش زده بر آب و طین
تا که شد دانه پذیرنده زمین

خاک امین و هر چه در وی کاشتی
بی خیانت جنس آن برداشتی

این امانت زان امانت یافتست
کافتاب عدل بروی تافتست

تا نشان حق نیارد نوبهار
خاک سرها را نکرده آشکار

آن جوادی که جمادی را بداد
این خبرها وین امانت وین سداد

مر جمادی را کند فضلش خبیر
عاقلان را کرده قهر او ضریر

جان و دلرا طاقت آنجوش نیست
با که گویم در جهان یک گوش نیست

هر کجا گوشی بد از وی چشم گشت
هر کجا سنگی بد از وی یشم گشت

کیمیا سازست چه بود کیمیا
معجزه بخش است چه بود سیمیا

این ثنا گفتن ز من ترک ثناست
کین دلیل هستی و هستی خطاست

پیش هست او بباید نیست بود
چیست هستی پیش او کور و کبود

گر نبودی کور ز و بگداختی
گرمئ خورشید را بشناختی

ور نبودی او کبود از تعزیت
کی فسردی همچو یخ این ناحیت

آفتاب فضلنی رخشان ایدر
ابر و بحره فیض جود احسان ایدر

اولدی پرتویاب دانش ماء وطین
قابل تخم اولدی اول یوزدن زمین

خاک امیندر هر نه ایتدک زرعکی
بی ضرر ازید بولورسن رفعکی

بو امانت اول امانتدر اکا
آفتاب عدل اولور پرتونما

تا نشان حق کتورمز نوبهار
ایلمز اسرارینی خاک آشکار

بو جماداته اولور فیض جواد
بو تعلم بو امانات و سداد

فضلله ایلر جماداتی خبیر
قهرله ایلر خردمندی ضریر

جان و دلده یوق بیانه آب جوش
کیمه تقریر ایلیم یوق اهل گوش

کیمده اول گوش اولسه انده چشم اولور
قنده کیم سنگ اولسه اندن یشم اولور

کیمیا سازه نه شیدر کیمیا
معجزه بخشه نه اولسون سیمیا

حضرته بندن ثنا ترک ثنا
وارلق اثبات ایتمدر اول خود خطا

حق وجودنده کرک ترک وجود
کیم وجود ایلر سنی کور و کبود

اولمسیدی کور اولوردی روشنا
تاب خورشیده اولوردی آشنا

تعزیتدن اولمسه جسمی کبود
یخ صفت اولمزدی افسرده وجود

بیان خسارت وزیر درین مکر

همچو شه نادان و غافل بد وزیر
پنجه میزد با قدیم ناگزیر

با چنان قادر خدایی کز عدم
صد چو عالم هست گرداند بدم

صد چو عالم در نظر پیدا کند
چونکه چشمت را بخود بینا کند

گر جهان پیشت بزرگ و بی بنیست
پیش قدرت ذرهٔ میدانکه نیست

اینجهان خود حبس جانهای شماست
هین روید آن سو که صحرای شماست

اینجهان محدود و آن خود بیحدست
نقش و صورت پیش آن معنی سدست

صد هزاران نیزهٔ فرعون را
در شکست از موسئ با یک عصا

صد هزاران طب جالینوس بود
پیش عیسی و دمش افسوس بود

صد هزاران دفتر اشعار بود
پیش حرف امیی اش عار بود

با چنین غالب خداوندی کسی
چون نمیرد گر نباشد او خسی

بس دل چون کوه را انگیخت او
مرغ زیرک با دو پا آویخت او

فهم و خاطر تیز کردن نیست راه
جز شکسته می نگیرد فضل شاه

ای بسا گنج آکنان و کنج کاو
کان خیال اندیش را شد ریش گاو

گاو که بود تا تو ریش او شوی
خاک چه بود تا حشیش او شوی

ایتدیکی مکرده وزیر بدکارک خسارتنی بیان ایدر

شه کبی غافل ایدی چون اول وزیر
اولدی جرأتکار افعال قدیر

اویله بر قادر که بر دمده ایدر
یوز بو عالم کبی عالم جلوه گر

نیچه یوز عالملری پیدا ایدر
چشمکی چون ذاتنه بینا ایدر

واسع و اعظم سکا نسبت جهان
پیش قدرتده ولیکن ذره سان

محبس ارواحدر دار فنا
ملک باقی اولدی ملک روشنا

بو جهان محدوددر یوق انده حد
اولدی اول معنی بو صورت آکه سد

نیچه یوز بیک رمح فرعونی کلیم
بو عصادن ایتدی مکسور و دونیم

نیچه یوز بیک طب جالینوس هم
معجز عیسی دن اولدی بسته دم

نیچه یوز بیک شاعر صاحب مقال
مرسل امی لقبدن اولدی لال

بویله قادر امری غالب بر خدا
ایتمین نامرد اکا جان فدا

کوه وش چوق دللر اولدی نابجا
مرغ زیرک اولدی خود صید دوپا

یول دکلدر عرض فهم و اقتدار
قولده لازم اوله عجز و انکسار

نیچه لر وار سخرهٔ دوران اولور
ریش گاو زمرهٔ رندان اولور

گاو کیمدر تا اکا ریش اوله سن
یا حشیش خاکه همکیش اوله سن

چون زنی از کار بد شد روی زرد
مسخ کرد او را خدا و زهره کرد

عورتی را زهره کردن مسخ بود
خاک و گل کشتن نه مسخست ای عنود

روح می بردت سوی چرخ برین
سوی آب و گل شدی در اسفلین

خویشتن را مسخ کردی زین سفول
زان وجودی که بدان رشک عقول

پس ببین کین مسخ کردن چون بود
پیش آن مسخ این بغایت دون بود

اسب همت سوی اختر تاختی
آدم مسجود را نشناختی

آخر آدم زاده‌ای ای ناخلف
چند پنداری تو پستی را شرف

چند گویی من بگیرم عالمی
این جهان را پر کنم از خود همی

گر جهان پر برف گردد سر بسر
تاب خور بگدازدش با یک نظر

وزر او و صد وزیر و صد هزار
نیست گرداند خدا از یک شرار

عین آن تخییل را حکمت کند
عین آن زهراب را شربت کند

آن گمان انگیز را سازد یقین
مهرها رویاند از اسباب کین

پرورد در آتش ابراهیم را
ایمنی روح سازد بیم را

در خرابه گنج را پنهان کند
خار را گل جسم جان احسان کند

از سبب سوزیش من سودائیم
در خیالاتش چو سوفسطائیم

دیرسن اول زن فعلنی نسخ ایلدی
زهره در کیم حقانی مسخ ایلدی

مسخ اوله زن زهره اولمق بی لقب
خاک و گل اولمق دگل مسخ العجب

اولدی روحک رهبری چرخ برین
آب و گل خود رهنمای اسفلین

کندیکی مسخ ایلدک ای بی خرد
اویله پیکردن که یوق مثلی ابد

گور که مسخ اولمق مذرانده قبیل
انکی مسخک فرقی چوقدر اویله بیل

اسب عزمک جانب نجم فلک
آدم مسجودی حیفا بیلمدک

سنکه آدم زاده سن ای ناخلف
ساکه دوشمز کار اسفلدن شرف

نیجه بر دیرسن طوتوب بو عالمی
ایلیم ابرای شوق و خرمی

برف ایله پر اولسه عالم سربسر
تاب شمس آنی نظردن محو ایدر

نیجه یوز بیک جرم و عصیان سربسر
عفو حقه نسبت اولدی بی اثر

حکمت ایلر این و آنی قدرتی
سکر ایلر زهری حول و قوتی

اهل شکه ایلر احسان یقین
مورث شفقت اولور اسباب کین

ایلر ابراهیمه ناری گلستان
برزخ خوفی ایدر دار الامان

کنجی هم ویرانه‌ده پنهان ایدر
خاره گل اجسامه جان احسان ایدر

حکمتنده بسته لب اهل بیان
حیرت آلوده چو سوفسطائیان

مکر دیگر انگیختن وزیر در اضلال قوم نصارا

مکر دیگر آن وزیر از خود ببست
وعظ را بگذاشت در خلوت نشست

در مریدان در فکند از شوق سوز
بود در خلوت چهل پنجاه روز

خلق دیوانه شدند از شوق او
از فراق حال و قال و ذوق او

لابه و زاری همی کردند او
از ریاضت گشته در خلوت دوتو

گفته ایشان نیست ما را بی تو نور
بی عصاکش چون بود احوال کور

از سر اکرام و از بهر خدا
بیش ازین ما را مدار از خود جدا

ما چو طفلانیم و ما را دایه تو
بر سر ما گستران آن سایه تو

گفت جانم از محبان دور نیست
لیک بیرون آمدن دستور نیست

آن امیران در شفاعت آمدند
وان مریدان در شناعت آمدند

کین چه بدبختیست ما را ای کریم
از دل و دین مانده ما بی تو یتیم

تو بهانه میکنی و ما ز درد
میزنیم از سوز دل دمهای سرد

ما بگفتار خوشت خو کرده ایم
ما ز شیر حکمت تو خورده ایم

الله الله این جفا با ما مکن
خیر کن امروز را فردا مکن

اضلال قوم ایچون وزیر مکارک مکر آخره آغاز ایتدیکیدر

مکر دیگر فکر ایدوب آخر وزیر
اولدی ترک وعظله خلوت پذیر

ایتدی هجر یله مریدانی حزین
اولدی چون قرق اللی کون خلوت نشین

فرقتندن اولدی خلق آشفته حال
ایلدکجه فکر ذوق حال و قال

ایلدیلر لابه و زاری اکا
خلوتنده اول ریاضتدن دوتا

دیدیلر بزسنسز اولدق بی شعور
بی عصاکشلکدر البت حال کور

قیل رضای حق ایچون احسان بزه
بوندن افزون اولمسون هجران بزه

بز چو اطفالز بزه سن دایه سن
باشمز اوزره یا خود بر سایه سن

دیدی جان اولمز جدا جمعیته
یوق اجازت لیک ترک خلوته

گلدیلر بکار شفاعت ایتدیلر
هم مریدان چوق صناعت ایتدیلر

دیدیلر بد طالعز بز ای کریم
دین و دلدن سنسز اولدق بز یتیم

سن تعلل ایتمده بز اهل درد
ایلرز سوز دل ایله آه سرد

اولمشز معتاد گفتارک سنک
شیر نوش حکمت کارک سنک

بزلری هجر کله شید ایلمه
بیقرار وعد فردا ایلمه

میدهد دل مرترا کین بیدلان / بی تو کردند آخر از بی حاصلان
جمله درخشکی چو ماهی می طپند / آب را بکشا ز جو بردار بند
ای که چون تو در زمانه نیست کس / الله الله خلق را فریاد رس

بیدلانز هپ سکا دلداده یز / شمدی سنسز بی عمل افتاده یز
ماهیانز خاکده بز پیچ وتاب / جوی لطفکدن بزه قیل فیض آب
ساکه بکزر یوق بزه عالمده کس / اول بزه الله ایچون فریادرس

دفع کردن وزیر مریدان را

کفت هان ای سخرکان کفتکو / وعظ وکفتار زبان وکوش جو
پنبه اندر کوش حس دون کنید / بند حس از چشم خود بیرون کنید
پنبهٔ آن کوش سر کوش سرست / تا نکردد این کر آن باطن کرست
بی حس وبی کوش وبی فکرت شوید / تا خطاب ارجعی را بشنوید
تا بکفت وکوی بیداری دری / تو ز کفت خواب بویی کی بری
سیر بیرونیست قول وفعل ما / سیر باطن هست بالای سما
حس خشکی دید کز خشکی بزاد / عیسیٔ جان پای بر دریا نهاد
سیر جسم خشک بر خشکی فتاد / سیر جان پا در دل دریا نهاد
چونکه عمر اندر ره خشکی کذشت / کاه کوه وکاه دریا کاه دشت
آب حیوان از کجا خواهی تو یافت / موج دریا را کجا خواهی شکافت
موج خاکی وهم وفهم وفکر ماست / موج آبی محو وسکرست وفناست
تا درین سکری ازان سکری تو دور / تا ازین مستی ازان جامی تو کور
کفت وکوی ظاهر آمد چون غبار / مدتی خاموش خو کن هوش دار

وزیر مکارک مریدلری دفع ایتدیکیدر

دیدیکم ای سخرکان کفت وکو / کاریکز وعظ وبیانی جست وجو
پنبه لازم کوش حس اسفله / چشمکزدن بند حس خارج قاله
کوش سرک پنبه سیدر کوش سر / تا بو مسدود اولمیه اول اولدی کر
تا که حس وکوش وفکرت ترک اولور / ارجعی امرینه فیض درک اولور
کفت وکوی حال بیدار ایده سن / بیخبرسن خواب استغراقدن
اولدی قول وفعلمز سیر عیان / سیر باطن اولدی صوب آسمان
حس خشکی اولدی خشکیدن بدید / عیسیٔ جان تشنهٔ بحر امید
سیر جسم خشکه میل ایدر / روح میل جوش بحر وسیل ایدر
راه خشکی اولدی عمره سرکذشت / کاه کوه وکاه دریا کاه دشت
آب حیوانه نیجه قابل مرور / موج بحری قندن ایلرسن عبور
موج خاکی وهم وفهم واعتنا / موج آبی محو ومستی وفنا
مست سن اول نشوه دن مهجورسن / مست سن اما ادبدن دورسن
کفت وکوی ظاهر اولدی بی مآل / وار خموش اول ایده سن تحصیل حال

مکرر کردن مریدان که خلوت را بشکن

جمله کفتند ای حکیم رخنه جو / این فریب واین جفا با ما مکو
چارپا را قدر طاقت بار نه / بر ضعیفان قدر قوت کار نه
صورت رفعت بود افلاک را / معنیٔ رفعت روان پاک را
دانهٔ هر مرغ اندازهٔ ویست / طعمهٔ هر مرغ انجیری کیست
طفل را کر نان دهی بر جای شیر / طفل مسکین را ازان نان مرده کیر
چونکه دندانها بر آرد بعد ازان / هم بخود طالب شود آن طفل نان
مرغ پر نارسته چون پران شود / لقمهٔ هر کربهٔ دران شود
چون بر آرد پر بهسم بر ترپرد / بی تکلف بی صفیر نیک وبد
دیو را نطق تو خامش میکند / کوش ما را کفت تو هش میکند
کوش ما هوشست چون کویا تویی / خشک ما بحرست چون دریا تویی

مریدلرک تکرار خلوتدن فراغی ایچون وزیره التجالریدر

دیدی انلر ای حکیم مستریب / ایلمه لطف ایت بزه مکر وفریب
چارپایه بار اولور طاقت قدر / کار مسکینان اولور قوت قدر
کر فلکلر صورتا علویده در / روح پاکک رفعتی معنیده در
دانه هر مرغه اولور بروفق حال / جسمنه غالب غدا امر محال
سود ویرینه ویرسه لر اطفاله نان / نان اولور طفل رضیعه سم جان
چونکه طفلک ایده دندانی ظهور / جان ویرلدن نان ایله ایلر فطور
مرغ بی پر نیجه کیم پران اولور / زخم نیش کربه دن بیجان اولور
اولسه ذاتنده مکمل بال وپر / بی صفیر این وآن پرواز ایدر
دیوی نطقک ساکت وخاموش ایدر / کوشمزی هر سوزک مدهوش ایدر
کوشمزسن سویلسک پرهوش اولور / خشکمز سندن یم پرجوش اولور

با تو ما را خاک بهتر از فلک — ای سماک از تو منور تا سمک
بی تو ما را بر فلک تاریکی است — با تو ای ماه این فلک باری کی است
صورت رفعت برای جسمهاست — جسمها در پیش معنی اسمهاست

صحبتک شوقیله ای شیرین بیان — دللره ایتدک زمینی آسمان
بو فلک سنسز بزه ماتم اولور — صحبتکله جانمز خرم اولور
صورت رفعتکه شان جسم اولور — معنی یه اول جسم کویا اسم اولور

جواب گفتن وزیر که خلوت را نمی شکنم

گفت حجتهای خود کوته کنید — پند را در جان و در دل ره کنید
گر امینم متهم نبود امین — گر بگویم آسمان را من زمین
گر کمالم با کمال انکار چیست — ور نیم این زحمت و آزار چیست
من نخواهم شد ازین خلوت برون — زانکه مشغولم باحوال درون

وزیرک خلوتدن عدم فراغ ایله ویردیکی جوابدر

دیدیکم کوتاه ایدر برهانکز — پند صدقی ایله حرز جانکز
بن امین ایسم اولور قولم امین — آسمانه کر دیسم بو در زمین
کامل ایسم بن نه در انکارکز — بیکمال ایسم نه در آزارکز
باکه یوق خلوتدن اولمق رونمون — اولمشم مشغول احوال درون

اعتراض مریدان برخلوت وزیر

جمله گفتند ای وزیر انکار نیست — گفت ما چون گفتن اغیار نیست
اشک دیده ست از فراق تو دوان — آه آهست از میان جان روان
طفل با دایه نه استیزد ولیک — گرید او گرچه نه بد داند نه نیک
ما چو چنگیم و تو زخمه میزنی — زاری از ما نی تو زاری میکنی
ما چو نائیم و نوا در ما ز تست — ما چو کوهیم و صدا در ما ز تست
ما چو شطرنجیم اندر برد و مات — برد و مات ما ز تست ای خوش صفات
ما که باشیم ای تو ما را جان جان — تا که ما باشیم با تو در میان
ما عدمهاییم و هستیهای ما — تو وجود مطلقی فانی نما
ما همه شیران ولی شیر علم — حمله شان از باد باشد دمبدم
حمله شان پیدا و ناپیداست باد — آنکه ناپیداست هرگز کم مباد
باد ما و بود ما از داد تست — هستی ما جمله از ایجاد تست
لذت هستی نمودی نیست را — عاشق خود کرده بودی نیست را
لذت انعام خود را وامگیر — نقل و باده جام خود را وامگیر
ور بگیری کیست جست و جو کند — نقش با نقاش چون نیرو کند
منگر اندر ما مکن در ما نظر — اندر اکرام و سخای خود نگر
ما نبودیم و تقاضامان نبود — لطف تو ناگفتهٔ ما می شنود
نقش باشد پیش نقاش و قلم — عاجز و بسته چو کودک در شکم
پیش قدرت خلق جمله بارگه — عاجزان چون پیش سوزن کارگه
گاه نقش دیو و که آدم کند — گاه نقش شادی و که غم کند

خلوت وزیره بنه مریدلرک اعتراضیدر

دیدیلر یوق در سکا انکارمز — صانمه کیم بیهوده در گفتارمز
فرقتکله اشکمز سیلابدر — جان و دل آه ایتمدن بی تابدر
دایه سن اطفالکم جویان اولور — نیک و بد بیلمز همان کریان اولور
بز مثال چنک سنسن زخمه زن — اضطراری در دله زار ایتدیرن
بز چو نایز بزده سندندر نوا — کوه وش سندن اولور بزده صدا
صانکه بز آلات شطرنجز همان — بزده سندن بردو مات این و آن
بز کیمز سنسن باقلسه جان جان — بزده وارلق ساکه نسبت بی نشان
بزده وارلق رسمی اولدی رسم لا — سن وجود مطلق فانی نما
بز که شیرانز ولی شیر علم — زنده باد و هوا ایز دمبدم
اول هوادندر بزه جنبش تمام — گرچه ناپیدا ولی اولسون مدام
حاصلی سندن بزه بو باد و بود — فیض تعلیمیله در سر وجود
یوق وجود اولمق بزه اولدی عزیز — کیم اولور عشاقه یوقلق کارخیز
ایتمه بزدن لطفکی منع و دریغ — ساغره اولمز دل پیکان و تیغ
منع ایدرسک کیم سخن فرما اولور — نقش نقاشه نیجه کویا اولور
سن بزه باقمه ایا عالی کهر — کندی فضل ذاتکه ایله نظر
ایتدک احسان بی تقاضای طلب — قصدی بیلدک ایتمدن تحریک لب
نقش اولور نقاشه کنده ناتوان — رحم مادرده جنین آسا همان
عجز قدرت اوزره در خلق له — پیش سوزنده مثال کارگاه
نقشی گاهی دیو و که آدم ایدر — گاه نقشی شادی و که غم ایدر

دست نی تا دست جنباند بدفع | نطق نی تا دم زند در ضر و نفع
تو ز قرآن باز خوان تفسیر بیت | گفت ایزد ما رمیت اذ رمیت
گر بپرانیم تیر آن نی ز ماست | ما کمان و تیراندازش خداست
این نه جبر این معنیٔ جباریست | ذکر جباری برای زاریست
زاریٔ ما شد دلیل اضطرار | خجلت ما شد دلیل اختیار
گر نبودی اختیار این شرم چیست | وین دریغ و خجلت و آزرم چیست
زجر استادان بشاگردان چراست | خاطر از تدبیرها گردان چراست
ور تو گویی غافلست از جبر او | ماه حق پنهان کند در ابر او
هست اینرا خوش جواب ار بشنوی | بگذری از کفر و در دین بگروی
حسرت و زاری که در بیماریست | وقت بیماری همه بیداریست
آن زمانکه میشوی بیمار تو | میکنی از جرم استغفار تو
می‌نماید بر تو زشتیٔ گنه | میکنی نیت که باز آیم بره
عهد و پیمان میکنی که بعد ازین | جز که طاعت نبودم کار گزین
پس یقین گشت این که بیماری ترا | می ببخشد هوش و بیداری ترا
پس بدان این اصل را ای اصل جو | هر کرا درد است او بردست بو
هر که او بیدارتر پر دردتر | هر که او آگاه‌تر رخ زردتر
گر ز جبرش آگهی زاریت کو | بینش زنجیر جباریت کو
بسته در زنجیر چون شادی کند | کی اسیر حبس آزادی کند
ور تو می‌بینی که پایت بسته‌اند | بر تو سرهنگان شه بنشسته‌اند
پس تو سرهنگی مکن با عاجزان | زانکه نبود طبع و خوی عاجز آن
چون تو جبر او نمی‌بینی مگو | ور همی بینی نشان دید کو
در هر آن کاری که میلستت بدان | قدرت خود را همی بینی عیان
در هر آن کاری که میلت نیست و خواست | اندر آن جبری شدی کین از خداست
انبیا در کار دنیا جبریند | کافران در کار عقبی جبریند
انبیا را کار عقبی اختیار | جاهلان را کار دنیا اختیار
زانکه هر مرغی بسوی جنس خویش | می‌پرد او در پس و جان پیش پیش
کافران چون جنس سجین آمدند | سجن دنیا را خوش آیین آمدند
انبیا چون جنس علیین بدند | سوی علیین بجان و دل شدند
این سخن پایان ندارد لیک ما | باز گوییم آن تمام قصه را

نومید کردن وزیر مریدانرا از رفض خلوت

یوق الی تا این وآنی دفع ایده | نطقی یوق تا کشف ضر و نفع ایده
اولدی قرآنده بیان مفهوم بیت | حق بیوردی ما رمیت اذ رمیت
معنیده بزدن دگلدر رمی تیر | بز کمانز رمی ایدن رب قدیر
صانمه جبر اول معنیٔ جبار در | ذکر جباری بکا اخبار در
بزده عجز اولدی نشان اضطرار | شرم و خجلت خود دلیل اختیار
اولمسه گر اختیار کارمز | پس نیچون در حیف و شرم و عارمز
زجری یا شاگرده استادک نیچون | فکر تدبیر اولدی معتادک نیچون
اختیاری قیل شخص جبرله | ماه روشن مستتر در ابر ایله
دگلر ایسک اشته حقانی جواب | دینه ترک کفر اولور راه صواب
خسته اولدقده نه در پر زارلق | وقت بیماریده در بیدارلق
اول زمانکم خسته و بیمارسن | چاره جوی ذکر و استغفارسن
ظاهر اولور زشتیٔ جرم و گناه | نیتک من بعد طاعات اله
عهد ایدر پیمان ایدرسن بعد ازین | راه حقده اولیم طاعت گزین
پس عیان اولدی که بیماری سکا | اولدی عین هوش و بیداری سکا
بل بو سرّی اصلن ایله جست و جو | عارف ایسک رهنما درسا که بو
اولکه بیدار اوله اهل درد اولور | اولکه آگاه اوله رویی زرد اولور
قائل ایسک جبره تسلیمک قنی | طاعت جباری تقدیمک قنی
بستهٔ زنجیر ایچون شادی نه در | حبس اولنده وضع آزادی نه در
دست و پایک بسته در گور کم عیان | ساکه سرهنگان شاهی دیده بان
اهل عجزه اولمه سرهنگ الحذر | طبع سرهنگی دگلدر معتبر
جبری بلمزسک نه در بو قیل و قال | گر بیلورسک ایله تحقیق مقال
هر نه ایشکم میل ایدرسن سن اکا | قدرتک انده گورورسن خود نما
قنغی ایشکم آکه یوقدر همتک | حقه در جبر ایله انده نسبتک
کار دنیا اولدی جبر انبیا | کار عقبی اولدی جبر اشقیا
انبیا عقبایی مختار ایتدیلر | جاهلان دنیایی مختار ایتدیلر
جنسنه میل ایله گور هر درلو طیر | ایتدی هم جنس ایله پرواز و سیر
جنس سجین اولدی چونکیم کافران | سجن دنیایه ایدرلر میل جان
جنس علیین ایدی چون انبیا | ایلدیلر سمت علیینی جا
بی نهایتدر بو فرخنده کلام | ایده لم اول قصه‌یی باری تمام

وزیر مکار مریدانی ترک خلوت ایتمسندن نا امید ایدوب

آن

ودفع ایشان

آن وزیراز اندرون آواز داد کای مریدان ازمن این معلوم باد
که مرا عیسی چنین پیغام کرد کز همه خویشان ویاران باش فرد
روی در دیوار کن تنها نشین وز وجود خویش هم خلوت گزین
بعد ازین دستوری گفتار نیست بعد ازین باگفت وگویم کار نیست
الوداع ای دوستان من مرده ام رخت برچارم فلک بربرده ام
تا بزیر چرخ ناری چون حطب من بسوزم در عنا ودر عطب
پهلوی عیسی نشینم بعد ازین برفراز آسمان چارمین

جواب قطعی ایله دفع ایتدیکیدر

دیدی خلوتدن وزیر ناصواب ای مریدان جمله یه قطعی جواب
کلدی عیسادن بکا بویله خبر ایلرم من بعد ترک جان وسر
امر اودر مهجور اولوب احبابله خلوت ایله کندی نفسکدن بیله
گفت وگویه بعد ازین دستور یوق صحبت مستور ونامستور یوق
اشته کتدم الوداع ای دوستان چرخ چارمدر بکا انجق مکان
زیر چرخ نارده هیزم مثال بویله یانمقدن بکا کلدی ملال
اولمق استردل مسیحه همنشین آشیانم آسمان چارمین

ولی عهد ساختن وزیر هریک امیر را جدا جدا

وانکهانی آن امیرانرا بخواند یک بیک تنها بهریک حرف راند
گفت هریک را بدین عیسوی نائب حق وخلیفهٔ من توئی
وآن امیران دگر اتباع تو کرد عیسی جمله را اشیاع تو
هر امیری کو کشد گردن بگیر یابکش یا خود همی دارش اسیر
لیک تا من زنده ام این را مگو تا نمیرم این ریاست را مجو
تا نمیرم من تو این پیدا مکن دعوی شاهی واستیلا مکن
اینک این طومار واحکام مسیح یک بیک برخوان تو برامت فصیح
هر امیری را چنین گفت او جدا نیست نائب جز تو در دین خدا
هریکی را کرد او یک یک عزیز هرچه آنرا گفت این را گفت نیز
هریکی را او یکی طومار داد هریکی ضد دگر بود المراد
متن آن طومارها بد مختلف همچو شکل حرفها یا تا الف
حکم این طومار ضد حکم آن پیش ازین کردیم این ضد را بیان

وزیر مکار امیرانک هربرینی بشقه بشقه نهانی ولی عهد ایتدیکیدر

ایتدی اندنصکره دعوت بکاری بشقه بشقه ایلدی افسونکری
هر برینه دیدی عیسی دیننه سن خلیفه سن بتون آیینه
غیری بکار هب سکا اتباعدر امر عیسی اوستنه اشیاعدر
ساکه ایتمزسه اطاعت بر امیر یا هلاک ایله یا خود ایله اسیر
لیک بن صاغ ایکن ایتمه کشف راز اولمدکجه ایلمه دستک دراز
ایتمه موتمدن مقدم ادّعا دعوی شاهی یه اولمه لیکشا
اشته طومار اشته احکام مسیح بر بر ایله امته نقل صریح
هر امیره دیدی سندن غیری پیل نائبم یوق دین حقده متصل
هر برینه دیدی اول قولی نهان اول برینه دیدیکی رسمه همان
هر برینه ویردی بر طومار لیک بر برینک حکمنه ضد ورکیبک
متنی هر طومارک اولدی مختلف همچو شکل احرف یا تا الف
حکمی بو طومارک اولدی ضد اکا بوندن اوّل اولدی تفصیلی سکا

کشتن وزیر خویشتن را درخلوت

بعد ازان چل روز دیگر در ببست خویش کشت واز وجود خود برست
چونکه خلق از مرگ او آگاه شد برسر گورش قیامتگاه شد
خلق چندان جمع شد بر گور او موکنان جامه دران در شور او
کان عدد را هم خدا داند شمرد از عرب وز ترک وز رومی وکرد
خاک او کردند برسرهای خویش درد او دیدند درمانهای خویش

وزیر مکار خلوتخانه سنده کندی نفسنی قتل ایتدیکنی بیاندر

بسته درخلوت ایدوب قرق کون دخی نفسنی قتل ایلدی اول دوزخی
خلق مرکندن چو آگاه اولدیلر کریه خیز ناله وآه اولدیلر
کوری اوزره اولدیلر خونابه ریز موکنان وجامه چاک ونوحه خیز
لایعد خلق اولدی گورنده بهم ترک ورومی کرد وتاتار وعجم
خاک قبرن ایلدیلر زیب سر دردینی درمانه یکسان طوتدیلر

آن خلایق بر سر گورش مهی / کرده خونها از دو چشم خود رهی
جمله از درد فراقش در فغان / هم شهان وهم مهان وهم کهان

قبری اوزره خلق برآی بالتمام / یاش یرینه قان اقیدیلر مدام
ایتدیلر درد فراقندن فغان / طوتدیلر ماتم کهانیله مهان

طلب کردن امت عیسی علیه السلام از امرا که
ولی عهد از شما کدامست

امت عیسانک علی نبینا وعلیه السلام ولیّ عهد قنغکز در حتی
اکا اطاعت واتباع ایده لم دیوا امرادن سؤال بیاننده در

بعد ماهی خلق گفتند ای مهان / از امیران کیست برجایش نشان
تا بجای اوشناسیمش امیم / دست ودامن را بدست او دهیم
چونکه شد خورشید ومارا کرد داغ / چاره نبود بر مقامش جز چراغ
چونکه شد از پیش دیده وصل یار / نائبی باید از و مان یادکار
چونکه گل بگذشت وگلشن شد خراب / بوی گل را از که یابیم از گلاب
چون خدا اندر نیاید در عیان / نائب حقند این پیغمبران
نی غلط گفتم که نائب با منوب / گر دو پنداری قبیح آید نه خوب
نی دو باشد تا توئی صورت پرست / پیش او یک گشت کز صورت برست
چون بصورت بنگری چشم تو دوست / تو بنورش درنگر کز چشم رست
نور هر دو چشم نتوان فرق کرد / چونکه در نورش نظر انداخت مرد

کچدی برآی دیدی خلق ای مهتران / کیمی تخلیف ایتدی اول صاحبزمان
تا مقامنده یلوب آنی امین / اوله لم منقاد فرمانی همین
کتدی مهر ایتدی قلوبی داغداغ / باری لازمدر مقامنده چراغ
چونکه کتدی دیده مزدن نقش یار / مقتضی اندن بزه بر یادکار
چون کیدوب گل گلستان اولدی خراب / فیض بوی گل ایدر باری گلاب
حق ایچون یوق چون زمانیله مکان / مرسل حق اولدیلر پیغمبران
حقی بر پسل ایتمه فهمکده غلط / ایکی صانمه ایله تحقیق نمط
شرکت اولدی حاصل صورت پرست / نور وحدت کثرتی ایلر شکست
ایکیدر چشمک باقلسه صورتا / نوره نسبت بردر اتا بی مرا
فرق اولنمز نوری عیننک اگر / مرد حق بین ایلیه نوره نظر

در بیان آنکه لانفرق بین احد من رسله که جمله پیغمبران حقند

لانفرق بین احد من رسله مصداقنجه جمله انبیانک حقیقتی بیاننده در

ده چراغ ار حاضر اید در مکان / هر یکی باشد بصورت غیر آن
فرق نتوان کرد نور هر یکی / چون بنورش روی آری بی شکی
گر تو صد سیب وصد آبی بشمری / صد نماند یک شود چون بفشری
در معانی قسمت واعداد نیست / در معانی تجزیه وافراد نیست
اتحاد یار بایاران خوش است / پای معنی گیر صورت سرکش است
صورت سرکش گداز آن کن برنج / تا ببینی زیر او وحدت چو گنج
ور تو نگدازی عنایتهای او / خود گدازد ای دلم مولای او
او نماید هم بدلها خویش را / او بدوزد خرقهٔ درویش را
منبسط بودیم ویک گوهر همه / بی سر وبی پا بدیم آن سر همه
یک گهر بودیم همچون آفتاب / بی گره بودیم وصافی همچو آب
چون بصورت آمد آن نور سره / شد عدد چون سایهای کنگره
کنگره ویران کنید از منجنیق / تا رود فرق از میان این فریق
شرح این را گفتمی من از مری / لیک ترسم تا نلغزد خاطری

باقسه لر بر یرده اون شمعی اگر / بربرندن فرق یوقدر نورده
گر فشرده اولسه یوز سیب وانار / بربرینک غیریدر قلسک نظر
قسمت وتعدادی یوقدر معنیده / نوره باقسک شب دیچورده
اتحاد یاریاران خوبدر / یک اولور اول عد اولندقده شمار
محو وافنا ایلریسک صورتی / رتبهٔ اعدادی یوقدر معنیده
سنده قدرت یوق عنایات خدا / معنیٔ صورت عجب مرغوبدر
جمله یه اولدر عنایت ایلین / ایلدک تحصیل گنج وحدتی
منبسط بر گوهر ایدک سربسر / محو ایدر الطافنه جانلر فدا
نور ایله رخشان ایدک چون آفتاب / قوللره فیض هدایت ایلین
صورته گلدی چون اول نور بسیط / رستهٔ پا وسر ایدک سربسر
بر طرف اولسه ظلال مختلف / صاف ایدک اکدار دن مانند آب
بلکه قابل ایدی تفصیل صدد / اولدی مشهود عدد ظل خلیط
نور اولوردی وحدت ایله متصف
لیک خوفم لغزش پای خرد

نکته‌ها چون تیغ پولاد ست تیز | کر نداری تو سپر وا پس کریز
پیش این الماس بی اسپر میا | کز بریدن تیغ را نبود حیا
زین سبب من تیغ کردم در غلاف | تا که کژ خوانی نخواند بر خلاف
آمدیم اندر تمام داستان | وز وفاداری جمع راستان
کز پس این پیشوا برخاستند | بر مقامش نائبی می خواستند

اولدی کفتارم مثال تیغ تیز | بی سپر اولمه مقابل قیل کریز
اولمه بو الماس او کنده خودنما | ایلمز شمشیر کسمکدن حیا
اول سببدن تیغی ایتدم درغلاف | تا که کج فهم ایتمیه فهم خلاف
بعد زین لازم تمام داستان | اوله وصف حال جمع راستان
کیم اولوب جوینده نائب تمام | ایلدیلر جست وجوده اهتمام

منازعت امرا در ولی عهدیکه ولی عهد منم دیگری نیست

امرادن هر بری وزیر مکارک ولی عهدی بنم بندن غیری یوقدر دیو ایتدکلری منازعات بیاننده در

یک امیری زان امیران پیش رفت | پیش آن قوم وفا اندیش رفت
گفت اینک نائب آن مرد من | نائب عیسی منم اندر زمن
اینک این طومار برهان منست | کین نیابت بعد ازو آن منست
آن امیر دیگر آمد از کمین | دعوی او در خلافت بد همین
از بغل او نیز طوماری نمود | تا برآمد هر دو را خشم جهود
آن امیران دگر یک یک قطار | برکشیده تیغهای آبدار
هر یکی را تیغ و طوماری بدست | درهم افتادند چون پیلان مست
صد هزاران مرد ترسا کشته شد | تا ز سرهای بریده پشته شد
خون روان شد همچو سیل از چپ و راست | کوه کوه اندر هوا زین گرد خاست
تخمهای فتنها کو کشته بود | آفت سرهای ایشان گشته بود
جوزها بشکست و آن کان مغز داشت | بعد کشتن روح پاک نغز داشت
کشتن و مردن که بر نقش تنست | چون انار و سیب را بشکستن است
آنکه شیرینست او شد ناردانک | وانکه پوسیده ست نبود غیر بانک
آنچه با معنیست خود پیدا شود | وآنکه پوسیده ست او رسوا شود
رو بمعنی کوش ای صورت پرست | زانکه معنی بر سر صورت پرست
همنشین اهل معنی باش تا | هم عطا یابی و هم باشی فتا
جان بی معنی درین تن بی خلاف | هست همچون تیغ چوبین در غلاف
تا غلاف اندر بود با قیمت است | چون برون شد سوختن را آلت است
تیغ چوبین را مبر در کارزار | بنگر اول تا نگردد کار زار
گر بود چوبین برو دیگر طلب | ور بود الماس پیش آ با طرب
تیغ در زرادخانهٔ اولیاست | دیدن ایشان شما را کیمیاست
جمله دانایان همین گفته همین | هست دانا رحمة للعالمین

کلدی بکلردن بری بی احتیاط | ایتدی قومه عرض فخر و انبساط
دیدی بن اولدم خلف اول آدمه | نائبم بن عیسیٔ معجزدمه
اشته بو طومار برهاندر بکا | بو نیابت اندن احساندر بکا
کلدی بر غیری امیر اولدی عیان | ویردی دعوای خلافتدن نشان
اولدخی طومارینی ایتدی بدید | اولدی افزون اورته ده کفت و شنید
بکلر اولدی یک بیک حدت شعار | اللرنده جمله تیغ آبدار
هر بری آلمش اله طومار و تیغ | جمله سی همکار تیغ بی دریغ
نیچه یوز بیک مرد ترسا ویردی جان | کشته لردن پشته لر اولدی عیان
هر طرفدن سیل خون اولدی روان | کرد فتنه یله سما اولدی نهان
بو اوتخم فتنه نک محصولیدر | کشتگان جمله انک مقتولیدر
اول شکسته جوز کیم پرمغز اولور | مایه دار روح پاک نغز اولور
جسم مردم کیم اولور موتیله پست | چون انار و سیب اولدقده شکست
اولکه شیریندر ایدرلر ناردنک | میوهٔ پوسیده ایلر صیت و بانک
اولکه معنیداردر زیبا اولور | اولکه پوسیده اوله رسوا اولور
صورته معنا ایله ویر زیب و فر | صورته زیرا که معنی اولدی پر
همنشین اهل معنا اولکه تا | ایده فضل حق سنی خیر الفتا
جان بیمعنی بوتنده بی خلاف | براغاج تیغ اولدی مستور غلاف
درنیام اولدقچه قیمتدار اولور | چیقسه ظرفندن سزای نار اولور
تیغ چوبین ایله اولمز کارزار | یوقله اول اولمسون تا کار زار
سیف چوبین ایسه ایتمه اعتبار | تیغ الماس ایله ایله افتخار
سیف قاطع اولدی نطق اولیا | انلری کورمک سکا بس کیمیا
اهل عرفانک بودر قولی همین | اولدی عارف رحمة للعالمین

گرانار ی می خری خندان بخر | تا دهد خنده ز دانهٔ او خبر
ای مبارک خنده اش کو از دهان | می نماید دل چو در از درج جان
نامبارک خندهٔ آن لاله بود | کز دهان او سیاهیٔ دل نمود
نار خندان باغ را خندان کند | صحبت مردانت از مردان کند
بی گمان از صحبت مرد خدا | فتح باشد تقوی خیر بقا
گر تو سنگ صخره و مرمر شوی | چون بصاحبدل رسی گوهر شوی
مهر پاکان درمیان جان نشان | دل مده الا بمهر دلخوشان
کوی نومیدی مرو امیدهاست | سوی تاریکی مرو خورشیدهاست
دل ترا در کوی اهل دل کشد | تن ترا در حبس آب و گل کشد
هین غذای دل بده از همدلی | رو بجو اقبال را از مقبلی
باش دامنگیر اهل دل که تا | همتش بخشد ترا عز و علا

اول خریدار انار خنده ناک | دانه دن ایلر سنی آگاه چاک
ای مبارک خنده کیم ایلر عیان | درج جاندن جوهر قلبی بیان
خندهٔ لاله دگل فرخنده کار | کیم سواد قلبن ایلر آشکار
باغی گلخندی انارک خوب ایدر | صحبت مردان سنی مرغوب ایدر
اولیانک صحبتندن بیگمان | فتح اولور تقوی وخیر جاودان
صخرهٔ صماد خی اولسه دلک | کوهر ایلر سرّی مرد کاملک
قیل محبت جان ایله هر کامله | خدمت ایت صدقله اصحاب دله
سمت یأسه کتمه واریکن رجا | تار شبدن مهره ایله التجا
کوستر دل کوی اصحاب دلی | عرض ایدر تن محبس آب وگلی
قلبه همت جوی اصحاب دل اول | طالب اقبال مرد مقبل اول
دامن طوت صدقله اهل دلک | بهره یاب اول رفعتندن کاملک

تعظیم نعت سلطان انبیا محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم که در انجیل مذکور بود

انجیلده نعت سلطان انبیا مسطور اولوب صلوات الله وسلامه علیه تعظیم وترک تعظیم ایتدکلرین بیاندر

بود در انجیل نام مصطفی | آن سر پیغمبران بحر صفا
بود ذکر حلیها و شکل او | بود ذکر غزو وصوم واکل او
طایفهٔ نصرانیان بهر ثواب | چون رسیدندی بدان نام وخطاب
بوسه دادندی بران نام شریف | رو نهادندی بدان وصف لطیف
اندرین فتنه که گفتیم آن گروه | ایمن از فتنه بدند و از شکوه
ایمن از شر امیران و وزیر | در پناه نام احمد مستجیر
نسل ایشان نیز هم بسیار شد | نور احمد ناصر آمد یار شد
آن گروه دیگر از نصرانیان | نام احمد داشتندی مستهان
مستهان و خوار گشتند از فتن | از وزیر شوم رای و شوم فن
هم مخبط دینشان و حکمشان | از پی طومارهای کژ بیان
نام احمد اینچنین یاری کند | تا که نورش چون نگهداری کند
نام احمد چون حصاری شد حصین | تا چه باشد ذات آن روح الامین
بعد ازین خونریز درمان ناپذیر | کاندر افتاد از بلای آن وزیر

اولدی انجیل ایچره نام مصطفی | یعنی نعت کوهر بحر صفا
حلیهٔ زیبنده سی موصوف ایدی | صورتی هم سیرتی معروف ایدی
وصف پاکن کورسلر نصرانیان | نیت اجر وثواب ایله عیان
نامنی تقبیل ایدوب تعظیم ایله | یوز سورر لردی نیچه تکریم ایله
فتنهٔ معهودهٔ منقوله دن | جمله اولمشدی ایمن جان وتن
یوق ایدی شر امیران ووزیر | نام احمد ده سراپا مستجیر
انلرک نسلی دخی بسیار ایدی | نور احمد انلره پس یار ایدی
بر گروهی لیک نصرانیلرک | قدرینی فهم ایتمدی اول کوهرک
اولدیلر سرگشتهٔ شور و فتن | محنت اندز وزیر شوم فن
دین و دنیاده ایدوب خبط وخطا | اولدی اول طومارلر دام بلا
نام احمد ده اولنجه بو خواص | نور ذیشانی ایدر بیک فیض خاص
نام احمد اولدی کور حصن حصین | ذاتی خود محمود ومسعود وامین
اولدی قوم درد درمان ناپذیر | فتنهٔ پیدر پی مکر وزیر

حکایت پادشاه جهود دیگر که در هلاک دین عیسی علیه السلام سعی نمود

برغیری شاه جهود دخی هلاک قوم عیسی علیه السلام سعی نامشکور ایتدیکیدر

یک

یک شه دیگر ز نسل آن جهود   در هلاک قوم عیسی رو نمود
گر خبر خواهی ازین دیگر خروج   سوره برخوان والسماذات البروج
سنت بد کز شه اول بزاد   این شه دیگر قدم بروی نهاد
هر که او بنهاد ناخوش سنتی   سوی او نفرین رود هر ساعتی
نیکوان رفتند و سنتها بماند   وز لئیمان ظلم و لعنتها بماند
تا قیامت هر که جنس آن بدان   در وجود آید بود رویش بدان
رگ رگست این آب شیرین آب شور   در خلایق میرود تا نفخ صور
نیکوانرا هست میراث از خوشاب   آنچه میراثست اورثنا الکتاب
شد نیاز طالبان گر بنگری   شعلهای گوهر پیغمبری
شعلها با گوهران گردان بود   شعله آن جانب رود هم کان بود
نور روزن گرد خانه می دود   زانکه خور برجی ببرجی میرود
هر کرا با اختری پیوستگیست   مرورا با اختر خود هم تگیست
طالعش گر زهره باشد در طرب   میل کلی دارد و عشق و طلب
ور بود مریخی خونریز خو   جنگ و بهتان و خصومت جوید او
اخترانند از ورای اختران   کاحتراق و نحس نبود اندران
سایران در آسمانهای دگر   غیر این هفت آسمان نامور
راسخان در تاب انوار خدا   نی بهم پیوسته نی ازهم جدا
هر که باشد طالع او زان نجوم   نفس او کفار سوزد در رجوم
خشم مریخی نباشد خشم او   منقلب رو غالب و مغلوب خو
نور غالب ایمن از نقص غسق   درمیان اصبعین نور حق
حق فشاند آن نور را بر جانها   مقبلان برداشته داماتها
وان نثار نور را او یافته   روی از غیر خدا برتافته
هر کرا دامان عشقی نابده   زان نثار نور بی بهره شده
جزوها را رویها سوی کلست   بلبلانرا عشقبازی با گلست
گاو را رنگ از برون و مرد را   از درون دان رنگ سرخ و زرد را
رنگهای نیک از خم صفاست   رنگ زشتان از سیاهابهٔ جفاست
صبغة الله نام آن رنگ لطیف   لعنة الله بوی این رنگ کثیف
آنچه از دریا بدریا میرود   از همانجا کامد آنجا میرود
از سر که سیلهای تیز رو   وز تن ما جان عشق آمیز رو

اول نسبدن یینه برشاه جهود   ایتدی قتل قوم عیسایه عهود
بودر اولکم ایتدی تفصیل خروج   نظم پاک والسماذات البروج
شاه اولدن بو کار دون و بد   اولدی شاه دیگره لعن ابد
کیم که سوء سنتی ایجاد ایدر   لعنت ایله نفسنی در یاد ایدر
سنت مقبوله در کار کریم   ظلم و لعنت حاصل شخص لئیم
اول عمل کیم حشره دک حاصل اولور   موجدینه حصه سی واصل اولور
هر نه ایسه آب شیرین آب شور   خلقده جاری اولور تا نفخ صور
صالحینی ایلر اول کار صواب   مظهر میراث اورثنا الکتاب
اولدی عرفان اهلنک مقصدلری   اقتباس شعلهٔ پیغمبری
شعله اولمز ذات گوهردن جدا   دائم ایلر بربرینه اقتدا
نور روزن خانه یی دوران ایدر   برجدن برجه گونش سیران ایدر
کیمده بر اخترله اولسه اتصال   حکم کوکبله اولور انده خصال
زهره درچون کوکب اهل طرب   شوق وشادیدر اکا میل وطلب
کوکبی مریخ اولان خونریز اولور   جنگ وبهتان وجدلده تیز اولور
نیجه انجم وار بو انجمدن بعید   انده نحس واحتراق اولمز بدید
انلره نسبتمه فلکلر در مسیر   صانمه بو سبع سماوات شهیر
راسخونه تاب نور حق خصال   یوقدر اما اتصال و انفصال
هر کیمه طالع اولورسه اول نجوم   دیو نفسه نفیدر آنک رجوم
خشم مریخدن انلر توبه گو   اولدیلر هب غالب مغلوب خو
نور غالبدن ایدر دفع غسق   اقتباس اصبعین نور حق
ایلدی اول نوری حق ارواحه رش   مظهر اولدی مقبلان بی کشمکش
اقتباس نور ایدن اهل نظر   ماسوادن ایتدیلر کف بصر
انده کیم یوق قابلیتدن شعور   اولدیلر بی بهرهٔ اشراق نور
مقصدی اجزانک البت کل اولور   طبع بلبل عشقباز گل اولور
گاوک البت رنگی ظاهرده عیان   نقش آدم خود درونده نهان
صاف خمدن رنگ خوب اولور بدید   لون زشت اولور سیاه و هم پلید
صبغة الله زیور رنگ لطیف   لعنة الله درپی رنگ کثیف
بحر کیم بر بحره اولمقده روان   گلدیکی سمته گیدر ایتمه گمان
کوهسار اوستنده سیل تیزی گور   جسممزدن جان عشق آمیزی گور

آتش کردن پادشاه جهود و بت نهادن پهلوی آتش که

پادشاه جهود آتش یاقوب مقابلنه بربت وضع و سجده

هر که این بت را سجده کرد از آتش برست

آن جهود سگ ببین چه رای کرد / پهلوی آتش بتی برپای کرد
کان که این بت را سجود آرد برست / ورنه آرد در دل آتش نشست
چون سزای این بت نفس او نداد / از بت نفس بتی دیگر بزاد
مادر بتها بت نفس شماست / زانکه آن بت مار و این بت اژدهاست
آهن و سنگست نفس و بت شرار / آن شرار از آب میگیرد قرار
سنگ و آهن ز آب کی ساکن شود / آدمی با این دو کی ایمن بود
سنگ و آهن در درون ارند نار / آب را بر نارشان نبود گذار
آب چون نار برونی را کشد / در درون سنگ و آهن کی رود
سنگ و آهن چشمهٔ نارند و دود / قطرها شان کفر ترسا و جهود
آب خم و کوزه گر فانی شود / آب چشمه تازه و باقی بود
بت سیاه آبست در کوزه نهان / نفس مر آب سیه را چشمه دان
آن بت منحوت چون سیل سیاه / نفس بتگر چشمهٔ بر شاهراه
بت درون کوزه چون آب سیاه / نفس شومت چشمهٔ آن آب راه
صد سبو را بشکند یکپاره سنگ / و آب چشمه می زهاند بی درنگ
بت شکستن سهل باشد نیک سهل / سهل دیدن نفس را جهلست جهل
صورت نفس ار بجویی ای پسر / قصهٔ دوزخ بخوان با هفت در
هر نفس مکری و در هر مکر زان / غرقه صد فرعون با فرعونیان
در خدای موسی و موسی گریز / آب ایمان را ز فرعونی مریز
دست را اندر احد و احمد بزن / ای برادر واره از بوجهل تن

ایدنلر آتشدن آزاد در دیو مکره آغاز ایتدیکیدر

کوره رأی ایتدی یهود سگ شیم / دیکدی آتش قارشوسنده بر صنم
سجده ایدن بو بته آزاده در / ایتمینلر آتشه تن داده در
بو بت نفس اولمیه مکسور اگر / پیلکه اندن بر بت آخر طوغر
مادر بتدر بت نفس و هوا / لیک او بت مار اولدی بو بت اژدها
آهن و سنگ اولدی نفس و بت شرار / آب اچنده اول شرار ایلر قرار
سنگ و آهن آبدن اولمز پسین / بو ایکیدن آدم اولسونمی ایمن
سنگ و آهنده نهاندر چونکه نار / آب ایچون اول ناره یوق تأثیر کار
آتشی صوسوندررر بی اختیار / سنگ و آهندن نه ممکن محو نار
سنگ و آهن چشمه سار نار و دود / قطره لردر کبر و ترسا و جهود
واردر آب کوزه و خمده نفاد / آب چشمه دائم اولمقده زیاد
بت سیه صو کوزه ده ایتمش کمون / چشمه اول آب سیاه نفس دون
اول تراشیده صنم سیل سیاه / بت تراش نفسی عین آب راه
بت درون کوزه ده آب سیه / نفس شومک چشمه سار آب ره
یوز سبویی کسر ایدر بر پاره طاش / ویرمز آب چشمه یه اتا تلاش
بت شکست اولمق باقلسه سهلدر / سهل کورمک نفسی غایت جهلدر
استر ایسک صورت نفسی اگر / دوزخک یدی بابی یدیدر قیل نظر
هر نفس بر مکر و هر مکرنده هم / اولدی یوز فرعون و فرعونی بهم
خالق موسی و موسا در پناه / ایتمه فرعونیله ایمانک تباه
دین احمدده اولوب عبد احد / اوله کور وارسته بوجهل بد

آوردن پادشاه جهود زنی با طفل کوچک و انداختن آن طفل را در آتش و بسخن آمدن آن طفل و تحریص کردن خلق را در افتادن با آتش

یک زنی با طفل آورد آن جهود / پیش آن بت و آتش اندر شعله بود
گفت در پیش صنم باش سجده بر / تا ترا ناید ز آتش هیچ ضرر
بود زن ز اصحاب ایمان و یقین / کرد اعراض از سجود آن همین
طفل از و بستد در آتش درفکند / زن بترسید و دل از ایمان بکند

شاه جهودک ایقاد ایتدیکی نار فتنه یه طفل صغیرله بر خاتونی کتورب بته سجده دن ابا ایتدیکیچون معصومنی القای نار ایتدیکنده اذن حق اله طفل صغیر نطقه کلوب مادرینی و سائر مؤمنینی بلا خوف آتشه دعوتیله جهودک خجل و رسوای اولدیغیدر

بر زنی طفلیله ناگاه اول جهود / ایتدی آتشگاهه احضار اول عنود
دیدی اول پیش صنمده سجده بر / کلمیه تا ساکه آتشدن ضرر
پاک دین و اهل ایمان ایدی زن / ایتدی اعراض اول جاده سجده دن
ایتدیلر فرزندینی القای نار / خوفله ایمانی اولدی بیقرار

خواست تا او سجده آرد پیش بت بانک زد آن طفل انی لم امت
اندر آ ای مادر اینجا من خوشم گرچه در صورت میان آتشم
چشم بندست آتش از بهر حجیب رحمتست این سر بر آورده زجیب
اندر آ مادر ببین برهان حق تا ببینی عشرت خاصان حق
اندر آ و آب بین آتش مثال از جهانی کاتش است آبش مثال
اندر آ اسرار ابراهیم ببین کو در آتش یافت سرو و یاسمین
مرگ می دیدم که زادن ز تو سخت خوفم بود افتادن ز تو
چون بزادم رستم از زندان تنگ در جهان خوش هوای خوب رنگ
این جهانرا چون رحم دیدم کنون چون درین آتش بدیدم این سکون
اندرین آتش بدیدم عالمی ذره ذره اندرو عیسی دمی
یک جهان نیست شکل هست ذات وان جهان هست شکل بی ثبات
اندر آ مادر که اقبال آمدست اندر آ مادر مده دولت ز دست
اندر آ مادر بحق مادری بین که این آذر ندارد آذری
قدرت آن سگ بدیدی اندر آ تا ببینی قدرت ولطف خدا
من ز رحمت می کشانم پای تو کز طرب خود نیستم پروای تو
اندر آ و دیگران را هم بخوان کاندر آتش شاه بنهادست خوان
اندر آیید ای مسلمانان همه غیر عذب دین عذابست آن همه
اندر آیید ای همه پروانه وار اندرین بهره که دارد صد بهار
بانگ میزد در میان آن گروه پر همی شد جان خلقان از شکوه
خلق خود را بعد از آن بیخویشتن می فکندند اندر آتش مرد و زن
بی موکل بی کشش از عشق دوست زانکه شیرین کردن هر تلخ از وست
تا چنان شد کان عوانان خلق را منع می کردند کاتش در میا
آن یهودی شد سیه روی وخجل شد پشیمان زین سبب بیمار دل
کاندر ایمان خلق عاشقتر شدند در فنای جسم صادقتر شدند
مکر شیطان هم درو پیچید شکر دیو هم خود را سیه رو دید شکر
آنچه می مالید در روی کسان جمع شد در چهرهٔ آن ناکس آن
آنکه می درید جامهٔ خلق چست شد دریده آن او ایشان درست

کژ ماندن دهان آن مرد که نام محمد را صلی الله علیه وسلم بتسخر خواند

ایستدیکم اوله طاعت سازبت دیدی طفل آتشدن انی لم امت
گل گل ای مادر بو در جای صفا گرچه آتشدر باقلسه صورتا
چشم اعدایه بو آتشدر حجاب بونده درحق رحمتندن آب و تاب
گل گل ای مادر عطای حقی کور عیش و نوش آشنای حقی کور
بونده گل سیر ایله آب و آتشی کج فنادن کور بو جای دلکشی
گلبرو اسرار ابراهیمی کور نارده گلزاره باق تسنیمی کور
موت سندن طوغدیغم حالتده ایدی خوف سندن دوشدیکم ساعت ایدی
چونکه طوغدم بیلدم اول زندان ایمش عالم واسع مگر دوزان ایمش
باکه شمدی رحم مادر در جهان بونده در بی شبهه عیش جاودان
خود نما آتشده بر عالم بکا اولدی همدم نیچه عیسی دم بکا
بو جهاندر روشنای نور ذات اول جهانک حال وشانی بی ثبات
گل گل ای مادر که عزت بونده در گل قومه الدن که دولت بونده در
گل گل ای مادر بحق مادری اول بو آتش ایچره آتشدن بری
گلبرو گل کور او کلبک ذلتن قیل تماشا بونده حقک قدرتن
ساکه رحم وشفقت اولدی دعوتم یوق صفادن غیره اصلا منتم
گلبرو هم دعوت ایت مؤمنلری بونده در خوان صفای بهتری
گلبرو گل ای مسلمانان همان عذب دین اولمز عذاب جسم وجان
بونده گلسون جمله گز پروانه وار کورسون آتشده نمایان یوز بهار
اول گروهک اولدی مسموعی ندا خلقی پرجوش ایتدی اول دلکش صدا
بیخودانه جمله ناره گیردیلر مرد و زن اول آتشه جان ویردیلر
بی تکلف اولدی عزم مرد و زن چونکه حقدر تلخی شیرین ایلین
شویله کیم خلقه موکللر تمام دیردی آتشدن صاقنسون خاص وعام
اول یهودی اولدی رسوا و خجل اولدی تدبیرنده نادم منفعل
خلق هب ایمانه عاشق اولدیلر ترک جسم ایتمکده صادق اولدیلر
شکرا و شیطان اولدی مکرندن خجل شکر او دیو ایتدی کاری خسته دل
سوء قصدی اولدی عاید نفسنه محنت اولدی فکر فاسد نفسنه
کیم که استر جامهٔ خلق اوله چاک لطمهٔ رشک ایلر آنی رو بخاک

حاشا نام پاک محمد مصطفایی صلی الله علیه وسلم قصد تخفیف ایلین شخص سخره کارک دهانی کج قالدیغنی بیان ایدر

آن دهان کژ کرد از تسخر بخواند ... مر محمد را دهانش کژ بماند
باز آمد کای محمد عفو کن ... ای ترا الطاف علم من لدن
من ترا افسوس میکردم زجهل ... من بدم افسوس را منسوب و اهل
چون خدا خواهد که پردهٔ کس درد ... میلش اندر طعنهٔ پاکان برد
ور خدا خواهد که پوشد عیب کس ... کم زند در عیب معیوبان نفس
چون خدا خواهد که مان یاری کند ... میل ما را جانب زاری کند
ای خنک چشمی که آن گریان اوست ... وی همایون دل که آن بریان اوست
آخر هر گریه آخر خنده ایست ... مرد آخرین مبارک بنده ایست
هر کجا آب روان سبزه بود ... هر کجا اشک روان رحمت شود
باش چون دولاب نالان چشم تر ... تا ز صحن جانت بر روید خضر
اشک خواهی رحم کن بر اشکبار ... رحم خواهی بر ضعیفان رحم آر

نام پیغمبر ده بر شخص هیچ ... سخره ایلرکن دهانی اولدی کج
کلدی فخر عالمه ایتدی نیاز ... دیدی ای علم لدنده سرفراز
بن سکا جهلمدن اولدم طعنه کار ... کندم اولدم سخرهٔ شهر و دیار
حق آنی کیم لایق خذلان ایدر ... کارن اول طعنهٔ پاکان ایدر
بر قوله رحمت مراد ایتسه خدا ... عیب معیوبانی کوسترمزا کا
حق کیمی ایتسه سزای مغفرت ... میلنی ایلر خضوع و مسکنت
ای خوش اولکوز حق ایچون کریان اوله ... ای خوش اولدل حق ایچون بریان اوله
آخری هر گریه نک چون خنده در ... عاقبت بین صفای بنده در
قنده آب اولسه اولور اول سبزه زار ... کوز یاشید رحمت حقه مدار
چشم تر له نالش ایت دولاب وار ... صحن جانک تا اوله سبز و بهار
اشکریز اول اشکباره شفقت ایت ... رحمت استرسک ضعیفه رحمت ایت

عتاب کردن آتش را آن پادشاه جهود

اول شاه جهودک آتشه عتاب کونه خطاب ایتدیکیدر

رو بآتش کرد شه کای تند خو ... آن جهان سوز طبیعی خوت کو
چون نمی سوزی چه شد خاصیتت ... یا ز بخت ما دگر شد نیتت
می نبخشایی تو بر آتش پرست ... آنکه نپرستد ترا او چون برست
هرگز ای آتش تو صابر نیستی ... چون نسوزی چیست قادر نیستی
چشم بندست این عجب یا هوش بند ... چون نسوزاند چنین شعلهٔ بلند
جادوی کردت کسی یا سیمیاست ... یا خلاف طبع تو از بخت ماست
گفت آتش من همانم ای شمن ... اندر آ تو تا ببینی تاب من
طبع من دیگر نگشت و عنصرم ... تیغ حقم هم بدستوری برم
بر در خرگه سگان ترکمان ... چاپلوسی کرده پیش میهمان
ور بخرگه بگذرد بیگانه رو ... حمله بیند از سگان شیرانه او
من ز سگ کم نیستم در بندگی ... کم ز ترکی نیست حق در زندگی
آتش طبعت اگر غمگین کند ... سوزش از امر ملیک دین کند
آتش طبعت اگر شادی دهد ... اندرو شادی ملیک دین نهد
چونکه غم بینی تو استغفار کن ... غم بامر خالق آمد کار کن
چون بخواهد عین غم شادی شود ... عین بند پای آزادی شود
باد و خاک و آب و آتش بنده اند ... با من و تو مرده با حق زنده اند
پیش حق آتش همیشه در قیام ... همچو عاشق روز و شب پیچان مدام

یوز طوتوب نار ه دیدی شاه دنی ... طبع عالمسوزک ای آتش قنی
چونکه یاقمزسن ندر خاصیتک ... بختمزدن دوندیمی یا نیتک
سنده یوق آتش پرسته اختصاص ... طاپمیان سندن نیچون اولدی خلاص
یاقمغه سنده یوغیکن اختیار ... شمدی یاقمزسن ندر بو اضطرار
چشممزمی عقلمزمی بسته در ... کیم جسدلر سوزشکدن رسته در
کار ساحرمی یا نقش سیمیا ... تا خلاف طبعک اولدی رونما
دیدی آتش بنده باقی سوز و تاب ... یا نمه کل ایله دفع ارتیاب
صانمه کیم تحویل اوله آتشلکم ... اذن خلاقیله در سرکشلکم
پیش خرکهده سکان ترکمان ... مرد مهمانه تملقده عیان
ایتسه بر بیکانه خرکهدن کذر ... اول سکان چون شیر ایدرلر حمله لر
اول کوپکدن قوللغم ایچق دکل ... بن مطیع امر حقم متصل
آتش طبعک ایدرسه التهاب ... بیلکه حقدندر سکا اول سوز و تاب
طبع آتشبارک اولسه شادمان ... بینه حقدندر او شادی بیکمان
غم ظهور ایلرسه استغفار قیل ... امر حقدر غم صلاحی کار قیل
استسه حزن و غمی شادی ایدر ... بند و قیدی عین آزادی ایدر
باد و خاک و آب و آتش بنده در ... مرده صانمه زندهٔ تابنده در
آتش ایلر امر مولاده قیام ... سوز و تاب آلوده طاعتدر مدام

سنگ بر آهن زنی بیرون جهد / هم بامر حق قدم بیرون نهد
آهن و سنگ هوا برهم مزن / کین دو میزایند همچون مرد و زن
سنگ و آهن خود سبب آمد ولیک / تو ببالاتر نگر ای مرد نیک
کین سبب را آن سبب آورد پیش / بی سبب کی شد سبب هرگز زخویش
وآن سببها کانبیا را رهبرند / آن سببها زین سببها برترند
این سبب را محرم آمد عقلها / وآن سببهاراست محرم انبیا
این سبب را آن سبب عامل کند / بازگاهی بی بر و عاطل کند
این سبب چه بود بتازی گو رسن / اندرین چه این رسن آمد بفن
گردش چرخه رسن را علت است / چرخه گردانرا ندیدن ذلت است
این رسنهای سببها در جهان / هان و هان زین چرخ سرگردان مدان
تا نمانی صفر و سرگردان چو چرخ / تا نسوزی تو زبی مغزی چو مرخ
باد آتش میشود از امر حق / هر دو سرمست آمدند از خمر حق
آب حلم و آتش خشم ای پسر / هم زحق بینی چو بگشایی بصر
گر نبودی واقف از حق جان باد / فرق کی کردی میان قوم عاد

سنگ و آهندن که کور آتش چیقر / امر ایدرسه حق بو اکوانی یقر
آهنه اولمه هوادن سنگ زن / باعث فرزند اولور چون مرد و زن
سنگ و آهن صورتا اولدی سبب / لیکن اول عالی نظر بودر ادب
وار ازلدن گرچه اسباب امور / بی سبب ایتمز سبب کندی ظهور
اول سبب کیم انبیا در کارساز / اول سببلر بو سببدن سرفراز
بو سبب عقل و ذکانک محرمی / اول سببدر انبیانک محرمی
بو سببده اول سبب عامل اولور / گاه اولور حکم سبب عاطل اولور
بو سبب کیم نامی فرسیده رسن / بو رسن بو چاهه اولدی یعنی فن
گردش چرخدر رسنده بر سبب / چرخه گردان گرکورلمزسه عجب
اول رسنلر کیم سببلردر عیان / چرخه اسناد ایلمه ای نکته دان
اولمه سرگشته مدد مانند چرخ / اولمه بیمغزانه سوزان همچو مرخ
امر حقدن باد اولور آتش مثال / باد و آتش ایلر امره امتثال
باد حلم و آتش خشم ای پسر / جمله حقدندر بیلور اهل بصر
امر حقی ایتمسه ادراک باد / نیجه ایلردی شعور قوم عاد

قصهٔ باد که در عهد هود علیه السلام قوم عاد را هلاک کرد

هود علیه السلام زمان شریفنده قوم عادی هلاک ایلین قصهٔ باددر

هود گرد مؤمنان خطی کشید / نرم میشد باد کانجا میرسید
هر که بیرون بود زان خط جمله را / پاره پاره می شکست اندر هوا
همچنین شیبان راعی می کشید / گرد بر گرد رمه خطی بدید
چون بجمعه میشد او وقت نماز / تا نیارد گرگ آنجا ترکتاز
هیچ گرگی در نرفتی اندر ان / گوسفندی هم نگشتی زان نشان
باد حرص گرگ و حرص گوسفند / دائرهٔ مرد خدا را بود بند
همچنین باد اجل با عارفان / نرم و خوش همچون نسیم بوستان
آتش ابراهیم را دندان نزد / چون گزیدهٔ حق بود چونش گزد
ز آتش شهوت نسوزد اهل دین / باقیانرا برده تا قعر زمین
موج دریا چون بامر حق بتاخت / اهل موسی را زقبطی وا شناخت
خاک قارونرا چو فرمان در رسید / با زر و تختش بقعر خود کشید
آب و گل چون از دم عیسی چرید / بال و پر بگشاد مرغی شد پرید
هست تسبیحت بخار آب و گل / مرغ جنت شد زنفخ صدق دل
کوه طور از نور موسی شد برقص / صوفی کامل شد و رست او زنقص

چکدی دور مؤمنینه هود خط / نرم اولوردی باد آنده بی غلط
کیم او خطدن اولسه خارج بیگمان / چاک ایدردی باد تند آنی همان
دیدیلر شیبان راعی بو نمط / گوسفندانه چکردی بویله خط
چون گیدردی جمعه یه وقت نماز / اول یکا گرگ ایلمزدی ترکتاز
گرگ او خطه ایتمیوب وضع قدم / طشره چیقمزدی هم آندن غنم
باد حرص گرگ و حرص گوسفند / مرد حق خطنده اولدی پای بند
اهل عرفانه اولور باد اجل / چون نسیم بزم گلزار امل
آتش ابراهیمه اولمزدی اغاز / چون گزین حقدر اولمزدی اهتزاز
نار شهوتدن رهادر اهل دین / ما عدایی ایلر القای زمین
اولدی حقدن موج بحره امر غرق / قوم موسی قبطیاندن بولدی فرق
قهر قارونه چو مأمور اولدی خاک / ایلدی سیم و زریله در مغاک
چون دم عیسادن اولدی نشوه یاب / آب و گل بال و پر ایله بولدی تاب
اولدی تسبیحک بخار آب و گل / مرغ عدن ایتکده نفخ صدق دل
تاب موسادن که رقصان اولدی طور / اولدی کامل ایتدی تکمیل قصور

چه عجب گر کوه صوفی شد عزیز	جسم موسی از کلوخی بود نیز
کوهدن بو وجد و شوق اولمز عجب	جسم موسی و جبل مخلوق رب

طنز و انکار کردن پادشاه جهود و قبول ناکردن نصیحت ناصحان و خاصان خویش

این عجایب دید آن شاه جهود | جز که طنز و جز که انکارش نبود
ناصحان گفتند از حد مگذران | مرکب استیزه را چندین مران
ناصحانرا دست بست و بند کرد | ظلم را پیوند در پیوند کرد
بانگ آمد کار چون اینجا رسید | پای دار ای سگ که قهر ما رسید
بعد از آن آتش چهل گز برفروخت | حلقه گشت و آن جهودانرا بسوخت
اصل ایشان بود آتش ز ابتدا | سوی اصل خویش رفتند انتها
هم ز آتش زاده بودند آن فریق | جزوها را سوی کل باشد طریق
آتشی بودند مؤمن سوز و بس | سوخت خود را آتش ایشان چو خس
آنکه بودست امه الهاویه | هاویه آمد مر او را زاویه
مادر فرزند جویان ویست | اصلها مر فرعها را در پیست
آبها در حوض اگر زندانیست | باد نشفش میکند کارکانیست
می رهاند میبرد تا معدنش | اندک اندک تا نبینی بردنش
وین نفس جانهای ما را همچنان | اندک اندک دزدد از حبس جهان
تا الیه یصعد اطیاب الکلم | صاعدا منا الی حیث علم
ترتقی انفاسنا بالمنتقی | متحفا منا الی دار البقا
ثم تاتینا مکافاة المقال | ضعف ذاک رحمة من ذی الجلال
ثم یلجینا الی امثالها | کی ینال العبد مما نالها
هکذا تعرج و تنزل دائما | ذا فلا زلت علیه قائما
پارسی گوییم یعنی این کشش | زان طرف آید که آمد آن چشش
چشم هر قومی بسویی مانده است | کان طرف یک روز ذوقی رانده است
ذوق جنس از جنس خود باشد یقین | ذوق جزو از کل خود باشد ببین
یا مگر آن قابل جنسی بود | چون بدو پیوست جنس او شود
همچو آب و نان که جنس ما نبود | گشت جنس ما و اندر ما فزود
نقش جنسیت ندارد آب و نان | ز اعتبار آخر آنرا جنس دان
ور ز غیر جنس باشد ذوق ما | آن مگر مانند باشد جنس را
آنکه مانندست باشد عاریت | عاریت باقی نباشد عاقبت

پادشاه جهودک کندی معتبرلرینک و ناصحلرینک نصحلرینی قبول ایتمیوب طعن و انکار ایتدیکیدر

بو عجب حالی کورب شاه جهود | منکر و طناز اولوردی اول عنود
دیدی ناصحلر که حدی کچمه کل | کبر و کینه ایلمز عاقل عمل
اللرن ناصحلرک بند ایلدی | بر برینه ظلمی پیوند ایلدی
کلدی هاتفدن ندا اول نکبته | حاضر اول ای کلب قهر و ذلته
اولدی قرق ارشون قدر آتش بلند | یاقدی اول قوم یهودی چون سپند
انلره آتشدر اصل و ابتدا | ایتدیلر اصله رجوع و انتها
چونکه آتش زاده ایدی اول فریق | کله در اجزا ایچون البت طریق
اولمغله نار مؤمن سوز بس | یاندی کندی آتشنده همچو خس
اولکه اولدی امه الهاویه | هاویه اولور انکچون زاویه
مادران فرزندینه جویا اولور | اصل البت فرعنه همپا اولور
حوض ایچنده کرچه صو محبوس در | اول صوده نشف هوا محسوس در
باد جذب ایلر او آبی متصل | شویله کیم جذب ایتدیکی ظاهر دکل
بو نفس ارواحمز صبح و مسا | آز آز ایلر حبس عالمدن رها
حقه عائد در بو اذکار و دعا | رفعنه صالح عملدر مدعا
ارتقا انفاسه اولدی اتقا | اوله حتی تحفهٔ دار البقا
قوللره ایلر مکافات مقال | رحمت ایله اول ذو الجلال
ایلر امثالینه توفیق کمال | اولمغچون قوللره فیض نوال
بویله در دائم عروج ایله نزول | عبده رحمت خالقه فضل قبول
فارسی لفظیله یعنی بر کشش | جذبه در کیم ذوقه دائر پرورش
چشمی هر قومک دوشر اولجانبه | کیم اوله بر ذوق روزی طالبه
ذوقی جنس البته جنسندن بولور | ذوقی جزؤک کندی کلندن اولور
قابل جنسیت اوله یا مکر | جنس اولور اولسه اکا منضم اگر
آب و نانک یوق بزه جنسیتی | جنسمزده ظاهر اما قوتی
آب و نان کرچه خلاف انسدر | اعتبار آخر ایله جنسدر
جنسمزدن غیره کیم دل بند اولور | اول مکر جنسیته مانند اولور
اولکه مانند اوله اولدی عاریت | عاریت باقی دکلدر عاقبت

مرغ را کر ذوق آید از صفیر
چونکه جنس خود نیابد شد نفیر
تشنه را کر ذوق آید از سراب
چون رسد در وی کریزد جوید آب
مفلسان کر خوش شوند از زر قلب
لیک آن رسوا شود در دار ضرب
تا زراندودیت از ره نفکند
تا خیال کژ ترا چه نفکند

مرغه الفت بخش اولور کرچه صفیر
بولمیه چون جنسنی اولور نفیر
تسلیتدر تشنه یه کرچه سراب
اولمزاتا فیض بخش ذوق آب
مفلسه قلب ایسه ده زر خوب اولور
لیک دار الضربده محجوب اولور
کسب سیم وزره اولمه بسته راه
کج خیال ایلرسنی القای چاه

بیان توکل و ترک جهد کفتن نخجیران بشیر

از کلیله باز خوان آن قصه را
واندران قصه طلب کن حصه را
طایفهٔ نخجیر در وادیٔ خوش
بوده اند از شیر اندر کش مکش
بس که آن شیر از کمین در می ربود
آن چرا بر جمله ناخوش کشته بود
حیله کردند آمدند ایشان بشیر
کز وظیفه ما ترا داریم سیر
جز وظیفه در پی صیدی میا
تا نکردد تلخ بر ما این کیا

برشیره نخجیرلرک ترک جهد ایله تکلیف توکل ایتدکلرینی بیاندر

کل کلیله قصه سن قیل استماع
قصه دن آل حصه ایتمه امتناع
بر فضا کیم مسکن نخجیر ایدی
انلر انده شیردن دلکیر ایدی
انلری اول شیر ایلردی شکار
هر برینه اولدی مرتع تنک وتار
شیره جمعیتله ایتدیلر نیاز
اوله لم هرکون سکا بر طعمه ساز
قسمتک آل ایتمه عزم صیدکاه
تا بزه تلخ اولمسون آب وکیاه

جواب کفتن شیر نخجیران را و فائدهٔ جهد کفتن

کفت آری کر وفا بینم نه مکر
مکرها بس دیده ام از زید و بکر
من هلاک فعل و مکر مردمم
من کزیدهٔ زخم مار و کژدمم
مردم نفس از درونم در کمین
از همه مردم بتر در مکر و کین
کوش من لا یلدغ المؤمن شنید
قول پیغمبر بجان و دل کزید

شیرک نخجیرانه ویردیکی جوابدر

دیدی شیر ایلرسکز عهده وفا
خوشدر اما اولمسون مکر وجفا
کورمشم چوق درلو مکر مردمی
چکمشم در زخم مار و کژدمی
مردم نفسم خود اولدی در کمین
جمله دن غالبدر انده مکر وکین
حجت لا یلدغ المؤمن بکا
قول پیغمبرله اولدی رهنما

ترجیح نهادن نخجیران توکل را بر جهد و اکتساب

جمله کفتند ای حکیم با خبر
الحذر دع لیس یغنی عن قدر
در حذر شوریدن شور و شرست
رو توکل کن توکل بهترست
با قضا پنجه مزن ای تند و تیز
تا نکیرد هم قضا با تو ستیز
مرده باید بود پیش حکم حق
تا نیاید زخم از رب الفلق

نخجیران جواب شیری کوش ایدوب توکلی جهد اوزره ترجیحلری بیانیدر

دیدیلر کیم ای حکیم معتبر
الحذر دع لیس یغنی عن قدر
پیل حذر تقدیردن معهودر
وار توکل قیل توکل خوبدر
پنجه کیر اولمه قضا ایله حذر
تا قضادن اولمیه سا که کدر
حکم پیش حقده اول بی اقتدار
تا سنی محفوظ ایده پروردکار

ترجیح نهادن شیر جهد و اکتساب را بر توکل و تسلیم

کفت آری کر توکل رهبرست
این سبب هم سنت پیغمبرست
در توکل جهد و کسب خوبتر عیان
که حبیب حق شوی تو بیکمان
کفت پیغمبر بآواز بلند
با توکل زانوی اشتر ببند
رمز الکاسب حبیب الله شنو
از توکل در سبب کاهل مشو

شیرک توکل و تسلیم اوزره اکتسابی ترجیح ایتدیکن بیاندر

دیدی شیر اولدی توکل مستحب
لیک سنتدر مراعات سبب
جهد و کسب اولی توکلده عیان
کیم حبیب حق اولورسن بیکمان
دیدی پیغمبر توکل اوزره هم
مرکبی پابسته ایتیکدر اهم
رمز الکاسب حبیب اللهی کور
کیم توکلده سببدن راهی کور

ترجیح نهادن نخجیران توکل را بر اجتهاد

قوم گفتندش که کسب از ضعف خلق لقمهٔ تزویر دان بر قدر حلق
نیست کسبی از توکل خوبتر چیست از تسلیم خود محبوبتر
بس گریزند از بلا سوی بلا بس جهند از مار سوی اژدها
حیله کرد انسان و حیله‌ش دام بود آنکه جان پنداشت خون آشام بود
در ببست و دشمن اندر خانه بود حیلهٔ فرعون ازین افسانه بود
صد هزاران طفل کشت آن کینه‌کش وانکه او می جست اندر خانه‌اش
دیدهٔ ما چون بسی علت درو ست رو فنا کن دید خود در دید دوست
دید ما را دید او نعم العوض یابی اندر دید او کلی غرض
طفل تا گیرا و تا پویا نبود مرکبش جز گردن بابا نبود
چون فضولی گشت دست و پا نمود در عنا افتاد و در کور و کبود
جانهای خلق پیش از دست و پا می پریدند از وفا سوی صفا
چون بامر اهبطوا بندی شدند حبس خشم و حرص و خرسندی شدند
ما عیال حضرتیم و شیرخواه گفت الخلق عیال للاله
آنکه او از آسمان باران دهد هم تواند کوز رحمت نان دهد

نخجیران ینه توکلی اجتهاد اوزرینه ترجیح ایتدکلریدر

قوم نخجیران دیدیلر کسب خلق لقمهٔ تزویردر بر حسب حلق
یوق توکلدن گوزل بر کسب خوب کیم اولور تسلیم محبوب القلوب
چوق اولور مخرج بلادن بر بلا ماردن ایلر پناه‌هن اژدها
حیله‌سی انسانه گاهی دام اولور جان صانور اما که خون آشام اولور
بسته ایتدی بابی دشمن خانه‌ده حیلهٔ فرعونی گور افسانه‌ده
نیجه بیک اطفالی ایتدی اول هلاک خانه سنده مطلبی بی وهم و باک
دیده مزده نیجه علت خودنما چشمک ایله عین باقیده فنا
چشمکه اول دیده در نعم العوض کیم اولور مشهودک انده هر غرض
طفله تا یوق دست و پادن بال و پر مرکبی آنک اولور دوش پدر
چون اوله قدرت نمای دست و پا کندین ایلر بستهٔ رنج و عنا
دست و پادن اول ارواح بشر اولدیلر بال فرحله جلوه‌گر
اهبطوا امریله چون بند اولدیلر حبس خشم و حرص و خرسند اولدیلر
جمله مز اولدق عیال شیرخواه دیندی الخلق عیال للاله
اول سمادن کیم بزه باران ویرر قادر اولدر رحمتندن نان ویرر

ترجیح نهادن شیر جهد را بر توکل

گفت شیر آری ولی رب العباد نردبانی پیش پای ما نهاد
پایه پایه رفت باید سوی بام هست جبری بودن اینجا طمع خام
پای داری چون کنی خود را تو لنگ دست داری چون کنی پنهان تو چنگ
خواجه چون بیلی بدست بنده داد بی زبان معلوم شد او را مراد
دست همچون بیل اشارتهای اوست آخر اندیشی عبارتهای اوست
چون اشارتهاش را بر جان نهی در وفای آن اشارت جان دهی
پس اشارتهاش اسرارت دهد بار بردارد ز تو کارت دهد
حاملی محمول گرداند ترا قابلی مقبول گرداند ترا
قابل امر وی قائل شوی وصل جویی بعد ازان واصل شوی
سعی شکر نعمتش قدرت بود جبر تو انکار آن نعمت بود
شکر قدرت قدرتت افزون کند جبر نعمت از کفت بیرون کند
جبر تو خفتن بود در ره مخسب تا نبینی آن در و درگه مخسب
هان مخسب ای جبری بی اعتبار جز بزیر آن درخت میوه‌دار

شیرک ینه توکل اوزره جهدی ترجیح ایتدیکیدر

دیدی شیر الحق ولی رب جهان پیش پایه ایتدی وضع نردبان
بامه لازم پایه پایه ارتقا بونده جبری اولمز الا بی تقا
وار ایاغک علت لنگی نیچون وار الک اظهار بی چنگی نیچون
خواجه دست بنده‌یه چون ویردی بیل فهم ایدر مقصودینی بی قال و قیل
الده بیل آسا اشارتلر بدید هر بری اولدی عبارات مفید
چون اشاراتی اوله مقبول جان بیل وفاسنده گرک بذل روان
پس سکا اسرار اشاراتن ویرر محو یاد غیر افاداتن ویرر
حامل ایسک بیل سنی محمول ایدر قابل ایسک اول سنی مقبول ایدر
قابل امر اولکه قابل اوله سن طالب وصل اولکه واصل اوله سن
سعی شکر نعمته اقدار اولور جبر ایدرسک نعمتی انکار اولور
شکر قدرت قدرتک افزون ایدر جبر نعمت کفکی وارون ایدر
خواب رهدر ساکه جبر ناصواب بی وصول درگه ایتمه میل خواب
اولمه درخواب ایتمه میل و اعتبار اولمدقچه ظل نخل میوه‌دار

تاکه شاخ افشان کند هر لحظه باد   بر سرت دائم بریزد نقل وزاد
جبر خفتن در میان رهزنان   مرغ بی هنکام کی یابد امان
ور اشارتهاش را بینی زنی   مرد پنداری و چون بینی زنی
این قدر عقلی که داری کم شود   سرکه عقل از وی بپرد دم شود
زانکه بی شکری بود شوم و شنار   می برد بی شکر را در قعر نار
گر توکل میکنی در کار کن   کشت کن پس تکیه بر جبار کن

تاکه تحریک ایلد کچه شاخی باد   اوله زیب جیب و دامن نقل و زاد
جبر در خواب میان رهزنان   مرغ بی هنکام اچون یوقدر امان
اول اشاراته اولورسک نا قبول   مرد صانمه بلکه زنسن ای فضول
جزؤ و کل عقل سندن کم اولور   سر دکل اول سر مثال دم اولور
مرد غیر شاکر اولدی بد شعار   ترک شکر ایلر مکانن قعر نار
سعی قیل کولسون توکلده کمال   زرع تخم ایت صکره ایله اتکال

باز ترجیح نهادن نخجیران توکل را بر اجتهاد

نخجیرانک تکرار توکلی جهد اوزره ترجیح ایتدکلریدر

جمله با وی بانکها بر داشتند   کان حریصان که سببها کاشتند
صد هزار اندر هزار از مرد و زن   پس چرا محروم ماندند از زمن
صد هزاران قرن ز آغاز جهان   همچو اژدرها کشاده صد دهان
مکرها کردند آن دانا کروه   که ز بن برکنده شد زان مکر کوه
کرد وصف مکرهاشان ذو الجلال   لتزول منه قلال الجبال
جز که آن قسمت که رفت اندر ازل   روی ننمود از شکار و از عمل
جمله افتادند از تدبیر و کار   ماند کار و حکمهای کردکار
کسب جز نامی مدار ای نامدار   جهد جز وهمی مپندار ای عیار

شیره جمله ایتدیلر بانک جدال   دیدیلر اسبابه ایتدی اشتغال
صد هزار اندر هزاران مرد و زن   پس نیچون محروم اولورلردی پردن
تا ازلدن نیجه بیک خلق جهان   اژدر آسا ایتدیلر عرض صد دهان
ایتدیلر چوق درلو مکری اول کروه   کیم او مکر ایله اولور برکنده کوه
انلرک وصف ایتدی مکرن ذو الجلال   لتزول منه قلال الجبال
اولدی اول قسمتکه اولمشدر ازل   اولمدی اندن زیاده بر عمل
ویرمدی هیچ فائده تدبیر و کار   اولدی غالب کاره حکم کردکار
کسبک انجق نامی وار غیری دکل   جهدی وهم اولدی عبادک اویله بیل

نکرستن عزرائیل علیه السلام بر مردی و کریختن آن مرد در سرای سلیمان علیه السلام و تقریر ترجیح توکل بر جهد و قلت فائدهٔ جهد

عزرائیل علیه السلام بر کمسه یه نظر ایتدیکندن وهم ایدوب سلیمان علیه السلام جنابنه التجا و روزکاره امر ایله در حال هندستانه القاسیدر

ساده مردی چاشتکاهی در رسید   در سرا عدل سلیمان در دوید
رویش از غم زرد و هر دو لب کبود   پس سلیمان کفتش ای خواجه چه بود
کفت عزرائیل در من اینچنین   یک نظر انداخت پر از خشم و کین
کفت هین اکنون چه میخواهی بخواه   کفت فرما باد را ای جان پناه
تا مرا زینجا بهندستان برد   بوکه بنده کان طرف شد جان برد
نک ز درویشی کریزانند خلق   لقمهٔ حرص و امل زانند خلق
ترس درویشی مثال آن هراس   حرص و کوشش را تو هندستان شناس
باد را فرمود تا او را شتاب   برد سوی قعر هندستان بر آب
روز دیکر وقت دیوان و لقا   پس سلیمان کفت عزرائیل را
کان مسلمان را نکاه پر ستیز   غربتی شد از دیارش بس عزیز

ایتدی قوشلق وقتی بر عالیجناب   خانهٔ عدل سلیمانه شتاب
روی غمدن زرد و پژمرده لبی   صوردی حالندن سلیمان نبی
دیدی عزرائیل او صاحب کرّ و فرّ   خشم و هیبتله بکا ایتدی نظر
دیدی مقصودک ندر شمدی سنک   دیدی اولسون باده امر روشنک
ایلسون القای هندستان بنی   اوله کیم تخلیص ایدم جان و تنی
خلق ایدرلر فقردن بویله کریز   لقمهٔ حرص و امل ده پر ستیز
اول کشینک خوفن ایت بو فقره عرض   سعی و حرصه ایله هندستانی فرض
باده امر ایتدی سلیمان حاصلی   اولدی هندستان او شخصک منزلی
چون ملاقات اوزره اولدی همنشین   دیدی عزرائیله سلطان امین
اول مسلمانه نکاه پر ستیز   غربتی ایتدی دیارندن عزیز

کان مسلمانرا بخشم از بهر آن
بنکریدی تا شد آواره زجان

ای عجب این کرده باشی بهر آن
تا شود آواره او از خانمان

کفتش ای شاه جهان بی مثال
فهم کژ کرد و نمود اورا خیال

کفت من از خشم کی کردم نظر
از تعجب دیدمش در رهکذر

که مرا فرمود حق کامروز هان
جان اورا تو بهندستان ستان

از عجب کفتم کر او را صد پرست
او بهندستان شدن دور اندرست

چون شدم با امر حق هندراروان
قبض جانش کردم اندر آن مکان

تو همه کار جهانرا همچنین
کن قیاس و چشم بکشا و ببین

از که بکریزیم از خود ای محال
از که برباییم از حق ای وبال

اول مسلمانه ندر خشمه سبب
حکمتن سویله بکا ای پیک رب

ای عجب حالتکه ویردی بیم جان
ایتدی اول بیچاره ترک خانمان

دیدی عزرائیل ای صاحب کمال
اول کشی فهمنده اولدی کج خیال

ایتدم بن خشمله آکا نکاه
ایلدم انجق تعجب حق کواه

باکه امر ایتدی اوکیم فرمان انک
اوله قبض روحی هندستان انک

کوردیکم دم دیدم اولسه انده پر
نیجه هندستانه ممکندر کذر

هنده چون با امر حق اولدم روان
آنی کوردم ایتدم انده قبض جان

سن جمیع کار دهری بویله بیل
وار قیاس ایت اچ کوزک اندیشه قیل

کیمدن ایلرسن کریز اول خود محال
حقه تسلیم و رضادر حسن حال

باز ترجیح نهادن شیر جهد را بر توکل و فواید جهد را بیان کردن

ینه شیرک توکل اوزرینه جهدی ترجیح ایلیوب انبیا و اولیا و مؤمنینک فوائد جهدینی بیان ایتدیکیدر

شیر کفت آری ولیکن هم ببین
جهدهای انبیا و مؤمنین

حق تعالی جهدشانرا راست کرد
آنچه دیدند از جفا و کرم و سرد

حیلهاشان جمله حال آمد لطیف
کل شیٔ من ظریف هو ظریف

دامهاشان مرغ کردونی کرفت
نقصهاشان جمله افزونی کرفت

جهد می کن تا توانی ای کیا
در طریق انبیا و اولیا

با قضا پنجه زدن نبود جهاد
زانکه این راهم قضا بر ما نهاد

کافرم من کر زیان کردست کس
در ره ایمان و طاعت یکنفس

سر شکسته نیستی سر را مبند
یک دو روزه صبر کن باقی بخند

بد محالی جست کو دنیا بجست
نیک حالی جست کو عقبی بجست

مکرها در کسب دنیا بارد ست
مکرها در ترک دنیا وارد ست

مکر آن باشد که زندان حفره کرد
آنکه حفره بست آن مکریست سرد

این جهان زندان و ما زندانیان
حفره کن زندان و خودرا وارهان

چیست دنیا از خدا غافل بدن
نی قماش و نقره و فرزند و زن

مال را کز بهر دین باشی حمول
نعم مال صالح خواندش رسول

آب در کشتی هلاک کشتی است
آب اندر زیر کشتی پشتی است

چونکه مال و ملک را از دل براند
زان سلیمان خویش جز مسکین نخواند

کوزهٔ سر بسته اندر آب رفت
از دل پرباد فوق آب رفت

باد درویشی چو در باطن بود
بر سر آب جهان ساکن بود

دیدی شیر اما که سبق عهدی کور
مرسلین و انبیاده جهدی کور

انلرک حق عهدن ایتدی مستطاب
کر صفا و کر جفا کر سوز و تاب

انلرک احوالی اولمشدر لطیف
کیم ظریفک اولدی هر کاری ظریف

مرغ کردون انلرک دامنده صید
انلره اولمز مشابه عمرو و زید

قادر اولدقچه کرکدر اقتدا
رهنما در انبیا و اولیا

شیوهٔ جنک قضا اولمز جهاد
بیل قضادندر قضا ایله عناد

باکه لوم ایت کر زیان ایلرسه کس
طاعت و ایمان یولنده بر نفس

قوللغه جهد اینکه ایلر اول شکور
بر ایکی کون جهدک انجامی سرور

طالب دنیا اولان بدحال اولور
طالب عقبا خجسته فال اولور

اولدی مکری کسب دنیانک قبیح
ترک دنیا مکریدر خوب و ملیح

مکر اودر کیم حفرهٔ زندان ایدر
دائم اول زندانده حبس جان ایدر

بو جهان زندان و بز زندان نشین
کندیکی تخلیصه قیل حفر زمین

بیل ندر دنیا خدادن غفلتک
صانمه سیم و زر عیال و حشمتک

مال اولورسه امر دین ایچون اصول
نعم مال صالح دیدی رسول

غرق اولور کشتی ایچینه کیرسه صو
خارج کشتیده نعمت سو بسو

دلدن اخراج ایتدی مال و ملکتن
فخر فقر ایتدی سلیمان شهرتن

کوزهٔ سربسته آب اوزره ایدر
کور دل پرباد ایله هر سو کذر

باد درویشی اولورسه دلنشین
روی آب اوزره سنی ایلر مکین

گرچه جمله این جهان ملک ویست / ملک در چشم دل او لاشی است
پس دهان دل ببند و مهر کن / پر کنش از باد کبر من لدن
جهد حقست و دوا حقست و درد / منکر اندر نفی جهدش جهد کرد

گرچه حقك ملكی جمله این و آن / اولدی در کاهنده لاشی بو جهان
پس دهان قلبکی ممهور قیل / علم ربانی ایله معمور قیل
جهد حقدر هم دوا و درد حق / منکرینك نفی جهدی دق ولق

مقرر شدن ترجیح جهد بر توکل

زین نمط بسیار برهان گفت شیر / کز جواب آن جبریان گشتند سیر
روبه و آهو و خرگوش و شغال / جبر را بگذاشتند و قیل و قال
عهدها کردند با شیر ژیان / کاندرین بیعت نیفتد در زیان
قسم هر روزش بیاید بی جگر / حاجتش نبود تقاضای دگر
قرعه بر هر که اوفتادی روز روز / سوی آن شیر او دویدی همچو یوز
چون بخرگوش آمد این ساغر بدور / بانگ زد خرگوش آخر چند جور

توکل اوزره جهدك رجحانی مقرر اولدیغن بیاندر

اول سببدن چوق براهین ایتدی شیر / تا او جبریلر اوله تحقیقه سیر
روبه و آهو و خرگوش و شغال / ایتدیلر جبر اوزره ترك قیل و قال
عهد مستحکم ایدوب شیر ژیان / دیدی قوله گلمسون صکره زیان
قسمتی هر روز اوله احضار اکا / بی تقاضا اوله انلردن یکا
هر کیمه قرعه دوشرسه ما حصل / شیره اولگون اول کیدردی بی جدل
چونکه نوبت گلدی خرگوشه همان / ایتدی جور دور ایله آه و فغان

انکار کردن نخجیران بر خرگوش در تأخیر رفتن بر شیر

قوم گفتندش که چندین گاه ما / جان فدا کردیم در عهد و وفا
تو مجو بدنامی ما ای عنود / تا نرنجد شیر رو رو زود زود

خرگوشك جانب شیره گیتمکده تأخیری ایچون نخجیرانك عتابلریدر

آکه نخجیران دیدی صبح و مسا / بز وفای عهده ایتدك جان فدا
سن بزی خلقیله بدنام ایلمه / شیره تعجیل ایت یوری دام ایلمه

جواب گفتن خرگوش ایشانرا

گفت ای یاران مرا مهلت دهید / تا بمکرم از بلا بیرون جهید
تا امان یابد بمکرم جانتان / ماند این میراث فرزندانتان
هر پیمبر امتانرا در جهان / همچنین تا مخلصی میخواندشان
کز فلک راه برون شو دیده اند / در نظر چون مردمک پیچیده اند
مردمش چون مردمک دیدند خرد / در بزرگی مردمک کس ره نبرد
قوم گفتندش که ای خرگوش دار / خویش را اندازهٔ خرگوش دار
هین چه لافست این که از تو بهتران / در نیاوردند اندر خاطر آن
معجبی یا خود قضامان در پی است / ورنه این دم لایق چون تو کی است

نخجیرلره خرگوشك جوابیدر

دیدی امهال ایلك ای یاران بکا / تا اوله مکرم سزه راه رها
هم امین اوله بو یوزدن جانکز / هم اوله موروث فرزندانکز
هر پیمبر امتینه بی گمان / ایلدی تدبیر تخلیص و امان
چرخه دك مدبصر رهبرده در / مردم دیده اگرچه خرده در
مردمك وش کوردیلر آنی حقیر / باشلدی لوه صغیر ایله کبیر
دیدیلر قوم آکه ای خرگوش طوت / کندیکی همرتبهٔ خرگوش طوت
بو نه لاف اولسونکه سندن یکارك / یاده گلمز بو رأی مضمرك
عجب ایدرسن یا قضادندر بو فن / حدیکی بیل ساکه دوشمز بو سخن

باز جواب گفتن خرگوش نخجیرانرا

گفت ای یاران حقم الهام داد / مر ضعیفی را قوی رائی فتاد
آنچه حق آموخت مر زنبور را / آن نباشد شیر را و گور را

خرگوشك شیری دفع ایلمك تدبیریله نخجیرلره ویردیکی جوابدر

دیدی ای یاران الهام ایتدی حق / بر ضعیف اولور قوی رأیه احق
وحی حق اولدی عیان زنبورده / کیم دگل مشهود شیر و گورده

خانها سازد پر از حلوای تر   حق بر و آن علم را بگشاد در
آنچه حق آموخت کرم پیله را   هیچ پیلی داند آن گون حیله را
آدم خاکی ز حق آموخت علم   تا بهفتم آسمان افروخت علم
نام و ناموس ملک را در شکست   کوری آنکس که در حق در شکست
زاهد شش صد هزاران ساله را   پوزبندی ساخت آن گوساله را
تا نتاند شیر علم دین کشید   تا نگردد گرد آن قصر مشید
علمهای اهل حس شد پوزبند   تا نگیرد شیر زان علم بلند
قطرهٔ دل را یکی گوهر فتاد   کان بدریاها و گردونها نداد
چند صورت آخر ای صورت پرست   جان بی معنیت از صورت نرست
گر بصورت آدمی انسان بدی   احمد و بوجهل خود یکسان بدی
نقش بر دیوار مثل آدمست   بنگر از صورت چه چیز او را کمست
جان کمست آن صورت با تاب را   رو بجو آن گوهر کمیاب را
شد سر شیران عالم جمله پست   چون سگ اصحاب را دادند دست
چه زیانستش از آن نقش نفور   چونکه جانش غرق شد در بحر نور
وصف صورت نیست اندر خامها   عالم و عادل بود در نامها
عالم و عادل همه معنیست بس   کش نیابی در مکان و پیش و پس
می زند بر تن ز سوی لامکان   می نگنجد در فلک خورشید جان

قورمسدس خانه لرده شهد صاف   حق اکا وحی ایله و یردی اتصاف
آنی کیم حق و یردی کرم پیله یه   وارمی قدرت پیلده اول حیله یه
آدمه تعلیم اسما ایتدی حق   هفت افلاکی آلدی درسندن سبق
فضلنه اولدی مقر فوج ملک   رغمنه آنک که اولدی اهل شک
التی یوزبیک ساله صاحب زهدی حق   پوزبند طرده قیلدی مستحق
ایتمیه تا جذب شیر علم دین   اولمیه اول قصر عالی یه یقین
اهل حسک علمی اولدی پوزبند   شیر علمه قیلمیه تا کیم گزند
قطرهٔ قلبه قودی حق بر گهر   رشک ایدر اول گوهره بحر ایله بر
تا بکی بو صورت ای صورت پرست   صورت بیجان اولور معنیده پست
صورت ایله آدم انسان اولسه گر   صورت بوجهل اولوردی معتبر
آدمی نقش ایتسه لر دیوارده   باق نه در نقصانی اطوارده
بل آنک نقصانی جاندر بیگمان   انده لازم گوهر نایاب جان
اولدی شیران جهان مقهور و پست   بولدی چون اصحاب کهفک کلبی دست
هیچ ضرر و یرمز اکا نقش قصور   چونکه اولدی جانی غرق بحر نور
وصف صورت یوق نقوش جامه ده   عالم و عادلدر انجق نامه ده
عالم و عادلکه معنی اولدی بس   اول بولنمز زیر و بالا پیش و پس
اولدی نقش تنده سر لامکان   صغمز افلاکه فروغ مهر جان

ذکر دانش خرگوش و بیان فضیلت و منافع دانش

این سخن پایان ندارد هوشدار   هوش سوی قصهٔ خرگوش دار
گوش خر بفروش و دیگر گوش خر   کین سخن را در نیابد گوش خر
رو تو روبه بازیٔ خرگوش بین   مکر شیر اندازیٔ خرگوش بین
خاتم ملک سلیمانست علم   جمله عالم صورت و جانست علم
آدمی را زین هنر بیچاره گشت   خلق دریاها و خلق کوه و دشت
زو پلنگ و شیر ترسان همچو موش   زو نهنگ بحر در صحرا و جوش
زو پری و دیو ساحلها گرفت   هر یکی در جای پنهان جا گرفت
آدمی را دشمن پنهان بسیست   آدمیٔ با حذر عاقل کسیست
خلق پنهان زشتشان و خوبشان   می زند بر دل بهر دم کوبشان
بهر غسل ار در روی بر جویبار   بر تو آسیبی زند در آب خار
گرچه پنهان خار در آبست پست   چونکه بر تو می خلد دانی که هست

خرگوشک دانشی و علمک فضیلت و منافعی بیاننده در

بو سوزک پایانی یوق ای اهل هوش   قیل تمام قصهٔ خرگوشی گوش
گوش خر اولمز کرک گوش دگر   بو سوزی فهم ایده مز چون گوش خر
وضع روبه بازیٔ خرگوشی گور   مکر شیر اندازیٔ خرگوشی گور
خاتم ملک سلیمان علمدر   جمله عالم صورت و جان علمدر
آدمی علم ایله اولدی پرشکوه   رام حکمی خلق بحر و دشت و کوه
قورقراندن موش وش شیر و پلنگ   قعر دریاده اولورلرزان نهنگ
طوتدیلر دیو و پری اندن کنار   هر بری برگوشه ده ایتدی قرار
گیزلی دشمن چوقدر انسانه ولی   آدمک اهل حذردر اعقلی
خلق خوب و زشت اولوب بزدن نهان   هر دم اولمقده دله رنجش رسان
غسل ایچون اولسه مقامک جویبار   جسمکی رنجیده ایلر انده خار
خار گیم صوده اوله پنهان و پست   فهم ایدرسن اولسه رنج پا و دست

خار خار وحیها و وسوسه | از هزاران کس بودنی یک کسه
باش تا حسهای تو مبدل شود | تا ببینی شان و مشکل حل شود
تا سخنهای کیان رد کردهٔ | تا کیانرا سرور خود کردهٔ

غصه واندوه وحی و وسوسه | بر دکل طاری اولور یوز بیک کسه
صبر قیل تا حسلرک مبدل اوله | انلری کوردکده مشکل حل اوله
کیملرک قولندن ایتدک امتناع | یا کیمه جهل ایله ایتدک اتباع

باز طلبیدن نخجیران از خرگوش سر اندیشهٔ اورا

بعد ازان گفتند ای خرگوش چست | در میان آر آنچه در ادراک تست
ای که با شیری تو در پیچیدهٔ | باز گو رأیی که اندیشیدهٔ
مشورت ادراک و هشیاری دهد | عقلها مر عقل را یاری دهد
گفت پیغمبر بکن ای رأی زن | مشورت کالمستشار مؤتمن

نخجیرلر خرگوشک جهت تدبیرن سؤال ایتدکلریدر

دیدی صکره انلر ای خرگوش چست | سویله قلبکده نه در رأی درست
اولدی بجنگ چونکه مکر شیر ده | سویله کیم فکرک نه در تدبیر ده
مشورت اهل بصیرت کاریدر | عقل عقلک محرم اسراریدر
اولدی پیغمبر کلامی بو سخن | چون دیدی المستشار مؤتمن

منع کردن خرگوش ایشانرا از راز

گفت هر رازی نشاید باز گفت | جفت طاق آید گهی که طاق جفت
از صفا گر دم زنی با آینه | تیره گردد زود با ما آینه
در بیان این سه کم جنبان لبت | از ذهاب و از ذهب وز مذهبت
کین سه را بسیار خصمست و عدو | در کمینت ایستد چون داند او
ور بگویی با یکی دو الوداع | کل سر جاوز الاثنین شاع
گر دو سه پرنده را بندی بهم | بر زمین مانند محبوس از الم
مشورت دارند سرپوشیده خوب | در کنایت با غلط افکن مشوب
مشورت کردی پیمبر بسته سر | گفته ایشانش جواب و بی‌خبر
در مثالی بسته گفتی رای را | تا ندانند خصم از سر پای را
او جواب خویش بگرفتی ازو | وز سؤالش می نبردی غیر بو
نیست پایان این سخن را کن رجوع | شیر را خرگوش کرد در رجوع
ماحصل خرگوش کرد مکرش نهان | قوم را اندیشه اش ناید عیان

خرگوشک انلره کتم رازایله ویردیکی جوابدر

دیدیکم لایق دکلدر کشف راز | کتم ایدن اسراری اولدی سرفراز
صاف ایکن مرآت اولسک ایکشا | بر کدر بی‌سینه اولور صورتنما
بیل سلفده ندر بو قول مستطاب | مستتر لازم ذهب مذهب ذهاب
بیلکه بو اوچ نسنه یه چوق در عدو | چونکه مستور اوله اولمز جست و جو
گردیر ایسک بر ایکی یه قیل وداع | کل سر جاوز الاثنین شاع
بر بر ینه ایکی اوچ مرغ اولسه بند | حبس اولور مانند مرد مستمند
مشورت مستور اولنجه خوب اولور | اطلاع غیردن محجوب اولور
مشورت ایلردی پیغمبر نهان | بیخبر رأی شریفندن جهان
رأیی رمز ایله ایلردی مثال | اول و آخر اولنمزدی خیال
لطفله ایلردی سؤاله جواب | شمه دن غیر اولمزا تا حصه یاب
بو سوزک پایانی یوق ایله رجوع | شیری خرگوش ایتدی وقف در رجوع
حاصلی خرگوش ایدوب مکرن نهان | ایتمدی اندیشه‌سن قومه عیان

قصهٔ مکر کردن خرگوش شیر را

ساعتی تأخیر کرد اندر شدن | بعد ازان شد پیش شیر پنجه زن
زان سبب کاندر شدن او ماند دیر | خاک را می‌کند و می‌غرید شیر
گفت من گفتم که عهد آن خسان | خام باشد خام و سست و نارسان
دمدمهٔ ایشان مرا از خر فکند | چند بفریبد مرا این دهر چند
سخت درماند امیر سست ریش | چون نه پس بیند نه پیش از احمقیش

خرگوشک شیره کتمکده تقصیری و شیر حقنده اندیشهٔ حیله و تدبیری

برزمان کتمکده تأخیر ایلدی | صکره عزم جانب شیر ایلدی
اول سببدن چونکه کچ قالدی فقیر | اولدی کبر و کین ایله غرنده شیر
دیدی بن بیلدم عهودنا کسان | سست و خام اولوب اولور آفت رسان
ایتدیلر لا فیله صد مکر و فسون | نیجه بر آلدار بنی بو دور دون
کاری میرسست رأیک سخت اولور | پیش و پس فکر ایتمین بدبخت اولور

راه هموارست زیرش دامها   قحط معنی در میان نامها
لفظها و نامها چون دامهاست   لفظ شیرین ریگ آب عمر ماست
آن یکی ریگی که جوشد آب ازو   سخت کمیابست رو آنرا بجو
هست آن ریگ ای پسر مرد خدا   کو بحق پیوست از خود شد جدا
آب عذب دین همی جوشد ازو   طالبانرا زان حیاتست ونمو
غیر مرد حق چو ریگ خشک دان   کآب عمرترا خورد او هر زمان
طالب حکمت شو از مرد حکیم   تا ازو گردی تو بینا و علیم
منبع حکمت شود حکمت طلب   فارغ آید او ز تحصیل ادب
لوح حافظ لوح محفوظی شود   عقل او از روح محظوظی شود
چون معلم بود عقلش مرد را   بعد ازین شد عقل شاگردی ورا
عقل چون جبریل گوید احمدا   گر یکی گامی نهم سوزد مرا
تو مرا بگذار زین پس پیش ران   حد من این بود ای سلطان جان
هر که ماند از کاهلی بی شکر و صبر   او همین داند که گیرد پای جبر
هر که جبر آورد خود رنجور کرد   تا همان رنجوریش در گور کرد
گفت پیغمبر که رنجوری بلاغ   رنج آرد تا بمیرد چون چراغ
جبر چه بود بستن اشکسته را   یا بپیوستن رگ بگسسته را
چون درین ره پای خود نشکسته   بر که می خندی چه پا را بسته
وانکه پایش در ره کوشش شکست   در رسید او را براق و بر نشست
حامل دین بود او محمول شد   قابل فرمان بد و مقبول شد
تاکنون فرمان پذیرفتی ز شاه   بعد ازین فرمان رساند بر سپاه
تاکنون اختر اثر کردی درو   بعد ازین باشد امیر اختر او
گر ترا اشکال آید در نظر   پس تو شک داری در انشق القمر
تازه کن ایمان نه از گفت زبان   ای هوا را تازه کرده در نهان
تا هوا تازست ایمان تازه نیست   کین هوا جز قفل آن دروازه نیست
کردهٔ تأویل حرف بکر را   خویشرا تأویل کن نی ذکر را
بر هوا تأویل قرآن میکنی   پست و کژ شد از تو معنی سنی

زیافت تأویل رکیک مکس

ماند احوالت بدان طرفه مکس   کو همی پنداشت خود را هست کس
مست پرجوش بود بی کیف شراب   ذرهٔ ذاتش بدید چون آفتاب

گرچه یول دو بد زولی تخنده دام   قحط معنی کوستر الفاظ تام
لفظ و اسما صانکه دام اولدولیک   لفظ شیرین انده آب عمره ریک
اویله ریک اما که عین آبدر   وار طلبکار اول قتی کمیابدر
اولدی اول ریک ای پسر مرد خدا   وصل حقده کندیدن اولدی جدا
ماء عذب دین ایدوب انلرده جوش   طالبانی ایلر احیاده خروش
غیر مرد حقی ریک خشک بیل   آب عمرک ایلر افنا متصل
ایله شغل حکمت مرد حکیم   اول انک فیضیله بینا و علیم
منبع حکمت اولور اهل طلب   ایتدیرر حکمت سکا ترک سبب
لوح حافظ لوح محفوظه دونر   عقلک ایلر روحدن کسب هنر
گرچه عقل ایدی معلم ابتدا   عقل اولور استاد ایکن شاگرد اکا
عقل اولور جبریل وش گویای حال   بر قدم گتسم یانار بو پر و بال
سن بکا با قمه یوری ایله گذر   یوق بنیچون جلوهٔ جای دگر
کیم قاله بی تاب شکر و صبر اولور   اول همان گیرای پای جبر اولور
هر که جبری نفسنی رنجور ایدر   آنی اول رنجش رهین گور ایدر
دیدی پیغمبر تمارض ایلین   شبهه سز اولدی مریض جان و تن
معنیسی جبرک که کسر بند در   یا رگ بگسسته یه پیوند در
چون بو یولده پا شکسته یوق سکا   سخره کارانه نیچون ذربند پا
راه کوششده کیم اولسه پاشکست   اول براق اوزره اولور بالانشست
حامل دین ایدی چون محمول اولور   قابل فرمان ایدی مقبول اولور
چونکه ایلردی قبول امر شاه   بعد ازین محکوم فرمانی سپاه
اول اختردن اثر انده روان   بعد ازین اولدی امیر اختران
قلبک اشکاله اولورسه گرممر   سنده وار در شک انشق القمر
تازه قیل ایمانکی قلبکده سن   ای هوا سن دلده تجدید ایلین
نو بنو ایلر هوا ایمانی سست   بو هوادن قفل صدق اولمز درست
ایلدک تأویل لفظ بکری سن   عامل اول ایتمه مؤول ذکری سن
ایلمه قرآنه تأویل هوا   اولدی تحریف معانی ناروا

برمکسک ظن رکیکی ایله غرّالغی و تأویل بی ثباتی بیاننده در

بیل نظیر حالک اولدی اول مکس   صاندی نفس آدمی اول بوالهوس
مست پرجوش اولدی بی کیف شراب   ذرهٔ ذاتینی صاندی آفتاب

کوش کرد او وصف شهبازان همان	کفت من عنقای وقتم پیکمان
آن مکس بر برک کاه وبول خر	همچو کشتیبان همی افراشت سر
کفت من دریا وکشتی خوانده ام	مدّتی در فکر آن می مانده ام
اینک این دریا واین کشتی ومن	مرد کشتیبان واهل ورای زن
بر سر دریا همی راندا وعمد	می نمودش آن قدر بیرون زحد
بود بیحد آن چمین نسبت بدو	آن نظر که بیند آنرا راست کو
عالمش چندان بود کش بینش است	چشم چندین بحر هم چندینش است
صاحب تأویل باطل چون مکس	وهم او بول خر وتصویر خس
کر مکس تأویل بکذارد برای	آن مکس را بخت کرداند همای
آن مکس نبود کش این عبرت بود	روح اونی درخور صورت بود

کوش ایدوب شهبازلر وصفن همان	دیدی بن عنقای وقتم پیکمان
برک کاه بول خرده اول مکس	اولدی کشتیبان کبی سر در هوس
دیدی بن کشتی و دریاده تمام	نیجه مدّت ایلرم فکر دوام
اشته کشتی اشته دریا اشته بن	مرد کشتیبان اولوب طوتدم دومن
صالدی دریا اوسته صال وعمد	اولدی دریا چشمنه بیرون حد
آکه نسبت اولدی چون بیحد چمین	منظرنده اولدی بحر بی زمین
عالمی چشمی قدر اولدی انک	بحری اولدر اویله چشم روشنک
اهل تأویل بطالتدر مکس	وهمیدر بول خر وتصویر خس
ترک تأویلی مکس کورسه روا	بخت آنی ایلردی همبال هما
اول مکس کیم انده بو عبرت اوله	صانمه جانی لایق صورت اوله

تولیدن شیر از دیر آمدن خرکوش

همچو آن خرکوش کو بر شیر زد	روح اوکی بود اندر خورد قد
شیر میکفت از سر تیزی وخشم	کز ره کوشم عدو بربست چشم
مکرهای جبریانم بسته کرد	تیغ چوبینشان تنم را خسته کرد
زین سپس من نشنوم آن دمدمه	بانک دیوانست وغولانست همه
بردران ای دل تو ایشانرا مایست	پوستشان برکن که شان جز پوست نیست
پوست چه بود کفتهای رنکرنک	چون زره بر آب کش نبود درنک
اینسخن چون پوست ومعنی مغز دان	این سخن چون نقش ومعنی همچو جان
پوست باشد مغز بد را عیب پوش	مغز نیکو را ز غیرت غیب پوش
چون قلم از باد بد دفتر ز آب	هرچه بنویسی فنا کردد شتاب
نقش آبست ار وفا جویی ازان	باز کردی دستهای خود کزان
باد در مردم هوا وآرزوست	چون هوا بکذاشتی پیغام هوست
خوش بود پیغامهای کردکار	کو ز سر تا پای باشد پایدار
خطبهٔ شاهان بکردد وان کیا	جز کیا وخطبهای انبیا
زانکه بوش پادشاهان از هواست	بار نامهٔ انبیا از کبریاست
از درمها نام شاهان برکنند	نام احمد تا ابد برمی زنند
نام احمد نام جمله انبیاست	چونکه صد آمد نود هم پیش ماست
این سخن پایان ندارد ای پسر	شیر وخرکوش بود قصه سربسر

خرکوشک تأخیرندن شیرک کندی نفسیله تهورانه کفت وکوسیدر

اولدی شیره قصد ایدن خرکوش وش	کندی جسمندن زیاده بارکش
دیدی کندی کندیه خشمیله شیر	حیف راه کوشدن اولدم ضریر
جبریان مکر ایله بند ایتدی بنی	تیغ چوبین ایتدی آزرده تنی
دیکله میم شمد نکرو نالشلرین	همچو دیو وغول بولدم ایشلرین
انلری چاک ایله صانمه دوستدر	چاک قیل ای دل که انلر پوستدر
پوست یعنی اولدی اقوال دورنک	جوشن ایتمز بحرک اوستنده درنک
پوستدر سوز معنی انده مغزدر	سوز بدن معناسی جان نغزدر
پوست اولدی عیب پوش مغز بد	غیرت ایلر غیبی مغز نغزه سد
چون قلم باد اوله کاغد اوله آب	هرنه کیم یازسک اولور محو وخراب
اولدی انلرده وفا چون نقش ما	عاقل اولمز انلره رغبت نما
باد آدمده هوا وآرزو	چون هوا ترک اوله باقی اولدی هو
راست انجق اولدی قول کردکار	اوّل وآخر قدیم وبرقرار
خطبهٔ شاهان عالم بی مدار	خطبهٔ پیغمبر اندر پایدار
پادشاهلر شوکتی فرّ وهوا	انبیانک عزتی داد خدا
سکه دن نام شهان اولمقده رد	نام احمد اولدی باقی تا ابد
نام احمده رسل موجود در	صد عدد انده نود معدوددر
بو سوزک پایانی یوقدر ای پسر	شیر وخرکوش اولدی قصه سربسر

هم دربیان مکر خرکوش وتأخیر کردن در رفتن

خرکوشک مکر وتدبیری وعذر تقصیر وتأخیری بیاننده در

در شدن خرگوش بس تأخیر کرد — مکرها با خویشتن تقریر کرد
در ره آمد بعد تأخیر دراز — تا بکوش شیر کوید یک دو راز
تا چه عالمهاست در سودای عقل — تا چه با پهناست این دریای عقل
بود بحر بیکران عقل بشر — باید آن یم را چو غواص ای پسر
صورت ما اندرین بحر عذاب — میرود چون کاسها در روی آب
تا نشد پر بر سر دریا چو طشت — چونکه پر شد طشت در وی غرق کشت
عقل پنهانست و ظاهر عالمی — صورت ما موج یا از وی نمی
هرچه صورت می وسیلت سازدش — زان وسیلت بحر دور اندازدش
تا نبیند دل دهندهٔ راز را — تا نبیند تیر دور انداز را
اسب خود را یاوه داند وز ستیز — می دواند اسب خود در راه تیز
اسب خود را یاوه داند آن جواد — اسب خود او را کشان کرده چو باد
در فغان و جست و جو آن خیره سر — هر طرف پرسان و جویان دربدر
کانکه دزدید اسب ما را کو و کیست — این که زیر ران تست ای خواجه چیست
آری این اسبست لیکن اسب کو — با خود آ ای شهسوار اسب جو
جان ز پیدایی و نزدیکیست کم — چون شکم پر آب و لب خشکی چو خم
کی ببینی سرخ و سبز و فور را — تا نبینی پیش ازین سه نور را
لیک چون در رنک کم شد هوش تو — شد ز نور آن رنکها روپوش تو
چونکه شب آن رنکها مستور بود — پس بدیدی دید رنک از نور بود
نیست دید رنک بی نور برون — همچنین رنک خیال اندرون
این برون از آفتاب و از سها — و اندرون از عکس انوار علا
نور نور چشم خود نور دلست — نور چشم از نور دلها حاصلست
باز نور نور دل نور خداست — کو ز نور عقل و حس پاک و جداست
شب نبد نور و ندیدی رنکها — پس بضد نور پیدا شد ترا
دیدن نورست آنکه دید رنک — وین بضد نور دانی بی درنک
رنج و غم را حق پی آن آفرید — تا بدین ضد خوشدلی آید پدید
پس نهانیها بضد پیدا شود — چونکه حق را نیست ضد پنهان بود
که نظر بر نور بود آنکه برنک — ضد بضد پیدا بود چون روم و زنک
پس بضد نور دانستی تو نور — ضد ضد را می نماید در صدور
نور حق را نیست ضدی در وجود — تا بضد او را توان پیدا نمود
لاجرم ابصارنا لا تدرکه — وهو یدرک بین تو از موسی و که

کتمده خرکوش تأخیر ایلدی — مکرینی نفسنده تقریر ایلدی
یوله کلدی عاقبت اول حیله باز — کوش شیره تا دیه برایکی راز
کورنه عالملرده سودای عقل — باق نه وسعت اوزره دریای عقل
اولدی بحر بیکران عقل بشر — لازم اول دریایه غواص ای پسر
بزده بو صورت او دریاده همان — کاسه‌لردر اولدی آب اوزره روان
طشت بی آب اولدیغمده جلوه کر — غرق اولور اولسه ایچنده آب اکر
عقل پنهان اولدی عالم آشکار — انده بز موجز یا نم بالاعتبار
اینسه صورت بر وسیله اتخاذ — بحرانی غیر تله ایلربی ملاذ
دل ایمن رازینی تا کورمیه — تیر دور اندازینی تا کورمیه
اسبنی ضایع صانوب حیرت ایله — ترک و تاز ایتمکده در سرعت ایله
مرکبن کم ظن ایدوب ایلر جهاد — اسب آنی هر سو کوتورمکده چو باد
جستجو و ناله ده اول خیره سر — سو بسو پرسان و جویان دربدر
دیر کیم آلدی اسبمی یاقنده در — باقسه زیر رانه خود یانسنده در
کورسه دیر بو رخش یا رخشم قنی — دیر اکا کیم بول مقدم سن سنی
جان ظهور و قربله نایابدر — خشک ابدر خم ولی پر آبدر
ظاهر اولمز ساکه سرخ و سبز و فور — اندن اوّل اولمسه اشراق نور
چونکه اول الوان سکا منظور اولور — نورسندن رنک ایله مستور اولور
چون کیجه اول رنکلر مستوردر — کوسترن رنکی بیلورسن نوردر
چون کورمز رنک بی نور برون — نوره محتاج اولدی بیل نقش درون
نور ظاهر در مه و مهر و سها — نور باطن عکس نور پربها
نوری نور چشمک اولدی نور دل — نور دیده نور دلدر اویله بیل
اولدی نور نور دل نور خدا — نور عقل و حسدن اولدی اول جدا
کیجه ده بی نور رنک اولدی نهان — ضد نور ایله سکا اولدی عیان
نوری کورمکله اولور تشخیص رنک — ضد نور ایله بیلورسن بی درنک
حزن و غم خلق ایتدی خلاق مجید — تا بو ضد ایله سرور اوله پدید
کلدی ضد ایله ظهوره هر نهان — چونکه حقک ضدی یوق اولمز عیان
نور اوّل ظاهر اولدی صکره رنک — بر برینک ضدیدر چون روم و زنک
ضد نور ایتدی سکا تعریف نور — ضد ایدر ضد ایله اشیاده ظهور
ضد نور حق ایچون یوقدر وجود — تا اوله ضد ایله امکان شهود
ایلمز ادراک انی ابصارمز — اول کورر اسرارمز اطوارمز

صورت از معنی چو شیر از بیشه دان یا چو آواز سخن ز اندیشه دان
این سخن و آواز از اندیشه خاست تو ندانی بحر اندیشه کجاست
لیک چون موج سخن دیدی لطیف بحر آن دانی که باشد هم شریف
چون ز دانش موج اندیشه بتاخت از سخن و آواز او صورت بساخت
از سخن صورت بزاد و باز مرد موج خود را باز اندر بحر برد
صورت از بی صورتی آمد برون باز شد کانا الیه راجعون
پس ترا هر لحظه مرگ و رجعتیست مصطفی فرمود دنیا ساعتیست
فکر ما تیریست از هو در هوا در هوا کی پاید آید تا خدا
هر نفس نو میشود دنیا و ما بیخبر از نو شدن اندر بقا
عمر همچون جوی نو نو میرسد مستمری می نماید در جسد
آن ز تیزی مستمر شکل آمدست چون شرر کش تیز جنبانی بدست
شاخ آتش را بجنبانی بساز در نظر آتش نماید بس دراز
این دراز و مدت از تیزیٔ صنع می نماید سرعت انگیزیٔ صنع
طالب این سر اگر علامه ایست نک حسام الدین که سامی نامه ایست

معنیدن صورت چو شیر بیشه در یا ادای حاصل اندیشه در
حاصل اندیشه در صوت و سخن لیک بیلمزسن یم افکاری سن
چون سخن موجن کوررسن خوبدر بحرینی بیلدک انک مرغوبدر
موج فکر ایتدکده دانشدن ظهور صورت صوت و سخن ایلر صدور
سوزدن اول صورت طوغرینه کیدر موج دریا ایله آمیزش ایدر
اولدی بی صورتده صورت رونمون پس کیدر انا الیه راجعون
هر نفس وار موت و رجعت آدمه دیدی بر ساعت پیمبر عالمه
فکرمز هودن هواده همچو تیر اکه اولمشدر قبول حق مصیر
هر نفس دنیا تجدد اوزره بز بیخبر اندن بقایی مشربز
عمر مردم نو بنو چون آب جو مستمر آثار و اندر سو بسو
سرعتندن ظن ایدرسن مستمر اول مثال شعلهٔ جواله در
ایلسک سرعتله تحریک اخکری برمدور نار ه بکزر منظری
صنع صانع اولدی اولحالت اکا سرعت تحریک اولور آلت اکا
طالبی سرک اگر علامه در اول حسام الدین والانامه در

رسیدن خرگوش نزدیک شیر را

شیر اندر آتش و در خشم و شور دید کان خرگوش می آید ز دور
میدود بی دهشت و گستاخ او خشمگین و تند و تیز و ترش رو
کز شکسته آمدن تهمت بود وز دلیری دفع هر ریبت بود
چون رسید او پیشتر نزدیک صف بانگ برزد شیر های ای ناخلف
من که پیلانرا ز هم بدریده ام من که گوش شیر نر مالیده ام
نیم خرگوشی که باشد کو چنین امر ما را افکند او بر زمین
ترک خواب و غفلت خرگوش کن غرّهٔ این شیر ای خرگوش کن

خرگوشک حضور شیره کلوب شیرک اکا اظهار تهوریدر

شیر آتش اولدی خشم و شوردن کوردی خرگوشی کلور تا دوردن
یوق تک و تازنده دهشت سو بسو خشمگین و تند و تیز و ترش رو
بیل اولور رفتار کجده اتهام شبهه اولمز اولسه مردانه خرام
چون کلوب اولدی قرین سلک صف دیدی شیر اولدم اکا ای ناخلف
بنکه کاو و پیلی ایتدم بی مجال بنکه قیلدم نره شیره گوشمال
قدری خرگوشک ندرکیم آل ایده امرم اجرا ایتمده اهمال ایده
خواب خرگوشی یه اولمه تکیه زن غافل اولمه غیرت شیرانه دن

عذر گفتن خرگوش و لابه کردن شیر را

گفت خرگوش الامان عذریم هست گر دهد عفو خداوندیت دست
گفت چه عذر ای قصور ابلهان این زمان آیند در پیش شهان
مرغ بی وقتی سرت باید برید عذر احمق را نمی شاید شنید
عذر احمق بدتر از جرمش بود عذر نادان زهر هر دانش بود
عذرت ای خرگوش از دانش تهی من نه خرگوشم که در گوشم نهی

خرگوشک حضور شیرده سبب تأخیرینی بیان ایتدیکیدر

دیدی خرگوش الامان عذرم عیان رخصت احسان ایله تا اولسون بیان
دیدیکم عذرک ندر ای نابکار بو میدر شاهانه رسم اعتبار
قتله لایق وقتی فهم ایتمز خروس عذر احمق آدمی ایلر عبوس
احمقک عذری گناهندن فزون عذر احمق اولدی سودا و جنون
عذرک ای خرگوش حکمتدن تهی صانمه خرگوشانه در وضع شهی

کفت ای شه ناکسی را کس شمار   عذر استم دیدهٔ را کوش دار
خاص از بهر زکات جاه خود   کمرهی را تومران از راه خود
بحر کو آبی بهر جو میدهد   هر خسی را بر سر و رو می نهد
کم نخواهد کشت دریا زین کرم   از کرم دریا نکردد پش وکم
کفت دارم من کرم بر جای او   جامهٔ هر کس برم بالای او
کفت بشنو کر نباشم جای لطف   سر نهادم پیش اژدرهای عنف
من بوقت چاشت در راه آمدم   با رفیق خود سوی شاه آمدم
با من از بهر تو خرکوش دکر   جفت وهمره کرده بودند آن نفر
شیری اندر راه قصد بنده کرد   قصد هر دو همره آینده کرد
کفتمش ما بندهٔ شاهنشهیم   خواجه تاشان که آن درکهیم
کفت شاهنشه که باشد شرم دار   پیش من تو یاد هر ناکس میار
هم ترا وهم شهت را بر درم   کر تو با یارت بکردید از درم
کفتمش بکذار تا بار دکر   روی شه بینم برم از تو خبر
کفت همره را کرو کن پیش من   ورنه قربانی تو اندر کیش من
لابه کردیمش بسی سودی نکرد   یار من بستد مرا بکذاشت فرد
یارم از زفتی سه چندان بد که من   هم بلطف وهم بخوبی هم بتن
بعد ازین زان شیر این ره بسته شد   حال ما این بود با تو کفته شد
از وظیفه بعد ازین امید بر   حق همی کویم ترا والحق مر
کر وظیفه بایدت ره پاک کن   هین بیا و دفع آن بی باک کن

دیدی ای شه دردے چوق رنجیده مک   عذرنی کوش ایت بو محنت دیده مک
باخصوص اولدر نیازم شاهدن   سوره بن کمراهی سن درکاهدن
بحر هر بر نهره آب احسان ایدر   باشی اوستنده خسی مهمان ایدر
اکسک ایتمز قدرینی بحرک کرم   ایلمز لطف وعطا دریایی کم
دیدی لطفم هر کسه حد نجه در   جامه سی هر آدمک قد نجه در
دیدی دیکله لطفه اولمزسم سزا   صکره ایله عنف وقهر یله جزا
بنکه وقت چاشت اولدم رو براه   بر رفیقم ایله ایتدم قصد شاه
شاه ایچون بر غیری خرکوشی بکا   قوم ایتدی همره وهم رهنما
یولده بر شیر ایلیوب قصد شکار   ایکیمزده ایلدی جور ایله زار
یلوارب بز بندهٔ شاهز دیدک   چهره سای خاک درکاهز دیدک
دیدی کیمدر شه قنی ایلمک حجاب   غیر ایچون یوقدر حضورمده خطاب
هم سنی هم شاهکی چاک ایلرم   ایکیکزده زیور خاک ایلرم
دیدم اول شیره بکا رخصت که تا   شاهی اخبار ایده یم سندن بکا
دیدی همراهک یانمده قیل رهین   یوخسه بروجه ایله بن اولمم امین
چوق تملق ایتدم اولمادی مفید   حبس ایدوب همراهمی قالدم فرید
همدمم بندن سمین وخوب ایدے   بوجهتله الطف ومرغوب ایدی
بعد ازین بو یوللری باغلر او شیر   بن دیدم حالی بودر عذر فقیر
یوق وظیفه ساکه غیری سوز بودر   بن سکا حق سویلرم الحق مر
کر وظیفه مطلبک قیل راهی پاک   ایله دفع دشمن بی وهم وباک

جواب کفتن شیر خرکوش را و روان شدن با او

کفت بسم الله بیا تا او کجاست   پیشتر شو کر همی کویی تو راست
تا سزای او وصد چون او دهم   ور دروغست این سزای تو دهم
اندر آمد چون قلاوزی به پیش   تا برد او را بسوی دام خویش
سوی چاهی کو نشانش کرده بود   چاه مغ را دام جانش کرده بود
میشدند این هر دو تا نزدیک چاه   اینت خرکوشی چو آبی زیر کاه
آب کاهی را بهامون می برد   آب کوهی را عجب چون می برد
مکر او دام کمند شیر بود   طرفه خرکوشی که شیری می ربود
موسیٔ فرعون را با رود نیل   می کشد با لشکر و جمع ثقیل
پشهٔ نمرود را با نیم پر   می شکافد بی محابا در زسر

شیرک خرکوشه جوابی و خرکوش ایله یوله روان اولدیغیدر

دیدیکم شیر آکه کل کوستر بکا   مستقیم القول ایسک اول پیشوا
تاکه پهلسون حدینی اول ناسزا   کر دروغ ایسه سکا لازم جزا
پیشکاه شیرده اولدی روان   دام مکری سمتنه چکدی همان
واردی اول چاهه که معلومی ایدے   چاه مظلم دام مرسومی ایدی
اولدیلر چون واصل نزدیک چاه   ایلدی خرکوش آبی زیر کاه
برک کاهی آب ایدر هامون نورد   کوهی قالدرمق عجب مانند کرد
دام مکرن ایلدی شیره کمند   طرفه خرکوش اولکه اولدے شیر بند
ایلدی فرعونی موسی غرق نیل   کتدی بونجه لشکر وحمل ثقیل
نیم پر بر پشه نمرودی عیان   ایتدی قهر در سرله ناتوان

حال آن کو قول دشمن را شنود　　بین جزای آنکه شد یار حسود
حال فرعونی که هامان را شنود　　حال نمرودی که شیطان را شنود
دشمن ار چه دوستانه گویدت　　دام دان گرچه ز دانه گویدت
گر ترا قندی دهد آن زهر دان　　گر بتن لطفی کند آن قهر دان
چون قضا آید نبینی غیر پوست　　دشمنان را باز نشناسی ز دوست
چون چنین شد ابتهال آغاز کن　　ناله و تسبیح و روزه ساز کن
ناله میکن کای تو علام الغیوب　　زیر سنگ امتحان ما را مکوب
گر سگی کردیم ای شیر آفرین　　شیر را مگمار بر ما زین کمین
یا کریم العفو ستار العیوب　　انتقام از ما مکش اندر ذنوب
آب خوش را صورت آتش مده　　اندر آتش صورت آبی منه
از شراب قهر چون مستی دهی　　نیستها را صورت هستی دهی
چیست مستی بند چشم از دید چشم　　تا نماید سنگ گوهر پشم یشم
چیست مستی حسها مبدل شدن　　چوب گز اندر نظر صندل شدن

اولدی گوش قول دشمن نا سزا　　کیم حسوده یار اولور بودر جزا
دیگلدی هامانی فرعون عنود　　یا ر نمرود اولدی شیطان حسود
دوستانه سویلسه دشمن سکا　　حیله ایلر اعتماد ایتمه اکا
زهر قاتلدر ویررسه سا که قند　　لطفی قهر اولدی سکا کافی بو پند
لیک گلدکده قضا اولمز عیان　　فرق اولنمز دوستان و دشمنان
بویله در چون حال قیل حقه نیاز　　ایله دائم ناله و صوم و نماز
وردک ایت ای رب علام الغیوب　　قیل بزی وارسته کمر مشوب
نفس دون ایتدی اسیر معصیت　　سن بزه فضلکله ایله مغفرت
یا کریم العفو ستار العیوب　　منتقم سن ایتمه مقهور ذنوب
یاقمسون بر قطره آبی سوز و تاب　　جسم خاکی اولمسون آتشده آب
چون می قهریله مست اوله جهان　　کیم اوله موجود معدوم و نهان
مست کیم پوشیده ظن ایلر گوزین　　بلکه تشخیص ایده مز گندی اوزین
مستلک کیم جمله حس مبدل اولور　　کیم نظرده چوب تر صندل اولور

قصهٔ هدهد و سلیمان علیه السلام در بیان آنکه چون قضا آید چشمهای روشن بسته شود

قصهٔ هدهد که سلیمان نبی علیه السلام حضورنده نزول قضاده چشم روشن و بینا بسته و نابینا اولدیغنی بیان ایتدیکیدر

چون سلیمان را سراپرده زدند　　جمله مرغانش بخدمت آمدند
همزبان و محرم خود یافتند　　پیش او یک یک بجان بشتافتند
جمله مرغان ترک کرده چیک چیک　　با سلیمان گشته افصح من اخیک
همزبانی خویشی و پیوندیست　　مرد با نامحرمان چون بندیست
ای بسا هندو و ترک همزبان　　ای بسا دو ترک چون بیگانگان
پس زبان محرمی خود دیگرست　　همدلی از همزبانی بهترست
غیر نطق و غیر ایما و سجل　　صد هزاران ترجمان خیزد ز دل
جمله مرغان هر یکی اسرار خود　　از هنر وز دانش و از کار خود
با سلیمان یک بیک وا می‌نمود　　از برای عرضهٔ خود را می‌ستود
از تکبر نی و از هستی خویش　　بهر آن تا ره دهد او را به پیش
چون بباید برده را از خواجهٔ　　عرضه دارد از هنر دیباجهٔ
چونکه دارد از خریداریش ننگ　　خود کند بیمار و کر و شل و لنگ
نوبت هدهد رسید و پیشه اش　　و آن بیان صنعت و اندیشه اش
گفت ای شه یک هنر کان کهترست　　باز گویم گفت کوته بهترست

چون سلیمانه ایدوب جمعیتی　　جمله مرغان ایلر ایدی خدمتی
کوردیلر کیم ایلر اول فهم زبان　　هر بری ایلردی اکا بذل جان
قوش دلندن ایلیوب قول ملیح　　جمله سویلردی سلیمانه فصیح
همزبان ایله کشی همدم اولور　　مرد نا قابل نیجه محرم اولور
چوق اولور هندی و ترکی همزبان　　ایکی ترک اولور ولی بیگانه سان
باخصوص اوله زبان محرمی　　همزباندن اولدی اعلا همدمی
اول دگلدر نطق و ایما و سجل　　بلکه اولدی ترجمان راز دل
جمله قوشلر یک بیک اسرارنی　　هم هنر هم دانش و هم کارنی
عرض درگاه سلیمان ایتدیلر　　وصف ذاتن جمله اعلان ایتدیلر
خود نمایی و تکبردن دگل　　انتساب ایدی غرض مقصودی بیل
چون افندی یه قول استر انتساب　　بر هنر لازم تا اوله فیضیاب
مشتری نکم قول ایلر عار و ننگ　　کندین ایلر خسته و کچ دست و لنگ
گلدی نوبت هدهدک اطوارنه　　هم بیان صنعت و اسرارنه
دیدی ای شه بنده وار در بر هنر　　سویلیمی دیدی اما مختصر

گفت بر گو تا کدامست آن هنر | گفت من آنگه که باشم اوج بر
بنگرم از اوج با چشم یقین | من ببینم آب در قعر زمین
تا کجایست و چه عمقست و چه رنگ | از چه میجوشد ز خاکی یا ز سنگ
ای سلیمان بهر لشکرگاه را | در سفر میدار این آگاه را
پس سلیمان گفت ای نیکو رفیق | در بیابانهای بی آب و عمیق
تا بیابی بهر لشکر آب را | در سفر سقا شوی اصحاب را

دیدیکم فنی هنر در قیل بیان | دیدی اوج چرخه اولدقده روان
اوجدن صرف نگاه ایدوب تمام | ایلرم پرده نهان صودن پیام
قنده در عمقی نمقدار و نه رنگ | منبعی آنك یا خاك اوله یا سنك
ای سلیمان چون معهد لشکره | قیل نوازش بن گدای احقره
پس سلیمان دیدیکم نعم الرفیق | اوله سن داننده آب عمیق
عسکره تحصیل ما مطلوبدر | ساکه سقالق سفرده خوبدر

طعنه زدن زاغ بر دعوی هدهد

دعوای هدهده زاغك طعنه واعتراض ایتدیكیدر

زاغ چون بشنود آمد از حسد | با سلیمان گفت کو کژ گفت و بد
از ادب نبود به پیش شه مقال | خاصه خود لاف دروغین و محال
گر مر او را این نظر بودی مدام | چون ندیدی زیر مشتی خاک دام
چون گرفتار آمدی در دام او | چون قفس اندر شدی ناکام او
پس سلیمان گفت ای هدهد رواست | کز تو در اول قدح این درد خاست
چون نمایی مستی ای خورده تو دوغ | پیش من لافی زنی وانگه دروغ

زاغ اشتدی هدهده ایتدی حسد | کیم سلیمانه دیدی پسلمز بو حد
هر سوز اولمز پیش سلطانده روا | باخصوص اوله او سوز لاف و هوا
انده تحقیق اولسه تحدید بصر | دام زیر خاکه ایلردی نظر
صید اولور دامه نیچون ایمتز نگاه | نیچون ایلر یا قفسده جایگاه
پس سلیمان دیدی ای هدهد تمام | ساکه وارد در حقیقت بو کلام
نیچون ایلرسن ادای بیفروغ | درکهده ناسزا لاف و دروغ

جواب گفتن هدهد طعنهٔ زاغ را

هدهدك طعنهٔ زاغه جواب ویردیكیدر

گفت ای شه بر من عور گدای | قول دشمن مشنو از بهر خدای
گر بهطلانست دعوی کردنم | من نهادم سر ببر این گردنم
زاغ کو حکم قضا را منکرست | گر هزاران عقل دارد کافرست
در تو تا کافی بود از کافران | جای گند و شهوتی چون کاف ران
من ببینم دام را اندر هوا | گر نپوشد چشم عقلم را قضا
چون قضا آید شود دانش بخواب | مه سیه گردد بگیرد آفتاب
از قضا این تعبیه کی نادرست | از قضادان کو قضا را منکرست

دیدی ای شه ایتمه شرمنده بنی | دیگامه حقمده قول دشمنی
باطل ایسه ایتدیکم دعوی اگر | اشته بوینم قیلدن اینجه اشته سر
زاغ اولوب حکم قضانك منکری | مقتضای عقلی فکر کافری
کیمده بر خصلت اوله کفاردن | ناقص دین و خرددر همچو زن
دام اولور باکه هوادن خودنما | لیك چشم عقلی ستر ایلر قضا
علم و ادراکی قضا درخواب ایدر | ماهی بسته مهری خود بیتاب ایدر
پیل قضادن تنك اولور دشت فضا | هم قضادن اولدی انکار قضا

قصهٔ آدم علیه السلام و بستن قضا نظر او را از مراعات صریح نهی و ترک تأویل

آدم علیه السلامك قضا نظرنی مستور ایدوب مراعات صریح نهی و ترك تأویل ایتدیكیدر

بو البشر کو علم الاسما بگست | صد هزاران علمش اندر هر رگست
اسم هر چیزی چنان کان چیز هست | تا بپایان جان او را داد دست
هر لقب کو داد آن مبدل نشد | آنکه چستش خواند او کاهل نشد
هر که آخر مؤمنست اول بدید | هر که آخر کافر او را شد پدید

بو البشر کیم عالم اسما ایدی | صد هزاران علمله دانا ایدی
اسمی هر شیئك علی طبق الوقوع | اولدی معلومیکه اندن در شیوع
ویردیکی القاب تبدیل اولمدی | چست لفظ ستهٔ تبدیل اولمدی
بیلدی هر کیم اولدی مؤمن آخری | عاقبت وجهیله بیلدی کافری

اسم

اسم هرچیزی تو از دانا شنو
سرّ رمز علم الاسما شنو

اسم هرچیزی بر ما ظاهرش
اسم هرچیزی بر خالق سرّش

نزد موسی نام چوبش بد عصا
نزد خالق بود نامش اژدها

بد عمررا نام اینجا بت پرست
لیک مؤمن بود نامش در الست

آنکه بد نزدیک ما نامش منی
پیش حق این نقش بد که با منی

صورتی بد این منی اندر عدم
پیش حق موجود نه بیش و نه کم

حاصل آن آمد حقیقت نام ما
پیش حضرت کان بود انجام ما

مرد را بر عاقبت نامی نهد
نی بران کو عاریت نامی نهد

چشم آدم چون بنور پاک دید
جان و سرّ نامها گشتش پدید

چون ملک انوار حق دروی یافت
در سجود افتاد و در خدمت شتافت

مدح این آدم که نامش می برم
قاصرم گر تا قیامت بشمرم

این همه دانست آمد چون قضا
دانش یک نهی شد بروی خطا

کای عجب نهی از پی تحریم بود
یا بتأویلی بد و توهیم بود

در دلش تأویل چون ترجیح یافت
طبع در حیرت سوی گندم شتافت

باغبانرا خار چون در پای رفت
دزد فرصت یافت کالا برد تفت

چون ز حیرت رست باز آمد براه
دید برده دزد رخت از کارگاه

ربّنا انا ظلمنا گفت و آه
یعنی آمد ظلمت و گم گشت راه

پس قضا ابری بود خورشید پوش
شیر و اژدرها شود زو همچو موش

من اگر دامی نه بینم گاه حکم
من نه تنها جاهلم در راه حکم

ای خنک آنکو نکوکاری گرفت
زور را بگذاشت او زاری گرفت

گر قضا پوشد سیه همچون شبت
هم قضا دستت بگیرد عاقبت

گر قضا صد بار قصد جان کند
هم قضا جانت دهد درمان کند

این قضا صد بار اگر راهت زند
بر فراز چرخ خرگاهت زند

از کرم دان این که می ترساندت
تا بملک ایمنی بنشاندت

این سخن پایان ندارد گشت دیر
گوش کن تو قصهٔ خرگوش و شیر

اسمنی هر نسنه نك دانادن آل
رازدار علم الاسمادن آل

خلقه اسم ظاهر اشیا عیان
سرّ و باطن خالقدر پیکان

فهم موساده اغاج ایدی عصا
علم خالقده و لیکن اژدها

بولمه دن اسلامله شهرت عمر
بولدی نام مؤمن ایله زیب و فر

اولکه عند الخلق نام اولدی منی
بیل ازلده ذر اکا ما و منی

اولمشیدی صورتی نقش عدم
علم حقده واریدی بی بیش و کم

حاصلی اولدی حقیقی ناممز
اول که اولده اودر انجاممز

هرکسه نام اولدی حکم عاقبت
نامك اولمز اولکه اولدی عاریت

باقدی آدم چونکه نور پاك ایله
بیلدی اسمایی دل دراك ایله

نور حقی انده چون کوردی ملك
سجده امرن طوتدیلر بی ریب و شك

آدمك کیم مدحنه آچدم دهان
قاصرم تا حشره دك ایتسم بیان

اشته بو علمیله چون کلدی قضا
علمی بر نهیك اکا اولدی خطا

دیدی تحریمی تنزیهیمی در
صورت تأویل و تنبیهیمی در

دلده چون ترجیح تأویل ایلدی
کندمه حیرتله تعجیل ایلدی

دوشدی رنج خاره چونکیم باغبان
بولدی فرصت دزد کالای نهان

کلدی حیرتدن چون اکا انتباه
کوردی دزد ایتمش دخول کارگاه

ربّنا انا ظلمنا دیدی آه
یعنی ظلمت کلدی مستور اولدی راه

بو قضا چون ابر اولور خورشید پوش
شیر و اژدرهالر اندن همچو موش

بن اگر بر دامی کورمزسم همان
همیم انجق قضادن ناتوان

دولت آنك طاعت باری قیله
زورنی ترك ایلیوب زاری قیله

شب صفت گر قاره کیدرسه قضا
دستگیر اولور ینه آخرسکا

گر قضا یوز کرّه قصد جان ایده
در دیکه ینه قضا درمان ایده

بو قضا یوز کرّه اولسه رهزنك
برتر ایلر خیمهٔ قدرك سنك

بیل کرمدر کیم سنی تخویف ایدر
ملك امنی ذاتکه تشریف ایدر

بو سوزك پایانی یوقدر اوپله بیل
قصهٔ خرگوش و شیری گوش قیل

پاواکشیدن خرگوش چون نزدیک چاه رسید

چاهه قریب اولدقده خرگوش شیردن کیرو قالدیغیدر

چونکه نزد چاه آمد شیر دید
گزره آن خرگوش ماند و پا کشید

گفت پا وا پس کشیدی تو چرا
پای را واپس مکش پیش اندر آ

گفت کو پایم که دست و پای رفت
جان من لرزید و دل از جای رفت

چونکه قرب چاهه کلدی کوردی شیر
اولدی واپس مانده خرگوش حقیر

دیدی رفتارکده تقصیرك نیچون
پیشوا اول عوق و تأخیرك نیچون

دیدی کتدی دست و پایوق بنده تاب
جانده لرزه دلده بیم و اضطراب

رنك رويم را اين پي چو زر ز اندرون خود مي دهد رنكم خبر
رنك رويم كوركه اولدي همچو زر كيم درونمدن ويرر چهره م خبر

حق چو سيما را معرّف خوانده است چشم عارف سوى سيما مانده است
چون معرّف ديدي سيمايه خدا ديدهٔ عارف اولور سيما نما

رنك رو غماز آمد چون جرس از فرس آكه كند بانك فرس
رنك رو غماز در همچون جرس ايلر اخبار فرس صوت فرس

بانك هر چيزي رساند زو خبر تا بداني بانك خر از بانك در
صوتي هر شيئنك ويرراندن خبر فرق اوله تا صوت دردن صوت خر

كفت پيغمبر بتمييز كسان مرء مخفي لدى طيّ اللسان
اولدي تمييز كسان وناكسان نكتهٔ سربستهٔ طيّ لسان

رنك رو از حال دل دارد نشان رحمتم كن مهر من در دل نشان
حال دلدن رنك رو اولدي نشان قلبه شوفقك قيل مدار عز وشان

رنك روي سرخ دارد بانك شكر بانك روي زرد دارد صبر ونكر
رنك روي سرخ بانك شكر ايدر روي زرد اشعار صبر ونكر ايدر

در من آمد آنكه دست وپا برد رنك روي وقوت وسيما برد
كلدي اولحالت كه لرزان دست وپا رنك رو پژمرده سيما نابجا

آنچه در هر چه در آيد بشكند هر درخت از بيخ وبن او بركند
حال كيم هر نسنه يي ايلر شكست هر درختي ايلر اغصانيله پست

در من آمد آنكه از وي كشت مات آدمي وجانور جامد نبات
كلدي اولحالتكه اندن اولدي مات آدمي وجانور جامد نبات

اين خود اجزا اند كليات از و زرد كرده رنك وفاسد كرده بو
بونلر اجزا در كه كلياتي هم زرد رو وفاسد ايلر بو الم

تا جهان كه صابرست وكه شكور بوستان كه حله پوشد كاه عور
كاهي صابر در جهان كاهي شكور بوستان كه جامه پوشان كاهي عور

آفتابي كو بر آيد ناركون ساعتي ديكر شود او سرنكون
مهر اولوركن آتش افروز جلال زرد رو ضعفه اولور وقت زوال

اختراني تافته بر چار طاق لحظه لحظه مبتلاى احتراق
اولمده انجم اولوركن زيب طاق لحظه لحظه مبتلاى احتراق

ماه كو افزود ز اختر در جمال شد ز رنج دق او همچون خيال
غيردن افزون ايكن مهده جمال رنج دق ايله اولور جسمي هلال

اين زمين باسكون وبا ادب اندر آرد زلزله اش در لرز تب
ارض ايدركن عالمه عرض وقار زلزله ايلر اني تب لرزه دار

اي بسا كه زين بلاى مرده ريك كشته است اندر جهان او خرد وريك
چوق جبالي بو فناى مرده ريك ايتمده چون خردهٔ ناچيز ريك

اين هوا با روح آمد مقترن چون قضا آمد وبا كشت وعفن
روح ور احتدر اكرچه بو هوا كاهي مزج ايلر عفونتله قضا

آب خوش كو روح را همشيره شد در غديري زرد وتلخ وتيره شد
آب صافي روحه كيم همشيره در راكد اولسه زرد وتلخ وتيره در

آتشي كو باد دارد در بروت هم يكي بادي برو خواند يموت
كرم ايدركن آتشي باد بروت صرصر ايلر وقعهٔ موت وسكوت

حال دريا ز اضطراب وجوش او فهم كن تبديلهاى هوش او
حال بحري كور اولوركن پرخروش وقت اولور كيم قالمز انده صيت وجوش

چرخ سركردان كه اندر جستجوست حال او چون حال فرزندان اوست
چرخ حكم دور او زره در هر صبح وشام اولدخي مقهور ومضطر در مدام

كه حضيض وكه ميانه كاه اوج اندرو از سعد ونحسي فوج فوج
كه ميانه كه حضيض وكاه اوج سعد ونحسك حكمي انده فوج فوج

از خود اي جزوي ز كلها مختلط فهم ميكن حالت هر منبسط
سنكه جزؤ اولدك بو كلياتدن عبرت آل ظاهر اولان حالاتدن

چونكه كلياترا رنجست ودرد جزؤ ايشان چون نباشد روي زرد
چونكه كلياته عارض اوله درد پس نيچون اجزاسي اولمز زار وزرد

خاصه جزؤي كو ز اضداد است جمع ز آب وخاك وآتش وباد است جمع
باخصوص اول جزؤ كه پر اضداد در مايه آب وخاك ونار وباد در

اين عجب نبود كه ميش از كرك جست اين عجب كين ميش دل در كرك بست
كر كدن قاچسه عجب اولمز غنم بو عجبدر ميش وكرك اوله بهم

زندكاني آشتيء ضدهاست مرك آن كاندر ميانش جنك خاست
صلح اضداد ايله در حكم حيات انلرك جنكنده در مرك وممات

لطف حق اين شير را وكور را الف دادست اين دو ضدّ دور را
شير وكوري لطف حق همخواب ايدر ايكي ضد دوري الفتياب ايدر

چون جهان رنجور وزنداني بود چه عجب رنجور اكر فاني بود
خلق عالم اولدي رنجور عنا خسته يه اولمز عجب موت وفنا

پرسيدن

پرسیدن شیر از سبب پای واپس کشیدن خرگوش

خواند بر شیر او ازین رو پندها　　گفت من پس مانده ام زین بندها
شیر گفتش تو ز اسباب مرض　　این سبب گو خاص کاینستم غرض
گفت آن شیر اندرین چه ساکنست　　اندرین قلعه ز آفات ایمنست
قعر چه بگزید هر کو عاقلست　　زانکه در خلوت صفاهای دلست
ظلمت چه به که ظلمتهای خلق　　سر نبرد آنکس که گیرد پای خلق
گفت پیش آ زخمم او را قاهرست　　تو ببین آن شیر در چه حاضرست
گفت من سوزیده ام زان آتشی　　تو مگر اندر بر خویشم کشی
تا به پشت تو من ای کان کرم　　چشم بگشایم بچه در بنگرم

شیر خرگوشه گیرو قالمسی سببنگ سؤالی و خرگوشک جوابیدر

شیره بو وجهه اوزره ایتدی نصح و پند　　دیدی بو فکرا اولدی باکه پای بند
دیدی شیر اولدی بو اسباب مرض　　بو سببکیم اولدی مخصوص غرض
دیدی خرگوش اکه بو در اشته چاه　　شیر معهوده بو در جای پناه
عاقل ایلر قعر چاهی اختیار　　قلبی زیرا خلوت ایلر تابدار
چاه خوشدر اختلاط ناسدن　　قلبی آسوده ایدر وسواسدن
دیدی گل ایله تقدم راهده　　شیر حاضر می نظر قیل چاهده
دیدی بن سوزانیم اول آتشک　　سنسز اولمز منظری اول سرکشک
سن ظهیر اول باکه ای کان کرم　　تاکه آرد کده اولوب پنهان گورم

نظر کردن شیر در چاه و دیدن عکس خود را و آن خرگوش را

چونکه شیر اندر بر خویشش کشید　　در پناه شیر تا چه میدوید
چونکه در چه بنگریدند اندر آب　　اندر آب از شیر و او در تافت تاب
شیر عکس خویش دید از آب تفت　　شکل شیری در برش خرگوش زفت
چونکه خصم خویش را در آب دید　　مرورا بگذاشت و اندر چه جهید
در فتاد اندر چهی کو کنده بود　　زانکه ظلمش در سرش آینده بود
چاه مظلم گشت ظلم ظالمان　　اینچنین گفتند جمله عالمان
هر که ظالمتر چهش باهولتر　　عدل فرمودست بدتر را بتر
ای که تو از جاه ظلمی میکنی　　از برای خویش چاهی میکنی
گرد خود چون کرم پیله بر متن　　بهر خود چه می کنی اندازه کن
مر ضعیفان را تو بی خصمی مدان　　از نبی ذا جاء نصر الله بخوان
گر تو پیلی خصم تو از تو رمید　　نک جزا طیرا ابابیلت رسید
گر ضعیفی در زمین خواهد امان　　غلغل افتد در سپاه آسمان
گر بدندانش گزی پرخون کنی　　درد دندانت بگیرد چون کنی
شیر خود را دید در چه وز غلو　　خویش را نشناخت آندم از عدو
عکس خود را او عدوی خویش دید　　لاجرم بر خویش شمشیری کشید
ای بسا ظلمی که بینی در کسان　　خوی تو باشد در ایشان ای فلان
اندر ایشان تافته هستی تو　　از نفاق و ظلم و بدمستی تو
آن تویی و آن زخم بر خود میزنی　　بر خود آندم تار لعنت می تنی

شیر چاهه نظر ایتدکده کندینک و خرگوشک عکسنی گوردکیدر

چونکه چکدی یانینه خرگوشی شیر　　اولدیلر نظارهٔ چاهه مشیر
آب چاهه ایتدیلر چونکم نظر　　ایکیسنک عکسی اولدی جلوه گر
صوده عکسن گوردی چشم هوشله　　ظاهر اولدی شیر بر خرگوشله
ایلدی خصمن گورب پرتاب آب　　قالدی خرگوش اولدی اول چهده خراب
قازدیغی چاه اولدی اکا جایگاه　　ایتدیکی ظلم ایلدی کارن تباه
چاه مظلم اولدی ظلم ظالمان　　بویله تحقیق ایلمشلر عالمان
اهل ظلمک اولدی چاهی هولناک　　عدل حق ایلر هلاک اندر هلاک
سنکه بر ظلم ایده سن ای اهل جاه　　اول سنکچون اولدی بر تاریک چاه
صارمه کرم پیله وش اطرافکی　　کاهی چک اندازه یه اوصافکی
صانمه بیکسدر ضعیفان عباد　　جاء نصر اللهی قیل قرآنده یاد
فیل ایسکده خصمی گورمه ناتوان　　حق ایدر طیرا ابابیلی روان
یرده مظلوم ایتسه صیحت الامان　　ایلر اول تحریک خیل آسمان
آنیکم سن ایده سن پرخون عض　　اول اولور دندانکه رنج و مرض
عکسنه شیر اولدی چهده روبرو　　فی الحقیقه نفسنه اولدی عدو
کندی عکسن ایلدی دشمن خیال　　چکدی کندی کندیه تیغ قتال
نیچه ظالمدن که ظلم اولدی سکا　　کندی فعلکدر نظر قیلسک اکا
وار انک ظالمده ایتمشدر ظهور　　گر نفاق و ظلم و گر خشم و غرور
سنسن اول ظالم ایدوب بر بدعتی　　کندیکه درحال ایدرسن لعنتی

درخود آن بد را همی بینی عیان / ورنه دشمن بودیٔ خود را بجان
حمله برخود میکنی ای ساده مرد / همچو آن شیری که برخود حمله کرد
چون بقعر خوی خود اندر رسی / پس بدانی کز تو بود آن ناکسی
شیر را در قعر پیدا شد که بود / نقش او آن کش دگر کس می نمود
هرکه دندان ضعیفی می کند / کار آن شیر غلط بین می کند
ای بدیده خال بد بر روی عم / عکس خال تست آن از عم مرم
مؤمنان آیینهٔ یکدیگرند / این خبر می از پیمبر آورند
پیش چشمت داشتی شیشهٔ کبود / زان سبب عالم کبودت می نمود
روزنت را جام باشد گر کبود / نور مهر از آسمان تابع نمود
گرنه کوری آن کبودی دان زخویش / خویشرا بد گو مگو کس را تو پیش
مؤمن ار ینظر بنور الله نبود / غیب مؤمن را برهنه چون نمود
چونکه تو ینظر بنار الله بدی / نیکویی را وا ندیدی از بدی
اندک اندک نور را بر نار زن / تا شود نار تو نور ای بو الحزن

سنده پنهان فعل بد اولسه عیان / کندیکه دشمن اولوردک بیکمان
کندیکه سن حمله ده ای ساده دل / اولدک اول شیره مشابه اویله بیل
واصل اولسک قعر چاه کارکه / واقف ایلردی سنی اسرارکه
شیر کوردی چهده کیم مانندیدر / غیریدر ظن ایتدی اما کندیدر
بر ضعیفک کیم دیشن قیرسه عیان / بکزر اول شیر غلط بینه همان
ای کورن غیرک یوزنده خال بد / اولدی عکس صورت حالک مدد
اولدی مؤمن مؤمنک آیینه سی / بو سوزک نطق نبی گنجینه سی
برکبودی شیشه دن ایتدک نظر / عالمی کوردک کبودی سربسر
گر کبودی اولسه جام روزنک / اکه تابع نوری مهر روشنک
بیل سنک صنعکله در رنک کبود / بدلکک بیل غیره اولمه بد نمود
اولمه ناظر بنور الله اگر / مؤمنه غیب اولمزیدی جلوه گر
چونکه سن ناظر بنار الله سن / نیک وبد فرق ایتمده گمراه سن
اندک اندک نارکی ایت تبدیل نور / تاکه نارک نور اید رب شکور

مناجات

هم تو زن یارب از آن آب طهور / تا شود این نار عالم جمله نور
آب دریا جمله در فرمان تست / آب و آتش ای خداوند آن تست
گر تو خواهی آتش آب خوش شود / ورنخواهی آب هم آتش شود
این طلب در ما هم از ایجاد تست / رستن از بیداد یا رب داد تست
بی طلب تو این طلبمان دادهٔ / گنج احسان برهمه بگشادهٔ

مناجات

ایله یارب فیضهٔ آب طهور / تا اوله بو نار عالم جمله نور
بحر و بر کیم حکم ذیشانکده در / آب و آتش زیر فرمانکده در
استرایسک آب ایدرسن آتشی / قدرتک نار ایلر آب دلکشی
بو طلب سندن عنایتدر بزه / ترک بیدادی هدایتدر بزه
بو طلب سندن عطادر بی طلب / گنج لطفک خلقه شامل بی سبب

مژده بردن خرگوش سوی نخجیران که شیر در چاه افتاد

چونکه خرگوش از رهایی شاد گشت / سوی نخجیران دوان شد تا بدشت
شیر را چون دید در چه کشته زار / چرخ میزد شادمان تا مرغزار
دست میزد چون رهید از دست مرگ / سبز و رقصان در هوا چون شاخ و برگ
شاخ و برگ از حبس خاک آزاد شد / سر بر آورد و حریف باد شد
برگها چون شاخها بشکافتند / تا بالای درخت اشتافتند
با زبان شطأه شکر خدا / می سراید هر بر و برگی جدا
که بپرورد اصل ما را ذو العطا / تا درخت استغلظ آمد واستوی
جانهای بسته اندر آب و گل / چون رهند از آب و گلها شاد دل

خرگوشک نخجیرانه واروب شیرک چاهه دوشدیکنی تبشیر در

چون بلادن کلدی خرگوشه امان / اولدی نخجیرانه شوقیله روان
کوردیکم شیرک مکانی اولدی چاه / ایتدی شادان مرغزاره جلوه گاه
چونکه قورتلدی اولومدن اولدی شاد / رقصه کلدی همچو برگ سبز و باد
شاخ و برگ آزاده اولسه خاکدن / باش چکر تا گنبد افلاکدن
شاخدن اوراق و غنجه خودنما / ایتمک استر منزلن صوب سما
خالقه شاکر لسان حال اله / جمله برگ و بار ماه و سال اله
فیض ربانی ایدوب اصلن قوی / ساق زرع اولدی غلیظ و مستوی
آب و گل بندندن آزاد اولسه جان / اوله بی قید تعلق شادمان

درهوای عشق حق رقصان شوند — همچو قرص بدر بی نقصان شوند
جسمها در رقص و جانها خود مپرس — وانکه شاد جان ازانها خود مپرس
شیر را خرکوش در زندان نشاند — ننگ شیری کو زخرکوشی بماند
درچنان ننکی وانکه این عجب — فخر دین خواهد که کویندش لقب
ای تو شیری در تک این چاه فرد — نفس چون خرکوش خونت ریخت و خورد
نفس خرکوشت بصحرا در چرا — تو بقعر این چه چون و چرا
سوی نخجیران دوید آن شیرکیر — کابشروا یا قوم اذ جاء البشیر
مژده مژده ای کروه عیش ساز — کان سک دوزخ بدوزخ رفت باز
مژده مژده کان عدوی جانها — کند قهر خالقش دندانها
آنکه از پنجه بسی سرها بکوفت — همچو خس جاروب مرکش هم بروفت

عشق و شوق حقله رقصان اولور — قرص ذاتی بدر بی نقصان اولور
جسمی رقص ایتکده جانن صورمه هیچ — روح محضنک حال و شانن صورمه هیچ
شیری خرکوش ایتدی در زندان چاه — عیب اوشیره اوله مغلوب و تباه
وقف ننک و عار اولور کن العجب — ایتمک استر فخر دین ایله لقب
ای که سن چاه ایچره شیر اولدک نهان — نفسک اول خرکوشه بکزر پکمان
نفس خرکوشک اولوب صحرانورد — سن اسیر قعر چاه مکر و درد
دیدی نخجیران ایچون اول شیرکیر — ابشروا یا قوم اذا جاء البشیر
مژده مژده ای کروه جلوه ساز — اولدی مقهور اول عدوی فتنه باز
مژده کیم کتدی اوجانلر دشمنی — چاه قهر خالق اولدی مسکنی
اولکه اولدی پنجه سی خار هوس — رفته جاروب مرک اولدی چو خس

جمع شدن نخجیران کرد خرکوش و ثنا کفتن اورا

جمع کشتند آن زمان جمله وحوش — شاد و خندان از طرب در ذوق و جوش
حلقه کردند او چو شمعی درمیان — سجده آوردند و کفتندش که هان
تو فرشتهٔ آسمانی یا پری — نی تو عزرائیل شیران نری
هرچه هستی جان ما قربان تست — دست بردی دست و بازویت درست
راند حق این آب را در جوی تو — آفرین بر دست و بر بازوی تو
باز کو تا چون سکالیدی بمکر — آن عوانرا چون بمالیدی بمکر
باز کو تا قصه درمانها شود — باز کو تا مرهم جانها شود
باز کو کز ظلم آن استم نما — صد هزاران زخم دارد جان ما
کفت تأیید خدا بد ای مهان — ورنه خرکوشی که باشد در جهان
قوتم بخشید و دلرا نور داد — نور دل مر دست و پارا زور داد
از بر حق میرسد تفضیلها — باز هم از حق رسد تبدیلها
حق بدور و نوبت این تأیید را — می نماید اهل ظن و دید را
چونکه با نوبت شده دولت ترا — پس زچیست در نفس خود عجب و ریا

نخجیرلر اطراف خرکوشه جمع اولوب حسن ثنا ایتدکلریدر

یاننه جمع اولدی سر جمله وحوش — شاد و خندان طرب پر عیش و نوش
شمع وش خرکوش اولوب زیب میان — ایتدیلر سجده دیدیلر بیکمان
سن ملکسن یا پری تدبیرسن — بلکه عزرائیل قوم شیرسن
هرنه ایسک جانمز قربان سکا — جمله اولدق بندهٔ فرمان سکا
رأیکی حق ایتدی توفیقه قرین — قوت بازوکه یوز بیک آفرین
سویله مکر و حیله و تدبیرکی — اول عدویه قوت تأثیرکی
سویله کیم درد دله درمان اولور — جمله مز بو قصه دن شادان اولور
اول ستمکارک هلاکن قیل بیان — کیم بزه اولمشدی کاری زخم جان
دیدی اولدی عون رب مقتدر — یوخسه بر خرکوش بطاقت ندر
باکه قوت قلبمه بخش ایتدی نور — نور دلدن کلدی دست و پایه زور
قوللره حقدن اولور فضل و عطا — فضل حقیله صواب اولور خطا
کوستر نوبتله بو تأییدی حق — اهل عبرت ایده تا درس و سبق
چونکه نوبت ایله در دولت سکا — پس ندندر سنده عجب و کبریا

پند دادن خرکوش نخجیرانرا که بدین شاد مشوید که آن مجرد عون حقست نه از قدرت ما

هین بملک نوبتی شادی مکن — ای تو بستهٔ نوبت آزادی مکن
آنکه ملکش برتر از نوبت تنند — برتر از هفت انجمش نوبت زنند

خرکوشک نخجیرلره عدوی هلاک ایلدکدیو شاد اولمکزکه اول مجرد عون حقدر بزم قوت ورأیمزله دکلدر دیو نصیحت ایتدیکیدر

کارکیم نوبتله در شادی نیچون — باغلوسن دعوای آزادی نیچون
اولکه ملکی نوبت بالاده در — سبعهٔ سیاره دن اعلاده در

برتر از نوبت ملوک باقیند دور دائم روحها را ساقیند
ترک این شرب ار بکویی یک دو روز درکنی اندر شراب خلد پوز
دانکه این دنیای دون یکساعتست ترک آن کردن همیشه راحتست
ترک راحت بودنی را کوش کن بعد از آن جام بقا را نوش کن
جیفهٔ دنیا بکن بخش کلاب جام پندار را بکن کسر و خراب

تفسیر رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر

ای شهان کشتیم ما خصم برون ماند خصمی زو بتر در اندرون
کشتن این کار عقل و هوش نیست شیر باطن سخرهٔ خرکوش نیست
دوزخست این نفس و دوزخ اژدهاست کو بدریاها نکردد کم و کاست
هفت دریا را درآشامد هنوز کم نکردد سوزش آن خلق سوز
سنکها و کافران سنکدل اندر آیند اندرو زار و خجل
هم نکردد ساکن از چندین غدا تا ز حق آید مر او را این ندا
سیر کشتی سیر کویدنی هنوز اینت آتش اینت تابش اینت سوز
عالمی را لقمه کرد و درکشید معده اش نعره زنان هل من مزید
حق قدم بروی نهد از لامکان آنکه او ساکن شود از کن فکان
چونکه جزو دوزخست این نفس ما طبع کل دارد همیشه جزوها
این قدم حق را بود کو را کشد غیر حق خود که کمان او کشد
درکمان ننهند الا تیر راست این کمان را بازکون کژ تیرهاست
راست شو چون تیر و واره از کمان کز کمان جز راست نجهد پیکان
چونکه واکشتم ز پیکار برون روی آوردم بپیکار درون
قد رجعنا من جهاد الاصغریم با نبی اندر جهاد اکبریم
قوت از حق خواهم و توفیق و لاف تا بسوزن برکنم این کوه قاف
سهل شیری دانکه صفها بشکند شیر آنست آنکه خود را بشکند

آمدن رسول روم بامیر المؤمنین عمر رضی الله عنه و دیدن او کرامات عمر رضی الله عنه

دربیان این شنو یک قصه تا بری از سر کفتم حصه
تا عمر آمد ز قیصر یک رسول در مدینه از بیابان نغول
کفت کو قصر خلیفه ای حشم تا من اسب و رخت را انجا کشم

اولدی انلر پادشاهان بقا انلره ساقی روح اولدی سقا
ترک ایدرسک عیش و نوش عالمی پیل مؤبد در شراب خرمی
بیلکه ساعتدر بو دنیای دنی کسب راحت ایتدی ترک ایدن آنی
ترک راحت اولیغن درکوش قیل صکره صهبای بقایی نوش قیل
جیفهٔ دنیایی قیل بخش کلاب شیشهٔ پنداری قیل کسر و خراب

رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر تفسیر یدر

کرچه خصم ظاهره بولدق ظفر خصم باطن قالدیکم اندن بتر
صانمه قتلی کار عقل و هوش اوله شیر باطن سخرهٔ خرکوش اوله
دوزخ اولدی نفس و دوزخ اژدها ناقص اولمز قونسه دریالر اکا
نوش قیلسه هفت دریایی اکر حر و سوز و تابنه ایتمز اثر
سنکسار و کافران سنکدل چون اکا داخل اوله زار و خجل
آنی تسکین ایتمیه بونجه غدا وارد اوله جانب حقدن ندا
ممتلی اولدکمی سویله دییه لا امتلا نابود و باقی اشتها
انس و جندن بونجه طعمه نابدید معده سنده جوشش هل من مزید
لامکاندن حق ایدر وضع قدم دوزخ پرسوز اولور ساکن اودم
نفس بددر چونکه جزو دوزخی طبع کل جاریدر اجزاء دوزخی
حقدن اولورسه قدم ساکن اولور صانمه چکمک یایی ممکن اولور
لازم اولدی قوسه تیر مستقیم منزل آلمز شهبر یوق سهم سقیم
مستقیم اول تیروش حتی کمان ایلیه ایصال منزل بی کمان
چون جهاد اصغری ایتدک تمام قیل جهاد اکبرا ایچون اهتمام
قد رجعنا من جهاد الاصغری پیل جهاد اکبر پیغمبری
قوت و توفیق حقدن یوخسه لاف سوزن ایله اولدی قلع کوه قاف
شیر صانمه صفلری مکسور ایدر شیر او درکیم نفسنی مقهور ایدر

امیر المؤمنین عمر رضی الله عنهه قیصر رومک ایلچیسی کلوب حضرت عمرک ولایت و کراماتنی کورب حیران اولدیغیدر

دیکله تقریره مناسب قصه در قصه دن مقصود اتا حصه در
ایلچیی فاروقه کلدی قیصرک کیم مدینه تختیدر اول سرورک
دیدیکم قصر خلیفه قنده در قنغی جانب منزل آینده در

قوم کفتندش که او را قصر نیست　　مر عمر را قصر جان روشنیست
کرچه از میری ورا آوازه ایست　　همچو درویشان مرا او را کازه ایست
ای برادر چون ببینی قصر او　　چونکه در چشم دلت رستست مو
چشم دل را ز مو و علت پاک آر　　وانکهان دیدار قصرش چشم دار
هر کرا هست از هوسها جان پاک　　زود بیند حضرت و ایوان پاک
چون محمد پاک شد زین نار و دود　　هر کجا رو کرد وجه الله بود
چون رفیقی وسوسهٔ بدخواه را　　کی بدانی ثم وجه الله را
هر کرا باشد ز سینه فتح باب　　او ز هر ذره ببیند آفتاب
حق پدیدست از میان دیکران　　همچو ماه اندر میان اختران
دو سر انکشت بر دو چشم نه　　هیچ بینی از جهان انصاف ده
کر نه بینی این جهان معدوم نیست　　عیب جز ز انکشت نفس شوم نیست
تو ز چشم انکشت را بردار هین　　وانکهانی هر چه میخواهی ببین
نوح را کفتند امت کو ثواب　　کفت او زان سوی واستغشوا ثیاب
رو و سر در جامها پیچیده اید　　لاجرم با دیده و نادیده اید
آدمی دیدست و باقی پوستست　　دیده آنست آنکه دید دوستست
چونکه دید دوست نبود کور به　　دوست کو باقی نباشد دور به
چون رسول روم این الفاظ تر　　در سماع آورد و شد مشتاقتر
دیده را بر جستن عمر کماشت　　رخت را و اسب را ضایع کذاشت
هر طرف اندر پی آن مرد کار　　میشدی پرسان او دیوانه وار
کین چنین مردی بود اندر جهان　　وز جهان مانند جان باشد نهان
جست او را تاش چون بنده شود　　لاجرم جوینده یابنده شود
دید اعرابی زنی او را دخیل　　کفت عمر نک بزیر آن نخیل
زیر خرما بن ز خلقان او جدا　　زیر سایه خفته بین سایهٔ خدا

دیدیلر یوقدر ملوکی مسکنی　　وار در انجق قصر جان روشنی
معدلتدر شوکت شاهانه سی　　اولدی درویشانه دولتخانه سی
قصرینی سیر ایلمک ممکنمی سن　　رنج موی دیدهٔ دل وار ایکن
چشم قلبی مودن اول پاک قیل　　صکره قصرن منظر ادراک قیل
کیمده کیم یوقدر هوسلردن وجود　　قصر و صاحب قصری ممکندر شهود
چون محمد اکمل و آکاه ایدی　　فیضیاب نور وجه الله ایدی
چون رها یوق خاطر بدخواهدن　　نه خبر سن ثم وجه اللهدن
شرح صدر ایله اولورسه فتح باب　　خود نما در ذره لردن آفتاب
نور حقه پرده اولمز ماسوا　　ماه اولور انجم ایچنده روشنا
چشمکه ایتسک اکر وضع بنان　　نیجه ممکن اوله مشهودک جهان
کورمسک صانمه جهان معدومدر　　مانعک انکشت نفس شومدر
دیده دن چون ایده سن رفع بنان　　هر نیه باقسک کوررسن بیکمان
قومنه نوح ایتدی تعلیم ثواب　　راه سمعه ایتدیلر سد ثیاب
کوش و سر جیب تغافلده قصیر　　اولدیکز مانند اعمای بصیر
آدمیت دیده باقی پوستدر　　دیده کیم مشتاق نور دوستدر
دیدهٔ بی دوست یکدر اوله کور　　دوست کیم باقی دکل اولسون او دور
چون رسول روم ایشتدی سوزلرین　　اشک حسرت ایتدی مملو کوزلرین
چشمن ایتدی طالب روی عمر　　ایتمدی هیچ اسب و رختینه نظر
سو بسو پرسان اولوب اول مرد کار　　جست و جو ایلر ایدی دیوانه وار
دیر ایدی اوله جهانده بویله مرد　　کیم جهاندن جان کبی اول اوله فرد
طالبان مطلوبنه بنده اولور　　عاقبت جوینده یابنده اولور
دیدی بر زن اکه صوردقده خبر　　سایهٔ خرماده در شمدی عمر
خلقدن آسوده و فرد و جدا　　خفته در اول سایهٔ پاک خدا

یافتن رسول روم امیر المؤمنین عمر را رضی الله عنه خفته بزیر درخت

قیصرک ایلچیسی امیر المؤمنین عمر رضی الله عنهی خرما سایه سنده خواب تواضعده بولوب هیبت ذاتیه سندن لرزان اولدیغیدر

آمد او آنجا و از دور ایستاد　　مر عمر را دید و در لرزا وفتاد
هیبتی زان خفته آمد بر رسول　　حالتی خوش کرد بر جانش نزول
مهر و هیبت هست ضد همدکر　　این دو ضد را دید جمع اندر جکر
کفت با خود من شهان را دیده ام　　پیش سلطانان مه و بکزیده ام

کلدی ایلچی دوردن ایتدی قیام　　لرزه دوشدی جسمنه اما تمام
نائم ایکن هیبت ذات عمر　　ایلچینک قلبنده اولدی کارکر
مهر و هیبت بربرینه ضد ایکن　　ایکی ضد اولدی اکا حالت فکن
دیدی نفسنده کورب بونجه شهان　　اولدی مشهودم سلاطین جهان

از شهانم هیبت و ترسی نبود　هیبت این مرد هوشم را ربود
رفته ام در پیشهٔ شیر و پلنگ　روی من زیشان نکردانید رنگ
بس شدستم در مصاف و کارزار　همچو شیر آندم که باشد کار زار
بس که خوردم بس زدم زخم گران　دل قوی تر بوده ام از دیگران
بی سلاح این مرد خفته بر زمین　من بهفت اندام لرزان چیست این
هیبت حقست این از خلق نیست　هیبت اینمرد صاحب دلق نیست
هرکه ترسید از حق و تقوی گزید　ترسد از وی جن و انس و هرکه دید
اندرین فکرت بحرمت دست بست　بعد یکساعت عمر از خواب جست

سلام کردن رسول روم با میر المؤمنین عمر رضی الله عنه

کرد خدمت مر عمر را و سلام　گفت پیغمبر سلام آنکه کلام
پس علیکش گفت و اوراپیش خواند　ایمنش کرد و بپیش خود نشاند
لا تخافوا هست نزل خائفان　هست درخور از برای خائف آن
هرکه ترسد مرورا ایمن کنند　مر دل ترسنده را ساکن کنند
هرکه خوفش نیست چون گویی مترس　درس چه دهی نیست او محتاج درس
آن دل از جا رفته را دلشاد کرد　خاطر ویرانش را آباد کرد
بعد از ان گفتش سخنهای دقیق　وز صفات پاک حق نعم الرفیق
وز نوازشهای حق ابدال را　تا بداند او مقام و حال را
حال چون جلوه ست زان زیبا عروس　وین مقام آن خلوت آمد با عروس
جلوه بیند شاه و غیر شاه نیز　وقت خلوت نیست جز شاه عزیز
جلوه کرده خاص و عامان را عروس　خلوت اندر شاه باشد با عروس
هست بسیار اهل حال از صوفیان　نادرست اهل مقام اندر میان
از منازلهای جانش یاد داد　وز سفرهای روانش یاد داد
وز زمانی کز زمان خالی بدست　وز مقام قدس که اجلالی بدست
وز هوایی کاندرو سیمرغ روح　پیش ازین دیدست پرواز فتوح
هریکی پروازش از آفاق پیش　وز امید و نهمت مشتاق پیش
چون عمر اغیار رو را یار یافت　جان او را طالب اسرار یافت
شیخ کامل بود و طالب مشتهی　مرد چابک بود و مرکب درگهی
دید آن مرشد که او ارشاد داشت　تخم پاک اندر زمین پاک کاشت

سؤال کردن رسول روم از امیر المؤمنین رضی الله عنه

شهلرک بنده یوغیکن سطوتی　عقلم الدی بو وجودک هیبتی
بیشه ده کوردم نیچه شیر و پلنک　اولمدی واقع بکا تغییر رنک
موقعم اولدی مصاف کارزار　ایلدم انده نیچه شیرانه کار
زخم آچوب چکدم مکرر رنج و درد　اولدم اقرانم ایچنده شیر مرد
یوق سلاحی مرد خواب آلود خاک　سربسر ایتدی وجودم لرزه ناک
هیبت حقدر دکلدر خلقدن　هیبت اولمز مرد صاحب دلقدن
کیمکه حقدن خوف ایدرسه بیکمان　خوف ایدر اندن زمین و آسمان
با غلیوب ال ایتدی حرمتله نظر　کچدی بر ساعت اویاندی پس عمر

امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه حضرتلرینه ایلچینک سلام ویردیکیدر

ویردی تعظیم ایله فاروقه سلام　دیدی پیغمبر سلام اندن کلام
پس علیک ایله ایدوب بخش سرور　ایتدی آنی دعوت عز حضور
لا تخافوا اولدی نزل خائفان　کیم اولور سرمایهٔ انس و امان
قلبن اهل وحشتک ایلر امین　ضیفه اکرام اولکدر رسم دلنشین
شخص بی خوفه کرکمز لا تخف　درس اولورنا اهل ایچون زیرا تلف
اول حزین حیرتی شاد ایلدی　خاطر ویرانن آباد ایلدی
بعد ذلک ایتدی گفتار دقیق　ایلدی توصیف حق نعم الرفیق
لطف حقی سویلدی ابدال ایچون　ایتدی دیباجه مقام و حال ایچون
اولدی مجلای عروسه حال نام　خلوت اولدی اول عروسیله مقام
جلوه پنهان شاه و غیر شاه چوق　وقت خلوت لیک شهدن غیری یوق
طشره ده ناظر عروسه خاص و عام　خلوتی انجق شهه اولور مقام
گرچه صوفیلرده چوقدر اهل حال　نادر اصحاب مقام بی زوال
ایله دریا دانده جان منزللرین　اول سفرلرده روان منزللرین
اول زمان بی زمانی یاد قیل　هم مقام قدسه استرشاد قیل
اول هواکیم انده در سیمرغ روح　اندن اولمش ایدی پرواز فتوح
خارج آفاق ایدی پروازلر　اشتیاق صحبت همرازلر
یار کوردی چون عمر اغیاردن　خوشدل اولدی طالب اسراردن
شیخ کامل ایدی طالب مشتهی　مرد چابک ایدی مرکب درگهی
کوردی مرشد آنی صاف و تابناک　تخم پاکی ایتدی زرع خاک پاک

امیر المؤمنین رضی الله عنه حضرتلرندن ایلچی رومک سؤالیدر

Persian		Turkish	
مرد گفتش کای امیر المؤمنین	جان ز بالا چون درآمد در زمین	دیدی ایلچی یا امیر المؤمنین	نیچون اولدی روح ایچون منزل زمین
مرغ بی اندازه چون شد در قفص	گفت حق بر جان فسون خواند و قصص	مرغ علوی یه نه لایقدر قفس	دیدیکم خاصیت امر اولدی بس
بر عدمها کان ندارد چشم و گوش	چون فسون خواند همی آید بجوش	یوغیکن ذات عدمده چشم و گوش	امر ربانی اولنجه ایتدی جوش
از فسون او عدمها زود زود	خوش معلق میزند سوی وجود	اول فسون ایله عدملر فوج فوج	اولدیلر بحر وجوده همچو موج
باز بر موجود افسونی چو خواند	زود اسپه در عدم موجود راند	ینه موجوده فسون فیض ایتسه دم	ایلر استعجال ایله عزم عدم
گفت در گوش گل و خندانش کرد	گفت با سنگ و عقیق کانش کرد	گل اورازی گوش ایدوب خندان اولور	سنگ گوش ایتسه عقیق کان اولور
گفت با جسم آیتی تا جان شد او	گفت با خورشید تا رخشان شد او	جسمه بر آیت دیدی جان اولدی اول	سویلدی خورشیده رخشان اولدی اول
باز در گوشش دمد نکتهٔ مخوف	در رخ خورشید افتد صد کسوف	اولدی چون مسموعی بر راز مخوف	گلدی اندن روی خورشیده کسوف
تا بگوش ابر آن گویا چه خواند	کو چو مشک از دیدهٔ خود اشک راند	گوش ابره گورنه القا ایلدی	کیم گوزی یاشینی دریا ایلدی
تا بگوش خاک حق چه خوانده است	کو مراقب گشت و خامش مانده است	گوش خاکه یا نه عرض ایتدی خدا	اولدی خاموش و مراقب دائما
در تردد هر که او آشفته است	حق بگوش او معما گفته است	ویرسه بر شخصه تردد انفعال	بیل معما در اکا حقدن او حال
تا کند محبوسش اندر دو گمان	آن کنم کو گفت یا خود ضد آن	ایلیوب محبوس انی ایکی گمان	قورمذ بذبذه خیال این و آن
هم ز حق ترجیح یابد یک طرف	زان دو یک را بر گزیند زان کنف	قوت ترجیح ایدوب حقدن ظهور	اول ایکی امرک بری ایلر صدور
گر نخواهی در تردد هوش جان	کم فشار این پنبه اندر گوش جان	اولمسون دیرسک تردده روان	اولمه مطلق پنبه ساز گوش جان
تا کنی فهم آن معماهاش را	تا کنی ادراک رمز و فاش را	اول معمالرسکا کشف اوله تا	اوله سن تصریح و رمزه آشنا
پس محل وحی گردد گوش جان	وحی چه بود گفتنی از حس نهان	پس محل وحی اولور بو گوش جان	وحی اودرکیم اوله حسکدن نهان
گوش جان و چشم جان جز این حس است	گوش عقل و گوش حس زین مفلس است	گوش و چشم جانه یول بولمز حواس	گوش عقل و حسه بو اولمز قیاس
لفظ جبرم عشق را بی صبر کرد	هر که عاشق نیست حبس جبر کرد	عشق لفظ جبر ایله بی صبر اولور	اولمین عاشق اسیر جبر اولور
این معیت با حقست و جبر نیست	این تجلی مهست این ابر نیست	حقله اولدی معیت جبر یوق	بو تجلی ماهدر ابر یوق
ور بود این جبر جبر عامه نیست	جبر آن امارهٔ خودکامه نیست	جبر اولورسه بیل دگل جبر انام	جبره اماره نک یوق رسم و نام
جبر را ایشان شناسند ای پسر	که خدا بگشادشان در دل بصر	جبری انلر فرق ایدرلر ای پسر	حقدن انلرده اوله نور بصر
غیب و آینده بر ایشان گشت فاش	ذکر ماضی پیش ایشان گشت لاش	انلره ماضی و مستقبل عیان	ذکر ماضی انلر ایچون بی نشان
اختیار و جبر ایشان دیگرست	قطرها اندر صدفها گوهرست	اختیار و جبری شقه انلرک	قطره در اصلی صدفده گوهرک
هست بیرون قطرهٔ خرد و بزرگ	در صدف درهای خردست و سترگ	قطره خارجده اولور خرد و بزرگ	وار صدفده گوهر خرد و سترگ
طبع ناف آهوست آن قوم را	از برون خون و درونشان مشکها	اولدی انلرده چو آهو طبع ناف	ظاهری خون باطننده مشک صاف
تو مگو کین مایه بیرون خون بود	چون رود در ناف مشکی چون بود	دیمه ظاهر نافهٔ پر خون ایکن	باطننده مشک ناف اولمق ندن
تو مگو کین مس برون بد محتقر	در دل اکسیر چون گشتست زر	دیمه مس اولدی حقارتله بدید	فیض اکسیر ایله زر اولمق بعید
اختیار و جبر در تو بد خیال	چون در ایشان رفت شد نور جلال	اختیار و جبر اولور سنده خیال	لیکن انلرده اولور نور جلال
نان چو در سفره ست باشد او جماد	در تن مردم شود او روح شاد	سفره ده گورنا نیکم اولدی جماد	اختلاط مردم ایلر روح شاد
در دل سفره نگردد مستحیل	مستحیلش جان کند از سلسبیل	سفره ده اولمق نه قابل مستحیل	جان ایدر تحویل آنی بی قال و قیل

قوّت جانست این ای راست خوان / تا چه باشد قوّت آن جانِ جان
کوشت پارهٔ آدمی از زور جان / می شکافد کوه را با بحر و کان
زور جان کوه‌کن شق حجر / زور جان جان در انشق القمر
کر کشاید دل سر انبان راز / جان بسوی عرش سازد ترکتاز
کر بکفتار آمده سر نهان / دانکه میسوزد از آن پشنک جهان

قوت جاندر بو فیض دستان / پیلکه اول قوتدن اولدی جانِ جان
زور جاندن کوشت پاره یعنی دست / کوه و بحر و کانی ایتیکده شکست
زور جان کوهکن شق حجر / زور جان جاندر انشق القمر
دل اولورسه کاشف انبان راز / جانب عرشه ایدر جان ترک و تاز
کلسه کفتاره اکر سر نهان / آتشه یانمق مقرر در جهان

اضافت کردن آدم علیه السلام آن زلت را بخویشتن که ربنا ظلمنا و اضافت کردن ابلیس کناه خود را بخدا که بما اغویتنی

آدم علیه السلام ربنا ظلمنا عذریله زله‌یی کندیه اضافت ایلدیکی و ابلیس بما اغویتنی قولیله کندی کناهنی خدایه نسبت ایلدیکی ذکرنده در

کرد حق و کرد ما هر دو ببین / کرد ما را هست دان پیداست این
کر نباشد فعل خلق اندر میان / پس مکو کس را چرا کردی چنان
خلق حق افعال ما را موجدست / فعل ما آثار خلق ایزدست
زانکه ناطق حرف بیند یا غرض / کی شود هر دم محیط دو عرض
کر بمعنی رفت غافل شد ز حرف / پیش و پس یکدم نبیند هیچ طرف
آن زمانکه پیش بینی آن زمان / تو پس خود کی ببینی این بدان
چون محیط حرف و معنی نیست جان / چون بود جان خالق این هر دو آن
حق محیط جمله آمد ای پسر / وا ندارد کارش از کار دکر
کفت شیطان که بما اغویتنی / کرد فعل خود نهان دیو دنی
کفت آدم که ظلمنا نفسنا / او ز فعل حق نبد غافل چو ما
در کنه او از ادب پنهانش کرد / زان کنه بر خود زدن او بر بخورد
بعد توبه کفتش ای آدم نه من / آفریدم در تو آن جرم و محن
نی که تقدیر و قضای من بد آن / چون بوقت عذر کردی آن نهان
کفت ترسیدم ادب نکذاشتم / کفت هم من پاس آنت داشتم
هر که آرد حرمت او حرمت برد / هر که آرد قند لوزینه خورد
طیبات از بهر که للطیبین / یار را خوش کن برنجان و ببین
یک مثال ای دل پی فرقی بیار / تا بدانی جبر را از اختیار
دست کان لرزان بود از ارتعاش / وانکه دستی را تو لرزانی ز جاش
هر دو جنبش آفریدهٔ حق شناس / لیک نتوان کرد این با آن قیاس
زان پشیمانی که لرزانیدیش / مرتعش را چون پشیمان دیدیش
بحث عقلست اینچه عقل آن حیله کر / تا ضعیفی ره برد آنجا مکر

خلق حقیله اولور فعل عباد / فعلمز ایلر خدایه استناد
اولمسه فعلنده عبده اجترا / اولمزیدی علت چون و چرا
فعلمز مخلوق حقدر خیر و شر / خالقک آثاریدر فعل بشر
لفظی یا معنایی فهم ایلر خیال / ایکیسن بردن محیط اولمق محال
لفظی کورمز باقسه معنایه اکر / بردن اولمز خلف و قدامه نظر
پیشکاهه ناظر اولسه اول زمان / ماوراکوزدن اولور البت نهان
لفظ و معنایی دکلدر چون محیط / نیچه ایلر درک امرین بسیط
حق محیط جمله در بی ارتیاب / امر ثانی اوله اولمز نقاب
دیدی شیطان چون بما اغویتنی / فعلنی ستر ایتدی اول دیو دنی
دیدی چون آدم ظلمنا نفسنا / فعل حقدن اولمدی غفلت نما
ایلدی سهونده اول فعلی نهان / اولدی ناموس ادبده کامران
آدمه حق دیدی صکره توبه‌دن / بن دکلمی یم انی خلق ایلین
اولدی کارک چونکه تقدیر و قضا / وقت عذر کده نیچون جرمه رضا
دیدی خوف ایتدم اوله ترک ادب / حق دیدی حفظه‌سنی اولدر سبب
کیمکه حرمت ایلیه حرمت بولور / قند استعمال ایدن لذت بولور
طیبین ایچوندر البت طیبات / مهر و قهر ایت یاده کوروار ثبات
بر مثال ایت فرق ایچون ای دل که تا / اختیار و جبر اوله روشن سکا
اکی ال کیم پیری لرزان رعشه‌دن / پیری تحریک ایله سندن لرزه زن
ایکیسنک جنبشی حقدن ولی / لیک عبدک وار برنده مدخلی
اول برنده اولدی لرزه اختیار / لیک مجبور اولدی شخص رعشه‌دار
بحث عقل اولدی بو عقل حیله‌کر / اوله کم هر بر ضعیفه راهبر

بحث عقلی کر در و مرجان بود
آن دکر باشد که بحث جان بود

بحث جان اندر مقامی دیکراست
بادهٔ جانرا قوامی دیکراست

آن زمانکه بحث عقلی ساز بود
این عمر با بوالحکم همراز بود

چون عمر از عقل آمد سوی جان
بوالحکم بوجهل شد در بحث آن

سوی حس و سوی عقل او کاملست
کرچه خود نسبت بجان او جاهلست

بحث عقل و حس اثر دان یا سبب
بحث جانی یا عجب یا بوالعجب

ضوء جان آمد نماند ای مستضی
لازم و ملزوم و نافی مقتضی

زانکه بینایی که نورش بازغست
از دلیل و از عصاکش فارغست

بحث عقل اولسه در و مرجان دخی
بشقه در اول بشقه بحث جان دخی

بحث جانک بیل مقامی بشقه در
بادهٔ جانک قوامی بشقه در

بحث عقل اولدمده کیم دمساز ایدی
بیل عمرله بوالحکم همراز ایدی

بحث جانه کلدی چون اندن عمر
بوالحکم بوجهل اولوب قالدی بدر

عقل و حسده کرچه اول کامل ایدی
مبحث جانده ولی جاهل ایدی

بحث عقل و حس اثر دریا سبب
بحث جان ایسه عجب اندر عجب

کتدی نور جان ایله ای مستضی
لازم و ملزوم و نافی مقتضی

اولکه اولدی صاحب نور بصر
طوتمز اعمانک دلیلن معتبر

تفسیر وهو معکم اینما کنتم

وهو معکم اینما کنتم تفسیر یدر

بار دیکر ما بقصه آمدیم
ما ازان قصه برون خودکی شدیم

کر بجهل آییم آن زندان اوست
ور بعلم آییم آن ایوان اوست

کر بخواب آییم مستان وییم
ور به بیداری بدستان وییم

ور بکرییم ابر پررزق وییم
ور بخندیم انزمان برق وییم

ور بخشم و جنک عکس قهر اوست
ور بصلح و عذر عکس مهر اوست

ما کییم اندر جهان پیچ پیچ
چون الف او خود ندارد هیچ هیچ

یینه اولسون قصهٔ مانحن فیه
حصه بخش اهل عرفان و فقیه

جهلله کلسک اولور زندان جان
علمه میل ایتسک اولور ایوان جان

خوابه وارسق بزانک مستانیوز
کر اویانسق صاحب دستانیوز

اغلر ایسق ابر پر رزق اکا
خنده ایتسک فی المثل برق اکا

عکس قهر یدر ایدرسک خشم و جنک
عکس مهر یدر ایدرسک صلح و ننک

بز کیمز مهمان دور پیچ پیچ
چون الف وقف سکون هیچ هیچ

سؤال کردن رسول روم از عمر رضی الله عنه از سبب ابتلای روح باین آب وکل جسم

رسول روم عمر رضی الله عنهدن آب وکل جسمده روحک سبب ابتلاسندن سؤال ایتدیکیدر

از عمر چون آن رسول اینرا شنید
روشنیٔ در دلش آمد بدید

محو شد پیشش سؤال وهم جواب
کشت فارغ از خطا و از صواب

اصل را دریافت بکذشت از فروع
بهر حکمت کرد در پرسش شروع

کفت یا عمر چه حکمت بود و سر
حبس آن صافی درین جای کدر

آب صافی در کلی پنهان شده
جان صافی بستهٔ ابدان شده

کفت تو بحث شکرفی میکنی
معنی را بند حرفی میکنی

حبس کردی معنیٔ آزاد را
بند حرفی کردهٔ تو باد را

از برای فائده این کردهٔ
تو که خود از فائده در پردهٔ

آنکه ازوی فائده زاییده شد
چون نبیند آنکه ما را دیده شد

صد هزاران فائده ست و هر یکی
صد هزاران پیش آن یک اندکی

آن دم نطقت که جزء جزءهاست
فائده شد کل کل خالی چراست

ایلچی چون اولدی عمردن جام نوش
روشنائی دل ایله ایتدی جوش

محو اولوب اندن سؤالیله جواب
قالمدی فکر خطا رسم صواب

اصلی بولدی ایلدی ترک فروع
پس سؤال حکمته قیلدی شروع

دیدی پس حکمت ندر کیم یا عمر
روح صافی اوله محبوس کدر

کلده آب دلکشا پنهان اوله
جان صافی بستهٔ ابدان اوله

دیدیکم ایتدک قتی بحث شکرف
ایلدک معنایی بند ظرف حرف

معنیٔ آزادی محبوس ایلدک
بادی بند حرف محبوس ایلدک

اولدی قصدک کرچه سره اطلاع
اویله سر کیم اولدی مستور قناع

اولکه اندن فائده باهر ایدی
نیچه کورمز اول بزه ظاهر ایدی

هر برنده نیچه یوزبیک فائده
نیچه یوزبیک نفعه اولدی عائده

نطق نافع جزء اجزای فریق
کل کلک نفعی اولی بالطریق

تو که جزوی کار تو با فائده است پس چرا در طعن کل آری تو دست
گفت را اگر فائده نبود مگو ور بود هل اعتراض و شکر جو
شکر یزدان طوق هر گردن بود نی جدال و روترش کردن بود
گر ترش رو بودن آمد شکر و بس پس چو سرکه شکر گویی نیست کس
سرکه را اگر راه باید در جگر گو برو سرکنگبین شو از شکر
معنی اندر شعر جز باخبط نیست چون فلاسنگست اندر ضبط نیست

جزء ایکن سن نفعك اولدی عائده پس نیچون کل اولمیه پر فائده
منفعت سوزده یوغیسه اول خموش وارایسه طعن ایتمه قیل شکر ایله جوش
شکر خالق جمله یه واجب اولور ترش روی معترض خائب اولور
ترش رو اولمق اولیدی شکر بس سرکه دن شاکرتر اولمزایدی کس
سرکه اولمق استرایسه دلنشین اولسون اول شکر ایله سرکنجبین
شعره معنای مخبط اولدی بد ممتنع سنك فلاخن اوله ید

در معنی آنکه من اراد ان یجلس مع الله فلیجلس مع اهل التصوف

من اراد ان یجلس مع الله فلیجلس مع اهل التصوف معناسنده در

آن رسول از خود بشد زین یکدو جام نه رسالت یاد ماندش نه پیام
واله اندر قدرت الله شد آن رسول اینجا رسید و شاه شد
سیل چون آمد بدریا بحر گشت دانه چون آمد بمزرع کشت گشت
چون تعلق یافت نان با بو البشر نان مرده زنده گشت و باخبر
موم و هیزم چون فدای نار شد ذات ظلمانی او انوار شد
سنگ سرمه چونکه شد در دیدگان گشت بینایی شد آنجا دیدبان
ای خنك آن مرد کز خود رسته شد در وجود زندهٔ پیوسته شد
وای آن زنده که با مرده نشست مرده گشت و زندگی از وی بجست
چون تو در قرآن حق بگریختی با روان انبیا آمیختی
هست قرآن حالهای انبیا ماهیان بحر پاك کبریا
ور بخوانی و رنهٔ قرآن پذیر انبیا و اولیا را دیده گیر
ور پذیرایی چو برخوانی قصص مرغ جانت تنگ آید در قفص
مرغ کو اندر قفص زندانی است می نجوید رستن از نادانی است
روحهایی کز قفصها رسته اند انبیای رهبر شایسته اند
از برون آوازشان آید ز دین که ره رستن ترا اینست و این
ما بدین رستیم زین تنگین قفص جز که اینره نیست چارهٔ این قفص
خویش را رنجور سازی زار زار تا ترا بیرون کنند از اشتهار
که اشتهار خلق بند محکم است در ره این از بند آهن کی کم است
گوشدار این حکایت ای رفیق پس بیاموزد ترا رمز دقیق

ایلچی بی مست ایلدی برایکی جام نه رسالت قالدی اندہ نه پیام
ویردی حیرت قدرت رب اله اولدی بو حالتلر ایله ایلچی شاه
بحر اولور بحره گلنجه سیل تام دانه مزرعده اولور کشت تمام
نانی کور اولدی قرین بو البشر مرده ایکن نامی اولدی زنده تر
موم و هیزم کیم فدای نار اولور ذات ظلمانی ایکن انوار اولور
سرمه اولدی دیده لرده جایگیر وصف بینایان ایله اولدی بصیر
ای خوش اولمرده او زندن رسته در بر وجود زنده یه پیوسته در
وای او زنده مرده یه اوله ندیم مرده در اندن حیات اولدی عدیم
سنکه اولدك اهل قرآن مبین ساکه همدم اولدی روح مرسلین
اولدی قرآن ایله حال انبیا ماهیان بحر پاك کبریا
ساکه گلمزسه تلاوتدن اثر انبیا و اولیایه قیل نظر
فیض بخش اولورسه آیات و قصص مرغ جانه تنگ اولور کنج قفص
مرغه کیم کنج قفس زندان اولور استمزسه کر رها نادان اولور
روحلر کیم بو قفسدن رسته در انبیای رهبر شایسته در
اهل دینه دیرلر انلر سو بسو طشره دن مخلص سکا بو اولدی بو
اول قفسدن اویله اولدق بز رها یوق خلاصه اندن اوزگه رهنما
کندیگی قیل مرده و رنجور و زار تا اوله تخلیصه شهرتدن مدار
بند محکم اشتهار خلقدر قید آهن کار و بار خلقدر
دیگر ایسك بو حکایت ای رفیق بیلدررساکه نیچه رمز دقیق

قصهٔ بازرگان که طوطی محبوس او او را پیغام داد بطوطیان هندوستان هنگام رفتن بازرگان بتجارت

بر بازرگان تجارت ایچون عازم هندستان اولدقده طوطئ محبوسندن طوطیان هنده ابلاغ سلام و پیام ایتدیکیدر

بود بازرکان واورا طوطئ — در قفص محبوس زیبا طوطئ
چونکه بازرکان سفر را ساز کرد — سوی هندستان شدن آغاز کرد
هرغلام وهرکنیزک راز جود — کفت بهرتوچه آرم کوی زود
هریکی ازوی مرادی خواست کرد — جمله را وعده بداد آن نیک مرد
کفت طوطی را چه خواهی ارمغان — کارمت از خطهٔ هندوستان
کفتش آن طوطی که آنجا طوطیان — چون ببینی کن زحال من بیان
کان فلان طوطی که مشتاق شماست — از قضای آسمان در حبس ماست
برشما کرد او سلام وداد خواست — وز شما چاره وره ارشاد خواست
کفت می شاید که من در اشتیاق — جان دهم اینجا بمیرم در فراق
این روا باشد که من دربند سخت — که شما بر سبزه کاهی بر درخت
اینچنین باشد وفای دوستان — من درین حبس وشما در کلستان
یاد آرید ای مهان زین مرغ زار — یک صبوحی درمیان مرغزار
یاد یاران یار را میمون بود — خاصه کان لیلی واین مجنون بود
ای حریفان بت موزون خود — من قدحها میخورم پرخون خود
یک قدح می نوش کن بر یاد من — کر همی خواهی که بدهی داد من
یا بیاد این فتادهٔ خاک بیز — چونکه خوردی جرعهٔ بر خاک ریز
ای عجب آن عهد وآن سوکند کو — وعدهای آن لب چون قند کو
کر فراق بنده از بد بندکیست — چون تو با بد بدکنی پس فرق چیست
آن بدی که توکنی در خشم وجنک — باطرب تر از سماع وبانک چنک
ای جفای تو ز دولت خوبتر — وانتقام تو ز جان محبوبتر
از حلاوتها که دارد جور تو — وز لطافت کس نیابد غور تو
نار تو اینست نورت چون بود — ماتم این تا خود که سورت چون بود
نالم وترسم که او باور کند — وز کرم آن جور را کمتر کند
عاشقم بر قهر وبر لطفش بجد — بوالعجب من عاشق این هر دو ضد
والله ار زین خار دربستان شوم — همچو بلبل زین سبب نالان شوم
این عجب بلبل که بکشاید دهان — تا خورد او خار را با کلستان
این چه بلبل این نهنک آتشست — جمله ناخوشها ز عشق او را خوشست
عاشق کلست وخود کلست او — عاشق خویشست وعشق خویش جو
قصهٔ طوطئ جان زینسان بود — کوکسی کو محرم مرغان بود

صفت اجنحهٔ طیور عقول الهی

وار ایدی بر طوطیسی بر تاجرک — منزلی محبس او مرغ ماهرک
چونکه تاجر ایلدی قصد سفر — سمت هندستانی ایتدی رهکذر
هر غلام وهر کنیزکدن تمام — پرسش مطلبله ایلردی کلام
هر بری استردی اندن بر مراد — جمله یه ایلردی وعدا ول خوش نهاد
دیدی طوطی یه دخی بر ارمغان — سویله اولسون تحفهٔ هندوستان
دیدی طوطی انده وار در طوطیلر — انلره قیل بندن اعلام وخبر
دی فلان طوطی سزه مشتاقدر — طاقتی کنج قفسده طاقدر
چوق سلام ایتدی او بیچاره سزه — چاره جواولدی وجود عاجزه
دیدیکم لایقمی حال اشتیاق — ایلیه بن زاری بیچاره فراق
بوروامی بنده قید وبند سخت — سزده کشت سبز وبالای درخت
بومیدر رسم وفای دوستان — حبس اولم بن سزده سیر کلستان
یاده کلسون کاه وکه بو مرغ زار — ایلدکجه سز صفای مرغزار
یاد اودر ذکریله بن ممنون اولم — باخصوص اول لیلی بن مجنون اولم
ای حریفان جلیل الاحتشام — ایچدیکم خون دلمدر صبح وشام
برقدح نوش می ایلک یاده — وار ایسه کر داد کز فریاده
وار ایسه همت دل غمناک ایچون — جرعه ریز رحم اولک بن خاک ایچون
ای عجب اول عهد وپیمانلرقنی — وعدهٔ شیرین احسانلرقنی
بنده نک بدلکدن ایسه فرقتی — بد مکافاتک نه در خاصیتی
سن اوسطوتکم ایدرسن روز جنک — اول بکا مانند صیت نای وچنک
ای بکا سندن جفا مرغوبدر — انتقامک جان کبی محبوبدر
اول حلاوتلر که جورکده نهان — لطفنه جانلر ویرر خلق جهان
ناری بویله نوریدر جور وملک — ماتمی بویله سوری نولمق کرک
نالشمدن قورقارم اما که یار — باکه رحمندن ایده تبدیل کار
لطفی قهری عاشقی یم شوقله — بوالعجب ضدینه عشقم ذوقله
حق بیلور کر بوستان اوله بوخار — کارم ایلر بلبل اسا زار زار
بوالعجب بلبل که آچمشدر دهان — تاغداسی اوله خار وکلستان
صانمه بلبل بر نهنک آتشی — عشقله ناخوشلر انک دلکشی
کله عاشق کل ایسه ذاتی انک — روحه عاشق روح مرآتی انک
حال طوطی طوتکه وصف جان اوله — قنده اولکیم محرم مرغان اوله

عقول الهیه نک اجنحهٔ طیوری وصفنده در

کویکی مرغ ضعیف بی گناه   و اندرون او سلیمان با سپاه
چون بنالد زار بی شکر و گله   افتد اندر هفت گردون غلغله
هر دمش صد نامه صد پیک از خدا   یا ربی زو شصت لبیک از خدا
ذلت او به ز طاعت نزد حق   پیش کفرش جمله ایمانهای خلق
هر دمی او را یکی معراج خاص   بر سر تاجش نهد صد تاج خاص
صورتش بر خاک و جان بر لامکان   لامکانی فوق وهم سالکان
لامکانی نی که در فهم آیدت   هر دمی از وی خیالی زایدت
بل مکان و لامکان در حکم او   همچو در حکم بهشتی چار جو
شرح این کوته کن و رخ زین بتاب   دم مزن والله اعلم بالصواب
باز می گردیم ما ای دوستان   سوی مرغ و تاجر هندوستان
مرد بازرگان پذیرفت این پیام   کو رساند سوی جنس از وی سلام

اویله بر مرغ ضعیف ایا قنی   اوله وسعت اوزره قلب روشنی
ایتسه بی شکر و شکایت آه و زار   هفت گردونه اوله غلغل نثار
هر دمی صد نامه و صد پیک اوله   دیسه یا رب مظهر لبیک اوله
باب حقده زله سی طاعت اوله   کفری ایمان اهلنه عبرت اوله
ایلیه هر دمده بر معراج خاص   اکه زیب تاج اوله یوز تاج خاص
صورتی خاک اوزره جانی لامکان   لامکان اما که رشک سالکان
لامکانکیم خارج نقش و مثال   آنی ادراک ایده مز پیک خیال
بلکه حکمنده مکان و لامکان   چار نهری جنتک انده روان
شرحنه یوق رخصت نطق و جواب   اکتمه سوز والله اعلم بالصواب
ینه اولسون قصه مز ای دوستان   وصف طوطی تاجر و هندوستان
شخص بازرگان ایدوب فهم پیام   ایتدی عهد شرط ابلاغ سلام

دیدن خواجه طوطیان هندستانرا در دشت و پیغام رسانیدن از آن طوطی

چونکه تا اقصای هندستان رسید   در بیابان طوطئی چندی بدید
مرکب استانید پس آواز داد   آن سلام و آن امانت باز داد
طوطئی زان طوطیان لرزید بس   اوفتاد و مرد و بگسستش نفس
شد پشیمان خواجه از گفت خبر   گفت رفتم در هلاک جانور
این مگر خویش است با آن طوطیک   این مگر دو جسم بود و روح یک
این چرا کردم چرا دادم پیام   سوختم بیچاره را زین گفت خام
این زبان چون سنگ و هم آهن وشست   وانچه بجهد از زبان چون آتشست
سنگ و آهن را مزن بر هم گزاف   گه ز روی نقل و گه از روی لاف
زانکه تاریکست و هر سو پنبه زار   در میان پنبه چون باشد شرار
ظالم آن قومی که چشمان دوختند   زان سخنها عالمی را سوختند
عالمی را یک سخن ویران کند   روبهان مرده را شیران کند
جانها در اصل خود عیسی دمند   یکزمان زخمند و گاهی مرهمند
گر حجاب از جانها برخاستی   گفت هر جانی مسیح آساستی
گر سخن خواهی که گویی چون شکر   صبر کن از حرص و این حلوا مخور
صبر باشد مشتهای زیرکان   هست حلوا آرزوی کودکان
هر که صبر آورد گردون بر رود   هر که حلوا خورد واپس تر رود

خواجه طوطی دشت هندستانده طوطیلره ابلاغ سلام ایتدیکیدر

اولدی هندستانه واصل چون او مرد   کوردی اولمش طوطیان صحرانورد
آت سوروب طوطیلره ایتدی خطاب   ایتدی تبلیغ سلام اچون شتاب
ناگهان بر طوطی انلردن همان   اولدی لرزان دوشدی خاکه ویردی جان
نادم اولدی خواجه دیدی العجب   اولدم اول مرغک هلاکینه سبب
انک ایله بو مگر یاران ایمش   ایکی تنده صورتا بر جان ایمش
نیچون ایتدم یا نیچون ویردم پیام   یاقدی اول بیچاره یی بو قول خام
سنگ و آهندر حقیقتده زبان   کیم اولور تحریکله آتش فشان
ایتمه سنگ و آهنه کار گزاف   بی تأمل ایلمه تقریر لاف
چون جهان مظلم اولدی پنبه زار   پنبه ایچره آتشه یوقدر قرار
قوم ظالم کیم اولوب هب دیده پوش   آتشین قولی ایدرلر پرخروش
بر سخن عالملری ویران ایدر   روبهان مرده یی شیران ایدر
روحلر اصلنده عیسی دم اولور   هر نفس هم زخم و هم مرهم اولور
اولسه جانلردن اگر رفع حجاب   عیسی وش هر جان ویرردی آب و تاب
استر ایسک اوله سن شیرین کلام   ایتمه بو حلوایه صبر ایت حرص تام
نعمت صبر اولدی نزل عارفان   اولدی حلوا آرزوی کودکان
صبر ایدنلر چرخه بالا دست اولور   مائل حلوا اولنلر پست اولور

تقریر قول شیخ فرید الدین عطار قدس الله روحه العزیز

شیخ فرید الدین عطارک قدس سره العزیز بو بیتنک شرحیدر

بيت ❁ تو صاحب نفسی ای غافل ميان خاك خون ميخور ❁
كه صاحب دل اكر زهری خورد آن انكبين باشد

صاحب دلرا ندارد آن زيان
كر خورد او زهر قاتل راعيان
زانكه صحت يافت وز پرهيز رست
طالب مسكين ميان تب درست
كفت پيغمبر كه ای طالب جری
هان مكن با هيچ مطلوبی مری
در تو نمرود يست در آتش مرو
رفت خواهی اوّل ابراهيم شو
چون نهٔ سباح ونی دريايیٔ
در ميفكن خويش از خود رايیٔ
او ز آتش ورد احمر آورد
او ز قعر بحر كوهر آورد
كاملی كر خاك كيرد زر شود
ناقص ار زر برد خاكستر شود
چون قبول حق بود آن مرد راست
دست او در كارها دست خداست
دست ناقص دست شيطانست وديو
زانكه اندر دام تكليفست وريو
جهل آيد پيش او دانش شود
جهل شد علمی كه در ناقص رود
هر چه كيرد علتی علت شود
كفر كيرد كاملی ملت شود
ای مری كرده پياده با سوار
سر نخواهی برد اكنون پای دار

بيت ❁ تو صاحب نفسی ای غافل ميان خاك خون ميخور ❁
كه صاحب دل اكر زهری خورد آن انكبين باشد

ايلمز رنجيده تن صاحب دلی
كر عيان نوش ايتسه زهر قاتلی
بولدی زيرا صحت اول پرهيزی يوق
طالب اما تب زده امراضی يوق
ديدی پيغمبر كه ای طالب حذر
ايتمه هر مطلوبه سعی بی اثر
ناردن نمرود ايسك پرهيز اول
چون كيررسن اوّل ابراهيم اول
چونكه غواص و شناور اولمدك
كار درياده دلاور اولمدك
قعر درياده بری كوهر بولور
پيری آتشده كل احمر بولور
طپراغه ال صونسه كامل زر اولور
زر يد ناقصده خاكستر اولور
اولدی مرد حق قبول كرد كار
پس يد الله ايله در دستنده كار
دست ناقص آلت شيطان وديو
كاری دائم مكر وتلبيسات وريو
كامل ايله جهل علمه اهل اولور
منكر يناك علمی نقص وجهل اولور
خسته ده شيرين غدا علت اولور
كفر كامل وجهه ملت اولور
راكب ايله ايتمه ای ماشی عناد
باشه چيقمق اولمز ايله اعتماد

تعظيم ساحران مر موسی را عليه السلام كه چه فرمايی اوّل
تو اندازی عصا يا ما موسی عليه السلام كفت نی اوّل شما

ساحران در عهد فرعون لعين
چون مری كردند با موسی بكين
ليك موسی را مقدم داشتند
ساحران او را مكرّم داشتند
زانكه كفتندش كه فرمان آن تست
كر همی خواهی عصا بفكن نخست
كفت نی اوّل شما ای ساحران
افكنيد آن مكرها را در ميان
اين قدر تعظيم دينشان را خريد
كز مری آن دست و پاهاشان بريد
ساحران چون حق او بشناختند
دست و پا در جرم آن در باختند
لقمه و نكته ست كاملرا حلال
تو نهٔ كامل مخور می باش لال
چون تو كوشی او زبان نی جنس تو
كوشها را حق بفرمود انصتوا
كودك اوّل چون برايد شير نوش
مدّتی خامش بود او جمله كوش
مدّتی می بايدش لب دوختن
از سخن تا او سخن آموختن
ور نباشد كوش تی تی ميكند
خويشتن را كنك كيتی ميكند
كر اصلی نبود از آغاز كوش
لال باشد كی كند در نطق جوش
زانكه اوّل سمع بايد نطق را
سوی منطق از ره سمع اندر آ

حضرت موسی صلوات الله علی نبينا وعليه السلام ابتداسن
القای عصا ايله ديو ساحرلرك تعظيمی بياننده در

عهد فرعونيده چونكم ساحران
ايتدی موسی ايله قصد امتحان
ليك موسايی مقدم طوتديلر
يعنی ساحرلر مكرّم طوتديلر
ديديلر فرمانبرز جمله سكا
برزن اوّل ايله القای عصا
ديدی سز ايلك مقدم كاركز
هر نه ايسه سحر ايله مقدار كز
اولدی ايمان انلره اول احترام
قطع دست و پا مجازات خصام
بيلدی ساحرلر چو قدرن ابتدا
دست و پايی ايتديلر جرمه فدا
كامل ايچون لقمه ونكته حلال
يوق كمالك حميه قيل اول دنك و لال
سن قولقسن اول زباندر تو بتو
حق بيوردی كوشه امر انصتوا
طفل اولور طوغدقده اوّل شير نوش
كوش اولوب صكره اولور دائم خموش
نيچه مدت ايلمز كشف دهن
تا سخندن ايليه فهم سخن
اولمسه كر كوش اولور بيهوده سنج
كنك ولال اسا ايدر اظهار رنج
سمعه قادر اولمين شخص اصم
نطقه كلمز هيچ لال بسته دم
نطق زير اسمعله مشروطدر
نطقه راه سامعه مربوطدر

وادخلوا الابیات من ابوابها　واطلبوا الاغراض فی اسبابها
نطق کان موقوف راه سمع نیست　جز که نطق خالق بی طمع نیست
مبدعست او تابع استاد نیست　مسند جمله ورا اسناد نیست
باقیان هم در حرف هم در مقال　تابع استاد و محتاج مثال
زین سخن گر نیستی بیگانهٔ　دلق و اشکی گیر در ویرانهٔ
زانکه آدم زان عتاب از اشک رست　اشک تر باشد دم توبه پرست
بهر گریه آمد آدم بر زمین　تا بود گریان و نالان و حزین
آدم از فردوس و از بالای هفت　پای ماچان از برای عذر رفت
گر ز پشت آدمی وز صلب او　در طلب می باش هم در طلب او
ز آتش دل و آب دیده نقل ساز　بوستان از ابر و خورشیدست باز
تو چه دانی ذوق آب دیدگان　عاشق نانی تو چون نادیدگان
گر تو این انبان ز نان خالی کنی　پر ز گوهرهای اجلالی کنی
طفل جان از شیر شیطان باز کن　بعد از انش با ملک انباز کن
تا تو تاریک و ملول و تیرهٔ　دانکه با دیو لعین همشیرهٔ
لقمهٔ کو نور افزود و کمال　آن بود آورده از کسب حلال
روغنی کاید چراغ ما کشد　آب خوانش چون چراغی را کشد
علم و حکمت زاید از لقمهٔ حلال　عشق و رقت زاید از لقمهٔ حلال
چون ز لقمه تو حسد بینی و دام　جهل و غفلت زاید از دان حرام
هیچ گندم کاری و جو بر دهد　دیدهٔ اسبی که کرهٔ خر دهد
لقمه تخمست و برش اندیشها　لقمه بحر و گوهرش اندیشها
زاید از لقمهٔ حلال اندر دهان　میل و خدمت عزم رفتن آن جهان
این سخن را نیست پایان کن همان　بحث بازرگان و طوطی را بیان

و ادخلوا الابیات من ابوابها　واطلبوا الاغراض فی اسبابها
سامعه اول نطقه کیم لازم دکل　خالق ایچونه مخصوص اولدی بیل
مبدع عالمدر اول تابع دکل　کمسه لر فرماننه مانع دکل
ماسوا اما اولوربی قیل و قال　تابع استاد و محتاج مثال
عارف ایسک رهنشین ذلت اول　دلق پوش و اشکریز رقت اول
آدمی کوزیاشی ایتدی شست و شو　اشک تر در توبه کاره آبرو
اولدی آدم هابط روی زمین　تا اوله گریان و نالان و حزین
ایلدی فردوسدن آدم نزول　عذر تقصیری اوله تا کیم قبول
اولدکیسه آدمه سنده خلف　قیل طلبکاریده تقلید سلف
گریه و سوز ایله جان آباد اولور　ابر و خورشید ایله گلشن شاد اولور
سنده ذوق گریه دن یوق زیب جان　کورممش کیبی مراد ک آب و نان
ایلسک انبانکی ناندن تهی　پر گهر ایلردی دست آگهی
شیر شیطاندن کسلسون طفل جان　تا که اولسون همزبان قدسیان
سنکه تاریک و ملول و تیره سن　شبهه سز شیطان ایله همشیره سن
لقمه کیم اندن طوغر نور و کمال　اولدی بیل خاصیت کسب حلال
شمعک اطفا ایلین روغن دکل　آبدر ایلر چراغک کشته بیل
علم و حکمت هم حلال ایله اولور　عشق و رقت هم حلال ایله اولور
لقمه کیم اولدی حسدله مکر و دام　غفلت و جهلی اولور مورث حرام
آر په بتمز مزرع گندمده هم　کره سی اسبک خر اولمز لاجرم
لقمه تخم اولدی ثمر اندیشه در　لقمه دریا در گهر اندیشه در
لقمه کیم اولدی حلال انده شعار　شوق طاعت میل قرب کردگار
بو سوزک پایانی یوق در قیل همان　بحث بازرگان و طوطیدن بیان

باز گفتن بازرگان با طوطی آنچه دید از طوطیان هندستان

کرد بازرگان تجارت را تمام　باز آمد سوی منزل دوستکام
هر غلامی را بیاورد ارمغان　هر کنیزک را ببخشید او نشان
گفت طوطی ارمغان بنده کو　آنچه دیدی وانچه گفتی باز گو
گفت نی من خود پشیمانم از آن　دست خود خایان و انگشتان گزان
من چرا پیغام خامی از گزاف　بردم از بی دانشی و از نشاف
گفت ای خواجه پشیمانی ز چیست　چیست آن کین خشم و غم را مقتضیست

بازرگانک هنددن رجوعی و طوطیسنه طوطیان هندک حالن بیانی

دوندی بازرگان تجارتدن تمام　یعنی گلدی منزلینه شادکام
هر غلامینه گتوردی ارمغان　هر کنیزک مطلبیله شادمان
دیدی طوطی اول امانتلر قنی　کوردیگک حالاتله شاد ایت بنی
دیدی تاجر بن پشیمان اولمشم　ایتدیکم ایشلرده حیران اولمشم
بن نیچون اندیشهٔ خام ایلدم　بی تصور کاره اقدام ایلدم
دیدی ای خواجه پشیمانی نیچون　بر قوشک کارنده حیرانی نیچون

گفت گفتم آن شکایتهای تو — با گروه طوطیان همتای تو
آن یکی طوطی ز دردت بوی برد — زهره اش بدرید ولرزید وبمرد
من پشیمان گشتم این گفتن چه بود — لیک چون گفتم پشیمانی چه سود
نکتهٔ کان جست ناگه از زبان — همچو تیری دانکه جست او از کمان
وانگردد از ره آن تیر ای پسر — بند باید کرد سیلی را از سر
چون گذشت از سر جهانی را گرفت — گر جهان ویران کند نبود شگفت
فعل را در غیب اثرها زادنیست — وان موالیدش بحکم خلق نیست
بی شریکی جمله مخلوق خداست — آن موالید ارچه نسبتشان بماست
زید پرانید تیری سوی عمرو — عمرو را بگرفت تیرش همچو نمر
مدتی سالی همی زایید درد — دردها را آفریند حق نه مرد
زید رامی آن دم ار مرد از وجل — دردها می زاید آنجا تا اجل
زان موالید وجع چون مرد او — زید را ز اول سبب قتال گو
آن وجعها را بدو منسوب دار — گرچه هست آن جمله صنع کردگار
همچنین کشت ودم ودام وجماع — آن موالیدست حق را مستطاع
اولیا را هست قدرت از اله — تیر جسته باز گرداند ز راه
بسته درهای موالید از سبب — چون پشیمان شد ولی زان دست رب
گفته ناگفته کند از فتح باب — که از آن نی سیخ سوزد نی کباب
از همه دلها که آن نکته شنید — آن سخن را کرد محو و ناپدید
گرت برهان باید وحجت مها — باز خوان من آیة او ننسها
آیت انسوکم ذکری بخوان — قدرت نسیان نهادنشان بدان
چون بتذکیر وبنسیان قادرند — بر همه دلهای خلقان قاهرند
چون بنسیان بست او راه نظر — کار نتوان کرد ور باشد هنر
خلتموا سخریة اهل السمو — از نبی خوانید تا انسوکم
صاحب ده پادشاه جسمهاست — صاحب دل شاه دلهای شماست
فرع دید آمد عمل بی هیچ شک — پس نباشد مردم الا مردمک
من تمام این نیارم گفت از آن — منع می آید ز صاحب مرکزان
چون فراموشئ خلق و یادشان — با ویست و او رسد فریادشان
صد هزاران نیک و بد را از بهی — می کند هر شب ز دلهاشان تهی
روز دلها را از آن پر میکند — آن صدفها را پر از در میکند
آن همه اندیشهٔ پیشانها — می شناسد از هدایت جانها

دیدی چونکم سویلدم گفتارکی — طوطیانه نکته واسرارکی
اچلرندن دوشدی برطوطی همان — حسرتکله ایلدی تسلیم جان
قلبمه ایتدی پریشانلق ورود — لیک چونکم سویلمش اولدم چه سود
ایلسه برنکته یی اجرا زبان — تیره بگزرکیم اوله رمی کمان
گیرویه دونمز آتلمش اولسه تیر — سیلی باشدن بند ایدر مرد بصیر
گچدی باشدن چونکه سیل پرشتاب — رهگذارن شبهه یوق ایلر خراب
غیبده افعال ایچون واردر اثر — صانمه اول آثاری حکم خلق ایدر
جمله مخلوق خدادر بی شریک — اول موالید اولدی نسبت خلقه لیک
ناوک انداز اولسه سوی عمروه زید — ایتسه عمرو اول تیردن تحصیل کید
نیچه مدت زخم اکا بردرد اولور — دردی حقدن صانمه فعل مرد اولور
اوق آتان زید اولسه خوفندن اگر — عمروک اما دردزخمی کارگر
چون موالید وجعدن عمرو اولور — یا هلاک زیده باعث کیم اولور
اول وجعلر صورتا ایتکده کار — گرچه اولدی جمله صنع کردگار
بویله در کشت ودم ودام وجماع — اول موالید اولدی حق ایچون مطاع
اولیایه ویردی بر قدرت اله — کیم آتلمش تیری ایلر رد راه
باغلی ابواب موالیده سبب — اول پشیمان اولدی اما امر رب
گفته یی ناگفته ایلر بی خطاب — تاکه سوزان اولمیه سیخ وکباب
نکته کیم دللر ایدر گفت وشنید — ایلر اول گفتاری محو وناپدید
ساکه بدر حجت عالمها — آیت من آیة او ننسها
معنئ انسوکم ذکری یه باق — قدرت نسیانه نسبت ایتدی حق
ذکر ونسیانه چو قادر اولدیلر — پس قلوب خلقه قاهر اولدیلر
چونکه نسیانیله سد اولدی نظر — بی عمللر اولسه ده اهل هنر
خلتموا سخریة اهل السمو — حق کلامنده دیدی انسوکم
مالک ده شاه جسمانی اولور — صاحب دل شاه روحانی اولور
فرع دیدر چشمک نظر بی ریب وشک — پس دگلدر مردم الا مردمک
بوندن افزون نطقه رخصت یوق بکا — وارد اولدی منع مردان خدا
خلقک اولدی ذکر ونسیانی ابد — چونکه حقدن یینه حقدندر مدد
نیچه پیک نیک وبدی رب جلیل — هر گیجه دللردن ایلر مستحیل
سینه گوندز دللری مملو ایدر — یعنی اول اصدافی پرلؤلؤ ایدر
بونجه افکار اولمشیکن مستتر — انلره نور هدایت گوستر

پیشه و فرهنگ تو آید بتو   تا در اسباب بگشاید بتو
پیشهٔ زرگر با هنگر نشد   خوی این خوشخو با آن منکر نشد
پشها و خلقها همچون جهیز   سوی خصم آیند روز رستخیز
پشها و اندیشها از بعد خواب   وا پس آید هم بخصم خود شتاب
پشها و اندیشها در وقت صبح   هم بدانجا شد که بود آن حسن و قبح
چون کبوترهای پیک از شهرها   سوی شهر خویش آرد بهرها
هرچه بینی سوی اصل خود رود   جزؤ سوی کل خود راجع شود

صنعت و فهمک کلورسندن یکا   فتح ایده تا باب اسبابی سکا
کار زرگر کتمدی آهنگره   وارمدی خوشخوی شخص منکره
قابلیت اوزره اخلاق عباد   اولمز اهلندن جدا یوم التناد
خصلت و صنعت تمام اولدقده خواب   صاحبنه عودت ایلر شتاب
صبح اولنجه پیشه و اندیشه لر   نیک و بد ایلر محلن مستقر
اول کبوترلر کبی کیم سوبسو   نامه سیله شهرن ایلر آرزو
اهلنه هرنسنه واقع اولمده   جزؤی کورکیم کله راجع اولمده

شنیدن آن طوطی حرکت آن طوطیان و مردن آن طوطی در قفص و نوحهٔ خواجه بروی

چون شنید آن مرغ کان طوطی چه کرد   هم بلرزید و فتاد و گشت سرد
خواجه چون دیدش فتاده همچنین   برجهید و زد کله را بر زمین
چون بدین رنگ و بدین حالش بدید   خواجه برجست و گریبانرا درید
گفت ای طوطی خوب و خوش حنین   این چه بودت این چرا گشتی چنین
ای دریغا مرغ خوش آواز من   ای دریغا همدم و همراز من
ای دریغا مرغ خوش الحان من   راح روح و روضهٔ ریحان من
گر سلیمانرا چنین مرغی بدی   کی خود او مشغول آن مرغان شدی
ای دریغا مرغ کارزان یافتم   زود روی از روی او بر تافتم
ای زبان تو بس زیانی مر مرا   چون توئی گویا چه گویم من ترا
ای زبان هم آتش و هم خرمنی   چند این آتش درین خرمن زنی
در نهان جان از تو افغان میکند   گرچه هرچه گوییش آن میکند
ای زبان هم گنج بی پایان توئی   ای زبان هم رنج بی درمان توئی
هم صفیر خدعهٔ مرغان توئی   هم انیس وحشت هجران توئی
آدمیرا ظلمت و کفران توئی   هم دلیل و رهبر یاران توئی
چند امانم می دهی ای بی امان   ای تو زه کرده بکین من کمان
نک بپرانیدهٔ مرغ مرا   در چراگاه ستم کم کن چرا
یا جواب من بگو یا داد ده   یا مرا ز اسباب شادی یاد ده
ای دریغا صبح ظلمت سوز من   ای دریغا نور روز افروز من
ای دریغا مرغ خوش پرواز من   ز انتها پریده تا آغاز من
عاشق رنجست نادان تا ابد   خیز لا اقسم بخوان تا فی کبد

طوطئ مزبور طوطیان هندک حرکتلرینی کوش ایدوب قفسده مرده صورت اولمسی و بازرگانک طوطی یه نوحه و زاری ایتدیکیدر

طوطی ایتدی وقعهٔ طوطی یی کوش   اولدی اولساعت یمان بی عقل و هوش
خواجه طوطینک کوروب کیفیتن   یرلره چالدی کلاه رفعتن
خواجه یی اول حال حیران ایلدی   درد ایله چاک گریبان ایلدی
دیدی ای طوطئ خوب و خوش مقال   سا که نولدی یا نیچون اولدی بو حال
ای دریغ ای مرغ خوش آوازم آه   ای دریغ ای همدم و همرازم آه
ای دریغ ای مرغ خوش الحانم آه   راح روح و روضهٔ ریحانم آه
گر سلیمان اولسه بو مرغه انیس   غیری مرغانیله اولمزدی جلیس
ای دریغ اول مرغ اولوب ارزان بکا   یوز چویردی اولدی درد جان بکا
ای زبان سندن بکا چوق در زیان   سویلین سن سکا سوز یوق عیان
ای زبان هم برق و هم خرمنسن آه   آتشکله خرمنم ایتدک تباه
سندن افغان ایتمده مخفی بو جان   هرنه دیرسک گرچه ایلر بیکمان
ای زبان هم حدی یوق بر گنج سن   هم ینه درمانی یوق بر رنج سن
هم صفیر خدعهٔ مرغانسن آه   هم انیس وحشت هجرانسن آه
آدمک هم ظلمت و کفرانی سن   هم دلیل و رهبر یارانی سن
تا بکی ویردک امان ای بی امان   اولمشیکن قصدمه زه در کمان
مرغمی اشته شمدی پران ایلدک   بسدر آزار دل و جان ایلدک
داد قیل یا ویر بکا شافی جواب   یا سرور ایله بنی قیل نشوه یاب
ای دریغا صبح ظلمت سوزم آه   ای دریغا صبح نور افروزم آه
ای دریغا مرغ خوش پروازم آه   منتها پرندهٔ آغازم آه
عاشق رنج اولدی جاهل تا ابد   نص لا اقسم ده باق تا فی کبد

از کبد فارغ بدم با روی تو
وز زبد صافی بدم در جوی تو

این دریغاها خیال دیدنست
وز وجود نقد خود ببریدنست

غیرت حق بود با حق چاره نیست
کو دلی کز حکم حق صدپاره نیست

غیرت آن باشد که او غیر همه است
آنکه افزون از بیان و دمدمه است

ای دریغا اشک من دریا بدی
تا نثار دلبر زیبا بدی

طوطیٔ من مرغ زیرکسار من
ترجمان فکرت و اسرار من

هرچه روزی داد و ناداد آیدم
او ز اول گفته تا یاد آیدم

طوطیٔ کاید ز وحی آواز او
پیش از آغاز وجود آغاز او

اندرون تست آن طوطی نهان
عکس او را دیده تو بر این و آن

می برد شادیت را تو شاد ازو
می پذیری ظلم را چون داد ازو

ای که جانرا بهر تن می سوختی
سوختی جانرا و تن افروختی

سوختم من سوخته خواهد کسی
تا ز من آتش زند اندر خسی

سوخته چون قابل آتش بود
سوخته بستان که آتش کش بود

ای دریغا ای دریغا ای دریغ
کان چنان ماهی نهان شد زیر میغ

چون زنم دم کآتش دل تیز شد
شیر هجر آشفته و خونریز شد

آنکه او هشیار خود تندست و مست
چون بود چون او قدح گیرد بدست

شیر مستی کز صفت بیرون بود
از بسیط مرغزار افزون بود

قافیه اندیشم و دلدار من
گویدم منديش جز دیدار من

خوش نشین ای قافیه اندیش من
قافیهٔ دولت تویی در پیش من

حرف چه بود تا تو اندیشی از آن
حرف چه بود خار دیوار رزان

حرف و صوت و گفت را برهم زنم
تا که بی این هر سه با تو دم زنم

آن دمی کز آدمش کردم نهان
با تو گویم ای تو اسرار جهان

آن دمی را که نگفتم با خلیل
وان غمی را که نداند جبرئیل

آن دمی کز وی مسیحا دم نزد
حق ز غیرت نیز بی ما هم نزد

ما چه باشد در لغت اثبات و نفی
من نه اثباتم منم بی ذات و نفی

من کسی در ناکسی دریافتم
پس کسی در ناکسی دریافتم

جمله شاهان بندهٔ بندهٔ خودند
جمله خلقان مردهٔ مردهٔ خودند

جمله شاهان پست پست خویشرا
جمله خلقان مست مست خویشرا

میشود صیاد مرغانرا شکار
تا کند ناگاه ایشانرا شکار

بیدلانرا دلبران جسته بجان
جمله معشوقان شکار عاشقان

بی غم ایدم پرتو رویکده بن
هم زبددن صاف ایدم جویکده بن

بو دریغا رؤیته اولدی خیال
هم وجود نقدا اچون نقص و وبال

غیرت حق اولدی بو فرمان انک
حکم انکدر لطف انک احسان انک

غیرت اولدر مضمحل اندن جهان
اولدی وصفی خارج حد بیان

ای دریغا اولسه دریا اشک تر
کیم نثار یار قلسم سربسر

ای بنم طوطیٔ زیرکسارم آه
ترجمان فکرت و اسرارم آه

باکه اولکم قسمت اولدی بیلدم
خدمت وحقن رعایت قیلدم

طوطیکم هب وحی ایدی آوازه سی
اولدی آغاز ازل آغازه سی

سنده پنهانی ایدی اول طوطی آه
این وآندن عکسنه ایتدک نگاه

شادسن اندنکه ناشاد ایلدی
ظلمله گویا سکا داد ایلدی

سن تن اچون جانی سوزان ایلدک
جان یاقوب جسمی فروزان ایلدک

یاندم اولکم یانمش استراشته بن
بندن اولسون خارزاره شعله زن

بردخی سوزان اولور می سوخته
سوخته بستان اولور می سوخته

ای دریغا ای دریغا ای دریغ
اولدی مهر نعمتم مستور میغ

دم چکلمز آتش دل تیز در
شیر هجر آشفته و خونریز در

اولکه هشیار ایکن اولدی بویله مست
کورنولورا ولسه اگر ساغر بدست

اویله شیر مست کیم وصفی محال
وصفی ایلر عالمی آشفته حال

قافیه فکر ایلدکچه دیر او یار
فکر دیدار اولسون انجق ساکه کار

قافیه سرد ایتمه لوح فکرته
قافیه سنسن نظام دولته

ساکه یوق اندیشهٔ حرفه مساغ
حرفدر خار و خس دیوار باغ

حرف و صوت و قولی محذوف ایله تا
اولسون انلردن جدا معنا سکا

اول نفسکم ایتدم آدمدن نهان
ساکه مکشوف اولدی اسرار جهان

اول نفسکم اولدی مکتوم خلیل
هم او غم کیم آنی بیلمز جبرئیل

اورمدی اندن مسیحا هم نفس
اولدی سر غیرته مخصوص بس

مالغتده بیلندر اثبات ونفی
بن نه اثباتم بنم بی ذات ونفی

موجود اولمقده در انجق وجود
کس دگل ناکس اولور مطلق وجود

بنده سینک بنده سیدر شاهلر
مرده سینک مرده سیدر جان و سر

پادشهلر کندی پست پستیدر
خلق عالم کندی مست مستیدر

اولمده صیاد مرغانه شکار
ایتمشیکن کندی صید مرغی کار

دلبران اولدی اسیر بیدلان
جان ویررلر بیدلانه دلبران

هر که عاشق دیدیش معشوق دان — کو بنسبت هست هم این و هم آن
تشنگان گر آب جویند از جهان — آب هم جوید بعالم تشنگان
چونکه عاشق اوست تو خاموش باش — او چو گوشت میکشد تو گوش باش
بند کن چون سیل سیلانی کند — ورنه رسوایی و ویرانی کند
من چه غم دارم که ویرانی بود — زیر ویران گنج سلطانی بود
غرق حق خواهد که باشد غرقتر — همچو موج بحر جان زیر و زبر
زیر دریا خوشتر آید یا زبر — تیر او دلکش تر آید یا سپر
پاره کردهٔ وسوسه باشی دلا — گر طرب را باز دانی از بلا
گر مراد ترا مذاق شکرست — بی مرادی نی مراد دلبرست
هر ستاره ش خونبهای صد هلال — خون عالم ریختن او را حلال
ما بها و خونبها را یافتیم — جانب جان باختن بشتافتیم
ای حیات عاشقان در مردگی — دل نیابی جز که در دل بردگی
من دلش جستم بصد ناز و دلال — او بهانه کرده با من از ملال
گفتم آخر غرق تست این عقل و جان — گفت رو رو بر من این افسون مخوان
من ندانم آنچه اندیشیدهٔ — ای دو دیده دوسترا چون دیدهٔ
ای گران جان خوار دیدستی ورا — زانکه بس ارزان خریدستی ورا
هر که او ارزان خرد ارزان دهد — گوهری طفلی بقرصی نان دهد
غرق عشقی ام که غرقست اندرین — عشقهای اولین و آخرین
مجملش گفتم نکردم زو بیان — ورنه هم افهام سوزد هم زبان
من چو لب گویم لب دریا بود — من چو لا گویم مراد الا بود
من ز شیرینی نشستم رو ترش — من ز بسیاری گفتارم خمش
تا که شیرینیٔ ما از دو جهان — در حجاب رو ترش باشد نهان
تا که در هر گوش ناید این سخن — یک همی گویم ز صد سر لدن

کیمکه عاشقدر انی معشوق بیل — عاشق و معشوق اولمز منفصل
صویه طالبدر اگرچه تشنگان — تشنه لر در مطلب آب روان
چونکه عاشقدر اوسن خاموش اول — گوشمال ایلر سکا سن گوش اول
سیلی بند ایت چونکه اول جوشان اولور — یوخسه باغ و بوستان ویران اولور
بنده صانمه فکر ویرانی اولور — انده زیرا گنج سلطانی اولور
غرق حق مستغرق استر سر بسر — اوله موج بحر جان زیر و زبر
قعری یا بالاسی بحرک معتبر — ساکه دلکش تیرمی یا خود سپر
چاکچاک وسوسه اولسون دلا — اولگه یکسان اولمیه ذوق و بلا
مقصدک اولسه شکردن دلکشا — تلخدر دربی رضای دلربا
هر ستاره خونبهای صد هلال — خون عالم اکه اولمشدر حلال
خونبها اولدی بزه نعم المآب — جان فدا ایمکلگه ایتدک شتاب
ترک جان اولدی حیات عاشقان — یوق سکا دلداده لکدن غیری شان
بن رضاسن استدم نازیله یار — رنک استغنایی ایتدی پرده دار
دیدم اولدی غرق حیرت عقل و جان — دیدی وار اولمه بترا فسانه خوان
بیلمم آنی بن نه درر ای سنک — نیجه کوردی یاری چشم روشنک
خوار کوردک ای گرانجان دنی — غالبا ارزان بها آلدک آنی
نسنه بی ارزان آلان ارزان ویرر — قرص نانه گوهری طفلان ویرر
غرقم اول عشقه که مستغرق همین — انده عشق اولین و آخرین
سویلدم مجمل دگل حق بیان — یوخسه قالمزدی دهانیله زبان
لب دیسم قصدم لب دریا بنم — لا دیرایسم مقصدم الّا بنم
لذت عشق اولدی بنده شد کوش — کثرت گفتاردن اولدم خموش
شوق شادی دلی ای آگهان — ایلدم رنک تعبسده نهان
هر قولاغه لایق اولمز بو ندا — اولدی یوز سرّه لدندن برادا

تفسیر قول حکیم سنایی رحمة الله علیه ❁ بهرچه از راه وا مانی چه کفر آن حرف چه ایمان ❁ بهرچه از دوست دور افتی چه زشت آن نقش چه زیبا ❁ و درمعنیٔ قوله علیه السلام ان سعد الغیور وانا اغیر من سعد والله اغیر منی ومن غیرته حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن

حکیم سنایینک ❁ بهرچه از راه وا مانی چه کفر آن حرف چه ایمان ❁ بهرچه از دوست دور افتی چه زشت آن نقش چه زیبا ❁ قولنک تقریری وحضرت رسول اکرم علیه الصلوة والسلامک ان سعد الغیور وانا اغیر من سعد والله اغیر منی ومن غیرته حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن قول شریفنک معنای دلپذیریدر

جمله عالم زان غیور آمد که حق — برد در غیرت برین عالم سبق
جمله عالم اندن اولمشدر غیور — غیرت حق ایلدی سبق صدور

او چو جانست دو جهان چون کالبد — کالبد از جان پذیرد نیک و بد
صانکه جان غیرت جهاندر کالبد — قالبه جاندن اولور هر نیک و بد

هر که محراب نمازش گشت عین — سوی ایمان رفتنش میدان توشین
کیمکه محراب نمازی عین اولور — سمت ایمانه توجه شین اولور

هر که شد مر شاه را او جامه دار — هست خسران بهر شاهش اتجار
هر کیم اولسه جامه دار شهریار — شاه ایچون خسران اکا رنج ایله کار

هر که با سلطان بود او همنشین — بر درش شستن بود حیف و غبین
کیمکه سلطانیله اولدی همنشین — درنشین اولمق اکا قدر پسین

دست بوسش چون رسد از پادشاه — گر گزیند بوس پا باشد گناه
دستبوس ایکن اکا تعیین شاه — اختیار پای بوس ایتمک گناه

گرچه سر بر پا نهادن خدمتست — پیش آن خدمت خطا و ذلتست
گرچه پایه سر قومق خدمت اولور — دستبوسه نسبت اول ذلت اولور

شاه را غیرت بود بر هر که او — پا گزیند بعد از انکه دید رو
غیرت شاه سبب اولدی اوکار — کیم قرینی ایلیه ذل اختیار

غیرت حق بر مثل گندم بود — کاه خرمن غیرت مردم بود
غیرت حق گندم اولدی فی المثل — کاه خرمن غیرت خلقه بدل

اصل غیرتها بدانید از آله — آن خلقان فرع حق بی اشتباه
اصل غیرت اولدی مخصوص آله — فرع خلقک غیرتی بی اشتباه

شرح این بگذارم و گیرم گله — از جفای آن نگار ده دله
شرح این و آن یتر اول ناله ساز — یار مستغنی یه قیل عرض نیاز

نالم ایرا نالها خوش آیدش — از دو عالم ناله و غم بایدش
ناله ساز اول که خوشدر درد و داغ — معتبر در ایکی عالمدن فراغ

چون ننالم تلخ از دستان او — چون نیم در حلقهٔ مستان او
وصفی گوش ایلین نالان گرک — آب روی حلقهٔ مستان گرک

چون نباشم همچو شب بی روز او — بی وصال روی روز افروز او
شب صفت اولدم سیهپوش ملال — بی فروغ لمعهٔ روز وصال

ناخوش او خوش بود در جان من — جان فدای یار دل رنجان من
اول جفا ایتسه صفادر جانمه — جان فدادر یار دل رنجانمه

عاشقم بر رنج خویش و درد خویش — بهر خوشنودی شاه فرد خویش
راضیم عشقیله اهل درد اولم — تاکه تحصیل رضاده فرد اولم

خاک غم را سرمه سازم بهر چشم — تا ز گوهر پر شود دو بحر چشم
سرمه ایتدم چشمه خاک غمی — تا گهر خیز اید بحر دیده می

اشک کان از بهر او بارند خلق — گوهرست و اشک پندارند خلق
خلق کیم ایلر یولکده گریه‌لر — در یکتادر دگلدر اشک تر

من ز جان جان شکایت میکنم — من نیم شاکی روایت میکنم
جان جاندن کیم حکایت ایلرم — صانمه شکوادر روایت ایلرم

دل همی گوید ازو رنجیده ام — وز نفاق سست می خندیده ام
صورت ظاهرده دل محزون اولور — هر نفس مسرور اولور ممنون اولور

راستی کن ای تو فخر راستان — ای تو صدر و من درت را آستان
مستقیم اول ای رئیس راستان — صدر سنسن بن قپوکده آستان

آستان و صدر در معنی کجاست — ما و من کو آن طرف که یار ماست
سویله صدر و آستانه قنده در — چونکه انده ما و من افکنده در

ای رهیده جان تو از ما و من — ای لطیفهٔ روح اندر مرد و زن
رستهٔ ما و من ایسه روح اگر — مرد و زن زنده روح اولدی معتبر

مرد و زن چون یک شود آن یک تویی — چونکه یکها محو شد آنک تویی
چونکه آحاد اولدی محو و مستتر — مرد و زن هب بر اولور سنسن او بر

این من و ما بهر آن بر ساختی — تا تو با خود نرد خدمت باختی
بو من و ما اولدی آثار صفات — جمله مقهور فروغ نور ذات

تا من و تو ها همه یکسان شوند — عاقبت مستغرق جانان شوند
بن اگر سن جمله کیم بر جان اولور — عاقبت مستغرق جانان اولور

این همه هست و بیا ای امر کن — ای منزه از بیا و از سخن
بو مظاهر اولدی سر امر کن — لیک ظن ایتمه اوله صوت و سخن

چشم جسمانه تواند دیدنت — در خیال آرد غم و خندیدنت
چشم جسمانیده ممکنمی نظر — تا خیالنده اوله عیش و کدر

دل که او بستهٔ غم و خندیدنست — تو مگو کو لایق آن دیدنست
اول گوکل کیم اوله بند شوق و غم — لایق رؤیت دگلدر پیش و کم

آنکه او بستهٔ غم و خنده بود — او بدین دو عاریت زنده بود
کیمکه حزن و خنده نک قیدنده در — اول بو ایکی عاریتله زنده در

باغ سبز عشق کو بی منتهاست — جز غم و شادی درو بس میوه هاست
باغ سبز عشقک ای دل متصل — میوه سی انجق غم و شادی دگل

عاشقی زین هردو حالت برترست
بی بهار و بی خزان سبز و ترست

ده زکات روی خوب ای خوبرو
شرح جان شرحه شرحه بازگو

کز کرشمهٔ غمزهٔ غمازهٔ
بر دلم بنهاد داغ تازهٔ

من حلالش کردم ار خونم بریخت
من همی گفتم حلال او می گریخت

چون گریزانی ز نالهٔ خاکیان
غم چه ریزی بر دل غمناکیان

ای که هر صبحی که از مشرق بتافت
همچو چشمهٔ مشرقت در جوش یافت

چون بهانه دادی این شیدا ترا
ای بهانه شکر ابهات را

ای جهان کهنه را تو جان نو
از تن بیجان و دل افغان شنو

شرح گل بگذار از بهر خدا
شرح بلبل گو که شد از گل جدا

از غم و شادی نباشد جوش ما
با خیال و وهم نبود هوش ما

حالتی دیگر بود کان نادرست
تو مشو منکر که حق بس قادرست

تو قیاس از حالت انسان مکن
منزل اندر جور و در احسان مکن

جور و احسان رنج و شادی حادثست
حادثان میرند و حقشان وارثست

صبح شد ای صبح را پشت و پناه
عذر مخدومی حسام الدین بخواه

عذرخواه عقل کل و جان تویی
جان جان و تابش مرجان تویی

تافت نور صبح و ما از نور تو
در صبوحی با می منصور تو

دادهٔ تو چون چنین دارد مرا
باده که بود کو طرب آرد مرا

باده در جوشش گدای جوش ماست
چرخ در گردش گدای هوش ماست

باده از ما مست شد نی ما ازو
قالب از ما هست شد نی ما ازو

ما چو زنبوریم و قالبها چو موم
خانه خانه کرده قالب را چو موم

بر انکی حالتده عاشق بیکمان
سبز و تردر بی بهار و بی خزان

ویر زکات حسنک ای صاحب جمال
ایله جان عاشقه فیض نوال

غمزه لر وضع فسون معتاد له
تازه تازه داغلر یاقدی دله

غمزه که خون دلی ایتدم حلال
ایلر استغنادن اول عرض ملال

چون قچارسن ناله سندن دللرک
پس ندر جور تغافل پرورک

ای که هر صبح ایده مشرقدن ظهور
مطلع حسنکدن ایلر کسب نور

هیچ بهانه ایلمه مفتونکه
یوق بها قندلب میگونکه

ای جهان کهنه یه سن تازه جان
بیدل و جان تندن ایت گوش فغان

ترک قیل الله ایچون وصف گلی
شرح قیل گلدن جدا اول بلبلی

رستهٔ وهم و گماندر هوشمز
یوق غم و شادیدن اصلا جوشمز

حالت اخری که اول نادر اولور
منکر اولمه حق اکا قادر اولور

سن بو حالی ایتمه انسانه قیاس
لطف و شادی جوردن ایتمه هراس

لطف و احسان حزن و غم حادثدر اول
حقی گور کیم جمله یه وارثدر اول

صبحدر ای صبح ایچون پشت و پناه
اول حسام الدینه بندن عذرخواه

عذرخواه عقل کل سنسن تمام
جان جان و تابش جان انام

صبحمز وابسته فیض نورکه
همصبوحز بزمی منصورکه

سن نه ویرسک باکه ایلر فیض نور
باده کیمدر اوله اندن بو سرور

باده جوش شده گدای جوشمز
چرخدر جنبش نمای هوشمز

باده بزدن مست بز اندن دگل
اولدی صورتیاب بزدن آب و گل

بزچو زنبور زبو قالبدر چو موم
انده بزدن رونما نقش و رسوم

رجوع بحکایت خواجهٔ تاجر

بس درازست این حدیث خواجه گو
تا چه شد احوال آن مرد نکو

خواجه اندر آتش و درد و حنین
صد پراکنده همی گفت اینچنین

که تناقض گاه ناز و گه نیاز
گاه سودای حقیقت گه مجاز

مرد غرقه گشته جانی میکند
دست را در هر گیاهی میزند

تا کدامش دست گیرد در خطر
دست و پایی میزند از بیم سر

دوست دارد یار این آشفتگی
کوشش بیهوده به از خفتگی

آنکه او شاهست او بیکار نیست
ناله از وی طرفه کو بیمار نیست

بهر آن فرمود رحمن ای پسر
کل یوم هو فی شان ای پسر

خواجهٔ تاجرک بقیهٔ حکایتیدر

سوز طویل اولدی یتر ایله بیان
نولدی آخر حال تاجر قیل عیان

خواجه سوز فرقت ایله سوبسو
ایتدی و الحاصل پریشان گفت و گو

که تناقض گاه ناز وله نیاز
گاه سودای حقیقت که مجاز

کیمکه اولدی غرقهٔ گرداب یم
ال صونز هر بر گیاهه دمبدم

ایتسه برجای خطرناکه گذر
دست و پاین باشنه ایلر سپر

یار راضی وضع پیچ و تابدن
کوشش بیهوده یکدر خوابدن

اولکه شهدر رنجه درکار اولمیه
بو العجب نالش که بیمار اولمیه

آنکچون دیدی رحمن ای پسر
کل یوم هو فی شان ای پسر

اندرین ره می تراش و می خراش ‖ تا دم آخر دمی فارغ مباش
تا دم آخر دمی آخر بود ‖ که عنایت با تو صاحب سر بود
هرچه کوشد جانکه در مرد و زنست ‖ کوش و چشم شاه جان در روزنست

طاعت و اعماله قیل شغل و هوس ‖ فارغ اولمه تا اوله آخر نفس
تا دم آخرده آخر اوله دم ‖ اوله حقدن ساکه احسان و کرم
سعی روحانی دل روشنده در ‖ کوش و چشم شاه جان روزنده در

برون انداختن مرد تاجر طوطی را از قفس و پریدن طوطی مرده

بعد از انش از قفس بیرون فکند ‖ طوطی مرده چنان پرواز کرد
خواجه حیران کشت اندر کار مرغ ‖ روی بالا کرد و کفت ای عندلیب
او چه کرد انجا که تو آموختی ‖ کفت طوطی کو بفعلم پند داد
زانکه آواز ترا در بند کرد ‖ یعنی ای مطرب شده با عام و خاص
دانه باشی مرغکانت برچنند ‖ دانه پنهان کن بکلی دام شو
هرکه داد او حسن خود را در مزاد ‖ چشمها و خشمها و رشکها
دشمنان او را ز غیرت می درند ‖ آنکه غافل بود از کشت بهار
در پناه لطف حق باید کریخت ‖ تا پناهی یابی آنکه چون پناه
نوح و موسی را نه دریا یار شد ‖ آتش ابراهیم را نی قلعه بود
کوه یحیی را نه سوی خویش خواند ‖ کفت ای یحیی بیا در من کریز

طوطیک پرید تا شاخ بلند ‖ کافتاب شرق ترک و تاز کرد
بیخبر تا که بدید اسرار مرغ ‖ از بیان حال خودمان ده نصیب
ساختی مکری و ما را سوختی ‖ که رها کن لطف و آواز کشاد
خویشرا مرده پی این پند کرد ‖ مرده شو چون من که تا یابی خلاص
غنچه باشی کودکانت برکنند ‖ غنچه پنهان کن کیاه بام شو
صد قضای بد سوی او رو نهاد ‖ بر سرش ریزد چو آب از مشکها
دوستان هم روزکارش می برند ‖ او چه داند قیمت این روزکار
کو هزاران لطف بر ارواح ریخت ‖ آب و آتش مر ترا کردد سپاه
نی بر اعدا شان بکین قهار شد ‖ تا بر آورد از دل نمرود دود
قاصدانشرا بزخم سنک راند ‖ تا پناهت باشم از شمشیر تیز

مرد تاجر طوطئ مرده صورتی قفسدن چیقاروب پرواز ایتدیکیدر

بعد ازان آتدی قفسدن چون برون ‖ اوچدی طوطی ایتدی شاخ اوزره سکون
اویله ایتدی طوطئ مرده شتاب ‖ شرقدن صان چیقدی قرص آفتاب
خواجه حیران اولدی مرغک کارنه ‖ چون وقوفی یوغیدی اسرارنه
اکه یوزطوتدی دیدی ای عندلیب ‖ ویر بکا تبیین حالکدن نصیب
اونه ایتدیکیم سن اوکرندک پیام ‖ شمدی مکر کله بزی یاقدک تمام
دیدی اول طوطی بکا پند ایلدی ‖ کشف و حل محبس و بند ایلدی
دیدی کفتارک ایچوندر ساکه بند ‖ ایتدی موت اختیاری ایله پند
دیدیکم ای نغمه سنج عام و خاص ‖ مرده صورت اول سکا بودر خلاص
دانه اولسک قوشلره اولدک غدا ‖ غنچه اولسک اولدک اطفاله فدا
دانه یی حفظ ایت بکلی دام اول ‖ غنچه یی صاقله کیاه بام اول
کیمکه حسنن ایلیه زیب مزاد ‖ یوز قضای بد ایدر چشمن کشاد
چشم و خشم و رشک بیحد و حساب ‖ ایلر آنی غرق سیل اضطراب
غیرت اعدا ایدر چاک حسد ‖ رغبت احباب اولور اصلاحه سد
اولکه اولدی غافل کشت بهار ‖ اولدی بی قیمت یانده روزکار
دائما حقه کرکدر التجا ‖ کیم ایدر ارواح انک لطفن رجا
تا که بار یدن سکا اولدی پناه ‖ آب و آتش بیل اولور ساکه سپاه
نوحله موسایه دریا اولدی یار ‖ ایلدی دشمنلرن قهر و تبار
اولدی آتش قلعه ابراهیم ایچون ‖ ذل نمرودی اکا تفهیم ایچون
حضرت یحیایی دعوت قیلدی کوه ‖ سوء قصد ایتدکده اکا اول کروه
دیدی ای یحیی بنی قیل جایکاه ‖ تا اولم شمشیردن ساکه پناه

وداع کردن طوطی خواجه را و پریدن او

الوداع ای خواجه رفتم با وطن ‖ هم شوی آزاد روزی همچو من
الوداع ای خواجه کردی مرحمت ‖ کردی آزادم ز قید مظلمت
یکدو پندش داد طوطی پر مذاق ‖ بعد ازان کفتش سلام و الفراق

طوطی تاجره وداع ایدوب طیران ایتدیکیدر

الوداع ای خواجه کتدم اشته بن ‖ سنده برکون ایده سن عزم وطن
الوداع ای خواجه رحم ایتدک بکا ‖ قید مظلمدن بنی قیلدک رها
طوطی ایتدی برایکی پند مذاق ‖ دیدی صکره السلام و الفراق

خواجه گفتش فی امان الله برو   مرمرا اکنون نمودی راه نو
خواجه باخود گفت این پند منست   راه او گیرم که این ره روشنست
جان من کمتر ز طوطی کی بود   جان چنین باید که نیکوپی بود

مضرت تعظیم خلق و انگشت نمای شدن

تن قفس شکلست تن شد خار جان   در فریب داخلان و خارجان
اینش گوید من شوم همراز تو   وانش گوید نی منم انباز تو
اینش گوید نیست چون تو در وجود   در جمال و فضل و در احسان وجود
آنش گوید هر دو عالم آن تست   جمله جانهامان طفیل جان تست
اینش خواند گاه نوش و خرمی   آنش خواند گاه عیش و همدمی
او چو بیند خلق را سرمست خویش   از تکبر میرود از دست خویش
او نداند که هزاران را چو او   دیو افکندست اندر آب جو
لطف سالوس جهان خوش لقمه ایست   کمترش خور کان پر آتش لقمه ایست
آتشش پنهان و ذوقش آشکار   دود او ظاهر شود پایان کار
تو مگو آن مدح را من کی خورم   از طمع میگوید او پی میبرم
مادحت گر هجو گوید بر ملا   روزها سوزد دلت زان سوزها
گرچه دانی کوز حرمان گفت آن   کان طمع که داشت از تو شد زیان
آن اثر می ماندت در اندرون   در مدیح این حالتت هست آزمون
آن اثر هم روزها باقی بود   مایهٔ کبر و خداع جان شود
لیک ننماید چو شیرینست مدح   بد نماید زانکه تلخ افتاد قدح
همچو مطبوخست و حب کان را خوری   تا بدیری شورش و رنج اندری
ور خوری حلوا بود ذوقش دمی   این اثر چون آن نمی پاید همی
چون نمی پاید همی پاید نهان   هر ضدی را تو بضد او بدان
چون شکر پاید نهان تأثیر او   بعد چندین دمل آرد نیش جو
نفس از بس مدحها فرعون شد   کن ذلیل النفس هونا لا تسد
تا توانی بنده شو سلطان مباش   زخم کش چون گوی شو چوگان مباش
ورنه چون لطفت نماند وین جمال   از تو آید آن حریفان را ملال
آن جماعت که همی دادند ریو   چون ببینندت بگویندت که دیو
جمله گویندت چو بینندت بدر   مردهٔ از گور خود بر کرد سر
همچو امرد که خدا نامش کنند   تا بدین سالوس بدنامش کنند

فی امان الله دیوب خواجه اکا   دیدی اولدک تازه بر رهبر بکا
خواجه دیدی نفسنه بسدر بو پند   اکه اولدی اقتدا تخلیص بند
اولمدی روحم او طوطیدن حقیر   بویله استر جان که اوله حصه گیر

تعظیم خلق ومشار بالبنان اولمنک ضرری بیاننده در

تن قفسدر اولدی تن هم خار جان   بسته انده داخلان و خارجان
جانه تن دیر بن سنک همرازکم   جان اکا دیر صانمه کیم انبازکم
بو اکا دیر ای سرافراز وجود   سنده درحسن و بها احسان وجود
اول بوکا دیر ساکه درهر دو سرا   جمله جانلر در طفیل جان سکا
اول بونی دعوتده عیش وخرمه   بو اکا خدمتده نوش ومرهمه
اول کورر کیم خلق اکا اقبال ایدر   عجب وکبر ایله اولور آشفته سر
بیلمز اول اقرانی اما حساب   ایلدی شیطان غریق قعر آب
ریشخند خلق دلکش لقمه در   چوق الکک صونمه پرآتش لقمه در
ناری پنهاندر ولی ذوقی عیان   صکره اول نار ایلر اظهار دخان
دیمه مدح خلقله ایتمم غرور   مدح اصحاب طمعده یوق سرور
مدح ایدن گر هجوک ایتسه آشکار   قلبک ایلر سوزش غم داغدار
اولدی لطفکدن بیلورسن ناامید   اول سببدندر سکا گفت وشنید
بویله ایکن قلبک ایلر پرکدر   بیلکه مدحکده مقرر در اثر
اول اثردن شبهه سز ایلر ظهور   سنده عجب وکبر واطوار غرور
طتلودر مدحک کورنمز غلظتی   تلخدر اماکه قدحک لذتی
حب ومعجون مر اولور البت دوا   لیک دفع رنج ایچون اولدر روا
طتلودر گرچه سکا حلوای تر   قالمز اول دارو کبی اندن اثر
چون دگل باقی گرک اوله نهان   ضدی ضدیله بیلور دانشوران
سکرک چونکیم نهاندر لذتی   مورث دمل اولور خاصیتی
نفس چوق چوق مدحله فرعون اولور   نفسی تذلیل ایتمین بی عون اولور
قادر اولدقچه قول اول سلطان دگل   مسکنده گوی اول چوگان دگل
چونکه سنده قالمیه لطف وجمال   مدح ایدنلر ایلر اظهار ملال
اول سنی مدح ایدن اهل مکر وریو   ساکه باقدقچه ایدر تشبیه دیو
ساکه دیرلر درکهنکده کورلر   مرده درقبرندن ایتمش رفع سر
ساده رویه شاه خوبانسن دیین   چونکه تحصیل ایده ایلر مکر وفن

چونکه

چونکه در بدنامی آمد ریش او ‌‌ دیو را ننگ آید از تفتیش او
دیو سوی آدمی شد بهر شر ‌‌ سوی تو ناید که از دیوی بتر
تا تو بودی آدمی دیو از پیت ‌‌ میدوید و می چشانید او میت
چون شدی در خوی دیوی استوار ‌‌ می گریزد از تو دیو ای نابکار
آنکه اندر دامنت آویختند ‌‌ چون چنین گشتی ز تو بگریختند

چونکه بدنام ایتدیلر گلدکده خط ‌‌ دیوه دیداری اولور نقش غلط
آدمه ابلیس ایدر القای شر ‌‌ یا نکه گلمز که سن اندن بتر
سنکه آدمسن اولور شیطان سکا ‌‌ دمبدم درکار اغواهر یکا
شیطنت اولدقده سنده استوار ‌‌ سندن ایلر احتراز اول نابکار
اولکه اوّل صوندی ال دامانکه ‌‌ چونکه اضلال ایتدی گلمز یانکه

تفسیر ما شاء الله کان

این همه گفتیم لیک اندر بسیچ ‌‌ بی عنایات خدا هیچیم هیچ
بی عنایات حق و خاصان حق ‌‌ گر ملک باشد سیاهستش ورق
ای خدا ای فضل تو حاجت روا ‌‌ با تو یاد هیچ کس نبود روا
این قدر ارشاد تو بخشیدهٔ ‌‌ که بدین بس عیب ما پوشیدهٔ
قطرهٔ دانش که بخشیدی ز پیش ‌‌ متصل گردان بدریاهای خویش
قطرهٔ علمست اندر جان من ‌‌ وارهانش از هوا وز خاک تن
پیش ازان کین خاکها خسفش کنند ‌‌ پیش ازان کین بادها نشفش کنند
گرچه چون نشفش کند تو قادری ‌‌ کش ازایشان واستانی واخری
قطرهٔ کو در هوا شد یا که ریخت ‌‌ از خزینهٔ قدرت تو کی گریخت
گر در آید در عدم یا صد عدم ‌‌ چون بخوانیش او کند از سر قدم
صد هزاران ضد ضد را می کشد ‌‌ بازشان حکم تو بیرون می کشد
از عدمها سوی هستی هر زمان ‌‌ هست یا رب کاروان در کاروان
خاصه هر شب جمله افکار و عقول ‌‌ نیست گردد غرق در بحر نغول
باز وقت صبح آن اللهیان ‌‌ بر زنند از بحر سر چون ماهیان
وز خزان آن صد هزاران شاخ و برگ ‌‌ از هزیمت رفته در دریای مرگ
زاغ پوشیده سیه چون نوحه گر ‌‌ در گلستان نوحه کرده بر خضر
باز فرمان آید از سالار ده ‌‌ مر عدم را کانچه خوردی باز ده
آنچه خوردی واده ای مرگ سیاه ‌‌ از نبات و دارو و برگ گیاه
ای برادر عقل یکدم با خود آر ‌‌ دمبدم در تو خزانست و بهار
باغ دل را سبز و تر و تازه بین ‌‌ پر ز غنچه و ورد و سرو و یاسمین
ز انبهیٔ برگ پنهان گشته شاخ ‌‌ ز انبهیٔ گل نهان صحرا و کاخ
این سخنهایی که از عقل کلست ‌‌ بوی آن گلزار و سرو و سنبلست
بوی گل دیدی که آنجا گل نبود ‌‌ جوش مل دیدی که آنجا مل نبود

ما شاء الله کان تفسیر ندهدر

بو سخنلر کیم دیدم پر پیچدر ‌‌ بی عنایت هیچ اندر هیچدر
بی عنایات خدا و یار حق ‌‌ گر ملک اولسه‌ک دگلسن مستحق
ای خدا اسن بزه حاجت پذیر ‌‌ یوق سنکچون هیچ شریک و هیچ نظیر
نعمت ارشادی سن قیلدک عطا ‌‌ عفوله ستر اولدی چوق عیب و خطا
قطرهٔ عرفانیکم ایتدک کرم ‌‌ واصل بحر کمال ایت دمبدم
قطرهٔ علمیکه ویردک جانه سن ‌‌ ایله محفوظ هوا و خاک تن
اندن اوّلکیم انی خسف ایده خاک ‌‌ اندن اوّلکیم هوادن اوله چاک
نشف ایدرسه گرچه قادرسن اکا ‌‌ رد ایدرسن لطفله بندن یکا
قطره اولسه باد و خاکه متصل ‌‌ قدرتک گنجندن اول ضایع دگل
فی المثل اولسه عدم اندر عدم ‌‌ امرک اولدقده اولور موجود اودم
نیچه یوز بیک ضدی ضدایلر نهان ‌‌ ینه امرک انلری ایلر عیان
هرزمان ایدوب عدم عزم وجود ‌‌ اولمده یوز بیک قوافل رونمود
باخصوص اولمقده افکار و عقول ‌‌ هر گیجه مستغرق بحر نغول
ینه وقت صبح اولنجه سربسر ‌‌ ماهیان آسا اولورلر جلوه گر
هم خزانده نیچه یوز بیک شاخ و برگ ‌‌ اولمده مستغرق دریای مرگ
نوحه گر زاغ سیهپوش خزان ‌‌ ناله سنج سبزه زار گلستان
گوش ایدر حقدن عدم بو امری پیل ‌‌ نیچه آلدکسه ینه اظهار قیل
اولکه تاراج ایتدک ای همرنک زاغ ‌‌ ینه ایله رد صحن باغ و راغ
ای برادر بر نفس اول عقله یار ‌‌ سنده در هردم خزانیله بهار
تازه و سبز و تر ایت باغ دلی ‌‌ سنبل و گل سرو اوله تا حاصلی
ثروت برگیله مستور اولدی شاخ ‌‌ کثرت گلدن نهان صحرا و کاخ
بو سخنلر اولدی فیض عقل کل ‌‌ اولدی انده نیچه سنبل نیچه گل
گلسز اولمز بوی گل موجود هیچ ‌‌ ملسز اولمز جوش مل مشهود هیچ

بو قلاوزست و رهبر مرترا / می برد تا خلد و کوثر مرترا
بود دوای چشم باشد نور ساز / شد ز بوی دیدهٔ یعقوب باز
بوی بد مر دیده را تاری کند / بوی یوسف دیده را یاری کند
تو که یوسف نیستی یعقوب باش / همچو او در گریه و آشوب باش
چون تو شیرین نیستی فرهاد باش / چون نه لیلی چو مجنون گرد فاش
بشنو این پند از حکیم غزنوی / تا بیابی در تن کهنه نوی
ناز را رویی بباید همچو ورد / چون نداری گرد بدخویی مگرد
زشت باشد روی نازیبا و سرد / سخت باشد چشم نابینا و درد
پیش یوسف نازش و خوبی مکن / جز نیاز و آه یعقوبی مکن
معنی مردن ز طوطی بد نیاز / در نیاز و فقر خود را مرده ساز
تا دم عیسی ترا زنده کند / همچو خویشت خوب و فرخنده کند
از بهاران کی شود سرسبز سنگ / خاک شو تا گل بروید رنگ رنگ
سالها تو سنگ بودی دلخراش / آزمون را یک زمانی خاک باش

نفحهٔ جانبخش رهبر در سکا / موصل اولدی خلد و کوثردن یکا
نفحه درعینه دوای نور ساز / نفحه ایتدی دیدهٔ یعقوبی باز
بوی بد چشمی سیاه و شور ایدر / بوی یوسف دیده یی پرنور ایدر
چونکه یوسف اولمدک یعقوب اول / گریه دن یعقوب وش مرغوب اول
چونکه شیرین اولمدک اول کوهکن / باری مجنون اول دکلسک لیلی سن
قیل حکیم غزنویدن پندی گوش / تازه لنسون تا که جسم کهنه پوش
لازم ناز اولدی بهجت همچو ورد / چونکه حسنک یوق ندر بو وضع سرد
روی نازیباده نازک وجهی سرد / درد اولور اعمی ایچون برشقه درد
ایتمه حسن یوسفه عرض جمال / ایله چشمک چشم یعقوبه مثال
طوطیده معنای موت اولدی نیاز / مرده آسا فقرله اول کارساز
تا دم عیسی ایده فیض حیات / ایلیه کندی کبی فرخنده ذات
بیک بهار اولسه نه قابل فیض سنک / طپراق اول تا کلّر اولسون رنکرنک
طاش کبی اولدک نیجه ییل دردناک / اول برای تجربه من بعد خاک

داستان پیر چنگی در عهد عمر رضی الله عنه از بهر خدا روزی نوای چنگ زد در میان گورستان

عهد عمر رضی الله عنهده واقع پیر چنگی داستانیدر که کمال فقردن برکون عزم گورستان ایدوب حسبی اعتقاد ایله چنگ چالدیغیدر

آن شنیدستی که در عهد عمر / بود چنگی مطربی با کرّ و فرّ
بلبل از آواز او بیخود شدی / یک طرب ز آواز خوبش صد شدی
مجلس و مجمع دمش آراستی / وز نوای او قیامت خاستی
همچو اسرافیل کآوازش بفن / مردگانرا جان در آرد در بدن
یا رسائل بود اسرافیل را / کز سماعش پر برستی فیل را
سازد اسرافیل روزی ناله را / جان دهد پوسیدهٔ صد ساله را
انبیارا در درون هم نغمهاست / طالبانرا زان حیات بی بهاست
نشنود آن نغمها را گوش حس / کز ستمها گوش حس باشد نجس
نشنود نغمهٔ پری را آدمی / کو بود ز اسرار پریان اعجمی
گرچه هم نغمهٔ پری زین عالمست / نغمهٔ دل برتر از هر دو دمست
هم پری و آدمی زندانیند / هر دو در زندان این نادانیند
معشر الجن سورهٔ رحمن بخوان / تستطیعوا تنفذوا را باز دان
نغمهای اندرون اولیا / اوّلا گوید که ای اجزای لا
هین ز لای نفی سرها برزنید / این خیال و وهم یکسو افکنید

برزمانکم اولدی دوران عمر / وار ایدی بر چنگی پیر سازگر
نغمه سندن بلبلان بیهوش ایدی / سازنک آوازه سی پرجوش ایدی
تاب بخش مجلس اهل هوا / کیم قیامت ایدی ایتدکچه نوا
نغمه ساز اولدقچه اسرافیل سان / جسم امواته ایدردی فیض جان
یا رسائل ایدی اسرافیل ایچون / کیم سماعی پر ویررکی فیل ایچون
شول کون اسرافیل ایدنجه ناله یی / زنده ایلر مردهٔ صد ساله یی
وار درون انبیاده نغمه لر / طالبان حکمتی احیا ایدر
بیخبر اول نغمه لردن گوش حس / ظلمله زیرا اوکوش اولدی نجس
نغمه فهم ایتز پریدن آدمی / کیم دکل سرّ پرینک محرمی
گرچه بر در نغمهٔ انس و پری / نغمهٔ دل اولدی انلردن بری
کیم پری و آدمی محبوسدر / اکثریده جهلله مأنوسدر
بیل ندادر خیل انس و جنه بو / دیدی حق ان استطعتم فانفذوا
نغمهٔ پاک قلوب اولیا / ابتدا ایدرلر که ای اجزای لا
اولمکز دلبسته لای نافیه / وهم و ظن لایقی قلب صافیه

ای همه پوسیده در کون و فساد | جان باقیتان نروییده و نزاد | اولدی فانی عالم کون و فساد | روح باقیکز دگلدر خانه‌زاد
گر بگویم شمهٔ زان نغمها | جانها سر برزنند از دخمها | ایلسم اول نغمه‌لردن بر خبر | دخمه‌دن جانلر ایدردی رفع سر
گوش را نزدیک کن کان دور نیست | لیک نقل آن بتو دستور نیست | دور صانمه گوشکی نزدیک قیل | لیک یوقدر نقله رخصت اویله بیل
هین که اسرافیل وقتند اولیا | مرده را زیشان حیاتست و نما | وقتنک اسرافیلیدر بیل اولیا | مرده انلردن بولور نشو و نما
جانهای مرده اندر گور تن | بر جهد ز آوازشان اندر کفن | مرده کالنک جانی گورتنده بیل | اولدی جان اولیادن منفعل
گوید این آواز ز آوازها جداست | زنده کردن کار آواز خداست | دیر دگل غیرک صداسی بو ندا | مرده یی احیا ایدر فعل خدا
ما بمردیم و بکلی کاستیم | بانک حق آمد همه برخاستیم | موتله اولمش ایکن خاک غبار | حقدن اولدی اذن بعث و انتشار
بانک حق اندر حجاب و بی حجیب | آن دهد کو داد مریم را ز جیب | لطف حق اولدقده جاری عالمه | ایلر اول فیضی که ایتدی مریمه
ای فناتان نیست کرده زیر پوست | باز گردید از عدم ز آواز دوست | ای گروه فانیان زیر پوست | وار ایدر معدومی صیت امر دوست
مطلق آن آواز خود از شه بود | گرچه از حلقوم عبد الله بود | اولدی اول آوازه مطلق شاهدن | گرچه مسموع اولدی عبد اللهدن
گفته او را من زبان و چشم تو | من حواس و من رضا و خشم تو | رؤیت و گفتارده چشم و زبان | مظهر فیض خدادر بی گمان
رو که بی یسمع و بی یبصر توی | سر توی چه جای صاحب سر توی | سرّ بی یسمع و بی یبصر بودر | واقف تحقیق ایسک بیل سر بودر
چون شدی من کان لله از وله | من ترا باشم که کان الله له | ایده گور من کان لله نکه | بیل جزای شرطی کان الله له
که تویی گویم ترا گاهی منم | هرچه گویم آفتاب روشنم | که سکا سن دیرم گاهی بنم | هرنه دیرسم آفتاب روشنم
هر کجا تابم ز مشکات دمی | حل شد آنجا مشکلات عالمی | اولسه اول مشکات دمدن تابشم | مشکلات عالمی حلدر ایشم
ظلمتی را کافتابش برنداشت | از دم ما گردد آن ظلمت چو چاشت | شمسله دفع اولمین غیم و ظلام | اولدی وقت ضحوه اولدمدن تمام
هر کجا تاریکی آمد ناسزا | از فروغ ما شود شمس ضحی | قنده کیم بر ظلمت اولدی رونما | شعله مزدن اول اولور شمس ضحا
آدمی را او بخویش اسما نمود | دیگرانرا ز آدم اسما می‌گشود | آدمه اسمائی تعلیم ایتدی حق | آلدی آدمدن بنی آدم سبق
خواه ز آدم گیر نورش خواه ازو | خواه از خم گیر می خواه از کدو | سنده آدمدن یا حقدن اوله بو | ظرف صهبا یا خم اوله یا کدو
کین کدو باخم بپیوستست سخت | نی چو تو شادان کدوی نیکبخت | اول خمه گرچه کدو در متصل | اول سنک کبی ولی خرّم دگل
آب خواه از جو بجو خواه از سبو | کین سبو را هم مدد باشد ز جو | آبی جودن یا سبودن قیل طلب | کیم سبویه جویدندر اول طرب
نور خواه از مه طلب خواهی ز خور | نور مه هم ز آفتابست ای پسر | ایله مهدن یا گونشدن اکتساب | اولدی ماهک نوری نور آفتاب
مقتبس شو زود چون یابی نجوم | گفت پیغمبر که اصحابی نجوم | اقتدای آل و صحبه قیل هجوم | دیدی پیغمبر که صحبی کالنجوم
گفت طوبی من رآنی مصطفی | والذی یبصر لمن وجهی رآی | دیدی طوبی من رآنی مصطفی | والذی یبصر لمن وجهی رآی
گفت پیغمبر زهی عزت ورا | دید آن صحب مرا یا خود مرا | دیدی پیغمبر زهی عزت اکا | باقدی اول اصحابمه یا خود بکا
چون چراغی نور شمعی را کشید | هر که دید آنرا یقین آن شمع دید | بر چراغ آخردن ایتسه کسب نور | اول چراغک عینی اولور بی قصور
گر فروزند یک چراغی از دگر | لمعه دارد هر کسی زان در نظر | یاقسه‌لر شمعه‌یی بر شمعه‌دن | لمعه‌سن هرکس گورر اول لمعه‌دن
همچنین تا صد چراغ از نقل شد | دید آن آخر لقای اصل شد | بر برندن یوز چراغ آلسه ضیا | فرع آخر اولدی اصل ابتدا
خواه از نور پسین بستان تو آن | هیچ فرقی نیست خواه از شمع جان | استر اول نور اوله آخردن عیان | فرقی یوق استرسه اولسون شمع جان
خواه بین نور از چراغ آخرین | خواه بین نورش ز شمع غابرین | استر اسناد چراغ آخر ایت | استر ایسک اولی درخاطر ایت

در بیان این حدیث شریف که انّ لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها

گفت پیغمبر که نفحتهای حق / اندرین ایام می آرد سبق
گوش و هش دارید این اوقات را / در ربایید اینچنین نفحات را
نفحه آمد مر شما را دید و رفت / هر کرا میخواست جان بخشید و رفت
نفحهٔ دیگر رسید آگاه باش / تا ازین هم وا نمانی خواجه تاش
جان ناری یافت زو آتش کشی / جان مرده یافت ازوی جنبشی
جان ناری یافت ازوی انطفا / مرده پوشید از بقای او قبا
تازگی و جنبش طوبیست این / همچو جنبشهای خلقان نیست این
گر در افتد در زمین و آسمان / زهرهاشان آب گردد در زمان
خود ز بیم این دم بی منتها / باز خوان فابین ان یحملنها
ورنه خود اشفقن منها کی بدی / گر نه از بیمش دل کُه خون شدی
دوش دیگر لون این میداد دست / لقمهٔ چندی در آمد ره ببست
بهر لقمه گشته لقمانی گرو / وقت لقمانست ای لقمه برو
از هوای لقمهٔ این خار خار / از کف لقمان برون آرید خار
در کف او خار و سایش تیز نیست / لیک تان از حرص آن تمییز نیست
خار دان آنرا که خرما دیدهٔ / زانکه بس نان کور و بس نادیدهٔ
جان لقمان کان گلستان خداست / پای جانش خستهٔ خاری چراست
اشتر آمد این وجود خار خوار / مصطفی زادی برین اشتر سوار
اشترا تنگ گلی بر پشت تست / کز نسیمش در تو صد گلزار رست
میل تو سوی مغیلانست و ریگ / تا چه گل چینی ز خار مرده ریگ
ای بگشته زین طلب از کو بکو / چند گویی کین گلستان کو و کو
پیش ازان کین خار پا بیرون کنی / چشم تاریکست جولان چون کنی
آدمی کو می نگنجد در جهان / در سر خاری همی گردد نهان
مصطفی آمد که سازد همدمی / کلمینی یا حمیرا کلمی
ای حمیرا آتش اندر نه تو نعل / تا ز نعل تو شود این کوه لعل
این حمیرا لفظ تأنیثست و جان / نام تأنیثش نهند این تازیان
لیک از تأنیث جانرا باک نیست / روح را با مرد و زن اشراک نیست
از مؤنث و ز مذکر برترست / این نه آن جانست کز خشک و ترست
این نه آن جانست کافزاید ز نان / یا گهی باشد چنین گاهی چنان

ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها حدیث شریفنک بیاننده در

دیدی پیغمبر که حقدن نفحه لر / اولدی بو ایام اچنده جلوه گر
ایلک اول اوقاته سعی اشتاب / اولمغه اول نفحه لردن فیضیاب
نفحه حقدن فیض اولوب ایلر گذر / اهل استعداده جانلر بخش ایدر
اول مهیا نفحهٔ اخرایه سن / غفلت ایتمه نعمت کبرایه سن
آتش جان بولدی اندن انطفا / مرده یه جاندن ایدر فیض صفا
جان ناره اول ایدر بخش رشاش / جان مرده اندن ایلر انتعاش
اولدی بو جنبش چو طوبای جنان / بو دگلدر جنبش خلق جهان
گر زمین و آسمانه دوشه بو / هر برینک زهره سن ایلردی صو
آیت انا عرضنا دهشتها / ایتدی حق اخبار ان یحملنها
کورندر اشفقن منهاده آل / بلکه شکلدر خصوص جمله حال
دون گیجه ال ویردی فیض انتباه / اولدی برقاچ لقمه اما سدّ راه
ایلدی بر لقمه لقمانی گرو / لقمه در لقمانلغه دود و علو
ال چکوب غم لقمه سندن قیل مناص / خاردن اولسون کف لقمان خلاص
یوق کف لقمانده خار و سایه سی / حرصدر اول لقمه نک سرمایه سی
خاری خرما صانمه معذورسن / چونکه غایت کور مدک ناکورسن
جان لقمان اولدی گلزار خدا / رنج خار پای اکا اولمز روا
اشترا اولدی بو وجود خارخوار / مصطفی زاد ایسک اول اشتر سوار
تنک گلدر اشترا ظهرکده بار / نفحه سی سنده ویریر یوزبیک بهار
اولمده میلک مغیلانیله ریگ / گل ویره قالمی خار مرده ریگ
ای ولان بو مطلب ایله کو بکو / ایلین بو گلستانی جست و جو
ایتمدین تدبیر دفع خار پا / چشم بی نور ایله جولان ناروا
آدمی گرچه محیط اولدی جهان / بر سر خار ایله گاه اولور نهان
مصطفی نک اولدی نطق لازمی / کلمینی یا حمیرا کلمی
ای حمیرا آتشه قیل وضع نعل / تا او نعلیله اوله بو کوه لعل
بو حمیرا لفظ تأنیث اولدی جان / هم مؤنثدر عربده بی گمان
لیک تأنیث ایله جان بیریب و شک / بلکه اولمز مرد و زنله مشترک
جانه یوق تذکیر و تأنیثه محل / صانمه جان خشک و تره اوله بدل
بو دگل اول جانکه افزون ایده نان / اوله وصفی که چنین و که چنان

خوش کنندست خوش و عین خوشی　　بی خوشی نبود خوشی ای مرتشی
چون تو شیرین از شکر باشی بود　　کان شکر گاهی ز تو غائب شود
چون شکر گردی ز تأثیر وفا　　پس شکر کی از شکر باشد جدا
عاشق از خود چون غذا یابد رحیق　　عقل آنجا میشود گم ای رفیق
عقل جزوی عشق را منکر بود　　گرچه بنماید که صاحب سر بود
زیرک و داناست اما نیست نیست　　تا فرشته لا نشد آهرمنیست
او بقول و فعل یار ما بود　　چون بحکم حال آیی لا بود
لا بود چون او نشد از هست نیست　　چونکه طوعا لا نشد کرها بسیست
جان کمالست و ندای او کمال　　مصطفی فرمود ارحنا یا بلال
ای بلال افراز بانگ سلسلت　　ز اندمی کاندر دمیدم در دلت
ز اندمی کادم از ان مدهوش گشت　　هوش اهل آسمان بیهوش گشت
مصطفی بیخویش شد زان خوب صوت　　شد نمازش در شب تعریس فوت
سر از ان خواب مبارک بر نداشت　　تا نماز صبحدم آمد بچاشت
در شب تعریس پیش آن عروس　　یافت جان پاک ایشان دستبوس
عشق و جان هر دو نهانند و ستیر　　گر عروسش خوانده ام عیبی مگیر
از ملولی یار خامش کردمی　　گر همو مهلت بدادی یکدمی
لیک میگوید بگو هین عیب نیست　　جز تقاضای قضای غیب نیست
عیب باشد کو نبیند جز که عیب　　عیب کی بیند روان پاک غیب
عیب شد نسبت بمخلوق جهول　　نی بنسبت با خداوند قبول
کفر هم نسبت بخالق حکمت است　　چون بما نسبت کنی کفر آفتست
ور یکی عیبی بود با صد حیات　　بر مثال چوب باشد در نبات
در ترازو هر دو را یکسان کشند　　زانکه آن هر دو چو جسم و جان خوشند
پس بزرگان این نگفتند از گزاف　　جسم پاکان عین جان افتاد صاف
گفتشان و نفسشان و نقششان　　جمله جان مطلق آمد بی نشان
جان دشمندارشان جسمست صرف　　چون زیادا ز نرد او اسمست صرف
آن بخاک اندر شد و کل خاک شد　　این نمک اندر شد و کل پاک شد
آن نمک کز وی محمد املح است　　زان حدیث با نمک او افصح است
این نمک باقیست از میراث او　　با تو اند آن وارثان او بجو
پیش تو شسته ترا خود پیش کو　　پیش هستت جان پیش اندیش کو
گر تو خود را پیش و پس داری گمان　　بستهٔ جسمی و محرومی ز جان

دلکشادر بلکه عین دلکشی　　دلکش اولمز دلشکن ای مرتشی
چون شکردن اوله شیرینی سکا　　دسترس ممکن دکل هر گاه اکا
چون شکر ایده سنی حسن وفا　　پس شکر اولمز شکردن هیچ جدا
عاشقک ذاتنده وار ذوق رحیق　　عقل اولور گمگشته انده ای رفیق
عشقی عقل خودستا منکر اولور　　گرچه کیم صورتده صاحب سر اولور
گرچه داناصورتی اما دکل　　اهرمندر یا فرشته لا دکل
قول و فعلیله با قلسه یار در　　حکم حال ایله ولی اغیار در
لا اولور چون ایتمیه ترک وجود　　اضطراری بوجود اولور عنود
روح کاملدن ندا در هم کمال　　دیدی پیغمبر ارحنا یا بلال
ای بلال آوازکی ایتسون بلند　　اول نفسکیم قلبکه ایتدی نشو و مند
اول نفسدر آدمی مدهوش ایدن　　آسمان مخلوقنی بیهوش ایدن
مصطفادن ایتدی اول صوت نیاز　　لیلهٔ تعریسده فوت نماز
اولمدی بیدار خواب اول محترم　　اولدی قوشلق اول نماز صبحدم
لیلهٔ تعریس اولوب فیض عروس　　گلدی ارواحه صفای دستبوس
عشق و جانک هر بری مستور در　　بیل عروسیله ادا معذور در
سویلمزدم اولسه گر جانان ملول　　اولسه یاخود بر نفس مهلت قبول
لیک دیر کیم سویله یوق عاشقده عیب　　کیم ضروریدر قضای حکم غیب
عیب او در دائم شهودی عیبدر　　گورمز عیبی رجال الغیبدر
عیب اولور منسوب مخلوق جهول　　یوق قبول خالقه نسبت فضول
خالقه نسبتله واردر حکمتی　　خالقه نسبت اولدی کفرک آفتی
عیبکم ضمننده اولسه صد هنر　　قند ایچنده چوبه تشبیه ایتدیلر
ایکیسن یکسان چکر میزانیان　　کیم نبات و چوب اولور چون جسم و جان
ایلمز مردان حق قولنده لاف　　جسم پاکان اولدی نقش جان صاف
نفس و نقش و قول انلرده عیان　　جان مطلق اولدی اما بی نشان
جان اعداسی او قومک جسم صرف　　چون زیادا نرد اولدی اسم صرف
اول عدو خاک ایچره گتدی اولدی خاک　　بو تن پاکان نمکده اولدی پاک
اول نمک کاندن نبی املح ایدی　　جمله دن تحدیث ایله افصح ایدی
اول نمک میراث باقیدر بزه　　وارثان هردم ملاقیدر بزه
همنشینکدر رقنی سنده طلب　　وارمی سنده خواهش درس ادب
وار ایسه پیش و پسکده گر گمان　　اولدک ای آلوده تن محروم جان

زیر و بالا پیش و پس وصف تنست   بی جهتها ذات جان روشنست
برگشا از نور پاک شه نظر   تا نپنداری تو چون کوته نظر
که همینی در غم و شادی و بس   ای عدم کو مر عدم را پیش و پس
روز باران است میرو تا بشب   نی ازین باران ازان باران رب

زیر و بالا پیش و پسدر وصف تن   بی جهتدر ذات جان فهم ایلەسن
آچ گوزک اول صاحب نور بصر   اولمە اهل ظن کبی کوتە نظر
گر غم و شادی دیدە دائم بویلەسن   یوقلغە پیلدرندر پیش و پسن
روز باراندر ولی قیل عزم راه   مانع اولمز سا کە باران آلە

قصهٔ سؤال کردن عایشه رضی الله عنها از مصطفی صلی الله علیه وسلم که امروز باران بارید چون تو سوی گورستان رفتی جامه ات چون تر نیست

مصطفی روزی بگورستان برفت   با جنازهٔ مردی از یاران برفت
خاک را در گور او آگنده کرد   زیر خاک آن دانه‌اش را زنده کرد
این درختانند همچون خاکیان   دستها برکرده اند از خاکدان
سوی خلقان صد اشارت میکنند   وانکه گوشستش عبارت میکنند
اهل عبرت رازها را گوش کند   غافلان آوازها را گوش کند
با زبان سبز و با دست دراز   از ضمیر خاک میگویند راز
همچو بطان سر فرو برده بآب   گشته طاوسان و بوده چون غراب
در زمستانشان اگر محبوس کرد   آن غرابان را خدا طاوس کرد
در زمستانشان اگرچه داد مرگ   زنده شان کرد از بهار و داد برگ
منکران گویند خود هست این قدیم   این چرا بندیم بر رب کریم
جمله پندارد که این خود دائمست   در قدم این جمله عالم قائمست
کوری ایشان درون دوستان   حق برویانید باغ و بوستان
هر گلی کاندر درون بویا بود   آن گل از اسرار کل گویا بود
بوی ایشان رغم انف منکران   گرد عالم میرود پرده دران
منکران همچون جعل از بوی گل   یا چو نازک مغز از بانگ دهل
خویشتن مشغول میسازند و غرق   چشم می دزدند ازین لمعان برق
چشم می دزدند وانجا چشم نی   چشم آن باشد که بیند مأمنی
چون ز گورستان پیمبر باز گشت   سوی صدیقه شد و همراز گشت
چشم صدیقه چو بر رویش فتاد   پیش آمد دست بر وی می نهاد
بر عمامه و روی او و موی او   بر گریبان و بر و بازوی او
گفت پیغمبر چه میجویی شتاب   گفت باران آمد امروز از سحاب

حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم تشریف مقابر مسلمین ایدوب عودت عالیلرنده عایشة الصدیقه رضی الله عنها بوکون تقاطر ایلین باراندن لباس شرافت مماسکزده نه عجب اثر و علامت یوقدر دیو سؤال ایتدیکیدر

گتدی گورستانە برگون مصطفا   بر جنازە ایلە بر وفق وفا
قبرنە طفیلە اولدی خاکریز   دانەسن ایتدی نایاب و عزیز
بو آغاجلر مردگان آسا مدام   خاکدن آچمش اللر ایلر قیام
خلقە ایلرلر اشارت دائما   هر کشی واقف دکل اما اکا
اهل عبرت رازلر گوش ایتدە   غافلان آوازلر گوش ایتدە
السن خضرا ایلە دست دراز   خاکدن ایتکدە خلقە کشف راز
آبە مستغرق بو بط بی ریب و شک   زاغ ایکن طاوس اولورلر بیک بیک
گرچە هنگام شتا محبوس ایدر   اول غرابانی خدا طاوس ایدر
قیش گوننده اولسەلر عریان مرگ   نوبهار ایلە بولورلر شاخ و برگ
منکر حشر ایلر اسناد قدم   بو وجودی حقدن آلورکن عدم
ظن ایدرلر عالمی دائم اولە   نفسی ایلە تا ازل قائم اولە
رغم ایچون اعدایە قلب دوستان   اولدی حقدن رشک باغ و بوستان
هر گل اندە دلکش و بویا اولور   رازکلدن گوللری گویا اولور
رغمنە منکرلرک اول بوی خوب   سو بسو ایتکدە در جذب قلوب
چون جعل هر پیرکە خصم بوی گل   شخص نازک مغزە یا بانگ دهل
شغل دنیا ایلە انلر غرق اولور   دیدە دوز التماع برق اولور
کوردلر منکران بی بصر   چشم اودرکیم جای امنی فرق ایدر
عودت ایتدی چون مقابردن نبی   خانهٔ صدیقە اولدی مطلبی
عایشە کوردکدە فخر عالمی   خدمتندە ایتدی عرض خرمی
باقدی روی و موی عنبر بارنە   هم گریبان و سر و دستارنە
دیدی پیغمبر ندر بو جست و جو   دیدی بوگون آلدی باران سو بسو

جامهات می بجویم در طلب ❊ ترنمی پسنم ز باران ای عجب
کفت چه بر سر فکندی از ازار ❊ کفت کردم آن ردای تو خمار
کفت بهر آن نمود ای پاک جیب ❊ چشم پاکت را خدا باران غیب
نیست آن باران ازین ابر شما ❊ هست ابری دیکر و دیکر سما

جامه کزده ایلدم امّا نظر ❊ بو عجب کیم یوق مطردن بر اثر
دیدی سر پوشنك ندن ایدی سنك ❊ دیدی اولمشدی ردای احسنك
دیدی آنكچون خدای شاك و رب ❊ ایلدی مشهود کی باران غیب
اول مطر بو ابر ایله اولمز روان ❊ بشقه در آنكا سحاب و آسمان

تفسیر بیت حکیم سنایی رحمة الله علیه

آسمانهاست در ولایت جان ❊ کار فرمای آسمان جهان
در ره روح پست و بالاهاست ❊ کوههای بلند و دریاهاست

معنیٔ قول سنایی اولدی بو ❊ رمز جانی ایله انده جست و جو
وارنچه آسمان عالم جان ❊ کار فرمای آسمان جهان
وار طریقنده پست و بالاسی ❊ کوهسار بلند و دریاسی

غیب را ابری و آبی دیکرست ❊ آسمان و آفتاب دیکرست
این جهان باران ز ابر دیکرست ❊ رحمت حق در نزولش مضمرست
ناید آن الّا که بر خاصان بدید ❊ باقیان فی لبس من خلق جدید
هست باران از پی پرورد کی ❊ هست باران از پی پژمرد کی
نفع باران بهاران بو العجب ❊ باغرا باران پاییزی چو تب
آن بهاری ناز پرورد ش کند ❊ وین خزانی ناخوش و زردش کند
همچنین سرما و باد و آفتاب ❊ بر تفاوت دان و سر رشته بیاب
همچنین در غیب انواعست این ❊ در زیان و سود و در ربح و غبین
این دم ابدال باشد زان بهار ❊ در دل و جان روید از وی سبزه زار
فعل باران بهاری با درخت ❊ آید از انفاس شان در نیکبخت
کر درخت خشك باشد در مکان ❊ عیب آن از باد جان افزا مدان
باد کار خویش کرد و بر وزید ❊ آنکه جانی داشت بر جانش کزید

ملك غیبك ابر و آبی بشقه در ❊ آسمان و آفتابی بشقه در
بشقه ابر کدر او باران خدا ❊ انده مضمر فضل و احسان خدا
بیل بو باران اولدی خاصانه بدید ❊ غیر یلر فی لبس من خلق جدید
بر مطر پرورده ایلر آدمی ❊ بر مطر پژمرده ایلر عالمی
نفعی باران بهارك بو العجب ❊ لیك باران خریف اولدی چو تب
دلکش ایلر باغی باران بهار ❊ لیك باران خزان آشفته کار
بویله در سرما و باد و آفتاب ❊ بیل تفاوت اوزره در بو آب و تاب
غیبده هم وار در انواع نهان ❊ کنج و رنج آسا و چون سود و زیان
وار دمنده اولیانك اول بهار ❊ رسته اندن جان و دلده سبزه زار
فیض باران بهار اشجاره در ❊ انلرك انفاسی خود اخیاره در
خشك اولان اشجار ایچون یوقدر نما ❊ یوخسه یوق نقصان باد جانفزا
باد اولوب در کار فیض اولور وزان ❊ مستعد فیضه ایلر فیض جان

در بیان این حدیث که اغتنموا برد الربیع فانه یعمل بابدانکم کما یعمل باشجارکم واجتنبوا برد الخریف فانه یعمل بابدانکم کما یعمل باشجارکم

اغتنموا برد الربیع فانه یعمل بابدانکم کما یعمل باشجارکم واجتنبوا برد الخریف فانه یعمل بابدانکم کما یعمل باشجارکم
حدیث شریفنك بیاننده در

کفت پیغمبر ز سرمای بهار ❊ تن مپوشانید یاران زینهار
زانکه با جان شما آن میکند ❊ کان بهاران با درختان میکند
لیك بکریزید از سرد خزان ❊ کان کند کو کرد با باغ و رزان
راویان اینرا بظاهر برده اند ❊ هم بران صورت قناعت کرده اند
بیخبر بودند از جان آن کروه ❊ کوه را دیده ندیده کان بکوه
آن خزان نزد خدا نفس و هواست ❊ عقل و جان عین بهارست و بقاست

دیدی پیغمبر که سردیٔ بهار ❊ بیل غنیمتدر کرکدر اعتبار
سرزده اول فیضی ایدر کیم سر بسر ❊ ایلیوب اشجاره ایلر بهره ور
لیك سردیٔ خزاندن الحذر ❊ باغ و راغه ایتدیکن در کار ایدر
ظاهره حمل ایتدی کرچه راویان ❊ اولدیلر قانع اکا اهل بیان
بیخبر در اندن امّا اول کروه ❊ کوه ظاهر در کورنمز کان کوه
اول خزاندر معنیده نفس و هوا ❊ عقل و جان عین بهار جانفزا

مر ترا عقلیست جزوی در نهان ‖ کامل العقلی بجو اندر جهان
جزو تو از کل او کلی شود ‖ عقل کل بر نفس چون غلی شود
پس بتاویل این بود کانفاس پاک ‖ چون بهارست و حیات برگ و تاک
از حدیث اولیا نرم و درشت ‖ تن مپوشان زانکه دینتراست پشت
گرم گوید سرد گوید خوش بگیر ‖ تا ز گرم و سرد بجهی وز سعیر
گرم و سردش نوبهار زندگیست ‖ مایهٔ صدق و یقین و بندگیست
زان کزو بستان جانها زنده است ‖ زین جواهر بحر دل آگنده است
بر دل عاقل هزاران غم بود ‖ گر ز باغ دل خلالی کم بود

سنده جزؤیدر بو عقل بو العجب ‖ ایده کور بر کامل العقلی طلب
جزؤک اول کل ایله البت کل اولور ‖ عقل کل نفسدنی یه غل اولور
اولدی تأویل ایله انفاس خیار ‖ فی المثل فیض حیات نوبهار
گر درشت و نرم قول اولیا ‖ غافل اولمه نفع محض اولدی سکا
گرم و سرد مرشدی خوش طوت مدد ‖ گرم و سرد دوزخه تا اوله سد
گرم و سرد یدر بهار جانفزا ‖ مایهٔ صدق و یقین اولدی سکا
کیم انکله باغ جان رونق بولور ‖ بحر دل اول جوهر ایله پر اولور
مرد دانایه ویرر حزن و کدر ‖ باغ دلده اولسه بر نقصان اگر

پرسیدن صدیقه از مصطفی صلی الله علیه وسلم که سرّ باران امروزین چه بود

عائشة الصدیقه رضی الله عنها سلطان انبیا صلی الله علیه وسلم افندمزدن بوکونکی یغمورک سرّی ندر دیو سؤال ایتدیکیدر

عایشه کان گوهر درج کمال ‖ کرد او فخر دو عالم را سؤال
گفت صدیقه که ای زبدهٔ وجود ‖ حکمت باران امروزین چه بود
این ز باران‌های رحمت بود یا ‖ بهر تهدیدست و عدل کبریا
این از آن لطف بهاریات بود ‖ یا ز پاییزی پر آفات بود
گفت این از بهر تسکین غمست ‖ کز مصیبت بر نژاد آدمست
گر بر آن آتش بماندی آدمی ‖ بس خرابی در فتادی و کمی
این جهان ویران شدی اندر زمان ‖ حرصها بیرون شدی از مردمان
استن این عالم ای جان غفلتست ‖ هوشیاری این جهان را آفتست
هوشیاری زان جهانست و چو آن ‖ غالب آید پست گردد این جهان
هوشیاری آفتاب و حرص یخ ‖ هوشیاری آب و این عالم وسخ
زان جهان اندک ترشح میرسد ‖ تا نغرد در جهان حرص و حسد
گر ترشح بیشتر گردد ز غیب ‖ نی هنر ماند درین عالم نه عیب
این ندارد حد سوی آغاز رو ‖ سوی قصهٔ مرد مطرب باز رو

عایشه اول گوهر درج کمال ‖ ایلدی فخر دو عالمدن سؤال
دیدیکم ای واقف علم لدن ‖ یغمور اولمقده ندر حکمت بوگون
بو مطر باران رحمتمی عجب ‖ یوخسه عدل حق ایله تهدید رب
عالمک لطف ربیعیاتمی ‖ یا خریف ایا منک آفاتمی
دیدی بو تسکین غمندر عالمه ‖ کیم قونلمشدر نهاد آدمه
قالسه اول آتش ایله آدم اگر ‖ دلخراب حزن اولوردی سربسر
بو جهان ویران اولوردی اول زمان ‖ بی امل حیران اولوردی مردمان
غفلت اولدی کار دنیایه مدار ‖ رغبت ایتمزاکه مرد هوشیار
هوشیاری اولدی عقبادن نشان ‖ اولسه غالب پست اولوردی بو جهان
هوشیاری شمسدر حرص ایسه یخ ‖ هوشیاری آبدر غفلت وسخ
اول جهاندن رشحه گلمکده اقل ‖ اولمیه تا منقطع حرص و امل
غیبدن اولسه ترشح بیشتر ‖ قالمز ایدی کمسه ده عیب و هنر
حدی یوقدر بو سخن اولمز تمام ‖ پیرچنگی‌یه ینه گلسون کلام

بقیهٔ قصهٔ پیر چنگی و بیان مخلص او

پیرچنگینک بقیهٔ قصه‌سی و مخلص حالی بیاننده در

مطربی کزوی جهان شد پر طرب ‖ رسته زاوازش خیالات عجب
از نوایش مرغ دل پران شدی ‖ وز صدایش هوش جان حیران شدی
چون بر آمد روزگار و پیر شد ‖ باز جانش از عجز پشه گیر شد
پشت او خم گشت همچون پشت خم ‖ ابروان بر چشم همچون پالدم

پر طرب مطرب ایدی خلقه مدام ‖ اولدی صوتی کار و نقش شوق تام
نغمه‌سندن مرغ دل پرّان ایدی ‖ نالشندن هوش جان حیران ایدی
چونکه گچدی روزگاری اولدی پیر ‖ عجز قیلدی باز جانن پشه گیر
پشتی خم گشته مثال پشت خم ‖ ابروان چشمنده گویا پالدم

گشت آواز لطیف جانفزاش / زشت و نزد کس نیرزیدی بلاش
آن نوای رشک زهره آمده / همچو آواز خر پیری شده
خود کدامین خوش که او ناخوش نشد / یا کدامین سقف کان مفرش نشد
غیر آواز عزیزان در صدور / که بود از عکس دمشان نفخ صور
اندرونی کاندرو ما مست از وست / نیستی کین هستهامان هست از وست
کهربای فکر و هر آواز او / لذت الهام و وحی و راز او
چونکه مطرب پیرتر گشت و ضعیف / شد ز بی کسبی رهین یک رغیف
گفت عمر و مهلتم دادی بسی / لطفها کردی خدایا با خسی
معصیت ورزیده‌ام هفتاد سال / باز نگرفتی ز من روزی نوال
نیست کسب امروز مهمان توام / چنگ بهر تو زنم کان توام
چنگ را برداشت و شد الله جو / سوی گورستان یثرب آه گو
گفت خواهم از حق ابریشم بها / کو بنیکویی پذیرد قلبها
چنگ زد بسیار و گریان سر نهاد / چنگ بالین کرد و بر گوری فتاد
خواب بردش مرغ جان از حبس رست / چنگ و چنگی را رها کرد و بجست
گشت آزاد از تن و رنج جهان / در جهان ساده و صحرای جان
جان او آنجا سرایان ماجرا / کاندر اینجا گر بماندندی مرا
خوش بدی جانم درین باغ و بهار / مست این صحرا و غیبی لاله زار
بی پر و بی پا سفر میکردمی / بی لب و دندان شکر میخوردمی
ذکر و فکری فارغ از رنج دماغ / کردمی با ساکنان چرخ لاغ
چشم بسته عالمی میدیدمی / ورد و ریحان بی کفی می چیدمی
مرغ آبی غرق دریای عسل / عین ایوبی شراب و مغتسل
که بدو ایوب از پا تا بفرق / پاک شد از رنجها چون نور شرق
مثنوی در حجم اگر بودی چو چرخ / در نگنجیدی درو زین نیم برخ
کان زمین و آسمان بس فراخ / کرد از تنگی دلم را شاخ شاخ
وین جهانی کاندرین خوابم نمود / از گشایش پر و بالم را گشود
این جهان و راهش ار پیدا بدی / کم کسی یک لحظه‌ای آنجا بدی
امر می آمد که نی طامع مشو / چون ز پایت خار بیرون شد برو
مول مولی میزد آنجا جان او / در فضای رحمت و احسان او

درخواب گفتن هاتف مر عمر را رضی الله عنه که چندین زر از بیت المال بآن مرده که در گورستان خفته است

اولدی صوت جانفزاسی دلخراش / ناله سندن هر کس ایلردی تلاش
زهره تاب اولان نوای بی بدل / اولدی آواز خر پیره مثل
قنده در اول خوب کیم کور مرکدر / وارمی بر سقف اولمیه زیر و زبر
اول مکر اوله عزیزان گزین / نفخ صوره دملری اوله رهین
دللری بزدلکه مست اندن قلوب / سوجود اتا وجود انلرله خوب
کهربای فکرت و آواز در / مصدر الهام و وحی و راز در
چونکه مطرب پیر اولوب اولدی ضعیف / پیرلکدن اولدی محتاج رغیف
دیدی ویردک مهلت و عمر ای کریم / ایلدک بن خاکه چوق لطف عظیم
مشق عصیان ایلدم هفتاد سال / ایتمدک برگونده هیچ قطع نوال
یوق بوگون کسبم اولوب مهمان سکا / چنگم ایله اولمشم نالان سکا
چنگن آلدی ایلیوب ذکر اله / تا مدینه قبرنه ایتدی جلوه گاه
دیدی مطلوبم در ابریشم بها / قلب پاکی حق ایدر غمدن رها
چالدی چنگن اولدی چوق چوق گریه ناک / چنگی بالین ایتدی اولدی سر بخاک
مرغ جانی خوابه میل ایتدی همان / چنگ و چنگی اولدی در خواب امان
اولدی آزاد تن و رنج جهان / ایتدی سیر ملکت و صحرای جان
انده دوشدی جانه بو ماجرا / بونده قالسم آه بی چون و چرا
منت جان ایدی بو باغ و بهار / ملک غیبی ده نه خوش بولاله زار
ایلر ایدم بی پر و بی پا سفر / نقل اولوردی بی لب و دندان شکر
ذکر و فکر آسوده قلب و دماغ / ساکنان چرخ ایله سرگرم لاغ
چشم بسته عالمی کورسم عیان / بی کف اولسم انده گلچین جنان
مرغ آبی غرق دریای عسل / عین ایوبی شراب مغتسل
انده ایوب اولدی از پا تا بفرق / درد و علتدن بری نوره غرق
اولسه چون افلاک حجم مثنوی / اکه صغمزدی بو راز معنوی
کیم سما و ارض اولمشکن فراخ / تنگلکدن قلبم ایتدی شاخ شاخ
بو جهانکم اولدی خوابمده عیان / پرگشا ایتدی بنی بی این و آن
اول جهانک راهی ظاهر اولسه گر / آز اولوردی رهروان تیز پر
اولدی امر ایتمه توقع اول یکا / دفع خار پای لازمدر سکا
ایلدی انده توقف جان پیر / مطلبی احسان مولای قدیر

عمر رضی الله عنه یه منامنده بیت المالدن شوقدر مال مزارستانده یاتان کمسه‌یه ویردیو هاتفدن ندا کلدیکیدر

آنزمان حق بر عمر خوابی گماشت — تاکه خویش از خواب نتوانست داشت

در عجب افتاد کین معهود نیست — این زغیب افتاد بیمقصود نیست

سر نهاد و خواب بردش خواب دید — کامدش از حق ندا جانش شنید

آن ندایی کاصل هر بانگ و نواست — خود ندا آنست و این باقی صداست

ترک و کرد و فارسی گو و عرب — فهم کرده آن ندابی گوش و لب

خود چه جای ترک و تاجیکست و زنگ — فهم کردست آن ندارا چوب و سنگ

هر دمی از وی همی آید الست — جوهر و اعراض میکردند هست

گر نمی آید بلی زیشان ولی — آمدنشان از عدم باشد بلی

زانچه گفتم من زفهم سنگ و چوب — در بیانش قصهٔ هش دار خوب

آنچه گفتم زاگهیٔ چوب و سنگ — در بیانش قصه بشنو بی درنگ

اولزمان طاری اولوب فاروقه خواب — قالمدی تدبیر دفعه انده تاب

کلدی خواب بی محل اکه عجب — دیدی وار در حکمت بیچون رب

خوابه واردی ایلیوب قصد منام — کلدی حقدن سرّ نه غیبی پیام

بو ندا اماکه اصل هر ندا — اول ندا در ماعدا جمله صدا

کرد و تاتار و عجم ترک و عرب — اول صدایی فهم ایدر بی گوش و لب

صانمه انلر فهم ایدر انجق همان — اول ندایی چوب و سنک اکلر عیان

هر نفس اندن کلور رمز الست — جوهر و اعراض اولور فهم ایله مست

یوق ولی ظاهرده انلردن ولی — سرّ تکوین عدم اولدی بلی

فهم چوب و سنکی کیم ایتدم بیان — بر حکایت ایلیم طوت گوش جان

کورندر اثبات فهم چوب و سنک — قصه دن اول حصه یاب بی درنگ

قصهٔ نالیدن ستون حنانه چون برای پیغمبر صلی الله علیه وسلم منبر ساختند که جماعت انبوه شدند گفتند که ما روی مبارک ترا بهنگام وعظ نمی بینیم و شنیدن رسول علیه السلام وصحابهٔ کرام آن ناله را و سؤال و جواب مصطفی صلی الله علیه وسلم باستن صریح

ستون حنانه نک ایکلدیسی بیاننده درکه اصحاب گزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین یا رسول الله اثنای وعظ و بیانکزده مبارک جمال شریفکزی رؤیت متعذر در دیو منبر انشا ایلدکلرنده جذع النخلک انین و ناله ایدوب جمله حضارک استماعی و رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک ستون ایله سؤال و جوابیدر

استن حنانه از هجر رسول — ناله میزد همچو ارباب عقول

در میان مجلس وعظ آنچنان — کز وی آگه گشت هم پیر و جوان

در تحیر مانده اصحاب رسول — که چه می نالد ستون با عرض و طول

گفت پیغمبر چه خواهی ای ستون — گفت جانم از فراقت گشت خون

مسندت من بودم از من تاختی — بر سر منبر تو مسند ساختی

پس رسولش گفت ای نیکو درخت — ای شده با سرّ تو همراه بخت

گر تو خواهی سازمت پربار نخل — تا برد شرقی و غربی از تو دخل

یا دران عالم حقت سروی کند — تا تر و تازه بمانی تا ابد

گفت آنخواهم که دائم شد بقاش — بشنو ای غافل کم از چوبی مباش

آن ستون را دفن کرد اندر زمین — تا چو مردم حشر گردد یوم دین

تا بدانی هر کرا ایزد بخواند — از همه کار جهان بی کار ماند

هر کرا باشد زیزدان کار و بار — یافت بار آنجا و بیرون شد زکار

آنکه او را نبود از اسرار داد — کی کند تصدیق او نالهٔ جماد

گوید آری نی زدل بهر وفاق — تا نگویندش که هست اهل نفاق

جذع نخله کار ایدوب هجر رسول — ایکلدی مانند ارباب عقول

مجلس وعظ ایدی ایتدکجه حنین — استماع ایلردی جمله مؤمنین

قالدیلر حیرتده اصحاب رسول — کیم اوله نالنده فرع بی اصول

دیدی پیغمبر ندر بو ای ستون — دیدی بغرم اولدی هجرا کله خون

بن اولورکن سایه دار خدمتک — شمدی منبر در مقام حضرتک

پس اکا دیدی نبی کیم ای درخت — سنده پنهان سرّ سعد انجام بخت

استرلسک اوله سن نخل گزین — خلق عالم اوله سندن میوه چین

یا سنی حق سرو رعنا ایلیه — عالم باقیده ابقا ایلیه

دیدی مطلوبم بقادر دمبدم — دیگله ای غافل اغاچدن اولمه کم

اول ستونی ایلدی دفن زمین — حشر اوله مردم کبی تا یوم دین

بیلکه حق تا بر قولن مقبول ایدر — عالم فانیده بی مأمول ایدر

هر کیمه حقدن اولورسه اعتبار — عالم باقیده بولدی کار و بار

انده کیم یوق سرّ حقه اعتماد — ایلمز تصدیق افغان جماد

صورتا تصدیق ایدر بالاتفاق — لیک قلبی تابع اهل نفاق

کر نبندی واقفان امر کن   درجهان رد کشته بودی این سخن
صد هزاران اهل تقلید و نشان   افکندشان نیم وهمی در کمان
که بظن تقلید و استدلالشان   قایمست وجمله پر و بالشان
شبههٔ انکیزد آن شیطان دون   درفند این جمله کوران سرنکون
پای استدلالیان چوبین بود   پای چوبین سخت بی تمکین بود
غیر آن قطب زمان دیده ور   کز ثباتش کوه کردد خیره سر
پای نابینا عصا باشد عصا   تا نیفتد سرنکون او بر حصا
آن سواری کو سپه را شد ظفر   اهل دین را کیست سلطان بصر
با عصا کوران اکر ره دیده اند   در پناه خلق روشن دیده اند
کر نه بینایان بودندی و شهان   جمله کوران مرده اندی درجهان
نی ز کوران کشت آیدنی درود   نی عمارت نی تجارتها وسود
کر نکردی رحمت و افضالتان   در شکستی چوب استدلالتان
این عصا چه بود قیاسات و دلیل   آن عصا که دادشان بینا جلیل
چون عصا شد آلت جنک و نفیر   آن عصا را خرد بشکن ای ضریر
او عصاتان داد تا پیش آمدید   آن عصا از خشم هم بروی زدید
حلقهٔ کوران بچه کار اندرید   دیدبان را درمیانه آورید
دامن او کیر کو دادت عصا   درنکر کآدم چها دید از عصا
معجزهٔ موسی و احمد را نکر   چون عصا شد مار و استن با خبر
از عصا ماری و از استن حنین   پنج نوبت میزنند از بهر دین
کر نه نامعقول بودی این مزه   کی بدی حاجت بچندین معجزه
هرچه معقولست عقلش میخورد   بی بیان معجزه بی جزر و مد
این طریق بکر نامعقول بین   در دل هر مقبلی مقبول بین
همچنان کز بیم آدم دیو و دد   در جزایر در رمیدند از حسد
هم ز بیم معجزات انبیا   سرکشیده منکران زیر کیا
تا بناموس مسلمانی زیند   در تسلس تا ندانی که کیند
همچو قلابان بران نقد تباه   نقره می مالند و نام پادشاه
ظاهر الفاظشان توحید و شرع   باطن آن همچو در نان تخم صرع
فلسفی را زهره نی تا دم زند   دم زند دین حقش برهم زند
دست و پای او جماد و جان او   هرچه کوید آن دو در فرمان او
با زبان کرچه که تهمت می نهند   دست و پاهاشان کواهی میدهند

اولمسه تصریح صدق امر کن   بلکه اولمزدی مصدق بو سخن
نیجه یوز بیک اهل تقلید و نشان   اولدیلر افتادهٔ وهم وکمان
ظن ایله تقلید و استدلال ایدر   وهم وظنی بند پر و بال ایدر
شبهه القا ایلیوب شیطان دون   چاه اضلاله دوشرلر سرنکون
پای استدلالیان چوبین اولور   پای چوبین ایسه بی تمکین اولور
بشقه در اما که اهل صدق بال   خیره سرانک ثباتندن جبال
پای نابینالرک اولدی عصا   ایتمیه تا سرنکون سنک وحصا
عسکره بر آتلی اولدیسه ظفر   کیمدر اهل قلبه سلطان بصر
ایلر اعمالر عصادن فرق راه   انلره معنیده خلق اولدی پناه
اولمسه اهل بصرله کر شهان   جای عیش اولمزدی عمیانه جهان
کورا ایچون ممکن دکل زرع وحصاد   یا تجارت ایله تحصیل زواد
اولمسیدی رحمت و افضال حق   چوب استدلال اولوردی کسر و شق
اول عصا اولدی قیاسات و دلیل   ایتدی اعطا اول بصیر و اول جلیل
چون عصا در آلت جنک و نفیر   اول عصایی قیل شکسته ای ضریر
اول عصا کیم ویردی حق یول بولدیکز   هم عصا بخشایه عاصی اولدیکز
چاره کز ای زمرهٔ عمیان همان   بر بصیری ایلکدر در میان
کل عصا بخشک رضاسن پیشه قیل   سرکذشت آدمی اندیشه قیل
معجزات احمد و موسایه باق   بیل ستون و ماری چوب ونایه باق
کیم عصا مار و ستون ایتدی حنین   پنج نوبت اولدی زیب اهل دین
اولسه نا معقول و مستحسن بزه   حاجت اولمزدی بو دکلی معجزه
هر نه معقول اولدی عقل ایلر قبول   بی بیان و نقل و بی فرع و اصول
کر ره نا رفته نا معقولدر   کور که مرد مقبله مقبولدر
خوف ایدوب آدمدن اولدی دیو و دد   دشت و کهساره ایچره محبوس حسد
اولدی خوف معجزات انبیا   منکرینه برق قهر کبریا
ایلیوب ناموس اسلامی مدار   ستر احوال ایتدیلر بی اختیار
همچو قلابان ایدوب نقد تباه   سکهٔ سلطانی ایلرلر پناه
ظاهری احکام شرعه مستند   باطننده باطل ایله متحد
فلسفیده زهره یوقدر ایده دق   کیم انی مقهور ایدر بو دین حق
دست و پا اولدی جماد آسا و جان   هر نه امر ایتسه اولور فرمانبران
تهمة بولسه لسانی ایله راه   اللری آیقلری اولدی کواه

اظهار معجزهٔ پیغمبر علیه السلام بسخن آمدن سنک ریزه در دست ابو جهل وکواهی دادن آن سنک ریزه برحقیقت محمد علیه السلام و برسالت او

سنکها اندر کف بو جهل بود   کفت ای احمد بکو این چیست زود
کر رسولی چیست در مشتم نهان   چون خبر داری ز راز آسمان
کفت چون خواهی بکویم آن چهاست   یا بکویند آن که ما حقیم و راست
کفت بو جهل این دوم نادرترست   کفت آری حق از آن قادرترست
از میان مشت او هر پاره سنک   در شهادت کفتن آمد بی درنک
لا اله کفت و الا الله کفت   کوهر احمد رسول الله سفت
چون شنید از سنکها بو جهل این   زد ز خشم آن سنکها را بر زمین
کفت نبود مثل تو ساحر دکر   ساحرانرا سر تویی و تاج سر
خاک بر فرقش که بد کور و لعین   چشم او ابلیس آمد خاک بین

بقیهٔ قصهٔ مطرب و پیغام رسانیدن امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه با او و آنچه هاتف آواز داد

باز کرد و حال مطرب کوش دار   زانکه عاجز کشت مطرب ز انتظار
بانک آمد مر عمر را کای عمر   بندهٔ ما را ز حاجت باز خر
بندهٔ داریم خاص و محترم   سوی کورستان تو رنجه کن قدم
ای عمر برجه ز بیت المال عام   هفتصد دینار در کف نه تمام
پیش او بر کای تو ما را اختیار   این قدر بستان کنون معذور دار
این قدر از بهر ابریشم بها   خرج کن چون خرج شد اینجا بیا
پس عمر زان هیبت آواز جست   تا میان را بهر این خدمت ببست
سوی کورستان عمر بنهاد رو   در بغل همیان دوان در جست و جو
کرد کورستان دوانه شد بسی   غیر آن پیر او ندید آنجا کسی
کفت این نبود دکر باره دوید   مانده کشت و غیر آن پیر او ندید
کفت حق فرمود ما را بنده ایست   صافی و شایسته و فرخنده ایست
پیر چنکی کی بود خاص خدا   حبذا ای سر پنهان حبذا
بار دیکر کرد کورستان بکشت   همچو آن شیر شکاری کرد دشت
چون یقین کشتش که غیر پیر نیست   کفت در ظلمت دل روشن بسیست
آمد او با صد ادب آنجا نشست   بر عمر عطسه فتاد و پیر جست

معجزهٔ پیغمبری اولمق اوزره ابو جهلک کفنده نهان ایلدیکی سنک ریزه لر نطقه کلوب حقیت احمدی و حقیقت محمدی علیه الصلاة والسلامه شهادت ایلدیکیدر

اولدی بو جهلک النده ریزه سنک   پیل ندر دیدی نبی یه بی درنک
طوتدیغم سویله رسول ایسک اکر   کیم ویررسن آسماندن سن خبر
دیدی سویله مطلبک بیلکم وکاست   یا دیسونلر بن اسم کر حق وراست
دیدی بو جهل اول قتی نادرت نما   دیدی پیغمبر خدا قادر اکا
ایتدی کفنده انک هر ریزه سنک   صدقله عرض شهادت بی درنک
انلرک تسبیحی الا الله ایدی   هم محمددر رسول الله دیدی
کوش ایدوب بو قولی بو جهل لعین   ایلدی احجاری القای زمین
دیدی ساحر سنکه یوق سا که نظیر   ساحرانه تاج سرسن هم امیر
باشنه طپراق که کور ایدی لعین   ایلدی ابلیس چشمن خاک بین

پیر چنکی نک بقیهٔ قصه سی و امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه حضرتلرینک برموجب ندای هاتف اکا ابلاغ پیام ایتدیکیدر

کل ینه کوش ایله مطرب حالنی   انتظار و عجز ایله احوالنی
کلدی فاروقه ندا کیم یا عمر   برقولم وار حاجتن قیل معتبر
عبد مقبلدر او عبد بی نوا   سمت کورستانده در منزل اکا
ایلیوب اخراج بیت المال عام   یدی یوز دیناری در دست ایت تمام
دی اکا کیم قلبکی مسرور طوت   شمدیلک بو نقدی آل معذور طوت
بوسکا اولشدر ابریشم بها   چونکه خرج اوله ینه سن کل بکا
پس عمر بولدی ندادن انتباه   ایلدی بو خدمت ایچون عزم راه
واردی کورستانه ایتدی سو بسو   در بغل همیان او شخصی جست و جو
کشت کورستان اولوب اولدم ایشی   کورمدی هیچ پیردن غیری کشی
بودکل دیوینه اولدی دوان   کیمسه یوق انجق او پیر ناتوان
دیدی مولا ایتدی وصف عبد خاص   ایلدی وصفن رهین اختصاص
پیر چنکی اوله می خاص خدا   حبذا ای سر پنهان حبذا
ایتدی بر دفعه دخی کشت مزار   شیر وش اولدی طلبکار شکار
چون یقین ایتدی دکل الا که پیر   دیدی چوق روشن کوکل وار کوشه کیر
خوابکاهن ایتدی لطفیله مقر   پیر اویاندی عطسه ایتدکده عمر

چون عمر را دید ماند اندر شکفت   عزم رفتن کرد و لرزیدن کرفت
کفت در باطن خدایا از تو داد   محتسب بر پیر کی چنکی فتاد
چون نظر اندر رخ آن پیر کرد   دید او را شرمسار و روی زرد
پس عمر کفتش مترس از من مرم   کت بشارتها ز حق آورده ام
چند یزدان مدحت خوی تو کرد   تا عمر را عاشق روی تو کرد
پیش من بنشین و مهجوری مساز   تا بکوشت کویم از اقبال راز
حق سلامت میکند می پرسدت   چونی از رنج و غمان بیحدت
نک قراضهٔ چند ابریشم بها   خرج کن اینرا و باز اینجا بیا
پیر لرزان کشت چون اینرا شنید   دست می خایید و بر خود می طپید
بانک میزد کای خدای بی نظیر   بس که از شرم آب شد بیچاره پیر
چون بسی بکریست و ز حد رفت درد   چنک را زد بر زمین و خرد کرد
کفت ای بوده حجابم از اله   ای مرا تو راهزن از شاهراه
ای بخورده خون من هفتاد سال   ای ز تو رویم سیه پیش کمال
ای خدای با عطا و با وفا   رحم کن بر عمر رفته در جفا
داد حق عمری که هر روزی از آن   کس نداند قیمت آن در جهان
خرج کردم عمر خود را دمبدم   در دمیدم جمله را در زیر و بم
آه کز یاد ره و پردهٔ عراق   رفته از یادم دم تلخ فراق
وای کز تیزیٔ زیر افکند خرد   خشک شد کشت دل من دل بمرد
وای کز آواز این بیست و چهار   کاروان بکذشت و بیکه شد نهار
ای خدا فریاد ازین فریادخواه   داد خواهم نی ز کس زین دادخواه
داد خود از کس نیابم جز مکر   زانکه او از من بمن نزدیکتر
کین منی از وی رسد دم دم مرا   پس ورا بینم چو این شد کم مرا
همچو آن کو با تو باشد زر شمر   سوی او داری نه سوی خود نظر
همچنین در کریه و در ناله او   می شمردی جرم چندین ساله او

کوردی فاروقی اولوب پر بیم و زار   اولدی لرزان ایلدی قصد فرار
دیدی قلبندن خدایا الامان   محتسبدن پیر چنکی خسته جان
روینه اول پیرک ایتدکده نظر   بیلدی خوف و خجلت و شرمن عمر
دیدی ایتمه خوف و شرم ای مرد پیر   بن سکا حقدن بشیر اولدم بشیر
حق سنی فضلینه لایق ایلدی   کیم سکا فاروقی عاشق ایلدی
قاچمه بندن اول بنمله همنشین   سویلیم تا کوشکه راز یقین
حق سلام ایدوب سکا ایلر سؤال   نیجه در رنج و غم ایله حال و بال
اشته بر قاج نقره ابریشم بها   بونلری خرج ایت ینه کل سن بکا
پیر اولدی لرزناک ایتدکده کوش   ال ایصردی کریه قیلدی ایتدی جوش
دیدی نالان ای خدای بی نظیر   آب اولدی شرم ایله بیچاره پیر
کوزیاشن آلودهٔ خاک ایلدی   چنکنی چالدیره چاک ایلدی
دیدی ای حقدن بنی محجوب ایدن   ای بکا رهزن اولوب مغلوب ایدن
قانم ایچدک مدّت هفتاد سال   ایلدک رویم سیاه سوء حال
ای عطاسی چوق خدا سن رحمت ایت   ضایع اولمش عمره رحم و رأفت ایت
ویردی حق بر عمر کیم اندن هران   قیمت اولسه اکه دنک اولمز جهان
خرج قیلدم اویله عمری دمبدم   ایلدم افنای نفخ زیر و بم
آه یاد پردهٔ اوج و عراق   اولدی سد فکر تلخی فراق
برقی زیر افکند خردک آه آه   کشت قلبم ایلدی خشک و تباه
بن مقامات ایله اولدم سازکار   کاربان کچدی و تنک اولدی نهار
ای خدا فریاد جودن المدد   کیمسه دن یوق داد الا نفس بد
کیمسه داد ایتمز بکا الا مکر   اولکه اول بندن بکا نزدیکتر
کیم وجود اندن اولور واصل بکا   بو وجود اولسم اودر حاصل بکا
ساکه التون صایه بر آدم اکر   کندیکی قوراکه ایلرسن نظر
اشته بویله ایلیوب داد ایلدی   بونجه یللق جرمی تعداد ایلدی

کردانیدن امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه نظر او را از مقام کریه که هستیست بمقام استغراق که مستیست

حضرت عمر رضی الله عنه پیر مزبوری برزخ هستی اولان مقام کریه دن عین مستی اولان مقام استغراقه دلالتیدر

پس عمر کفتش که این زاریٔ تو   هست هم آثار هشیاریٔ تو
راه فانی کشته راهی دیکرست   زانکه هشیاری کناه دیکرست
هست هشیاری ز راه ما مضی   ماضی و مستقبلت پردهٔ خدا

پس عمر دیدیکه بو زاری سکا   بیلکه اولدی رزق هشیاری سکا
بشقه در اهل فناده رسم و راه   اولدی هشیاری دخی بشقه کناه
باعث هشیاری ذکر ما مضی   پرده در مستقبل و ماضی سکا

آتش اندر زن بهر دو تا بکی   پر کره باشی ازین هر دو چونی
تا کره باقی بود همراز نیست   همنشین آن لب و آواز نیست
چون بطوفی خود بطوفی مرتدی   چون بخانه آمدی هم باخودی
ای خبرهات از خبرده بیخبر   توبهٔ تو از گناه تو بتر
ای تو از حال گذشته توبه جو   کی کنی توبه ازین توبه بگو
گاه بانگ زیر را قبله کنی   گاه گریه زار را قبله زنی
چونکه فاروق آینهٔ اسرار شد   جان پیر از اندرون بیدار شد
همچو جان بی گریه و بی خنده شد   جانش رفت و جان دیگر زنده شد
حیرتی آمد درونش آن زمان   که برون شد از زمین و آسمان
جست و جویی از ورای جست و جو   من نمیدانم تو میدانی بگو
حال و قالی از ورای حال و قال   غرقه گشته در جمال ذو الجلال
غرقهٔ نی که خلاصی باشدش   یا بجز دریا کسی بشناسدش
عقل جزو از کل گویا نیستی   گر تقاضا بر تقاضا نیستی
چون تقاضا بر تقاضا میرسد   موج آن دریا بدینجا میرسد
چونکه قصهٔ حال پیر اینجا رسید   پیر و حالش روی در پرده کشید
پیر دامن را ز گفت و گو فشاند   نیم گفته در دهان ما بماند
از پی این عیش و عشرت ساختن   صد هزاران جان بباید باختن
در شکار بیشهٔ جان باز باش   همچو خورشید جهان جانباز باش
جانفشان افتاد خورشید بلند   هر دمی تی می شود پر میکنند
جانفشان ای آفتاب معنوی   مر جهان کهنه را بنما نوی
در وجود آدمی جان و روان   میرسد از غیب چون آب روان

آتشه یاق این و آنی تا بکی   عقده در انلرسکا مانند نی
نیده تا کیم عقده وار ناساز در   شوقی یوق بی همدم و همراز در
ایلسک گشت و گذر بیگانه سن   خانه یه گلدکده صاحب خانه سن
ای اولان راز خبردن بیخبر   اولدی بو توبه گناهکدن بتر
حال ماضیدن که اولدک توبه کار   توبه یه اول توبه دن وارمی مدار
گاه بانک زیر ایله شوریده سن   گاه آه و زار ایله رنجیده سن
چون اکا اولدی عمر مرآت راز   جان پیر اولدی درونی جلوه ساز
جان گبی بی گریه و بی خنده پیر   اولدی جان پاک ایله صافی ضمیر
دوشدی بر حیرت درونه اول زمان   اولدی محجوب زمین و آسمان
بشقه بر خواهشله گچدی جمله دن   بن هله بیلمم بیلورسک سویله سن
حال و قال اما ورای قیل و قال   غرق انوار جمال ذی الجلال
اویله غرق اولمز اوله اندن خلاص   آنی بس دریا بیلور بالاختصاص
عقل جزئی گلدن ایتمزدی کلام   اولمسه آنک تقاضاسی مدام
اول تقاضا کیم تقاضایه وارر   موجدر البته دریایه وارر
بو محله گلدی چون احوال پیر   پیر و حال پیر اولدی پرده گیر
گفتگودن پیر اولوب دامنکشان   اولدی برقاچ سوز بزه اندن نشان
اولمغه بو عشرت و عیشه نمک   نیچه یوز بیک جان فدا اولمق گرک
بیشهٔ جان صیدنه شهباز اول   مهر نور افشان گبی جانباز اول
جانفشان اولمغله خورشید بلند   کورتی اولسه اولور پرانه بند
سندخی ای آفتاب معنوی   بو جهان کهنه ده گوستر نوی
آدمک جسمنده بو جان روان   تحفهٔ غیب اولدی چون آب روان

تفسیر دعای آن دو فرشته که هر روز بر سر هر بازاری منادی میکنند که اللهم اعط کل منفق خلفا اللهم اعط کل ممسک تلفا و بیان کردن آن که منفق مجاهد راه حقست نه مسرف راه هوا

۞ غیبدن روحه ندا بو نو بنو ۞ از جهان تن بیا آزاده شو ۞ هر گون ایکی ملک چارسو باشلرنده اللهم اعط کل منفق خلفا اللهم اعط کل ممسک تلفا دیو ندا ایتدکلری دعانک تفسیری و منفق مجاهد راه حق اولوب مسرف راه هوا اولمدیغی بیانندە در

گفت پیغمبر که دائم بهر پند   دو فرشته خوش منادی میکنند
کای خدایا منفقان را سیر دار   هر درمشان را عوض ده صد هزار
ای خدایا ممسکان را در جهان   تو مده الا زیان اندر زیان
ای بسا امساک کز انفاق به   مال حق را جز بامر حق مده

دیدی پیغمبر بو خلقه دائما   پند ایچون ایکی ملک ایلر ندا
دیر خدایا منفقینه قیل عطا   ایله اضعاف ایله احسانه سزا
ای خدا ممسکلری هر حین و آن   ایله مقهور زیان اندر زیان
اولسون انفاقک ولیکن مستحق   مال حقی ایله صرف امر حق

تا عوض یابی تو گنج بیکران　　تا نباشی از عداد کافران
کاشتران قربان همی کردند تا　　چیره گردد تیغشان بر مصطفی
امر حق را باز جو از واصلی　　امر حق را در نیابد هر دلی
در نبی انذار اهل غفلتست　　کانهمه انفاقهاشان حسرتست
سروران مکه در حرب رسول　　بودشان قربان بامید قبول
چون غلام باغی کو عدل کرد　　مال شه بر باغیان او بذل کرد
بنده پندارد که او خود عدل کرد　　مال شه را بر ساکین بذل کرد
عدل این باغی و دادش نزد شاه　　چه فزاید دوری و روی سیاه
بهر این مؤمن همی گوید ز بیم　　در نماز اهدنا الصراط المستقیم
آن درم دادن سخی را لایقست　　جان سپردن خود سخای عاشقست
نان دهی از بهر حق نانت دهند　　جان دهی از بهر حق جانت دهند
گر بریزد برگهای این چنار　　برگ بی برگیش بخشد کردگار
گر نماند از جود در دست تو مال　　کی کند فضل الهت پایمال
هر که کارد گردد انبارش تهی　　لیکنش اندر مزرعه باشد بهی
وانکه در انبار ماند و صرفه کرد　　اسپش و موش و حوادثهاش خورد
این جهان نفیست در اثبات جو　　صورتت صفرست در معنات جو
جان شور و تلخ پیش تیغ بر　　جان چون دریای شیرین را بخر
ور نمی دانی شدن زین آستان　　باری از من گوش کن این داستان

قصهٔ خلیفه که در کرم در زمان خود از حاتم طایی گذشته بود و نظیر خود نداشت

یک خلیفه بود در ایام پیش　　کرده حاتم را غلام جود خویش
رایت اکرام و جود افراشته　　فقر و حاجت از جهان برداشته
بحر در از بخشش صاف آمده　　داد او از قاف تا قاف آمده
در جهان خاک ابر و آب بود　　مظهر بخشایش وهاب بود
از عطایش بحر و کان در زلزله　　سوی جودش قافله بر قافله
قبلهٔ حاجت در و دروازه اش　　رفته در عالم بجود آوازه اش
هم عجم هم روم و هم ترک و عرب　　مانده از جود و سخایش در عجب
آب حیوان بود و دریای کرم　　زنده گشته هم عرب زو هم عجم

قصهٔ اعرابیٔ درویش و ماجرای زن او بسبب قلت و درویشی

تا اوله حقدن سکا اجر و خلف　　اولمه کافرلر کبی اهل تلف
کیم دوه ذبح ایلیوب مقصدلری　　انهزام لشکر پیغمبری
امر حقی ایله اهلندن سؤال　　بیلمز امر حقی هر بر اهل قال
غافله تهدید ایدر قرآنده حق　　انلرک انفاقی اولدی دق ولق
اهل مکه ایلیوب جنک رسول　　ایتدیلر قربانله قصد قبول
دوندیلر باغی غلام ابتره　　مال شاهی بذل ایده باغیلره
قول صانور کارنده عدل و داد ایدر　　خلقه مال شاه ایله امداد ایدر
عدل و دادی شه یاننده بنده نک　　روسیاهی اولدی اول افکنده نک
آنکچون نذر اولوب پر خوف و بیم　　دیر عباد اهد الصراط المستقیم
اقچه بذل ایتمک سخی یه اولدی شان　　بیل سخای عاشق اولدی بذل جان
نان ویررسک حق ایچون نان در عوض　　جان ویررسک حق ایچون جان در عوض
اولسه برک افشان ره حقده چنار　　برک بی برکی ویرر پروردگار
قالمسه جود ایله کر دستکده مال　　حق سنی حاشا که ایلر پایمال
بوش ایدر انباری کرچه کشتزار　　حاصل مزروع اولور صکره هزار
اولکه در انبار اوله اسراف اولور　　اعتراض موش ایله اتلاف اولور
بو جهان نفی اولدی قیل اثباتی کار　　صورتک صفر اولدی معناده مدار
ایله جان شور و تلخی وار فدا　　ایده کور بر جان شیرین اشترا
قصد کر ایسه انتساب آستان　　زیب کوش اولسون سکا بو داستان

اول خلیفهٔ کرم پیشه حکایتیدر که زماننده حاتم طی نامنی طی ایتمشیدی

بر زمانده بر خلیفه وار ایدی　　اکه حاتم بندهٔ مختار ایدی
رایت جودی سرافراز جهان　　فقر و فاقه اولدی عصرنده نهان
جود و بخشنده اولوب دریا نهاد　　قاف تا قاف ایتمشیدی عدل و داد
خاکدان دهره ابر و آب ایدی　　مظهر بخشایش وهاب ایدی
بحر و کانه ویردی لطفی زلزله　　صیت جودیله جهان پر ولوله
قبلهٔ حاجت در و دروازه سی　　طوتدی دهری جودله آوازه سی
هم عجم هم روم و هم ترک و عرب　　لطف و جودینه ایدرلردی عجب
آب حیوان ایدی هم بحر کرم　　زندهٔ لطفی عرب ایله عجم

اعرابیدن بر فقیرک خاتونی ایله قلت نان ایچون اولان ماجراسیدر

یکشب اعرابی زنی مرشوی را ... گفت وزحد برد گفت وگوی را
کین همه فقر وجفا ما می کشیم ... جمله عالم در خوشی ما ناخوشیم
نا نمان نی نانخورش مان درد ورشك ... کوزهٔ مان نی آبمان از دیده اشك
جامهٔ ما روز تاب آفتاب ... شب نهالین ولحاف از ماهتاب
قرص مه را قرص نان پنداشته ... دست سوی آسمان برداشته
ننك درویشان ز درویشیٔ ما ... روز شب از روزی اندیشیٔ ما
خویش وبیگانه شده از ما رمان ... بر مثال سامری از مردمان
گر بخواهم از کسی یك مشت نسك ... مر مرا گوید خمش کن مرگ وجسك
مر عرب را فخر غزوست وعطا ... در عرب تو همچو اندر خط خطا
چه غزا ما بی غزا خود کشته ایم ... ما بتیغ فقر بی سر گشته ایم
چه خطا ما بی خطا در آتشیم ... چه نوا ما در دو غم را مفرشیم
چه عطا ما بر گدایی می تنیم ... مر مگس را در هوا رگ میزنیم
گر کسی مهمان رسد گر من منم ... شب بخسبد دلقش از تن بر کنم
چون از ینسان ماجرا وگفتگو ... شوهرش را کرد وضع ترش رو
گشته ایم با فقر دائم خوار وزار ... بوده ایم سوزان نار اضطرار
تا بکی با این عنا محنت کشیم ... غرقهٔ بحر عمیق آتشیم
میهمانی گر بر آمد ناگهان ... شرم بسیار آمد از وی پیکمان
گر بر آمد میهمانی بی ثبوت ... دانکه ما را کفش مهمانست قوت

دیدی اعرابی یه بر کون عورتی ... گفتگوده ایتدی عنف وغلظتی
دیدی بز چکمکده یز فقر وجفا ... بزده غم ایللرده هپ عیش وصفا
بزده نان ونانخورش بودرد ورشك ... کوزه مزیوق کوزده انجق آب اشك
جامه مزهر روز تاب آفتاب ... کیجه مهتاب اولدی فرش جامه خواب
قرص مهدر ظنمزده قرص نان ... دستمز مکشوف سمت آسمان
ننك اهل فقر فقر وسوزمز ... فکر قسمتله کیجه هر روزمز
اولدی یاد وآشنا بزدن رمان ... سامریدن صانکه خیل مردمان
استسهم بر نیم قبضه مرجمك ... عرض مرگ ودرد ایدر اهل نمك
فخری عربانك غزا ایله عطا ... مثلك انلرده سنك خط خطا
بی غزا بز کشتهٔ فقرز تمام ... بی سرز شمشیر فقر ایله مدام
نه خطا بز بیخطا آتش نشین ... نه نوا درد وغمه اولدق رهین
طورسون اعطا بز گدا یز پیش وپس ... کیم هواده بزدن آزرده مگس
کلسه مهمان اولمغچون مرد وزن ... دلقنه قصد ایلرم در خواب ایکن
ایلدی بو ماجرادن گفت وگو ... شوهرینه ایتدی وضع ترش رو
کیم اولوب فقریله دائم خوار وزار ... اولمشز سوزان نار اضطرار
تا بکی بو حالله محنت کشز ... غرقهٔ بحر عمیق آتشز
بر مسافر کلسه بر کون ناگهان ... ایلرز گرچه حیا اندن همان
لیك بر مهمان که کلدی بی ثبوت ... کفش مهماندر بزه اولکیجه قوت

مغرور شدن مریدان محتاج بمدعیان مزور وایشانرا شیخ ومحتشم وواصل پنداشتن ونقل را از نقد فرق نادانستن وبر رسته را از بر بسته

محتاج اولان مریدلر مزوّر وکذاب مدّعیلره مغرور اولوب انلری شیخ واصل ظن ایتملری ونقلی نقددن وسیم قلبی صحیحدن واصحاب مجازی ارباب حقیقتدن فرق وتمییز ایتمدکلری بیانده در

بهر این گفتند دانایان بفن ... میهمان محسنان باید شدن
تو مرید ومیهمان آن کسی ... کو ستاند حاصلت را از خسی
نیست چیره چون ترا چیره کند ... نور ندهد مر ترا تیره کند
چون ورا نوری نبود اندر قران ... نور کی یابند از وی دیگران
همچو اعمش کو کند داروی چشم ... چه کشد در چشمها الا که یشم
حال ما اینست در فقر وعنا ... هیچ مهمانی مبا مغرور ما
قحط ده سال ار ندیدی در صور ... چشمها بگشا واندر ما نگر
ظاهر ما چون درون مدعی ... در دلش ظلمت بر ونش شعشعی

انکیچون دیدیلر بی ریب وشك ... میهمان محسنان اولمق گرگ
اول کسه اولدك مرید ومیهمان ... کوز دیکرسا که دنائتله همان
ساکه اکرام ایتمکه یوق قدرتی ... شعله ویرمز لیك ظاهر ظلمتی
نور ذاتی اولمین نزدیك ودور ... ایلیه ممکنمی غیره فیض نور
اعمش کحاله بکزر کیم کوزی ... خسته وتدبیر غیر ایتمك سوزی
بویله در فقریله حال وشان بزه ... کلمسون مغرور اولوب مهمان بزه
کورمدکسه قحط ده سالی اگر ... آچ کوزك قیل بزده بو قحطه نظر
مدعی اطوار یدر بزده شعار ... قلبی ظلمتده برونی شعله دار

ازخدا اورانه بویی نه اثر	دعویش افزون زشیث وبوالبشر
دیو ننموده ورا هم نقش خویش	او همی گوید ز ابدالیم وپیش
حرف درویشان بدزدیده بسی	تا گمان آید که هست او خود کسی
خرده گیرد در سخن بر بایزید	ننگ دارد از درون او یزید
بی نوا از نان وخوان آسمان	پیش او ننداخت حق یک استخوان
او ندا کرده که خوان بنهاده ام	نائب حقم خلیفه زاده ام
الصلا ساده دلان پیچ پیچ	تا خورید از خوان جودم سیر هیچ
سالها بر وعدهٔ فردا کسان	گرد آن درگشته فردا نارسان
دیر باید تا که سرّ آدمی	آشکارا گردد از بیش وکمی
زیر دیوار بدن گنجست یا	خانهٔ مارست ومور واژدها
چونکه پیدا گشت کو چیزی نبود	عمر طالب رفته آگاهی چه سود

یوق خدادن انده قطعا بر اثر	صورت دعواسی شیث وبوالبشر
سیر تندن ایلرایکن دیو عار	نفسنی ابدالدن ایلر شمار
حرف درویشانه ایلر رهزنی	گوش ایدن تا ظن ایده درویش آنی
هر سوزنده خرده گیر بایزید	اندن ابتکده ابا تا یزید
نان وخوان آسماندن بی نوا	استخوان محرومی بر کلب هوا
دیر طلبکارانه پعت داده یم	نائب حقم خلیفه زاده یم
گل گل ای ساده دلان پیچ پیچ	خوان جودمدن بولنمز سیر هیچ
وعدهٔ فردا ایله چوق ساده دل	میل ایدر اتابری واصل دگل
چوق زمان استر که سرّ آدمی	اوله اصحاب تجارب محرمی
انده پنهان وارمیدر گنجینه یا	اوله جای مار ومور واژدها
گرچه طالب بیلدی یوق افضال وجود	گتدی عمر نازنین بیلمش چه سود

دربیان آنکه نادر افتد که مریدی در مدعیٔ مزوّر اعتقاد بصدق ببندد که او کسیست وبدین اعتقاد بمقامی برسد که شیخش درخواب ندیده باشد وآب وآتش اورا گزند نکند وشیخش را گزند کند ولیکن بنادر باشد نادر

نادر واقع اولورکه بر مرید صادق مدعیٔ مزوره شیخ کامل اعتقادین ایدوب صدق اعتقادی سببیله بر مقامه واصل اولورکه شیخی اول مقامی دوشنده گورمز واول مریده آب وآتش یعنی ضدیت ظن وسلوک ضرر ایتمیوب مجرد ضرر شیخه راجع اولوب لکن امر مذکور زیاده نادر واقع اولدیغی بیاننده در

لیک نادر طالب آید کز فروغ	درحق او نافع آید آن دروغ
او بقصد نیک خود جایی رسد	گرچه جان پنداشت آن آمد جسد
چون تحری در دل شب قبله را	قبله نی وان نماز او روا
مدعی را قحط جان اندر سرست	لیک مارا قحط نان برظاهرست
ما چرا چون مدعی پنهان کنیم	بهر ناموس مزوّر جان کنیم

لیک بعضی طالب پاک اعتقاد	اولدی صدقیله اوکذبه برمراد
صدق نیت کامیاب ایلرآنی	گرچه گیم جان درقیاس ایتدی تنی
بالتحری قبلهٔ شب خیز راز	نا مطابق ایسه ده جائز نماز
مدعینک قحط جانی سرده در	لیک بزده قحط نان ظاهرده در
مدعی وش راز اوله پنهان نیچون	ساختهٔ ناموسه بذل جان نیچون

صبر فرمودن اعرابی زن خودرا وفضیلت صبر وفقر گفتن با زن

اعرابی خاتوننه صبر ایله امر ایدوب صبرک فضیلتن بیاننده در

شوی گفتش چند گویی دخل وکشت	خود چه ماند از عمر افزونتر گذشت
عاقل اندر بیش ونقصان ننگرد	زانکه هردو همچو سیلی بگذرد
خواه صاف وخواه سیل تیره رو	چون نمی پاید دمی ازوی مگو
اندرین عالم هزاران جانور	می زید خوش عیش بی زیر وزبر
شکر میگوید خدارا فاخته	بر درخت وبرگ شب ناساخته
حمد میگوید خدارا عندلیب	کاعتماد رزق بر تست ای مجیب

عورتینه اردیدی تا کی طلب	گتدی عمرک اکثری هر روز وشب
ایلمز عاقل کم وبیشه نظر	هر نه ایسه سیل تیز آسا گچر
سیل استر صاف واستر تیره رو	چون بقاسی یوق در اتیمه گفتگو
کورکه عالمده هزاران جانور	کسبی یوق عیش ایتمده شام وسحر
حقه شکر ایلر اغاجده فاخته	ایتمامش گیجه غدا اسن ساخته
حمد خالقده دمادم عندلیب	دیر توکلت علیک یا مجیب

بازدست شاه را کرده نوید   از همه مردار ببریده امید
همچنین از پشه کیری تا بفیل   شد عیال الله وحق نعم المعیل
این همه غمها که اندر سینه هاست   از بخار وکرد باد وبود ماست
این غمان بیخ کن چون داس ماست   اینچنین شد وآنچنان وسواس ماست
دانکه هر رنجی زمردن پاره ایست   جزو مرک از خود بران کرچاره ایست
چون ز جزو مرک نتوانی کریخت   دانکه کلش بر سرت خواهند ریخت
جزو مرک ارکشت شیرین مرترا   دانکه شیرین میکند کل را خدا
دردها از مرک می آید رسول   از رسولش رو مکردان ای فضول
هرکه شیرین میزید او تلخ مرد   هرکه او تن را پرستد جان نبرد
کوسفندان از صحرا میکشند   آنکه فربه تر مر او را میکشند
شب کذشت وصبح آمد ای ثمر   چند کیری این فسانه را ز سر
تو جوان بودی وقانع تر بدی   زر طلب کشتی خود اول زر بدی
رز بدی پر میوه چون کاسد شدی   وقت میوه پخشت فاسد شدی
میوه ات باید که شیرینتر شود   چون رسن تابان نه واپس تر رود
جفت مایی جفت باید هم صفت   تا بر اید کارها با مصلحت
جفت باید بر مثال همدکر   در دو جفت کفش وموزه درنکر
کر یکی کفش از دو تنک آید بپا   هر دو جفتش کار ناید مرترا
جفت دریک خرد وآن دیکر بزرک   جفت شیر بیشه دیدی هیچ کرک
راست ناید بر شتر جفت جوال   آن یکی خالی واین پر مال مال
من روم سوی قناعت دل قوی   تو چرا سوی شناعت میروی
مرد قانع از سر اخلاص وسوز   زین نسق میکفت با زن تا بروز

باز بازوی شهی ایتمش پناه   ایلمز هر لقمه یه عرض نکاه
پشه نا چیزدن تا ابل وفیل   هپ عیال اللهدر نعم الکفیل
سینه لرده بونجه حزن واضطراب   وارلغک آثاریدر ایتسک حساب
بونجه غملر کشت عمرک داسیدر   این وآن افکار رنک وسواسیدر
موتدن برقطعه در هر رنج ودرد   قطعه سن دفع ایده مز شیرا ولسه مرد
جزو موتی دفعه یوقدر قدرتک   پهلکه کل اولسه کرکدر شربتک
جزو مرک اولدیسه کر شیرین سکا   پس سکا شیرین ایدر کلی خدا
موتک ایلچیسی در امراض بدن   اولمه روکردان رسول موتدن
تلخ موت اولور اولان شیرین حیات   تن پرستک جاننه یوقدر نجات
اول غنملر کیم اولور صحرانشین   ذبح ایدرلر فقیسی اولسه سمین
کچدی شب صبح اولدی اشته ای ثمر   نیچه بربو قیل وقال سیم وزر
تازه لکده سنکه قانعتر ایدک   شمدی زر قصدک سن اول زر ایدک
کاسد اولدک تاک پر خوشه ایکن   فاسد اولدک میوه پرورلکده سن
میوه شیرین ترکرک سنده همین   چون رسنتاب ایتمه رفتار پسین
همسرم سن همسر اسرهمصفت   تا که هموار اوله کار ومصلحت
جفت جفتیله کرکدر کار کر   جفت کفش وموزه یه ایله نظر
کر بری پایکده کفشک اولسه تنک   لطفی یوق ایلرسنی اول جفت لنک
هیچ بزرک وخرد اولورمی جفت ویار   کرک اولورمی جفت شیر بیشه زار
راست کلمز ناقه یه جفت جوال   کیم بری خالی بری پر نقد ومال
بن قناعتده متین واستوار   سن شناعتله نیچون آشفته کار
مرد قانع صبحه دک اخلاصله   عورته پند ایتدی صدق خاصله

نصیحت کردن زن مرشوی را که سخن افزون از قدم وازمقام خود مکو که حق جل وعلا میفرماید لم تقولون مالا تفعلون واین سخنها اکرچه راستست این مقام توکل ترانیست واین سخن کفتن فوق مقام معامله خود زیان دارد وکبر مقتا عند الله باشد

عورت ارینه کندی مقام وقدمکدن افزون سویلمه که لم تقولون مالا تفعلون کریمه سیله تهدید اولنمشدر وسوزلرک اکرچه راستدر انجق سنده بوتوکلک اثری اولمدیغندن کندی مقامکدن عالی معامله سکا ضرر ایلر که کبر مقتا عند الله ایله وعید بیورلمشدر دیو نصیحت ایتدیکیدر

زن بروزد بانک کای ناموسکیش   من فسون تو نخواهم خورد بیش
ترهات از دعوی ودعوت مکو   رو سخن از کبر واز نخوت مکو
چند حرف طمطراق وکار وبار   کار وحال خود ببین وشرم دار

زن دیدی آوازله ای عار ساز   باکه افسونک دکلدر کارساز
دعوت ودعواده ایتمه ترهات   کبر ونخوتله سوز کده یوق ثبات
نیچه بربو طمطراق کفت وکو   کندی حالک کوز بو این وآنی قو

کبر زشت و از گدایان زشت تر | روز سرد و برف وانکه جامه تر
چند دعوی و دم و باد بروت | ای ترا خانه چو بیت العنکبوت
از قناعت کی تو جان افروختی | از قناعتها تو نام آموختی
گفت پیغمبر قناعت چیست گنج | گنج را تو وا نمیدانی ز رنج
این قناعت نیست جز گنج روان | تو مزن لاف ای غم و رنج روان
تو مخوانم جفت کمتر زن بغل | جفت انصافم نیم جفت دغل
چون قدم با میر و بابک می زنی | چون ملخ را در هوا رگ می زنی
با سگان زین استخوان در چالشی | چون نی اشکم تهی در نالشی
سوی من منگر بخواری سست سست | تا نگویم آنچه در رگهای تست
عقل خود را از من افزون دیدهٔ | مر من کم عقل را چون دیدهٔ
همچو گرگ غافل اندر ما مجه | ای ز ننگ عقل تو بی عقل به
چونکه عقل تو عقیله مردمست | آن نه عقلست انکه مار و کژدمست
خصم ظلم و مکر تو الله باد | مکر عقل تو ز ما کوتاه باد
هم تو ماری هم فسونگر اینت عجب | مارگیر و ماری ای ننگ عرب
زاغ اگر زشتیٔ خود بشناختی | همچو برف از درد و غم بگداختی
مرد افسونگر بخواند چون عدو | او فسون بر مار و مار افسون براو
گر نبودی دام او افسون مار | کی فسون مار را گشتی شکار
مرد افسونگر ز حرص کسب و کار | در نیابد آن زمان افسون مار
مار گوید ای فسونگر هین و هین | آن خود دیدی فسون من ببین
تو بنام حق فریبی مر مرا | تا کنی رسوای شور و شر مرا
نام حقم بست نی آن رای تو | نام حق را دام کردی وای تو
نام حق بستاند از تو داد من | من بنام حق سپردم جان و تن
یا بزخم من رگ جانت برد | یا که همچون من بزندانت برد
زن ازین گونه خشن گفتارها | خواند بر شوی خود آن طومارها

زشت کبرا تا فقیره زشت تر | قار یغار هم کون صوغق هم جامه تر
نیچه بر دعوا ده بو باد بروت | خانه که باق اولدی بیت العنکبوت
اولدیمی سنده قناعت نور جان | سنده بر نام قناعت وار همان
دیدی پیغمبر قناعت اولدی گنج | سنده یوق تشخیص گنج و فهم رنج
بو قناعت حدی یوق گنجینه در | سنده بولانک غم و رنجی ندر
ایله نام جفتی بسدر در بغل | جفت انصافم دگل جفت دغل
میر و شاهانه نه ممکن دسترس | کار کابکن بر هوا صید مگس
سگلر ایله استخوان انکلنده سن | چون دل نای تهی نالنده سن
گل حقارتله بگا ایتمه نظر | بیلدیکمدر سنده کی هر بر ضرر
بندن افزون سنده عقل سروری | نیچه کوردک عقلی اکسک چاکری
گرگ غافل وش بگا ویرمه کدر | سندن اعلا عقلی یوق دیوانه لر
چونکه عقلک عقدهٔ مردم اولور | عقل صانمه مار اولور کژدم اولور
خصمی ظلم و مکرک الله اوله | دست ظلمک جمله دن کوتاه اوله
مارسن سن هم فسونگرسن عجب | مارگیر اتا که سن ننگ عرب
زشتیٔ ذاتن اگر بیلسیدی زاغ | آب اولوردی یخ صفت اولیدی داغ
مار ایله افسونگر اولمشدر عدو | او دل اکا افسون ایلر آکه بو
اولمسه دامی انکٔ افسون مار | مارک افسونینه اولمزدی شکار
مرد افسونگرده حرص کسب و کار | ایلمز اندیشهٔ افسون مار
مار اکا دیر ای فسونگر اشته بیل | کوردک افسونک بو اندن کم دگل
نام حق ایله ایدرسن باکه دام | ایتمکچون صید ایدوب رسوای عام
نام حقدر صانمه سندندر بو سیف | نام حقی دام ایدرسن ساکه حیف
نام حق دادم الور سیر ایله سن | نام حق ایچون فدادر جان و تن
زخمی یا ساکه درد جان ایدر | یا سنی ده بویله در زندان ایدر
دیدی عورت بویله بد گفتارلر | در میان اولدی نیچه طومارلر

نصیحت کردن مرد زن را که در فقیران بخواری منگر و در کار حق بگمان کمال نگر و طعنه مزن در فقر و فقیران بخیال و کمال بی نوایی خویشتن

مرد اعرابی خاتوننه فقرایه حقارت ایله باقمه و افعال اللهه کمال حسن ظن ایله نظر ایلیوب کندی بی نوالغکٔ ظن و گمانیله فقر و فقرایه طعنه ساز اولمه دیو نصیحت ایتدیکیدر

گفت ای زن تو زنی یا بو الحزن | فقر فخر آمد مرا بر سر مزن
مال و زر سر را بود همچون کلاه | کل بود او کز کله سازد پناه

دیدی ای زن زنمیسن یا بو الحزن | فخر ایدرسم فقره اولمه طعنه زن
مال و زر اولدی همان باشده کلاه | باشنه کلر ایدر آنی پناه

انکه زلف جعد ورعنا باشدش چون کلاهش رفت خوشتر آیدش
مرد حق باشد بمانند بصر پس برهنه به که پوشیده نظر
وقت عرضه کردن آنبرده فروش برکند از بنده جامهٔ عیب پوش
ور بود عیبی برهنه اش کی کند بل بجامه خدعهٔ بادی کند
کوید این شرمنده است از نیك وبد از برهنه کردن او از تو رمد
خواجه درعیبست غرقه تابکوش خواجه را مالست ومالش عیب پوش
کز طمع عیبش نبیند طامعی کشت دلها را طمعها جامعی
ورکدا کوید سخن چون زرکان ره نیابد کالهٔ او در دکان
کار درویشی ورای فهم تست سوی درویشی بمنکر سست سست
زانکه درویشان ورای ملك ومال روزیی دارند ژرف از ذوالجلال
حق تعالی عادلست وعادلان کی کنند استمکری بر بیدلان
آن یکی را نعمت وکالا دهد وین دکر را بر سرش آتش نهد
آتش سوزا که دارد این کمان برخدا وخالق هردو جهان
فقر فخری از کزافست ومجاز نی هزاران عز پنهانست وناز
از غضب برمن لقبها راندی یارکیرم مارکیرم خواندی
کر بکیرم برکنم دندان مار تاش از سر کوفتن نبود ضرار
زانکه آن دندان عدو جان اوست من عدو را میکنم زین علم دوست
از طمع هرکز نخوانم من فسون این طمع را کرده ام من سرنکون
حاش لله طمع من از خلق نیست از قناعت در دل من عالمیست
بر سر امرودبن بینی چنان زان فرود آتا نماند این کمان
چونکه برکردی تو سرکشته شوی خانه را کردان بینی وان توئی

اولکه انده کاکل رعنا اولور بی کلاه اولسه دخی زیبا اولور
مرد اکاه اولدی مانند بصر پوشش ایلر آنی پوشیده نظر
بر اسیری بیع اچون برده فروش ایلر اخراج لباس عیب پوش
اولسه برعیبی نیجه عریان ایدر بلکه زیر جامه ده پنهان ایدر
دیر بو عریان اولمدن محجوبدر صاف تندر صانمکز معیوبدر
عیبه مستغرق اکرچه تابکوش مالی دولتمندك اولدی عیب پوش
عیبنی اهل طمع کورمز انك کیم طمعدر بندی قلب روشنك
سویلیه التون کبی برسوز کدا سکهٔ تحسینه کورمزلر روا
کار درویشی نه اکلر بی بصر ایتمه درویشه حقارتله نظر
صانمه درویشانده وار در ملك ومال اولدیلر غرق عطای ذوالجلال
حق تعالی عادل اولدی عادلان صانمه ایلر کیر ودار بیدلان
غیره حاشا ایده لر دولت عطا ایده لر بر غیره اسناد خطا
آنی سوزان ایده کیم ایلر خیال ایده حاشا بویله رب ذوالجلال
صانمه کیم الفقر فخر یدر مجاز انده پنهاندر هزاران عز وناز
ایلیوب خشمیله تلقیب حقیر یارکیرم باکه دیرسن مارکیر
مارکیر اولسم چکوب دندانی صاقلرم کیدوضرردن جانی
اکه دندانذر عدوی جان وپوست ایلرم بو علمله اعدایی دوست
بن طمعدن ایلمم اکه فسون بن طمع ابانن ایتدم سرنکون
حاش لله خلقدن ایتمم طمع کیم قناعتدن کلور قلبه ورع
شاخ اولور امرود اغاج اوزره سکا شبهه ایترسن نزول ایتسك اکا
دور ایله سرکشته اولدقچه عیان خانه صانمه دور ایدن سنسن همان

در بیان انکه جنبیدن هرکسی از آنجا که ویست هرکس را از چنبرهٔ وجود خود بیند تابهٔ کبود آفتاب را کبود نماید وسرخ سرخ نماید چون تابها از رنکها بیرون آید سپید شود از همه تابهای دیکر او راست کوتر باشد وامام همه باشد

هرکس نه مقامده ونه مشربده ایسه هرکسی کندی کبی کورر مثلا مائی جام کونشی مائی وقرمزی جام قرمزی کوسترر که جمله سی خلاف واقعدر اما الواندن ساده جام سفید وصاف ومجلا کوسترر حقیقت حالی سائر جاملردن زیاده صدق ویبانله جمله یه مقتدا اولدیغنی بیان ایدر

دید احمد را ابوجهل وبکفت زشت نقشی کز بنی هاشم شکفت
کفت احمد مر ورا که راستی راست کفتی کرچه کار افزاستی
دید صدیقش بکفت ای آفتاب نی ز شرقی نی زغربی خوش بتاب

کوردی اول ماهی دیدی بوجهل دون بو بنی هاشمده اولدی واژکون
دیدی پیغمبر اکا کیم طوغریسن قول وفعلکده اکرچه اوغریسن
کوردی صدیق اول مهی دیدی شها شرق وغربه سنده در نوروبها

کفت احمد راست کفتی ای عزیز / ای رهیده تو ز دنیای نه چیز
حاضران کفتند ای صدر الوری / راست کو کفتی دو ضد کو را چرا
کفت من آیینه ام مصقول دست / ترک و هندو در من آن بیند که هست
ای زن ار طماع می بینی مرا / زین تحریٔ زنانه برترا
آن طمع را ماند و رحمت بود / کو طمع انجا که آن نعمت بود
امتحان کن فقر را روزی دو تو / تا بفقر اندر غنا بینی دو تو
صبر کن با فقر و بکذار این ملال / زانکه در فقرست عز ذو الجلال
سرکه مفروش و هزاران جان ببین / از قناعت غرق بحر انکبین
صد هزاران جان تلخی کش نکر / همچو کل آغشته اندر کلشکر
ای دریغا مر ترا کنجا بدی / تا ز جانم شرح دل پیدا شدی
این سخن شیرست در پستان جان / بی کشنده خوش نمیکردد روان
مستمع چون تشنه و جوینده شد / واعظ ار مرده بود کوینده شد
مستمع چون تازه آید بی ملال / صد زبان کردد بکفتن کنک و لال
چونکه نامحرم در آید از درم / پرده در پنهان شوند اهل حرم
ور در آید محرمی دور از کزند / بر کشایند آن ستیران روی بند
هرچه را خوب و خوش و زیبا کنند / از برای دیدهٔ بینا کنند
کی بود آواز چنک و زیر و بم / از برای کوش بی حس و اصم
حق زمین و آسمان بر ساختست / در میان بس نار و نور افراختست
مشک را حق بیهده خوش دم نکرد / بهر حس کرد و پی اخشم نکرد
این زمین را از برای خاکیان / آسمان را مسکن افلاکیان
مرد سفلی دشمن بالا بود / مشتریٔ هر مکان پیدا بود
ای ستیره هیچ تو بر خاستی / خویشتن را بهر کور آراستی
کر جهان را پر در مکنون کنم / روزیٔ تو چون نباشد چون کنم
ترک جنک و رهزنی ای زن بکو / ور نمی کویی بترک من بکو
مر مرا چه جای جنک و نیک و بد / کین دلم از صلحها هم میرمد
کر خمش کردی و کرنی آن کنم / که همین دم ترک خان و مان کنم
پا تهی کشتن بهست از کفش تنک / رنج غربت به که اندر خانه جنک

اکه ده سن طوغریسن دیدی نبی / اوج صدقک ای منور کوکبی
دیدی حضار اکه ای خیر الوری / ایکی ضد اولدی مصدق بی مرا
دیدی بن آیینه ام صاف و جلی / ترک و هندو بنده اولدی منجلی
بنده ای زن سن طمع کوردکسه کر / اول تحریٔ زناندن قیل حذر
اول طمع صورتده لی رحمتدر اول / سن طمع صانمه سکا نعمتدر اول
سن ایکی کون ایله فقری امتحان / فقر ایچنده کور غنای بیکران
فقره صبر ایت اولمه دلکیر ملال / ایلدی فقری معزز ذو الجلال
ترش رو اولمه قناعتده همین / کور که جانلر اولدی غرق انکبین
نیچه یوز بیک جانکه محنتلر چکر / کل کبی آلودهٔ کل با شکر
ای دریغا سنده فهم اولسه اکر / جانده شرح دل اولوردی جلوه کر
بو سخن پستان جانده شیردر / چون شکر یوق شیر بی تأثیردر
مستمع چون طالب و جوینده در / واعظ مرده دخی کوینده در
مستمع اولسه حریص بی ملال / ایلر اظهار لسان هر کنک و لال
چونکه نامحرم ایده وضع قدم / سر بسر روپوش اولور اهل حرم
کلسه بر محرم اکر بی ارتیاب / ایلر اول مستوره لر رفع نقاب
هر نه کیم زین ایده لر دنیا ایچون / اولدی جمله دیدهٔ بینا ایچون
تار چنک و عودده بو زیر و بم / هیچ اولور می لایق کوش اصم
حق که خلق ایتدی زمین و آسمان / ایتدی انده نار و نوری درمیان
بوی مشکی ایتدی اهل حسه زیب / انده مختل الدماغه یوق نصیب
حق زمینی ایتدی جای خاکیان / آسمانی مسکن افلاکیان
مرد سفلی دشمن بالا اولور / هر مکانه مشتری پیدا اولور
هیچ سن ای مستوره ایتدکمی قیام / ایتمک ایچون زاد قبره اهتمام
ایلسم دنیایی پر در و کهر / چاره نه اولمزسه قسمت کارکر
رهزن اولمه جنکی قو ای زن بکا / باعث فرقت اولورسن سن بکا
جنک نیک و بدنم کارم دکل / صلحده وحشت ایدر اولدی بو دل
اپسم اولمزسک بودر فکرم همان / ایلرم من بعد ترک خانمان
پا برهنه خوشدر اولسه کفش تنک / غربت اعلادر وطنده اولسه جنک

مراعات کردن زن شوهر را و استغفار کردن از کفتهٔ خویش

زن چو دید او را که تند و توسنست / کشت کریان کریه خود دام زنست

خاتون سوزندن استغفار و زوجنک رضاسنه مراعاتیدر

زن چو کوردی زوجنک عنفن همان / اولدی کریان کریه در دام زنان

گفت از تو کی چنین پنداشتم   از تو من امید دیگر داشتم
زن در آمد از طریق نیستی   گفت من خاک شمایم نی ستی
جسم و جان و هرچه هستم آن تست   حکم و فرمان جملگی فرمان تست
گر ز درویشی دلم از صبر جست   بهر خویشم نیست آن بهر تواست
تو مرا در دردها بودی دوا   من نمی خواهم که باشی بی نوا
جان تو گر بهر خویشم نیست این   از برای تست این ناله و حنین
خویش من والله که بهر خویش تو   هر نفس خواهد که میرد پیش تو
کاش جانت کش روان من فدی   از ضمیر جان من واقف بدی
چون تو با من اینچنین بودی بظن   هم ز جان بیزار گشتم هم ز تن
خاک را بر سیم و زر کردیم چون   تو چنینی با من ای جان را سکون
تو که در جان و دلم جا میکنی   زین قدر از من تبرا میکنی
تو تبرا کن که هستت دستگاه   ای تبرای ترا جان عذرخواه
یاد میکن آن زمانیرا که من   چون صنم بودم تو بودی چون شمن
بنده بر وفق تو دل افروختست   هرچه گویی پخت گوید سوختست
من سپاناخ تو با هرچم پزی   یا ترش با یا که شیرین می سزی
کفر گفتم نک بایمان آمدم   پیش حکمت از سر جان آمدم
خوی شاهانهٔ ترا نشناختم   پیش تو گستاخ خر در تاختم
چون ز عفو تو چراغی ساختم   توبه کردم اعتراض انداختم
می نهم پیش تو شمشیر و کفن   می کشم پیش تو گردن را بزن
از فراق تلخ میگویی سخن   هرچه خواهی کن ولیکن این مکن
در تو از من عذرخواهی هست سر   با توبی من او شفیعی مستتر
عذرخواهم در درونت خلق تست   ز اعتماد او دل من جرم جست
رحم کن پنهان ز خود ای خشمگین   ای که خلقت به ز صد من انگبین
زین نسق میگفت با لطف و گشاد   در میانه گریهٔ بروی فتاد
گریه چون از حد گذشت و های های   زو که بی گریه بد او خود دلربای
شد ازان باران یکی برقی بدید   زد شراری در دل مرد وحید
آنکه بندهٔ روی خوبش بود مرد   چون بود چون بندگی آغاز کرد
آنکه از نازش دل و جان خون بود   چونکه آید در نیاز او چون بود
آنکه از کبرش دلت لرزان بود   چون شوی چون پیش تو گریان بود
آنکه از جور و جفایش دام ماست   عذر ما چه بود چو او در عذر خاست

دیدی سندن بویله ایتمزدم قیاس   فکر دیگر ایلر ایدم التماس
زن ایدوب عرض تواضع دیدی پیل   خاکپایم بن سکا خاتون دگل
هرنه کیم وار در تن و جان هپ سنک   هرنه دیرسک حکم و فرمان هپ سنک
قالمدیسه فقر ایله صبر و قرار   نفسمه صانمه سنکچوندر بو زار
هرنه درد اولسه سن ایلرسن دوا   باکه راجعدر سن اولمق بی نوا
باشکیچون کندیمه ظن ایتمه بو   هپ سنکچوندر انین و گفت و گو
نفسکیچون نفسمه مطلب همان   پیشگاهکده ایدم تسلیم جان
کاش روحک کیم اکا جانم فدا   اولسه راز جانم ایله آشنا
چون بکا سندن اوله بو سوء ظن   بعد زین مقبولم اولمز جان و تن
خاک در چشممده سیم و زر دگل   چون بو در مقصودک ای آرام دل
جان و دلده سن ایدرکن جایگاه   موجب عفو اولدی بر کمتر گناه
گر تبرا ایده سن حکمم سنک   معذرتدر کاری جان روشنک
ایله دریادل دم و دورانی سن   بن صنم ایدم سن ایدک چون شمن
خدمتم طبعه موافق ایدی هپ   کار دل امره مطابق ایدی هپ
سبزهٔ ناچیزکم قیل پرورش   ترش و شیرین هرنه ایسه ناخورش
کفر ایسه گفتارم ایمان ایلدم   جانی بند حکم و فرمان ایلدم
ایتمدم آداب شاهی یه نظر   پیشکهدن خرسوار ایتدم گذر
ایلدم عفوک چراغن شعله دار   اعتراض ایتمکدن اولدم توبه کار
پیشگاهکده قویوب تیغ و کفن   اشته گردن ایلمم تدبیر و فن
تلخئ فرقتدن ایتمه گفت و گو   جمله ایله اولمسون اما که بو
سنده بندن عذرخواهی مستتر   پیمزده اول شفیع مستمر
حسن خلقکدر همچون عذرخواه   اعتماد ایله اکا ایتدم گناه
رحم ایدوب قیل خشمکی پنهان برز   ای که خلقک شهد و شکردن اعز
بو نسق اوزره ایدوب عذرن بیان   گریه سن حزنیله ایتدی درمیان
گریه و آه ایله حدی گچدی زن   قلبه بی گریه اولورکن داغ زن
گریه دن برق افکن اولدی شوهره   بر شرار اولدی بدیدار اول اره
اول اولورکن حسنک افکنده سی   جان و دلدن اولدی جانان بنده سی
اولکه نازندن دل و جان خون اولور   چون نیاز ایده کوکل مجنون اولور
اولکه کبرندن کوکل لرزان اوله   پیشگاهکده سنک گریان اوله
اولکه جور و نازی اولدی دامگاه   یر قالور می عذره اولسه عذرخواه

زین للناس حق آراستست	زانچه حق آراست چون دانند جست
چون پی یسکن الیهاش آفرید	کی تواند آدم از حوّا برید
رستم زال ار بود وز حمزه پیش	هست در فرمان اسیر زال خویش
آنکه عالم بندهٔ گفتش بدی	کلمینی یا حمیرا می زدی
آب غالب شد بر آتش از نهیب	آتش جوشد چو باشد در حجیب
چونکه دیگی حائل آمد هر دو را	نیست کرد آن آب را کردش هوا
ظاهرا بر زن چو آب ار غالبی	باطنا مغلوب وزن را طالبی
اینچنین خاصیتی در آدمیست	مهر حیوانرا کمست آن از کمیست

در بیان آن خبر که انهن یغلبن العاقل ویغلبهن الجاهل

گفت پیغمبر که زن بر عاقلان	غالب آید سخت بر صاحبدلان
باز بر زن جاهلان چیره شوند	زانکه ایشان تند و بس خیره روند
کم بودشان رقت و لطف و وداد	زانکه حیوانیست غالب بر نهاد
مهر و رقت وصف انسانی بود	خشم و شهوت وصف حیوانی بود
پرتو حقست آن معشوق نیست	خالقست آن گوییا مخلوق نیست

تسلیم کردن مرد خود را بانچه التماس زن بود از طلب معیشت واعتراض زن را اشارت حق دانستن ❁ بیت
بنزد عقل هر دانندهٔ هست ❁ که با گردنده گردانندهٔ هست

مرد زان گفته پشیمان شد چنان	کز عوانی ساعت مردن عوان
گفت خصم جان جان چون آمدم	بر سر جان من لگدها چون زدم
چون قضا آمد فرو پوشد بصر	تا نداند عقل ما پا را ز سر
چون قضا بگذشت خود را می خورد	پرده بدریده گریبان می درد
مرد گفت ای زن پشیمان میشوم	گر بدم کافر مسلمان می شوم
من گنهکار توام رحمی بکن	بر مکن یکبارگیم از بیخ و بن
کافر پیر ار پشیمان میشود	چونکه عذر آرد مسلمان میشود
حضرتت پر رحمتست و پر کرم	عاشق او هم وجود و هم عدم
کفر و ایمان عاشق آن کبریا	مس و نقره بندهٔ آن کیمیا

در بیان آنکه موسی علیه السلام و فرعون هر دو مسخر مشیتند

زین للناس حق ویردی خبر	حق خبر در انده یوق ریب و نظر
چون اکا تزویج اچون اولدی بدید	نیچه آدم اوله حوادن بعید
حمزه ورستمدن اولسه پهلوان	اراولور البته دلبند زنان
اولکه عالم قولنه قول اولدیلر	کلمینی یا حمیرا دیدیلر
شدت ایله آتشه غالبدر آب	لیک اولور آتشدن آبه جوش و تاب
حائل اولسه دیگ آب و ناره کر	آتش اول آبی هوا و محو ایدر
ظاهرا مردان زنه غالب چو آب	باطنا مغلوب زن بی ارتیاب
بولدی آدمده بو خاصیت کمال	مهر حیوانیده در نقص و وبال

انهن یغلبن العاقل ویغلبهن الجاهل یعنی انلر عاقله غالب وجاهله مغلوبه اولورلر

وارد اولمشدر خبرده کیم زنان	اکثر اولدی غالب دانادلان
جاهله مغلوبه در اما نسا	کیم اولور جاهلده سختی ادا
جاهلک آز اولدی لطف و رقتی	غالب اولدی عقله حیوانیتی
مهر و رقت نعت انسانی اولور	خشم و شهوت وصف حیوانی اولور
قدرت خالقدر اول محبوب خوب	پرتو سرمایهٔ جذب قلوب

مرد اعرابی خاتوننه تسلیم اولوب طلب معیشت باینده التماسنه مساعده واعتراضنی اشارت حقانی مشاهده ایتدیکیدر ❁ بیت
اکا هر عاقلک اقراری واردر ❁ که هر دورایدنک دوار واردر

نادم اولدی ارزنه سوزدن عیان	ظلمه عند الموت گویا کیم عوان
دیدی اولدم خصم جان جانمه	کیم لگدکوب اولدم اول جانانمه
چون قضا گلدی اولور اعمی بصر	عقلله تشخیص اولنمز پا و سر
برطرف اولسه قضا دراک اولور	دست لوم ایله گریبان چاک اولور
دیدی ار ای زن پشیمان اولمشم	کافر ایسمده مسلمان اولمشم
بن گنهکارم بکا قیل مرحمت	ایلمه برباد زجر معصیت
کافر پیره ندامت اولسه کار	مسلم ایلر آنی صدق اعتذار
اولدی رحم اول رحیم ذی الکرم	آکه عاشقدر وجود ایله عدم
کفر و ایمان زیر حکم کبریا	نقره یی استرسه ایلر کیمیا

موسی علیه السلام و فرعون زهر و پادزهر و ظلمت و نور

چنانکه زهر و پاد زهر و ظلمات و نور و مناجات کردن فرعون بخلوت تا ناموس نشکند

موسی و فرعون معنی را رهی　　ظاهر آن ره دارد و این بی رهی
روز موسی پیش حق نالان شده　　نیم شب فرعون هم گریان شده
کین چه غلست ای خدا بر گردنم　　ورنه غل باشد که گوید من منم
زانکه موسی را منور کرده　　مر مرا زان هم مکدر کرده
زانکه موسی را تو مه رو کرده　　ماه جانم را سیه رو کرده
بهتر از ماهی نبود استاره ام　　چون خسوف آید چه باشد چاره ام
نوبتم گر رب و سلطان میزنند　　مه گرفت و خلق پنگان میزنند
میزنند آن طاس و غوغا می کنند　　ماه را زان زخمه رسوا می کنند
من که فرعونم ز خلق ای وای من　　زخم طاس آن ربی الاعلای من
خواجه تاشانیم اما تیشه ات　　می شکافد شاخ را در بیشه ات
باز شاخی را موصل میکند　　شاخ دیگر را معطل میکند
شاخ را بر تیشه دستی هست نی　　هیچ شاخ از دست تیشه جست نی
حق آن قدرت که آن تیشه تراست　　از کرم کن این کژیها را تو راست
باز با خود گفت فرعون ای عجب　　من نه در یا ربنا ام جمله شب
در نهان خاکی و موزون میشوم　　چون بموسی میرسم چون میشوم
رنگ زر قلب ده تو میشود　　پیش آتش چون سیه رو می شود
نی که قلب و قالبم در حکم اوست　　لحظهٔ مغزم کند یک لحظه پوست
سبز گردم چونکه گوید کشت باش　　زرد گردم چونکه گوید زشت باش
لحظهٔ ماهم کند یکدم سیاه　　خود چه باشد غیر این کار اله
پیش چوگانهای حکم کن فکان　　میدویم اندر مکان و لامکان
چونکه بی رنگی اسیر رنگ شد　　موسئی با موسئی در جنگ شد
چون بپیرنگی رسی کان داشتی　　موسی و فرعون دارند آشتی
گر ترا آید بدین نکته سؤال　　رنگ کی خالی بود از قیل و قال
این عجب کین رنگ از بی رنگ خاست　　رنگ با بی رنگ چون در جنگ خاست
اصل روغن ز آب افزون میشود　　عاقبت با آب ضد چون میشود
چونکه روغن را ز آب اسرشته اند　　آب با روغن چرا ضد گشته اند
چون گل از خارست و خار از گل چرا　　هر دو در جنگند و اندر ماجرا
یا نه جنگست این برای حکمتست　　همچو جنگ خرفروشان صنعتست

آسا سحر مشیت ربانی اولوب حفظ ناموس ایچون فرعونک خلوتده مناجات ایتدیکیدر

موسی و فرعون اولدی عبد حق　　پیری طابع پیری عاصی اولدی بق
حقه موسی روز و شب نالان ایدی　　هر کیجه فرعون هم گریان ایدی
دیردی بنلک اولدی طوق گردنم　　اول جهتدندر سوزمده بن بنم
سنکه موسایی منور ایلدک　　بنده کی هم سن مکدر ایلدک
ایلدک موسایی یعنی رشک ماه　　ماه جانم ایتدک اما روسیاه
طالعم گر اولسه ماه روشنا　　چون خسوف اولسه ندر چاره اکا
سحره اولدم ایتدیکم دعوادن بن　　آی طوتلسه خلق اولورلر طاس زن
طاس چالوب سرگرم اولورلر سو بسو　　ماه مخسوفه اولورلر طعنه کو
بنکه فرعونم بکا ای وای ناس　　ربی الاعلی دیو چالمقده طاس
ایکیمزده برقپونک بنده سی　　اول قبول خواجه بن افکنده سی
حکمتنک برشاخی ایلر سبز و تر　　شاخ دیکر خشک بی برک و ثمر
شاخه زخم تیشه دن یوق پاودست　　اولمامق قابلمی مقطوع و شکست
قدرتنک حقیچون ای رب کریم　　قیل کرم ایله تقیمم مستقیم
کندی یه فرعون دیردی ای عجب　　ربنا وردن اوقورکن نیم شب
کیزلی حقدن طالب عون اولورم　　چون کورم موسایی فرعون اولورم
رنکی قلب التونک اولسه تو بتو　　قال اولنجه قالمز انده رنک و رو
اولدی قلب و قالبم محکوم دوست　　برنظرده مغز ایدر بر دمده پوست
اولورم سبز اول دیسه کر زرع و کشت　　زرد اولورم دیرسه اول سو خشک و زشت
برنظرده ماه ایدر بر دم سیاه　　بو دکل الا که افعال اله
صالمکه چوکان اولدی حکم کن فکان　　کوی محکومی مکان ولامکان
چونکه بی رنکی اسیر رنک اولور　　ایکی موساده جدال و جنک اولور
اولسه بی رنکی وحدت رونمون　　صلح ایدر موسی ایله فرعون دون
کرسکا بو نکته دن اولسه سؤال　　رنک ایچون یوقدر خلاص قیل و قال
طرفه کیم بی رنکدن اولدی بو رنک　　رنک بی رنکیله هیچ قابلمی جنک
اصل روغن آبدن حاصل اولور　　آبه ضدیت نیچون حائل اولور
اولمشیکن آب و روغن متحد　　نیچون اولدی بر بریله بویله ضد
خارکلدن اولدی هم کل خاردن　　بربرینه پس نیچوندر طعنه زن
جنک صورتدیر بو وار در حکمتی　　جمله هپ محکوم حول و قوتی

یا نه اینست و نه آن حیرانیست — گنج باید جست این ویرانیست
آنچه تو گنجش توهم میکنی — زان توهم گنج را گم میکنی
چون عمارت دان تو وهم و رایها — گنج نبود در عمارت جایها
در عمارت هستی و جنکی بود — نیست را از هستها ننکی بود
نی که هست از نیستی فریاد کرد — بلکه نیست آن هست را واداد کرد
تو مکو که من کریزانم زنیست — بلکه او از تو کریزانست پست
ظاهرا می خواندت او سوی خود — وز درون میراندت با چوب رد
نعلهای بازکونست ای سلیم — نفرت فرعون میدان از کلیم

حیرت عارف نه این و آنه در — طالب کنج اول بو برویرانه در
الحذر کنجینهٔ موهومدن — ضایع ایلرسن او کنجی صکره سن
ظن عمارتدر دل پرشورده — کنج یوقدر اچ کوزک معورده
پهل عمارتدر اولور هستی وجنک — هم کلور معبوردن معدومه ننک
صانمه موجودی عدمدن داد ایدر — پهل عدم موجوددن فریاد ایدر
سن فنا اهلندن ایلرسن کریز — اول سکا سندن زیاده پرستیز
کندی یه صوری سنی دعوت ایدر — معنیده رد ایلیوب نفرت ایدر
اولدی نعل بازکونه ای سلیم — نفرت فرعونی پهل رد کلیم

سبب حرمان اشقیا از دو جهان که خسر الدنیا والاخرة

اشقیانک نعوذ بالله ایکی جهاندن سبب حرمانلری بیاننده در

چون حکیمک اعتقادی کرده است — کاسمان بیضه زمین چون زرده است
کفت سائل چون بماند این خاکدان — در میان این محیط آسمان
همچو قندیلی معلق در هوا — نی باسفل میرود نی بر علا
آن حکیمش کفت کز جذب سما — از جهات شش بماند اندر هوا
چون ز مقناطیس قبه ریخته — در میان ماند آهنی آویخته
آن دکر کفت آسمان با صفا — کی کشد در خود زمین تیره را
بلکه دفعش میکند از شش جهات — زان بماند اندر میان عاصفات
پس ز دفع خاطر اهل کمال — جان فرعونان بماند اندر ضلال
پس ز دفع این جهان و آنجهان — مانده اند این بیرهان بی این و آن
سرکشی از بندکان ذو الجلال — دانکه دارند از وجود تو ملال
کهربا دارند چون پیدا کنند — کاه هستیٔ ترا شیدا کنند
کهربای خویش چون پنهان کنند — زود تسلیم ترا طغیان کنند
آنچنانکه مرتبهٔ حیوانیست — کو اسیر و سغبهٔ انسانیست
مرتبهٔ انسان بدست اولیا — سغبه چون حیوان شناسش ای کیا
بندهٔ خود خواند احمد در رشاد — جمله عالم را بخوان قل یا عباد
عقل تو همچون شتربان تو شتر — می کشاند هر طرف در حکم مر
عقل عقلند اولیا و عقلها — بر مثال اشتران تا انتها
اندریشان بنکر آخر ز اعتبار — یک قلاوزست جان صد هزار
چه قلاوز و چه اشتربان بیاب — دیده کان دیده بیند آفتاب
نک جهان در شب بمانده میخ دوز — منتظر موقوف خورشیدست روز

چون حکیمک اعتقادی بو همین — آسمان بیضه صار و سیدر زمین
دیدی سائل یا نیچون بو خاکدان — اولدی محدود محیط آسمان
همچو قندیل معلق هیئتی — اسفل و اعلا یه یوقدر رغبتی
دیر حکیم انده اولوب جذب سما — شش جهتدن اولدی محبوس هوا
اولسه مقناطیس قبه ریخته — اورته ده آهن قالور آویخته
اول بری دیر آسمان پر صفا — جذب خاکی کندی یه کورمز روا
بلکه آنی شش جهتدن دفع ایدر — پس زمینی ریح عاصف دفع ایدر
ایدی دفع خاطر اهل کمال — جان فرعونانی ایلر پایمال
دولت دارینی بولمز کمرهان — انلره یوق بو جهان و اول جهان
بندکان خاص حقدن چکمه سر — کلمسون آیینهٔ قلبه کدر
کهربا خاصیت اولدی اولیا — که صفت جذب ایلر اولسه خودنما
کهربایی چونکه ایلرلر نهان — پهل ویرر تسلیم طغیاندن نشان
رتبه کیم اول اولدی حیوانیتک — حکمته وابسته انسانیتک
رتبهٔ انسانه مالک اولیا — اول تردد اولدی حیوان کویا
ایتدی قول خالقی نبی مقتدا — چون دیدی قل یا عبادی حق اکا
اولدی بو عقلک شتربان سن شتر — عقل ایدر هر سوسنی محکوم مر
عقل عقل اولدی کروه اولیا — عقل اغیار اولدی اشتر صورتا
انلره ایله نکاه اعتبار — کیم قلاوز بر ولی جان صد هزار
بو قلاوز بو شتردن نا روا — بول او چشمی اوله خورشید آشنا
تاریٔ شب جمله عالم دیده دوز — انتظاری پرتو خورشید و روز

اینت خورشیدی نهان در ذرهٔ   شیر نر در پوستین برهٔ
اینت دریای نهان در زیر کاه   پا برین که هین منه در اشتباه
اشتباهی و کمانی در درون   رحمت حقست بهر رهنمون
هر پیمبر فرد آمد در جهان   فرد بود و صد جهانش در نهان
عالم کبری بقدرت سحر کرد   کرد خود را در کهین نقشی نورد
ابلهانش فرد دیدند و ضعیف   کی ضعیفست انکه باشه شد حریف
ابلهان کفتند مردی بیش نیست   وای انکو عاقبت اندیش نیست

بو عجب خورشید پنهان ذره ده   شیر نر مخفی لباس بره ده
اشته بر دریا نهان زیر کاه   بصمه اول کاه اوزره پای اشتباه
رهنما ایچون ولی ظن و کمان   رحمت حقدر عطای مستعان
هر پیمبر کلدیلر فرد و وحید   فرد اما یوز جهان انده بدید
عالم کبرا ده حسن اقتدار   ذات ایتدی پرده کیر استتار
کوردی ابلهلر انی فرد و ضعیف   هیچ ضعیف اولسومی مردان شریف
دیدی احمقلر بو شخص فرد در   صوکنی فکر ایتمین نامرد در

دربیان حقیر و بی خصم دیدن دیدهای حس صالح علیه السلام را چون خدا خواهد که لشکریرا هلاک کند در نظر ایشان حقیر نماید خصمانرا و اندک اکرچه غالب باشد آن خصم ویقللکم فی اعینهم لیقضی الله امرا کان مفعولا

اصحاب حس ظاهر صالح پیغمبر علیه السلامی و ناقه سنی حقیر و بی معین کوردکلرین بیان ایدر که چون حق تعالی بر لشکری هلاک ایتمک مراد ایلیه غالب ایسه دخی خصمی نظرلرنده قلیل و حقیر کوسترر که ویقللکم فی اعینهم لیقضی الله امرا کان مفعولا

ناقهٔ صالح بصورت بد شتر   پی بریدندش زجهل آن قوم مر
از برای آب چون خصمش شدند   نان کور و آب کور ایشان بدند
ناقة الله آب خورد از جو و میغ   آب حقرا داشتند از حق دریغ
ناقهٔ صالح چو جسم صالحان   شد کمینی در هلاک طالحان
تا بر ان امت زحکم مرک و درد   ناقة الله وسقیاها چه کرد
شحنهٔ قهر خدا زیشان بجست   خونبهای اشتری شهری درست
روح همچون صالح و تن ناقه است   روح اندر وصل و تن در فاقه است
روح صالح قابل آفات نیست   زخم بر ناقه بود بر ذات نیست
روح صالح قابل آزار نیست   نور یزدان سغبهٔ کفار نیست
جسم خاکی را بدو پیوست جان   تا بیازارند و بینند امتحان
بیخبر کازار این آزار اوست   آب این خم متصل با آب جوست
زان تعلق کرد با جسمی اله   تا که کردد جمله عالم را پناه
کس نیابد بر دل ایشان ظفر   بر صدف آید ضرر نی بر کهر
ناقهٔ جسم ولی را بنده باش   تا شوی با روح صالح خواجه تاش
کفت صالح چونکه کردید این حسد   بعد سه روز از خدا نقمت رسد
بعد سه روز دکر از جانستان   آفتی آید که دارد سه نشان
رنک روی جمله تان کردد دکر   رنک رنک مختلف اندر نظر
روز اول رویتان چون زعفران   در دوم رو سرخ همچون ارغوان

ناقه سن صالح نیپنک بی عقول   پی بریده ایلدی قوم جهول
صو ایچون خصم اولدیلر اول ناقه یه   اولدیلر مستغرق آب فاقه یه
ناقة اللهک ایکن سعی بلیغ   آب حقی ایتدیلر حقدن دریغ
ناقهٔ صالح چو جسم صالحان   اولدی معروض هلاک طالحان
اول عذاب امت بد رایه باق   ناقة الله وسقیاها یه باق
شحنهٔ قهر خدا ایتدی قصاص   خونبهای اشتر اولدی عام و خاص
روح صالح تن مثال ناقه در   روح واصل تن اسیر فاقه در
روح صالح رستهٔ آفات در   ناقه در مجروح صانمه ذات در
روح صالح اولدی محفوظ جفا   نور یزدانده نه ممکن انطفا
جسم خاکی یه خدا فیض ایتدی جان   تا اوله رنجشله ظاهر امتحان
کندی یه راجع اذاسی مردک   متصلدر جو یه آبی بو خمک
اولدی اهل دلده تأیید اله   تا اوله عاجزلره جای پناه
قلبلرینه کمسه لر بولمز ظفر   چون ضرر اصدافه در محفوظ کهر
ناقهٔ جسم ولی یه خوشدل اول   حقه روح صالح ایله واصل اول
دیدی صالح قومنه بی ارتیاب   چون کچه اوچ کون اولور نازل عذاب
اندن اوچ کون صکره حقا بیکمان   بر بلادر انده ظاهر اوچ نشان
جمله کزده رنک رو تبدیل اوله   رنک رنک آخره تحویل اوله
ابتدا کون زرد اولور چون زعفران   یوم ثانی سرخ اولور چون ارغوان

در سوم گردد همه روها سیاه	بعد ازان اندر رسد قهر اله	روی کز اولور اوچنجی کون سیاه	بعده نازل اولور قهر اله
گرنشان خواهید از من زین وعید	کرهٔ ناقه بسوی که دوید	برنشان استرسکز بندن عیان	بچهٔ اشتر که اولمشدر دوان
گر توانیدش گرفتن چاره هست	ورنه خود مرغ امید از دام جست	آنی تسخیره اولورسه بر مجال	یوخسه تخلیص عذاب امر محال
کس نتانست اندران کره رسید	رفت در کهسارها شد ناپدید	اولمدی تحصیله بر چاره مفید	اول کوچك کوه ایچره اولدی نابدید
همچو روح پاک کو از تنگ تن	می گریزد جانب ربّ المنن	روح پاک آسا اولوب مهجور تن	ایتدی عزم قرب ربّ ذو المنن
گفت دیدیت آن قضا مبرم شدست	صورت امید را گردن زدست	دیدی معلوم اوله مبرم در قضا	چاره یوق لازم قضا ایچون رضا
کرهٔ ناقه چه باشد خاطرش	که بجا آرید ز احسان و برش	اولسکز اول بچه یه خاطر نواز	لطفله قابل ایدی عرض نیاز
گر بجا آید دلش رستید ازان	ورنه نومیدیت و ساعد را گزان	دلخوش اولسه وار در امید نجات	یوخسه یائس تا مله قالمز ثبات
چون شنیدند این وعید منکدر	چشم بنهادند وانرا منتظر	بو وعیدی چونکه در گوش ایتدیلر	انتظار قهرله جوش ایتدیلر
روز اوّل روی خود دیدند زرد	میزدند از نا امیدی آه سرد	روز اوّل یوزلری هپ اولدی زرد	ایتدیلر درد ایله جمله آه سرد
سرخ شد روی همه روز دوم	نوبت امید و توبه گشت کم	اولدی جمله سرخ رو روز دوم	رشتهٔ امید و توبه اولدی کم
شد سیه روز سیوم روی همه	حکم صالح راست شد بی ملحمه	یوزلری اولدی اوچنجی کون سیاه	قول صالح راستدر بی اشتباه
چون همه در نا امیدی سر زدند	همچو مرغان در دو زانو آمدند	جمله نك یائس اولدی فکر غالبی	اولدیلر زانوزده مرغان کبی
در نبی آورد جبریل امین	شرح این زانو زدن را جاثمین	کلدی بو وحی ایله جبریل امین	اولدی قرآنده بیانی جاثمین
زانو آندم زن که تعلیمت کنند	وزچنین زانو زدن بیمت کنند	وقت تعلیم اوله گور زانوزده	یوخسه بو چوکمك بلا و عربده
منتظر گشتند زخم قهر را	قهر آمد نیست کرد آن شهر را	اولدیلر سرگشتهٔ قهر اله	قوم شهری ایتدی حق قهر و تباه
صالح از خلوت بسوی شهر رفت	شهر دید اندر میان دود و تفت	شهره خلوتدن اولوب صالح روان	کوردی شهری دود و نفط ایچره همان
ناله از اجزای ایشان می شنید	نوحه پیدا نوحه گویان ناپدید	نالش اجزای قومی ایتدی گوش	ناله ظاهر ناله گویان خاکپوش
ز استخوانهاشان شنید او نالها	اشک خون از جانشان چون ژالها	استخوانی انلرك نالان ایدی	جانلرندن اشك خون ریزان ایدی
صالح آن بشنید و گریه ساز کرد	نوحه بر نوحه گران آغاز کرد	انلری گوش ایتدی صالح آغلدی	بغرینی اول نوحه لردن داغلدی
گفت ای قوم بباطل زیسته	وز شما من پیش حق بگریسته	دیدی ای قوم بطالت اشتراک	اولمشیدم حقه سزدن گریه ناك
حق بگفته صبر کن بر جورشان	پندشان ده بس نماند از دورشان	جورکزدن صبرله مأمور ایدم	پند و نصح ایتدکجه سزدن دور ایدم
من بگفته پند شد بند از جفا	شیر پند از مهر جوشد وز صفا	دیر ایدم پند انلره بند جفا	شیر پندك کانی خود مهر و صفا
بس که گردید از جفا بر جای من	شیر پند افسرد در رگهای من	ایتدیکز شویله جفا کیم بی گمان	شیر پند اولدی عروقمده نهان
حق مرا گفته ترا لطفی دهم	بر سر آن زخمها مرهم نهم	حق بیوردی سا که احسان ایلرم	زخمکه مرهمله درمان ایلرم
صاف کرده حق دلم را چون سما	روفته از خاطرم جور شما	قلبمی صاف ایتدی حق چون آسمان	جورکزدن خاطره کلدی امان
در نصیحت من شده بار دگر	گفته امثال و سخنها چون شکر	دفعه دفعه ایلر ایدم سینه پند	ایلیوب شیرین ادا مانند قند
شیر تازه از شکر انگیخته	شیر و شهدی با سخن آمیخته	سوزلرم مانندهٔ شیر و شکر	صاف و شیرین ایدی پر ریب و کدر
در شما چون زهر گشته آن سخن	زانکه زهرستان بدیت از بیخ و بن	سزده زهر اولدی ولیکن اول سخن	شویله کیم زهر ایدی سزده بیخ و بن
چون شوم غمگین که غم شد سرنگون	غم شما بودیت ای قوم حرون	هیچ سزه شفقتله غم چکمزدرون	اولدیکز عین غم ای قوم حرون

هیچ کس بر مرگ غم نوحه کند   ریش سر چون شد کسی مو بر کند
رو بخود کرد و بگفت ای نوحه گر   نوحه ات را می نیرزند آن نفر
کژ مخوان ای راست خوانندهٔ مبین   کیف آسی خلف قوم ظالمین
باز اندر چشم و دل او گریه یافت   رحمتی بی علتی در وی بتافت
قطره می بارید و حیران گشته بود   قطرهٔ بی علت از دریای جود
عقل او میگفت کین گریه ز چیست   بر چنان افسوسیان شاید گریست
بر چه می گریی بگو بر فعلشان   بر سپاه کینهٔ بد نعلشان
بر دل تاریک پر زنگارشان   بر زبان زهر همچون مارشان
بر دم و دندان سگسارانه شان   بر دهان و چشم کژدم خانه شان
بر ستیز و تسخر و افسوسشان   شکر کن چون کرد حق محبوسشان
دستشان کژ پایشان کژ چشم کژ   مهرشان کژ صلحشان کژ خشم کژ
از پی تقلید وز رایات نقل   پا نهاده بر جمال پیر عقل
پیر خر نی جمله گشته پیر خر   از ریای چشم و گوش همدگر
از بهشت آورد یزدان بندگان   تا نمایدشان سقر پروردگان

کیمسه فریاد ایلمز فوت اولسه غم   فرقت دردسرا چون یوق الم
دیدی او کردان اولوب چون صوکتوه   نوحه یه لایق دکلدر اول کروه
اولمشیدی هر بری سوء قرین   کیف آسی خلف قوم کافرین
یینه اولدی چشم و قلبی گریه ساز   رحمت بی علت ایتدی اهتزاز
قطرهٔ اشک ایتدی اجرا اول وجود   قطرهٔ بی علت دریای جود
دیدی نفسینه او دم عقل پاک   انلره لایقمی اولمق گریه ناک
انلرک بو گریه قنغی کارنه   زهر ایدی باقدقچه هر اطوارنه
اول سیه دل زمرهٔ کفاره می   یوخسه زهرآلود اولان گفتاره می
انلرک سرتیز دندانینه می   یا دهان آتش افشانینه می
جمله استهزا و سخره معدنی   حقه شکر ایتکم خلاص ایتدی سنی
جمله سی کج دیده و کج دست و پا   هر بری بدکار و بد دل بدادا
ایلیوب تقلید آبای عنود   پیر عقله جمله سی غلظت نمود
بی خرد باشدن باشه پیران خر   بربرینک چشم و گوشینه بقر
قوللره حق ویردی جنتدن سفر   تاکه تمییز اولنه اهل سقر

درمعنی این آیت که مرج البحرین یلتقیان بینهما برزخ لایبغیان

مرج البحرین یلتقیان بینهما برزخ لایبغیان آیت کریمهٔ جلیله سنک مفهومنی بیاندر

اهل نار و خلد را بین همدکان   در میانشان برزخ لایبغیان
اهل نار و اهل نور آمیخته   در میانشان کوه قاف انگیخته
همچو در کان خاک و زر کرد اختلاط   در میانشان صد بیابان و رباط
همچنانکه عقد در در و شبه   مختلط چون میهمان یکشبه
بحر را نیمیش شیرین چون شکر   طعم شیرین رنگ روشن چون قمر
نیم دیگر تلخ همچون زهر مار   طعم تلخ و رنگ مظلم قیروار
هر دو برهم میزنند از تحت و اوج   بر مثال آب دریا موج موج
صورت برهم زدن از جسم تنگ   اختلاط جانها در صلح و جنگ
موجهای صلح برهم میزنند   کینها از سینها بر می کنند
موجهای جنگ در شکل دگر   مهرها را میکند زیر و زبر
مهر تلخان را بشیرین می کشد   زانکه اصل مهرها باشد رشد
قهر شیرین را بتلخی می برد   تلخ با شیرین کجا اندر خورد
تلخ و شیرین زین نظر ناید بدید   از دریچه عاقبت دانند دید

اولدی اهل نار و جنت همدکان   درمیانده برزخ لایبغیان
اهل نار و نور ایدرلر ائتلاف   اورته ده اما که وار در کوه قاف
کانده خاک و زر ایدرلر اختلاط   فی الحقیقه یوقدر اما ارتباط
سلک عقد اوزره چو در پلور   کیجه لک مهمانه بکزر کیم کیدر
قیل نظر بر بحره کویا کیم شکر   طعمی شیرین لونی مانند قمر
بحر آخر تلخ بر شور و شرنک   طعمی تلخ و رنکی مظلم قیر رنک
هر بری کاهی حضیض و گاه اوج   اولمده دریا مثالی فوج فوج
اختلاط طرف صوری جسم تنک   انده ارواح اولدی موج صلح و جنک
صلحک امواجی ندم موجود اولور   سینه لرده کینه لر نابود اولور
جنکک احوالی اولور شکل دکر   الفت و مهری ایدر زیر و زبر
مهر ایدر تلخی شیرین و لطیف   اولدی مهرک اصلی چون پاک و نظیف
قهر ایدر شیرینی تلخ و بد مزاج   تلخ شیرین ایله ایتمز امتزاج
تلخ و شیرین چشم رؤیتدن نهان   دیدهٔ باطن کورر اما عیان

چشم آخربین تواند دید راست / چشم آخربین غرورست وخطاست
ای بسا شیرینکه چون شکر بود / لیک زهر اندر شکر مضمر بود
آنکه زیرکتر ببو بشناسدش / وآنکر چون برلب ودندان زدش
پس لبش ردش کند پیش ازکلو / کرچه نعره میزند شیطان کلوا
وان دکررا درکلو پیدا کند / وان دکررا دربدن رسوا کند
واندکررا درحدث شورش دهد / ذوق آن زخم جکر دوزش دهد
وان دکررا بعد ایام وشهور / وان دکررا بعد مرک ازقعر کور
ور دهندش مهلت اندر قعر کور / لابد آن پیدا شود یوم النشور
هرنبات وشکری را در جهان / مهلتی پیداست از دور زمان
سالها باید که اندر آفتاب / لعل یابد رنک ورخشانی وتاب
باز تره در دو ماه اندر رسد / باز تا سالی کل احمر رسد
بهر این فرمود حق عزوجل / سورة الانعام در ذکر اجل
این شنیدی مو بمویت کوش باد / آب حیوانست خوردی نوش باد
آب حیوا نخوان مخوان اینرا سخن / روح نوبین درتن حرف کهن
نکتهٔ دیکر تو بشنو ای رفیق / همچو جان او سخت پیدا ودقیق
درمقامی هست هم این زهرمار / ازتصاریف خدایی خوشکوار
درمقامی زهر ودر جایی دوا / درمقامی کفر ودر جایی روا
کرچه انجا او کزند جان بود / چون بدینجا در رسد درمان بود
آب درغوره ترش باشد ولیک / چون بانکوری رسد شیرین ونیک
باز درخم او شود تلخ وحرام / درمقام سرکگی نعم الادام

چشم آخر بین ایدر رفع غطا / چشم آخر بیننده در سهو وخطا
ای نیجه شیرینکه لذتده شکر / انده مضمردر ولی زهر ضرر
پیری بویندن بیلور عرفانله / پیری فهم ایلر لب ودندانله
دوندررراه کلوسندن لبی / ردایدر شیطانی حکم اغلبی
پیرینک ایلر کلوسنده بلا / پیرینک جسمنده داغ ابتلا
اول برنده ایلر احداث الم / اکه اول لذت اولور تیزاب غم
اول برینی نیجه ایام وشهور / درد ایله ایلر رهین قعر کور
ویرسلر قبرنده آسایش اکا / روز محشرده اولور علت نما
هرنبات وشکرا ایچون بیکمان / وار در البت مهلت دور زمان
نیجه سال اولمق کرک کیم آفتاب / رنک لعله ایده فیض آب وتاب
ایکی آیده سبزه وتره اولور / ورد احمر ییلده برکره اولور
انکیچون ایتدی حق عزوجل / سورهٔ انعامده ذکر اجل
سعی قیل هرموقبوله کوش اوله / آب حیواندر ایچرسک نوش اوله
آب حیواندر دیمه مطلق سخن / تازه جان بولدی تن حرف کهن
کوش قیل برغیری نکته ای رفیق / جان کبی ظاهر ولی غایت دقیق
برمقام اولدیکه انده زهرمار / قدرت حق ایله اولدی خوشکوار
برمحلده زهر وبریرده دوا / برمحلده کفر وبریرده روا
کرچه انده اول کزند جان اولور / بونده کلسه درد ایچون درمان اولور
غوره ده آب اولدی ترش ونالذیذ / اولسه انکور اول اولور اتا لذیذ
خم نشین اولسه اولور تلخ وحرام / خل اولنجه حل اولور نعم الادام

درمعنیٔ آنکه آنچه ولی کامل کند مریدا نرا نشاید کستاخی کردن وهمان فعل کردن که حلوا طبیب را زیان ندارد اما بیمار را زیان دارد وسرما وبرف انکور را زیان ندارد اما غوره را زیان دارد که در راهست که لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک وما تأخر نشده است

ولی کاملک مقتضای حکمت اوزره ایلدیکی نسنه یی علی سبیل التقلید مریدک کستاخانه عملی جائز دکلدر که حلوا اکرچه طبیبه ضرر ایتمز اما خسته یه مضر اولور وقار وقیشدن انکور پخته یه زیان کلمز اما غورهٔ خامه ضرر در که هنوز یولده در لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک وما تأخر مفهوم جلیلی سرندن آکاه دکلدر

کرولی زهری خورد نوشی شود / ورخورد طالب سیه هوشی شود
رب هب لی ازسلیمان آمدست / که مده غیر مرا این ملک ودست
تو مکن با غیر من این لطف وجود / این حسد را ماند اما آن نبود
نکتهٔ لاینبغی میخوان بجان / سر من بعدی زبخل او مدان

کرولی نوش اتسه زهری نوش اولور / ایچسه طالب نیش اولور مدهوش اولور
رب هب لی دن سلیمان نبی / منع ملک غیر اولدی مطلبی
دیدی ایتمه غیره بو ملکی عطا / بوحسددن صانمه ایلرسن خطا
نکتهٔ لاینبغی دن قیل خیال / سر من بعدی ده یوق بخله مجال

بلکه اندر ملک دیدا و صد خطر   مو بمو ملک جهان بد بیم سر
بیم سر با بیم سر با بیم دین   امتحانی نیست ما را مثل این
پس سلیمان همتی باید که او   بگذرد زین صد هزاران رنگ و بو
با چنان قوت که او را بود هم   موج آن ملکش فرو می بست دم
چون برو بنشست زین اندوه گرد   بر همه شاهان عالم رحم کرد
شد شفیع و گفت این ملک و لوا   با کمالی ده که دادی مر مرا
هر که را بدهی و بکنی آن کرم   او سلیمانست و آنکس هم منم
او نباشد بعدی او باشد معی   خود معی چه بود منم بی مدعی
شرح این فرصت گفتن لیک من   باز میکردم بقصهٔ مرد و زن

سلطنتده کوردی وار در صد خطر   مو بمو ملک جهاندر بیم سر
بیم سر و سر ایله وار بیم دین   اولدی نصح و امتحان ای مؤمنین
پس سلیمان همت استر احصل   صد هزاران رنگ و بویه صونمز ال
اولقدر قوتکه انده وار ایدی   ملک دنیادن ینه بیزار ایدی
کوردیکم اندوه و غمدر سلطنت   ایتدی شاهان جهانه مرحمت
پس شفیع اولدیکه بو ملک و لوا   باکه ویردک غیره اچون کوره روا
هر کیمه بو ملکی ایلرسک کرم   او سلیماندر سلیمان خود منم
اول دکل بعدی اولور بلکم معی   پس معیندر خلاف مدعی
شرحی فرض ایدی بو قونلک لیک بن   بینه اولدم وقعه کوی مرد و زن

مخلص ماجرای عرب و جفت او

ماجرای مرد و زن را مخلصی   باز میجوید درون مخلصی
ماجرای مرد و زن افتاد نقل   آن مثال نفس خود میدان و عقل
این زن و مرد که نفست و خرد   نیک بایستست بهر نیک و بد
وین دو بایسته درین خاکی سرا   روز و شب در جنگ و اندر ماجرا
زن همی خواهد حوایج خانقاه   یعنی آب رو و نان و خوان و جاه
نفس همچون زن پی چاره گری   گاه خاکی گاه جوید سروری
عقل خود زین فکرها آگاه نیست   در دماغش جز غم الله نیست
گرچه سر قصه این دانست و دام   صورت قصه شنو اکنون تمام
گر بیان معنوی کافی شدی   خلق عالم عاطل و باطل بدی
گر محبت فکرت و معنیستی   صورت روزه و نمازت نیستی
هدیهای دوستان با هم دگر   نیست اندر دوستی الا صور
تا گواهی داده باشد هدیها   بر محبتهای مضمر در خفا
زانکه احسانهای ظاهر شاهدند   بر محبتهای سر ای ارجمند
شاهدت که راست گوید که دروغ   مست گاهی از می و گاهی ز دوغ
دوغ خورده مستی پیدا کند   های و هوی سرگرانیها کند
آن مرائی در صیام و در صلاست   تا گمان آید که او مست ولاست
حاصل افعال برونی دیگرست   تا نشان باشد بر آنچه مضمرست
یا رب این تمییز ده ما را بخواست   تا شناسیم آن نشان کژ ز راست
حس را تمییز دانی چون شود   آنکه حس ینظر بنور الله بود

مرد اعرابی خاتوننک مخلص ماجراسیدر

ماجرای مرد و زن اولسون بیان   مخلصین ایتسون انی خاطرنشان
ماجرای مرد و زن کیم نقل اولور   فی المثل آدمده نفس و عقل اولور
بو زن و مرد اولدی چون نفس و خرد   لازم اولدیکه بیله هر نیک و بد
بو ایکی هم خانهٔ منت سرا   روز و شب ایتمکده جنک ماجرا
زن همیشه خانه ده آرام خواه   استر آب رو و نان و خوان و جاه
نفس ایدوب مانند زن سوداگری   کوستر که سکنت که سروری
مرد عقل ایتمز او انکاری مدار   فکری یوق لا رضای کردگار
گرچه کیم قصه بو دام و دانه در   قیل تمام قصه بی اصغا ندر
اولسه کافی گر بیان معنوی   عالمک عاطل اولوردی پرتوی
قوللق اولسه فکر معنی صفات   واجب اولمزدی بزه صوم و صلات
ایلر اهدای هدیه دوستان   تا اوله صدق محبتدن نشان
اول هدیه شاهد صدق و داد   یعنی مضمر در خلوص و اتحاد
ظاهرا شاهد در اول احسان وجود   کیم محبت بولدی باطنده وجود
گاه شاهد صدق ایدر گاهی دروغ   گاهی مست می اولور که مست دوغ
دوغ ایچوب مستانه لک پیدا ایدر   لاف سرگرمی انی شیدا ایدر
ایلیوب صوم و صلات اهل ریا   کوسترر کندین اوله مرد خدا
حاصلی افعالی اتا بشقه در   بشقه در اعلانی اخفا بشقه در
قیل بکا یا رب او تمییزی عطا   تا اوله ظاهر صواب ایله خطا
انده حس ظاهری کمراهدر   حس اودر ینظر بنور الله در

ور اثر نبود سبب هم مظهرست همچو خویشی کز محبت مخبرست
نبود انکه نور حقش شد امام مر اثر را یا سبب را اغلام
تا محبت در درون شعله زند زفت کردد وز اثر فارغ کند
حاجتش نبود پی اعلام مهر چون محبت نور خود زد بر سپهر
هست تفصیلات تا کردد تمام این سخن لیکن بجو تو والسلام
کرچه شد معنی درین صورت پدید صورت از معنی قریبست و بعید
در دلالت همچو آبند و درخت چون بماهیت روی دورند سخت
ترک ماهیات و خاصیات کو شرح کن احوال آن دو ماه رو

اولدی ظاهرده سبب هم دلربا انک امثالی وداد اقربا
هر کیمه کیم نور حقدر راهبر ایلمز آثار واسبابه نظر
بر دله دوشسه محبتدن شرار اول آنی کتدکجه ایلر شعله دار
انده قالمز حاجت عرض وداد کیم محبت نوریدر عالی نهاد
بونده تفصیلات چوق اولمز تمام طوتسوزم صدق طلب قیل والسلام
اولدی معنا کرچه صورتدن بدید هم قریب اول لفظه معنا هم بعید
وار اغاجده صد دلالت بیقصور بر برندن لیک ماهیتده دور
ترک ماهیات وخاصیات قیل مرد وزن حالن تمام اثبات قیل

دل نهادن مرد عرب بر التماس زن خویش و سوکند خوردن
که درین تسلیم مرا حیلتی و امتحانی نیست

مرد گفت اکنون کذشتم از خلاف حکم داری تیغ برکش از غلاف
هر چه کویی من ترا فرمانبرم در بد و نیک آمد وی ننکرم
در وجود تو شوم من منعدم چون محبم حب یعمی و یصم
کفت زن آهنک برم میکنی یا بحیلت کشف سرم میکنی
کفت والله عالم السر الخفی کافرید از خاک آدم را صفی
در سه کز قالب که دادش وانمود هر چه در الواح و در ارواح بود
تا ابد هر چه بود او پیش پیش درس کرد از علم الاسمای خویش
تا ملک بیخود شد از تدریس او قدس دیکر یافت از تقدیس او
آن کشاد ایشان کز آدم رو نمود در کشاد آسمانهاشان نبود
در فراخی عرصهٔ آن پاک جان تنک آمد عرصهٔ هفت آسمان
کفت پیغمبر که حق فرموده است من نکنجم هیچ در بالا و پست
در زمین و آسمان و عرش نیز من نکنجم این یقین دان ای عزیز
در دل مؤمن بکنجم این عجب کر مرا جویی در ان دلها طلب
کفت ادخل فی عبادی تلتقی جنة من رؤیتی یا متقی
عرش با آن نور با پهنای خویش چون بدید آنرا برفت از جای خویش
خود بزرکی عرش باشد بس بدید لیک صورت کیست چون معنی رسید
هر ملک میکفت ما را پیش ازین الفتی می بود بر روی زمین
تخم خدمت در زمین میکاشتیم زان تعلق ما عجب میداشتیم
کین تعلق چیست با این خاکمان چون سرشت ما بدست از آسمان

مرد اعرابی خاتوننک التماسنه رضا داده اولوب تسلیم بابنده
حیله و امتحان قصدنده اولمدیغنی تفهیم ایچون یمین ایتدیکیدر

دیدی خاتونه او مرد ایتمم خلاف تیغ حکمک ایله مجبور غلاف
هر نه دیرسک بن سکا فرمانبرم نیک و بد امرک یانمده محترم
کالعدم عدّایت بنی بو درخبر آدمی ایلر محبت کور و کر
دیدی زن قصدک عطاو برمیدر مکر ایله یا اطلاع سرمیدر
دیدی حقدر عالم سرّ و خفی بولدی امریله وجود آدم صفی
اکه اسما علمن ایضاح ایلدی واقف الواح و ارواح ایلدی
علم این و آن ایله دانا ایدی درسخوان علم الاسما ایدی
ایلیوب علویلره تدریس هم ایلدی تقدیس بر تقدیس هم
انلره کشف اولدی آدمدن عیان کورممش ایدی او کشفی آسمان
وسعت فضلیله اول قدسی درنک عرصهٔ هفت آسمانی قیلدی تنک
دیدی پیغمبر بیوردی اول خدا کیم محیط اولمز بنی ارض و سما
بو زمین و آسمان و عرش هم نورمک بی تابیدر بی کیف و کم
قلب مؤمنده ولی واردر او تاب کیم او لور اول پرتو ایله فیضیاب
دیدی ادخل فی عبادی تلتقی جنة من رؤیتی یا متقی
عرش او وسعتله انی کوردکده پیل اهتزاز حیرت ایلر متصل
عرش اعظم کرچه اعظمدر ولی صورتک معنی اتم و اکملی
هم ملائک دیدی بزده ابتدا ارضه الفت اولوردی خودنما
جانب ارضه اولوب میل و طرب اول تعلق بزده اولمشدی عجب
خاکه استغراب ایدردک الفتی چونکه علویدر فرشته خلقتی

الف ما انوار با ظلمات چیست   چون تواند نور با ظلمات زیست
آدما آن الف از بوی تو بود   زانکه جسمت از زمین بود تار و پود
جسم خاکت را ازینجا بافتند   نور پاکت را در اینجا یافتند
این که جان ما ز روحت یافتست   پیش پیش از خاک آن می تافتست
در زمین بودیم غافل از زمین   غافل از کنجی که در وی بد دفین
چون سفر فرمود ما را زانمقام   تلخ شد ما را ازان تحویل کام
تا که حجتها همی کفتیم ما   که بجای ما که آید ای خدا
نور این تسبیح و این تهلیل را   می فروشی بهر قال وقیل را
حکم حق کسترد بهر ما بساط   که بکویید از طریق انبساط
هر چه آید بر زبانتان بی حذر   همچو طفلان یکانه با پدر
زانکه این دمها چه کر نالایقست   رحمت من بر غضب هم سابقست
از پی اظهار این سبق ای ملک   در تو بنهم داعیهٔ اشکال و شک
تا بکویی و نکیرم بر تو من   منکر حلمم نیارد دم زدن
صد پدر صد مادر اندر حلم ما   هر نفس زاید در افتد در فنا
حلم ایشان کف بحر حلم ماست   کف رود آید ولی دریا بجاست
خود چه کویم پیش آن در این صدف   نیست الا کف کف کف کف
حق آن کف حق آن دریای صاف   کامتحانی نیست این کفت و نه لاف
از سر مهر و صفا است و خضوع   حق آنکس که بدو دارم رجوع
کر به پیشت امتحانست این هوس   امتحانرا امتحان کن یکنفس
سر مپوشان تا بدید آید سرم   امر کن تو هر چه بر وی قادرم
دل مپوشان تا بدید آید دلم   تا قبول آرم هر آنچه قابلم
چون کنم در دست من چه چاره است   در نکر تا جان من چه کاره است

میل نورانی نیچون در ظلمته   نور ایله ظلمت مغایر الفته
ایتمش ای آدم مکر سرّک کمین   ایلمش جسمکله آمیزش زمین
جسم خاکک انده بولدی آب و تاب   نور پاکک اندن اولدی فیضیاب
جانمز کیم روحکیله بولدی فر   خاکدن اولمش ازل ظاهر مکر
پیلمدک بز نولدیغن خاک زمین   وار ایمش انده مکر کنج دفین
حقدن اولدی چونکه امر ارتحال   تلخکام ایتدی بزی تغییر حال
احتجاج ایدوب دیدک حقه تمام   کیم اولور یارب بزه قائم مقام
نور تسبیحات وتهلیلی عجب   وار میدر تبدیل اقواله سبب
لطف وعفویله بیوردی اول کریم   ناسزا در کرچه تعریض علیم
سرزده هر سوز کیم اولور زیب زبان   ظاهری معلو مکز باطن نهان
اعتراضه یوق اکرچه رخصتم   سابق حکم غضبدر رحمتم
ایتمکه بو سبقی اظهار ای ملک   سرزده ظاهر اولدی تعریض ایلمک
قولکز ایتمم کرفتار نکال   اولمیه تا حلمم انکاره مجال
یوز پدر مادر اولور حلممده دون   هر نه دیرسک اندن احسانم فزون
والدینک حلمیدر دریاده کف   کف کیدر دریاده باقیدر شرف
سوز بو در اول درّه نسبت بو صدف   اولمز الا کفده کف کف کف
اول کف و دریای صاف ایچون قسم   امتحان ظن ایتمه هر نه سویلسم
سوزلرمدر صدق واخلاص ضمیر   اول خدا حقی او در نعم المصیر
امتحانه وار ایسه سنده هوس   امتحانم امتحان ایت بر نفس
سرّمی سترّ کله ایله آشنا   هر نیه قادر ایسم امر ایت بکا
قلبکی ستر ایتمه کشف اولسون دلم   تا قبول اوله ضمیر قابلم
نیلیم الده نه چاره قیل نظر   کور که جانده وارمی برکاره اثر

تعیین کردن زن طلب روزی کدخدای خود را وقبول کردن او

خاتون زوجنه طلب طریقنی تعیین وزوجی دخی قبول ایلدیکیدر

کفت زن یک آفتابی تافتست   عالمی زو روشنایی یافتست
نائب رحمن خلیفهٔ کردکار   شهر بغدادست ازوی چون بهار
کر بپیوندی بدان شه شه شوی   سوی هر ادبار تا کی میروی
همنشینی مقبلان چون کیمیاست   چون نظرشان کیمیایی خود کجاست
چشم احمد بر ابوبکری زده   او زیک تصدیق صدیق آمده
کفت من شه را پذیرا چون شوم   بی بهانه سوی او من چون روم

دیدی زن کیم طوغدی بر مهر کرم   کیم ضیابخش جهاندر دمبدم
اول خلیفه سایهٔ پروردکار   شهر بغداد اولدی اندن نوبهار
شاه اولورده وارسک اول شاهه اکر   تا بکی ادبار واندوه وکدر
کیمیادر انتساب مقبلان   کیمیا در بر نظر ایتسه همان
کور ابوبکره نبی ایتدی نظر   نام صدیق ایله اولدی معتبر
دیدی اعرابی نه ممکندر بکا   بی بهانه عازم اولمق اول بکا

نسبتی باید مرا یا حیلتی   هیچ پیشه راست شد بی آلتی
همچو مجنونی که بشنید از یکی   که مرض آمد بلیلی اندکی
گفت اوه بی بهانه چون روم   ور بمانم از عیادت چون شوم
لیتنی کنت طبیبا حاذقا   کنت امشی نحو لیلی سابقا
قل تعالوا گفت ما را حق بدان   تا بود شرم اشکنی ما را نشان
شب پرا گر نظر و آلت بدی   روز شان جولان و خوشحالت بدی
گفت چون شاه کرم میدان رود   عین هر بی آلتی آلت شود
زانکه آلت دعوی است و هستی است   کار در بی آلتی و پستی است
گفت کی بی آلتی سودا کنم   تا نه من بی آلتی پیدا کنم
پس گواهی بایدم بر مفلسی   تا شهی رحمم کند با مونسی
تو گواهی غیر گفت و گو و رنگ   وانما تا رحم آرد شاه شنگ
کین گواهی که ز گفت و رنگ بد   نزد آن قاضی القضاة آن جرح شد
صدق میخواهد گواه حال او   تا بتابد نور او بی قال او

بر سبب بر حیله استرادولا   صنعت آلتسز اولور می خود نما
قیس مجنون کیم بر ندن ایتدی گوش   خسته اولمش لیلئ نخوت فروش
دیدی اولمز بی بهانه عزم راه   گر عیادت ایتمیم حالم تباه
بر طبیب حاذق اولسم کاش کاش   رو یم ایتسم راه لیلی یه فراش
قل تعالوا دیدی حق اولدر سبب   اولمیه مانع قوله شرم طلب
بولسه جنس شب پره تاب نظر   روز روشنده اولوردی جلوه گر
دیدی زن شهلر اولنجه جلوه ساز   وار در البت رخصت اهل نیاز
پیلکه آلت اولدی دعوای وجود   ایش تواضعله اولور صورتنمود
دیدی اعرابی که آلت تا جدر   سود و سودا آلته محتاجدر
بعده افلاسمه لازم گواه   تا بیلوب افلاسمی رحم ایده شاه
شاهد احضار ایت اکا بی گفتگو   شفقت ایده تا او شاه نیکخو
اول شهادت ایله حالک شرح اولور   پیش قاضیده خلافی جرح اولور
صدق بال ایله اولور تحقیق حال   نور صدق اثبات ایدر بی قیل و قال

هدیه بردن عرب سبوی آب باران از میان بادیه سوی بغداد با خلیفه بر پنداشت آنکه آنجا هم قحط آبست

اعرابی بغدادده قحط آب اولمق ظنیله بادیه دن بر دستی یغمور صوینی بر دوش ایدوب امیر المؤمنینه هدیه ایچون عازم بغداد اولدیغیدر

گفت زن صدق آن بود کز بود خویش   پاک برخیزی تو از مجهود خویش
آب بارانست ما را در سبو   ملکت و سرمایه و اسباب تو
این سبوی آب را بردار و رو   هدیه ساز و پیش شاهنشاه شو
گو که ما را غیر این اسباب نیست   در مفازه هیچ به زین آب نیست
گر خزینش پر متاع فاخرست   اینچنین آبش نباشد نادرست
چیست آن کوزه تن محصور ما   اندرو آب حواس شور ما
ای خداوند این خم و کوزهٔ مرا   در پذیر از فضل الله اشتری
کوزهٔ با پنج لوله پنج حس   پاک دار این آب را از هر نجس
تا شود زین کوزه منفذ سوی بحر   تا بگیرد کوزهٔ من خوی بحر
تا چو هدیه پیش سلطانش بری   پاک بیند باشدش شه مشتری
بی نهایت گردد آبش بعد ازان   پر شود از کوزهٔ من صد جهان
لولها بر بند و پر دارش ز خم   گفت غضوا عن هوا ابصارکم
ریش او پر باد کین هدیه کراست   لایق چون او شهی اینست راست
زن نمی دانست کانجا بر گذر   هست جاری دجلهٔ همچون شکر

زن دیدی صدق اولدی اولمق بیوجود   اولمیه سنده غم بود و نبود
آب باران ایله مملو در سبو   شمدی بزده ملکت و سرمایه بو
اول سبو بر دوش ایله عزم راه   قیل هدیه ایله عرض بزم شاه
دیکه بزده غیری بر اسباب یوق   بوندن اعلا سمتزده آب یوق
گرچه چوقدر تحفهٔ شاهانه سزا   یوقدر انده بویله آب جانفزا
اول سبو اولدی تن محصور مز   بو حواس پنج آب شور مز
بو سبو و کوزه مزی یا ربنا   قیل قبوله فضلک ایله سن سزا
پنج لوله اولدی انده پنج حس   آبمز قیل انده محفوظ نجس
کوزه مز تا اوله بحره آشنا   جوش بحر اوله انده رونما
چون هدیه اوله شاهک منظری   پاک گورد کده اولور شه مشتری
بینهایت آب اولوراندن روان   کوزه مزدن پر اولور دشت جهان
لوله یی بند ایله تا پر اوله خم   دیندی غضوا عن هوا ابصارکم
اول هدیه ایله شاد اولدی عرب   کیمده وار در بویله بر تحفه عجب
زن آنی بیلمزدی چون نور بصر   انده جاری دجله مانند شکر

درمیان شهرچون دریا روان   پر زکشتیها وشست ماهیان
رو برسلطان وکار وبار بین   حس تجری تحتها الانهار بین
اینچنین حسها وادراکات ما   قطرهٔ باشد دران بحر صفا

درنمد دوختن زن عرب سبوی آب بارانرا ومهر نهادن بروی

مرد گفت آری سبورا سر ببند   هین که این هدیه است مارا سودمند
درنمد در دوز تو این کوزه را   تا گشاید شه بهدیه روزه را
کین چنین اندر همه آفاق نیست   جز رحیق ومایهٔ اذواق نیست
زانکه ایشان زآبهای تلخ وشور   دائما پرعلت اند ونیم کور
مرغ کاب شور باشد مسکنش   او چه داند جای آب روشنش
ای که اندر چشمهٔ شورست جات   تو چه دانی شط وجیحون وفرات
ای تو نارسته ازین فانی رباط   تو چه دانی محو وسکر وانبساط
ور بدانی نقلت از اب وجدست   پیش تو این نامها چون ابجدست
ابجد وهوز چه فاش است وپدید   برهمه طفلان ومعنی بس بعید
پس سبو برداشت آن مرد عرب   در سفر شد میکشیدش روز وشب
برسبو لرزان بد از آفات دهر   هم کشیدش از بیابان تا بشهر
زن مصلا باز کرده از نیاز   رب سلم ورد کرده در نماز
هم نگه دار آب مارا از خسان   یارب آن گوهر بدان دریا رسان
گرچه شویم آگهست وپرفنست   لیک گوهر را هزاران دشمنست
خود چه باشد گوهر آب کوثرست   قطرهٔ زینست کاصل گوهرست
از دعاهای زن وزاریٔ او   وزغم مرد وگرانباریٔ او
سالم از دزدان واز آسیب سنگ   برد تا دار الخلافه بی درنگ
دید درگاهی پراز انعامها   اهل حاجت گستریده دامها
دمبدم هرسوی صاحب حاجتی   یافته زان در عطا وخلعتی
بهر گبر ومؤمن وزیبا وزشت   همچو خورشید ومطر نی چون بهشت
دید قومی درنظر آراسته   قوم دیگر منتظر برخاسته
خاص وعامه از سلیمان تا بمور   زنده گشته چون جهان از نفخ صور
اهل صورت در جواهر بافته   اهل معنی بحر معنی یافته
آنکه بی همت چه با همت شده   وانکه با همت چه با نعمت شده

دربیان آنکه چنانکه گدا عاشق کرمست وعاشق کریم کرم کریم هم

شهره دریالرکبی اولمش روان   انده پرکشتی وشست ماهیان
وار درسلطانه کار وباری کور   سرّ تجری تحتها الانهاری کور
بزده بو ادراک وحس بی بدل   قطره اول بحر صفادن فی المثل

غایت اعتقادندن اعرابی سبوی آبی نمدپوش ومهمور ایتدیکیدر

دیدی خاتونه سبویی ایله بند   کیم بزی ایلر هدیه سودمند
قیل نمده دوخته بو کوزه یی   تا آچه سلطان انکله روزه یی
هیچ بولنمز بویله صو آفاقده   بی بدلدر مایهٔ اذواقده
انلره خوش ایدی آب تلخ وشور   بی بصیرت چون اولور معنیده کور
اولسه آب شور مرغک مسکنی   اونه بیلسون آب صاف وروشنی
آب شور ایله اولان آلوده ذات   نیچه ایلر فهم جیحون وفرات
تا رباط فانیه وار ارتباط   سنده اولمز محو وسکر وانبساط
گر اب وجددن بیلورسک نقلکی   وقف ابجد ایلر انلر عقلکی
ابجد وهوزده اطفال جهان   آشنا الفاظه معناسی نهان
پس سبویی آلدی اول مرد عرب   زیب دوشن ایتدی سفرده روز وشب
چکدی آفتدن انکچون اضطراب   شهره دک صحرادن اولدی پرشتاب
زن آچوب سجاده سن ایتدی نیاز   رب سلم دیردی قیلدقچه نماز
آبز خسلردن ایله سن امین   یارب اوسون اول گهر بحره قرین
گرچه زوجم فهم ایدر مکر وفنی   لیک وار در گوهرک پک دشمنی
آب کوثر درنده قدر گهر   اصلیدر گوهرلرک اول قطره لر
زنده افراط دعا وآه وزار   همسرنده فکر آب وحمل بار
سالم دزدان وسنگ اولدی دلی   اولدی تا دار الخلافه منزلی
گوردی بر درگاه عالی منزلت   اهل حاجاته محل تسلیت
هر طرف اصحاب حاجت دمبدم   گورمده انواع احسان وکرم
مؤمن وگبره عطای بیکران   قبصهٔ خورشید وباراندن نشان
گوردی برقوم انده مقبول نظر   منتظر اولمش طورر قوم دیگر
خاص وعام وهم سلیمانیله مور   ایلمش کسب حیات نفخ صور
اهل صورتده جواهر بیحساب   بحر معناده اهالی کامیاب
اولکه بی همت ایدی همتله شاد   اولکه همت اهلیدر نعمتله شاد

بو مقاله انی بیان ایدرکه گدا انچه عاشق کرم وکریم ایسه کرم

عاشق گداست اگر گدارا صبر پس بود کریم بر در او آید و اگر کریم را صبر پس باشد گدا بر در او آید اما صبر گدا کمال گداست وصبر کریم نقصان اوست

بانگ می آمد که ای طالب بیا / جود محتاج گدایان چون گدا
جود میجوید گدایان وضعاف / همچو خوبان کاینه جویند صاف
روی خوبان ز آینه زیبا شود / روی احسان از گدا پیدا شود
پس ازین فرمود حق در والضحی / بانگ کم زن ای محمد بر گدا
چون گدا آینهٔ جودست هان / دم بود بر روی آیینه زیان
آن یکی جودش گدا آرد پدید / وان دگر بخشد گدایانرا مزید
پس گدایان آینهٔ جود حقند / وانکه با حقند جود مطلقند
وانکه جز این دوست او خود مرده ایست / او برین در نیست نقش پرده ایست
آنکه درویش خدا شد بی ریا / بود دلبند رضای کبریا

کریم دخی عاشق گدادر اگر گدا ده کمال صبر اولسه کریم آنك قپوسنه گلور و اگر صبر کریم زیاده اولسه گدا آنك قپوسنه گلور اما صبر گدا ایه کمال وصبر کریم کریمه نقصاندر

طالب گلمکده دائم بوندا / جود محتاج گدادر چون گدا
جود جویای گدادر بی گزاف / شویله کیم استر گوزل مرآت صاف
روی خوب آیینه ده زیبا اولور / جود محتاج ایله زیب افزا اولور
والضحی ده دیر رسوله اول کریم / ایتمه نهر سائل و قهر تسیم
اولدی چون قلب گدا مرآت جود / بی گدر لازم نفسدن اول وجود
جود جوادی ایدر ظاهر گدا / فیض اولور اضعاف الطاف خدا
پس گدا در اینهٔ جود کریم / جود مطلقدر اولان حقده مقیم
کیم رضای حقده ناپرورده در / اول بودرگاه اوزره نقش پرده در
اولکه درویش خدادر بی ریا / اولدی دلبند رضای کبریا

فرق میان آنکه درویش است بخدا و تشنهٔ خدا و میان آنکه درویش است از خدا و تشنهٔ غیر اوست

نقش درویش است او نی اهل نان / نقش سگ را تو مینداز استخوان
فقر لقمه دارد او نی فقر حق / پیش نقش مردهٔ کم نه طبق
ماهی خاکی بود درویش نان / شکل ماهی لیك از دریا رمان
مرغ خانه است او نه سیمرغ هوا / لوت نوشد او ننوشد از خدا
عاشق حقست او بهر نوال / نیست جانش عاشق حسن و جمال
گر توهم میکند او عشق ذات / ذات نبود وهم اسما و صفات
وهم مخلوقست و مولود آمدست / حق نزاییده ست او لم یولدست
عاشق تصویر و وهم خویشتن / کی بود از عاشقان ذوالمنن
عاشق آن وهم اگر صادق بود / آن مجاز او حقیقت کش شود
شرح میخواهد بیان این سخن / لیك می ترسم ز افهام کهن
فهمهای کهنهٔ کوته نظر / صد خیال بد در آرد در فکر
بر سماع راست هرکس چیر نیست / لقمهٔ هر مرغکی انجیر نیست
خاصه مرغی مرده و پوسیدهٔ / پر خیالی اعمیی بی دیدهٔ
نقش ماهی را چه دریا و چه خاك / رنگ هندو را چه صابون و چه زاك

درویش خدایی اولوب صورت و سیرتی طالب خدا اولان مرد کامل ایله صورتی درویش و سیرتی طلبکار ماسوا اولان ناقص جاهلك فرقنی بیاندر

نقش درویشی دگلدر اهل نان / سن مصور کلبه ویرمه استخوان
لقمه فقرید ردگلدر فقر حق / خوانه نقش مرده اولمز مستحق
ماهی خاکی کبی درویش نان / شکلی ماهی لیك دریادن رمان
ماکیاندر صانمه سیمرغ هوا / خلقه ناظر در خدادن بی نوا
عاشق حقدر غرض جز نوال / اول دگلدر عاشق حسن و جمال
ظن ایدر کندین انیس عشق ذات / ذات صانمه بلکه اسما و صفات
وهم مخلوق و مولد بی گمان / لم یلد ربی ولم یولد عیان
وهمنه عاشقدر اولمز مستفید / عاشقان حقدن اولمش اول بعید
صادق اولسه عاشق وهم و هوا / اول مجاز ایلر حقیقت آشنا
لازم اولدی بجثمز شرح و بیان / خوفم اما کج دلان بدگمان
عقلی قاصر فهمی کج هر بی مآل / ایلر انکار رنده بیحد بد خیال
هرکس اولمز سر حقدن وایه گیر / ایتمز انجیری غدا مرغ حقیر
باخصوص اول مردهٔ پوسیده در / یوق بصیرتدن اثر بی دیده در
صورت ماهی یه بحر و خاك بر / زنگی یه صابون و رنگ زاك بر

نقش اگر غمگین نگاری بر ورق — او ندارد از غم و شادی سبق
صورتش غمگین و او فارغ از آن — صورتش خندان و او زان بی نشان
وین غم و شادی که اندر دل خطیست — پیش آن شادی و غم جز نقش نیست
صورت غمگین نقش از بهر ماست — تا که ما را یاد آید راه راست
صورت خندان نقش از بهر تست — تا از آن صورت شود معنی درست
نقشهایی کاندرین گرمابهاست — از برون جامه کن چون جامهاست
تا برونی جامها پنهی و بس — جامه بیرون کن درا ای هم نفس
زانکه با جامه درون سو راه نیست — تن ز جان جامه ز تن آگاه نیست

یا زسلر بر صورت غمگین اگر — یوق غم و شادیدن انده هیچ خبر
صورتا غمگین و غمـم بیلمز ندر — اولسه خندان عیش و دم بیلمز ندر
بو غم و شادیکه اولدی نقش دل — اول غم و شادییه نسبت اولدی ظل
نقشی غمگینک بزه پند اولدی پند — اول طریق مستقیمه کاربند
صورت خندان دخی پند صریح — ایتمکه تفهیم معنای صحیح
گورکه بو گرمابه ده نقش و صور — جامه گنده اولدی گویا جامه‌لر
جامه‌لر در گور دیگک خارجده پس — جامه‌گی سنده چیقار اول همنفس
جامه پوشه یوقدر انده رهگذر — تن بو جاندن جامه تندن بیخبر

پیش آمدن نقیبان و دربانان خلیفه از بهر اکرام اعرابی و پذیرفتن هدیهٔ او

اعرابی یی خلیفه نک ملازمان درگاه و دربانلری قارشولیوب هدیه سنی قبول ایتدکلریدر

آن عرابی از بیابان بعید — بر در دار الخلافه چون رسید
پس نقیبان پیش اعرابی شدند — بس گلاب لطف بر جیبش زدند
حاجت او فهمشان شد بی مقال — کار ایشان بد عطا پیش از سؤال
پس بدو گفتند یا وجه العرب — از کجایی چونی از راه و تعب
گفت وجهم گر مرا وجهی دهید — بی وجوهم چون پس پشتم نهید
ای که در روتان نشان مهتری — فرتان خوشتر ز زرّ جعفری
ای که یک دیدارتان دیدارها — ای نثار دیده‌تان دینارها
ای همه ینظر بنور الله شده — بهر بخشش در برشه آمده
تا زنید آن کیمیاهای نظر — بر سر مسهای اشخاص بشر
من غریبم از بیابان آمدم — بر امید لطف سلطان آمدم
بوی لطف او بیابانها گرفت — ذره‌های ریگ هم جانها گرفت
تا بدین جا بهر دینار آمدم — چون رسیدم مست دیدار آمدم
بهر نان شخصی سوی نانبا دوید — داد جان چون حسن نانبا بدید
بهر فرجه شد یکی تا گلستان — فرجهٔ او شد جمال باغبان
همچو اعرابی که آب از چه کشید — آب حیوان از رخ یوسف چشید
رفت موسی کآتش آرد او بدست — آتشی دید او که از آتش برست
جست عیسی تا رهد از دشمنان — بردش آن جستن بچارم آسمان
دام آدم خوشهٔ گندم شده — تا وجودش خوشهٔ مردم شده
باز آید سوی دام از بهر خور — ساعد شه یابد و اقبال و فر

ایتدی اعرابی چو طی دشت و راه — اولدی پس دار الخلافه جایگاه
خادمان شه ویروب حسن ثبات — صاچدیلر اکه گلاب التفات
حاجتن فهم ایتدیلر بی قیل و قال — ایشلری احسان ایدی قبل السؤال
دیدیلر آگا ایا وجه العرب — یولده چکدکمی نیجه رنج و تعب
دیدی دلشادم اولورسه گر قبول — خاسرم مقصوده بولمزسم وصول
ای نشان عز و دولت رویکز — سیم و زردن خوب خلق و خویکز
ای سزک دیدارکزده نور و فر — جودگز قربانی اولسون سیم و زر
جمله‌گز ناظر بنور الله در — لایق لطف و عطای شاهدر
کیمیا در سزده بو حسن نظر — کیم مس اشخاصی ایلر عین زر
بر غریبم گلدم آه و واه ایله — آرزوی التفات شاه ایله
صیت جود و لطفی طوتدی عالمی — ذره آگاه اولدی طورسون آدمی
بونده گلدم خواهش دینار ایله — خوشدل اولدم دولت دیدار ایله
برکشی خبازه واردی قصد نان — گوردی حسن نانفروشی ویردی جان
برکشی هم ایتدی عزم گلستان — اولدی سیرانگاهی حسن باغبان
چاهدن برکمسه ایتدی قصد آب — حسن یوسفدن گورندی آب و تاب
گتدی موسی کیم ایده تحصیل نار — بقعه بر آتشله اولدی تابدار
اولدی عیسی دادخواه دشمنان — آسمان چارمین اولدی مکان
خوشهٔ گندم ایکن دام آدمه — خوشه اولدی گندی خلق عالمه
باز و شاهین میل سوی دام ایدر — ساعدنده شهلرک آرام ایدر

طفل شد مکتب پی کسب هنر — بر امید مرغ با لطف پدر
پس ز مکتب آن یکی صدری شده — ماهکانه داده و بدری شده
آمده عباس حرب از بهر کین — بهر قمع احمد و استیز دین
گشته دین را تا قیامت پشت و رو — در خلافت او و فرزندان او
من درین در طالب چیز آمدم — صدر گشتم چون بدهلیز آمدم
آب آوردم بتحفه بهر نان — بوی نانم برد تا صدر جنان
نان برون راند آدمی را از بهشت — نان مرا اندر بهشتی در سرشت
رستم از آب و زنان همچون ملک — بی غرض گردم درین در چون فلک
بی غرض نبود بگردش در جهان — غیر جسم و غیر جان عاشقان

مکتبه کودک هنر ایچون کیدر — ایلک پدردن لطف و مرغ امید ایدر
طفل مکتب جانشین صدر اولور — ماهکانه داده ایکن بدر اولور
کلدی عباس ایتمکه حرب و قتال — بولدی نور احمد یدن پرّ و بال
دین ایچون یاور اولوب تا رستخیز — اولدی اولادی خلافتله عزیز
بن بو درکاهه کلوب امید ایله — صدر اولدی آستان بن پیدله
صو کتوردم ایتمکه تهیج نان — بوی نان ایتدی بنی اهل جنان
آدمی نان ایتدی جنتدن برون — قصد نان اولدی بکا جنت نمون
ترک آب و نان ایدوب همچون ملک — بو سرای اولدی بکا قصر فلک
بی غرض صانمه جهانده هر صدا — جسم و جان عاشقاندن ماعدا

در بیان آنکه عاشق دنیا بر مثال عاشق دیواریست که بر و تاب آفتاب تافت و جهد و جهاد نکرد تا فهم کند که آن تاب و رونق از دیوار نیست از قرص آفتابست در آسمان چارم لاجرم دل بر دیوار نهاد چون پرتو آفتاب با آفتاب پیوست او محروم ماند ابدا و حیل بینهم و بین ما یشتهون

عاشق دنیا دیواره عاشق اولان کمسنه کبیدر که اول دیوار اوزره آفتابک نوری یلدرادی و جد و سعی ایلدی تا فهم ایده که اول دیوار اوزره آفتابک نوری رونق دیواردن دکل بلکه فلک رابعده اولان آفتابک قرصندندر لاجرم دیوار اوزره کوکل قودی چونکه آفتابک پرتوی آفتابه متصل اولدی اول عاشق دیوار اولان کمسه ابدی محروم قالدی

عاشقان کل نی عشاق جزو — ماند از کل آنکه شد مشتاق جزو
چونکه جزوی عاشق جزوی شود — زود معشوقش بکل خود رود
ریش گاو بندهٔ غیر آمد او — غرقه شد کف در ضعیفی در زد او
نیست حاکم تا کند تیمار او — کار خواجه خود کند یا کار او

جزوه رغبت ایلمز عشاق کل — جزوه میل ایدن دکل مشتاق کل
چونکه جزئی جزوه ایلر رغبتی — کله در معشوقنک کلیتی
سخرهٔ غیر اولدی پیلمز درد منند — دستنی تا ضعیفه ایتدی بند
چاره ساز اولمز انک تیمارنه — اکه می یا قسون یا کندی کارنه

مثل عرب اذا زنیت فازن بالحرّه واذا سرقت فاسرق الدرّه

اذا زنیت فازن بالحرّه واذا سرقت فاسرق الدرّه ضرب مثل عربدر

فازن بالحرّه پی این شد مثل — فاسرق الدرّه بدین شد منتقل
بنده سوی خواجه شد او ماند زار — بوی گل شد سوی گل او ماند خار
او بمانده دور از مطلوب خویش — سعی ضایع رنج باطل پای ریش
همچو صیادی که گیرد سایهٔ — سایه کی گردد ورا سرمایهٔ
سایهٔ مرغی گرفته مرد سخت — مرغ حیران گشته بر شاخ درخت
کین مدمغ بر که میخندد عجب — اینت باطل اینت پوسیده سبب
ور تو گویی جزو پیوستهٔ کلست — خار میخور خار مقرون گلست

ان زنیت فازن بالحرّه بدل — ان سرقت فاسرق الدرّه مثل
کندی قول مولاسنه اول اولدی زار — بوی گل کلده انکچون قالدی خار
ای اولان مطلوبدن دوری نما — سعیی ضایع رنجی باطل خسته پا
سنسن اول صیاد ایدوب ظلی شکار — سایه دن ظن ایلر اولدی مایه دار
سایه سن طوتمش قوشنک بر مرد سخت — مرغ اکا حیران بالای درخت
دیر بو احمق سخره می ایلر عجب — بو عجب عاطل عجب باطل سبب
کر دیر ایسک کله اجزا بسته در — قیل غدا خاری کله پیوسته در

جزو ز یکرو نیست پیوسته بکل	ورنه خود باطل بدی بعث رسل
چون رسولان از پی پیوستنند	پس چه پیوندندشان چون یک تنند
این سخن پایان ندارد ای غلام	روز بیگه شد حکایت کن تمام

هر جهتدن اولسه وصل جزؤ و کل	پس عبث اولمش اولور بعث رسل
موصل حق اولدیلر خیل رسول	واصله خود مقتضی اولمز وصول
بو سوزک پایانی یوقدر ای غلام	کچدی کون بولسون حکایت اختتام

سپردن عرب هدیه را یعنی سبو را بغلامان خلیفه

آن سبوی آب را در پیش داشت	تخم خدمت را دران حضرت بکاشت
گفت این هدیه بدان سلطان برید	سائل شه را ز حاجت وا خرید
آب شیرین و سبوی سبز و نو	ز آب بارانی که جمع آمد بگو
خنده می آمد نقیبان را از ان	لیک پذرفتند آنرا همچو جان
زانکه لطف شاه خوب با خبر	کرده بود اندر همه ارکان اثر
خوی شاهان در رعیت جا کند	چرخ اخضر خاک را خضرا کند
شه چو حوضی دان حشم چون لولها	آب از لوله روان در کولها
چونکه آب جمله از حوضیست پاک	هر یکی آبی دهد خوش ذوقناک
ور دران حوض آب شورست و پلید	هر یکی لوله همان آرد بدید
زانکه پیوستست هر لوله بحوض	خوض کن در معنی این حرف خوض
لطف شاهنشاه جان بی وطن	چون اثر کردست اندر کل تن
لطف عقل خوش نهاد خوش نسب	چون همه تن را در آرد در ادب
عشق شنگ بیقرار و بی سکون	چون در آرد کل تن را در جنون
لطف آب بحر کو چون کوثر است	سنگ ریزش جمله در و گوهر است
هر هنر کاستاد بدان معروف شد	جان شاگردان بدان موصوف شد
پیش استاد اصولی هم اصول	خواند آن شاگرد چست با حصول
پیش استاد فقیه آن فقه خوان	فقه خواند نی اصول اندر بیان
پیش استادی که او نحوی بود	جان شاگردش از نحوی شود
باز استادی که او محو رهست	جان شاگردش از و محو شهست
زین همه انواع دانش روز مرگ	دانش فقرست ساز راه و برگ

عرب هدیه سی سبوی آبی خلیفه نک اتباعنه تسلیم ایتدیکیدر

اول سبوی آلدی پیش خدمته	زرع تخم خدمت ایتدی حضرته
دیدی ایلک تحفه می معروض شاه	ایتسون حاجب بنی ممنوع راه
آب باراندر بو شیرین آب صاف	کولدن ایتدم در سبو ایتیم خلاف
ایتدیلر خنده اکا خدام شاه	اولدیلر اما قبوله رو براه
باعث اولکم لطف شاه معتبر	انلرک قلبنده ایتمشدی اثر
جلب ایدر دین ملوکی جمله ناس	چرخ خضرادن زمین اخضر لباس
حوضه بکزر شه توابع لوله لر	آب حوضی لوله لر اجرا ایدر
کر صویی حوضک اولور سه پاک و صاف	لوله لر ایلر روان بی اختلاف
چونکه آب حوض اوله مخلوط و شور	لوله لردن ایلین اولدر ظهور
حوضه هر بر لوله زیرا متصل	الدیغن اجرا ایدر اندیشه قیل
لطف شاهنشاه روح بی وطن	کورکه اولمش ساری اطراف تن
لطف عقل عاقل والا نسب	کور ایدر هر عضوه تعلیم ادب
زور و تاب عشق بی صبر و سکون	کورنجه ایلرسنی وقف جنون
لطف آب بحره قیل صرف نظر	انده حاصل حدی یوق در و کهر
هر هنر کیم پیشه استاد اولور	وصف شاگردان انکله یاد اولور
عالم فن اصول اچون اصول	درس اولوب تلمیذ ایدر کسب حصول
فقه اولور تدریس استاد فقیه	فقه اوقور اندن طلبکار نبیه
نحوی استاد درس نحو ایدر	جهل شاگردانی صرف و محو ایدر
قنغی استادک که درسی محو اولور	طالبی دانا ـــ محو و صحو اولور
جمله علمک افضلی روز ممات	علم فقر و فن فخر کائنات

حکایت ماجرای نحوی و کشتیبان

آن یکی نحوی بکشتی در نشست	رو بکشتیبان نهاد آن خود پرست
گفت هیچ از نحو خواندی گفت لا	گفت نیم عمر تو شد در فنا
دل شکسته گشت کشتیبان ز تاب	لیک آندم گشت خاموش از جواب

حکایت ماجرای نحوی و کشتیبان بیانند در

اولدی بر نحوی آشنا کشتی سوار	طوتدی کشتیبانه روی افتخار
دیدی هیچ نحو اوقودکمی دیدی لا	دیدی نصف عمرک اولمش هب هوا
قلب کشتیبانه دوشدی پیچ و تاب	اولدی خاموش ایتمدی رد جواب

باد کشتی را بکردابی فکند — کفت کشتیبان بدان نحوی بلند
هیچ دانی آشنا کردن بکو — کفت نی ای خوش جواب خوبرو
کفت کلی عمرت ای نحوی فناست — زانکه کشتی غرق این کردابهاست
محو می باید نه نحو اینجا بدان — کر تو محوی بی خطر در آب ران
آب دریا مرده را بر سر نهد — ور بود زنده ز دریا کی رهد
چون بمردی تو ز اوصاف بشر — بحر اسرارت نهد بر فرق سر
ای که خلقانرا تو خر میخوانده — اینزمان چون خر برین یخ مانده
کر تو علامهٔ زمانی در جهان — نک فنای اینجهان بین وین زمان
مرد نحوی را ازان در دوختیم — تا شما را نحو محو آموختیم
فقه فقه و نحو نحو و صرف صرف — در کم آمد یابی ای یار شکرف
آن سبوی آب دانشهای ماست — وان خلیفه دجلهٔ علم خداست
ما سبوها پر بدجله می بریم — کر نه خر دانیم خود را ما خریم
باری اعرابی بدان معذور بود — کو ز دجله غافل و بس دور بود
کر ز دجله با خبر بودی چو ما — او نبردی آن سبو را جابجا
بلکه از دجله چو واقف آمدی — آن سبو را بر سر سنکی زدی

ایتدی اول نحوی یه ملاح اشتداد — زورقی کردابه صالدی تندباد
دیدی یوزمک بیلمم ای پاکیزه تر — دیدی وارمیدر سباحتدن خبر
غرق اولور کردابه کشتی شمدی آه — دیدی کلی عمرکی ایتدک تباه
محو اولورسک آبدن یوقدر خطر — بونده محو استر قو نحوی ای پسر
زنده یه دریاده مشکلدر رها — برسر ایلر مرده یی دریا شها
بحر اسراره اولورسن زیب سر — کر اولورسک مردهٔ وصف بشر
برخر یخ مانده اولدک شمدی سن — ایکه خلقه عجب ایدوب خرسن دیین
بیل فنا در عالمک هنکامه سی — کر بو عصرک سن ایسک علامه سی
نحو محوی سزلره تفهیمدر — مرد نحوی قصه سی تعلیمدر
فهم اولور محو و فنادن حرف حرف — فقه فقه و نحو نحو و صرف صرف
اول خلیفه دجلهٔ علم خدا — بو سبوی آب بزده ادعا
کندمز خر بیلمز ایسک پس خرز — دجله یه کیم بر سبو آب آورز
دجله دن هم غافل وهم دور در — باری اعرابی ینه معذور در
پر سبو ایتمزدی قطع دشت و در — دجله یی بیلسه بزم کبی اکر
ایلر ایدی سنک ایله کسر سبو — دجله یه واقف اولیدی بلکه بو

قبول کردن خلیفه هدیه را و عطا فرمودن با کمال بی نیازی ازان هدیه وازان سبو

خلیفه هدیهٔ اعرابیدن بی نیاز ایکن لطف ایله قبول ایدوب احسان وعطا بیوردیغیدر

چون خلیفه دید واحوالش شنید — آن سبو را پر ز زر کرد و مزید
آن عرب را کرد از فاقه خلاص — داد بخششها و خلعتهای خاص
پس نقیبانرا بفرمود آن قباد — آن جهان بخشش وآن بحر داد
کین سبو پر زر بدست او دهید — چونکه واکردد سوی دجلش برید
از ره خشک آمدست واز سفر — از ره دجله ش بود نزدیکتر
چون بکشتی در نشست و دجله دید — سجده میکرد از حیا و می خمید
کای عجب لطف این شه وهابرا — وآن عجبتر کو ستد آن آب را
چون پذیرفت از من آن دریای جود — آنچنان نقد دغل را از دوزود
کل عالم را سبو دان ای پسر — کو بود از علم و خوبی تا بسر
قطرهٔ از دجلهٔ خوبیٔ اوست — کان نمی کنجد ز پری زیر پوست
کنج مخفی بد ز پری چاک کرد — خاک را تابانتر از افلاک کرد
کنج مخفی بد ز پری جوش کرد — خاک را سلطان اطلس پوش کرد

چون خلیفه کوردی حالن ایتدی کوش — اول سبویی زرله ایتدی پرخروش
فاقه دن اعرابی یی ایتدی خلاص — ویردی بخششلرله ملبوسات خاص
بر نقیبه ایتدی امر اول شهریار — اول مکارم پیشه اول دریا نثار
بو سبوی پر زری تسلیم قیل — دجله دن کشتی یه قو تکریم قیل
راه خشک و دوردن ایتمش سفر — اکه راه دجله درنزدیکتر
دجله یی چون کوردی کشتیدن عرب — ایتدی اولدم سجدهٔ شرم و ادب
العجب لطف شه دریا دله — اندن اعجب رغبتی آب و کله
بندن اول دریای جود ایتدی قبول — اولمدی آب سبودن هیچ ملول
عالمی هپ بر سبو بیل ای پسر — کیم اوله پر علم و خوبی سربسر
قطره در دریای حسندن انک — کیم دکل کنجیدهٔ جان و تنک
کنج مخفی ایدی چون ایتدی ظهور — ایلدی ارض و سمایی غرق نور
کنج مخفی ایدی اولدی خودنما — خاکی ایتدی سلطنتله پرنما

ور ببیدی شاخی از دجلهٔ خدا آن سبو را او فنا کردی فنا
آنکه دیدندش همیشه بیخودند بیخودانه بر سبو سنگی زدند
ای زغیرت بر سبو سنگی زده واین سبو زاشکست کاملتر شده
خم شکسته آب از و ناریخته صد درستی زین شکست انگیخته
جزو جزو خم برقص است وبحال عقل جزوی را نموده این محال
نی سبو پیدا درینحالت نه آب خوش ببین والله اعلم بالصواب
چون در معنی زنی بازت کنند پر فکرت زن که شهبازت کنند
پر فکرت شد گل آلود و گران زانکه گل خواری ترا گل شد چونان
نان گلست وگوشت کمتر خور ازین تا نمانی همچو گل اندر زمین
چون گرسنه میشوی سگ میشوی تند و بدپیوند و بدرگ میشوی
چون شدی تو سیر مرداری شوی بی خبر بی پا چو دیواری شوی
پس دمی مردار و دیگر دم سگی چون کنی در راه شیران خوش تگی
آلت اشکار خود جز سگ مدان کمترک انداز سگ را استخوان
زانکه سگ چون سیر شد سرکش شود کی سوی صید و شکار خوش دود
آن عرب را بی نوایی میکشید تابدان درگاه وآندولت رسید
در حکایت گفته ایم احسان شاه در حق آن بی نوای بی پناه
هرچه گوید مرد عاشق بوی عشق از دهانش می جهد در کوی عشق
گر بگوید فقه فقر آید همه بوی فقر آید از ان خوش دمدمه
ور بگوید کفر دارد بوی دین آید از گفت شکش بوی یقین
کف کژ کز بحر صدقی خاسته است اصل صاف آن فرع آراسته است
آن کفش را صافی و محقوق دان همچو دشنام لب معشوق دان
گشته آن دشنام نامطلوب او خوش زبهر عارض محبوب او
گر بگوید کژ نماید راستی ای کژی که راست را آراستی
از شکر گر شکل نانی می پزی طعم قند آید نه نان چون می مزی
ور بیابد مؤمنی زرین وثن کی هلد آنرا برای هر شمن
بلکه گیرد اندر آتش افکند صورت عاریتش را بشکند
تا نماند بر ذهب نقش وثن زانکه صورت مانعست و راه زن
ذات زرش ذات ربانیت است نقش بت بر نقد زر عاریت است
بهر کیکی تو گلیمی را مسوز وز صدای هر مگس مگذار روز
بت پرستی چون بمانی در صور صورتش بگذار و در معنی نگر

بحر حقدن کیم کوره بر جدولی کارنک کسر سبو در اولی
کیمکه کوردی آنی اولدی لال و دنک ایلدی حیرت سبو سن وقف سنک
ای ایدن غیرت ایله کسر سبو چونکه قیردک شمدی کامل اولدی بو
خم شکسته بیل دوکلمز اندن آب صد درستی اولدی اول کسره نقاب
اول خمک هرپاره سی رقصان حال عقل جزئی یه کلور گرچه محال
نه سبو ظاهر بو حالتده نه آب آچ گوزک والله اعلم بالصواب
چال در معنایی کیم باز ایده لر آچ پر فکرک که شهباز ایده لر
پر فکر گدر گل آلود و گران چون غدا کلدر سکا گل اولدی نان
لحم و نان کلدر انی تقلیل قیل خاکدان غمده قالمه همچو گل
کلب اولور نفس پلید اولدقده آج تند و سرکش بدطبیعت بدمزاج
سیر اولنجه جیفهٔ مردارسن فی المثل دیوار بی رفتارسن
بر نفسده جیفه بر دم چون کلاب راه شیرانده نه ممکن سا که تاب
آلت صید اولدی چون کلب شکار چوق کمیک ویرمه اولور بطال کار
کلب سیر اولدقچه آرتر ثقلتی صیده بر وجهیله قالمز رغبتی
اهل فقرا ولمغله گتدی اول عرب باب شاهه دولته اولدی سبب
شاهک احسانن حکایت ایلدک کیم عرب حالن روایت ایلدک
مرد عاشق هرنه دیرسه بوی عشق اندن اولدی نفحه بخش کوی عشق
فقه اوقورسه علم فقری شرح ایدر هر سوزنده نقش فقری طرح ایدر
نقل کفر ایتسه ایدر تحقیق دین ظنی ایلر مبحث صدق یقین
بحر صدقندده گورنسه کف کج صفوت دریا ایدر دفع حرج
اول کف انده وجد ایله منظوقدر همچو دشنام لب معشوقدر
دلبرک دشنامی اولمز جانگزا واریکن انده جمال جانفزا
کج گورنسه راستدر گفتار حق کج دکلدر بلکه صدقه ماصدق
گر شکردن اولسه شکل قرص نان نان دکل طعمی شکردر بی گمان
بولسه مؤمن بر بت زرین اگر هیچ ویرمی بت پرسته قیل نظر
بلکه قال ایچون انی تدبیر ایدر صورت بطلانی تغییر ایدر
قالمیه التونده تا نقش وثن کیم او صورتدر انی معیوب ایدن
ذات التون ایتدی خلاق جهان صورت بت عاریت انده عیان
ایتمه برغوث ایچون احراق گلیم روزی تصدیع مگس ایتمز وخیم
قالمه صورتده مثال بت پرست ترک صورت ایله اول معنی بدست

مرد حجی همره حاجی طلب   خواه هندو خواه ترک و یا عرب
منکر اندر نقش و اندر رنک او   بنکر اندر عزم و در آهنک او
کر سیاهست او هم آهنک توست   تو سپیدش خوان که همرنک توست
این حکایت کفته شد زیر و زبر   همچو فکر عاشقان بی پا و سر
سر ندارد چون ازل بودست پیش   پا ندارد با ابد بودست خویش
بلکه چون آبست هر قطره ازان   هم سرست و پا و هم بی هر دو آن
حاش لله این حکایت نیست هین   نقد حال ما و تست این خوش ببین
زانکه صوفی باکر و با فر بود   هرچه آن ماضیست لا یذکر بود
هم عرب ما هم سبو ما هم ملک   جمله ما یؤفک عنه من افک
عقل را شو دان و زن این نفس و طمع   این دو ظلمانی و منکر عقل شمع
بشنوا کنون اصل انکار از چه خاست   زانکه کل را کونه کونه جزؤهاست
جزؤ کل نی جزؤها نسبت بکل   نی چو بوی کل که باشد جزؤ کل
لطف سبزه جزؤ لطف کل بود   بانک قمری جزؤ آن بلبل بود
کر شوم مشغول اشکال و جواب   تشنکانرا کی توانم داد آب
کر تو اشکالی بکلی و حرج   صبر کن الصبر مفتاح الفرج
احتما کن احتما ز اندیشها   فکر شیر و کور و دلها پیشها
احتماها بر دواها سرورست   زانکه خاریدن فزونی کرست
احتما اصل دوا آمد یقین   احتما کن قوت جانت ببین
قابل این کفتها شو کوش وار   تا که از زر سازمت من کوشوار
حلقه در کوش مه زر کر شوی   تا بماه و تا ثریا بر شوی
اولا بشنو که خلق مختلف   مختلف جانند از یا تا الف
در حروف مختلف شور و شکیست   کرچه از یک روی سر تا پا یکیست
از یکی رو ضد و یکرو متحد   از یکی رو هزل و از یکروی جد
پس قیامت روز عرض اکبرست   عرض او خواهد که با زیب و فرست
هر که چون هندوی بد سوداییست   روز عرضش نوبت رسواییست
چون ندارد روی همچون آفتاب   او نخواهد جز شبی همچون نقاب
برک یک کل چون ندارد خار او   شد بهاران دشمن اسرار او
وانکه سر تا پا کلست و سوسنست   پس بهار او را دو چشم روشنست
خار بیمعنی خزان خواهد خزان   تا زند پهلوی خود با کلستان
تا بپوشد حسن آن و ننک این   تا نه پیی رنک آن و ننک این

حاجییا اندر قاصد حجه رفیق   ترک و هند اولسون عرب یا اول فریق
انلرک سن باقمه نقش و رنکنه   قیل تقید عزمنه آهنکنه
کر سیه رنک ایسه یک آهنکدر   قاره سن آق بیل سکا همرنکدر
بو حکایت اولدی هب زیر و زبر   همچو فکر عاشق بی پا و سر
ابتداسی یوق ازلدندر کلام   انتها یوق کبیم ابد در حدّ تام
آبدر هر قطره یه ایتسک نظر   هم سر و پا هم دکلدر پا و سر
حاش لله صانمه کیم افسانه در   حالمزدر قصهٔ مردانه در
صانمه صوفی عقلنه راضی اوله   ذکر اولنمز هر نه کیم ماضی اوله
هم عرب بز هم سبو بز هم ملک   جمله ما یؤفک عنه من افک
بیل بو زن نفس و طمع عقل ایسه ار   انلره عقل اولدی شمع معتبر
اصل انکاری نیچوندر کوش قیل   اولدی کلک جزؤ کونا کونی بیل
کله نسبت جزؤلر اولمز جزؤ کل   کورکه بوی کل دکلدر جزؤ کل
لطف سبزه جزئیدر لطف کلک   صوت قمری جزئیدر هم بلبلک
کر ایدرسم شغل اشکال و جواب   نیچه اعطا ایده یم عطشانه آب
وار ایسه کر سنده اشکال و حرج   صابر اول الصبر مفتاح الفرج
چاره بونده حمیهٔ اندیشه در   شیر و کور اندیشه دللر پیشه در
حمیه در رأس دوای بو العجب   بیلکه خارشله اولور افزون جرب
احتما اصل دوا اولدی یقین   حمیه قیل اول قوّت جانه قرین
سوزلرم کوش قبوله قیل سزا   کوشوار زر له اول رونق فزا
کوشنه اول حلقه ماه زرکرک   برتر ایت ماه و ثریادن یرک
اوّلا مخلوقی بیل کیم یک بیک   مختلف جانده الفدن یایه دک
مختلف اولدی حروف ایتسک نظر   بر جهتدن کرچه بردر سر بسر
بر جهت ضد بر جهتدن متحد   بر نظر هزل اولدی بر وجه ایله جدّ
روز عرض اکبر اولدی رستخیز   عرضی اول استر اوله مرد عزیز
کیم سیهکار ایسه چون هندو و زنک   روز عرض ایلر آنی رسوا و ننک
کیمده کیم یوق رنک روی آفتاب   کیجه دن اعلا اکا اولمز نقاب
برک کل یوق انده انجق اوله خار   دشمن اسرار یدر فصل بهار
اولکه سر تا پا کل و سوسن اولور   نو بهار آیینهٔ روشن اولور
خار بیمعنی خزان استر خزان   تا اوله در خواب صحن کلستان
کیم خزانده اولدی مخفی حسن و ننک   حسن و قبحی ایلمز اظهار رنک

پس خزان او را بهاست و حیات | یک نماید سنگ و یاقوت زکات
باغبان هم داند آنرا در خزان | لیک دیدیک به از دید جهان
خود جهان آن یک کسست او ابلهست | هر ستاره بر فلک جزو مهست
پس همی گویند هر نقش و نگار | مژده مژده نک همی آید بهار
تا بود تابان شکوفه چون زره | کی کند آن میوها پیدا گره
چون شکوفه ریخت میوه سر کند | چونکه تن بشکست جان سر بر زند
میوه معنی و شکوفه صورتش | آن شکوفه مژده میوه نعمتش
چون شکوفه ریخت میوه شد بدید | چونکه آن کم شد شد این اندر مزید
تا که نان نشکست قوت کی دهد | ناشکسته خوشها کی می دهد
تا هلیله نشکند با ادویه | کی شود خود صحت افزا ادویه

پس خزانده خاره ایام بهار | بردر انده سنک و یاقوته مدار
بیلسه ده خاری خزانده باغبان | اول براهون اولدی کورکلدن جهان
یا جهان براوله هم ابله اوله | یا نجوم چرخ جزء مه اوله
لیک دیر هر صاحب نقش و نکار | مژده مژده یینه کلدی نوبهار
تا شکوفه اوله زره آسا بدید | میوه دن اشجار اولمز مستفید
چون شکوفه محو اولور میوه عیان | تن که محو اولدی اولور آزاده جان
میوه معنیدر شکوفه صورتی | اول شکوفه مژده میوه نعمتی
بی شکوفه اولمده میوه بدید | چون او نقصان اولدی بو اولدی مزید
ناشکسته نان سکا اولمز غدا | باده اولمز اولمسه خوشه فدا
تا هلیله اولمیه سحق علاج | اندن اولمز صحت طبع و مزاج

بیان صفت پیر و مطاوعت وی

ای ضیاء الحق حسام الدین بگیر | یک دو کاغذ برفزا در وصف پیر
گرچه جسم نازکت را زور نیست | لیک بی خورشید ما را نور نیست
گرچه مصباح و زجاجه گشته | لیک سرخیل دلی سررشته
چون سررشته بدست و کام تست | درهای عقد دل ز انعام تست
بر نویس احوال پیر راه دان | پیر را بگزین و عین راه دان
پیر تابستان و خلقان تیرماه | خلق مانند شبند و پیر ماه
کرده ام بخت جوانرا نام پیر | کو ز حق پیرست نه از ایام پیر
او چنان پیرست کش آغاز نیست | با چنان در یتیم انباز نیست
خود قوی تر میشود خمر کهن | خاصه آن خمری که باشد من لدن
پیر را بگزین که بی پیر این سفر | هست بس پر آفت و خوف و خطر
آن رهی که بارها تو رفته | بی قلاووز اندر آن آشفته
پس رهی را که ندیدستی تو هیچ | هین مرو تنها ز رهبر سر مپیچ
گر نباشد سایه او بر تو گول | پس ترا سرگشته دارد بانگ غول
غولت از ره افکند اندر گزند | از تو داهی تر درین ره بس بدند
از نبی بشنو ضلال رهروان | که چه سان کرد آن بلیس بدروان
صد هزاران ساله راه از جاده دور | بردشان و کردشان ادبر و عور
استخوانهاشان ببین و مویشان | عبرتی گیر و مران خر سویشان
گردن خر گیر و سوی راه کش | سوی رهبانان و رهدانان خوش

صفت پیر و پیره اطاعت بیاننده در

ای ضیاء الحق حسام الدین بزه | وصف پیر اولسون ینه آیین بزه
گرچه جسم نازککی بی قوت و تاب | بزده نور اولمز ولی بی آفتاب
گرچه مصباح و زجاج انواریسن | لیک سن خیل دلک سرداریسن
دستکه وابسته سررشته سنک | عقد دلده درلرک اشته سنک
یول بیلور احوال پیری یاز همان | اختیار ایت پیری اول یولدر عیان
پیر صیف و خلق عالم تیرماه | خلق مانند شب اولدی پیر ماه
ایلدم بخت جوانه نام پیر | پیر اتا ایتمدی ایام پیر
اویله پیر اولدی او کیم آغازی یوق | کوهر یکتا در اول انبازی یوق
کیم قویدر نشوه خمر کهن | با خصوص اوله اساسی من لدن
پیر ایله استر رفاقت بو سفر | چوقدر انده آفت و خوف و خطر
نیچه کره بر یوله کتک اکر | زحمتک واردر ینه بی راهبر
نیچه یول وار کتمدک اندن یکا | امدی سالک اوله بی رهبر اکا
کر او یولده رهبر ایتمزسک قبول | یول سنی سرکشته ایلر مکر غول
غول ایدوب یولدن جدا ایلر کزند | سندن اعقللر بو یولده مستمند
انلری قرآن که تبیین ایلدی | کورکه ابلیس انلری نیجون ییلدی
دور ایدوب شهراهدن یوز بیک قدم | انلری ایتدی گرفتار ندم
استخوان و مولرندن وار نشان | قیل نظر عبرتله ایله کسب شان
باشنی دوندر حمارک یوله کل | یول بیلور یولداشلرکدن حکمه ال

هین

هین مهل خر را و دست از وی مدار   زانکه میل اوست سوی سبزه زار
گر یکی دم تو بغفلت واهلیش   او رود فرسنگها سوی حشیش
دشمن راهست خر مست علف   ای بسا خربنده را کرد او تلف
گر ندانی ره هر آنچه خر بخواست   عکس آن کن خود بود آن راه راست
شاوروهنّ وانکه خالفوا   انّ من لم یعصهنّ تالف
باهوا و آرزو کم باش دوست   چون یضلک عن سبیل الله اوست
این هوا را نشکند اندر جهان   هیچ چیزی همچو سایهٔ همرهان

کل قوه الدن خرک کیم اول حمار   سو بسوا ایتمکده میل سبزه زار
غفلت ایلرسک کراندن برنفس   نیچه فرسخ دور اولور بی پیش و پس
یولده دشمن خر ایسه مست علف   ای نیچه خربنده یی ایتمش تلف
بیلمز ایسک یول نه یا که کتسه خر   عکسیدر بیل ساکه راه معتبر
شاوروهنّ جوابی خالفوا   انّ من لم یعصهنّ تالف
بیل هوا و شهوتی اولدر راهزن   کیم ایدر اغوا سبیل اللهدن
بو هوایی کسر ایچون کارا حق   یو قدر الا سایهٔ همراه حق

وصیت کردن رسول صلی الله علیه وسلم مر علی را کرم الله وجهه که چون هر کسی بنوع طاعتی تقرب جوید بحق تو تقرب جوی بصحبت عاقل و بندهٔ خاص تا از ایشان همه پیش قدم باشی

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت علی کرم الله وجهه یه وصیت بیوردقلریدر که چون هر کس انواع طاعاتدن برنوعله حقه تقرب استرادی سن عاقل و عبد خاص صحبتنی طلب ایله که جمله دن مقرب اوله سن

گفت پیغمبر علی را کای علی   شیر حقی پهلوانی پر دلی
لیک بر شیری مکن هم اعتمید   اندر آ در سایهٔ نخل امید
اندر آ در سایهٔ آن عاقلی   کش نتاند برد از ره ناقلی
ظل او اندر زمین چون کوه قاف   روح او سیمرغ بس عالی طواف
گر بگویم تا قیامت نعت او   هیچ آنرا مقطع و غایت مجو
در بشر روپوش کردست آفتاب   فهم کن والله اعلم بالصواب
آفتاب روح نی آن فلک   که ز نورش زنده اند انس و ملک
یا علی از جملهٔ طاعات راه   برگزین تو سایهٔ خاص اله
هر کسی در طاعتی بگریختند   خویشتن را مخلصی انگیختند
تو برو در سایهٔ عاقل گریز   تا رهی زان دشمن پنهان ستیز
از همه طاعات اینت بهترست   سبق یابی بر هر آن سابق که هست
چون گرفتی پیر هین تسلیم شو   همچو موسی زیر حکم خضر رو
صبر کن بر کار خضری بی نفاق   تا نگوید خضر رو هذا فراق
گرچه کشتی بشکند تو دم مزن   گرچه طفلی را کشد تو مو مکن
دست او را حق چو دست خویش خواند   تا ید الله فوق ایدیهم براند
دست حق میراندش زندش کند   زنده چه بود جان پاینده ش کند
هر که تنها نادرا این ره برید   هم بعون همت پیران رسید
دست پیر از غائبان کوتاه نیست   دست او جز قبضهٔ الله نیست

دیدی پیغمبر علی یه یا علی   شیر حقسن پهلوانسن سن ولی
قوت و زوره سن ایتمه اعتماد   ایله ظلّ فضل حقه استناد
کلبرو جای ایت او ظل عاقلی   کیم انک هیچ کمسه اولمز ناقلی
سایه سی اولدی زمینه کوه قاف   روحیدر سیمرغ عیوقی طواف
سویلسم تا حشره دک وصفن سکا   غایت و حدّ و بیان اولمز اکا
اول بشر صورت نهفته آفتاب   فهم قیل والله اعلم بالصواب
شمس روح اولدی کل مهر فلک   زندهٔ انواریدر انس و ملک
یا علی پس اقدم آهنک راه   التجای سایهٔ خاص اله
هر کشی بر طاعته عزم ایتدیلر   کندی یه مخلص انی جزم ایتدیلر
سن یوری قیل سایهٔ عاقلده جا   دشمن پنهاندن اولدر ملتجا
جمله طاعتدن سکا انفع بودر   سابقی سبقه ره اجمع بودر
پیره تسلیم اول بولنجه دسترس   حکم خضره ایله موسی وش هوس
کار خضره صبر ایله قیل اتفاق   اولمیه تا نکتهٔ هذا فراق
سویلمه کشتی یی ایلرسه شکست   ایتمه طفلی اولدر رسه عضّ دست
دستی خضرک زیرا مر حق ایدی   حق ید الله فوق ایدیهم دیدی
اولدررسه حق انی احیا ایدر   اویله احیا کیم ابدا ابقا ایدر
یالکز نادرا ایدنلر قطع راه   یینه اولدی عون مردان اله
غائبه صانمه یتشمز دست پیر   اولدی سرّ مظهر فضل قدیر

غائبانرا چون چنین خلعت دهند — حاضران از غائبان لاشک بهند
غائبانرا چون نواله می دهند — پیش مهمان تا چه نعمتها نهند
کو کسی کو پیشتان بندد کمر — تا کسی کو هست بیرون سوی در
چون گزیدی پیر نازک دل مباش — سست و ریزیده چو آب و گل مباش
ور بهر زخمی تو پر کینه شوی — پس کجا بی صیقل آیینه شوی

غائبه چونکم اوله بونجه کرم — حاضران غائبدن اعلا لاجرم
غائبانی کیم نواله ایده شاد — پیش مهمانده اولور نعمت زیاد
قنده اولکم خدمته باغلر کمر — یاقنی اولکم اوله بیرون در
پیری بولدقده اولوب چالاک و چست — اولمه آب و گل کبی خدمتده سست
صبرک اولمزسه خراش سینه یه — پس نیچه صیقل اولور آیینه یه

کبودی زدن قزوینی بر شانگاه صورت شیر و پشیمان شدن او بسبب زخم سوزن

این حکایت بشنو از صاحب بیان — در طریق عادت قزوینیان
بر تن و دست و کتفها بی گزند — از سر سوزن کبودیها زنند
سوی دلاکی بشد قزوینئی — که کبودم زن بکن شیرینئی
گفت چه صورت زنم ای پهلوان — گفت برزن صورت شیر ژیان
طالعم شیرست و نقش شیر زن — جهد کن رنگ کبودی سیر زن
گفت بر چه موضعت صورت زنم — گفت بر شانه گهم زن آن رقم
چونکه او سوزن فرو بردن گرفت — درد آن در شانه گه مسکن گرفت
پهلوان در ناله آمد کای سنی — مر مرا کشتی چه صورت میزنی
گفت آخر شیر فرمودی مرا — گفت از چه عضو کردی ابتدا
گفت از دمگاه آغازیده ام — گفت دم بگذار ای دو دیده ام
از دم و دمگاه شیرم دم گرفت — دمگه او دمگهم محکم گرفت
شیر بی دم باش گو ای شیرساز — که دلم سستی گرفت از زخم گاز
جانب دیگر گرفت آن شخص زخم — بی محابا و مواسایی و رحم
بانگ کرد او کین چه اندامست ازو — گفت این گوشست ای مرد نکو
گفت تا گوشش نباشد ای حکیم — گوش را بگذار و کوته کن گلیم
جانب دیگر خلش آغاز کرد — باز قزوینی فغان را ساز کرد
کین سوم جانب چه اندامست نیز — گفت اینست اشکم شیر ای عزیز
گفت تا اشکم نباشد شیر را — گشت افزون درد کم زن زخمها
خیره شد دلاک و بس حیران بماند — تا بدیر انگشت در دندان بماند
بر زمین زد سوزن از خشم اوستاد — گفت در عالم کسی را این فتاد
شیر بی دم و سر و اشکم که دید — این چنین شیری خدا خود نافرید
ای برادر صبر کن بر درد نیش — تا رهی از نیش نفس گبر خویش

بر قزوینی یاغری اوزره کبودی نقشله شیر صورتی مراد ایدوب زخم سوزن سببیله پشیمان اولدیغیدر

بر حکایت سویلیم گوش ایت عیان — کیم بو ایدی عادت قزوینیان
کتف و دست و تنلرین بی نفع و سود — نقش سوزنله ایدرلردی کبود
دیدی بر دلاکه بر قزوینی گل — ایله بر نقش کبود بی بدل
دیدی مطلوبک ندر ای پهلوان — دیدی نقش صورت شیر ژیان
شیر نقش ایت طالعم اولدی اسد — دقت ایت رنگ کبود یده مدد
دیدی قنغی عضوکه نقش ایلسم — دیدی ایله لوح پهلویه رقم
چونکه اولدی نقشه سوزن گیرکار — رنجش سوزندن اولدی بیقرار
پهلوان اکه دیدی ای مرد پاک — بونه صورتدر بنی ایتدی هلاک
دیدیکم سن شیر امر ایتدک بکا — دیدی قنغی عضوه ایتدک ابتدا
دیدی ایتدم ابتدای نقش دم — دیدی هیچ قویرق گرکمز ای گوزم
صورت شیرک دم و دمگاهی آه — ایتدی دمبسته بنی ایله نگاه
بی دم اولسون شیر ای صورت نگار — زخم سوزن ایلدی تا جانه کار
جانب دیگر طوتوب نقاش مرد — بی محابا نقش ویردی اکه درد
دیدی نالان قنغی اندام اولدی بو — دیدی نقش گوشدر بی گفتگو
دیدی گوشی اولمسون لازم دگل — ترک نقش گوش قیل ای ساده دل
یینه بر عضوه سر آغاز ایلدی — یینه قزوینی دهن باز ایلدی
بو اوچنجی قنغی عضودر عجب — دیدی بو نقش شکمدر بی تعب
دیدی اولسون بی شکم بو شیر نر — زخم سوزن جانمه ایتدی اثر
ایلدی دلاکی حیرت بی زبان — بر زمان انگشتن ایتدی بر دهان
ایکنه سن چالدی یره اول اوستاد — دیدی کیم گورمش جهانده داد داد
شیر بی گوش و شکم بی دم عجب — بویله شیری ایتمشدر صنع رب
ای برادر دردنیشه صابر اول — تاکه نیش کبر نفسی قاهر اول

آن

آن گروهی که رهیدند از وجود — چرخ و مهر و ماهشان آرد سجود
هر که مرد اندر تن او نفس گبر — مر ورا فرمان برد خورشید و ابر
چون دلش آموخت شمع افروختن — آفتاب او را نیارد سوختن
گفت حق در آفتاب منتجم — ذکر تزاور کذا عن کهفهم
خار جمله لطف چون گل میشود — پیش جزوی کو سوی کل می رود
چیست تعظیم خدا افراشتن — خویشتنرا خوار و خاکی داشتن
چیست توحید خدا آموختن — خویشتن را پیش واحد سوختن
گرهمی خواهی که بفروزی چو روز — هستی همچون شب خود را بسوز
هستیت در هست آن هستی نواز — همچو مس در کیمیا اندر گداز
در من و ما سخت کردستی تو دست — هست این جمله خرابی از دو هست

انلره کیم ایتدیلر ترک وجود — چرخ و مهر و ماه ایدر عرض سجود
کیمکه قهر انکیز نفس کبر اولور — امرنک محکومی مهر و ابر اولور
چونکه شمع قلبی اولدی شعله تاب — آنی یاقمز سوز و تاب آفتاب
کورکه حق اصحاب کهفه پیکان — تابش خورشیددن ویردی امان
خار معفوّ جمال کل اولور — رسم جزئی مضمحل کل اولور
پیل ندر تعظیم حق محو وجود — هم دخی ذل و تواضعله سجود
پیل ندر تحقیق توحید خدا — واحد ایچون ایلمک کندین فدا
کسب نور ایتمک دیلرسک همچو روز — شب صفت وارلقدن اول کاشانه سوز
وارلغک حق وارلغنده محو قیل — کیمیادن مس کبی اول منفعل
هپ من و ما در ادای صحبتک — بو خرابیدر اساس وحدتک

رفتن گرگ و روبه در خدمت شیر بشکار

شیر و گرگ و روبهی بهر شکار — رفته بودند از طلب در کوهسار
تا بپشت همدگر بر صیدها — سخت بر بندند بار و قیدها
هر سه باهم اندران صحرای ژرف — صیدها گیرند بسیار و شگرف
گرچه زیشان شیر نر را ننگ بود — لیک کرد اکرام و همراهی نمود
اینچنین شه را ز لشکر زحمتست — لیک همره شد جماعت رحمتست
اینچنین مه را ز اختر ننگهاست — او میان اختران بهر سخاست
امر شاورهم پیمبر را رسید — گرچه رائی نیست رأیش را ندید
در ترازو جو رفیق زر شدست — نی از آن که جو چو زر جوهر شدست
روح قالبرا کنون همره شدست — مدتی سگ حارس در گه شدست
چونکه رفتند این جماعت سوی کوه — در رکاب شیر با فرّ و شکوه
گاو کوهی و بز و خرگوش زفت — یافتند و کار ایشان پیش رفت
هر که باشد در پی شیر حراب — کم نیاید روز و شب او را کباب
چون ز که در بیشه آوردندشان — کشته و مجروح و اندر خون کشان
گرگ و روبه را طمع بود اندران — که رود قسمت بعدل خسروان
عکس طمع هر دوشان بر شیر زد — شیر دانست آن طمعها را سند
هر که باشد شیر اسرار و امیر — او بداند هر چه اندیشد ضمیر
هین نگه دار ای دل اندیشه خو — دل ز اندیشهٔ بدی در پیش او
داند و خر را همی راند خموش — در رخت خندد برای روی پوش

برقورد ایله دلکو خدمت شیرده عزم شکار ایتدکلریدر

ایتدی شیر و گرگ و روبه قصد صید — اولدیلر کهساره دام انداز کید
اتفاق اوزره ایدوب تاکیم شکار — اوله لر نخجیر ایچون سرپوش کار
ایتدی یعنی بو اوچی اطرافی گشت — اولدیلر صید افکن صحرا و دشت
گرچه شیره اولدیلرننک طریق — انلره اکرام ایچون اولدی رفیق
بویله شاهه لشکره حاجت دکل — لیک رحمتدر جماعت متصل
بویله ماهه عار در اختر عیان — اولدی انجق جود بخش اختران
اولدی مأمور و شاورهم رسول — رأینه محتاج ایکن جمله عقول
جو ترازوده رفیق زر اولور — صانمه کیم جو زر له همجوهر اولور
شمدی کور کیم روحه تن همراهدر — کلب گاهی حارس درگاهدر
بو جماعت ایتدیلر چون عزم کوه — اولدیلر خدام شیر پرشکوه
گاو کوهی و بز و خرگوشدن — صید ایدوب ال چکدیلر چون جوشدن
کیمکه شیر ارنجه ایلر اول شتاب — روز و شب اکسک دکل اندن کباب
بیشه زاره کلدیلر کهساردن — صیدلر خون ایله آلوده بدن
قورد ایله دلکویه دوشدی بو طمع — قسمت عدل اولسه شاهه متبع
اول طمع انلردن ایتدی عکس شیر — لطفه مغرور اولدیلر اولدی خبیر
کیمکه اسراره اولور شیر و امیر — منعکسدر اکه افکار ضمیر
حفظ قلب ایت پیش کاملده حذر — غافل اولمه قلبه ایلرلر نظر
سویلمز گرچه بیلور جرم خری — ریشخند ایله ایدر افسونگری

شیر چون دانست آن وسواسشان — وانگفت و داشت آن دم پاسشان
لیک با خود گفت بنمایم سزا — مر شما را ای خسیسان وگدا
مر شما را بس نیامد رأی من — ظنتان اینست در اعطای من
ای عقول و رأیتان از رای من — از عطاهای جهان آرای من
نقش با نقاش چه سکالد دگر — چون سکالش اوش بخشید و خبر
اینچنین ظن خسیسانه بمن — مر شما را بود ننکان زمن
ظانین بالله ظن السوء را — گر نبرّم سر بود عین خطا
وارهانم چرخ را از ننکتان — تا بماند در جهان این داستان
شیر با این فکر میزد خنده فاش — بر تبسمهای شیر ایمن مباش
مال دنیا شد تبسمهای حق — کرد ما را مست و مغرور و خلق
فقر و رنجوری بهستت ای سند — کان تبسم دام خود را برکند

شیر بیلدی انلرک افکارنی — ایتمدی اظهار سرّ کارنی
دیدی نفسنده سزه لازم جزا — اولدیکز تأدیب شاهی یه سزا
رأیمه راضی دکل اندیشه کز — لطفمی انکار کار و پیشه کز
اولدی بندن رأیکز اذعانکز — سایهٔ لطفمده در عنوانکز
نقش نقاشه نیجه نخوت ایدر — چون آنی اول صاحب صورت ایدر
باکه بویله ایلیوب ظن خسیس — اولدیکز ننک جهان عار جلیس
حقه سوء ظن ایدن باطل خیال — کسمز ایسم باشلرین عین وبال
ایلیم تخلیص ننکک راستان — عبرت اولسون عالمه بو داستان
صور تا خندان بو فکر یله اسد — شیر ضاحکدن امین اولمه مدد
مال دنیا ضحک شیر اولدی همان — غرّه در اول خنده یه خلق جهان
فقر و رنجوری سکا بدر سند — کیم ویرر اول خنده نک حکمن اسد

امتحان کردن شیر گرگ را و گفتن که پیش آی گرگ بخش کن صیدها را میان ما

ارسلان قوردی امتحان ایچون کل بو صیدلری سن تقسیم ایت دیدیکیدر

گفت شیر ای گرگ اینرا بخش کن — معدلت را نو کن ای گرگ کهن
نائب من باش در قسمت گری — تا پدید آید که تو چه گوهری
گفت ای شه گاو وحشی بخش تست — آن بزرگ و تو بزرگ و زفت و چست
بز مرا که بز میانه ست و وسط — روبها خرگوش بستان بی غلط
شیر گفت ای گرگ چون گفتی بگو — چونکه من باشم تو گویی ما و تو
گرگ خود چه سگ بود کو خویش دید — پیش چون من شیر بی مثل و ندید
گفت پیش آ ای خری کو خود خرید — پیشش آمد پنجه زد او را درید
چون ندیدش مغز و تدبیر رشید — در سیاست پوستش از سر کشید
گفت چون دید منت از خود نبرد — اینچنین جانرا بباید زار مرد
چون نبودی فانی اندر پیش من — فضل آمد مر ترا گردن زدن
کل شیء هالک جز وجه او — چون نهٔ در وجه او هستی مجو
هر که اندر وجه ما باشد فنا — کل شیء هالک نبود جزا
زانکه در الاّست او از لا گذشت — هر که در الاّست او فانی نگشت
هر که بر در او من و ما میزند — رد بابست او و بر لا می تند

دیدی اصلان قورده کل سن قسمت ایت — عدله میل ایت قسمتکده دقت ایت
قسمت امرنده وکیلم اول بنم — جوهرک بیلسون بو طبع روشنم
دیدی ای شه گاو وحشی یکسره — طعمهٔ شاهانه درسن سروره
اول کچی اولدی وسط بنده وسط — دلکو یه طوشان سزا دربی غلط
دیدی اصلان سویله ای گرگ دنی — بن وار ایکن سنده نه ما و منی
گرگ جنس کلب ایکن کندین کورر — شیره قارشو کبر و عجب یله یورر
دیدی کل ای گرگ خرمشرب بری — چونکه کلدی پنجه دن کتدی سرے
انده چون یوق رشد و مغز معتبر — ایلدی جلدین سیاست زیب سر
دیدی اثبات وجود ایتدک بکا — بویله جاندن خوش هلاک اولمق سکا
اولمدک فانی حضورمده بنم — قطع سر حقکده حکم روشنم
جمله شی هالکدر الا وجه حق — وجه حقده هالک اولمقدر احق
کیم اولورسه وجه باقی یه سزا — کل شیء هالک اولمز جزا
کچدی لادن اولدی اول الاّده پیل — کیمکه الاّده اوله فانی دکل
اولکه ما و من دیه درگاهده — ردّ اولور یوق قدری بابشاهده

قصهٔ آنکس که دریاری را بکوفت از درون گفت کیست آن گفت منم گفت چون تو توی در نمی گشایم هیچ کسرا از یاران

اول کمسه نک حکایتیدر که یارینک قپوسن دق ایدوب کیمدر دیدکده بنم دیدیکیچون فتح باب ایتمیوب چونکه سن سنسن بن خود

نمی شناسم که او من باشد

آن یکی آمد در یارے بزد
گفت یارش کیستی ای معتمد

گفت من گفتش برو هنگام نیست
برچنین خوانی مقام خام نیست

چون تویی تو هنوز از تو نرفت
سوختن باید ترا در نار ونفت

خام را جز آتش هجر وفراق
کی پزد کی وارهاند از نفاق

رفت آن مسکین وسالی در سفر
در فراق دوست سوزید از شرر

پخته گشت آن سوخته پس بازگشت
باز گرد خانهٔ انباز گشت

حلقه زد بر در بصد ترس وادب
تا بنجهد بی ادب لفظی زلب

بانگ زد یارش که بر در کیست آن
گفت بر در هم تویی ای دلستان

گفت اکنون چون منی ای من درآ
نیست گنجایی دو من را در سرا

نیست سوزن را سر رشته دوتا
چونکه یکتایی درین سوزن درآ

رشته را باشد بسوزن ارتباط
نیست در خور با جمل سم الخیاط

کی شود باریک هستیٔ جمل
جز بمقراض ریاضات وعمل

دست حق باید مر آنرا ای فلان
کو بود بر هر محالی کن فکان

هر محال از دست او ممکن شود
هر حرون از بیم او ساکن شود

اکمه وابرص چه باشد مرده نیز
زنده گردد از فسون آن عزیز

وان عدم کز مرده مرده تر بود
در کف ایجاد او مضطر بود

کل یوم هو فی شان بخوان
مر ورا بی کار وبی فعلی مدان

کمترین کاریش هر روز آن بود
کو سه لشکر را روانه میکند

لشکری ز اصلاب سوی امهات
بهر آن تا در رحم روید نبات

لشکری ز ارحام سوی خاکدان
تا ز نر وماده پر گردد جهان

لشکری از خاک زان سوی اجل
تا ببیند هر کسی حسن عمل

این سخن پایان ندارد هین بتاز
سوی آن دو یار پاک پاکباز

یاراندن خمسه یی پیلمم که بن اوله دیو منع ایتدیکیدر

برکشی یارینه ایتدی دق باب
دیدی کیمسن در کهمده ویر جواب

دیدی بن دیدی یوری وقتی دگل
پخته لازم بونده اولمز خام دل

چونکه سنده وارلغکدن وار اثر
هیچ سکا آتش کبی یوقدر مقر

خام ایچون شایسته در نار فراق
تا ایده تخلیص خامیٔ نفاق

کتدی مسکین ایلدی بر ییل سفر
یاندی نار هجر یاره سربسر

پخته اولدی یاندی فرقت نارینه
ایلدی عودت دیار یارینه

دق باب ایتدی ایدوب خوف وادب
اولمیه حرف غلط تا سد لب

خانه دن کیمدر دیو کلدی ندا
دیدی سنسن حضرتکدن در صدا

دیدی امدی کل درون خانه یه
ایکیلک صغمز صاقن کاشانه یه

لایق سوزن دگل تار دوتا
چشم سوزن آکه یکتالکده جا

رشته وسوزنده واردر ارتباط
اولمدی جای جمل سم الخیاط

یا نیچه باریک اولور جسم جمل
اولسه مقراض ریاضات وعمل

قدرة الله ایله در انجق بو حال
کیم انک امریله ممکن هر محال

هر محالی قدرتی ممکن ایدر
بی سکونی قهر ایله ساکن ایدر

اکمه وابرص ندر امواتی هم
زنده ایدوب ایلر ایجاد عدم

اول عدم کیم اولدی بی نقش ونمود
امر پیچو نندده مضطر الوجود

کل یوم هو فی شان آیتن
قیل تدبر معنیٔ بی غایتن

جملهٔ افعالدن هر کون عیان
سوبسو ایتمکده اوچ عسکر روان

عسکرک اصلاب آبادن بری
اولدی رحم امهاتک دائری

رحم مادردن بری اول عسکرک
مرد وزن آرایشی عالملرک

بر یسی بر موجب حکم اجل
کتمده دار بقایه بی جدل

بو سوزک پایانی یوقدر کل همان
حالن ایله اول ایکی یارک بیان

پشیمان شدن آن شخص از گفتن منم

گفت یارش کاندر آ ای جمله من
نی مخالف چون گل وخار چمن

رشته یکتا شد غلط کم شد کنون
گر دو تا بینی حروف کاف ونون

کاف ونون همچون کمند آمد جذوب
تا کشاند مر عدم را در خطوب

پس دو تا باید کمند اندر صور
گرچه یکتا باشد آن دو در اثر

اول شخصک بنم دیمکدن پشیمان اولدیغیدر

دیدی یاری اکه ای همحال من
یوق خلافک چون گل وخار چمن

رشتهٔ یکتاکی وحدت بنون
ایکیدر صورتده گرچه کاف ونون

کاف ونون اولدی کمند جذبه دار
کیم عدمدر جذبه سندن بیقرار

پس دوتا لازم کمندک صورتی
گرچه یکتادر باقلسه هیئتی

کرد و پاکر چار پاره را برد — همچو مقراض دو تا یکتا برد
آن دو انبازان کازر را ببین — هست در ظاهر خلافی زان و زین
آن یکی کرباس را در آب زد — وان دگر انباز خشکش میکند
باز او آن خشک را تر می کند — گوییا ز استیزه بر ضد می تند
لیک این دو ضد و استیزه نما — یکدل و یک کار باشد در رضا
هر نبی و هر ولی را مسلکیست — لیک تا حق می برد جمله یکیست
چونکه جمع مستمع را خواب برد — سنگهای آسیا را آب برد
رفتن این آب فوق آسیاست — رفتنش در آسیا بهر شماست
چون شما را حاجت طاحون نماند — آب را در جوی اصلی باز راند
ناطقه سوی دهان تعلیم راست — ورنه خود آن نطق را جویی جداست
میرود بی بانگ و بی تکرارها — تحتها الانهار تا گلزارها
ای خدا جان را تو بنما آن مقام — که درو بی حرف می روید کلام
تا که سازد جان پاک از سر قدم — سوی عرصهٔ دور و پهنای عدم
عرصهٔ بس با گشاد و با فضا — وین خیال و هست یابد زو نوا
تنگتر آمد خیالات از عدم — زان سبب باشد خیال اسباب غم
باز هستی تنگتر بود از خیال — زان شود در وی قمر همچون هلال
باز هستیٔ جهان حس و رنگ — تنگتر آمد که زندانیست تنگ
علت تنگیست ترکیب و عدد — جانب ترکیب حسها میکشد
زان سوی حس عالم توحید دان — گر یکی خواهی بدان جانب بران
امر کن یکفعل بود و نون و کاف — در سخن افتاد و معنی بود صاف
این سخن پایان ندارد باز گرد — تا چه شد احوال گرگ اندر نبرد

کرد و پاکر چار پاهپا کیدر — همچو مقراض دو تا یکتا کیدر
بربریله ایکی قصار شریک — بشقه در صورتده بر معناده ایک
کیم بری کرباسی ایلر صوده تر — اول بری آنی هواده خشک ایدر
یینه خشکی تر ایدر هم پشه سی — غیظلر گویا اکا اندیشه سی
بو ایکی ضد اولدی معنیده رضا — لیک صورت ضدی ایلر اقتضا
هر نبیده هر ولیده رسم و راه — متحد در جمله نک قصدی اله
اولدی قوم مستمع مغلوب خواب — ایتدی سنگ آسیابی بسته آب
آسیا اوستنده در مجرای ما — آسیابه آقدیغی سزدن یکا
آسیابه سزده چون یوق احتیاج — جوی اصلیله ایدر آب امتزاج
ناطقه اولدی دهنده پندگو — یوخسه وار در نطق ایچون بر شقه جو
بی صدا جاری اولور بی ریب و شک — روضهٔ من تحتها الانهاره دک
جانه گوستر اول مقامی ربنا — کانده بی حرف اوله گفتار ثنا
تا که جان پاک ایدوب باشدن قدم — ایده سیر صحن صحرای عدم
اویله صحرا وسعتی بی غایه در — بو خیالات اکه نسبت سایه در
بو خیال اولدی عدم یانده تنگ — اول جهتدن قلبی ایلر لال و دنگ
هم وجود اولدی خیالاته نظر — شوله اضیق کیم هلال اولدی قمر
اولدی اول ارالقده جهان حس و رنگ — تنگ کیم زندان اولور البته تنگ
علت ضیق اولدی ترکیب و عدد — کیم اولور ترکیب حس جانه سد
سر توحیده او حسدن واصل اول — وحدت استرسک بو حسه عامل اول
امر کن بر ایکی رسم کاف و نون — بر مرکبدر که مفرد در رونمون
بو سوزک پایانی یوق ایله رجوع — قیل تمام وقعهٔ گرگه شروع

ادب کردن شیر گرگ را که در قسمت بی ادبی کردی

گرگ را بر کند سر آن سرفراز — تا نماند دو سری و امتیاز
فانتقمنا منهم است ای گرگ پیر — چون نبودی مرده در پیش امیر
بعد از آن رو شیر با روباه کرد — گفت اینرا بخش کن از بهر خورد
سجده کرد و گفت کین گاو سمین — چاشت خوردت باشد ای شاه گزین
وان بز از بهر میان روز را — یخنیٔ باشد شه پیروز را
وان دگر خرگوش بهر شام هم — شب چرهٔ این شاه با لطف و کرم
گفت ای روبه تو عدل افروختی — اینچنین قسمت ز که آموختی

قسمتده بی ادبلک ایتدک دیو شیر گرگی تأدیب ایتدیکیدر

باشنی قوردک قوپاردی چون اسد — تا ایکی باش اولمیه مقصود سد
نقمته اولدک سزا ای گرگ پیر — اولمدک چون مردهٔ پیش امیر
بعد زان روباهه شیر ایتدی نظر — دیدی سن قیل قسمت امرن معتبر
سجده ایتدی دیدی بو گاو سمین — شاهه قوشلق طعمه سی اولسون همین
بو کچی وقت میان روز ایچون — یخنیلق اولسون شه فیروز ایچون
شام وقتی هم بو خرگوش نظیف — شاه ایچون لایق اوله نقل لطیف
دیدی ای روباه ایتدک دقتی — کیمدن اوکرندک بو دلکش قسمتی

از کجا آموختی این ای بزرک　　کفت ای شاه جهان از حال کرک
کفت چون در عشق ما کشتی کرو　　هرسه را بر کیر و بستان و برو
روبها چون جملکی ما را شدی　　چونت آزاریم چون تو ما شدی
ما ترا و جمله اشکاران ترا　　پای بر کردون هفتم نه برا
چون کرفتی عبرت از کرک دنی　　پس تو روبه نیستی شیر منی
عاقل آن باشد که کیرد عبرت از　　مرک یاران در بلای محترز
روبه آندم برزبان صد شکر راند　　که مرا شیر از پس آن کرک خواند
کر مرا اول بفرمودی که تو　　بخش کن این را که بردی جان ازو
پس سپاس او را که ما را در جهان　　کرد پیدا از پس پیشینیان
تا شنیدیم آن سیاستهای حق　　بر قرون ماضیه اندر سبق
تا که ما از حال آن کرکان پیش　　همچو روبه پاس خود داریم بیش
امت مرحومه زین رو خواندمان　　آن رسول حق و صادق در بیان
استخوان و پشم آن کرکان عیان　　بنکرید و پند کیرید ای مهان
عاقل از سر بنهد این هستی و باد　　چون شنید انجام فرعونان و عاد
ور بننهد دیکران از حال او　　عبرتی کیرند از اضلال او

ساکه کیمدر سویله استاد بزرک　　دیدی ای شاه وحوش احوال کرک
دیدی چون خدمتده اولدک بیخطا　　وارسکا ایتدم بو اوچ صید عطا
اولدک ای روباه چون صادق بزه　　ساکه آزار اولمدی لایق بزه
بز سنک اولدق سنک جمله شکار　　پایکی کردونه وضع ایت آشکار
کرک حالندن که عبرت کیرسن　　سن دکل روبه یانمده شیرسن
عاقل اولدر کیم بیلوب کیفیتی　　غیرک احوالندن آلدی عبرتی
دلکو اولدم ایتدی شکر بیحساب　　دیدی قورداردنجه شیر ایتدی خطاب
باکه اول ایلسه فرمان اکر　　وار ایدی تخلیص جانمده نظر
امدی شکر اولسون بزه پروردکار　　ویردی اسلاف اممدن اعتبار
کیم ایشتدک قهر و عدل خالقی　　ایتدی مقهور امتان سابقی
تاکه اول کرکانک احوالیله بز　　همچو روبه حفظ آداب ایده یز
بو جهتدن وصف ایدر فخر جهان　　امت مرحومه ایتدی بی کمان
استخوان و پشم کرکان سلف　　اولدی پندحصه داران خلف
عاقلی ایلر مهمساز معاد　　استماع حال فرعونان و عاد
اهل عبرت صاحب خبرت اولور　　یوخسه حالی غیرا ایچون عبرت اولور

تهدید کردن نوح علیه السلام مر قوم را که با من مپیچید که من روی پوشم با خدای می پیچید در میان این بحقیقت ای مخذولان

حضرت نوح علیه السلام قومنه تهدید ایدوب ای مخذوللر بکا کبر و عناد اوزره اولمکز که حقیقتده خدایه ایتمش اولورسز

کفت نوح ای سرکشان من من نیم　　من زجان مردم بجانان می زیم
چون بمردم از حواس بو البشر　　حق مرا شد سمع و ادراک و بصر
چونکه من من نیستم ایندم زهوست　　پیش ایندم هرکه دم زد کافر اوست
هست اندر نقش این روباه شیر　　سوی این روبه نشاید شد دلیر
کر زروی صورتش می نکروی　　غرهٔ شیران ازو می نشنوی
کر نبودی نوح را از حق یدی　　پس جهانیرا چرا برهم زدی
صدهزاران شیر بود او در تنی　　او چو آتش بود و عالم خرمنی
چونکه خرمن پاس عشر او نداشت　　او چنان شعله بران خرمن کماشت
هرکه او در پیش این شیر نهان　　بی ادب چون کرک بکشاید دهان
همچو کرک آن شیر بر در اندش　　فانتقمنا منهم بر خواندش
زخم یابد همچو کرک از دست شیر　　پیش شیر ابله بود کو شد دلیر
کاشکی آن زخم بر تن آمدی　　تا بدی کایمان و دل سالم بدی

نوح دیدی قومنه ای سرکشان　　بن ره جانانده ایتدم ترک جان
چونکه اولدم مردهٔ حس بشر　　باکه حقدر سمع و ادراک و بصر
بو وجودم باکه حقدندر وجود　　کافر اولدی ایلین حقدن صدود
نقشی بور روباهک اولدی عین شیر　　اولمه بو روباه ایچون چوقده دلیر
سیر تیسنه صورتی کل ایتمه سد　　کوشکه ایدن کلور صوت اسد
اولمسیدی نوحه کر حقدن ندا　　عالمی ایترزدی طوفان پرصدا
نیجه شیر انده اولوب پوشیده حال　　خرمن ایدی عالم اول آتش مثال
چونکه خرمن ویرمدی عشره رضا　　ایلدی سوزان انی نار قضا
کیم بو شیرک پیشگاهنده نهان　　همچو کرک بی ادب آچدی دهان
شیر ایدر مانند کرک انی هلاک　　انتقام ایله اولور مجروح و چاک
اولمه کرک اسا اسیر زخم شیر　　ابله اولدی شیره کیم اولسه دلیر
اختصاصی زخمک اولسه جسمه کاش　　بولمسه ایمان و قلب اندن تلاش

قوتم بگسست چون اینجا رسید / چون توانم کرد این سر را بدید
همچو آن روبه کم اشکم کنید / پیش او روباه بازی کم کنید
جمله ما و من به پیش او نهید / ملک ملک اوست ملک او را دهید
چون فقیر آیید اندر راه راست / شیر و صید شیر خود آن شماست
زانکه او پاکست و سبحان وصف اوست / بی نیازست او ز نغز و مغز و پوست
هر شکار و هر کراماتی که هست / از برای بندگان آن شه هست
نیست شه را طمع بهر خلق ساخت / اینهمه دولت خنک آنکو شناخت
آنکه دولت آفرید و دو سرا / ملک و دولتها چه کار آید ورا
پیش سبحان پس نگه دارید دل / تا نگردید از گمان بد خجل
کو ببیند سر و فکر و جست و جو / همچو اندر شیر خالص تار مو
آنکه او بی نقش ساده سینه شد / نقشهای غیب را آیینه شد
سر ما را بیگمان موقن شود / زانکه مؤمن آینهٔ مؤمن شود
چون زند او نقد ما را بر محک / پس یقین را باز داند او ز شک
چون شود جانش محک نقدها / پس ببیند قلب را و نقد را

نشاندن پادشاهان صوفیان عارف را پیش روی خویش تا چشمشان بدیشان روشن شود

پادشاهان را چنان عادت بود / این شنیده باشی ار یادت بود
دست چپشان پهلوانان ایستند / زانکه دل پهلوی چپ باشد ببند
مشرف و اهل قلم بر دست راست / زانکه علم خط و ثبت آن دست راست
صوفیان را پیش رو موضع دهند / کاینهٔ جانند و ز آیینه بهند
سینه صیقلها زده در ذکر و فکر / تا پذیرد آینهٔ دل نقش بکر
هر که او از صلب فطرت خوب زاد / آینه در پیش او باید نهاد
عاشق آیینه باشد روی خوب / صیقل جان آمد و تقوی القلوب

آمدن مهمان پیش یوسف علیه السلام و تقاضا کردن یوسف علیه السلام از و تحفه وارمغان

آمد از آفاق یار مهربان / یوسف صدیق را شد میهمان
کاشنا بودند وقت کودکی / بر وساده آشنایی متکی
یاد دادش جور اخوان و حسد / گفت کان زنجیر بود و ما اسد

بو محلده ناتوان اندر قوتم / کیم بو سری کشف ایده قدرتم
حفظ باطن ایلیوب شام و سحر / حیلهٔ نفس و هوادن قیل حذر
ما و من دعواسنی چسپان سکا / ملک اولدی مالک الملکه سزا
فقر ایله بو یولده رای روشنک / شیر و صید شیر اولور جمله سنک
چون منزه در جناب کبریا / اولدی مستغنی وصف ماسوا
بو شکار و بو کرامت نعمتی / قوللریچون ایدر او شاهک رحمتی
حق معلا قوللریچون ایدر عطا / دولت آنک کیم ایده شکرن ادا
ایکی عالم دولتی انده بدید / نسنه دن عاجز دکل رب مجید
پیش سلطانده گرکدر حفظ دل / بدگمان تا ایتمیه خوار و خجل
اکه ظاهر دلده سر جست و جو / شیر خالصده مثال تار مو
سینه کیم بی نقش کبر و کینه در / مهوشان غیب اچون آیینه در
سر مز گنجینه سیدر سینه سی / اولدی مؤمن مؤمنک آیینه سی
نقد مز ایلر محکده امتحان / کشف اولور آکه یقین ایله گمان
هر نقود اولدی چون جانی محک / قلب و قلبی فهم ایدر بی ریب و شک

قاعدهٔ سلاطین آگاه عارف بالله اولان طایفهٔ صوفیانی تبرکا مقابله ده اجلاس ایتدیردکلرینی بیان ایدر

پادشاهان ایچره عادت بویله در / چوق ایشتمش سن روایت بویله در
پهلوانلر صولده ایلرلر قیام / چونکه صول پهلوده در قلبه مقام
صاغده دفتردار ایله اهل قلم / چونکه دست راستدر صاحب قلم
صوفیانک پیشکهدر منزلی / انلرک آیینه در جان و دلی
سینه ذکر و فکر ایله صیقل زده / نقش حکمت ظاهر اول آیینه ده
صلب فطرتدن او کیم محبوبدر / روبرو مرآت اکا مرغوبدر
عاشق آیینه در دیدار خوب / صیقل جان اولدی تقوای قلوب

حضرت یوسف نبی علیه السلام بر مهمان قدیمندن بزه نه تحفه کتوردک دیو استفسار ایتدیکیدر

گلدی بر پاکیزه یار مهربان / یوسف صدیقه اولدی میهمان
آشنالق تا صباوتدن ایدی / صانکه یاران قرابتدن ایدی
ایتدی ذکر جور اخوان و حسد / دیدی اول زنجیر ایدی بز خود اسد

عار نبود شیر را از سلسله　　نیست ما را از قضای حق گله
شیر را بر گردن ار زنجیر بود　　بر همه زنجیر سازان میر بود
گفت چون بودی ز زندان وز چاه　　گفت همچون در محاق و کاست ماه
در محاق ار ماه نو گردد دوتا　　نی در آخر بدر گردد بر سما
گرچه دردانه بهاون کوفتند　　نور چشم و دل شد و پند بلند
گندمی را زیر خاک انداختند　　پس ز خاکش خوشها بر ساختند
بار دیگر کوفتندش ز آسیا　　قیمتش افزود و نان شد جانفزا
باز نان زا زیر دندان کوفتند　　گشت عقل و جان و فهم هوشمند
باز آن جان چونکه محو عشق گشت　　یعجب الزراع آمد بعد کشت
این سخن پایان ندارد باز گرد　　تا که با یوسف چه گفت آن نیک مرد

عار یوق در شیره چون زنجیردن　　شکوه مز یوق حکمت تقدیردن
شیر کیم زنجیر آنک عنوانیدر　　جمله زنجیرآهنک سلطانیدر
اولدی مسئولی آنک زندان و چاه　　دیدی اولدم چون محاق و نقص ماه
ماه اولور گرچه محاق ایله هلال　　بدر اولوب صکره ایدر عرض جمال
گرچه هاونده اولور سحق گهر　　لیک اولور آرایش قلب و بصر
دانه گرچه خاکله یکسان اولور　　خوشه لرله صکره عالیشان اولور
آسیادن ینه گیم زحمت گورر　　نان جان افزا اولوب عزت گورر
چون ینه محنت کش دندان اولور　　صکره محض عقل و فهم و جان اولور
جانکه محو عشقله لماع اولور　　فیضیاب یعجب الزراع اولور
بو سوزک پایانی یوق ایله همان　　صحبت صدیق و مهمانی بیان

طلب کردن یوسف صدیق علیه السلام ارمغان از مهمان

حضرت یوسف علیه السلام مهماندن هدیه طلب ایتدیکیدر

بعد قصه گفتنش گفت ای فلان　　هین چه آوردی تو ما را ارمغان
بر در یاران تهی دست آمدن　　هست بی گندم سوی طاحون شدن
حق تعالی خلق را گوید بحشر　　ارمغان کو از برای روز نشر
جئتمونا و فرادی بی نوا　　هم بدان سان که خلقنا کم کذا
هین چه آوردید دست آویز را　　ارمغانی روز رستاخیز را
یا امید باز گشتنتان نبود　　وعدهٔ امروز باطلتان نمود
منکری مهمانیش را از خری　　پس ز مطبخ خاک و خاکستر بری
ورنه منکر چنین دست تهی　　در در آن دوست چون پا می نهی
اندکی صرفه بکن از خواب و خور　　ارمغان بهر ملاقاتش ببر
شو قلیل النوم مما یهجعون　　باش در اسحار از یستغفرون
اندکی جنبش بکن همچون جنین　　تا ببخشندت حواس نور بین
وز جهانی چون رحم بیرون روی　　از زمین در عرصهٔ واسع شوی
آنکه ارض الله واسع گفته اند　　عرصهٔ دان کانبیا در رفته اند
دل نگردد تنگ زان عرصهٔ فراخ　　نخل تر آنجا نگردد خشک شاخ
حاملی تو مر حواست را کنون　　گند و مانده میشوی و سرنگون
چونکه محمولی نه حامل وقت خواب　　ماندگی رفت و شدی بی رنج و تاب
چاشنیٔ دان تو حال خواب را　　پیش محمولیٔ حال اولیا
اولیا اصحاب کهفند ای عنود　　در قیام و در تقلب هم رقود

دیدی بعد القصه یوسف ای فلان　　هیچ گتوردکمی بزه بر ارمغان
جانب یاره تهی دستیٔ یار　　آسیایه اولدی بی گندم گذار
خلقه دیر محشرده رب العالمین　　وارمی سزده ارمغان یوم دین
گلدیکز با که تهی دست هوا　　نیچه خلق ایتدکسه اویله بی نوا
وارمی تحفه سزده دست آویز اچون　　ارمغان روز رستاخیز اچون
یا یوغیدی سزده تصدیق معاد　　وعد امروز اولدی یا بی اعتماد
منکر ایسک اولمغه راجع اکا　　خاک و خاکستر غدا اولدی سکا
یوغیسه انکار اگر دستک تهی　　نیچه تعظیم ایده سن باب شهی
خواب و خوردن ایله کسب فائده　　ارمغانه تا که استیفا ایده
قلت نوم ایله کسب و کار قیل　　هم سحر وقتنده استغفار قیل
جنبش ایت برپاره مانند جنین　　تا عطا اوله حواس نوربین
رحم مادر در جهان ایله سفر　　اندن اوسعدر او ملک معتبر
اولدی ارض واسعه شهرت اکا　　گتدیلر اول عرصه یه هپ انبیا
قلبی تنگ ایتمز او میدان فراخ　　نخل حسمک آنده اولمز خشک شاخ
شمدی سن ایتمکده سن حمل حواس　　عجزله سنده مشقت بی قیاس
چونکه سن محمول اولور سن وقت خواب　　گتدی عجزک سنده قالمز پیچ و تاب
حکم حال خوابه اول دقت نما　　اولدی محمولیٔ حال اولیا
اولیا اصحاب کهف اولدی تمام　　هم رقود وصف تقلیب و قیام

میکشدشان بی تکلف درفعال	بی خبر ذات الیمین ذات الشمال
چیست آن ذات الیمین فعل حسن	چیست آن ذات الشمال اشغال تن
میرود این هردو کار از انبیا	بیخبر زین هردو ایشان چون صدا
گر صدایت بشنواند خیر و شر	ذات که باشد ز هردو بیخبر

گفتن مهمان یوسف را علیه السلام که آیینهٔ آوردمت ارمغان تا هر باری که در وی نگری روی خوب خویشرا ببینی و مرا یاد کنی

گفت یوسف هین بیاور ارمغان	او ز شرم این تقاضا زد فغان
گفت من چند ارمغان جستم ترا	ارمغانی در نظر نامد سزا
حبهٔ را جانب کان چون برم	قطرهٔ را سوی عمان چون برم
زیره را من سوی کرمان آورم	گر به پیش تو دل و جان آورم
نیست تخمی کاندرین انبار نیست	غیر حسن تو که آنرا یار نیست
لایق آن دیدم که من آیینهٔ	پیش تو آرم چو نور سینهٔ
تا ببینی روی خوب خود دران	ای تو چون خورشید شمع آسمان
آینه آوردمت ای روشنی	تا چو بینی روی خود یادم کنی
آینه بیرون کشید او از بغل	خوب را آیینه باشد مشتغل
آینهٔ هستی چه باشد نیستی	نیستی بر گر تو ابله نیستی
هستی اندر نیستی بتوان نمود	مالداران بر فقیر آرند جود
آینهٔ صافیٔ نان خود گرسنه ست	سوخته هم آیینهٔ آتش زنه ست
نیستی و نقص هر جایی که خاست	آینهٔ خوبیٔ جمله پیشهاست
چونکه جامه چست و دوزیده بود	مظهر فرهنگ درزی چون شود
ناتراشیده همی باید جذوع	تا درودگر اصل سازد یا فروع
خواجهٔ اشکسته بند آنجا رود	که در انجا پای اشکسته بود
کی شود چون نیست رنجور و نزار	آن جمال صنعت طب آشکار
خواری و دونیٔ مسها بر ملا	گر نباشد کی نماید کیمیا
نقصها آیینهٔ وصف کمال	وان حقارت آینهٔ عز و جلال
زانکه ضد را ضد کند پیدا یقین	زانکه با سرکه پدیدست انگبین
هر که نقص خویشرا دید و شناخت	اندر استکمال خود ده اسبه تاخت
زان نمی پرّد بسوی ذوالجلال	کو گمانی میبرد خود را کمال
علتی بدتر ز پندار کمال	نیست اندر جان تو ای ذو دلال

بی تکلف جذب ایدر حسن مآل	انلری ذات الیمین ذات الشمال
بیل ندر ذات الیمین فعل حسن	بیل ندر ذات الشمال افعال تن
اولمده درکار کار انبیا	کاردارین انلره نسبت صدا
ساکه رد ایلر صدای خیر و شر	ذات کوه اچون ولی یوقدر خبر

یوسف علیه السلامک مهمانی سکا ارمغان آیینه کتوردم که تا انده جمال شریفکزه نظر ایتدکجه بنی یاد ایلیه سن دیو جواب ایدر

دیدی یوسف ایله عرض ارمغان	کارنی شرم ایتدی مهمانک فغان
دیدی ایتدم ارمغان فکرن خیال	ساکه لایق ارمغان امر محال
حبه عرض معدن وکان اولمز	قطره دست آویز عمان اولمز
تحفه در کمونی کرمانه همان	ایلمک عزحضوره عرض جان
قنغی بر تخم اولسه انبارکده چوق	حسنک انجق کیم انک همتاسی یوق
ساکه لایق کوردیکم آیینه در	بر نکه رخسودهٔ بی کینه در
تا کورب دیدارک انده هر زمان	ای که حسن رشک مهر آسمان
آنی فکر ایتدکه وقت روشنی	حسنکه باقدقجه یاد ایله بنی
ایلدی مرآتی قوینندن برون	خوب اچون آیینه در شوق درون
بیلکه یوقلق وارلغه آیینه در	یوقلغی تحصیل نور سینه در
یوجود اچون اولور فیض شهود	اغنیا محتاجه ایلر بذل جود
نان اچون آیینه در جوع صحیح	چاقمغه قاو اولدی مرآت ملیح
قنده ظاهر اولسه نقصان و عدم	اولدی مرآت صنایع بیش و کم
جامه تنک اولسه دیکلمش هیئتی	صنعت خیاطه قالمز حاجتی
ناتراشیده کرک لوح و ستون	انده نجار اوله تا صنعت نمون
زمرهٔ جراحی کورکیسم جابجا	عضو مکسور اهلن ایلر ملتجا
اولمسه بریرده رنجور و نزار	اولمزیدی صنعت طب آشکار
اولمسه مسده حقارت رونما	التفات ایتمزدی اکا کیمیا
نقص اولور آیینهٔ وصف کمال	فقر اولور مرآت اسباب جلال
منکشف در ضد یله ضد فی المثل	سرکه دن ظاهر اولور قدر عسل
کیمکه نقصانن کورب بیلدی تمام	نفسنی تکمیله ایلر اهتمام
اولمدی شایان قرب ذوالجلال	ایلین ذاتنده دعوای کمال
خلق مذموم اولدی پندار کمال	یوقدر اندن اوزکه سنده سوء حال

از دل و از دیده ات بس خون رود — تا زتو این معجبی بیرون شود
علت ابلیس انا خیر بدست — وین مرض در نفس هر مخلوق هست
گرچه خود را بس شکسته بیند او — آب صافی دان وسرکین زیر جو
چون بشوراند ترا در امتحان — آب سرکین رنگ گردد در زمان
در تک جو هست سرکین ای فتا — گرچه جو صافی نماید مر ترا
هست پیر راهدان پر فطن — باغهای نفس کل را جوی کن
جوی خود را کی تواند پاک کرد — نافع از علم خدا شد علم مرد
کی تراشد تیغ دستهٔ خویش را — رو بجراحی سپار این ریش را
بر سر هر ریش جمع آمد مکس — تا نبیند قبح ریش خویش کس
آن مکس اندیشها وان مال تو — ریش تو آن ظلمت احوال تو
ور نهد مرهم بران ریش تو پیر — آن زمان ساکن شود درد و نفیر
تا که پندارد که صحت یافته ست — پرتو مرهم برانجا تافته ست
هین زمرهم سر مکش ای پشت ریش — وان ز پرتو دان مدان از اصل خویش

ساکه چوق خون دل ودیده کرک — تا ایده سندن بو عجبی محو وحک
علت ابلیس انا خیر ایدی — بو مرض هر نفسک اولدی مفسدی
گرچه گاهی انکساره طوتدی رو — آب جوی صافه سرکین اولدی بو
چون اوله آلوده وقت امتحان — رنگ سرکین اولور آب اوزره عیان
قعر جوده اولدی سرکین گزاف — گرچه ظاهرده نمایان آب صاف
وارنجه پیر طریقت سوبسو — نفس خاکی یه ایدر اول حفر جو
جوی نفسن نیجه ایلر پاک وصاف — علم نافع علم حقدر بی خلاف
قبضه سن قاپلمی تیغ ایده تراش — مقتضی جراحی زخم دلخراش
جمع اولور اطرافنه زخمک مکس — گورمیه تا قبح ریشن هیچ کس
اول مکس اندیشه ومالک سنک — زخم ریشک سوء اعمالک سنک
زخمکه مرهم تراش اولدقده پیر — اولزمان ساکن اولور رنج ونفیر
ظن ایدر اول دمکه بولدی صحتی — دلکش اولدی مرهمک خاصیتی
مرهم تدبیر سر ای زخمدار — سندن افزون زخمکه اولدی مدار

مرتد شدن کاتب وحی بسبب آنکه پرتو وحی بروزد آن آیت را پیش از پیغمبر صلی الله علیه وسلم بخواند وگفت پس من هم محل وحیم

پیش از عثمان یکی نساخ بود — کو بنسخ وحی جدی می نمود
چون نبی از وحی فرمودی سبق — او همانرا وانبشتی بر ورق
پرتو آن وحی بروی تافتی — او درون خویش حکمت یافتی
عین آن حکمت بفرمودی رسول — زین قدر گمراه شد آن بو الفضول
کانچه میگوید رسول مستنیر — مر مراهست آن حقیقت در ضمیر
پرتو اندیشه اش زد بر رسول — قهر حق آورد برجانش نزول
هم زنساخی برآمد هم زدین — شد عدو مصطفی ودین بکین
مصطفی فرمود کای گبر عنود — چون سیه گشتی اگر نور از تو بود
گر تو ینبوع الهی بودیی — اینچنین آب سیه نگشودیی
تا که ناموسش بپیش این وآن — نشکند بربست این او را دهان
اندرون میسوختش هم زین سبب — توبه کردن می نیارست این عجب
آه میکرد ونبودش آه سود — چون در آمد تیغ وسر را در ربود
کرده حق ناموس را صد من حدید — ای بسا بسته ببند نابدید

حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلمه نازل وحینک پرتوی اول کاتب وحیه منعکس اولوب پیغمبردن مقدم آیت منزله لساندن جاری اولمغله بندخی محل وحیم دیو ادعا ایله مرتد اولدیغیدر

واریدی عثماندن اول بر دبیر — اولمشیدی کاتب وحی قدیر
سویلدکجه وحیی اول محبوب حق — اول انی ایلر ایدی ثبت ورق
پرتو وحی اکه اولدی منعکس — اولدی حکمتله درونی ملتبس
عینی اول حکمتک دیدی رسول — اولدی مرتد ضلالت اول فضول
دیدیکم قول رسول مستنیر — شمدی اولدی باکه ده نقش ضمیر
ایتدی فکر باطلی عکس رسول — قهر حق ایتدی او مردوده نزول
کتدی عنوان کتابت کتدی دین — ایلدی حاشا رسوله غیظ وکین
دیدی پیغمبر که ای گبر عنود — ظلمت اولمز پرتو نور شهود
قلبک اولسه منبع وحی اله — اولمزیدی سنده ماثور وسیاه
اولدی عار جاهلیتده مکین — باغلدی اغزین عناد وکبر وکین
بو سببدن اولدی قلبی سوخته — نور توبه اولمدی افروخته
آه ایدردی آه اکا ایتمزدی سود — قهر باری ایتدی مردود الوجود
ایتدی حق ناموسی یوز بطمان حدید — باغلی چوق اتا که بندی نابدید

کبر و کفر آن سان ببست آن راه را   که نیارد کرد ظاهر آه را
گفت اغلالا فهم به مقمحون   نیست آن اغلال بر ما از برون
خلفهم سدا فاغشیناهم   می نبیند بند را پیش و پس او
رنگ صحرا دارد آن سدی که خاست   او نمیداند که آن سد قضاست
شاهد تو سد روی شاهدست   مرشد تو سد گفت مرشدست
ای بسا کفار را سودای دین   بندشان ناموس و کبر و آن و این
بند پنهان لیک از آهن بتر   بند آهن را کند پاره تبر
بند آهن را توان کردن جدا   بند غیبی را نداند کس دوا
مرد را زنبور اگر نیشی زند   طبع او آن لحظه بر دفعی تند
زخم نیش اما چو از هستی تست   غم قوی باشد نگردد درد سست
شرح این از سینه بیرون میجهد   لیک می ترسم که نومیدی دهد
نی مشو نومید خود را شاد کن   پیش آن فریادرس فریاد کن
کای محب عفو از ما عفو کن   ای طبیب رنج ناسور کهن
عکس حکمت آن شقی را یاوه کرد   خود مبین تا بر نیارد از تو گرد
ای برادر بر تو حکمت جاریه‌ست   آن ز ابدالست و بر تو عاریه‌ست
گرچه در خود خانه نوری یافتست   آن ز همسایه منور تافتست
شکر کن غره مشو بینی مکن   گوش دار و هیچ خودبینی مکن
صد دریغ و درد کین عاریتی   امتان را دور کرد از امتی
من غلام آن که او در هر رباط   خویش را واصل نداند بر سماط
بس رباطی که بباید ترک کرد   تا بمسکن در رسد یک روز مرد
گرچه آهن سرخ شد او سرخ نیست   پرتو عاریت آتش زنیست
گر شود پر نور روزن یا سرا   تو مدان روشن مگر خورشید را
هر در و دیوار گوید روشنم   پرتو غیری ندارم این منم
پس بگوید آفتاب ای نارشید   چونکه من غارب شوم آید پدید
سبزها گویند ما سبز از خودیم   شاد و خندانیم و بس زیبا خدیم
فصل تابستان بگوید کای امم   خویش را بینید چون من بگذرم
تن همی نازد بخوبی و جمال   روح پنهان کرده فر و پر و بال
گویدش کای مزبله تو کیستی   یک دو روز از پرتو من زیستی
غنج و نازت می نگنجد در جهان   باش تا که من شوم از تو جهان
کرم دارانت تراگوری کنند   طعمهٔ ماران و موران کنند

شویله بند ایتدی ضلالت راهنی   بولمدی اظهاره قدرت آهنی
غل اعناق ایله اولدی مقمحون   کیم دکل ظاهرده اول صورتمون
خلفهم سدا فاغشیناهم   کورمز انلر پیش و پسده سو بسو
رنک صحرا او زره دراما او سد   بیلمز اول سد قضادر بی مدد
سد اولور راه حقیقی یه مجاز   سد مرشد در مرید حیله ساز
ای نیجه کافرده وار سودای دین   بند اولور اما که ظن آن و این
بند پنهان لیک آهندن بتر   آهنی کسمک اولور تیغ و تبر
قطع بند آهنین اولدی روا   کمسه بیلمز بند غیبی یه دوا
آدمی زنبور صوقسه در عقب   دفع رنج نیشی ممکن بی تعب
زخم نیش اولسه وجودکدن اکر   رنجی مشکلدر ویرر غایت کدر
سینه دن شرح مقال ایتدی ظهور   قورقرم یأس ایلیه سندن صدور
نا امید اولمه درونک شاد قیل   اول مددبخشنده یه فریاد قیل
ای محب عفو عفو ایت بزلری   رحمتکله خرم ایت عاجزلری
عکس حکمت اول شقی یه ویردی تاب   کوردی کندین ایلدی دینی خراب
ای برادر سنده حکمت حالدر   عاریتدر پرتو ابدالدر
خانه صحننده کورر برق اوردی نور   بیلمز اول همسایه دن ایتدی ظهور
غره اولمه شاکر اول قیل مسکنت   یعنی خودبین اولمه شیطانی صفت
آه کیم بو عجب و کبرک ظلمتی   ایلر امتلکدن ابرا امتی
بنده سی یم اول کسک کیم هر رباط   اولمیه چشمنده جای ارتباط
چوق رباطی ایلمک لازم گذر   مسکنه واصل اوله اهل سفر
سرخ اولور آتشده آهن بی درنک   عاریتدر اکه آتشدن اورنک
خانه یه روزندن ایتسه نور ظهور   انلرک صانمه کونشدندر او نور
هر در و دیوار دیر کیم روشنم   غیره حاجت یوق که نورانی منم
انلره دیر شمس تابان جهان   بن کیدنجه صدق و کذب اولور عیان
سبزه لر رنک طراوت کوسترر   شاد و خندان قد و قامت کوسترر
دیر لسان حاله فصل بهار   حال ظاهردر بن ایتسه‌کده گذار
تن اولور نازنده حسن و جمال   روح ایدوب اخفای اسباب کمال
آکه دیر کیم سن نه سن ای بی ثبات   برایکی کون ساکه بندندر حیات
کبر و نازک صغمز اولدی عالمه   چونکه بن مهجور اولم باق ماتمه
ساکه احبابک ایدرلر حفر کور   اولمغه انده غدای مار و مور

مینی از کند تو کیرد آن کسی | کو به پیش تو همی مردی بسی
پرتو روحست نطق و چشم و کوش | پرتو آتش بود در آب جوش
آنچنان که پرتو جان برتنست | پرتو ابدال بر جان منست
جان جان چون واکشد پا از جان | جان چنان ماند که بیجان تن بدان
سر از آن رو می نهم من بر زمین | تا کواه من بود در روز دین
یوم دین که زلزلت زلزالها | این زمین باشد کواه حالها
کو تحدث جهرة اخبارها | در سخن آید زمین و خارها
فلسفی منکر شود در فکر و ظن | کو برو سر را بران دیوار زن
نطق آب و نطق خاک و نطق گل | هست محسوس حواس اهل دل
فلسفی کو منکر حنانه است | از حواس اولیا بیگانه است
کوید او که پرتو سودای خلق | بس خیالات آورد در رای خلق
بلکه عکس آن فساد و کفر او | این خیال منکری را زد برو
فلسفی مر دیو را منکر شود | در همان دم سخرهٔ دیوی بود
کر ندیدی دیو را خود را ببین | بی جنون نبود کبودی بر جبین
هر کرا در دل شک و پیچانی است | در جهان او فلسفی پنهانی است
می نماید اعتقاد و کاه کاه | آن رک فلسفه کند رویش سیاه
الحذر ای مؤمنان کان در شماست | در شما بس عالم بی منتهاست
جمله هفتاد و دو ملت در توست | وه که روزی آن برآرد از تو دست
هر که او را برگ این ایمان بود | همچو برک از بیم این لرزان بود
بر بلیس و دیو زان خندیدهٔ | که تو خود را نیک مردم دیدهٔ
چون کند جان بازگونه پوستین | چند وا ویلی برآید ز اهل دین
بر دکان هر زرنما خندان شدست | زانکه سنک امتحان پنهان شدست
پرده ای ستار از ما برمگیر | باش اندر امتحان ما را مجیر
قلب پهلو میزند با زر بشب | انتظار روز میدارد ذهب
با زبان حال زر گوید که باش | ای مزور تا برآید روز فاش
صد هزاران سال ابلیس لعین | بود ز ابدال و امیر المؤمنین
پنجه زد با آدم از نازی که داشت | کشت رسوا همچو سرکین وقت چاشت

دعا کردن بلعم باعور که موسی علیه السلام و قومش را از ین شهر که حصار داده اند بی مراد بازگردان و مستجاب شدن دعای او

ایده لر بوی بدکدن احتراز | ساکه عشق اظهار ایدن اهل نیاز
پرتو روح اولدی نطق و چشم و کوش | اولدی آتشدن صوده جوش و خروش
شویله بیلکم پرتو جان تنده در | پرتو ابدال جان بنده در
جان جان کیم چون اوله مهجور جان | جان تن بیجان اولور اندن نهان
آنکیچون اولمشم سر بر زمین | تا اوله شاهدکا اول یوم دین
ظاهر اولدقده او کونده زلزله | ویره کلبانک شهادت ولوله
ایلیوب تحدیث اخبار عباد | نطق ایدر فرمان حق ایله جماد
آنک انکاریله حق اولمز خفی | باشنی دیواره چالسون فلسفی
نطق آب و نطق خاک و نطق کل | اولدی مسموع حواس اهل دل
فلسفی کیم منکر حنانه در | اولیا حسندن اول بیکانه در
فلسفی دیر کیم اولور سودای ناس | مورث وهم و خیالات و قیاس
عکس ایدر نفسنده کی کفر و فساد | ایلر انکاری خیالاتن زیاد
فلسفی کیم منکر دیوان اولور | کندی بیلمز سخرهٔ شیطان اولور
کورمدکسه دیوی قیل کندک شهود | بی جنون اولمز جبین اوزره کبود
هر کیمک شک اوله قلبنده خفی | اولدی عالمده نهان بر فلسفی
اعتقاد اظهار ایدرسه کاه کاه | فلسفی عرقی ایدر روین سیاه
سنده اولمقدن حذر ای مؤمنان | اولدی سنده حدیوق عالم نهان
سنده در یتمش ایکی ملت تمام | وای اکر سندن بری ایتسه قیام
کیمده کیم اندیشهٔ ایمان اولور | خوفله همچون ورق لرزان اولور
کندی یه ابلیس و دیوی کولدرر | کیمکه کندین مردم صالح کورر
باطنی ظاهر اولنجه یوم دین | حالنه واویل دیرلر مؤمنین
قلب زر له شاد اولور اهل دکان | اورته ده یوق چونکه سنک امتحان
ایله ای ستار عفوک در میان | قیل بزی محفوظ روز امتحان
قلب هم پهلوی زر در اولسه شب | منتظر در کوندزه اما ذهب
زر لسان حالله دیر بی مزاح | ای مزور کورهله اولسون صباح
نیچه یوز بیک سال ابلیس لعین | اولدی همکار عباد مؤمنین
سجدهٔ آدمه ایتدی عجب تام | اولدی بد بو جیفه وش رسوای عام

موسی علیه السلام و قومی محاصره ایتدکلری شهردن نامراد رجوع ایتملر یچون بلعم باعور دعا ایدوب مستجاب اولدیغیدر

بلعم باعور را خلق جهان　سغبه شد مانند عیسیٔ زمان
سجده ناوردند کس را دون او　صحت رنجور بود افسون او
پنجه زد با موسی از کبر و کمال　آنچنان شد که شنیدستی تو حال
صد هزار ابلیس و بلعم در جهان　همچنین بودست پیدا و نهان
این دو را مشهور گردانید اله　تا که باشد این دو بر باقی گواه
این دو دزد آویخت بر دار بلند　ورنه اندر قهر بس دزدان بدند
این دو را پرچم بسوی شهر برد　کشتگان قهر را نتوان شمرد
نازنینی تو ولی در حد خویش　الله الله پا منه از حد پیش
گر زنی بر نازنین تر از خودت　در تگ هفتم زمین زیر آردت
قصهٔ عاد و ثمود از بهر چیست　تا بدانی کانبیا را ناز کیست
این نشان خسف و قذف و صاعقه　شد بیان عز نفس ناطقه
جمله حیوان را پی انسان بکش　جمله انسان را بکش از بهر هش
هش چه باشد عقل کل هوشمند　هوش جزوی هش بود اما نژند
جمله حیوانات وحشی ز آدمی　باشد از حیوان انسی در کمی
خون آنها خلق را باشد سبیل　زانکه وحشی اند از عقل جلیل
عزت وحشی بدین افتاد پست　که مر انسان را مخالف آمدست
پس چه عزت باشدت ای نادره　چون شدی تو حمر مستنفره
خر نشاید کشت از بهر صلاح　چون شود وحشی شود خونش مباح
گرچه خر را دانش زاجر نبود　هیچ معذورش نمیدارد ودود
پس چو وحشی شد از آن دم آدمی　کی بود معذور ای یار سمی
لاجرم کفار را شد خون مباح　همچو وحشی پیش نشاب و رماح
جفت و فرزندانشان جمله سبیل　زانکه بی عقلند و مردود و ذلیل
باز عقلی کو رمد از عقل عقل　کرد از عقلی بحیوانات نقل

اعتماد کردن هاروت و ماروت بر عصمت خویش و آمیزیٔ اهل دنیا خواستن و در فتنه افتادن

همچو هاروت و چو ماروت شهیر　از بطر خوردند زهر آلود تیر
اعتمادی بودشان بر قدس خویش　چیست بر شیر اعتماد گاومیش
گرچه او با شاخ صد چاره کند　شاخ شاخش شیر نر پاره کند
گر شود پر شاخ همچون خارپشت　شیر خواهد گاو را ناچار کشت

بلعم باعوره کیم خلق جهان　اولدیلر دلبسته چون قطب زمان
عابد دوران اولوب مشهور ایدی　کیم دعاسی صحت رنجور ایدی
کبر ایله موسایه اولدی پنجه زن　شویله بدحال اولدی کہ دوشدی رتبه‌دن
نیجه بیک ابلیس و بلعم پیکمان　اولدیلر مردود پیدا و نهان
بو ایکیسن ایلدی مشهور اله　تا اوله باقی گروه ایچون گواه
بو ایکی دزد اولدی بر دار ابد　گرچه وار محبوس چوق دزدان بد
بو ایکی دزد اولدی بند اشتهار　کشتگان قهره خود یوقدر شمار
کندی حدکده اولورسن معتبر　حقی فکر ایت ایتمه حدکدن گذر
ایتمه گندکدن عزیزان ایله کین　اولمسون تا منزلک قعر زمین
قصهٔ عاد و ثموده قیل نظر　انبیانک عزتن بیل سر بسر
بو نشان خسف و قذف و صاعقه　اولدی مطلق عز نفس ناطقه
جمله حیوان اولدی انسانه فدا　اولدی انسان هوش ذیشانه فدا
هوش اولدی عقل کل هوشمند　هوش جزئی هوش اما ناپسند
جمله حیوانات وحشی سر بسر　کم اولور حیوان انسی یه نظر
خون وحشی اولدی انسانه سبیل　اولدی انلر چونکه بی عقل جلیل
عزت وحشی ایچون اولدی دون　اولدیلر انسان ایچون وحشت نمون
پس نوجهیله اولور عزت سکا　سنکه اولدک خرکبی نفرت نما
خدمت ایتمکله حماره وار فلاح　چونکه وحشت ایلیه قتلی مباح
گرچه خرده فهم و اذعان اولمدی　لیک عذری عفوه شایان اولمدی
آدمی وحشیٔ خیر اولسه اگر　هیچ اولور می عذره انک نظر
خون کفار اولدی وحشی وش مباح　مستحق تیر و شمشیر و رماح
همسر و اولادن ایلرلر اسیر　چونکه بی عقل اولدیلر خور و حقیر
اولیادن اولسه بر عاقل رمان　رتبهٔ حیوانه نقل ایلر همان

هاروت و ماروت عصمتلرینه اعتماد ایله امارت اهل دنیایه طالب اولوب فتنه یه گرفتار اولدقلریدر

فی المثل هاروت و ماروت ای عزیز　گوردیلر غره ده زخم تیر تیز
ایتدیلر تنزیه نفسه اعتماد　گاومیش ایتسونمی شیر ایله عناد
گرچه شاخ اولدی غیره کارگیر　بو بنوزن ایلر شکست اما که شیر
خارپشت آسا اولورسه شاخ شاخ　شیر ایدر اول گاوی زیب سنگلاخ

گرچه

گرچه صرصر بس درختان میکند | با گیاه تر وی احسان میکند
بر ضعیفی گیاه آن باد تند | رحم کرد ای دل تو از قوت ملند
تیشه را ز انبوهی شاخ درخت | کی هراس آید ببرد لخت لخت
لیک بر برگی نکوبد خویش را | جز که بر نیشی نکوبد نیش را
شعله را ز انبوهی هیزم چه غم | کی رمد قصاب ز انبوهی غنم
پیش معنی چیست صورت بس زبون | چرخ را معنیش میدارد نگون
تو قیاس از چرخ دولابی بگیر | گردشش از کیست از عقل مشیر
گردش این قالب همچون سپر | هست از روح مستر ای پسر
گردش این باد از معنی اوست | همچو چرخی کان اسیر آب جوست
جزر و مد و دخل و خرج این نفس | از که باشد جز ز جان پر هوس
گاه جیمش میکند که حاو دال | گاه صلحش میکند گاهی جدال
گه یمینش می برد گاهی یسار | گه گلستان میکند گاهیش خار
همچنان این باد را یزدان ما | کرده بد بر عاد همچون اژدها
باز هم آن باد را بر مؤمنان | کرده بد صلح و مراعات و امان
گفت المعنی هو الله شیخ دین | بحر معنیهای رب العالمین
جمله اطباق زمین و آسمان | همچو خاشاکی در آن بحر روان
حملها و رقص خاشاک اندر آب | هم ز آب آمد بوقت اضطراب
چونکه ساکن خواهدش کرد از مرا | سوی ساحل افکند خاشاک را
چون کشد از ساحلش در موجگاه | آن کند با او که صرصر با گیاه
این حدیث آخر ندارد باز ران | جانب هاروت و ماروت ای جوان

باد صرصر ایلر اشجاری شکست | قهر ایچون صونمز نباتات اوزره دست
رحم ایدر ضعف گیاهه تند باد | چونکه یوق قوتلرینه اعتماد
تیشه بی قورقمز اغصان درخت | بی دریغ ایلر بریده لخت لخت
تیشه بر برگ ضعیفه صونمز ال | قطعه نیش وخار اولور مطلق محل
شعله یه اکثار هیزمدن نه غم | یوق کسل قصابه چوق اولسه غنم
پیش معناده اولور صورت زبون | حکم معنادر ایدن چرخی نگون
چرخ دولابدن ایله سن قیاس | انده گردش عقله ایلر التباس
چون سپر بو قالبه گردش عیان | اولدی انده مستتر روح نهان
باد اول معنادن اولدی پرشتاب | اولدی چرخ آسیا مغلوب آب
داخل وخارج نفسده جزر و مد | اولدی مطلق جانب جاندن مدد
جیم ایدر گاهی انی که حا و دال | گاه نقش صلح وگه رسم جدال
که یمین ایلر انی گاهی یسار | گاهی ایلر گلستان گاهیچه خار
بادی مانند نفس رب العباد | ایتدی شکل اژدها ی قوم عاد
مؤمنینه یینه اول بادی عیان | ایلدی صلح و مراعات و امان
دیدی المعنی هو الله شیخ دین | یعنی اول محبوب رب العالمین
جمله اطباق زمین و آسمان | خار و خس در نسبت اول بحره همان
خار و خاشاک اولمده رقصان آب | آبدندر انده وقت اضطراب
انلرک تسکینی قصد ایتسه یم | ساحله افکنده ایلر مبدم
یینه خاشاک اولسه رد موجگاه | انده ظاهر حالت باد و گیاه
بو سوزک پایانی یوق ایله رجوع | قیل یینه هاروت و ماروته شروع

بقیهٔ قصهٔ هاروت و ماروت و نکال و عقوبت ایشان هم در دنیا بچاه بابل

چون گناه و فسق خلقان جهان | می شدی بر هر دو روشن آن زمان
دست خاییدن گرفتندی ز خشم | لیک عیب خود ندیدندی بچشم
خویش در آیینه دید آن زشت مرد | رو بگردانید از آن و خشم کرد
خویش بین چون از کسی جرمی بدید | آتشی در وی زد دوزخ شد پدید
حمیت دین خواند او آن کبر را | ننگرد در خویش نفس گبر را
حمیت دین را نشانی دیگرست | که از آن آتش جهانی اخضرست
گفت حقشان گر شما روشنگرید | در سیه کاران مغفل منکرید

هاروت و ماروتک بقیهٔ قصه‌سی و نکال دنیا ایله چاه بابلده عقوبتلری بیانندە در

چون گناه و فسق سکان جهان | اولدی هاروت ایله ماروته عیان
ال ایصردیلر ایدوب خشم و غضب | کندیلرده عیب خود ترک ادب
زشت رو آیینه یه ایتسه نظر | زشتی روین کورب اعراض ایدر
کیمسه خودبین ایتسه بر عیبه نگاه | نار دوزخ قلبن ایلر جلوه گاه
کبرینی دینه حمیت ظن ایدر | عجب و کبر نفسی غیرت ظن ایدر
دین ایچون وار در حمیتده نشان | کیم و آتشدن اولور اخضر جهان
انلره حق دیدی سز نورانی سز | طعنه لایق کورمکز انسانی سز

شکر گوید ای سپاه و چاکران
رسته اید از شهوت و از چاکران
کر از آن معنی نهم من بر شما
مر شما را پیش بنهد بر دو سما
عصمتی که مر شما را در تنست
آن ز عکس عصمت و حفظ منست
آن ز من بینید نه از خود هین هین
تا نچربد بر شما دیو لعین
آنچنانکه کاتب وحی رسول
دید در خود حکمت و نور اصول
خویش را هم لحن مرغان خدا
می شمرد آن بد صفیری چون صدا
لحن مرغانرا اگر واصف شوی
بر مراد مرغ کی واقف شوی
گر بیاموزی صفیر بلبلی
تو چه دانی کو چه دارد با گلی
ور بدانی باشد آن هم از گمان
چون ز لب جنبان گمانهای کران

شکر ایدک ای آسمان چاکرلری
اولدیکز ترکیب شهوتدن بری
سزده ترکیب اولسه اول معنا عیان
مسکن اولمزدی سزه بو آسمان
ذاتکزده عصمت اولدیسه عیان
عکس حفظ و عصمتمدر بیکمان
کندیکزدن صانمکز بندندر اول
مکر شیطاندن حذر دشمندر اول
نقل اولندی کاتب وحی رسول
حکمتی کندنده کوردی با اصول
صاندی همپرواز مرغان خدا
بد صفیردن کوردی مستحسن صدا
لحن مرغانه اوکیم واصف اولور
سر مرغانه نیچه واقف اولور
طوتکه مشق ایتدک نوای بلبلی
فهمه امکان وارمیدر رمز گلی
فهم ایدرسکده اولور محض گمان
جنبش لبدن اصم آنا همان

بعیادت رفتن کر بر همسایهٔ رنجور خویش

آن کری را گفت افزون مایهٔ
که ترا رنجور شد همسایهٔ
گفت با خود کر که با گوش گران
من چه دریابم ز گفت آن جوان
خاصه رنجور و ضعیف آواز شد
لیک باید رفت آنجا نیست بد
چون ببینم آن لبش جنبان شود
من قیاسی گیرم آنرا هم ز خود
چون بگویم چونی ای محنت کشم
او بخواهد گفت نیکم یا خوشم
من بگویم شکر چه خوردی ابا
او بگوید شربتی یا ماش با
من بگویم صح و نوشت کیست آن
از طبیبان پیش تو گوید فلان
من بگویم بس مبارک پاست او
چونکه او آمد شود کارت نکو
پای او را آزمودستیم ما
هر کجا شد میشود حاجت روا
این جوابات قیاسی راست کرد
پیش آن رنجور شد آن نیک مرد
گفت چونی گفت مردم گفت شکر
شد ازین رنجور پر آزار و نکر
کین چه شکرست و عدوی ما بدست
کر قیاسی کرد و آن کژ آمدست
بعد از آن گفتش چه خوردی گفت زهر
گفت نوشت باد افزون گشت قهر
بعد از آن گفت از طبیبان کیست او
که همی آید بچاره پیش تو
گفت عزرائیل می آید برو
گفت پایش بس مبارک شاد شو
کر برون آمد بگفت او شادمان
شکر کش کردم مراعات اینزمان
گفت رنجور این عدو جان ماست
ما ندانستیم کو کان جفاست
خاطر رنجور جویان صد سقط
تا که پیغامش کند از هر نمط
چون کسی کو خورده باشد آش بد
می بشوراند دلش تا قی کند

بر صاغرک خسته قوکشوسنک عیادتنه واردیغیدر

بر اصمه دیدیلر بیلکم سنک
خسته اولدی شمدی یار مسکنک
کندیه دیدی اصم گوش گران
نیچه ایلر استماع این و آن
خسته ده آواز اولور ضعف اوزره هم
لیکن اولدی چاره سز کتمک اهم
ایلرم تحریک لب ایتدکچه بن
سوزلرین بیهودهٔ تخمین و ظن
نیچه در حالک دیدکده بن اکا
اول بحمد الله خوشدر دیر بکا
شکر ایدوب ماکولن ایتدکده سؤال
ماشبا یا نوش شربتدر مآل
نوش باد ایله دیرم کیمدر طبیب
دیر فلاندر باکه البت اول ادیب
بن دیرم انده مبارکدر قدم
واردیغی یرده اولور علت عدم
تجربه ایتدک انی بز خوبدر
قنده وارسه حاصلی مرغوبدر
ایتدی چون قلبنده حفظ اجوبه
خسته یه کتدی او صاحب تجربه
صوردی حالن دیدی گویا مرده یم
شکر ایدنجه کلدی بیماره الم
اول اصمک سوزلرندن ماحصل
دوشدی جان خسته یه دیگر خلل
چون غداسن صوردی دیدی زهرمار
دیدی اولسون عافیتلر پشمار
بعد زان دیدی اطبادن عجب
قنغیکدر چاره پرداز سبب
دیدی عزرائیلدر وار ای کشی
دیدی غایتده مبارکدر ایشی
چیقدی بیمارک یانندن شادمان
ایلدی شکر عیادت اولزمان
دیدی خسته بو عدوی جان ایمش
بیلمزیدم جار بدپیمان ایمش
خاطر بیماره دوشدی دمبدم
کیم ایده ارسال پیغام ستم
برکشی ایتسه غدا ناخوش طعام
آنی استفراغه سعی ایلر تمام

کظم

کظم غیظ اینست آن را قی مکن | تا بیابی در جزا شیرین سخن
چون نبودش صبر می پیچید او | کین سگ زن روسپی حیز کو
تا بریزم بر وی آنچه گفته بود | کان زمان شیر ضمیرم خفته بود
چون عیادت بهر دل آرامیست | این عیادت نیست دشمن کامیست
تا ببیند دشمن خود را نزار | تا بگیرد خاطر زشتش قرار
بس کسان کیشان عبادتها کنند | دل برضوان و ثواب او دهند
خود حقیقت معصیت باشد خفی | بس کدر کان را تو پنداری صفی
همچو آن کر که همی پنداشتست | کو نکویی کرد و آن بر عکس بست
او نشسته خوش که خدمت کرده ام | حق همسایه بجای آورده ام
بهر خود او آتشی افروختست | در دل رنجور و خود را سوختست
فاتقوا النار التی اوقدتم | انکم فی المعصیه ازددتم
گفت پیغمبر بیک صاحب ریا | صل انک لم تصل یا فتا
از برای چارهٔ این خوفها | آمد اندر هر نمازی اهدنا
کین نمازم را میامیز ای خدا | با نماز ضالین و اهل ریا
از قیاسی که بکرد آن کر گزین | صحبت ده ساله شد باطل بدین
خاصه ای خواجه قیاس حس دون | اندران وحیی که هست از حد فزون
گوش حس تو بحرف ار درخورست | دانکه گوش غیب گیر تو کرست

کظم غیظ ایت اولمه قیه کارگر | تا اوله محشرده حالک معتبر
خسته بی صبر ایدی ولدی تندخو | دیدی آیا قنده در اول هرزه‌کو
دیردیکی اوزره سوزن السون حریف | اولمشیدی اولزمان حالم ضعیف
خسته یه اولدی عیادت تسلیت | بو عیادت اولدی خصم عافیت
اولکه کوردی دشمنن زار و نزار | علتندن خاطری ایلر قرار
نیچه لر وار طاعته ایلر شتاب | صدقی یوق دلبستهٔ اجر و ثواب
ایتدی عصیانده اوطاعت اختفا | اول کدر در سن انی صاندک صفا
اول اصم ماننده اولدک صانمه سن | حال معکوسی عیادت ایتدی ظن
شاد اولوب محصول قولی بو ندا | حقنی همسایه نک ایتدم ادا
کندی یه آتش ایدوب افروخته | خسته نک کوکلنده اولدی سوخته
یاقدیغک آتشدن ایله اجتناب | معصیت ایلر انی پرسوز و تاب
دیدی بر اهل ریا ایچون رسول | قیل اعاده بو نمازا اولمز قبول
اشته بو خوفیله ای اهل ثنا | هر مصلی نک نیازی اهدنا
کیم بنم یارب نمازم قیل امین | اولمسون فعل ریای ضالین
اول قیاسی کور اصم ایتدی روا | صحبت ده ساله سی اولدی هوا
باخصوص اوله قیاس حس دون | وحی ایچنده اول اولور حددن فزون
کوش حسک لایق حرف ایسه هم | بیلکه وار در کوشک غیبده صمم

اول کسی که در مقابلهٔ نص قیاس آورد ابلیس بود

اول آنکس کین قیاسکها نمود | پیش انوار خدا ابلیس بود
گفت نار از خاک بی شک بهترست | من ز نار و او ز خاک اکدرست
پس قیاس فرع بر اصلش کنیم | او ز ظلمت ما ز نور روشنیم
گفت حق نی بلکه لا انساب شد | زهد و تقوی فضل را محراب شد
این نه میراث جهان فانیست | که بانسابش بیابی جانیست
بلکه این میراثهای انبیاست | وارث این جانهای اتقیاست
پور آن بوجهل شد مؤمن عیان | پور آن نوح نبی از گمرهان
زادهٔ خاکی منور شد چو ماه | زادهٔ آتش تویی رو روسیاه
این قیاسات و تحری روز ابر | یا بشب مر قبله را کردست حبر
لیک با خورشید و کعبه پیش رو | این قیاس و این تحری را مجو
کعبه نادیده مکن رو زو متاب | از قیاس الله اعلم بالصواب

نص مقابله سنده قیاسله اعتراض ایدن ابتدا ابلیس ایدیکن بیان ایدر

ایلین اول قیاساتی بدید | پیش حقده اولدی ابلیس پلید
دیدی آتش اولدی طپراقدن جمیل | اصلم آتش اول ایسه خاک ذلیل
ایده لم پس فرعی اصل اوزره قیاس | انده ظلمت بنده نورانی لباس
دیدی حق یوق بونده دعوای نسب | زهد و تقوی و ادب اولدی حسب
بو دگل میراث املاک فنا | کیم اوله دعوای انسابه سزا
اولدی بو میراث خاص انبیا | وارثی ارواح پاک اتقیا
مؤمن اولدی اوغلی بوجهلک عیان | نوحک اوغلی اولدی مردود جهان
زادهٔ خاکی منور همچو ماه | سنسن آتش زاده کور رویک سیاه
بو قیاسات و تحری یه جواز | غیم و شبده قبلهٔ اهل نماز
عین کعبه یا گونش اولسه بدید | بو قیاسات و تحری نامفید
کعبه بی وار ایسه تشخیصه حجاب | قیل قیاس والله اعلم بالصواب

چون صفیری بشنوی از مرغ حق / ظاهرش را یاد گیری چون سبق
وانگهی از خود قیاساتی کنی / مر خیال محض را ذاتی کنی
اصطلاحاتیست مر ابدال را / که نباشد زان خبر اقوال را
منطق الطیری بصوت آموختی / صد قیاس و صد هوس افروختی
همچو آن رنجور دلها از تو خست / کر بپندار اصابت گشته مست
کاتب آن وحی زان آواز مرغ / برده ظنی کو بود انباز مرغ
مرغ پری زد مر او را کور کرد / نک فرو بردش بقعر مرگ و درد
هین بعکسی یا بظنی هم شما / در میفتید از مقامات سما
گرچه هاروتید و ماروت و فزون / از همه بر بام نحن الصافون
بر بدیهای بدان رحمت کنید / بر منی و خویش بینی لعنت کنید
هین مبادا غیرت آید از کمین / سرنگون افتید در قعر زمین
هر دو گفتند ای خدا فرمان تراست / بی امان تو امانی خود کجاست
اینهمی گفتند و دلشان می طپید / بد کجا آید ز ما نعم العبید
خارخار دو فرشته هم نهشت / تا که تخم خویش بینی را نکشت
پس همی گفتند کای ارکانیان / بی خبر از پاکی روحانیان
ما برین گردون تتقها می تنیم / بر زمین آییم و شادروان زنیم
عدل توزیم و عبادت آوریم / باز هر شب سوی گردون برپریم
تا شویم اعجوبهٔ دور زمان / تا نهیم اندر زمین امن و امان
آن قیاس حال گردون بر زمین / راست ناید فرق دارد در کمین

چون ایشتدک مرغ حقدن بر صفیر / ظاهرین حفظیله اولدک حرفگیر
بعده ایتدک قیاسات صفات / برخیال محضی صاندک اوله ذات
اهل حالک اصطلاحی بشقه در / قال ایله حالک صلاحی بشقه در
منطق الطیری ایدوب صوتیله بند / صانکه مفهومندن اولدک حصه مند
خسته اقوالکله مکسور الفؤاد / سن صاغر آدم کبی خدمتده شاد
کاتب وحی ایتدی صوت مرغی گوش / صاندیکم فهم ایتدی اول بی فیض گوش
مرغ اکا شهپر زن اولدی ایتدی کور / قعر مرگ و درده دوشدی اولدی دور
صانمه عکس و ظنله گندک هما / اولمیه مهجور مقامات سما
ایتمه چون هاروت و ماروت ایزبون / دعوی انا لنحن الصافون
رحم ایدک عاصیلرک عصیانه / لعن ایدک نفس و هواپیشگانه
غافل اولمه غیرت حقدن همین / اولمیسون منزل سکا قعر زمین
دیدی انلر ای خدا فرمان سنک / سندن استغناسی یوق در کمسه نک
بویله دیرلردی ولیکن نقش بال / بوایدکم معصیت بزدن محال
اول ملکلرده بو فکر ایتدی قرار / تخم خود بینی یه دوشدی گشت و کار
دائما دیرلردی ای خلق جهان / درگذردن دور در روحانیان
بز فلکلرده عبادت ایلرز / نازل اولسق ارضه طاعت ایلرز
ایلیوب عدل و عبادت دائما / ایلرایدک هر گیجه عزم سما
تا اولوب اعجوبهٔ دور زمان / ایلرایدک ارضی پر امن و امان
حال گردونه زمین اولمز قیاس / فرق مابین اولدی مستور اللباس

در بیان آنکه حال و مستی خود پنهان باید داشتن از جاهلان

بشنو این پند از حکیم پردهٔ / سرهمان جانه که باده خوردهٔ
چونکه از میخانه مستی ضال شد / تسخر و بازیچهٔ اطفال شد
می فتد این سو و آن سو در رهی / در گل و میخندد ش هر ابلهی
او چنین و کودکان اندر پیش / بیخبر از مستی و ذوق میش
خلق اطفالند جز مست خدا / نیست بالغ جز رهیده از هوا
گفت دنیا لعب و لهوست و شما / کودکید و راست فرماید خدا
از لعب بیرون نرفتی کودکی / بی زکات روح کی باشی زکی
چون جماع طفل دان این شهوتی / که همی رانند اینجا ای فتی
آن جماع طفل چه بود بازیی / با جماع رستمی و غازیی

کشی کندی حالنی و مستلکنی پنهان طوتمق لازم ایدیکنی بیان ایدر

قیل حکیم منزوی پندینی گوش / انده قال کیم اولدک انده باده نوش
مست حقیقه خارجه بد حال اولور / سخره و بازیچهٔ اطفال اولور
اول اولور افتان و خیزان سوبسو / اکه ابلهلر اولورلر طعنه گو
اردینه اطفال دوشمش خنده کر / حالت مستیدن انلر بی خبر
مست حقدن ماعدا اطفالدر / هر بری نابالغ صدسالدر
دیدی حق دنیا یه لعب و لهودر / لعبه راغب طفل صاحب سهودر
تارک لعب اولمین طفل اولدی پل / یوق کمال ذاتی صاحبدل دگل
شهوت دنیا ایله جمع متاع / فی المثل اطفال و تقلید جماع
قوت اطفال بازی قنده در / رستم و مردان غازی قنده در

جنک

جنگ خلقان همچو جنگ کودکان	جمله بی‌معنی و بی‌مغز و مهان
جمله با شمشیر چوبین جنگشان	جمله در لا ینفعی آهنگشان
جمله‌شان گشته سواره بر نیی	کین براق ماست یا دلدل پیی
حاملند و خود ز جهل افراشته	راکب و محمول ره پنداشته
باش تا روزی که محمولان حق	اسب تازان بگذرند از نه طبق
تعرج الروح الیه والملک	من عروج الروح یهتز الفلک
همچو طفلان جمله‌تان دامن سوار	گوشهٔ دامن گرفته اسب وار
از حق ان الظن لا یغنی رسید	مرکب ظن بر فلکها کی دوید
اغلب الظنین فی ترجیح ذا	لا تماری الشمس فی توضیحها
آنگهی بینید مرکبهای خویش	مرکبی سازیده اید از پای خویش
وهم و فکر و حس و ادراک شما	همچو نی دان مرکب کودک هلا
علمهای اهل دل حمالشان	علمهای اهل تن احمالشان
علم چون بر دل زند یاری شود	علم چون بر تن زند باری شود
گفت ایزد یحمل اسفاره	بار باشد علم کان نبود ز هو
علم کان نبود ز هو بی واسطه	آن نپاید همچو رنگ ماشطه
لیک چون این بار را نیکو کشی	بار بر گیرند و بخشندت خوشی
هین مکش بهر هوا آن بار علم	تا ببینی در درون انبار علم
تا که بر رهوار علم آیی سوار	بعد از آن افتد ترا از دوش بار
از هواها کی رهی بی جام هو	ای ز هو قانع شده با نام هو
از صفت وز نام چه زاید خیال	وان خیالش هست دلال وصال
دیدهٔ دلال بی مدلول هیچ	تا نباشد جاده نبود غول هیچ
هیچ نامی بی حقیقت دیدهٔ	یا ز کاف و لام گل گل چیدهٔ
اسم خواندی رو مسمی را بجو	مه ببالا دان نه اندر آب جو
گر ز نام و حرف خواهی بگذری	پاک کن خود را ز خود هین یکسری
همچو آهن ز آهنی بی رنگ شو	در ریاضت آینهٔ بی زنگ شو
خویش را صافی کن از اوصاف خود	تا ببینی ذات پاک و صاف خود
بینی اندر دل علوم انبیا	بی کتاب و بی معید و اوستا
گفت پیغمبر که هست از امتم	کو بود هم گوهر و هم همتم
مر مرا زان نور بیند جانشان	که من ایشان را همی بینم بدان
بی صحیحین و احادیث و روات	بلکه اندر مشرب آب حیات

جنگی خلقك اولدی جنگ کودکان	اصلی یوق بر لعب بی‌معنی همان
ایلیوب شمشیر چوبین ایله جنگ	یوقدر انلرده حیا و عار و ننگ
هپ اغاجدن آته اولمشلر سوار	کیمی ماده کیمی نر بالاعتبار
کندیلر مرکوب راکب ظن ایدر	جهل ایله مغلوبی غالب ظن ایدر
کورهله صبر ایت سواران آنه	اسب عزمه چرخ ایتسون جلوه گاه
تا عروج ایده اکا روح و ملك	اهتزاز ایلر عروجندن فلك
جمله کز اطفال وش دامن سوار	گوشهٔ دامان الکده اسب وار
کشف ان الظن لا یغنی اولور	مرکب ظن انده بی‌معنی اولور
ایکی ظنك اغلبی رجحان اولور	شبهه اولمز شمسه چون رخشان اولور
انده مرکبلر که هپ مفهوم اولور	مرکبك پایك ایمش معلوم اولور
وهم و فکر و حس و ادراك عیان	بر قامشدر اسب طفل آسا همان
حاملان اهل دل اولدی علوم	بار در اهل تنه علم رسوم
علم اگر دلده اولورسه یار اولور	ظاهر تنده اولورسه بار اولور
دیدی باری یحمل اسفاره	بار در اولمزسه سنده علم هو
علمك اولمزسه اگر بی واسطه	پایدار اولمز چو رنگ ماشطه
حق ایله اولدیسه سنده حمل بار	بار اولور تبدیل بر و اعتبار
علمی تحصیل ایلمه دنیا ایچون	ایتمه تعلیم جدل غوغا ایچون
تا که رخش علمه اولدقچه سوار	عزم علوی ایده سن بی قید بار
قورتارر گرچه هوادن جام هو	سنده هودن اولمسون بر نام هو
خاصه‌سی اسم و صفاتك بر خیال	بر خیال اما که دلال وصال
وار میدر دلال بی مدلول اوله	بر امل یوقدر که نامأمول اوله
وارمی اسم بی مسمی قیل نظر	کاف و لامه گل دیر اهل بصر
اسمی بیلدك قیل مسمایی طلب	گوکده در موجود صانمه قیل ادب
طی حرف و نام ایسه مقصود بیل	کندیکی کندکدن اول پاک قیل
همچو آهن سینه صاف کینه اول	قیل ریاضت زنگسز آیینه اول
صاف قیل آیینهٔ اوصافکی	قیل تماشا انده ذات صافکی
قلبه کشف اولسون علوم انبیا	بی کتاب و درس اصحاب ریا
امتمدن دیدی پیغمبر بنم	وار ایچه دانای نور روشنم
کیم گورر اول نور ایله انلر بنی	هم اولور بندن دلیل روشنی
هم صحیحین و احادیث و روات	مشربنده انلرک آب حیات

سر امسینا کردیا بدان / راز اصبحنا عرابیا بخوان
بوالوفا کرد بود کردی در رواح / لیک بانطق عرب کرده صباح
ور مثالی خواهی از علم نهان / قصه کو از رومیان و چینیان

نکتهٔ امسیت کردیا ایتسر / مبتدا اصبحت عربیا خبر
بوالوفا کردی ایکن وقت رواح / ایلدی نطق عرب اوزره صباح
علم باطنده کر استرسک مثال / اهل چین و رومیانذ حسب حال

قصهٔ مرا کردن رومیان و چینیان در علم نقاشی و صورتکری

نقاشان روم و چینک نقش و تصویرده بربریله محاوره لریدر

چینیان کفتند ما نقاش تر / رومیان کفتند ما را کر و فر
کفت سلطان امتحان خواهم درین / کز شماها کیست در دعوی کزین
چینیان و رومیان بحث آمدند / رومیان در علم واقف تر بدند
چینیان کفتند یک خانه بما / خاص بسپارید و یک آن شما
بود دو خانه مقابل در بدر / زان یکی چینی ستد رومی دکر
چینیان صد رنک از شه خواستند / پس خزینه باز کرد آن ارجمند
هر صباحی از خزینه رنکها / چینیان را راتبه بود از عطا
رومیان کفتند نی نقش و نه رنک / در خور آید کار را جز دفع زنک
در فرو بستند و صیقل میزدند / همچو کردون ساده و صافی شدند
از دو صد رنکی بیرنکی رهیست / رنک چون ابرست و بیرنکی مهیست
هر چه اندر ابر ضو بینی و تاب / آن ز اختر دان و ماه و آفتاب
چینیان چون از عمل فارغ شدند / از پی شادی دهلها میزدند
شه در آمد دید آنجا نقشها / می ربود آن عقل را و فهم را
بعد از آن آمد بسوی رومیان / پرده را بالا کشیدند از میان
عکس آن تصویر و آن کردارها / زد برین صافی شده دیوارها
هر چه آنجا دید اینجا به نمود / دیده را از دیده خانه می ربود
رومیان آن صوفیانند ای پدر / بی ز تکرار و کتاب و بی هنر
لیک صیقل کرده اند آن سینها / پاک از آز و حرص و بخل و کینها
آن صفای آینه لاشک دلست / صورت بی منتها را قابلست
صورت بی صورت بی حد غیب / ز آینهٔ دل تافت بر موسی ز جیب
کرچه آن صورت نکنجد در فلک / نی بعرش و فرش و دریا و سمک
زانکه محدودست و معدودست آن / آینهٔ دل را نباشد حد بدان
عقل اینجا ساکت آمد یا مضل / زانکه دل با اوست یا خود اوست دل
عکس هر نقشی نتابد تا ابد / جز ز دل هم با عدد هم بی عدد
تا ابد هر نقش نو کاید برو / می نماید بی حجابی اندر او

ایتدی صنع نقشی دعوا اهل چین / دیدی رومیلر بزز انده متین
دیدی عصرک شاهی لازم امتحان / قنغیکز استاد در اولسون عیان
اهل چین و روم حاضر اولدیلر / رومیان اناکه ماهر اولدیلر
دیدی چینیلر اولوب همخانه بز / انده سزلر بونده بز نقش ایلرز
کیم مقابل ایدی انده خانه لر / اولمغه چینی و رومی کارکر
چینیان یوز رنک ایدوب شهدن طلب / اولدی مفتوح انلره کنج طرب
هر صباح انواع الوان ایله کنج / انلره مفتوح ایدی بی درد و رنج
رومیان دیدی نه نقش استر نه رنک / بونده مطلق اولدی صنعت دفع زنک
ایتدی دربسته ورای پرده ده / رومیان اول خانه یی صیقل زده
وار در الوان ایچره بیرنکی یه راه / رنک چون ابر اولدی بیرنکی چو ماه
هر نه روی ابره ویرسه فرو تاب / اولدی نور نجم و ماه و آفتاب
چون عملدن فارغ اولدی چینیان / ایتدیلر فخر و مباهاتی عیان
کلدی شه کوردی اول نقش و زینتی / کیتدی عقلی اولدی افزون حیرتی
ایتدی صکره میل سمت رومیان / قیلدیلر اول پرده یی رفع میان
عکسی اول نقش لطیفک سربسر / ویردی بو دیواره صافه زیب و فر
هر نه انده وار ایسه بونده بدید / بلکه حسن طلعتی اندن مزید
رومیان اول اهل دلدر ای پدر / بی تکلف بی تصلف بی هنر
لیک صیقل سازلوح سینه در / زنک حرص و کینی یوق آیینه در
دللری آیینهٔ صاف و صفا / قابل صد صورت بی منتها
صورت بی صورت غیبی نشان / نور دلدر جیب موسادن عیان
نه فلک اولمز محیط اول صورتی / یوق زمین و آسمانک وسعتی
چونکه محدود اولدیلر قابل دکل / لیک اولور بیرسم و حد مرآت دل
عقل اولور کمراه بونده یا خموش / بونده اولمز زین و آن ایله خروش
عکسی هر نقشک ایدر دلدن ظهور / ذی عدد یا بی عدد جمله امور
تا ابد بر نقش نو کلسه اکا / بی حجاب انده اولور صورتنما

اهل صیقل رسته اند از بو و رنگ هر دمی بینند خوبی بی درنگ
نقش و قشر علم را بگذاشتند رایت عین الیقین افراشتند
رفت فکر و روشنایی یافتند نحر و بحر آشنایی یافتند
مرگ کین جمله از و در وحشتند می کنند این قوم بر وی ریش خند
کس نیابد بر دل ایشان ظفر بر صدف آید ضرر نی بر گهر
گرچه نحو و فقه را بگذاشتند لیک محو و فقر را برداشتند
تا نقوش هشت جنت تافته ست لوح دلشان پذیرا یافته ست
برتر اند از عرش و کرسی و خلا ساکنان مقعد صدق خدا

اهل صفوت رنگ و بودن رسته در قشره با قمزلبه راغب متقین
اولدیلر رایت کش عین الیقین لطف حقه دمبدم دلبسته در
کتدی ظلمت روشنالق بولدیلر بحر دلده آشنالق بولدیلر
موتکم اندن جهان وحشت ایدر بو گروه آنکله کرمیت ایدر
کمسه دن یوق انلره قطعا ظفر گوهره کسر صدفدن یوق ضرر
گرچه نحو و صرفی تارک اولدیلر لیک محو و فقره مالک اولدیلر
تا سکز جنت نقوشی سر بسر انلرک لوحنده اولدی جلوه گر
اولدی زیب عرش و کرسی و خلا ساکنان مقعد صدق خدا

پرسیدن پیغمبر علیه السلام مر زید را که امروز چونی و چون برخاستی و جواب گفتن او که اصبحت مؤمنا حقا یا رسول الله

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم زیده نجه سن و خوابدن نجه قالقدک دیو سؤال بیوردقده اصبحت مؤمنا حقا دیو جواب ایدر

گفت پیغمبر صباحی زید را کیف اصبحت ای صحابی با صفا
گفت عبدا مؤمنا باز اوش گفت کو نشان از باغ ایمان گر شگفت
گفت تشنه بوده ام من روزها شب نخفتستم ز عشق و سوزها
تا ز روز و شب گذر کردم چنان که ز اسپر بگذرد نوک سنان
که از آن سو جمله ملت یکیست صد هزاران سال و یکساعت یکیست
هست ازل را و ابد را اتحاد عقل را ره نیست آن سو ز افتقاد
گفت ازین ره کو ره آورده بیار در خور فهم و عقول این دیار
گفت خلقان چون ببینند آسمان من ببینم عرش را با عرشیان
هشت جنت هفت دوزخ پیش من هست پیدا همچو بت پیش شمن
یک بیک وا می شناسم خلق را همچو گندم من ز جو در آسیا
که بهشتی کیست و بیگانه کیست پیش من پیدا چو مار و ماهیست
این زمان پیدا شده بر این گروه یوم تبیض و تسود وجوه
پیش ازین هر چند جان پر عیب بود در رحم بود و ز خلقان غیب بود
الشقی من شقی فی بطن الام من سمات الجسم یعرف حالهم
تن چو مادر طفل جان را حامله مرگ درد زادنست و زلزله
جمله جانهای گذشته منتظر تا چه گونه زاید آن جان بطر
زنگیان گویند خود از ماست او رومیان گویند بس زیباست او
چون بزاید در جهان جان وجود پس نماند اختلاف بیض و سود
گر بود زنگی برندش زنگیان روم را رومی برد هم از میان

زیده پیغمبر دیدی وقت صباح کیف اصبحت یا اهل الصلاح
دیدی عبدا مؤمنا اینه رسول دیدی وارمی بر نشان اوله قبول
دیدی گوندز صومله عطشان ایدم هم گیجه بیدار اولوب گریان ایدم
روز و شبدن ایلدم شویله گذر گیم سپردن نوک رمح اویله گچر
اول جهتکم ملت اچره حال بر انده بر ساعتله یوز بیک سال بر
وار ازل ایله ابدده اتحاد عقله یول یوق انده حیرت خود زیاد
دیدی بو یولدن گتور بر ارمغان لیکن اولسون نور فهم و عقل و جان
دیدی نجه ظاهر ایسه آسمان باکه مشهود اولدی عرش و عرشیان
هفت دوزخله سکز جنت بکا ظاهر و باهر اولور صورتنما
خلقی تمییز امری ممکن یک بیک ارپه دن بغدای کبی بی ریب و شک
اهل جنت کیم یا کیمدر اهل نار مار و ماهی وش یا نمده آشکار
اولدی بو دمده عیان هر بر گروه یوم تبیض و تسود وجوه
اندن اول کیم روان پر عیب ایدی رحم مادرده نهان غیب ایدی
چون شقیدر بطن مادرده شقی جسم ایله معلوم حال مطلقی
تن چو مادر باردار طفل جان موت اولدی وضع حملندن نشان
جمله ارواح گذشته منتظر تا اولان حاصل ولادتده نذر
زنگیان دیرلر بزمدر بو ولد رومیان دیرلر بزم بولاله خد
اولدی چون مولود ظاهر بی خلاف یوق سفید ایله سیهده اختلاف
گر طوغه زنگی الورلر زنگیان رومی ایسه رومیانکدر عیان

تا نزاد او مشکلات عالمست / آنکه نازاده شناسد او گمست
او مگر ینظر بنور الله بود / کاندرون پوست او را ره بود
اصل آب نطفه اسپیدست و خوش / لیک عکس جان رومی و حبش
میدهد رنگ احسن التقویم را / تا باسفل می برد این نیم را
این سخن پایان ندارد باز ران / تا نمانیم از قطار کاروان
یوم تبیض و تسود وجوه / ترک و هندو شهره گردد آن گروه
در رحم پیدا نباشد هند و ترک / چونکه زاید بیندش زار و سترگ
جمله را چون روز رستاخیز من / فاش می بینم عیان از مرد و زن
هین بگویم یا فرو بندم نفس / لب گزیدش مصطفی یعنی که بس
یا رسول الله بگویم سر حشر / در جهان پیدا کنم امروز نشر
هل مرا تا پردها را بر درم / تا چو خورشیدی بتابد گوهرم
تا کسوف آید ز من خورشید را / تا نمایم نخل را و بید را
وانمایم راز رستاخیز را / نقد را و نقد قلب آمیز را
دستها بریده اصحاب شمال / وانمایم رنگ کفر و رنگ آل
واکشایم هفت سوراخ نفاق / در ضیای ماه بی خسف و محاق
وانمایم من پلاس اشقیا / بشنوانم طبل کوس انبیا
دوزخ و جنات و برزخ درمیان / پیش چشم کافران آرم عیان
وانمایم حوض کوثر را بجوش / کاب بر روشان زند بانگش بگوش
وان کسانکه تشنه برگردش دوان / گشته اند این دم نمایم من عیان
می بساید دوششان بر دوش من / نعرهاشان میرسد در گوش من
اهل جنت پیش چشمم ز اختیار / درکشیده یکدگر را در کنار
دست همدیگر زیارت میکنند / از لبان هم بوسه غارت میکنند
کر شد این گوشم ز بانگ آه آه / از خسان و نعرهٔ وا حسرتاه
این اشارتهاست گویم از نغول / لیک می ترسم ز آزار رسول
همچنین میگفت سرمست و خراب / داد پیغمبر گریبانش بتاب
گفت هین درکش که اسبت گرم شد / عکس حق لا یستحی زد شرم شد
آینهٔ تو جست بیرون از غلاف / آینه و میزان کجا گوید خلاف
آینه و میزان کجا بندد نفس / بهر آزار و حیای هیچ کس
آینه و میزان محکهای سنی / گر دو صد سالش تو خدمتها کنی
کز برای من بپوشان راستی / بر فزون بنما و منما کاستی

غیر مولود اولدی اشکال انام / طوغمدق مولوده یوق تعیین تام
یا مگر ناظر بنور الله اوله / ماورای راهدن آگاه اوله
اصلی آب نطفه نک اولدی سفید / لیک اولور روم و حبش لون بعید
کیمی لوح احسن تقویم اولور / کیمی رد اسفل پر سم اولور
بو سوزک یوق حدی قیل طی لسان / رهرو اول کچدی قطار کاروان
یوم تبیض و تسود وجوه / ترک و هند و شهرت اولدی هر گروه
طوغمدن ظاهر دکل هندو و ترک / چون طوغه آنی کورر خرد و بزرک
عرصهٔ محشرده یم کویا که بن / جمله ظاهر منظرمده مرد و زن
سویلیم یا ایلیم بند نفس / لب ایصردی دیدی پیغمبر که بس
یا رسول الله ایدوب حشری بیان / امر ایدرسک ایلرم نشری بیان
ویر اجازت ایلیم کشف حجاب / شعله ویرسون جوهرم چون آفتاب
مهر رخشان بندن اولسون منکسف / نخل و بید کسری اولسون منکشف
هول حشری ایلیم دهره بیان / نقد خالص نقد قلب اولسون عیان
ال ایصرسون جمله اصحاب شمال / ظاهر اولسون رنکت کفر و ضلال
ظلمی اولسون هفت سوراخ نفاق / روشنی مهده بی خسف و محاق
درمیان اولسون پلاس اشقیا / کوش اولنسون طبل و کوس انبیا
دوزخ و جنتله برزخ همان / پیش چشم کافره اولسون عیان
حوض کوثر ایلیوب اظهار جوش / ایلسون جوش و خروش زیب کوش
تشنکان کوثری زار و دوان / ایلیم تمییز چون آب روان
انلرک دوشی همان دوشمده در / نعرهٔ شادیلری کوشمده در
جنت اهلی پیش چشممده تمام / بربرن آغوشه چکمش شادکام
ال اله کشت و کذار ایتمکده هپ / حورلر بوس و کنار ایتمکده هپ
کوشمه ویردی صمم اما که آه / اهل خسراندن اولان وا حسرتاه
بو اشارتدر دخی وار چوق فصول / لیک خوف و شرمم آزار رسول
باشلدی تفصیله چون مست خراب / ایتدی پیغمبر اکا منع خطاب
دیدی چوق کتدک کرک ضبط عنان / کرچه کیم حقدر کلامک بیکان
اولدی چون مرآت قلبک بیغلاف / سویلمز میزان و آیینه خلاف
ایلمز مرآت و میزان کتم حق / انلرچون صدق و عدل اولدی سبق
اولدی میزان ایله آیینه محک / انلره خدمتده چلسک بیک ایک
عکس صدق حالی قیلسک التجا / ناقصه وصف کمال ایتمک رجا

اوت کویدریش وسبلت برمخند آیینه ومیزان وانکه ریو بند
چون خدامارا برای آن فراخت که بما بتوان حقیقت راشناخت
این نباشد ماچه ارزیم ای جوان کی شویم آیین روی نیکوان
لیک درکس درنمد آیینه را کرتجلی کرد سینا سینه را
کفت آخر هیچ کنجد در بغل آفتاب حق وخورشید ازل
هم دغل راهم بغل را بردرد نه جنون ماند بپیش نه خرد
کفت یک اصبع چو برچشمی نهی پنی ازخورشید عالم زاتهی
یکسر انکشت پردهٔ ماه شد وین نشان ساتریٔ شاه شد
تاپوشاند جهانرا نقطهٔ مهر کردد منکسف از سقطهٔ
لب ببند وغور دریای نکر بحر را حق کرد محکوم بشر
همچو چشمهٔ سلسبیل وزنجبیل هست درحکم بهشتیٔ جلیل
چارجوی جنت اندرحکم ماست این نه زورما زفرمان خداست
هرکجا خواهیم داریمش روان همچو سحر اندرمراد ساحران
همچواین دوچشمهٔ چشم روان هست درحکم دل وفرمان جان
کرنخواهد رفت سوی زهرمار ورنخواهد رفت سوی اعتبار
ورنخواهد سوی محسوسات رفت ورنخواهد سوی ملبوسات رفت
ورنخواهد سوی کلیات راند ورنخواهد حبس جزئیات ماند
همچنین هرپنج حس چون نایزه برمراد امردل شد جائزه
هرطرف که دل اشارت کردشان میرود هرپنج حس دامن کشان
دست وپا درامردل اندر ملا همچو اندر دست موسی آن عصا
دل بخواهد پا درآید زو برقص یا کریزد سوی افزونی زنقص
دل بخواهد دست آید درحساب با اصابع تا نویسد او کتاب
دست در دست نهانی مانده است او درون تن را برون بنشانده است
کرنخواهد برعدو ماری شود ورنخواهد برولی یاری شود
ورنخواهد کفچهٔ درخوردنی ورنخواهد همچو کرزده منی
دل چه میکوید بدیشان ای عجب طرفه وصلت طرفه پنهانی سبب
دل مکر مهرسلیمان یافتست که مهار پنج حس برتافتست
پنج حسی ازبرون میسور او پنج حسی ازدرون مأمور او
ده حس است وهفت اندام ودکر آنچه اندر کفت ناید می شمر
چون سلیمانی دلا درمهتری برپری ودیو زن انکشتری

ساکه دیرلر ایله ترک سوء حال حیله سی مرآت ومیزانک محال
حق برزی صدقیله عالی ایلدی ملک فهم وعدله والی ایلدی
کرصداقت اولمسه دعوا بزه کمسه ایتمزدی نظر قطعا بزه
ایلک ایله دربغل آیینه یی کرتجلی طور ایدرسه سینه یی
دیدی زیدا اولورمی شاها دربغل آفتاب حق وخورشید ازل
کیم اولوب اندن بغل صدچاک رد اولدی مغلوبی جنون ایله خرد
دیدی ایتسک چشمکه وضع بنان صانکه عالمدن کونش اولدی نهان
کورسر انکشتی حجاب ماهدر بونشاندر ستر ایدن اللهدر
نقطه یی ایلر جهانه پرده کیر منکسف برنکتهدن مهرمنیر
بسته لب قیل قعردریایه نظر ایتدی حق دریایی محکوم بشر
همچو عین سلسبیل وزنجبیل حکم ایدر انده بهشتیٔ جمیل
چارجوی جنت اولدی موهبه قوللره حقدن اولور بومرتبه
ایلرز هرقنده استرسک روان سحرساحرآکه نسبت ناتوان
عین عینینه نظر قیلکم مدام اولدی محکوم دل وجان انام
استرایسه اسفله جاری اولور استراعلایه روان ساری اولور
استرایسه سیر محسوسات ایدر استرایسه جری ملبوسات ایدر
استرایسه عین کلیات اولور استرایسه چاه جزئیات اولور
لوله وش هرپنج حس ساریه اولدی امرقلبه عین جاریه
هرنه یاکه امر ایدرسه قلب صاف یوق حواس خمس اچون قطعا خلاف
امرقلبه منتظر بودست وپا اولدی کویا دست موساده عصا
قلب حکم ایتسه اکی پا رقص ایدر جلوه سن حدکمال ونقص ایدر
دل که دسته امر ایده ایلر حساب یا ایدر انکشتی تحریر کتاب
دست اچون وارصانکه بر دست نهان اول خفی بوایسه مشهور جهان
استرایسه دشمن اوزره مار اولور استسه احبابی ایله یار اولور
کاهی ایلر کارساز خوان ونان کاه ایدر مانندهٔ کرز کران
دل نه سویلر انلره پیلسم عجب طرفه حالتدر ندر آیا سبب
بولدی دل مهرسلیمانی مکر کیم انکله جمله حسه حکم ایدر
پنج حس ظاهری فرمانبری پنج حس باطنی خود چاکری
هفت اعضا ایله اون درلو حواس ماعدا اخداه خود یوقدر قیاس
پس سلیماندر دیسم لایق اکا کیم اکا دیو وپری خدمت نما

کر درین ملکت بری باشی ز ریو   خاتم از دست تو نستاند سه دیو
بعد زان عالم بکیرد اسم تو   دو جهان محکوم تو چون جسم تو
ور ز دستت دیو خاتم را ببرد   پادشاهی فوت شد بختت بمرد
بعد زان یا حسرتا شد یا عباد   بر شما محتوم تا یوم التناد
مکر خود را کر تو انکار آوری   از ترازو و آینه کی جان بری

کر اولورسه سلطنت محفوظ ریو   خاتمک المق نه ممکن بونجه دیو
اسم و رسمک عالمه معلوم اولور   ایکی عالم امرکه محکوم اولور
وای آلورسه دیو النکدن خاتمی   فوت ایدرسن تخت و بخت عالمی
بعد زان یا حسرة بین العباد   صورت حالک اولور یوم التناد
مکریکی انکار ایدرسک سن اکر   کشف اولور مرآت و میزاندن خبر

متهم کردن غلامان و خواجه تاشان مر لقمان را که آن میوه‌های ترونده را که می آوردیم او خورده است

بود لقمان پیش خواجهٔ خویشتن   در میان بندکانش خوار تن
می فرستاد او غلامان را بباغ   تا که میوه آردش بهر فراغ
بود لقمان در غلامان چون طفیل   پر معانی تیره صورت همچو لیل
آن غلامان میوه‌های جمع را   خوش بخوردند از نهیب طمعرا
خواجه را کفتند لقمان خورد آن   خواجه بر لقمان ترش کرد و کران
چون تفحص کرد لقمان از سبب   در عتاب خواجه‌اش بکشاد لب
کفت لقمان سیدا پیش خدا   بندهٔ خاین نباشد مرتضی
امتحان کن جمله مان را ای کریم   سیرمان در ده تو از آب حمیم
بعد از آن ما را بصحرایی بران   تو سواره ما پیاده میدوان
آنکهان بنکر تو بدکردار را   صنعهای کاشف الاسرار را
کشت ساقی خواجه از آب حمیم   مر غلامان را و خوردند آن ز بیم
بعد از آن میراندشان در دشتها   میدویدند آن نفر تحت و علا
آنچنان کشتند در صحرا دوان   شد نمایان قیٔ و استفراغشان
قی در افتادند ایشان از عنا   آب می آورد زیشان میوه‌ها
چونکه لقمان را در آمد قی ز ناف   می برآمد از درونش آب صاف
حکمت لقمان چو داند این نمود   پس چه باشد حکمت رب الوجود
یوم تبلی السرائر کلها   بان منکم کامن لا یشتها
چون سقوا ماء حمیما قطعت   جملة الاستار مما افضحت
نار زان آمد عذاب کافران   که حجر را نار باشد امتحان
آن دل چون سنک ما چند چند   نرم کفتیم و نمی پذرفت پند
ریش بد را داروی بد یافت رک   مر سر خر را سزد دندان سک
الخبیثات للخبیثین حکمتست   زشت را هم زشت جفت و بابتست

حضرت لقمانه غلامان و خواجه تاشلری باغدن جمع ایتدیکمز میوه‌لری لقمان ییدی دیو افترا ایتدکلریدر

مالکی یاننده لقمان خوار ایدی   سائره نسبتله بی مقدار ایدی
خواجه ارسال ایتدی باغه قوللری   جمع ایچون هر میوهٔ شیرینتری
اولدی لقمان انلر ایچنده طفیل   پر معانی تیره صورت همچو لیل
میوه یی جمع ایلیوب هر بر غلام   اکل و بلع ایله اولوردی شادکام
میوه یی اکل ایتدی لقمان دیدیلر   خواجه لقمانه اوزره اولدی کج نظر
چونکه لقمان ایتدی تفتیش سبب   خواجه تعزیر و عتابه آچدی لب
دیدی لقمان اویله بیلکم سیدا   عبد خایندن دکل راضی خدا
امتحان ایت جمله‌مزی سن ای کریم   قیل بزی نوشندهٔ ماء حمیم
بر فضایه سیر چالاک ایده لم   سن سوار اول بز پیاده کیده لم
انده تمییز اوله خبث سیرتی   کشف اولور اسرار سیرایت صنعتی
خواجه اولدی ساقیٔ ماء حمیم   ایچدیلر ناچار غلمان حریم
بعد زان کشت ایتدیروب دشت و دری   ایلدی پوینده هر سو انلری
اولقدر انده تک و تاز ایتدیلر   قیٔ و استفراغه آغاز ایتدیلر
قیئهٔ آب کرم اولنجه کارساز   میوه خواران بولدی فرق و امتیاز
قی ایدوب لقمان حکمت اتصاف   عکس طبع صافی اولدی آب صاف
اولدی لقماندن بو حکمت رونمود   پس ندر پیل حکمت رب الوجود
شول کون اسرار سرائر سربسر   اوله ظاهر نیک و بد خیر ایله شر
انلری سیراب ایدوب ماء حمیم   کشف اسرار ایده غشی قهر و بیم
اولدی نار ایله عذاب کافران   سنکی آتشده ایدرلر امتحان
انلرک طاش کوکلی اولمز سودمند   رفقله ایتسک هزاران نصح و پند
مرهم تلخ اولدی بد زخمه دوا   کلبه زیرا استخوان خرزه دوا
چون خبیث ایچون خبیثات اولدی کار   زشت اولور زشتیله یار رازدار

پس تو هر جفتی که میخواهی برو	محو و هم شکل و صفات او بشو
نور خواهی مستعد نور شو	دور خواهی خویش بین و دور شو
ور رهی خواهی ازین سجن خرب	سر مکش از دوست و اسجد واقترب

بقیهٔ قصهٔ زید در جواب رسول علیه الصلوة والسلام

این سخن پایان ندارد خیز زید	بر براق ناطقه بر بند قید
ناطقه چون فاضح آید عیب را	می دراند پردهای غیب را
غیب مطلوب حق آمد چند گاه	این دهل زن را بران بر بند راه
تک مران در کش عنان مستور به	هر کس از پندار خود مسرور به
حق همی خواهد که نومیدان او	زین عبادت هم نگردانند رو
هم بامیدی مشرف میشوند	چند روزی در رکابش میدوند
خواهد آن رحمت بتابد بر همه	بر بد و نیک از عموم مرحمه
حق همی خواهد که هر میر و اسیر	با رجا و خوف باشند و حذیر
این رجا و خوف در پرده بود	تا پس این پرده پرورده بود
چون دریدی پرده کو خوف و رجا	غیب را شد کرّ و فرّی برملا
بر لب جو برد ظنی یک فتا	که سلیمانست ماهی گیر ما
گر ویست این از چه فردست و خفیست	ورنه سیمای سلیمانیش چیست
اندرین اندیشه می بود او دو دل	تا سلیمان گشت شاه مستقل
دیو رفت از ملک و تخت او گریخت	تیغ بختش خون آن شیطان بریخت
کرد در انگشت خود انگشتری	جمع آمد لشکر دیو و پری
آمدند از بهر نظاره رجال	در میانشان آنکه بد صاحب خیال
چون در انگشتش بدید انگشتری	رفت اندیشه و گمانش یکسری
وهم آنگاهست کان پوشیده است	این تحری از پی نادیده است
شد خیال غائب اندر سینه زفت	چونکه حاضر شد خیال او برفت
گر سمای نور بی بارنده نیست	هم زمین تاربی بالیده نیست
یؤمنون بالغیب می باید مرا	زان ببستم روزن فانی سرا
چون شکافم آسمان را در ظهور	چون بگویم هل تری فیها فطور
تا درین ظلمت تحری گسترند	هر کسی رو جانبی می آورند
مدتی معکوس باشد کارها	شحنه را دزد آورد بر دارها
تا که بس سلطان و عالی همتی	بندهٔ بندهٔ خود آید مدتی

بو ایکیدن قنغیسیدر مطابک	قیل انی مختار طبع و مشربک
مستعد اول نوره قصدک نور ایسه	نوردن دور اول غرض دیجور ایسه
ماسوا فکریله اولمه مضطرب	قیل توجه حقه واسجد واقترب

حضرت رسول اکرم علیه الصلوة والسلامه زیدک بقیهٔ قصه سیدر

بو سوزک پایانی یوق ای زید گل	باغله رخش نطقی تنک اولدی محل
ناطقه کشف خفای عیب ایدر	هتک استار و حجاب غیب ایدر
غیب اولور کاهیچه مقبول خدا	بود هلدن کلمسون صیت و صدا
گرم رفتار اولمه قیل قصر عنان	هر کشی ظنیله اولسون شادمان
کیم مراد حق بودر خیل عباد	اولمیه طاعتده مغموم الفؤاد
ایلیوب باب امیدی ملتجا	کیم عبادت ایده ارباب رجا
اوله فضل و رحمتی مخلوقه عام	ایلیه نیک و بده لطف مدام
حکمت حق ایله درشاه و گدا	ایلیه خوف و رجایی مقتدا
قوللره خوف و رجا بر پرده در	جمله زیر پردهده پرورده در
کشف اولیدی پردهٔ خوف و رجا	کرّ و فرّ غیب اولوردی نابجا
برجوان جوده دیدی بروجه ظن	کیم سلیماندر بو ماهی صید ایدن
گر سلیمان ایسه بو وحدت ندر	اول دگل ایسه بو خوش صورت ندر
قلبی ایلردی تردّد متصل	تا سلیمان اولدی شاه مستقل
دیو ایتدی ملک و تختندن فرار	ایتدی شیطانه جزا اول کامکار
زیب انگشت ایلیوب انگشتری	گلدی هپ دیوانه انس و پری
گلدی دیوانن تماشایه رجال	انچلرنده مردم صاحب خیال
بارمغنده خاتمی گوردی عیان	قالمدی قلبنده هیچ ظن و گمان
وهم اودمدر کیم اوله پوشیده حال	بی نظردر بو تحرّی و خیال
امر غائبده اولور ظن و گمان	اولدی چون حاضر خیالی اولدی عیان
اولسه بی باران بو نورانی سما	یوق زمین تار ایچون نشو و نما
امر ایدوب ایمان بالغیبی خدا	اولدی بسته روزن دار فنا
آسمانده گر شکاف ایتسه ظهور	حق دیمزدی هل تری فیها فطور
تا بو ظلمتده تحرّی ایدهلر	هر بری راه مراده گیدهلر
بعضی مدت عکس کار اظهار ایدر	دزد مرد شحنه یی بردار ایدر
تا که چوق شاهان دولتمند اوله	بنده سینک بنده سینه بند اوله

بندگی در غیب آید خوب وکش / حفظ غیب آمد در استعباد خوش
کو که مدح شاه گوید پیش او / تا که در غیبت بود او شرم رو
قلعه داری کز کنار مملکت / دور از سلطان و سایهٔ سلطنت
پاس دارد قلعه را از دشمنان / قلعه نفروشد بمال بیکران
غائب از شه در کنار ثغرها / همچو حاضر او نگه دارد وفا
پیش شه او به بود از دیگران / که بخدمت حاضرند و جانفشان
پس بغیبت نیم ذرّه حفظ کار / به که اندر حاضری زان صد هزار
طاعت و ایمان کنون محمود شد / بعد مرگ اندر عیان مردود شد
چونکه غیب و غائب و روپوش به / پس دهان بربند و لب خاموش به
ای برادر دست وادار از سخن / خود خدا پیدا کند علم لدن
بس بود خورشید را رویش گواه / ایّ شیءٍ اعظم الشاهد آله
نی بگویم خود قرین شد در بیان / هم خدا و هم ملک هم عالمان
یشهد الله والملک واهل العلوم / انه لا ربّ الا من یدوم
چون گواهی داد حق که بود ملک / تا شود اندر گواهی مشترک
زانکه شعشاع و حضور آفتاب / بر نتابد چشم و دلهای خراب
چون خفاشی کو تف خورشید را / بر نتابد بگسلد امید را
پس ملایک را چو ماهم یار دان / جلوه گر خورشید را بر آسمان
کین ضیا ما ز آفتابی یافتیم / چون خلیفه بر ضعیفان تافتیم
چون مه نو یا سه روزه یا که بدر / هر ملک دارد کمال و نور و قدر
ز اجنحهٔ نور ثلاث او رباع / بر مراتب هر ملک را آن شعاع
همچو پرهای عقول انسیان / که بسی فرقست شان اندر میان
پس قرین هر بشر در نیک و بد / آن ملک باشد که مانندش بود
چشم اعمش چونکه خور را بر نتافت / اختر او را شمع شد تا ره بیافت

غائبانه بنده لک مرغوب در / بنده حفظ غیب ایدرسه خوب در
حضرتنده مدح سلطانی قنی / غیبتنده حفظ ارکانی قنی
حفظ قلعه انتظام مملکت / معتبر در اوسه بعد سلطنت
قلعه حفظنده چکر پیک درلو رنج / دشمنه ویرمز ویرسه نیچه گنج
شه غیابنده ایدر حفظ ثغور / چون مقرب اول وفاده بی قصور
شه یاننده غیریلردن کامران / کیم ایدر خدمتده بذل نقد جان
غائبانه ذرّه مقداری عمل / حاضرک پیک کارنه اولدی بدل
شمدی ایمان و عمل محمود اولور / یوخسه بعد الموت اولان مردود اولور
غیب و غائب چونکه خوش روپوش اول / ایلیوب بند دهن خاموش اول
ای برادر ایلسک حفظ سخن / سنده حق اظهار ایدر علم لدن
مهره نور وجهیدر الحق گواه / ایّ شیءٍ اعظم الشاهد آله
اولدی چون عطفیله قرآنده بیان / هم خدا و هم ملک هم عالمان
یشهد الله والملک واهل العلوم / انه ربّ سواه لا یدوم
حق شهادت ایلدی کیمدر ملک / اول شهادتده اوله تا مشترک
لیکن افراط شعاع آفتاب / قابل نظاره اولمز بی نقاب
تاب مهریله مثال شب پره / قطع امید اولمیه تا نیکسره
پس ملائک هم بزمله یار در / فیضیاب مهر پر انوار در
بوضیا کیم بولمشز خورشیددن / اولمشز عاجزلره پرتو فکن
چون هلال یکدو روزه یا چو بدر / دار ملکلرده کمال و نور و قدر
اجنحه مثنی ثلاث و رباع / کیم مراتب اوزره انلرده شعاع
چون عقول انس انلرده جناح / فرق بسیار اوزره موجود و مباح
هر بشرده بیش و کم دلبند اکا / اول ملکدر کیم اوله ماننده اکا
چشم اعمش مهره اولمز آشنا / اکه اختر اولدی شمع روشنا

گفتن پیغمبر صلی الله علیه وسلم مر زید را که این سر را فاش تر ازین مگو و متابعت نگه دار

کفت پیغمبر که اصحابی نجوم / رهروان را شمع و شیطان را رجوم
هر کسی را گر بدی آن چشم و زور / کو گرفتی ز آفتاب چرخ نور
کی ستاره حاجتستی ای ذلیل / که بدی بر نور خورشید او دلیل
ماه می گوید بخاک و ابر و فی / من بشر بودم ولی یوحی الی

پیغمبر علیه الصلوة والسلام زیده سرّی بوندن زیاده کشف ایلمه و بکا متابعت اوزره اول دیو توصیه بیوردقلریدر

دیدی پیغمبر که صحبم بدر نجوم / رهروانه شمع و شیطانه رجوم
اولسه هر کسده اگر اول چشم و زور / کیم گونشدن ایده کسب فیض نور
ییلدزه قالمزدی حاجت ای ذلیل / تا اوله خورشید پر نوره دلیل
ماه ایدر تفهیم خاک و ابر و فی / بن بشر اولدم ولی یوحی الی

چون شما تاریک بودم در نهاد   وحی خورشیدم چنین نوری بداد
ظلمتی دارم بنسبت با شموس   نور دارم بهر ظلمات نفوس
زان ضعیفم تا تو تابی آوری   که نه مرد آفتاب انوری
همچو شهد و سرکه درهم بافتم   تا سوی رنج جگر ره یافتم
چون ز علت وارهیدی ای رهین   سرکه را بگذار و می خوار انگبین
تخت دل معمور شد پاک از هوا   بین که الرحمن علی العرش استوی
حکم بر دل بعد ازین بی واسطه   حق کند چون یافت دل این رابطه
این سخن پایان ندارد زید کو   تا دهم پندش که رسوایی مجو

بندخی تیره نهاد ایدم ولی   ایتدی مهر وحی قلبم منجلی
شمسه نسبت نورم اولدی معتدل   ایتمکه دفع ظلام نفس و دل
اول جهتدن اولدی نور مده حجاب   سنده یوقدر تاب نور آفتاب
همچو شهد و سرکه ایتدم امتزاج   تا بوله رنج جگر بندن علاج
چونکه علتدن نصیب اولدی خلاص   خلی ترک ایت قیل غدالی شهد خاص
لوح دلده قالمسه نقش سوی   کشف اولور سر علی العرش استوی
پرتو الهام اولور بی واسطه   قلبکه توفیق حقدن رابطه
بو سخن طوتمز نهایت زیدقنی   پند ایدم اکا که فاش ایتمه انی

رجوع بحکایت زید

زید را اکنون نیابی کو گریخت   جست از صف نعال و نعل ریخت
تو که باشی زید هم خود را نیافت   همچو اختر که برو خورشید تافت
نی ز و نقشی یابی نه نشان   نه کهی یابی براه کهکشان
شد حواس و ناطقهٔ تابان ما   محو نور دانش سلطان ما
حسها و عقلهاشان در درون   موج در موج لدینا محضرون
چون شب آمد باز وقت بار شد   انجم پنهان شده بر کار شد
پهشانرا وادهد حق هوشها   حلقه حلقه حلقها در گوشها
پای کوبان دست افشان در ثنا   نازنازان ربّنا احییتنا
آن جلود و آن عظام ریخته   فارسان گشته غبار انگیخته
حمله آرند از عدم سوی وجود   در قیامت هم شکور و هم کنود
سر چه می پیچی کنی نادیدهٔ   در عدم اوّل نه سر پیچیدهٔ
در عدم افشرده بودی پای خویش   که مرا که بر کند از جای خویش
می نبینی صنع ربّانیت را   که کشید او موی پیشانیت را
تا کشیدت اندرین انواع حال   که نبودت در گمان و در خیال
آن عدم او را هماره بنده است   کارکن دیوا سلیمان زنده است
دیو می سازد جفان کالجواب   زهره نه تا دفع گوید یا جواب
خویشرا بین چون همی لرزی زبیم   مرعدم را نیز لرزان دان مقیم
ورتو دست اندر مناصب میزنی   هم ز ترست آنکه جانی می کنی
هرچه جز عشق خدای احسنست   گر شکر خواریست آن جان کندنست
چیست جان کندن سوی مرگ آمدن   دست در آب حیاتی نازدن

حکایت زیده رجوع

زیدی سن بولمزسن اول ایتدی گریز   اولدی راه جست وجوده نعل ریز
سن دکل اول کندی کندندن خفی   نجم اولور مهر ایله زیرا مختفی
انده شمدی قالمدی نام و نشان   کاه یوقدر قنده قالدی کهکشان
بزده بو نطق و حواسک پرتوی   اولدی محو نور علم معنوی
بحر حس و عقل و ادراک درون   اولدی موّاج لدینا محضرون
اذن اولور گلدکده وقت شب ینه   کیم اولور تابنده هر کوکب ینه
بهره مند الطاف حقدن هوشلر   گوش و هوشی زین ایدر منکوشلر
شوقله سر جمله رقصان ثنا   نغمه ساز ربّنا احییتنا
اول فنا بولمش جلود ایله عظام   راکب رخش حیات مستدام
جمله سعی پویان صحرای وجود   روز محشر کرشکور و کر کنود
بو تعامی بو تغافل تا بکی   یوق ایکن اوّل سنی کیم ایتدی جی
دیر ایدک راه عدمده دائما   کیم اولور ملک وجوده خودنما
کورمدکمی خالق پروردکار   چکدی ایجاده سنی بی اختیار
اولدک انواع مراتب مخبری   کیم خیالکده یوغیدی هیچ بری
حقک ایجاد و عدم حکمنده در   دیولر پهلسون سلیمان زنده در
دیو در کار جفان کالجواب   زهره یوقدر ایده لر ردّ جواب
سنکه لرزان عدمسن دمبدم   لرزه ناک خوف حقدر پیل عدم
دائما ایتیکده سن امید جاه   جان چکشمکدر سکا بو خوف راه
هر نه اولسه ماسوای کردکار   شهد شیرین ایسه ده پیل زهرمار
جان چکشمک پیلندر خوف ممات   اولمامق جوینده آب حیات

خلقرا دو دیده در خاک و ممات | صدگمان دارند در آب حیات
جهد کن تا صد گمان گردد نود | شب برو ور تو بخسبی شب رود
در شب تاریک جوی آن روز را | پیش کن آن عقل ظلمت سوز را
در شب بد رنگ بس نیکی بود | آب حیوان جفت تاریکی بود
سر ز خفتن کی توان برداشتن | با چنین صد تخم غفلت کاشتن
خواب مرده لقمهٔ مرده یار شد | خواجه خفت و دزد شب برکار شد
تو نمی دانی که خصمانت کیند | ناریان خصم وجود خاکیند
نار خصم آب و فرزندان اوست | همچنانکه آب خصم جان اوست
آب را هم جنس را خصمست نار | نار را آبست عدوی جانشکار
آب آتش را کشد زیرا که او | خصم فرزندان آبست و عدو
بعد زان این نار نار شهوتست | کاندرو اصل گناه و ذلتست
نار بیرونی بآبی بفسرد | نار شهوت تا بدوزخ می برد
نار شهوت می نیارامد بآب | زانکه دارد طبع دوزخ در عذاب
نار شهوت را چه چاره نور دین | نورکم اطفاء نار الکافرین
چه کشد این نار را نور خدا | نور ابراهیم را ساز اوستا
تا ز نار نفس چون نمرود تو | وا رهد این جسم همچون عود تو
شهوت ناری براندن کم نشد | او بماندن کم شود بی هیچ بد
تا که هیزم می نهی بر آتشی | کی بمیرد آتش از هیزم کشی
چونکه هیزم باز گیری نار مرد | زانکه تقوی آب سوی نار برد
کی سیه گردد ز آتش روی خوب | کو نهد گلگونه از تقوی القلوب

خاک و موته خلق ایکی گوزله بقر | ایلمزلر آب حیوانه نظر
جهد ایدوب تقلیل ظن ایت بی تعب | منزل آل در خواب اولورسک گیتدی شب
ظلمت شبده طلب قیل روزی سن | رهبر ایله عقل ظلمت سوزی سن
تاری شبده نیچه مطلب پنهان | چشمهٔ حیوانه ظلمتدر مکان
باشمی قالقرا و یخودن ای نابکار | سا که تخم غفلت ایکن کشت و کار
سنده خواب ولقمه خواب مرده در | خواب صاحب خانه دزده مژده در
بیخبرسن سا که کیملر در عدو | خاکیانه ناریاندر کینه جو
نار خصم آب و فرزندانیدر | چون پیلور آتش که خصم جانیدر
هم صویه هم جنسنه خصم اولدی نار | آتشه صودر عدوی جانشکار
آتشی اطفا ایدر زیرا که صو | اولدی اولادینه اولدی عدو
بعد زان بیل نار شهوت ناریدر | هر گناهک اصلیدر سردار یدر
نار صورت آبله افسرده در | نار شهوت دوزخه رهبرده در
نار شهوت صو ایله بولمز سکون | دوزخی طبع اولدی اول بدکار دون
چاره نار شهوته انوار دین | نورکم اطفاء نار المشرکین
نور حقدر بیل بو ناره چاره گر | نار ابراهیمی فکر ایله بتر
آتش نمرود نفسکدن سکا | طاعت حق ایله در مطلق رها
نار شهوت ناقص اولمز صرف ایله | آنی تسکین اولدی حبس طرف ایله
اشتعالینه ترقیدر سبب | آتشی سوندرمز اولسه یوز حطب
آتش بی هیمه اولدی منطفی | بیلکه تقویدن اولور شهوت خفی
بولمز آتشدن تغیر روی خوب | سرخ ایدر رخساری تقوای قلوب

آتش افتادن در شهر بایام عمر رضی الله عنه

آتشی افتاد در عهد عمر | همچو چوب خشک میخورد او حجر
در فتاد اندر بنا و خانها | تا زد اندر پر مرغ و لانها
نیم شهر از شعلها آتش گرفت | آب می ترسید ازان و می شگفت
مشکهای آب و سرکه می زدند | بر سر آتش کسان هوشمند
آتش از استیزه افزون میشدی | می رسید او را مدد از بیحدی
خلق آمد جانب عمر شتاب | کاتش ما می نمیرد هیچ از آب
گفت آن آتش ز آیات خداست | شعلهٔ از آتش بخل شماست
آب و سرکه چیست نان قسمت کنید | بخل بگذارید اگر آل منید

حضرت عمر رضی الله عنه خلافتنده شهره آتش دوشدیکیدر

بیل عمر عصرنده دوشدی شهره نار | چوب خشک آسا طوتشدی اولدیار
آتشه یاندی بنالر خانه لر | اولدی سوزان پر مرغ و لانه لر
نصف شهر آتشدن اولدی شعله تاب | شویله کیم خوف ایتدی اندن خاک و آب
اکه آب و سرکه ریزان ایتدیلر | عاقلان تدبیر و درمان ایتدیلر
بولدی کتدکجه او آتش ازدیاد | صانکه امداد ایلردی تندباد
دیدیلر فاروقه سکان دیار | آتشه آب ایتمز اولدی هیچ کار
دیدی اول آتش سزه اولدی عتاب | بولدی نار بخلکزدن التهاب
بذل نان ایتمک گرک آبه بدل | کیم بکا منقاد ایسه بو در عمل

خلق گفتند دسش که در بگشوده ایم — ماسخی و اهل فتوت بوده ایم
گفتشان در رسم و عادت داده اید — دست از بهر خدا نگشاده اید
بهر فخر و بهر بوش و بهر ناز — نه از برای ترس و تقوی و نیاز
مال تخمست و بهر شوره منه — تیغ را در دست هر رهزن مده
اهل دین را باز دان از اهل کین — همنشین حق بجو با او نشین
هر کسی بر قوم خود ایثار کرد — کاغه پندارد که آن خود کار کرد

دیدیلر بی بخل ایدوب بز فتح باب — بولمشز جود و سخاده آب و تاب
دیدی بذل نانی عادت ایتدیکز — صانمکز حقه عبادت ایتدیکز
اولدی نان و خوانکز هپ فخر و ناز — یوق رضای حقده تقوی و نیاز
ناسزا در شوره زاره تخم مال — تیغی دست رهزنه ویرمک وبال
اهل دینی ایله فرق اهل کین — همنشین حق ایله اول همنشین
بذل ایدوب ناستحقه سیر ایدر — ظن ایدر احمق که کار خیر ایدر

خدو انداختن خصم در روی امیر المومنین علی کرم الله وجهه و انداختن علی شمشیر از دست

حضرت علی کرم الله وجهه نک جمالنه خصمی حاشا تفل انداز اولدقده الندن شمشیرن انداخته یوردقلریدر

از علی آموز اخلاص عمل — شیر حق را دان مطهر از دغل
در غزا بر پهلوانی دست یافت — زود شمشیری بر آورد و شتافت
او خدو انداخت بر روی علی — افتخار هر نبی و هر ولی
آن خدو زد بر رخی که روی ماه — سجده آرد پیش او در سجده گاه
در زمان انداخت شمشیر آن علی — کرد او اندر غزااش کاهلی
گشت حیران آن مبارز زین عمل — وز نمودن عفو و رحمت بی محل
گفت بر من تیغ تیز افراشتی — از چه افکندی مرا بگذاشتی
آن چه دیدی بهتر از پیکار من — تا شدی تو سست در اشکار من
آن چه دیدی که چنین خشمت نشست — تا چنان برقی نمود و باز جست
آن چه دیدی که مرا زان عکس دید — در دل و جان شعلهٔ آمد پدید
آن چه دیدی برتر از کون و مکان — که به از جان بود و بخشیدیم جان
در شجاعت شیر ربانیستی — در مروت خود که داند کیستی
در مروت ابر موسیٔ بتیه — کامد از وی خوان و نان بی شبیه
ابرها گندم دهد کان را بجهد — پخته و شیرین کند مردم چو شهد
ابر موسی پر رحمت بر گشاد — پخته و شیرین و بی زحمت بداد
از برای پخته خواران کرم — رحمتش افراخت در عالم علم
تا چهل سال آن وظیفه و آن عطا — کم نشد یکروز زان اهل رجا
تا هم ایشان از خسیسی خاستند — گندنا و تره و خس خواستند
امت احمد که هستید از کرام — تا قیامت هست باقی آن طعام
چون ابیت عند ربی فاش شد — یطعم و یسقی کنایت زاش شد
هیچ بی تأویل این را در پذیر — تا در آید در گلو چون شهد و شیر

قیل علیدن مشق اخلاص عمل — حق ایدی اول شیر حق اچون امل
غزوه ده بر پهلوان اوزره عیان — چکدی شیر آسا چو شمشیرن همان
اولدی تفل انداز دیدار علی — بر علی کیم روییدر ماه جلی
روی به سیماسنه کلدی خدو — اویله رو کیم ماه ایدردی سر فرو
ایتدی شمشیرن علی مهجور دست — ایمشیکن دشمنی مقهور و پست
پهلوانی ایتدی حیران اول عمل — عفو بی هنگام و لطف بی محل
دیدی کیم ایتدک بنی مقهور تیغ — پس نیچون قتلمده اهمال و دریغ
سن بهمله چونکه پیکار ایلدک — پس نیچون شمشیری پیکار ایلدک
نار خشمکده سکون اولدی عیان — برق رخشانک نیچون ایتدک نهان
سن نه کوردک بنده ای مرد وحید — اولدی بر شعله دل و جانده پدید
سا که عالمده نه اولمشدر عیان — جاندن اعلا که ایتدک بخش جان
شیر ربانی شجاعتده بلی — کیم بیلور کیمسن مروتده ولی
ابر موسی سن عطای اهل تیه — کیم ویردی خوان و نان بی شبیه
خالقه گندم بخش اولور غیر سحاب — کیم کلور جهد ایله اکه آب و تاب
ابر موساده اولوب احسان رب — پخته و شیرین کلوردی بی تعب
پخته خواران کرمده دمبدم — اول عنایت ایلدی رفع علم
اول معین سفره سال اربعین — اولمدی نقص اوزره چون بار معین
ایتدی آخر اول گروه بی ادب — برگ تره سبز کونا کون طلب
سر محمد امتی سزای کرام — تا قیامت سزده باقی اول طعام
کیم ابیت عند ربی اولدی حال — انده یطعمنی و یسقینی مآل
ایله بی تأویل بو قولی قبول — شهد و شیر اولسون سکا نقل اصول

زانکه تأویلست وا داد عطا / چونکه بیند آن حقیقت را خطا
آن خطا دیدن ز ضعف عقل اوست / عقل کل مغزست و عقل جزو پوست
خویشرا تأویل کن نه اخبار را / مغز را بدگوی نه گلزار را
ای علی که جمله عقل و دیدهٔ / شمهٔ واگو از آنچه دیدهٔ
تیغ حلمت جان ما را چاک کرد / آب علمت خاک ما را پاک کرد
بازگو دانم که این اسرار هوست / زانکه بی شمشیر کشتن کار اوست
صانع بی آلت و بی جارحه / واهب این هدیهای رابحه
صد هزاران می چشاند هوش را / که خبر نبود دو چشم و گوش را
بازگو ای باز عرش خوش شکار / تا چه دیدی این زمان از کردگار
چشم تو ادراک غیب آموخته / چشمهای حاضران بردوخته
آن یکی ماهی همی بیند عیان / وان یکی تاریک می بیند جهان
وآن یکی سه ماه می بیند بهم / این سه کس بنشسته یک موضع نعم
چشم هر سه باز و گوش هر سه تیز / در تو آویزان و از من در گریز
سحر عین است این عجب لطف خفیست / بر تو نقش گرگ و بر من یوسفیست
عالم ار هژده هزارست و فزون / هر نظر را نیست این هژده زبون
راز بگشا ای علی مرتضا / ای پس سوء القضا حسن القضا
یا تو واگو آنچه عقلت یافتست / یا بگویم آنچه بر من تافتست
از تو بر من تافت چون داری نهان / می فشانی نور چون مه بی زبان
لیک اگر در گفت آید قرص ماه / شبروانرا زودتر آرد براه
از غلط ایمن شوند و از ذهول / بانگ مه غالب شود بر بانگ غول
ماه بی گفتن چو باشد رهنما / چون بگوید شد ضیا اندر ضیا
چون تو بابی آن مدینهٔ علم را / چون شعاعی آفتاب حلم را
باز باش ای باب بر جویای باب / تا رسد از تو قشور اندر لباب
باز باش ای باب رحمت تا ابد / بارگاه ما له کفوا احد
هر هوا و ذرهٔ خود منظریست / ناگشاده کی گود آنجا دریست
تا بنگشاید دری را دیده بان / در درون هرگز نجنبد این گمان
چون گشاده شد دری حیران شود / مرغ امید و طمع پران شود
غافلی ناگه بویران گنج یافت / سوی هر ویران از آن پس می شتافت
تا ز درویشی نیابی تو گهر / کی گهر جویی ز درویشی دگر
سالها گر ظن دود با پای خویش / نگذرد ز اشکاف بینیهای خویش

کیم اولور تأویل ایله ردّ عطا / اول صوابی سترایدر ظن خطا
ضعف عقل اولدی خطا صانمه صواب / عقل کلدر قشر ولبّه راه یاب
قو حدیثی کندیکی تأویل قیل / مغزکی تصحیح ایله تکمیل قیل
یا علی سن جمله عقل و دیده سن / شمهٔ اظهار ایت نه صور تدیده سن
تیغ حلمک جانمی چاک ایلدی / آب علمک خاکمی پاک ایلدی
باکه سویله راز هودندر مدار / کیم اودر بی تیغ ایدن اجرای کار
صانع بی آلت و بی جارحه / نور بخشای صباح و بارحه
نوش ایدر اندن نیچه می عقل و هوش / مطلع اولمزلکا بو چشم و گوش
سویله ای شهباز قدسی آشیان / کیم نه اولدی چشمکه شمدی عیان
گوزلرک ادراک راز غیب ایدر / حاضری مستغرق لاریب ایدر
اول بری ماهی شهود ایلر عیان / اول بری ظلمتده مستور و نهان
اول بری اوچ ماهی بر یرده گورر / اوچ کشی اما فقط برده گورر
هر او چنده گرچه چشم و گوش تیز / ساکه بسته بندن ایلر گریز
بو نهانی رازه کیم خرسند اولور / گیمی یوسف گیمی گرگ بند اولور
اون سکز بیک عالم اولدی وصف حال / هر نظر تا انی گورمک محال
کشف راز ایت ای علی مرتضا / ای یوزک آیینهٔ حسن قضا
یا بنی سرکدن ایله وایه کیر / سویلیم یا بن ندر نقش ضمیر
منعکس اولدی بکا اتیمه نهان / صفت نورک نمایان بی زبان
لیک اگر گفتاره گلسه قرص ماه / شبروان ایلردی آسان قطع راه
کیم اولوب سهو و غلطدن هپ ایمن / ماه اولوردی غالب غول لکین
ماه بی گفتار اولنجه رهنما / سویلسه نطقی ویرر رقت ضیا
چونکه ذاتک اولدی شهر علمه باب / چون سمای حلمه سنسن آفتاب
اول گشاده طالبان حکمته / واصل ایله قشری لب همته
اول گشادای باب رحمت تا ابد / اول دلیل قرب درگاه احد
هر هوا و ذره گرچه نظره گاه / طالبه یوق ناگشاده بابه راه
تا که دربان ایتمیه فتح باب / زائل اولمز دلده ظن وارتیاب
فتح اولنجه اهل ظن حیران اولور / مرغ امید و طمع پران اولور
کیم اوله ویرانه ده گنجینه یاب / اولدی جولانگاهی هر جای خراب
سنده بر درویشدن تا یوق گهر / مطلب اولمز ساکه درویش دگر
اولسه پویان نیچه ییل پای گمان / جلوه گاهی حد بینیدر همان

تا ببینی نایدت از غیب بو — غیر ببینی هیچ می بینی بکو

نفحهٔ غیب اولمسه زیب مشام — اندهٔ بنی رسمی وار یوق غیری نام

سؤال کردن آن کافر از علی کرم الله وجهه که چون بر من مظفر شدی شمشیر را از دست چون انداختی

خصم مذکورکا غالب اولمشیکن قلیجی الکدن براغوب بنی عدم قتله سبب ندر دیو حضرت علی رضی الله عنه یه سؤال ایتدیکیدر

پس بکفت آن نو مسلمان ولی — از سرمستی و لذت یا علی
که بفرما یا امیر المؤمنین — تا بجنبد جان بتن در چون جنین
هفت اختر هر جنین را مدتی — میکنند ای جان بنوبت خدمتی
چونکه وقت آید که جان گیرد جنین — آفتابش آن زمان گردد معین
این جنین در جنبش آید ز آفتاب — کافتابش جان همی بخشد شتاب
از دگر انجم بجز نقشی نیافت — این جنین تا آفتابش بر نتافت
از کدامین ره تعلق یافت او — در رحم با آفتاب خوب رو
از ره پنهان که دور از حس ماست — آفتاب چرخ را بس راهاست
آن رهی که زر بیابد قوت از و — وان رهی که سنگ شد یاقوت از و
آن رهی که سرخ سازد لعل را — وان رهی که برق بخشد نعل را
آن رهی که پخته سازد میوه را — وان رهی که دل دهد کالیوه را
باز گوای باز پر افروخته — با شه و با ساعدش آموخته
باز گوای باز عنقا گیر شاه — ای سپاه اشکن بخود نه با سپاه
امت وحدی یکی و صد هزار — باز گوای بنده بازت را شکار
در محل قهر این رحمت زچیست — اژدها را دست دادن راه کیست

دیدی پس اول نو مسلمان ولی — مست اولوب جام صفادن یا علی
ایله فرمان یا امیر المؤمنین — جنبش ایتسون تنده تا جان چون جنین
هر جنینه هفت اختر بر زمان — نوبت ایله خدمت ایلرلر نهان
مستعد روح اوله چونکم جنین — آفتاب اولور اکا اول دم قرین
فیض روح ایلر جنینی نشوه یاب — جان باغشلرا که گویا آفتاب
کاری بر نقش ایدی سائر اخترک — یوغیدی اقبالی مهر انورک
قنغی وجه اولدی جنینه رهنما — رحم مادرده اوله مهر آشنا
حسدن دور و پنهان ای رفیق — آفتاب چرخ ایچون وار در طریق
اویله یول کیم زر بولور انده کمال — سنک اولوب یاقوت ایدر کسب جمال
اویله یول کیم سرخ ساز لعل اولور — اویله یول کیم برق بخش نعل اولور
اویله بر یول میوه یی شیرین ایدر — سیدلانی وهمی مرد آیین ایدر
سویله ای شهباز زیبا پر و بال — زیور بازوی سلطان کمال
سویله ای شهباز عنقا گیر شاه — ای سپاه انداز بی خیل و سپاه
صورتا بر سن ولیکن صد هزار — سویله کیم شهباز یکه اولدم شکار
مستحق قهر ایچون شفقت ندر — اژدها مغلوب ایکن رخصت ندر

جواب گفتن امیر المؤمنین که سبب افکندن شمشیر از دست چه بوده است دران حالت

امیر المؤمنین حضرت علی کرم الله وجهه اول حالتده نیچون شمشیرینی الدن براقدیغنک جوابیدر

گفت من تیغ از پی حق می زنم — بندهٔ حقم نه مأمور تنم
شیر حقم نیستم شیر هوا — فعل من بر دین من باشد گوا
رامی آنست و کمان و تیر من — قاطع آنست صورت شمشیر من
ما رمیت اذ رمیتم در حراب — من چو تیغم وان زننده آفتاب
رخت خود را من ز ره بر داشتم — غیر حق را من عدم انگاشتم
سایه ام کد خدایم آفتاب — حاجبم من نیستم او را حجاب
من چو تیغم پر گهرهای وصال — زنده گردانم نکشته در قتال
خون نپوشد گوهر تیغ مرا — باد از جا کی برد میغ مرا

دیدی اولدم راه حقده تیغ زن — عبد حقم نفسه قولدر صانمه سن
شیر حقم بن دکل شیر هوا — امر حقدن غیره رغبت ناروا
رمی ایدن اولدر کمان و تیر بن — قطع ایدن اول صورت شمشیر بن
ما رمیت اذ رمیتم وصف جنک — انده در تأثیر بن بر نقش و رنک
رخت و بختم ایلدم مرفوع راه — یوق بکا مشهود دل الا اله
سایه یم محکوم امر آفتاب — حاجب درگاهی یم صانمه حجاب
گرچه شمشیرم گهر ریز وصال — کارم احیادر دکل مرگ و قتال
جوهر تیغم دکل مستور خون — ابرم ایتمز باد ایله ترک سکون

که نیم کوهم ز حلم و صبر و داد   کوه را کی در رباید تند باد
آنکه از بادی رود از جا خسیست   زانکه باد ناموافق خود بسیست
باد خشم و باد شهوت باد آز   برد او را که نبود اهل نماز
کوهم و هستی من بنیاد اوست   ور شوم چون کاه بادم باد اوست
جز بباد او نجنبد میل من   نیست جز عشق احد سرخیل من
خشم بر شاهان شه و ما را غلام   خشم را هم بسته ام زیر لگام
تیغ حلمم گردن خشمم زدست   خشم حق بر من چو رحمت آمدست
غرق نورم گرچه سقفم شد خراب   روضه گشتم گرچه هستم بو تراب
چون در آمد علتی اندر غزا   تیغ را دیدم نهان کردن سزا
تا احب لله آید نام من   تا که ابغض لله آید کام من
تا که اعطی لله آید جود من   تا که امسک لله آید بود من
بخل من لله عطا لله و بس   جمله للهم نیم من آن کس
وانچه لله میکنم تقلید نیست   نیست تخییل و گمان جز دید نیست
ز اجتهاد و از تحری رسته ام   آستین بر دامن حق بسته ام
گر همی پرم همی بینم مطار   ور همی گردم همی بینم مدار
ور کشم باری بدانم تا کجا   ماهم و خورشید پیشم پیشوا
پیش ازین با خلق گفتن روی نیست   بحر را گنجایی اندر جوی نیست
پست میگویم باندازهٔ عقول   عیب نبود این بود کار رسول
از غرض حرم گواهی حر شنو   که گواهی بندگان نه ارزد دو جو
در شریعت مر گواهی بنده را   نیست قدری وقت دعوی و قضا
گر هزاران بنده باشندت گواه   بر نسنجد شرع ایشانرا بکاه
بندهٔ شهوت بتر نزدیک حق   از غلام و بندگان مسترق
کین بیک لفظی شود از خواجه حر   وان زید شیرین و میرد سخت مر
بندهٔ شهوت ندارد خود خلاص   جز بفضل ایزد و انعام خاص
در چهی افتاد کآنرا غور نیست   وان گناه اوست جبر و جور نیست
در چهی انداخت او خود را که من   در خور قعرش نمی یابم رسن
بس کنم گر این سخن افزون شود   خود جگر چه بود که خارا خون شود
این جگرها خون نشد از سختی است   غفلت و مشغولی و بدبختی است
خون شود روزیکه خونش سود نیست   خون شود آن وقتی که خون مرده نیست
چون گواهی بندگان مقبول نیست   عدل او باشد که بندهٔ غول نیست

گاه صانمه کوه حلم و صبر و داد   کوهی تحریک ایلیه ممکنی باد
خار و خس ده باد ایله اولمز قرار   ناموافق باده خود یوقدر شمار
باد خشم و باد شهوت باد آز   بی نیاز و بی نمازه رخنه ساز
کوه ایسم کرو ارلغم اندن بنم   گاه ایسم اول ذکر قلب روشنم
ایلمز تحریک میلم بر صدا   عشق حقدر با که مطلق مقتدا
خشم غیره شه بزه اما غلام   ایتمشم در خشمی مقهور لجام
تیغ حلمم گردن خشممه رهین   خشم حق مانند رحمت مستبین
غرق نورم سقفم اولدیسه خراب   روضه یم گر اولدم ایسه بوتراب
چونکه علت اولدی مخلوط غزا   اولدی شمشیری نهان ایتمک سزا
تا کا الحب لله اوله نام   هم بولم البغض لله ایله کام
جودمی حقدن عطا خواه ایلرم   ایلیسم امساک لله ایلرم
حق ایچوندر بنده امساک و عطا   اولدی هپ لله بی سهو و خطا
بی غرضدر بذل راه کبریا   صانمه کیم تقلید و تخییل و ریا
بن تحری و گماندن رسته یم   خالقک فرمانه سربسته یم
گر اوچارسم منظرم پروازگاه   قصد گشت ایتسم نمایان رسم و راه
بار بردوش اولسه منزل روشنا   بن قمر شمس اولدی باکه پیشوا
بوندن افزون خلقه سوز امر عسیر   بحر اولورمی نهره گنجایش پذیر
ایلدم گفتاری مقدار عقول   بویله در زیرا که فرمان رسول
بی غرض حرم که عدل احرار در   عبده تکلیف شهادت عاردر
شرع ایله عبده شهادت ناروا   کیم دکل مسموع ارباب قضا
گر سکا یوز بیک کوله اولسه گواه   شرع رغبت ایلمز مقدار کاه
حق یاننده بندهٔ شهوت همین   اهل رقدن اولدیدون و واپسین
خواجه دن بو بر سوز ایله حر اولور   اول ایسه حلوا ایکن اخر مر اولور
بندهٔ شهوت ایچون یوقدر خلاص   اوله مولادن مگر احسان خاص
دوشدیلر بر چاهه قعر و غوری یوق   کمسه نک اول کاره جبر و جوری یوق
کندیسن بر چاهه آتشدر که بن   هیچ اکا بولمم مناسب بر رسن
سویلدکجه بو سخن افزون اولور   دل دگل طاشلر بو سوزدن خون اولور
اولکه خون اولمز بو سوزدن سختدر   اهل غفلت اسغل و بدبختدر
خون اولور بر کون ولی بی منفعت   شمدی خون اول قیل رجای مرحمت
چون شهادت قولده نامقبولدر   عدل اودر آزاد بندهٔ غولدر

کشت ارسلناک شاهد در نذر
زانکه بود از کون او حرّ ابن حر

چونکه حرم خشم کی بندد مرا
نیست اینجا جز صفات حق درا

اندرا کازاد کردت فضل حق
زانکه رحمت داشت بر خشمش سبق

اندرا اکنون که رستی از خطر
سنگ بودی کیمیا کردت گهر

رسته از کفر و خارستان او
چون گلی بشکفته در بستان او

تو منی و من توام ای محتشم
تو علی بودی علی را چون کشم

معصیت کردی به از هر طاعتی
آسمان پیموده در ساعتی

بس خجسته معصیت کان مرد کرد
نی ز خاری بر دمد اوراق ورد

نه گناه عمر و قصد رسول
میکشیدش تا بدرگاه قبول

نی بسحر ساحران فرعونشان
میکشید و گشت دولت عونشان

گر نبودی سحرشان و آن جحود
که کشیدی شان بفرعون عنود

کی بدیدندی عصا و معجزات
معصیت طاعت شد ای قوم عصات

ناامید از خدا گردن زدست
چون گنه مانند طاعت آمدست

چون مبدل میکند او سیئات
طاعتی اش میکند رغم وشات

زین شود مرجوم شیطان رجیم
وز حسد او بطرقد گردد دو نیم

او بکوشد تا گناهی پرورد
زان گنه ما را بچاهی آورد

چون ببیندکان گنه شد طاعتی
گردد او را نامبارک ساعتی

اندر آ من در گشادم مرترا
تف زدی و تحفه دادم مرترا

مر جفا گر را چنینها می دهم
پیش پای چپ چه سان سر می نهم

پس وفا گر را چه بخشم تو بدان
گنجها و ملکهای جاودان

شاهد ارسال ایتدی رب نفع و ضر
فخر عالم اولدی چون حرّ ابن حر

چونکه حرّم عبد خشم اولمم ابد
باکه اولمشدر صفات حق سند

گل که آزاد ایلدی مولی سنی
رحمتن سبق ایتدی خشمه اول غنی

گل که اولدک شمدی محفوظ خطر
کیمیا سنگدلک ایتدی گهر

خارزار کفردن اولدک خلاص
اول گل خندان باغ اختصاص

شمدی اولدک سنده مانند علی
پس علی اولمز علینک قاتلی

معصیت رسمنده ایتدک طاعتی
آسمانگیر ایتدک اوّل ساعتی

ای خوش اول عصیان سنی اول ایتدی مرد
خاردن ایلر ظهور اوراق ورد

سوء قصد ایتدی عمر پیغمبره
اولمدی مانع قبول سروره

جمع ایدن ساحرلری فرعون ایدی
انلره معنیده عین عون ایدی

اولمسیدی سحر و انکار و جحود
جمع قوم ایتمزدی فرعون عنود

ظاهر اولمزدی عصاده معجزات
اهل ایمان اولمزیدی اول عصات

یأسی الله ایلدی گردن زده
کیم گنه طاعت اولور اندازه ده

ایلر احسانه تحول سیئات
اول اولور طاعت علی رغم الوشات

گورکه مطرود اولدی شیطان رجیم
کیم حسددن دائم اولمقده دو نیم

سعی ایدر تا ایده لم بز بر گناه
اول گناه ایده بزی محبوس چاه

چون گورر کیم اول گنه طاعت اولور
اکه اولدم بر گران ساعت اولور

گلبرو گل فتح باب ایتدم سکا
تفلکی صهبای ناب ایتدم سکا

ایلرم احسان اسائت ایدنه
سرفدا حقمه اطاعت ایدنه

پس نه احسانلر گورر اهل وفا
جاودانی گنج و املاک بقا

کفتن پیغمبر علیه السلام بگوش رکابدار امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه که کشتن علی بردست تو خواهد بودن خبرت کردم

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت علی کرم الله وجهه رکابدارینک قولاغنه سیدکگ قتلی سنک الکدن اولسه کرکدر دیو خبر ویردیکن بیاندر

من چنان مردم که با خونی خویش
نوش لطف من نشد در قهر نیش

گفت پیغمبر بگوش چاکرم
کو برد روزی ز گردن این سرم

کرد آگه آن رسول از وحی دوست
که هلاکم عاقبت بر دست اوست

او همی گوید بکش پیشین مرا
تا نیاید از من این منکر خطا

من همی گویم چو مرگ من ز تست
با قضا چون می توانم حیله جست

او همی افتد به پیشم کای کریم
مر مرا کن از برای حق دو نیم

اویله مردم بنکه کندی قاتلم
اولدی رخصتیاب عفو کاملم

بر غلامم گوشنه دیدی نبی
سیدک سن قتل ایدرسن ای غبی

وحیله ویردی خبر بی ریب و شک
عاقبت اولدر بنی قتل ایده جک

اول بکا اولدر بنی دیر دائما
گلمسون تا بندن اول منکر خطا

بن دیرم چون موتمه سنسن سبب
عبده تسلیم قضا اولدی ادب

پشکاهمده ایدوب دائم نیاز
دیر که قیل جسممده تیغک چاکساز

تا نیاید از من این انجام بد	تا نسوزد جان من بر جان خود	اولمسون انجام کارم تا که بد	نار غمله یانمسون جانم ابد
من همی گویم برو جف القلم	زان قلم بس سرنگون گردد علم	بن دیرم کیم حاصل جف القلم	ایلدی ترتیب شادی والم
هیچ بعضی نیست در جانم ز تو	زانکه اینرا من نمیدانم ز تو	ایلمم مغضوب ومبغوضم سنی	پیلمزم حاشا که بن سندن انی
آلت حقی تو فاعل دست حق	چون زنم بر آلت حق طعن ودق	آلت اولدک سن ولی فاعل اودر	کیمکه پیلمز فاعلی جاهل اودر
گفت او پس این قصاص از بهر چیست	گفت هم از حق وآن سر خفیست	دیدی اولکم پس ندر سر قصاص	بن دیدم حقدن اودر بر سر خاص
گر کند بر فعل خود او اعتراض	زاعتراض خود برویاند ریاض	فعلنه ایلرسه کندی اعتراض	اعتراضنده نمایان صد ریاض
اعتراض او را رسد بر فعل خود	زانکه در قهرست ودر لطف او احد	یوق انک حکمتلرنده عد وحد	قهر ولطفنده اودر فرد واحد
اندرین شهر حوادث میر اوست	در ممالک مالک تدبیر اوست	کائناته رب ومالک اول آله	مالک الملک ممالک اول آله
آلت خود را اگر او بشکند	آن شکسته گشته را نیکو کند	ایلر ایسه آلتی مکسور اگر	مقتضای حکمتی مسرور ایدر
رمز ننسخ آیة او ننسها	نأت خیرا در عقب میدان مها	رمز ننسخ آیة او ننسها	نأت خیرا انکته سیله پربها
هر شریعت را که حق منسوخ کرد	او گیا برد وعوض آورد ورد	هر شریعت کیم خدا نسخ ایلدی	گل بتوردی سبزه یی فسخ ایلدی
شب کند منسوخ شغل روز را	بین جمادی خرد افروز را	نسخ ایدر شب روز عالی پرتوی	بر جماد ایله ایدر عقلی قوی
باز شب منسوخ شد از نور روز	تا جمادی سوخت زان آتش فروز	ینه شب منسوخ نور روز اولور	اول جمادک حاصلی فیروز اولور
گرچه ظلمت آمد آن نوم سبات	نی درون ظلمتست آب حیات	گرچه ظلمتده اولور نوم سبات	ظلمت اما انده در آب حیات
نی در آن ظلمت خردها تازه شد	سکتهٔ سرمایهٔ آوازه شد	ظلمت اما عقل انکله تازه در	سکته هم سرمایهٔ آوازه در
که ز ضدها ضدها آید پدید	در سویدا روشنایی آفرید	ضد اولور ضد ایله مکشوف وعیان	روشنایید رسویداده نهان
جنگ پیغمبر مدار صلح شد	صلح این آخر زمان زان جنگ بد	جنگ پیغمبرله صلح اولدی پدید	هپ انک آثاری بو صلح مدید
صد هزاران سر برید آن دلستان	تا امان یابد سر اهل جهان	نیچه باشلر کسدی اول سردار دین	تا اوله باشی بو مخلوقک امین
باغبان زان می برد شاخ مضر	تا بیابد نخل قامتها وبر	قطع ایدر شاخ مضری باغبان	کسب ایدر اندن اغاجلر عز وشان
می کند از باغ دانا آن حشیش	تا نماید باغ ومیوه خرمیش	اهل ایدر طرح حشیش خار وخس	تا اوله محصول باغه دسترس
می کند دندان بد را آن طبیب	تا رهد از درد وبیماری حبیب	قلع ایدر دندان پر دردی طبیب	تا وجعدن اوله آسوده حبیب
پس زیادتها درون نقصهاست	مر شهیدانرا حیات اندر فناست	کلدی نقص ایله ترقی به ثبات	وار شهیدانه فنا ایچره حیات
چون بریده گشت حلق رزق خوار	یرزقون فرحین میشد گوار	صورتا اولدی بریده گردنی	شاد ایدر مرزوق ایدر رب غنی
حلق حیوان چون بریده شد بعدل	حلق انسان رست افزایید فضل	قطع ایدرلر گردن حیوانی گور	کسب ایدر اندن غدا انسانی گور
حلق انسان چون ببرد هین ببین	تا چه زاید کن قیاس آن برین	ایتسه راه حقده انسان ترک سر	وار قیاس ایت گور نه معنالر طوغر
حلق ثالث زاید وتیمار او	شربت حق باشد وانوار او	بشقه نعمتلر اولور پیدا اکا	قات قات احسانلر ایدر مولا اکا
حلق ببریده خورد شربت ولی	حلق از لا رسته مرده در بلی	بی گلو در نوش ایدر شربت ولی	حلقی لادن رسته فرخ هیکلی
بس کن ای دون همت کوته بنان	تا کیت باشد حیات جان بنان	بسدر ای دون همت کوته بنان	موجب افزایش جان اوله نان
زان نداری میوهٔ مانند بید	کاب رو بردی پی نان سپید	اول سببدن میوه یوق مانند بید	آب رویک بستهٔ نان سپید
گر ندارد صبر زین نان جان حس	کیمیا را گیر وزر گردان تو مس	جان حسی نانه صبر ایتمزسه گر	مسکه قیل کیمیایی کارگر

جامه شویی کرد خواهی ای فلان	رو مگردان از محلهٔ گازران
گرچه نان بشکست مر روزهٔ ترا	در شکسته بند پیچ و بر ترا
چون شکسته بند آمد دست او	پس رفو باشد یقین اشکست او
گر تو آنرا بشکنی گوید بیا	تو درستش کن نداری دست و پا
پس شکستن حق او باشد که او	مر شکسته گشته را داند رفو
آنکه داند دوخت او داند درید	هرچه را بفروخت نیکوتر خرید
خانه را ویران کند زیر و زبر	پس بیک ساعت کند معمورتر
گر یکی سر را ببرد از بدن	صد هزاران سر برآرد در زمن
گر نفرمودی قصاصی بر جنات	یا نگفتی فی القصاص آمد حیات
خود کرا زهره بدی تا او ز خود	بر اسیر حکم حق تیغی زند
زانکه داند هر کرا چشمش گشود	کان کشنده سخرهٔ تقدیر بود
هر کرا آن حکم بر سر آمدی	بر سر فرزند هم تیغی زدی
رو بترس و طعنه کم زن بر بدان	پیش دام حکم عجز خود بدان

جامه شویی ایسه قصدک ای فلان	اولمه مهجور گروه گازران
صومک ایتمش آرزوی نان شکست	وار شکسته بنده چون اول پا و دست
چون النده اولدی جبر کسر انک	جبر ایچون در کسری پس مرهمنک
گر سن ایلرسک شکسته دیر سکا	سن درست ایت وار ایسه قدرت اکا
حق ایدر اول کمسه نک کسر و شکست	کیم ایده جبر و رفویه پا و دست
دیکمکه قادر اولان یرتر نسه	چاک ایدر اما درست ایلر نیه
خانه‌یی معمار ایدر زیر و زبر	ایلر اما در عقب معمورتر
گر بدندن ایلسه بر سر جدا	اکه بیک باش حقی اجرا ایلر خدا
ویرمسه امر قصاصه گر ثبات	یا قصاصی ایتمسه ربط حیات
کیمده زهره وار ایدی کیم کندیدن	اوله عبد حکم حقه تیغ زن
کیم بیلور اهل بصیرت بی قصور	نقش تقدیر خدا در هر امور
هر کیمه اول حکم اولورسه نقش سر	کندی فرزندی اولورسه قتل ایدر
خشیت ایت بدکاره اولمه طعنه زن	عجز کی بیل پیش حکم حقده سن

تعجب کردن آدم علیه السلام از ضلالت ابلیس لعین و عجب آوردن

حضرت آدم علیه السلام ابلیسک ضلالتنه تعجب ایتدیکیدر

چشم آدم بر بلیسی کو شقیست	از حقارت و ز زیافت بنگریست
خویش بینی کرد و آمد خود گزین	خنده زد بر کار ابلیس لعین
بانگ بر زد غیرت حق کای صفی	تو نمی دانی ز اسرار خفی
پوستین را باز گونه گر کند	کوه را از بیخ و از بن بر کند
پردهٔ صد آدم آن دم بر درد	صد بلیس نو مسلمان آورد
گفت آدم توبه کردم زین نظر	اینچنین گستاخ نندیشم دگر
یا رب این جرأت ز بنده عفو کن	توبه کردم تو مگیرم زین سخن
یا غیاث المستغیثین اهدنا	لا افتخار بالعلوم و الغنا
لا تزغ قلبا هدیت بالکرم	و اصرف السوء الذی جف القلم
بگذران از جان ما سوء القضا	وا مبر ما را از اخوان صفا
تلخ تر از فرقت تو هیچ نیست	بی پناهت غیر پیچا پیچ نیست
رخت ما هم رخت ما را راهزن	جسم ما مر جان ما را جامه کن
دست ما چون پای ما را میخورد	بی امان تو کسی جان چون برد
ور برد جان زین خطرهای عظیم	برده باشد مایهٔ ادبار و بیم
زانکه جان چون واصل جانان نبود	تا ابد با خویش کور است و کبود

چشم آدم اولدی ابلیسه دوچار	نظرهٔ تحقیر و طعن اولدی مدار
صورت عجب اطاعت در کمین	ایتدی طعن کار ابلیس لعین
بر ندا اکلدیکه حقدن ای صفی	سن دکلسن واقف سر خفی
گر جمالم ایده اظهار جلال	محو اولور قهر جلالمدن جبال
چاک اولوب صد پردهٔ آدم حذر	نیچه یوز ابلیسی نو مسلم ایدر
دیدی آدم توبه اولسون یا اله	ایتمیم گستاخ انکار و نگاه
جرأتن عفو ایت قولک یا رب مدد	توبه ایتدم باب عفوک قیلمه سد
یا غیاث المستغیثین ایله داد	فضلکه محتاجدر جمله عباد
قلبی میل غیریدن محفوظ قیل	سوء حالی صرف ایدوب محظوظ قیل
جانی قیل وارستهٔ سوء القضا	ایلمه مهجور یاران صفا
هیچ یوقدر فرقتکدن تلختر	وای اکا کیم عصمتکدن یوق اثر
رختمز در رخت بختنک رهزنی	جسممز در هم ده جانک دشمنی
دست و پایک کیم سر و سامانی یوق	کمسه‌نک سنسز خلاصه جانی یوق
جانی فرضا ایتسه تخلیص خطر	بیم و ادبار ایلر ایراث کدر
چونکه بر جان واصل جانان دکل	اکه راحت قابل امکان دکل

چون تو ندهی راه جانخود برده کیر — جان که بی تو زنده باشد مرده کیر
کر تو طعنه میزنی بر بندکان — مر ترا آن میرسد ای کامران
ور تو ماه و مهر را کویی جفا — ور تو قد سرو را کویی دوتا
ور تو چرخ و عرش را خوانی حقیر — ور تو کان و بحر را کویی فقیر
آن بنسبت با کمال تو رواست — ملك اکمال فناها مر تراست
که تو پاکی از خطر و ز نیستی — نیستانرا موجد و مغنیستی
انکه رویانید داند سوختن — زانکه چون بدرید داند دوختن
می بسوزد هر خزان مر باغرا — باز رویاند کل صباغ را
کای بسوزیده برون آ تازه شو — بار دیکر خوب و خوب آوازه شو
چشم نرکس کور شد بازش بساخت — حلق نی ببرید و بازش مینواخت
ما چو مصنوعیم و صانع نیستیم — جز زبون و جز که قانع نیستیم
ما همه نفسی و نفسی میزنیم — کر نخوانی ما همه آهرمنیم
زان ز آهرمن رهیدستیم ما — که خریدی جان ما را از عما
تو عصاکش هر کرا که زندکیست — بی عصا و بی عصاکش کور چیست
غیر تو هر چه خوشست و ناخوشست — آدمی سوزست و عین آتشست
هر کرا آتش پناه و پشت شد — او مجوسی کشت و هم زردشت شد
کل شیء ما خلا الله باطل — انّ فضل الله غیم هاطل

جانه ایتمزسنك مدد پژمرده در — جانکه سنسز زنده اولدی مرده در
قوللره سندن ثواب و کر عقاب — ساکه لایق کیم سنك امر و خطاب
هپ سنك بی تاب ایدر مهر و مهی — خشیتکدن خمشده سرو سهی
عرش و چرخی عزتك ایلر حقیر — بحر و کانی قدرتك ایلر فقیر
چونکه سندن امر و فضل وجود اولور — ناقصان کامل عدم موجود اولور
سنکه یوقلقدن منزهسن مدام — یوق اولور موجود امرکله تمام
اولکه ایجاد ایتدی اعدامن ییلور — نقض ایدن پعسرت ابرامن بیلور
محو اولور فصل خزانده باغلر — صکره پر ازهار باغ و راغلر
نو بنو ملكِ عدمدن رونما — اندن افزونتر اولور نشو و نما
چشم نرکس کور ایکن بینا اولور — بی کلو نیلر ینه کویا اولور
بز سنك مصنوعکز صانع دکل — امره کیم راضی دکل قانع دکل
جمله مز نفسی و وا نفسی دیرز — بز کیمز یا بزنه کاره قادر رز
اهرمندن سن بزی قیلدك خلاص — ویردك احسانکله لطف اختصاص
جمله یه ویردك هدایتله کمال — بی عصا اعمی ایچون خود یوق مجال
هر نه سندن غیری جاه و خار در — روح انسانی یه عین نار در
هر کیمه آتش پناه و پشت اولور — هم مجوسیدر او هم زردشت اولور
ماسوای حقده بطلان و قصور — ابر فضل حقده در باران نور

بازکشتن بحکایت علی کرّم الله وجهه و مسامحت کردن او با خونیٔ خویش

حکایت علی یه کرّم الله وجهه رجوع و کندی خونینه مسامحه سن بیاندر

باز رو سوی علی و خونیش — وان کرم با خونی و افزونیش
کفت دشمنرا همی بینم بچشم — روز و شب بروی ندارم هیچ خشم
زانکه مرکم همچو من خوش آمدست — مرک من در بعث چنك اندر زدست
مرک بی مرکی بود ما را حلال — برك بی برکی بود ما را نوال
ظاهرش مرک و بباطن زندکی — ظاهرش ابتر نهان پایندکی
در رحم مادر جنین را رفتنست — در جهان او را ز نو بشکفتنست
چون مرا سوی اجل عشق و هواست — نهی لا تلقوا بایدیکم مراست
زانکه نهی از دانهٔ شیرین بود — تلخ را خود نهی حاجت کی شود
دانهٔ کش تلخ باشد مغز و پوست — تلخی و مکروهیش خود نهی اوست
دانهٔ مردن مرا شیرین شدست — بل هم احیاء پی من آمدست

کل ینه نقل علی و قاتله — لطف ایدن خونینه کرّاتله
دیدیکم دائم کورر کن قاتلم — هیچ اکا خشم ایلمز قطعا دلم
موت اولور کندم کبی باکه عزیز — کیم اولور موت ایله بعث شوق خیز
مرک بی مرک اولدی عشاقه حلال — ترك سر در عبد مشتاقه نوال
ظاهرا موت اولدی باطنده حیات — صورتا محو اولدی باطنده ثبات
رحم مادردن سفر ایلر جنین — منزل نودر اکا صحن زمین
بنده وار در سوی موته چون هوا — اولدی لا تلقوا بایدیکم بکا
نهی البت اولدی شیرینه نظر — تلخ ایچون یوق حاجت نهی و حذر
دانه کیم تلخ اوله انده مغز و پوست — انده تلخی نهی اولور بی نهی دوست
دانه سی موتك که لذتدر بکا — بل هم احیاء بشارتدر بکا

اقتلونی یا ثقاتی لائما   انّ فی قتلی حیاتی دائما
انّ فی موتی حیاتی یا فتی   کم افارق موطنی حتی متی
فرقتی لولم تکن فی ذا السکون   لم یقل انا الیه راجعون
راجع آن باشد که باز آید بشهر   سوی وحدت آید از تفریق دهر

قتلمی لوم ایله ایلک ای ثقات   اولدی قتلمده بنم زیرا حیات
ای جوان موت ایله درعشاق حی   فرقت وهجران مسکن تا بکی
اولمسیدی فرقتم بونده سکون   پس نذر انا الیه راجعون
رجعت اولدر عودت شهر ایده یز   وصل ایله ترک غم دهر ایده یز

افتادن رکابدار هر بار پیش علی کرّم الله وجهه کای امیرالمؤمنین
مرا بکش وازین قضا برهان

هر بار پیشگاه علی کرّم الله وجهه ده رکابدار مذکور بنی اولدر
وبو قضادن بنی خلاص ایت دیو نیاز یدر

باز آمد کای علی زود م بکش   تا نبینم آن دم ووقت ترش
من حلالت میکنم خونم بریز   تا نبیند چشم من آن رستخیز
کفتم ار هر ذرّهٔ خونی شود   خنجر اندر کف بقصد تو رود
یک سر مو از تو نتواند برید   چون قلم بر تو چنان خطی کشید
لیک بی غم شو شفیع تو منم   خواجهٔ روحم نه مملوک تنم
پیش من این تن ندارد قیمتی   بی تن خویشم فتی ابن الفتی
خنجر وشمشیر شد ریحان من   مرک من شد بزم ونرکستان من
انکه او تن را بدین سان پی کند   حرص میری وخلافت کی کند
زان بظاهر کوشد اندر جاه حکم   تا امیران را نماید راه حکم
تا امیری را دهد جانی دکر   تا دهد نخل خلافت را ثمر

ینه کلدی دیدی اولدر یا علی   اولمسون بندن بو کار بد جلی
بن سکا قانم حلال ایتدم حلال   کلمسون بندن بو فعل بد مآل
بن دیدم هر ذرّه خونی اولسه کر   الده خنجر قتلکه قصد ایتسلر
بر سر مو سا که ویرمزلر الم   چون ازلدن بویله یازمشدر قلم
لیک غم چکمه شفیعم سا که بن   مالک روحم دکل مملوک تن
بو وجودک یوق یانمده قیمتی   جسم ایله ایمز جوانمرد الفتی
خنجر وشمشیر اولور ریحان بکا   موت صوری اولدی نرکستان بکا
اولکه جسمن ایده بویله پر تعب   بلکه حاشا ایده حرص وطلب
دعوئ حکم خلافتدن مراد   بکاره تعلیم فضل عدل وداد
کیم اولوب جاه امارت معتبر   تا اوله نخل خلافتده ثمر

بیان انکه فتح طلبیدن پیغمبر صلی الله علیه وسلم مکه را وغیر مکه را
جهت دوستئ ملک دنیا نبود چونکه فرموده است الدنیا
جیفة بلکه بامر بود

حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم مکهٔ مکرّمه وسائرلرینک فتحنه
طالب اولدقلری حب ملک دنیا جهتندن اولمیوب امر الهی یه منوط
ایدیکنی بیاندر که حدیث شریفلرنده الدنیا جیفة وارد اولمشدر

جهد پیغمبر بفتح مکه هم   کی بود در حب دنیا متهم
انکه او از مخزن هفت آسمان   چشم ودل بربست روز امتحان
از پی نظارهٔ او حور وجان   پرشده آفاق هر هفت آسمان
خویشتن آراسته از بهر او   خود ورا پروای غیر دوست کو
آنچنان پرکشته از اجلال حق   که درو هم ره نیابد آل حق
کفت مازاغیم همچون زاغ نی   مست صباغیم مست باغ نی
چونکه مخزنهای افلاک وعقول   چون خسی آمد بر چشم رسول
پس چه باشد مکه وشام وعراق   که نماید او نبرد واشتیاق
آن کمان بروی ضمیر بد کند   کو قیاس از جهل وحرص خود کند

همت ایتدی مکه فتحنده نبی   حب دنیا صانمه حاشا مطلبی
اولکه معروضی ایکن هفت آسمان   اولدی استغناده روز امتحان
باقمغه ارواح وحوراردن اکا   پرایدی اطراف اطباق سما
کندیه ویرمشدی جمله زیب وزین   ماسوادن اول ایدردی حفظ عین
قلبی مملو حق ایله بی ریب وشک   یوق ملائکه رسلدن مشترک
اول مکحل چشم مازاغ البصر   ماسوای حقه ایمزدی نظر
بونجه محصولات افلاک وعقول   اولمز ایکن لایق عین رسول
پس نذر کیم مکه وشام وعراق   اوله قلبنده کمین اشتیاق
کمسه حقنده کمان ایمز مکر   جهل وحرص اهلی ایدر ایلرسه کر

آبكينهٔ زرد چون سازی نقاب   زرد بينی جمله نور آفتاب
بشكن آن شيشهٔ كبود و زرد را   تا شناسی كرد را و مرد را
كرد فارس كرد سر افراشته   كرد را تو مرد حق پنداشته
كرد ديد ابليس و كفت اين فرع طين   چون فزايد بر من آتش جبين
تا تو می بينی عزيزان را بشر   دانكه ميراث بليس است آن نظر
كر نه فرزند بليسی ای عنيد   پس بتو ميراث آن سك چون رسيد
من نيم سك شير حقم حق پرست   شير حق آنست كز صورت برست
شير دنيا جويد اشكاری و برك   شير عقبی جويد آزادی و مرك
چونكه اندر مرك بيند صد وجود   همچو پروانه بسوزاند وجود
شد هوای مرك طوق صادقان   كه جهودان را بد اين دم امتحان
در نبی فرمود كای قوم يهود   صادقانرا مرك باشد كنج و سود
همچنانكه آرزوی سود هست   آرزوی مرك مردن زان بهست
ای جهودان بهر ناموس كسان   بكذرانيد اين تمنا بر زبان
يك جهودی اين قدر زهره نداشت   چون محمد اين علم را برفراشت
كفت اكر رانند اينرا بر زبان   يك يهودی خود نماندی در جهان
پس يهودان مال بردند و خراج   كه مكن رسوا تو ما را ای سراج
اين سخن را نيست پايانی بديد   دست با من ده چو چشمت دوست ديد
اندر آ در كلستان از مزبله   چونكه در ظلمت بديدی مشعله
بی توقف زود تر در نه قدم   زين چه بی بن سوی باغ ارم

شيشهٔ زرد اولسه چشمكده نقاب   زرد اولور با قد قچه نور آفتاب
قيل شكسته اول كبود و زردی سن   ايده سن تا فرق كرد و مردی سن
كرد راه ايچنده مرد شهسوار   مرد حق ظنكده كويا اول غبار
كوردی بر تو زديدی شيطان لعين   هيچ اولورمی ناردن افضل بو طين
اوليايه كيم ايده آلچق نظر   وارث ابليس اولور اشته خبر
اولمسه فرزند ابليس عنيد   اولمزيدی وارث كلب پليد
شير حقم بن ديدی اول ببر حق   نفسنه غالب اولانذر شير حق
شير دنيا طالب صيد و شكار   شير مولا تارك نقش و نكار
چون كورر موتيله در نور شهود   ايلر اول پروانه وش محو وجود
ميل موت اولدی شعار صادقان   كيم يهود اولدی انكله امتحان
ديدی حق قرآنده ای قوم يهود   اهل صدقه موت اولور پر نفع و سود
سود و نفعه شويله كيم وار آرزو   موته صرف ايتاندن افضل اولدی بو
ای جهودان ايليوب ناموس و عار   قولكزده باری اولسون بو شعار
برجهودك اولمدی بو زهره سی   كيم اوله امر نبيدن بهره سی
ديدی ايتسيدی بو نطقی كر يهود   قالمزيدی بو جهانده هيچ جهود
پس يهوديلر ويروب مال و خراج   ديديلر ايتمه بزی رسوا مزاج
حدی يوق پايانی يوق در بو سوزك   باكه آل ويركوردی چون يار يكوزك
عزم كلزار ايت يتر بو مزبله   چونكه ظلمتده كورندی مشعله
بی توقف ايله تعجيل قدم   چاهی كچ قيل كشت كلزار ارم

كفتن امير المؤمنين علی كرم الله وجهه با قرين خود كه چون خدو انداختی در روی من نفس من جنبيد و اخلاص عمل نماند مانع كشتن تو آن بود

امير المؤمنين علی كرم الله وجهه قرين مغلوبه سن يوزيمه تفل اندازا ولدك اخلاص عمله غليان نفس مختلط اولمغله سنی قتله مانع اولدی ديو جوابيدر

كفت امير المؤمنين با آن جوان   كه بهنكام نبرد ای پهلوان
چون خدو انداختی بر روی من   نفس جنبيد و تبه شد خوی من
نيم بهر حق شد و نيمی هوا   شركت اندر كار حق نبود روا
تو نكاريدهٔ كف مولی ستی   آن حقی كردهٔ من نيستی
نقش حق را هم بامر حق شكن   بر زجاجهٔ دوست سنك دوست زن
كبر اين بشنيد و نوری شد پديد   در دل او تا كه زناری بريد
كفت من تخم جفا می كاشتم   من ترا نوعی دكر پنداشتم

ديدی اول شخصه امير المؤمنين   وقت جنك ای پهلوان پهلكيم همين
چونكه اولدك رويمه سن تف زده   اولدی كينه نفس بی اندازه ده
اولدی صدق نيته طاری هوا   شركت اولمز كار حقده خود روا
سنكه صنع حق ايله مصنوع سن   نفس ايچون قتل اولمدن ممنوع سن
خلقه خالق امريدر جاری اولن   بی اجازت كمسه اولمز طعنه زن
كبر ايشتدی بو سوزی برق اوردی نور   قطع زنار ايتدی قلبندن ظهور
ديدی حيفا جهلله بن نيلدم   بن سنی نوع دكر ظن ايلدم

تو ترازوی احد خو بودهٔ　بل زبانهٔ هر ترازو بودهٔ
تو تبار و اصل و خویشم بودهٔ　تو فروغ شمع کیشم بودهٔ
من غلام آن چراغ چشم جو　که چراغت روشنی پذرفت ازو
من غلام موج آن دریای نور　که چنین گوهر برآرد در ظهور
عرضه کن بر من شهادت را که من　مر ترا دیدم سرافراز زمن
قرب پنجه کس ز خویش و قوم او　عاشقانه سوی دین کردند رو
او بتیغ حلم چندین حلق را　وا خرید از تیغ چندین خلق را
تیغ حلم از تیغ آهن تیزتر　بل ز صد لشکر ظفر انگیزتر
ای دریغا لقمهٔ دو خورده شد　جوشش فکرت ازان افسرده شد
گندمی خورشید آدم را کسوف　چون ذنب شعشاع بدری را خسوف
اینت لطف دل که از یک مشت گل　ماه او چون میشود پروین گسل
نان که معنی بود خوردش سود بود　چونکه صورت گشت انگیزد جحود
همچو خار سبز کاشتر می خورد　زان خورش صد نفع و لذت میبرد
چونکه آن سبزیش رفت و خشک گشت　چون همانرا میخورد اشتر ز دشت
می دراند کام و لنجش ای دریغ　کانچنان ورد مربی گشت تیغ
نان چو معنی بود بود آن خار سبز　چونکه صورت شد کنون خشکست و گبز
تو بدان عادت که او را پیش ازین　خورده بودی ای وجود نازنین
بر همان بو میخوری این خشک را　بعد ازان کامیخت معنی با ثری
گشت خاک آمیز و خشک و گوشت بر　زان گیاه اکنون بپرهیز ای شتر
سخت خاک آلود می آید سخن　آب تیره شد سر چه بند کن
تا خدایش باز صاف و خوش کند　آنکه تیره کرد و هم صافش کند
صبر آرد آرزو را نی شتاب　صبر کن والله اعلم بالصواب

عدل و داده حضرتک میزان ایمش　بلکه میزانه صداقت خوان ایمش
والدیمدن مکر افزون بکا　سن ایمشن تربیتکار هدی
بنده سی یم اول چراغک بیدروغ　کیم چراغک اوله اندن پرفروغ
چاکر ایمزمی بنی اول بحر نور　بویله بر گوهر ایده اندن ظهور
قیل بکا عرض شهادت کیم سنی　کوردم ابنای زمانک احسنی
اللی مقدار اهل بیتندن انک　بنده سی اولدی بو دین روشنک
تیغ حلم ایله او ذات روشنا　بو قدر مخلوقه اولدی رهنما
تیغ حلمی تیغ آهندن حدید　کیم ظفر یوز لشکره اندن بدید
یمش ایدی ایکی لقمه داد داد　جوش فکره کلدی اندن انجماد
مهر آدم بولدی کندمدن کسوف　بدرنه همچون ذنب ویردی خسوف
اشته لطف قلبی کور بر قبضه کل　ماه ایکن نوروندن ایتدی منفصل
نانکه معنی فیض ایده اول سود اولور　قالسه صورتده صفا مسدود اولور
خار سبزی کیم شترایلر غدا　لذت و نفعه بولور راه هدی
کتمسه اتا خضرت اولسه خشک خار　اندن اشتر اولسه کاهی طعمه خوار
زخم اولور کام و دهانه ای دریغ　کل مربا سنده اولمق نیش و تیغ
نانکه معنیدار اوله اول سبز اولور　صورته حصر اولسه خشک و گبز اولور
بوندن اول عادتا نان گزین　کیم غدا اولدی سکا ای نازنین
خار خشکی اول امیدا یتدی غدا　اولدی خاک آلوده معنی ابتدا
اولدی خاک آمیز خار خشک و تیز　ای شتر پرهیز ایدوب ایله گریز
ساکت اول سوز پرغبار و خیره در　چاهی بند ایت آبی زیرا تیره در
حق انی تاپاک اوصاف ایلیه　اولکه تیره ایلدی صاف ایلیه
صابر اول مقصود که ایتمه شتاب　ایله صبر الله اعلم بالصواب

تم الجزء الاول بعونه تعالی

بسم الله الرحمن الرحيم

دقیقه شناس لفظ و معنا محمد جلال الدین مولانا قدّس الله سرّه العزیز و جعلنا من اهل الفهم والتمییز مثنوی شریفنك
افتتاح جلد ثانیسنده بقیهٔ کتابك ایکی سنه مقداری ترك و تأخرنده مدغم و مضمر اولان حکمت بیاننه سرآغاز ایدوب دیرکه

بیان بعضی از حکمت تأخیر این مجلد دوم که اگر جملهٔ حکمت الهی بنده را معلوم شود در فواید آن کار بنده ازان کار
فرو ماند و حکمت بی پایان حق ادراك او را ویران کند و بدان کار نپردازد پس حق تعالی شمهٔ ازان
حکمت بی پایان مهار بینیٔ او سازد و او را بدان کار کشد که اگر او را ازان فائده هیچ خبر نکند هیچ نجنبد
زیرا جنبانندہ از بهرهای آدمیانست که از بهر این مصلحت کنیم و اگر حکمت آن بروی فرو ریزد هم نتواند
جنبیدن چنانکه اگر در بینیٔ شتر مهار نبود نرود و اگر سخت بزرگ بود هم نرود و فرو خسبد ❁ وان من شیٔ
الّا عندنا خزائنه و ما ننزّله الّا بقدر معلوم ❁ خاك بی آب کلوخ نشود و چون آب بسیار بود هم کلوخ
نشود ❁ والسماء رفعها و وضع المیزان ❁ بمیزان دهد هر چیزی را نه بی حساب و بی میزان الّا کسانیرا که از عالم
خلق مبدّل شده اند ❁ و یرزق من یشاء بغیر حساب ❁ کشته اند و من لم یذق لم یدر (بیت) پرسید
یکی که عاشقی چیست ❁ گفتم که چو من شوی بدانی ❁ عشق محبت بی حسابست جهت آنکه گفته اند که صفت
حقست بحقیقت و نسبت او به بنده مجازست یحبهم تمامست و یحبونه کدامست والحمد لله رب العالمین

ترجمهٔ دیباجه

بو ایکنجی جلدک حکمت تأخیرندن بعض پیانده درکه اکر بر فعلک ضمننده اولان حکمت الهیه نک جمله سی
بر قوله معلوم اولسه بندهٔ ضعیف اول کاردن عاجز اولوردی و حقک سبحانه و تعالی بی پایان اولان حکمت
جلیله سی عبدک فهم و ادراکنی خراب ایدوب کمال حیرتندن اول کاره اشتغال ایتمز ایدی پس حق سبحانه و تعالی
اول حکمت بی پایاندن شمهٔ واحده یی اول عبدک یدیٔ اختیارنه مهار اعتبار ایدوب عازم اولدیغی فعلک
اتمامنه سوق ایدر که اکر ضمن کارده فائده تامادن بیخبر اولسه قطعا سعی و حرکته رغبتی و اتمام عمله همتی قالمز زیرا
محرکِ حقیقی اول مصلحتی نفع و نصیب آدمیانه وسیلهٔ نظام قیلمشدر و اکر فعل مذکورک متضمن اولدیغی حکمتک
جملهٔ آثاری بنده یه منصب و منکشف اولهینه کمال حیرتدن حرکته مجالی قالمز شویله که اکر دوه نک بورننده
یولاری اولمیه راه مقصوده مناق اولمز و اکر یولار زیاده یوک اولورسه ینه مانع رفتاری اولوب حسن
اتفاق اولمز ❁ وان من شیئ الا عندنا خزائنه وما ننزله الا بقدر معلوم ❁ مفهوم آیت جلیله بو درکه اشیادن
شیئ واحد یوقدر الا آنک خزینه لری بزم حول و قوتمزده و ارادت و قدرتمزده در و اول شیئی بز خزائن قدرتدن
تنزیل ایتمزز الا بر موجب حکمت و مشیت مقدار معلوم ایله اعطا و احسان ایدرز طپراق صو ایله امتزاج سز
کرپچ اولمز و صو حد معلومدن افزون اولسه ینه صورت بولمز ❁ والسماء رفعها ووضع المیزان ❁ حکم بیچون
جل شانه مقتضای حکمت مرضیه سی اوزره عباده هر نسنه یی میزان و مقدار ایله احسان ایدوب
حوصلهٔ استعداده ناموافق بیحساب و بی میزان ویرمز الا شول کمسه لره میزان و حسابسز ویررکه
عالم خلقدن متبدل اولمش اوله لر یعنی صورت بشریتلری سیرت ملکیت ایله متحد اولوب
❁ ویرزق من یشاء بغیر حساب ❁ موهبهٔ علیه سی استعطاسنه مستعد اوله لر و من لم یذق
لم یدر (بیت) پرسید یکی که عاشقی چیست ❁ کفتم که چو من شوی بدانی ❁ عشق حد
و پایان قبول ایتمین محبت کامله دن عبارتدر بو وجهله جملهٔ صفات قدسیه دن
شمار اولنمشدر که محبت بیحساب حقیقتده خالق بی زواله مخصوص اولوب
بنده یه نسبتی علی سبیل المجاز در زیرا محبت حق قدیم و محبت بنده
محدث و عدیمدر نظم کریمده واقع یحبهم خبر پر عبری که
مستوجب تمام مدعادر عاطفهٔ یحبونهم مفهوم معطوف
علیهه نسبت نیجه مرتبط رابطهٔ استوا اولور
والله اعلم بالصواب

بسم الله الرحمن الرحیم

مدّتی این مثنوی تأخیر شد   مهلتی بایست تا خون شیر شد
تا نزاید بخت تو فرزند نو   خون نگردد شیر شیرین خوش شنو
چون ضیاء الحق حسام الدّین عنان   بازگردانید ز اوج آسمان
چون بمعراج حقایق رفته بود   بی بهارش غنچها ناکفته بود
چون ز دریا سوی ساحل بازگشت   چنگ شعر مثنوی با ساز گشت
مثنوی که صیقل ارواح بود   بازگشتش روز استفتاح بود
مطلع تاریخ این سودا و سود   سال اندر ششصد و شصت و دو بود
بلبلی زین جا برفت و بازگشت   بهر صید این معانی بازگشت
ساعد شه مسکن این باز باد   تا ابد بر خلق این در باز باد
آفت این در هوا و شهوتست   ورنه اینجا شربت اندر شربتست
این دهان بربند تا بینی عیان   چشم بند آن جهان حلق و دهان
ای دهان تو خود دهانهٔ دوزخی   وی جهان تو بر مثال برزخی
نور باقی پهلوی دنیای دون   شیر صافی پهلوی جوهای خون
چون درو گامی زنی بی احتیاط   شیر تو خون میشود از اختلاط

مثنوی تأخیر اولندی بر زمان   مهلت استر خون اوله شیر روان
تا طوغمز ابراوغل بخت فزون   اولمدی تحویل شیر صافه خون
چون ضیاء الحق حسام الدین عیان   آسماندن ایلدی صرف عنان
عزم معراج حقایق ایتدی پس   غنچه لرده بی بهار اولمز نفس
ساحله دریادن اولدی دسترن   چنگ شعر مثنوی بولدی دوزن
مثنویکم صیقل ارواح ایدی   عودت اندن روز استفتاح ایدی
مطلع تاریخید ر فرخنده فال   التیوز التمش ایکیدر یعنی سال
بلبل ایکن کیتدی کلدی شاهباز   بو معانی صیدنه پروازساز
ساعد شه اوله بو بازه مأب   تا ابد مفتوح اوله خلقه بو باب
پیل هوا شهوت بو بابک آفتی   یوخسه بحد و عدد در شربتی
اول دهن بسته تماشا قیل عیان   چشم بند اولدی اکا زیرا دهان
ای دهن سنسن سبب خود دوزخه   ای جهان سن رهنماسن برزخه
نور باقی دهر دون قربنده در   شیر صافی جوی خون قربنده در
انده کیم باصدک قدم بی احتیاط   شیر صافک خون ایدر بد اختلاط

یک قدم زد آدم اندر ذوق نفس	شد فراق صدر جنت طوق نفس	برقدم آدمه اولدی نفسه ذوق	نفس ایچون هجران جنت اولدی طوق
همچو دیو از وی فرشته می گریخت	بهر نانی چند آب چشم ریخت	ایتدیلر اندن ملائک احتراز	دانه دن اولدی نیچه دم گریه ساز
گرچه یک مو بد گنه کو جسته بود	لیک آن مو در دو دیده رسته بود	گرچه انک زله سی برقیل قدر	برقیل اما ایکی گوزده جلوه گر
بود آدم دیدهٔ نور قدیم	موی در دیده بود کوه عظیم	اولدی آدم دیدهٔ نور قدیم	دیده ده برموی اولور کوه عظیم
گر در آن آدم بکردی مشورت	در پشیمانی نگفتی معذرت	انده آدم ایلسیدی مشورت	اکه اولمزدی ندامت معذرت
زانکه با عقلی چو عقلی جفت شد	مانع بد فعلی و بد گفت شد	چونکه برعقل ایله عقلک یار اولور	مانع بدفعل و بدگفتار اولور
نفس با نفس دگر چون یار شد	عقل جزئی عاطل و بیکار شد	نفس نفس آخره چون یار در	عقل جزئی عاطل و بیکار در
چون ز تنهایی تو نومیدی شوی	زیر سایهٔ یار خورشیدی شوی	کنج وحدتده چو سن ناهیدسن	سایهٔ دلدارده خورشیدسن
رو بجو یار خدایی را تو زود	چون چنین کردی خدا یار تو بود	ایله مرد حقی یار و رهبرک	چونکه طالبسن خدا دریاورک
آنکه در خلوت نظر بر دوختست	آخر آنرا هم زیار آموختست	اولکه خلوتده اولور بسته نظر	بیل انی هم یار جان تعلیم ایدر
خلوت از اغیار باید نه زیار	پوستین بهر دی آمد نه بهار	خلوت اغیار لازم صانمه یار	قیش لباسیدر نه حاجتدر بهار
عقل با عقل دگر دوتا شود	نور افزون گشت و ره پیدا شود	عقل عقل غیر ایله همراه اولور	شعله افزون اولسه یول ظاهر اولور
نفس با نفس دگر خندان شود	ظلمت افزون گشت و ره پنهان شود	نفس کیم برنفس ایله یاران اولور	ظلمت افزون اولدی یول پنهان اولور
یار چشم تست ای مرد شکار	از خس و خاشاک اورا پاک دار	یار چشمک اولدی ای مرد شکار	چشمکی قیل حفظه بذل اقتدار
هین بجاروب زبان گردی مکن	چشم را از خس ره آوردی مکن	اولمه گردافشان جاروب زبان	خار و خسله چشمکه ویرمه زیان
چونکه مؤمن آینهٔ مؤمن بود	روی او ز آلودگی ایمن بود	چونکه مؤمن مؤمنه آیینه در	صاف و محفوظ غبار کینه در
یار آیینه ست جانرا در حزن	در رخ آیینه ای جان دم مزن	یار کیم مرآت جاندر هر نفس	الحذر جلب کدر ایلر نفس
تا نپوشد روی خود را در دمت	دم فرو خوردن بباید هر دمت	تا نفسدن ایتمسون روین نهان	اندن ایت حفظ نفس سن هرزمان
کم ز خاکی چونکه خاکی یار یافت	از بهاری صد هزار انوار یافت	خاکدن کمترمیسن کیم خاکی یار	ایتمده پرزیب نقش نوبهار
آن درختی کو شود با یار جفت	از هوای خوش ز سر تا پا شکفت	اول شجر کیم یار ایله هم لخت اولور	یاری یار ایله عالی بخت اولور
در خزان چون دید او یار خلاف	در کشید او رو و سر زیر لحاف	چون خزان فصلن گورر یار خلاف	اندن ایلر طلعتن زیر لحاف
گفت یار بد بلا آشفتنست	چونکه او آمد طریقم خفتنست	دیدی یار بد بلادر عالمه	اختفا لازمدر اندن آدمه
پس بخسبم باشم از اصحاب کهف	به ز دقیانوس آن محبوس لهف	پس گیرر کدر خواب چون اصحاب کهف	دفع دقیانوسه خوشدر خواب کهف
یقظه شان مصروف دقیانوس بود	خوابشان سرمایهٔ ناموس بود	خوف دقیانوس حال اشتباه	اهل کهفه خواب ایدی حفظ اله
خواب بیداریست چون با دانشست	وای بیداری که با نادان نشست	نوم عالمدر تیقظ بی گمان	وای او بیدار اوله یار جاهلان
چونکه زاغان خیمه بر بهمن زدند	بلبلان خامش شدند و تن زدند	چون شتاده زاغلر پرجوش اولور	عزلت ایلر بلبلان خاموش اولور
زانکه بی گلزار بلبل خامشست	غیبت خورشید بیداری کشست	بلبله گلشنسز اولمز آب و تاب	کیم غروب شمس ایدر ایراث خواب
آفتابا ترک این گلشن کنی	تا که تحت الارض را روشن کنی	ای گونش سن ترک گلشن ایلدک	تا که تحت الارضی روشن ایلدک
آفتاب معرفت را نقل نیست	مشرق او غیر جان و عقل نیست	آفتاب معرفتده یوق غروب	اکه مشرق عقل و ارواح و قلوب
خاصه خورشید کمالی زان سریست	روز و شب کردار او روشنگریست	باخصوص اوله او خورشید کمال	کیم ضیاسی روز و شب نور جمال

مطلع شمس آی کراسکندری
بعد ازان هر جا روی مشرق شود
حس خفاشت سوی مغرب دوان
راه حس راه خرانست ای سوار
پنج حسی هست جز این پنج حس
اندران بازار کاهل محشرند
حس ابدان قوت ظلمت میخورد
ای ببرده رخت حسها سوی غیب
ای صفاتت آفتاب معرفت
گاه خورشید و گهی دریا شوی
تو نه این باشی نه آن در ذات خویش
روح با علمست و با عقلست یار
از تو ای بی نقش با چندین صور
که مشبه را موحد می کند
که ترا گوید ز مستی بو الحسن
گاه نقش خویش ویران میکند
چشم حس را هست مذهب اعتزال
سخرهٔ حسند اهل اعتزال
هر که در حس ماند او معتزلیست
هر که بیرون شد ز حس سنی ویست
گر بدیدی حس حیوان شاه را
گر نبودی حس دیگر مر ترا
پس بنی آدم مکرم کی بدی
نامصور یا مصور گفتنت
نامصور یا مصور پیش اوست
گر تو کوری نیست بر اعمی حرج
پردهای دیده را داروی صبر
آینهٔ دل چون شود صافی و پاک
هم ببینی نقش وهم نقاش را
چون خلیل آمد خیال یار من

بعد ازان هر جا روی نیکو فری
شرقها بر مغربت عاشق شود
حس درپاشت سوی مشرق روان
ای خرانرا تو مزاحم شرم دار
آن چو زر سرخ وین حسها چو مس
حس مسرا چون حس زر کی خرند
حس جان از آفتابی می چرد
دست چون موسی برون آور ز جیب
و آفتاب چرخ بندیک صفت
گاه کوه قاف و گه عنقا شوی
ای فزون از وهمها وز پیش پیش
روح را با تازی و ترکی چه کار
هم مشبه هم موحد خیره سر
که موحد را صور ره میزند
یا صغیر السن یا رطب البدن
از پی تنزیه جانان می کند
دیدهٔ عقلست سنی در وصال
خویشرا سنی نمایند از ضلال
گرچه گوید سنیم از جاهلیست
اهل بینش چشم عقل خوش پیست
پس بدیدی گاو و خر الله را
جز حس حیوان ز بیرون هوا
کی بحس مشترک محرم شدی
باطل آمد بی ز صورت رفتنت
کو همه مغزست و بیرون شد ز پوست
ورنه رو کالصبر مفتاح الفرج
هم بسوزد هم بسازد شرح صدر
نقشها بینی برون از آب و خاک
فرش دولت را وهم فراش را
صورتش بت معنی او بت شکن

مطلع شمسه گل اسکندر ایسک
صکره مشرقدرسکا هر رهگذر
حس خفاشک اولور غربه دوان
حس یولی راه خراندر ای سوار
بشقه حس پنج وار بو حس دگل
چارسوی محشر اولدقده مقر
حس ابدان قوت ظلمتله اسیر
ای ایدن بو حس غیبی وقف غیب
ای صفاتک آفتاب معرفت
گاه خورشید و گهی دریاده یوز
ذاتکه نسبت اولنمز این و آن
روح علم و عقل ایله چون اولدی یار
سنده ای قدوس و خلاق صور
که مشبه صاحب توحید اولور
گاه اولور مستانه قول بو الحسن
گاه کندی نقشنی ویران ایدر
چشم حسک مذهبیدر اعتزال
سخرهٔ حس اولدی اهل اعتزال
اعتزالیدر قالنلر حسده پس
حسه پابند اولمیاندر سنیان
حس حیوان گورسه شاه عزتی
حس مخصوص اولمسه سنده اگر
پس بنی آدم نیچون مکرم اولور
نامصور یا مصور دیمک
نامصور یا مصور بحثی پس
کور ایسک خود یوقدر اعمی یه حرج
صبر ایدر گوزدن حجابی برطرف
چون اوله آیینهٔ دل صاف و پاک
کیم گوررسن نقشی هم نقاشی سن
پس خلیل آسا خیال یاری سن

قیل سحر قنده عزم ایلر ایسک
مغربک مشرقلری عاشق ایدر
حس درپاشک ایسه شرقه روان
ملحق اولمه خرلره قیل شرم و عار
اول زر خالص بو حس مس دگل
حس مسه زر یانده کیم بقر
حس ارواحی ایدر خورشید سیر
دست موسای دلی قیل نور جیب
آفتاب چرخ اکا ذره صفت
گاه کوه قاف و گه عنقاده یوز
ذاتکی فهم ایده مز وهم و گمان
روح ایچون ترکی و تازیده نه کار
هم موحد هم مشبه خیره سر
که موحد مظهر تهدید اولور
یا صغیر السن یا رطب البدن
یعنی کیم تنزیه یار جان ایدر
دیدهٔ عقلی ایدر سنی وصال
صورتی سنی ولی سیرت ضلال
گرچه سنییم دیر اما کیم دگل
اهل بینش اولدی چشم عقل و جان
پس گورردی گاو و خر اول حضرتی
حس حیوانی دگل حس دگر
نیچه حس مشترک محرم اولور
ایلر اهل صورتی مغلوب شک
لب ایچوندر اهل قشر ایچون دگل
گر دگل الصبر مفتاح الفرج
شرح صدر ایله ویرر قدر و شرف
نقش اولور انده خلاف آب و خاک
سیر ایدرسن فرشی هم فراشی سن
صورتی بت اولدی معنی بت شکن

شکریزدانرا که چون او شد پدید — درخیالش جان خیال خود بدید

خاک درکاهت دلم چون میفریفت — خاک بروی کو ز خاکت میشکفت

کفتم ار خوبم پذیرم این ازو — ورنه خود خندد برمن زشت رو

چاره آن باشد که خودرا بنکرم — ورنه او خندد مرا من چون خرم

او جمیلست و محب للجمال — کی جوان نو کزیند پیر زال

خوب خوبیرا کند جذب این بدان — طیبات و طیبین بروی بخوان

درجهان هرچیز چیزی جذب کرد — کرم کرمیرا کشید و سرد سرد

قسم باطل باطلانرا میکشند — باقیان ازباقیان هم سرخوشند

ناریان مرناریانرا جاذبند — نوریان هم نوریانرا طالبند

چشم چون بستی ترا جان کندنیست — چشم را از نور روزن صبر نیست

تاسهٔ تو جذب نور چشم بود — تا بپیوندد بنور روز زود

چشم بازار تاسه کیرد مرترا — دانکه چشم دل ببستی برکشا

آن تقاضای دو چشم دل شناس — کو همی جوید ضیای بیقیاس

چون فراق آن دو نور بی ثبات — تاسه آوردت کشادی چشمهات

پس فراق آن دو نور پایدار — تاسه می آرد مرآنرا پاس دار

او چو میخواند مرا من بنکرم — لایق جذبم و یا بد پیکرم

کر لطیفی زشت را درپی کند — تسخری باشد که او بروی کند

کی ببینم روی خودرا ای عجب — تا چه رنکم همچو روزم یا چو شب

نقش جان خویش می جستم بسی — هیچ می ننمود نقشم ازکسی

کفتم آخر آینه ازبهر چیست — تا بداند هرکسی کو چیست وکیست

آینهٔ آهن برای پوستهاست — آینهٔ سیمای جان سنکی بهاست

آینهٔ جان نیست الا روی یار — روی آن یاری که باشد زان دیار

کفتم ای دل آینهٔ کلی بجو — رو بدریا کار برناید زجو

زین طلب بنده بکوی تو رسید — درد مریمرا بخرما بن کشید

دیدهٔ تو چون دلم را دیده شد — این دل نادیده غرق دیده شد

آینهٔ کلی ترا دیدم ابد — دیدم اندر چشم تو من نقش خود

کفتم آخر خویش را من یافتم — در دو چشمش راه روشن یافتم

کفت وهمم کان خیال تست هان — ذات خودرا از خیال خود بدان

نقش من از چشم تو آواز داد — که منم تو تو منی در اتحاد

کاندرین چشم منیر بی زوال — ازحقایق راه کی یابد خیال

حقه شکر اولسون چون اولدی اول پدید — ایلدی جانی خیالی مستفید

خاک درکاهکله در قلبه سرور — اکه طپراق کیم اوله هجره صبور

خوب ایسم اول ایلدی احسان بکا — زشت ایسم خندان اولور شیطان بکا

چاره اولدر ایلیم نفسه نظر — خندهٔ ابلیسدن لازم حذر

اول جمیل اولدی اکا خوشدر جمال — نوجوان ایلرمی میل پیرزال

خوبدر خوبه طلبکار مبین — طیبات اولدی نصیب طیبین

جنس اولور جنسی ایچون البت محب — کرم کرمه سرد سرده منجذب

باطلان باطللر ایله همنشین — باقیان باقیلره یار وقرین

ناریان ناریلری جاذب اولور — نوره اهل نور اولان طالب اولور

درد جاندر باغلی کوز ای اهل حال — نور روزندن کوزک صبری محال

جذب نور دیده درفکرک سنک — تا ایره نورینه روز روشنک

کوز آچق اما که قلب اولمزسه شاد — بیلکه بند چشم دلدر قیل کشاد

بیل تقاضای دو چشم دلدر اول — نور بی پایان ایله حاصلدر اول

ایکی نور بی ثباتک فرقتی — آچمدقچه چشمک ایلرشدتی

نور باقی فرقتن اندیشه قیل — مورث اندوه وغمدر متصل

اتسه اول دعوت اجابت ایلرم — خوب وزشت اولسون کرکسه منظرم

منجذب اولسه اکر برزشته خوب — اول اثردر کار تسخیر قلوب

رویمی کورمک اولورمی ای عجب — تاکه رنکک روزمی یارنک شب

خیلیدن مطلوبم اولدی نقش جان — اولمدی هیچ کمسه دن نقشم عیان

پس دیدم آیینه نک شانی ندر — تا بیله هرکس که عنوانی ندر

صورت ایچون اولدی آیینه شها — روی جان آیینه سی نه یوق بها

جانه یوق آیینه الا روی یار — روی یار اما که نور شهریار

قیل دلا مرآت کلی جست وجو — واصل بحر اول دکل بو کارجو

برطایدر کویکه بو محرمی — درد زه خرمایه چکدی مریمی

دیدهٔ دل اولدی دیدارک بکا — بو دل نادیده اولدی روشنا

بن سنی مرآت کلی کورمشم — یعنی چشمکده تجلی کورمشم

چونکه کوردم کندیمی بولدم دیدم — دیده دن نوره یقین اولدم دیدم

دیدی وهمم اول خیالکدر سنک — اول خیالی صانمه ذات روشنک

کوزلرکدن اولدی نقشم مژده داد — سنده بن بنده سن اولدی اتحاد

کیم بو چشم پاک ایچون یوقدر طریق — تا حقایقله خیال اوله رفیق

در دو چشم غیر من تو نقش خود | گر ببینی تو خیالی دان و رد
زانکه سرمهٔ نیستی در میکشد | باده از تصویر شیطان می چشد
چشمشان خانهٔ خیالست و عدم | نیستها را هست پندد لاجرم
چشم من چون سرمه دید از ذو الجلال | خانهٔ هستیست نه خانهٔ خیال
تا یکی مو باشد از تو پیش چشم | در خیالت گوهری باشد چو یشم
یشم را آنگه شناسی از گهر | کز خیال خود کنی کلی عبر
یک حکایت بشنو ای گوهرشناس | تا بدانی تو عیان را از قیاس

غیری گوزده نقشک اولسه جلوه گر | پس خیال اولدی اکا ایتمه نظر
گوزلرینه سرمهٔ بطلان چکر | باده بی تصویر شیطاندن ایچر
خانهٔ چشمی خیالات و عدم | جلوه گاه باطل ایلر لاجرم
اولدی چشمم سرمه دار ذو الجلال | حقه ناظر در دگل جای خیال
دیده ده موی تغافل تا بکی | گوهر ایکن یشم اولور چشمکده شی
فرق ایدرسن یشمی گوهردن اودم | منظر کده گر خیال اوله عدم
بر حکایت دیکله ای گوهرشناس | تا اوله ظاهر عیان ایله قیاس

هلال پنداشتن آن شخص خیال را در عهد عمر رضی الله عنه

ماه روزه گشت در عهد عمر | بر سر کوهی دویدند آن نفر
تا هلال روزه را گیرند فال | آن یکی گفت ای عمر اینک هلال
چون عمر بر آسمان مه را ندید | گفت کین مه از خیال تو دمید
ورنه من بیناترم افلاک را | چون نمی بینم هلال پاک را
گفت تر کن دست و بر ابرو بمال | آنگهان تو در نگر سوی هلال
چونکه او تر کرد ابرو مه ندید | گفت ای شه نیست مه شد ناپدید
گفت آری موی ابرو شد کمان | سوی تو افکند تیری از گمان
چون یکی مو کژ شد او را راه زد | تا بدعوی لاف دید ماه زد
موی کژ چون پردهٔ گردون بود | چون همه اجزات کژ شد چون بود
راست کن اجزات را از راستان | سر مکش ای راست رو زان آستان
هم ترازو را ترازو راست کرد | هم ترازو را ترازو کاست کرد
هر که با ناراستان هم سنگ شد | در کمی افتاد و عقلش دنگ شد
رو اشداء علی الکفار باش | خاک بر دلداری اغیار پاش
بر سر اغیار چون شمشیر باش | هین مکن روباه بازی شیر باش
تا ز غیرت از تو یاران نگسلند | زانکه آن خاران عدو این گلند
آتش اندر زن بگرگان چون سپند | زانکه آن گرگان عدو یوسفند
جان بابا گویدت ابلیس هین | تا بدم بفریبدت دیو لعین
این چنین تلبیس با بابات کرد | آدمی را آن سیه رخ مات کرد
بر سر شطرنج چستست این غراب | تو مبین بازی بچشم نیم خواب
زانکه فرزین بندها داند بسی | که بگیرد در گلویت چون خسی
در گلو ماند خس او سالها | چیست آن خس مهر جاه و مالها

عهد عمر رضی الله عنهده بر کشی خیالی هلال ظن ایدوب گوستردیکیدر

کیم عمر عصری اولوب شهر صیام | چیقدیلر بر کوهه ابنای کرام
تا هلال روزه ایده کشف حال | بیری فاروقه دیدی اشته هلال
چون سماده گورمدی ماهی عمر | دیدیکم اول مه خیالکدر مگر
جانب افلاکه اولورکن خودنما | پس نیچون گورمم هلالی روشنا
ترقیلوب دستک قاشنکی هموار قیل | پس هلاله نظرهٔ تکرار قیل
ایتدی تر ابروسنی قیلدی نظر | دیدیکم ماه اولدی محجوب بصر
دیدی بر مو قاشلرکدن پیکان | تیر ایدی اولدی سکا عرض کمان
چونکه بر موی کج اولدی راهزن | ایلدک دعوای رؤیت ماه سن
موی کج کیم پردهٔ گردون اولور | جملهٔ اجزا کج اولسه کور نولور
طوغریلردن طوغری ایت اجزاکی سن | طوغریلر درگاهنی ایله وطن
راستدر گرچه ترازوی دو کف | کمعیاری ایلر اتمام و کف
کج دلان ایله او کیم همسنک اولور | کاری ناقص عقل و فکری تنک اولور
و اشداء علی الکفار اول | خاک ریز دیدهٔ اغیار اول
قطع اغیار ایتمده شمشیر اول | شیوهٔ روباهی ترک ایت شیر اول
دور اولور غیرتله سندن یارلر | کیم عدوی گللر اولت خارلر
چون سپند اغیاره اول آتش نمون | دشمن یوسفدر اول گرگان دون
جان بابا دیر سکا ابلیس کور | تا سنی مفتون ایده تلبیسی کور
لفظ بابا ایله تلبیسات ایدر | اول سیه رو نیجه شاهی مات ایدر
چستدر شطرنج اچنده بو غراب | لعبنک مغلوبی چشم نیم خواب
ایلیوب منصوبه سازی سو بسو | خس صفت ایلر سکا بند گلو
پیل قالور اول خس گلوده نیچه سال | خس ندر بیلدکمی حب جاه و مال

مالر

مال خس باشد چو هست ای بی ثبات / در گلویت مانع آب حیات
گر برد مالت عدو پر فنی / رهزنی را برده باشد رهزنی

مال خسدر چونکه یوق انده ثبات / اول گلوده مانع آب حیات
سندن اعدا چونکه سلب مال ایدر / رهزنی بر رهزنه ایصال ایدر

دزدیدن مارگیری ماری را از مارگیری دیگر

دزدکی از مارگیری مار برد / زابلهی آن را غنیمت می شمرد
وارهید آن مارگیر از زخم مار / مار کشت آن دزد او را زار زار
مارگیرش دید پس بشناختش / گفت از جان مار من پرداختش
در دعا می خواستی جانم ازو / کش بیابم مار بستانم ازو
شکر حق را کان دعا مردود شد / من زیان پنداشتم آن سود شد
بس دعاها کان زیانست و هلاک / وز کرم می نشنود یزدان پاک

بر ییلانجینک بر ییلانجیدن سرقت مار ایتدیکیدر

بر ییلانجیدن بینه بر مارگیر / چالدی بر مار اولدی شادان اول فقیر
مارگیر اولدی رهای زخم مار / دزدی مار ایتدی هلاک و زخمدار
مارگیر اول ایتدکده نگاه / دیدی اول مار ایلمش جانن تباه
همدم ایلردم دعا و زاری بن / بو سسم آنی آسم اندن ماری بن
حقه منت اول دعا مردود ایمش / بن زیان ظن ایتدم اما سود ایمش
چوق دعا وار صاحبن ایلر ملول / فضل حقدر کیم آنی ایتمز قبول

التماس کردن همراه عیسی علیه السلام زنده کردن استخوانها از عیسی

گشت با عیسی یکی ابله رفیق / استخوانها دید در حفرهٔ عمیق
گفت ای همراه آن نام سنی / که بدان مرده تو زنده می کنی
مر مرا آموز تا احسان کنم / استخوانها را بدان با جان کنم
گفت خامش کن که آن کار تو نیست / لایق انفاس و گفتار تو نیست
کان نفس خواهد ز باران پاک تر / وز فرشته در روش دراک تر
عمرها بایست تا دم پاک شد / تا امین مخزن افلاک شد
خود گرفتی این عصا در دست راست / دست را دستان موسی از کجاست
گفت اگر من نیستم اسرار خوان / هم تو برخوان نام را بر استخوان
گفت عیسی یا رب این اسرار چیست / میل این ابله درین پیکار چیست
چون غم خود نیست این بیمار را / چون غم جان نیست این مردار را
مردهٔ خود را رها کردست او / مردهٔ بیگانه را جوید رفو
گفت حق ادبارگر ادبار جوست / خار رویینده جزای کشت اوست
آنکه تخم خار کارد در جهان / هان و هان او را مجو در گلستان
گر گلی گیرد بکف خاری شود / ور سوی یاری رود ماری شود
کیمیای زهر مارست آن شقی / بر خلاف کیمیاے متقی

عیسی علیه السلام بر کمسه همراه اولوب بر از استخوانک حیاتن التماسیدر

اولدی عیسی ایله بر ابله رفیق / بر چقورده استخوان کوردی عتیق
دیدی عیسایه او اسم پاک ذات / کیم انکله مردهیه وار در حیات
باکه تعلیم ایله اجرا ایلیم / استخوان اهلینی احیا ایلیم
دیدی خاموش اول سنک کارک دکل / لایق انفاس و گفتارک دکل
بر نفس لازم اکا کیم پاک اوله / چون ملائک مدرک و دراک اوله
چوق زمان استر نفس پاک اولمغه / راهیاب گنج افلاک اولمغه
بو عصایی دستکه ویرسم اگر / الده وار می سر موسادن اثر
دیدی اول سره بن اولمزسم امین / استخوانه فیض سر ایت سن همین
دیدی عیسی کیم بو سر یا رب ندر / خاطر ابلهده بو مطلب ندر
یوق وجودی فکری بو بیمارده / بی غم جان دردی آخر کارده
کندی مرده حالنه ایتمز نظر / مردهٔ بیگانهیه درمان آرار
حق دیدی مدبر ایدر ادباری کار / خار اولور آنکه جزای کشت زار
کیمکه تخم افشان خار اولدی عیان / منزلی اولمق نه ممکن گلستان
بر گل آلسه دستنه اول خار اولور / کار ساز یار اولورسه مار اولور
کیمیای زهر مار اولدی شقی / بر خلاف کیمیاے متقی

اندر زکردن صوفی خادم را در تیمار داشتن بهیمه و لاحول گفتن خادم

بر صوفی خادم خانقاهه مرکبی امرنده توصیه ایتدکچه خادم لاحول ایله جواب ایدر

صوفئی می گشت در دور افق / تا شبی در خانقاهی شد قنق
یک بهیمه داشت در آخر ببست / او بصدر صفه با یاران نشست
پس مراقب گشت با یاران خویش / دفتری باشد حضور یار پیش
دفتر صوفی سواد حرف نیست / جز دل اسپید همچون برف نیست
زاد دانشمند آثار قلم / زاد صوفی چیست آثار قدم
همچو صیادی سوی اشکار شد / گام آهو دید و بر آثار شد
چند گاهش گام آهو در خورست / بعد از آن خود ناف آهو رهبرست
چونکه شکر گام کرد و ره برید / لاجرم زان گام در کامی رسید
رفتن یک منزلی بر بوی ناف / بهتر از صد منزل و گام طواف
آن دلی کو مطلع مهتابهاست / بهر عارف فتحت ابوابهاست
با تو دیوارست و با ایشان درست / با تو سنگ و با عزیزان گوهرست
آنچه تو در آینه بینی عیان / پیر اندر خشت بیند پیش از آن
پیر ایشانند کین عالم نبود / جان ایشان بود در دریای جود
پیش ازین تن عمرها بگذاشتند / پیشتر از کشت بر بر داشتند
پیشتر از نقش جان پذرفته اند / پیشتر از بحر درها سفته اند

ایلیوب برصوفی سیران افق / برگیجه بر تکیه ده اولدی قنق
باغلدی آخور ایچنده مرکبن / کندی بولدی صفه ده هم مشربن
همدمان ایله مراقب اولدی پس / یوق حضور یارده غیر هوس
دفتر صوفیده یوقدر رسم حرف / اولمز الا صاف دل مانند برف
زادی دانشمندک آثار قلم / زاد صوفی ایسه آثار قدم
اولدی چون صیاد دلبند شکار / سم آهو نقشن ایلر پیشکار
رهبر اول سم آهوی جمیل / صکره بوی نافهٔ مشکین دلیل
شکر ایدوب چون انده ایتدی اقتفا / اولدی رهیاب مرام پرصفا
شمهٔ ناف ایله بر منزل گزر / خوشکه یوز منزل اوله نقش اثر
اول کوکل کیم مطلع مهتابدر / عارف ایچون صد کشاده بابدر
کر سکا دیوار ایسه مردانه باب / ساکه طاش کامللره در خوشاب
اولکه سن آیینه ده کوردک عیان / پیرانی کرپچده سیر ایلر همان
پیرانلردر که عالم بی وجود / جانلری مستغرق دریای جود
تندن اول بولدیلر عمر گزین / اولدیلر خرمندن اول خوشه چین
تندن اول ایتدیلر تحصیل جان / یوغیکن بحر اولدیلر گوهرفشان

حکایت مشورت کردن خدای تعالی با فرشتگان در ایجاد خلق

مشورت میرفت در ایجاد خلق / جانشان در بحر قدرت تا بحلق
چون ملائک مانع آن میشدند / بر ملائک خفیه خنبک میزدند
مطلع بر نقش هر که هست شد / پیش از آنکه نقش گل پابست شد
پیشتر ز افلاک کیوان دیده اند / پیشتر از دانه‌ها نان دیده اند
بی دماغ و دل پر از فکرت بدند / بی سپاه و جنگ بر نصرت زدند
آن عیان نسبت بایشان فکرتست / ورنه خود نسبت بپیمان رؤیتست
فکرت از ماضی و مستقبل بود / چون ازین دو رست مشکل حل بود
روح از انگور میرا دیده است / روح از معدوم شیرا دیده است
دیده چون بی کیف هر با کیف را / دیده پیش از کان صحیح و زیف را
پیشتر از خلقت انگورها / خورده میها و نموده شورها
در تموز گرم می بینند دی / در شعاع شمس می بینند فی
در دل انگور میرا دیده اند / در فنای محض شیرا دیده اند
آسمان در دور ایشان جرعه نوش / آفتاب از جودشان زربفت پوش

حق سبحانه وتعالی ایجاد خلقده ملائکه ایله مشورت ایتدیکیدر

مشورت اولدی بو خلق ایچون مکر / بحر قدرت ایدی ارواحه مقر
چون ملائک ظاهره بند اولدیلر / مستحق نکتهٔ پند اولدیلر
کونه انلر واقف عرفان ایدی / کیم بو نقش گل دخی پنهان ایدی
کوردیلر کیوانی بی گردون عیان / دانه پنهان انلره کشف اولدی نان
بی دماغ و قلب فکرت بولدیلر / بی سپاه و جنک نصرت بولدیلر
اولدی فکر ارواحه نسبتله بیان / یوخسه رؤیت انلره حکم عیان
فکرتک ماضی و مستقبل اولور / چون زمان محو اوله مشکل حل اولور
روح ایدر انگوردن تشخیص می / روح ایدر معدومدن تفهیم شی
کوردی چون بیکیف هر ذی کیفی هم / کوردی پیکان اول صحیح و زیفی هم
اولمدن مخلوق هم انگورلر / اولدی مینوش ایتدی انلر شورلر
انلره تموز ایچنده دی عیان / آفتابک پرتونده فی عیان
قلب انگور ایچره باده کوردیلر / شیئی هم محض فناده کوردیلر
انلرک دورنده گردون جرعه نوش / اولدی مهر اول جودله زربفت پوش

چون ازیشان مجتمع بینی دو یار — هم یکی باشند وهم ششصد هزار
بر مثال موجها اعدادشان — در عدد آورده باشد بادشان
مفترق شد آفتاب جانها — در درون روزن ابدانها
چون نظر در قرص داری خود یکیست — وانکه او محجوب ابدان در شکیست
تفرقه در روح حیوانی بود — نفس واحد روح انسانی بود
چونکه حق رش علیهم نوره — مفترق هرکز نکردد نور او
روح انسان بود نفس واحده — روح حیوانی سفال جامده
عقل از نورش نکردد نشو یاب — حق علیم والله اعلم بالصواب
عقلرا زین سود وسودا کار نبود — کرتما در زاد راه سرناچه سود
یکزمان بکذار ای همره ملال — تابکویم وصف خالی زان جمال
دربیان ناید جمال خال او — هر دو عالم چیست عکس خال او
چونکه من از خال خوبش دم زنم — نطق میخواهد که بشکافد تنم
همچو موری اندرین خرمن خوشم — تا فزون از خویش باری می کشم

اولسه انلردن مقارن ایکی یار — براولور هم التیوز بیک بیشمار
انلرک اعدادی چون موج یم — بادمعدود ایلمکده دمبدم
شمس ارواح افتراق اظهار ایدر — روزن ابدانه پرانوار ایدر
قرص شمسه قیل نظر در عیان — شمس جان تنلرده محجوب کمان
تفرقه پس روح حیوانیده در — نفس واحد روح انسانیده در
انلره حق ایتدی چونکم رش نور — نورحقده یوق تجزی قیل شعور
روح انسان اولدی نفس واحده — روح حیوانی سفال جامده
عقل اینک نوردن اولمز نشو یاب — حق بیلور والله اعلم بالصواب
عقل ایچون بو سود وسودادن نه کار — کر مادرزاده سرنادن نه کار
برزمان ای همره ایت دفع ملال — تا چالندن ایدم بر وصف خال
اول جماله کرچه اولمز وصف حال — ایکی عالم اولدی اندن عکس خال
بن او خالک وصفنه آچسم دهن — نطقم استرکیم ایده چاک بدن
بن بو خرمنده او مورکمترم — کندی جسمیمدن فزون بار استرم

بسته شدن تقریر معنیٔ حکایت بسبب میل مستمع باستماع صورت ظاهر حکایت

تقریر معنای حکایت صورت ظاهر حکایتی استماعه مستمعک میلی سببیله بسته اولدیغیدر

کی کذارد آنکه رشک روشنیست — تابکویم آنچه فرض کفتنیست
بحر کف پیش آرد وسدی کند — جر کند وز بعد جر مدی کند
این زمان بشنو چه مانع شد مکر — مستمع را رفت دل جای دکر
خاطرش شد سوی صوفی وقتق — اندران سودا فرو شد تا عنق
لازم آمد باز رفتن زین مقال — سوی آن افسانه بهر وصف حال
صوفی آن صورت مپندار ای عزیز — همچو طفلان تاکی از جوز ومویز
جسم ما جوز ومویزست ای پسر — کر تو مردی زین دو چیز اندر کذر
ور تو اندر نکذری اکرام حق — بکذراند مر ترا از نه طبق
بشنو اکنون صورت افسانه را — لیک هین از که جدا کن دانه را

باکه رشک روشنی ویرمز امان — نقلی لازم سرّی تا ایدم بیان
پیش بحره تا کلور کف سد ایدر — جزرن اول عرض صکره مدّ ایدر
شمدی کوش ایله ندر مانع مکر — مستمع قلب ننده وار جای دکر
صوفیٔ مهمانده در اندیشه سی — اولدی اول سودا سراپا پیشه سی
لازم اولدی ایده لم ربط مقال — اوله اول افسانه تاکیم وصف حال
صانمه صوفی وله صورت ای عزیز — تا کی اطفال وش جوز ومویز
ای پسر جوز ومویز اولدی بو تن — مرد ایسک هر بیرنی ترک ایلسن
سنده قدرت یوغیسه توفیق حق — ایده رهیاب سپهر نه طبق
شمدی کوش ایت صورت افسانه یی — لیک تمییز ایله کهدن دانه یی

التزام کردن خادم تعهد بهیمه را و تخلف نمودن

خادمک خدمت بهیمه یی التزام ایدوب تخلف ایتدیکیدر

حلقهٔ آن صوفیان مستفید — چونکه در وجد وطرب آخر رسید
خوان بیاوردند بهر میهمان — از بهیمه یاد آورد آن زمان
کفت خادم را که در آخر برو — راست کن بهر بهیمه کاه وجو

صحبتی صوفیلرک باشوق تام — بولدی چون وجد وطربده اختتام
ایتدیلر مهمان ایچون احضار خوان — یاده کلدی بهیمه اول زمان
خادمه دیدی یوری آخوره سن — مرکبک کاه وجون ایله حسن

کفت خادم این چه افزون کفتنست	از قدیم این کارها کار منست
کفت ترکن آن جو ش را از نخست	کانخرک پیرست و دندانهاش سست
کفت لاحول این چه می کویی مها	از من آموزند این ترتیبها
کفت پالانش فرونه پیش پیش	داروی منبل بنه بر پشت ریش
کفت لاحول آخر ای حکمت کذار	جنس تو مهمانم آمد صد هزار
جمله راضی رفته اند از پیش ما	هست مهمان جان ما و خویش ما
کفت آبش ده ولیکن سیر کرم	کفت لاحول از توام بکرفت شرم
کفت اندر جو تو کمتر کاه کن	کفت لاحول این سخن کوتاه کن
کفت جایش را بروب از سنک و پشک	ور بود تر ریز بروی خاک خشک
کفت لاحول ای پدر لاحول کن	با رسول اهل کمتر کو سخن
کفت بستان شانه پشت خر بخار	کفت لاحول ای پدر شرمی بدار
خادم این کفت و میان را بست چست	کفت رفتم کاه و جو آرم نخست
رفت و ز آخر نکرد او هیچ یاد	خواب خرکوشی بدان صوفی بداد
رفت خادم جانب اوباش چند	کرد بر اندرز صوفی ریش خند
صوفی از ره مانده بود و شد دراز	خوابها می دید با چشم فراز
کان خرش در چنک کرکی مانده بود	پارها از پشت و رانش می ربود
کفت لاحول این چه مالیخولیاست	ای عجب آن خادم مشفق کجاست
باز می دید آن خرش در راه رو	که بچاهی می فتاد و که بکو
کونه کون می دید ناخوش واقعه	فاتحه میخواند او و القارعه
کفت چاره چیست یاران جسته اند	رفته اند و جمله درها بسته اند
باز میکفت ای عجب آن خادمک	نه که با ما کشت هم نان و نمک
من نکردم با وی الا لطف و لین	او چرا با من کند بر عکس کین
هر عداوت را سبب باید سند	ورنه جنسیت وفا تلقین کند
باز میکفت آدمی با لطف و جود	کی بر آن ابلیس جوری کرده بود
آدمی مر مار و کژدم را چه کرد	کو همی خواهد مر او را مرک و درد
کرک را خود خاصیت بدریدنست	این حسد در خلق آخر روشنست
باز میکفت این کمان بد خطاست	بر برادر اینچنین ظنم چراست
باز کفتی حزم سوء الظن تست	هر که بدظن نیست کی ماند درست
صوفی اندر وسوسه و خر چنان	که چنین بادا جزای دشمنان
آن خر مسکین میان خاک و سنک	کژ شده پالان دریده پالهنک

دیدی لاحول ایتمه تطویل کلام	بو بنم کندی ایشمدر صبح و شام
دیدی ایله آرپه یی آب ایله تر	یا شلیدر زیرا خر شوریده سر
دیدی لاحول ای عزیز اول سن خموش	بندن اوکرندی بو کاری اهل هوش
دیدی آل پالانن اول متصل	یاغرینه صکره براز تدبیر قیل
دیدیکم لاحول ای ضیف کریم	بونده اولدی نیچه بیک مهمان مقیم
کتدیلر راضی کلن مهمان بزه	اولدی مهمانلر عزیز جان بزه
دیدی ویر صوین ولیکن ایلیجق	دیدی لاحول ندر بو دق ولق
دیدی جو ویر دکده ضم کاه قیل	دیدی لاحول سوزک کوتاه قیل
دیدی رفع ایله ارایسه سنک و پشک	جایکاهی تر ایسه دوک خاک خشک
دیدی لاحول ایله لاحول ای پدر	اهله تطویل کلام ایتمه یتر
دیدی اول پشت حماره شانه دار	دیدی لاحول ای پدر اول شرمسار
خادم اولدم اولدی دامن درمیان	دیدی کاه و جو ایچون کتدم همان
کتدی اما یوق خر و آخوری یاد	خواب خرکوشیده صوفی قالدی شاد
کتدی یاران ایله اولدی حلقه بند	ظن صوفی یه ایدردی ریشخند
صوفی خود یولدن قالوب دور و دراز	قاره دوشلر کوررمده اندیشه ساز
کیم او خر قوردک الینده زار زار	پشت و رانندن اولوردی طعمه خوار
دیدی لاحول نه بو خوابه سبب	قنده در اول خادم مشفق عجب
بینه خواب ایچره کورر بیچاره خر	که چقورده کاه بر چاهه دوشر
درلو درلو کوردی ناخوش واقعه	اولدی وردی فاتحه و القارعه
دیدی یوق چاره که یاران کتدیلر	سوبسو هر درکهی برکتدیلر
که دیدی اول خادم ایتمز نقش و دک	کیم بزمله اولدی همنان و نمک
ایتمدم بن اکا الا لطف و لین	اول نیچون ایلر بکا بیهوده کین
هر عداوتده سببدر معتبر	یوخسه جنسیت وفا تلقین ایدر
بینه دیردی آدم صاحب کرم	ایتمدی ابلیسه هیچ جور و ستم
آدمی یه مار و عقرب العجب	کورکه زخم نیشه راغب بی سبب
اولدی قوردک خویی چاک بی امان	بو حسد خلقه جبلتدر همان
بینه دیردی سوء ظن اولدی خطا	بدکمان اخوان دینه ناروا
کاه دیردی سوء ظندر حزم مرد	کیم اولور بی احتیاطک کاری درد
صوفی عین وسوسه خر ایسه زار	بو جزا دشمنلره اولسون مدار
خاک و سنک ایچره خر مسکین اسیر	پالدم و پالانی کج خور و حقیر

گشته ازره جملهٔ شب بی علف   گاه درجان کندن وگه در تلف
خرهمه شب ذکر میکرد ای اله   جورها کردم کم از یک مشت کاه
بازبان حال میگفت ای شیوخ   رحمتی که سوختم زین خام شوخ
آنچه آن خر دید از رنج وعذاب   مرغ خاکی بیند اندر سیل آب
پس به پهلو گشت آن شب تا سحر   آن خر بیچاره از جوع البقر
روز شد خادم بیامد بامداد   زود پالان جست بر پشتش نهاد
خرفروشانه دوسه زخمش بزد   کرد با خر آنچه آن سگ می سزد
خر جهنده گشت از تیزیٔ نیش   کو زبان تا خر بگوید حال خویش

گمان بردن کاروانیان که بهیمهٔ صوفی رنجورست

چونکه صوفی برنشست وشد روان   رو در افتادن گرفت او هر زمان
هر زمانش خلق بر می داشتند   جمله رنجورش همی پنداشتند
آن یکی گوشش همی پیچید سخت   وان دگر در زیر کامش جست لخت
وان دگر در نعل او می جست سنگ   وان دگر در چشم او می دید زنگ
باز میگفتند ای شیخ این ز چیست   دی نمی گفتی که شکر این خر قویست
گفت آن خر کو بشب لاحول خورد   جز بدین شیوه نداند راه کرد
چونکه قوت خر بشب لاحول بود   شب مسبح بود و روز اندر سجود
آدمی خوارند اغلب مردمان   از سلام علیکشان کم جو امان
خانهٔ دیوست دلهای همه   کم پذیر از دیو مردم دمدمه
از دم دیو انکه او لاحول خورد   همچو آن خر در سر آید در نبرد
هرکه در دنیا خورد تلبیس دیو   وز عدوّ دوستر و تعظیم وریو
در ره اسلام بر پول صراط   در سر آید همچو آن خر از خباط
عشوهای یار بد منیوش هین   دام بین ایمن مرو تو بر زمین
صد هزار ابلیس لاحول آر بین   آدما ابلیس را در مار بین
دم دهد گوید ترا ای جان دوست   تا چو قصابی کشد از دوست پوست
دم دهد تا پوستت بیرون کشد   وای او کز دشمنان افیون چشد
سر نهد بر پای تو قصاب وار   دم دهد تا خونت ریزد زار زار
همچو شیری صید خود را خویش کن   ترک عشوهٔ اجنبی و خویش کن
همچو خادم دان مراعات خسان   بی کسی بهتر ز عشوهٔ ناکسان
در زمین مردمان خانه مکن   کار خود کن کار بیگانه مکن

کلدی یولدن یوق کیجه آب وعلف   نیجه اولمز عرضهٔ چاه تلف
خر کیجه دیردی ایدوب ذکر اله   آر به دن کچدم بگا بر قبضه کاه
نطق حال ایله دیر ایدی ای شیوخ   رحم ایدک یاقدی بنی بو خام شوخ
اول حمارک چکدیکی رنج وعذاب   مرغ خاکی یه مثال سیل آب
ایلدی پهلو زده شب تا سحر   اول خر بیچاره یی جوع البقر
کوندز اولدی کلدی خادم صبحگاه   ایلدی پالانن آماده براه
خرفروشانه ایدوب زخم آشنا   اول خره اول سک منش ایتدی جفا
رنجش زخم ایله خر اولدی دوان   نیلسون تقریر حاله یوق زبان

کاروانیلر صوفینک حیوانی خسته ظن ایتدکلریدر

عزم راه ایتدی اولوب صوفی سوار   هر قدم خر پا فتاده خسته وار
قالدررر دوشسه رفیقان هر زمان   جمله بیمار اولدیغن ایتدی گمان
کوشمال ایتدی کیمیسی سوبسو   کیمسی ایتدی دهانن جست وجو
نعلنه کیمی ایدوب امرار سنک   کیمی دیردی وار کوزنده چشم زنک
دیدیلر ای شیخ نولدی بو حمار   دون قوی وچست ایدی شمدی نزار
دیدی شب لاحول ایله عیش ایتسه خر   کوندز ایلر بویله زیبا شیوه لر
قوت خر لاحول ایله بولدی وجود   کیجه تسبیح ایتدی پس کوندز سجود
آدمی خوار اولدی اکثر مردمان   انلرک اسلامندن امان
دللرے آرامکاه دیودر   دیوانسیدن حذر پر ریودر
کیم دم دیو ایله لاحول ایده کوش   اولدی مسکین خر کبی آلوده هوش
دنیه ده کیم اولسه شیطانه قرین   دوستر و دشمندن اولسه یا امین
راه اسلام وصراط اوزره همان   اولدی اول خر کیبی زار وناتوان
یار بد مکرندن اولمه سن امین   رهگذارکده قورار دام کمین
قول لاحول ایله ابلیس هزار   اولدی ای آدم همان ابلیس ومار
هر نفسده دیر سکا ای جان دوست   قصدی چون قصاب نزع جلد وپوست
پوستکی جلب ایتمکه ایلر نفس   وای ایدن افیون اعدایه هوس
پایکه سر داده در قصاب وار   قانکی دوکمک غرض سیلاب وار
کندک ایله شیر ایسک صیدک شکار   اجنبی و خویشدن کلمز بو کار
بیل او خادمدر مراعات خسان   بیکس اول اولمه اسیر ناکسان
قیل حذر غیرک یرنده خانه دن   کندی کارک کور صقن بیگانه دن

کیست بیگانه تن خاکی تو   گز برای اوست غمناکی تو
تا تو تنرا چرب و شیرین میدهی   جوهر خود را نبینی فربهی
گر میان مشک تنرا جا شود   روز مردن گند او پیدا شود
مشکرا برتن مزن بر دل بمال   مشک چه بود نام پاک ذو الجلال
آن منافق مشک برتن می نهد   روح را در قعر گلخن می نهد
بر زبان نام حق و در جان او   گندها از فکر بی ایمان او
ذکر با او همچو سبزهٔ گلخنست   بر سر مبرز گلست و سوسنست
آن نبات آنجا یقین عاریتست   جای آن گل مجلست و عشرتست
طیبات آید بسوی طیبین   للخبیثین الخبیثاتست هین
کین مدار آنها که از کین گمرهند   گورشان پهلوی کین داران نهند
اصل کینه دوزخست و کین تو   جزو آن کلست و خصم دین تو
چون تو جزو دوزخی پس هوشدار   جزو سوی کل خود گیرد قرار
ور تو جزو جنتی ای نامدار   عیش تو باشد ز جنت پایدار
تلخ با تلخان یقین ملحق شود   کی دم باطل قرین حق شود
ای برادر تو همان اندیشهٔ   مابقی تو استخوان و ریشهٔ
گر گلست اندیشهٔ تو گلشنی   ور بود خاری تو هیمهٔ گلخنی
گر گلابی بر سر جیبت زنند   ور تو چون بولی برونت افکنند
طبلها در پیش عطاران ببین   جنس را با جنس خود کرده قرین
جنسها با جنسها آمیخته   زین تجانس زینتی انگیخته
گر در آمیزد عدس با شکرش   بر گزیند یک یک از دیگرش
طبلها بشکست و جانها ریختند   نیک و بد در همدگر آمیختند
حق فرستاد انبیارا با ورق   تا گزید این دانهارا بر طبق
پیش از ایشان ما همه یکسان بدیم   کس ندانستی که ما نیک و بدیم
قلب و نیکو در جهان بودی روان   چون همه شب بود و ما چون شب روان
تا بر آمد آفتاب انبیا   گفت ای غش دور شو صافی بیا
چشم داند فرق کردن رنگرا   چشم داند لعل را و سنگ را
چشم داند گوهر و خاشاک را   چشم را زان می خلد خاشاکها
دشمن روزند این قلابگان   عاشق روزند این زرهای کان
زانکه روزست آینهٔ تعریف او   تا ببینند اشرفی تشریف او
حق قیامترا لقب زان روز کرد   روز بنماید جمال سرخ و زرد

بیلمکه بیگانه ندر بو جسم خاک   کیم انکچون در اولورسن غصه ناک
چرب و شیرین ایله عیش ایتسه تنک   جوهر کده آب و تاب اولمز سنک
مسک اچنده جسمکه ایتسک مکان   روز موتکده اولور بدبو عیان
جسمه ایتمه قلبک ایله مشک مال   مسکی فهم ایت اولدی ذکر ذو الجلال
جسمن ایلر مشکبو اهل نفاق   روحی قعر گلخن اچره بدمذاق
صورتا زیب زبان نام احد   فکر بی ایمانی اما بوی بد
اولدی ذکری سبزهٔ گلخن کبی   بتدی مبرزده گل و سوسن کبی
عاریتدر انده اول خودرو نبات   زیب مجلسدر گل زیبنده ذات
طیبات اولدی نصیب طیبین   هم خبیثاته خبیث اولدی قرین
کینه دار اولمه صقن گمراه کین   اولدی گمراهان قبور نده مکین
کینک اصلی دوزخ اولدی ایله بیل   فرع اولور البته اصله متصل
دوزخک جزئی اولورسه سنده کار   جزئه کلدر عاقبت جای قرار
جنتک جزئی اولورسه خصلتک   بیلمکه جنتدر مقام عشرتک
تلخ تلخه ملحق اولمق وصف حال   کار باطل حق ایله اولمق محال
ای برادر سن همان اندیشه سن   ماعدا بر استخوان و ریشه سن
گل ایسه اندیشه گلشن سن همان   خار ایسه گر حشو گلخن سن عیان
گر گلاب ایسک مقامک جیب و بیر   بول ایسک هرکس سنی مردود ایدر
طبلهٔ عطاره قیل صرف نظر   جنسه جنس ایله ویررلر زیب و فر
جنسله جنس اولسه آمیزش نمون   بو تجانسدن اولور زینت فزون
مختلط اولسه شکرله مرجمک   فرق ایدرلر آنی اندن یک بیک
روحلر خلقتدن ایتدکده سفر   نیک و بد آلوده اولدی سربسر
کلدی مولادن کتاب و انبیا   اولدی ممتاز اشقیادن اصفیا
بوندن اول اولدی یکسان هر احد   کمسه بیلمز ایدی کیمدر نیک و بد
جای نیک و بد ایدی صحن جهان   ظلمت شبده مثال شبروان
چونکه طوغدی آفتاب انبیا   اولدی مغشوش ایله ممتاز اصفیا
نور چشم ایله اولور تشخیص رنک   چشم بینا ایله ظاهر لعل و سنک
گوهر و خاری چو دیده فرق ایدر   بولسه خاشاک انی حزنه غرق ایدر
کوندزه دشمن اولور قلابلر   عاشق روز اولدی اما صاف زر
چونکه روز آیینهٔ تعریفدر   اشرفی یه باعث تشریفدر
حشره حق یوم قیامت ویردی نام   روی سرخ و زردی اولور کوندز تمام

پس حقیقت روز سر اولیاست — روز پیش ماهشان چون سایهاست
عکس راز مرد حق دانید روز — عکس ستاریش شام چشم دوز
زآنسبب فرمود یزدان والضحی — والضحی نور ضمیر مصطفی
قول دیگر کین ضحی را خواست دوست — هم برای آنکه این هم عکس اوست
ورنه بر فانی قسم گفتن خطاست — خود فنا چه لایق گفت خداست
از خلیلی لا احب الافلین — پس فنا چون خواست رب العالمین
لا احب الافلین گفت آن خلیل — کی فنا خواهد ازین رب جلیل
باز واللیل است ستاری او — وآن تن خاکی زنکاری او
آفتابش چون برآمد زان فلک — با شب تن گفت هین ماودعک
وصل پیدا گشت از عین بلا — زان حلاوت شد عبارت ماقلی
هر عبارت خود نشان حالتیست — حال چون دست و عبارت آلتیست
آلت زرگر بدست کفشگر — همچو دانه کشت کرده ریگ در
وآلت اسکاف پیش برزگر — پیش سگ که و استخوان در پیش خر
بود انا الحق برلب منصور نور — بود انا الله درلب فرعون زور
شد عصا اندر کف موسی گوا — شد عصا اندر کف ساحر هبا
زین سبب عیسی بدان همراه خود — در نیاموزید آن اسم صمد
کو نداند نقص بر آلت نهد — سنگ بر گل زن تو آتش کی جهد
دست و آلت همچو سنگ و آهنست — جفت باید جفت شرط زادنست
آنکه بی جفتست و بی آلت یکیست — در عدد شکست و آن یک بی شکیست
آنکه دو گفت و سه گفت و بیش ازین — متفق باشند در واحد یقین
احولی چون دفع شد یکسان شوند — دو سه گویان هم یکی گویان شوند
گر یکی گویی تو در میدان او — گرد بر میگرد در چوگان او
گوی آنگه راست و بی نقصان شود — کوز زخم دست شه رقصان شود
گوش دار ای احول اینها را بهوش — داروی دیده بکش از راه گوش
پس کلام پاک در دلهای کور — می نپاید می رود تا اصل نور
وان فسون دیو در دلهای کژ — میرود چون کفش کژ در پای کژ
گرچه حکمت را بتکرار آوری — چون تو نا اهلی شود از تو بری
ورچه بنویسی نشانش میکنی — ورچه می لافی بیانش میکنی
او ز تو رو درکشد ای پر ستیز — بندها را بگسلد وز تو گریز
ور نخوانی و ببیند سوز تو — علم باشد مرغ دست آموز تو

روز سر اولیادن وایه در — انلرک سرنده کوندز سایه در
عکس راز مرد حقی بیل چو روز — عکس ستاری چو شام دیده دوز
حق بیوردی اول سببدن والضحی — والضحی در نور قلب مصطفی
قول آخرده ضحادن مستفاد — اولدی قوت بعث ختمیت مراد
یوخسه فانی یه قسم اولدی خطا — فانی یه لایقمیدر قول خدا
دیر خلیلی لا احب الافلین — پس نه لایق حب رب العالمین
لا احب الافلین دیدی خلیل — پس قسم ایتمز افکار رب جلیل
اولدی هم واللیل ستاریتی — نکتهٔ سر کمال حکمتی
مهر ذاتی ایتدی چون طی فلک — لیل امکانه دیدی ماودعک
رهبر وصل اولدی چون عین بلا — اول حلاوتدن خبر در ماقلی
هر عبارت بیلدرر بر حالتی — حال دست اولدی عبارت آلتی
کفش کرده آلت زرگر همان — چولده زرع پنبه یه بکزر عیان
آلت اسکاف اکنجیده همان — استخوان اولدی خره کلبه صمان
ایتدی منصوره انا الحق فیض نور — اولدی فرعونه انا الرب قول زور
دست موساده عصا اولدی گواه — دست ساحرده ولی اولدی تباه
باعث اول همراهنه عیسی اودم — ایتمدی تعلیم اسم محترم
آلته جهل ایله نقصان حمل ایدر — خاکدن سنگ ایله آتشمی چیقر
دست و آلت سنگ و آهندر همان — جفت لازم جفت اولور شرط شان
بر در اول کم جفت و آلتدن بری — شبهه سزبر در که شرکتدن بری
ایکیدر اوچدر دیین اهل کمان — متفقدر واحدیتده همان
احولک چشمی درست اولسه اگر — ایکی دیرکن بر گورر چین نظر
طوب ایسک میدان خلقتده همان — اوله گور چوگان تسلیمه نشان
کوی اودم مقبول و بی نقصان اولور — قصد دست شاه ایله رقصان اولور
طوت قولاق ای احول هوش امتزاج — چشمکه ایله قولاقدن بر علاج
کور دلده قول پاک ایتمز نه جا — اصلنه ایلر رجوع والتجا
مکر شیطانی دل معوج بولور — پای کج البته کفش کج بولور
حکمتی ایتسکده تکرار و مزید — چونکه یوق اهلیتک اولدی بعید
گرانی تحریر ایدوب ایتسک نشان — ایلسک لاف ایله تقریر و بیان
سندن اول یوز دوندررای پرستیز — بندنی مکسور ایدوب ایلر گریز
دلکه استعداد ایله فیروز اولور — ساکه دانش مرغ دست آموز اولور

اونپاید پشس هرنا اوستا | همچو طاوسی بخانهٔ روستا

یافتن پادشاه باز را بخانهٔ کمپیرزن

نی چنان بازیست کو از شه گریخت | سوی آن کمپیر کو می آرد بیخت
تا که تتماجی پزد اولاد را | دید آن باز خوش خوش زاد را
پایکش بست و پرش کوتاه کرد | ناخنش ببرید و قوتش کاه کرد
گفت نااهلان نکردند بساز | پر فزود از حد و ناخن شد دراز
دست هر نااهل بیمارت کند | سوی مادر آ که تیمارت کند
مهر جاهل را چنین دان ای رفیق | کژ رود جاهل همیشه در طریق
روز شه در جست و جو بیگاه شد | سوی آن کمپیر و آن خرگاه شد
دید ناگه باز را در دود و گرد | شه برو بگریست زار و نوحه کرد
گفت هرچند این جزای کار تست | که نباشی در وفای ما درست
چون کنی از خلد در دوزخ قرار | غافل از لایستوی اصحاب نار
این سزای آنکه از شاه خبیر | خیره بگریزد بخانهٔ گنده پیر
باز می مالید پر بر دست شاه | بی زبان میگفت من کردم گناه
پس کجا نالد کجا زارد لئیم | گر تو نپذیری بجز نیک ای کریم
لطف شه جان را جنایت جو کند | زانکه شه هر زشت را نیکو کند
رو مکن زشتی که نیکیهای ما | زشت آید پیش آن زیبای ما
خدمت خود را سزا پنداشتی | تو لوای جرم از آن افراشتی
چون ترا ذکر و دعا دستور شد | زان دعا کردن دلت مغرور شد
هم سخن دیدی تو خود را با خدا | ای بسا کس زین گمان افتد جدا
گرچه با تو شه نشیند بر زمین | خویشتن بشناس و نیکوتر نشین
باز گفت ای شه پشیمان میشوم | توبه کردم نو مسلمان می شوم
آنکه تو مستش کنی و شیرگیر | گر ز مستی کژ رود عذرش پذیر
گرچه ناخن رفت چون باشی مرا | برکنم من پرچم خورشید را
ورچه پرم رفت چون بنوازیم | چرخ بازی گم کند در بازیم
گر کمر بخشیم کُه را برکنم | گر دهی کلکی علمها بشکنم
آخر از پشه نه کم باشد تنم | ملک نمرودی بپر برهم زنم
در ضعیفی تو مرا بابیل گیر | هر یکی خصم مرا چون پیل گیر
قدر حبه افکنم بندق حریق | بندقم در فعل صد چون منجنیق

حکمت ایتمز غیر قابلده قرار | روستایی خانه ده طاوس وار

بر پادشاه باز گمگشته سنی بر فقیره پیره زن خانه سنده بولدیغیدر

علم او بازی صانمه قاچدی شاهدن | گلدی گوردی اون الربر پیره زن
تا که تتماج ایلیه اولاده نه | باقدی زن اول بازک استعداده نه
باغلدی پاین پرین ایتدی تباه | طرناغن کسدی غذاسن ایتدی کاه
دیدی نااهل اولمامش اکرام ساز | بال و پر چوق طرناغک اولمش دراز
حیف نااهلان سنی بیمار ایده | مادره گل تا سکا تیمار ایده
جاهلک مهر و وفاسن بویله بیل | جاهلک رفتاری کجدر متصل
جست و جویه باشلدی گوندز او شاه | پیره زن خرگاهن ایتدی جلوه گاه
گوردی قالمش گرد و خاک ایچره او باز | حالنه شاه اولدی بازک نوحه ساز
دیدیکم بو در جزای کار سست | اولمدک زیرا وفامزده درست
دوزخه جنتدن ایتدک چون فرار | برمی اهل جنت ایله اهل نار
بو اکا لایق قاچوب بر شاهدن | پیره زن خرگاهنی ایتدک وطن
باز اولوب مالیده بال دست شاه | بی زبان دیردیکه بن ایتدم گناه
قنده اکار قنده آغلر او لئیم | سن قبول ایتمزسک آنی ای کریم
لطف شه گستاخ ایدر مجرملری | شه پسندیده ایدر چوق کمتری
دار اسائت ایتمه کیم احسانمز | گور نیجه مجهول اولور ایتدکچه بز
خدمتک لایق صانوب ناز ایلدک | رایت جرمک سرافراز ایلدک
چونکه بولدک رخصت ذکر و دعا | اولدی قلبک غرهٔ مدح و ثنا
کندیکی حق ایله گوردک همسخن | ای نیجه مردی جدا ایتدی بو ظن
شه سنکله اولسه یرده همنشین | حدکی بیل اول ادبله دوربین
دیدی باز ای شه پشیمان اولمشم | توبه ایتدم نومسلمان اولمشم
سنکه سرمست ایلدک پرشوردر | ایلسه رفتار کج معذوردر
گرچه ناخن گیتدی لطفک اولسه پس | پنجهٔ خورشیده قابل دسترس
گرچه بی پرم ایدرسک التفات | باز چرخی ایلرم لعب ایله مات
خدمت کرده کوه گلنک ایلرم | همت ایت لشکر شکنلک ایلرم
پشه دن کمترد گلدر همتم | ملک نمرودی گم ایلر سطوتم
طوت ابابیل اولهیم ضعف ایله بن | هر بری طوت خصمک اولمش پیل تن
حبه دکلی سنک ریز اولسم همان | دشمن بدسیرته ویرمم امان

گرچه سنگم هست مقدار نخود	لیک در هیجا نه سر ماند نه خود
موسی آمد در وغا با یک عصاش	زد بران فرعون و با شمشیرهاش
هر رسولی یکتنه کان در زدست	بر همه آفاق تنها بر زدست
نوح چون شمشیر در خواهید ازو	موج طوفان گشت ازو شمشیر خو
احمدا خود کیست اسپاه زمین	ماه بین بر چرخ و بشکافش جبین
تا بداند سعد و نحس بیخبر	دور تست این دور نی دور قمر
دور تست ایرا که موسئ کلیم	آرزو می برد زین دورت مقیم
چونکه موسی رونق دور تو دید	کاندرو صبح تجلی میدمید
گفت یارب آن چه دور رحمتست	آن گذشت از رحمت آنجا رؤیتست
غوطه ده موسئ خود را در بحار	از میان دورهٔ احمد برآر
گفت یا موسی بدان بنمودمت	راه آن خلوت بدان بگشودمت
که تو زان دوری درین دور ای کلیم	پا بکش زیرا درازست این گلیم
من کریمم نان نمایم بنده را	تا بگریاند طمع آن زنده را
بینئ طفلی بمالد مادرے	تا شود بیدار و واجوید خوری
کو گرسنه خفته باشد بیخبر	وان دو پستان میخلد زو مهر در
کنت کنزا رحمة مخفیه	فابتعثت امة مهدیه
هر کراماتی که میجویی بجان	او نمودت تا طمع کردی در ان
چند بت بشکست احمد در جهان	تا که یارب گوی گشتند امتان
گر نبودی کوشش احمد تو هم	می پرستیدی چو اجدادت صنم
این سرت وارست از سجدهٔ صنم	تا بدانی حق او را بر امم
گر بگویی شکر این رستن بگو	کز بت باطن همت برهاند او
مر سرت را چون رهانید از بتان	هم بدان قوت تو دل را وارهان
سر ز شکر دین ازان برتافتی	کز پدر میراث ارزان یافتی
مرد میراثی چه داند قدر مال	رستمی جان کند و مجان یافت زال
چون بگریانم بجوشد رحمتم	وان خروشنده بنوشد نعمتم
گر نخواهم داد خود ننمایمش	چونش کردم بسته دل بگشایمش
رحمتم موقوف آن خوش گریهاست	چون گریست از بحر رحمت موج خاست

حلوا خریدن شیخ احمد حضرویه جهت غریمان بالهام حق

بود شیخی دائما او وام دار	از جوانمردی که بود آن نامدار

آتدیغم طاشلر اگرچه خرده تر	حائل اولمز ضربنه زره و سپر
جنکه چیقدی بر عصا ایله کلیم	اولدی باطل تیغ فرعون لئیم
فرد و تنها بعث اولندی هر رسول	ایتدیلر آفاقی مقهور امور
نوح چکدی چون جفاسن دشمنک	موج طوفان اولدی شمشیری انک
احمدا کیمدر سپاه خاک پست	ساکه شاه اختر اندر زیردست
بیلسون اهل سعد و نحس بیخبر	بو سنک دورک دگل دور قمر
دور قدر کدر که موسای کلیم	طالب اولدی اوله دورکده مقیم
گوردی موسی رونق دورک عیان	انده در صبح تجلیدن نشان
دیدی یارب اول نه رحمت دوریدر	رحمت اما نور حکمت دوریدر
ایله سن موسای غواص بحار	دور احمدده اوله تا سازکار
دیدی یا موسی سکا واردر شهود	راه خلوت اندن اولدی رونمود
دور دوره مرتبطدر ای کلیم	چک ایاغک کیم اوزوندر بو گلیم
بن کریمم قوللره لطفم عیان	لیک لازمدر طلبده بذل جان
مادری طفله اولور پستنی نواز	تا که بیدار اوله ایده عیش و ساز
اول گرسنه خفته اولدی بیخبر	شیر پستان اکه خوان ماحضر
بر نهانی گنج ایدم رحمت نمود	امت مهدیه یه ویردم وجود
هر کرامتلر که طالبسن اکا	اندن اولدی صدق ایچون صورتنما
چوق صنم کسر ایتدی اول فخر جهان	تا صمد گوی اوله خیل امتان
اولمسیدی عصمت شرع نبی	بت پرست اولوردک اسلافک کبی
اولدیلر وارستهٔ میل صنم	واجب اولدی حقنی بیلمک امم
گر ندر دیرسک انکچون شکر خاص	باطن اصنامندن اولمقدر خلاص
اول باشک میل صنمدن قیلدی پاک	قلبک اول قوتله سن قیل تابناک
شکر دین ایچون دگلسن کارگر	آنی بولدک مفت میراث پدر
پست اولور میراثخواره قدر مال	چکدی رستم زحمت آسان بولدی زال
رحمتم افزون اولور گریان ایچون	نعمتم مبذول اولور نالان ایچون
ویرمسم گوسترمز ایدم نعمتم	بسته یی ایلر گشاده رحمتم
رحمتم گوز یاشنه موقوفدر	نعمتم گریانلره مصروفدر

شیخ احمد حضرویه رحمه الله الهام طریقیله غریملرینه حلوا آلیویردیکیدر

دار ایدی بر شیخ مدیون کیم مدام	دین ایدوب ایلردی اطعام انام

ده هزاران وام کردی ازمهان خرج کردی بر فقیران جهان
هم بوام او خانقاهی ساخته جان ومال وخانقه درباخته
وام اوراحق زهرجامی کزارد کرد حق بهر خلیل ازریک آرد
کفت پیغمبر که در بازارها دو فرشته میکنند ایذر دعا
کای خدا تو منفقانزاده خلف ای خدا تو ممسکانزاده تلف
خاصه کان منفق که جان انفاق کرد حلق خود قربانی خلاق کرد
حلق پیش آورد اسمعیل وار کارد بر حلقش نیارد کرد کار
پس شهیدان زنده زینرویند وخوش تو بدان قالب بمنکر کبر وش
چون خلف دادستشان جان بقا جان ایمن ازغم ورنج وشقا
شیخ وامی سالها این کار کرد میستد میداد همچون پای مرد
تخمها می کاشت تا روز اجل تا بود روز اجل میر اجل
چونکه عمر شیخ در آخر رسید در وجود خود نشان مرگ دید
وامداران کرد او نشست جمع شیخ برخود خوش کدازان همچو شمع
وامداران کشته نومید وترش درد دلها یار شد با دردشش
شیخ کفت این بدکمانانرا نکر نیست حقرا چارصد دینار وزر
کودکی حلوا زبیرون بانک زد لاف حلوا بر امید دانک زد
شیخ اشارت کرد خادم را بسر که برو آن جمله حلوا را بخر
تاغریمان چونکه آن حلوا خورند یک زمانی تلخ درمن ننکرند
درزمان خادم روان شد سوی در تاخرد او جمله حلوا ازان پسر
کفت اوراکو تروحلوا بچند کفت کودک نیم دینار واَدند
کفت نی ازصوفیان افزون مجو نیم دینارت دهم دیکر مکو
او طبق بنهاد اندر پیش شیخ تو ببین اسرار سراندیش شیخ
کرد اشارت باغریمان کین نوال نک تبرک خوش خورید اینرا حلال
چون طبق خالی شد ان کودک ستد کفت دینارم بده ای پرخرد
شیخ کفتا از کجا آرم درم وام دارم میروم سوی عدم
کودک ازغم زد طبقرا برزمین ناله وکریه برآورد وحنین
میکریست ازغبن کودک های های کای مرا بشکسته بودی هردو پای
کاشکی من کرد کلخن کشتمی بردر این خانقه نکذشتمی
صوفیان طبله خوار ولقمه جو سک دلان وهمچو کربه روی شو
ازغریو کودک آنجا خیر وشر کرد آمد کشت بر کودک حشر

اون بیک اقچه دین ایدوب اول نکته دان ایلدی بذل فقیران جهان
یاپمشیدی دین ایله برخانقاه جان ومالن ایلمشدی بذل راه
هرطرف حق دینن ایلردی ادا کیم خلیله ریکی اون ایتدی خدا
دیرنبی اسواقده بیریب وشک دائما ایلر دعا ایکی ملک
ویر خدایا منفقین ایچون خلف ایله مال اهل امساکی تلف
قنده اول منفقکه جان انفاق ایدر نفسی قربان ره خلاق ایدر
اولدی اسمعیل تسلیم عزیز کردننده عاطل اولدی تیغ تیز
پس شهیدانه بویوزدندر حیات قالبه غفلتله ایتمه التفات
منفق جانه بقا اولدی خلف جان ایچون اولمز هلاک ایله تلف
اولدی بویله حالی شیخک نیچه ییل قرض الوب صکره ویرردی متصل
تخم اعمال ایله تا روز اجل ایلر ایدی سعی اخلاص عمل
عمری شیخک اولدی آخر ناکهان ظاهر اولدی موت ورحلتدن نشان
جمع اولوب اطرافنه اهل دیون شمع وش شیخ اولدی پرسوز درون
وامداران ناامید وترش رو هربرنده درد دل خود تو بتو
شیخ ایسه دیردی ندر بو بدکمان چارصد دینار اولور حقدن عیان
ناکهان برکودک حلوا فروش وصف ایدوب حلواسن ایلردی خروش
شیخ دیدی خادمه اول دم نهان وار یوری حلوایی جمله آل همان
شغل ایدوب حلوا ایله اهل دیون برزمان تلخی دل بولسون سکون
خادم ایتدی طشره یه اولدم شتاب قیلدی حلوا المغه بسط خطاب
دیدی سویله کوتورو دیدی غلام نصف دینار ایله برقاج نقد تام
دیدی صوفیلردن اولمز چوق بها نیم دینار اولدی بازار رضا
پیش شیخه ایتدی احضار طبق غایت کیفیت اسراره باق
ایتدی اکرام غریمان دیدی شاد بو حلال ایله تبرکدر مراد
اولدی حلوادن طبق خالی تمام دیدیکم حلوا بهاسا کلسون غلام
شیخ اکا دیدیکه یوق بنده درم اشته ایتدم دین ایله عزم عدم
حیرتندن کودک حلوا فروش کریه وافغانله ایتدی خروش
کیم اولوب کریان غبن دلخراش دیردی اولسم پاشکسته کاش کاش
قعر کلخن اولسه معقول ایدی راه رهکذارم اولمسه بو خانقاه
صورت صوفیده هربر لقمه جو برکروه سک صفات وکربه خو
نالش کودکدن اهل خیر وشر اولدی کرد تکیه ده جمع وحشر

پیش شیخ آمد که ای شیخ درشت / تو یقین دان که مرا استاد گشت
کرردم من پیش او دست تهی / او مرا بکشد اجازت میدهی
وان غریمان هم بانکار وجحود / رو بشیخ آورده کین بازی چه بود
مال ما خوردی مظالم می بری / از چه بود این ظلم دیکر بر سری
تا نماز دیکر آن کودک کریست / شیخ دیده بست و بروی ننکریست
شیخ فارغ از جفا و از خلاف / درکشیده روی چون مه در لحاف
با ازل خوش با اجل خوش شادکام / فارغ از تشنیع وکفت خاص و عام
انکه جان در روی او خندد چو قند / از ترش رویٔ خلقان چه کزند
انکه جان بوسه دهد بر چشم او / کی خورد غم از فلک و زخشم او
در شب مهتاب مه را بر سماک / از سکان وعوعو ایشان چه باک
سک وظیفهٔ خود بجای آورد / مه وظیفهٔ خود برخ می کسترد
کارک خود می کزارد هر کسی / آب نکذارد صفا بهر خسی
خس خسانه میرود بر روی آب / آب صافی میرود بی اضطراب
مصطفی مه می شکافد نیمشب / ژاژ می خاید زکینه بولهب
آن مسیحا مرده زنده میکند / وان جهود از خشم سبلت میکند
بانک سک هرکز رسد در کوش ماه / خاصه ماهی کو بود خاص اله
می خورد شه بر لب جو تا سحر / در سماع از بانک چغزان بیخبر
هم شدی توزیع کودک دانک چند / همت شیخ آن سخا را کرد بند
تا کسی ندهد بکودک هیچ چیز / قوت پیران ازین بیشست نیز
شد نماز دیکر آمد خادمی / یک طبق بر کف زپیش حاتمی
صاحب مالی وحالی پیش پیر / هدیه بفرستاد کز وی بد خبیر
چارصد دینار بر کوشهٔ طبق / نیم دینار دکر اندر ورق
خادم آمد پیش شیخ اکرام کرد / وان طبق بنهاد پیش شیخ فرد
چون طبق را از غطا واکرد رو / خلق دیدند آن کرامت را ازو
آه وافغان از همه برخاست زود / کای سر شیخان وشاهان این چه بود
این چه سرست این چه سلطانیست باز / ای خداوند خداوندان راز
ما ندانستیم ما را عفو کن / بس پراکنده که رفت از ما سخن
ما که کورانه عصاها می زنیم / لاجرم قندیلها را بشکنیم
ما چو کران ناشنیده یک خطاب / هرزه کویان از قیاس خود جواب
ما ز موسی پند نکرفتیم کو / کشت از انکار خضری زردرو

کلدی شیخه دیدی ای شیخ دنی / اولدرر بی شبهه استادم بنی
بن تهی دسته کیم اولسون چاره ساز / بی کناهک قتلنه وارمی جواز
اول غریمان ایلیوب انکار هم / شیخه اظهار ایتدیلر روی ستم
مالمز کتدی مظالم تا بکی / ایتدیکک اطوار ظالم تا بکی
کودک ایتدی کریه تا وقت صلات / چشم بسته ایتدی شیخ التفات
اولدی شیخ آزادهٔ جنک وخلاف / مه صفت ایتدی یوزن زیب لحاف
حالنه مشغول اجلدن شادکام / کوشنه کیرمزدی طعن خاص و عام
اولکه جانی خنده رو اوله چو قند / خلقک آزارندن اولدی بی کزند
اولکه جانی بوسه داد دیده در / صانمه جور چرخ ایله رنجیده در
خوش شب مهتاب ماه تابناک / عوعو کلب ایله چکمز وهم وباک
کلب حکم طبعنی اظهار ایدر / ماه دهری غرقهٔ انوار ایدر
هر کس ایلر کندی کارن ملتمس / مانع اولمز آب صافه خار وخس
روی جویه خار وخس طاری اولور / آب صافی بی کدر جاری اولور
مصطفاده معجز شق القمر / بولهب خود ژاژخای کینه ور
زنده ایلر مرده یی عیسی نبی / منکر معجز جهودان غبی
صیت کلب اولمز قرین کوش ماه / باخصوص اول ماه اوله خاص اله
شه قدح نوش لب جو تا سحر / شوقله یوق بانک چغزاندن خبر
ایلیوب امساکله اطرافه پند / همت شیخ اول سخایی ایتدی بند
دیدی کمسه ویرمسون حلوا بها / قوت پیران اولور حکمت فزا
اویله وقتی کچدی کلدی بر غلام / بر طبق الده مکر بر نیک نام
مال وثروت صاحبی حاتم منش / شیخه ارسال هدیه ایلمش
اول طبقده چارصد دینار زر / بر ورقده نیم دینار دکر
کلدی خادم شیخه اکرام ایلدی / ارمغانی عرض واعلام ایلدی
چون طبقدن رفع سرپوش ایلدی / اول کرامت خلقی پرجوش ایلدی
دیدیلر افغان ایدوب یار وغریم / بو نه حالتدر ایا شیخ کریم
بو نه سردر بو نه عالی سلطنت / ای خدیو راز دار معرفت
بیلمدک بز ایلرز عفوک رجا / کرچه بدکو لکار ایتدک جابجا
بز که اعمالرکبی صالدق عصا / کسر قندیل ایلیوب قیلدق خطا
سمع ادراک وشعور اولدی اصم / هرزهٔ بیهوده ایتدک دمبدم
اولمدق حیفا اولور کن نصح وپند / خضر وموسی قصه سندن حصه مند

باچنان چشمی که بالا میشتافت   نور چشمش آسمانرا میشکافت
کرده با چشمت تعصب موسیا   از حماقت چشم موش آسیا
شیخ فرمود آن همه کفتار و قال   من بحل کردم شمارا آن حلال
سرّ این آن بود کز حق خواستم   لاجرم بنمود راه راستم
کفت آن دینار اکرچه اندکست   لیک موقوف غریو کودکست
تا نکرید کودک حلوا فروش   بحر رحمت در نمی آید بجوش
ای برادر طفل طفل چشم تست   کام خود موقوف زاری دان درست
کر همی خواهی که آن خلعت رسد   پس بکریان طفل دیده بر جسد

اویله برچشمیله کیم عالی نظر   نوری اولدی آسمانده جلوه کر
همنظر اولمق نه ممکندر سکا   بر ده دیده چشم موش آسیا
دیدی شیخ اول قیل وقال پرملال   جمله یه بندن حلال اولسون حلال
سرّی بو حالک ایدوب حقدن نیاز   ایتدی لطفیله در مقصودی باز
دیدی اول دینار کیم اندک ایدی   لیک وقف کریهٔ کودک ایدی
آغلدی تا کودک حلوا فروش   بحر رحمت ایلدی جوش وخروش
ای برادر مردم چشم اول غلام   کریه و زاری سیدر مفتاح کام
دائم استرسک اکر اول حالتی   ایله کریان طوره چشم طاعتی

ترسانیدن شخص زاهدی راکه کم کری تا کور نشوی

برکمسه بر زاهده تقلیل بکا ایله که اعمی اولمیه سن دیو تخویف ایدیکیدر

زاهدی را کفت یاری در عمل   کم کری تا چشم را ناید خلل
کفت زاهد از دو بیرون نیست حال   چشم بیند یا نبیند آن جمال
کر ببیند نور حق را چه غمست   در وصال حق دو دیده چه کمست
ور نخواهد دید حق را کو برو   اینچنین چشم شقی کو کور شو
غم مخور از دیده کان عیسی تراست   چپ مرو تا بخشدت دو چشم راست
عیسی روح تو با تو حاضراست   نصرت از وی خواه کو خوش ناصراست
لیک بیکار تن پر استخوان   بر دل عیسی منه تو هر زمان
همچو آن ابله که اندر داستان   ذکر او کردیم بهر راستان
زندکی تن مجو از عیسی ات   کام فرعونی مخواه از موسی ات
بر دل خود کم نه اندیشهٔ معاش   عیش کم ناید تو بر درکاه باش
این بدن خرکاه آمد روح را   یا مثال کشتی مر نوح را
ترک چون باشد بیابد خرکهی   خاصه چون باشد عزیز درکهی

برکشی بر زاهده دیدیکه کل   آغلمه چوق چشمک ایت حفظ خلل
دیدی زاهد ایکیدن خالی دکل   کوز کورر یا کورمز اول انواری پیل
کر کورر سه نور حقی پس نه غم   حق وصالنده دو چشمک قدری کم
حقی کورمز سه او چشم پرغرور   اویله برچشم شقی خوش اولسه کور
کوز غمن چکمه چو عیسی سنده در   اکجرو اولمه نور دیده انده در
عیسی روحک سنک پنهان دکل   قیل رجای نصرت اندن متصل
ایتمه تکلیف حیات استخوان   ایلمه ابرام عیسای زمان
اولمه اول ابله کبی کیم داستان   اولدی اندن حصه بخش راستان
تن حیاتن ایتمه عیسادن سؤال   ویرمه چون فرعون موسایه ملال
ایتمه قلبک خستهٔ فکر معاش   قوللغک ایت چکمه رزق اچون تلاش
بو بدن خرکاهه بکزر روح اچون   یا سفینه مثلی اولدی نوح اچون
هرنچه اولسک بولورسن خرکهی   سعی قیل درکهدن اولمه تک تهی

تمامی قصهٔ زنده شدن استخوانها بدعای عیسی علیه السلام

عیسی علیه السلامک دعاسیله استخوان حیات بولدیغیدر

خواند عیسی نام حق بر استخوان   از برای التماس آن جوان
حکم یزدان از پی آن خام مرد   صورت آن استخوانرا زنده کرد
از میان بر جست یک شیر سیاه   پنجهٔ زد کرد نقشش را تباه
کله اش برکند و مغزش ریخت زود   مغز جوزی کاندرو مغزی نبود
کر ورا مغزی بدی اشکستنش   خود نبودی نقص الا بر تنش
کفت عیسی چون شتابش کوفتی   کفت زان رو که تو ز و آشوفتی

استخوانه ایلدی عیسی دعا   ابله اچون اولدی حاصل مدّعا
کوستروب مولی کمال قدرتن   استخوانک زنده ایتدی صورتن
رونموده اولدی برشیر سیاه   پنجه سیله ابلهی ایتدی تباه
کله سن چاک ایلدی مغزن روان   مغزی مغز جوز ایدی کویا همان
اهل لب اولسیدی اولمزدی هلاک   کندیه نقصان دکل تن اولسه چاک
دیدی عیسی تیز چاک ایتدک آنی   دیدی زیرا ایتدی آشفته سنی

کفت

کفت عیسی چون نخوردی خون مرد — کفت در قسمت نبودم رزق خورد
ای بساکس همچو آن شیر ژیان — صید خود ناخورده رفته از جهان
قسمتش کاهی نه و حرصش چو کوه — وجه نی وکرده تحصیل وجوه
ای میسر کرده بر ما در جهان — سخرهٔ بیکار ما را وارهان
طعمه بنموده بما وان بوده شست — آنچنان بنما بما انرا که هست
کفت آن شیر ای مسیحا این شکار — بود خالص از برای اعتبار
کر مرا روزی بدی اندر جهان — خود چه کارستی مرا با مردکان
این سزای انکه یابد آب صاف — همچو خر در جو بمیزد از کزاف
کر بداند قیمت آن جوی خر — او بجای پا نهد در جوی سر
او بیابد آنچنان پیغمبری — میر آبی زندکانی پروری
چون نمیرد پیش او کز امر کن — ای امیر آب ما را زنده کن
هین سک نفس ترا زنده مخواه — کو عدو جان تست از دیرکاه
خاک بر سر استخوانی را که آن — مانع این سک بود از صید جان
سک نهٔ بر استخوان چون عاشقی — دیوچه وار از چه برخون عاشقی
آن چه چشمست انکه بیناییش نیست — زامتحانها جز که رسواییش نیست
سهو باشد ظنها را کاه کاه — این چه ظنست این که کور آمد زراه
دیده آبر دیکران نوحه کری — مدتی بنشین و برخود میکری
ز ابر کریان شاخ سبز و تر شود — زانکه شمع از کریه روشن تر شود
هر کجا نوحه کنند آنجا نشین — زانکه تو اولیتری اندر حنین
زانکه ایشان در فراق فانیند — غافل از لعل بقای کانیند
زانکه بر دل نقش تقلیدست بند — رو بآب چشم بندش را برند
زانکه تقلید آفت هر نیکوییست — که بود تقلید اکر کوه قویست
کر ضریری لمترست و تیز خشم — کوشت پارش دان چو او را نیست چشم
کر سخن کوید ز مو باریکتر — آن سرش را زان سخن نبود خبر
مستیٔ دارد ز کفت خود ولیک — از بروی تا بمی راهیست نیک
همچو جویست او نه او آبی خورد — آب از و بر آب خواران بکذرد
آب در جوزان نمی کیرد قرار — زانکه آن جو نیست تشنه و آبخوار
همچو نایی ناله و زاری کند — لیک بیکار خریداری کند
نوحه کر باشد مقلد در حدیث — جز طمع نبود مراد آن خبیث
نوحه کر کوید حدیث سوزناک — لیک کو سوز دل و دامان چاک

خون مردی ایچمدک دیدی مسیح — دیدی قسمتده دکل رزق صریح
ای نیجه کمسه اولوب شیر ژیان — صید ناخورده ایدر ترک جهان
قسمتی چون کاه حرصی همچو کوه — وجهی یوق ایتمکده تحصیل وجوه
ای ایدن عاجزلره احسان خاص — حرص و غفلتدن بزی ایله خلاص
طعمه ظاهر درولی تحتنده دام — آنی کوستر کیم اوله اول حق کام
شیر عیسایه دیدیکم بو شکار — اولدی مطلق نقش پند و اعتبار
کر بنم اولسه جهانده قسمتم — مرده لرله اولمزایدی صحبتم
بو اکا لایق بولوب بر آب صاف — خر صفت ایده خروشان کزاف
کر بیلیدی قدر آب صافی خر — ایلر ایدی پایی تبدیل سر
اویله پیغمبر بوله اول ناسزا — زندکی بخشنده و حکمت فزا
پس نیچون ایتمز حضورنده ادب — هم حیات نفسنی ایتمز طلب
زنده کی کلب نفسکدن حذر — دشمن جاندر سکا ایلر ضرر
باشنه طپراق انک بر استخوان — کلب نفس ایده منع صید جان
سک دکلسک استخوان کاری نه در — دیوچه آسا بو خونخواری نه در
اول نه کوزدر انده یوق نور بصر — امتحان وقتی اوله رسوا نظر
کرچه ظندن سهو ایدر کاهی ظهور — بو نه ظندر بو که یولدن کلدی کور
نوحه ساز دیکران اولمه همین — کندیله آغله اولوب عزلت نشین
ابر کریان ایله در شاخه نما — کریه دن شمعه کلور نور و ضیا
قنده نوحه ایده لر اول همنشین — باعث اولکیم سکا انفعدر حنین
فرقت فانیده ایلر سر بسر — جوهر کان بقادن بیخبر
دللرنده نقش تقلید اولدی بند — آب چشمک قیل او بنده زورمند
اولدی تقلید آفت کارشکوه — کاه اولور تقلید اکر کیم اولسه کوه
بر ضریر اولسه اکر کیم شیر دل — طوتکه اول اتپاره سیدر کوز دکل
قیلدن اینجه ایلسه نقل مقال — وصف حالی اولمسه اول قیل و قال
سوزلری مستانه لیک ایتسک نکاه — وار انک بینده میدن بعد راه
بکزر اول نهره دکلدر آب نوش — آب ایدر اندن تشنکان ایچون خروش
انکچون جوده آب ایتمز قرار — جو دکلدر تشنه قلب و آبخوار
نی صفت کرچه فغان و زار ایدر — سوزش غیر ایله سوز اظهار ایدر
نوحه کر ماتمکشه تقلید ایدر — لیک فریادن طمع تجدید ایدر
نوحه کر ایلر حدیث سوزناک — یوق ولی سوز دل و دامان چاک

از محقق تا مقلد فرقهاست   کین چو داود است وآن دیگر صداست

منبع گفتار این سوزی بود   وان مقلد کهنه آموزی بود

هین مشو غرّه بدان گفت حزین   بار بر گاو است و بر گردون حنین

هم مقلد نیست محروم از ثواب   نوحه گر را مزد باشد در حساب

کافر و مؤمن خدا گویند لیک   درمیان هر دو فرقی هست نیک

آن گدا گوید خدا از بهر نان   متقی گوید خدا از عین جان

گر بدانستی گدا از گفت خویش   پیش چشم او نه کم ماندی نه پیش

سالها گوید خدا آن نانخواه   همچو خر مصحف کشد از بهر کاه

گر بدل در تافتی گفت لبش   ذرّه ذرّه گشته بودی قالبش

نام دیوی ره برد در ساحری   تو بنام حق پشیزی می بری

پس محققدن مقلدده ادا   کیم بو داوود اولدی اول خود بر صدا

اصل گفتاری انک سوز درون   اهل تقلیده ایسه نیرنک فسون

نالهٔ تقلیده یوقدر اعتبار   گاوده بار گران گردونه زار

یوق دگلدر اهل تقلیده ثواب   نوحه گر اجرت آلور ایتسک حساب

کافر و مؤمن خدا دیرلر بلی   اورته ده واردر ولی فرق جلی

نان ایچون ذکر خدا ایلر گدا   متقی‌یه قوت جان ذکر خدا

گر گدا قولندن اولسیدی خبیر   هیچ گورنمزدی قلیل ایله کثیر

نان ایچون ورد زبان نام اله   خر صفت مصحف چکر مقصودی کاه

صالسه پرتو قلبنه قول لبی   ذرّه ذرّه چاک اولوردی قالبی

نام شیطان ساحره راه گریز   سنده نام حق مرادک بر پشیز

خاریدن روستایی شیر را در تاریکی بظن آنکه گاو اوست

روستایی گاو در آخر ببست   شیر گاوش خورد و بر جایش نشست

روستایی شد در آخر سوی گاو   گاو را می جست شب آن کنج کاو

دست می مالید بر اعضای شیر   پشت و پهلو گاه بالا گاه زیر

شیر گفتا ار روشنی افزون شدی   زهره اش بدریدی و دل خون شدی

اینچنین گستاخ زان می خاردم   کو درین شب گاو می پنداردم

حق همی گوید که ای مغرور کور   نی ز نامم پاره پاره گشت طور

که لو انزلنا کتابا للجبل   لانصدع ثم انقطع ثم ارتحل

از من ار کوه احد واقف شدی   پاره گشتی و دلش پرخون شدی

از پدر وز مادر این بشنیدهٔ   لاجرم غافل درین پیچیدهٔ

گر تو بی تقلید ازو واقف شوی   بی نشان بی جای چون هاتف شوی

بشنو این قصه پی تهدید را   تا بدانی آفت تقلید را

بر روستایی ظلمت شبده گندی گاوی ظنیله شیری اوخشادیغیدر

بیری ایتدی گاوین آخورده مکین   طعمه ایتدی شیر اولدی جانشین

روستایی ظلمت شبده همان   گاو ایچون آخوره اولدی چون روان

ال صونوب اعضای شیره سربسر   اوخشدی پیش و پس و زیر و زبر

دیدی شیر اولسیدی شمدی روشنی   چاک اولوب زهره گورردک سن سنی

وضع گستاخک بو کیم کیچه تمام   گاو ظن ایتدک بنی ای مرد خام

حق تعالی دیر که ای مغرور کور   نامم اولدی چاک از کوه طور

کیم لو انزلنا کتابا للجبل   لانصدع ثم انقطع ثم ارتحل

گر کتابی ایتسک انزال جبل   ریزه ریزه چاک اولوردی اول محل

چون پدر مادردن ایتدک استماع   غفلت اولدی سا که سدّ اطلاع

اولسه واقف سنده بی تقلید جان   هاتف آسا سنده قالمزدی نشان

گوش قیل بو قصهٔ تهدیدی سن   پس نه اولدی آفت تقلیدی سن

فروختن صوفیان بهیمهٔ مسافر را جهت سماع

صوفیی در خانقه از ره رسید   مرکب خود برد در آخر کشید

آبکش داد و علف از دست خویش   نی چنان صوفی که ما گفتیم پیش

احتیاطش کرد از سهو و خباط   چون قضا آید چه سود است احتیاط

صوفیان تقصیر بودند و فقیر   کاد فقر ان یعی کفرا یبیر

ای توانگر تو که سیری هین مخند   بر کژیّ آن فقیر دردمند

بر صوفی مسافرک مرکبنی جهت سماع ایچون صوفیلر فروخت ایتدیکیدر

گلدی یولدن تکیه‌یه بر صوفی جان   مرکبن آخوره چکدی ناگهان

ویردی دستیله اکا آب و علف   اویله صانمه اولدی ذکر ما سلف

خدمتنده احتیاط ایتدی ولی   یوق قضا گلدکده سعیک مدخلی

هپ فقیر ایدی گروه صوفیان   قول کاد الفقر کفرا خود عیان

ای توانگر اکه اولمه خنده ناک   بر گناه ایتسه فقیر جامه چاک

از سر تقصیر آن صوفی رمه　خرفروشی در گرفتند آن همه
کز ضرورت هست مرداری مباح　بس فسادی کز ضرورت شد صلاح
هم در آندم آن خرک بفروختند　لوت آوردند و شمع افروختند
ولوله افتاد اندر خانقه　کامشبان لوت و سماعست و شره
چند ازین صبر و ازین سه روزه چند　چند ازین زنبیل و این دریوزه چند
ماهم از خلقیم و جان داریم ما　دولت امشب میهمان داریم ما
تخم باطل را ازان میکاشتند　کانکه آن جان نیست جان پنداشتند
وان مسافر نیز از راه دراز　خسته بود و دید آن اقبال و ناز
صوفیانش یک بیک بنواختند　نرد خدمتهای خوش می باختند
گفت چون میدید میلانشان بوی　گر طرب امشب نخواهم کرد کی
لوت خوردند و سماع آغاز کرد　خانقه تا سقف شد پر دود و گرد
دود مطبخ گرد آن پا کوفتن　ز اشتیاق و وجد جان آشوفتن
گاه دست افشان قدم میکوفتند　که بسجده صفه را میروفتند
دیر یابد صوفی آز از روزگار　زان سبب صوفی بود بسیارخوار
جز مگر آن صوفئی کز نور حق　سیر خورد او فارغست از ننگ دق
از هزاران اندکی زین صوفیند　باقیان در دولت او می زیند
چون سماع آمد ز اوّل تا کران　مطرب آغازید یک ضرب گران
خر برفت و خر برفت آغاز کرد　زین حراره جمله را انباز کرد
زین حراره پای کوبان تا سحر　کف زنان خر رفت و خر رفت ای پسر
از ره تقلید آن صوفی همین　خر برفت آغاز کرد اندر حنین
چون گذشت آن نوش و جوش و آن سماع　روز گشت و جمله گفتند الوداع
خانقه خالی شد و صوفی بماند　گرد از رخت آن مسافر میفشاند
رخت از حجره برون آورد او　تا بخر بربندد آن همراه جو
تا رسد در همرهان او می شتافت　رفت در آخر خر خود را نیافت
گفت آن خادم باتبش برده است　زانکه خر دوش آب کمتر خورده است
خادم آمد گفت صوفی خر کجاست　گفت خادم ریش بین جنگی بخاست
گفت من خر را بتو بسپرده ام　من ترا بر خر موکل کرده ام
از تو خواهم آنچه من دادم بتو　باز ده آنچه فرستادم بتو
بحث با توجیه کن حجت میار　آنچه من بسپردمت واپس سپار
گفت پیغمبر که دستت هرچه برد　بایدش در عاقبت واپس سپرد

بالضرور اول صوفیان بی نوا　اول خری بیع ایتمکی گوردی روا
چون ضرورتله اولور میته مباح　فاسده وار در ضرورتدن صلاح
اول حماری صاتدیلر اول دم همان　الدیلر اندن ادام و شمع و نان
خانقاهده دوشدی صیت عشق و شوق　اولدی شب لیل سماع و عیش و ذوق
دیدیلر تا کی بو صبر و روزه لر　تا بکی زنبیل ایله دریوزه لر
بزده مخلوقز که وار در جانمز　بو گیجه دولتکه وار مهمانمز
تخم باطل صاچدیلر کچ گتدیلر　قالب بی روحی جان ظن ایتدیلر
اول مسافر قطع ایدوب راه دراز　رنج دیده گوردی انده عز و ناز
اولدی صوفیلر نوازشگار اکا　اولدیلر هپ خادم دلدار اکا
انلرک میلن گوروب دیدی او دم　بونده ایتمزسم طرب قنده ایدم
لقمه یندی اولدی آغاز سماع　سقفه دود و گرددن گلدی صداع
دود مطبخ گرد فرش صوفیان　برطرفدن اشتیاق و وجد جان
گاه دست افشان قدم کوب نیاز　اولدیلر که صفه اوزره سجده ساز
هر زمان اولمز مساعد روزگار　اولسه صوفیلر نوله بسیارخوار
اویله صوفی صانمه امّا نور حق　سیرچشم ایده انی بی دق و لق
بویله صوفی پک کده بردر غیریلر　انلرک دولتلرنده معتبر
چون سماع ایتدی تمامه اقتران　مطرب آغاز ایتدی بر ضرب گران
خر برفت و خر برفت ایدی اصول　بر حرارت جمله یه بولدی وصول
دیرلر ایدی پای کوبان تا سحر　کف زنان خر رفت و خر رفت ای پسر
انلره تقلید ایدوب صوفی تمام　خر برفت آغازه سن ایتدی مدام
گتدی چون گرمیت جوش و سماع　گوندز اولدقده دینلدی الوداع
خانقه خالی قالوب صوفی همان　اولدی گرد افشان رخت میهمان
رختن آلدی حجره دن اولدی بدر　تا ایده پیرایه پالان خر
ایتدی همراهانه وصل ایچون شتاب　گوردی خر یوق ایلدکده فتح باب
دیدی خادم صویه اولمشدر دلیل　دون گیجه زیرا صویی اولدی قلیل
گلدی خادم دیدی صوفی قنده خر　دیدی خادم ریشخند ایتمه یتر
دیدی تسلیم ایلدم سا که خری　سن اکا اولدک موکل بن بری
ساکه ویردم ایلرم سندن طلب　آلدیغک ویر ایلمه سوء ادب
ایتمه بحث ناموجه هر گیجه　اولکه بن ویردم سکا ردّ ایت بکا
دیدی پیغمبر و ایعده تمام　آلدیغک ویرمک گرکدر ای غلام

ورنهٔ از سرکشی راضی بدین	تنگ من و تو خانهٔ قاضیٔ دین	اولمیوب راضی ایدرسک گر عناد	اشته قاضی شرعه لازم انقیاد
گفت من مغلوب بودم صوفیان	حمله آوردند و بودم بیم جان	دیدی باکه غالب اولدی صوفیان	شویله کیم دوشدی درونه بیم جان
تو جگربندی میان گربگان	اندر اندازی وجویی زان نشان	سن کدیلر پنجه آتدک جگر	بردخی اندن قالورمی هیچ اثر
درمیان صد گرسنه گردهٔ	پیش صد سگ گربهٔ پژمردهٔ	بونجه آچه نیلسون برپاره نان	یوز کوپک برگربه یه ویرمز امان
گفت گیرم گز تو ظلما بستدند	قاصد خون من مسکین شدند	دیدی فرض ایت الدیلر سندن خری	ظلمه لایق گوردیلر بن کمتری
تو نیایی و نگویی مرمرا	که خرت را می برند ای بی نوا	سن گلوب نیچون دیمزسن کیم بکا	مرکبک غصب ایتدیلر ای بی نوا
تا خر از هر که بود من واخرم	ورنه توزیعی کنند ایشان زرم	کیمده ایسه بن الوردم اول خری	یاویرردم انلره برقاچ زری
صد تدارک بود چون حاضر بدند	این زمان هریک باقلیمی شدند	چونکه حاضر جمله قابل ایدی کار	هر بری خود شمدی اولدی تار ومار
من کرا گیرم کرا قاضی برم	این قضا خود از تو آمد برسرم	شمدی کیمدن ایده یم قاضی یه داد	بو قضا سندن بکا ای بدنهاد
چون نیایی و نگویی ای غریب	پیش آمد این چنین ظلمی مهیب	سن نیچون گلمز دیمزسن ای غریب	ظاهر اولدی بویله برظلم عجیب
گفت والله آمدم من بارها	تا ترا واقف کنم زین کارها	دیدی گلدم نیجه کز والله بن	تا سنی آگاه ایدم بو قصه دن
تو همی گفتی که خر رفت ای پسر	از همه گویندگان با ذوقتر	سوزلرک اولمشدی خر رفت ای پسر	جمله دن افزون اولوب شوریده سر
باز می گشتم که او خود واقفست	زین قضا راضیست مرد عارفست	بن رجوع ایدوب دیدم واقف ایمش	بن دیمک لازم دگل عارف ایمش
گفت از جمله می گفتند خوش	مرمرا هم ذوق آمد گفتنش	دیدی انلرده بو ایدی گفتگو	باکه شوق و ذوقله خوش گلدی بو
مرمرا تقلیدشان برباد داد	که دو صد لعنت بران تقلید باد	انلره تقلید ایله اولدم حزین	لعنت اولسون بویله تقلیده همین
خاصه تقلید چنین بیحاصلان	خشم ابراهیم با بر آفلان	سیّما تقلید قوم جاهلین	ایتدی ابراهیم خشم آفلین
عکس ذوق آن جماعت میزدی	وین دلم زان عکس ذوقی میشدی	اول جماعتدن بکا عکس اولدی ذوق	گوکلم اول عکسیله ایتدی عرض شوق
عکس چندان باید از یاران خوش	که شوی از بحر بی عکس آبکش	اویله عکس استر اولوب سیلاب وش	گورمیه دریاده عکسن آبکش
عکس کاوّل زد تو آن تقلید دان	چون پیاپی شد شود تحقیق آن	ابتدا عکس اولدی تقلید صریح	پس دوام حالی تحقیق صحیح
تا نشد تحقیق از یاران مبر	از صدف مگسل نگشت آن قطره در	ترک یاران ایتمه بی تحقیق حال	بی صدف قطره گهر اولمق محال
صاف خواهی چشم و عقل و سمع را	بر دران تو پردهای طمع را	استر ایسک چشم و عقل و سمعی صاف	چاک ایت استار طمع قیل بی خلاف
زانکه آن تقلید صوفی از طمع	عقل او بربست از نور لمع	چون طمعدن اولدی تقلیدی انک	نوری محجوب اولدی عقل روشنک
طمع لوت و طمع آن ذوق و سماع	مانع آمد عقل او را از اطلاع	حرص مطعومات ایله ذوق و سماع	اولدی عقله سد راه اطلاع
گر طمع در آینه برخاستی	در نفاق آن آینه چون ماستی	گر طمع آیینه ده طوتسه قرار	اول نفاقیله اولوردی طعنه خوار
گر ترازو را طمع بودی بمال	راست کی گفتی ترازو وصف حال	گر ترازوده اولیدی میل مال	مستقیم اولمزدی انده وصف حال
هر پیمبر گفت با قوم از صفا	من نخواهم مزد پیغام از شما	قومنه هر بر نبی دیردی مدام	سزدن ای قوم استمم اجر پیام
من دلیلم حق شمارا مشتری	داد حق دلالیم هر دو سری	اولدی چون حقه دلالت دعوتم	بخش ایدر اول ایکی باشدن اجرتم
چیست مزد کار من دیدار یار	گرچه خود بوبکر بخشد چل هزار	اجرت کارم نه در دیدار یار	استمم اولسه اولورسه صد هزار
چل هزار او نباشد مزد من	کی بود شبه شبه درّ عدن	تسلیت بولمم هزاران ایله بن	اوله مز شبه شبه درّ عدن
یک حکایت گویمت بشنو بهوش	تا بدانی که طمع شد بند گوش	بر حکایت سویلیم طوت گوش و هوش	تا طمع نیلکیم اولورمش بند گوش

هرگرا

هر کرا باشد طمع الکن شود	با طمع کی چشم و دل روشن شود
پیش چشم او خیال جاه و زر	همچنان باشد که موی اندر بصر
جز مکر مستی که از حق پر بود	گرچه بدهی گنجها او حر بود
هر که از دیدار برخوردار شد	این جهان در چشم او مردار شد
لیک آن صوفی ز مستی دور بود	لاجرم در حرص او شب کور بود
صد حکایت بشنود مدهوش حرص	زان نیاید نکته در گوش حرص

کیمده کیم اولسه طمع بولمز صفا	چشم دل اولمز طمعله روشنا
فکر جاه و زر طمعکاره همان	گوزه اچنده مویه بکزر پیکان
مست عشق الله حقدن پر در اول	نیچه برگنجینه ویرسک حر در اول
کیمکه دیدار ایله برخوردار اولور	دیده سینه بو جهان مردار اولور
کیمکه بو مستانه لکدن دور اولور	صانمه صوفی حرص ایله شبکور اولور
حرصکاران یوز حکایت ایتسه گوش	حصه سن ایتمز قرین گوش هوش

تعریف کردن منادیان قاضی مفلسی را گرد شهر

بود شخصی مفلسی بی خانمان	مانده در زندان و بند بی امان
لقمهٔ زندانیان خوردی گزاف	بر دل خلق از طمع چون کوه قاف
زهره نی کس را که لقمهٔ نان خورد	زانکه آن لقمه ربا گاوش برد
هر که دور از دعوت رحمن بود	او گدا چشمست اگر سلطان بود
مر مروت را نهاده زیر پا	گشته زندان دوزخی زان نان ربا
گر گریزی بر امید راحتی	زان طرف هم پیشت آید آفتی
هیچ کنجی بی دد و بی دام نیست	جز بخلوتگاه حق آرام نیست
کنج زندان جهان ناگزیر	نیست بی پا مزد و بی دق الحصیر
والله ار سوراخ موشی در روی	مبتلای گربه چنگالی شوی
آدمی را فربهی هست از خیال	گر خیالاتش بود صاحب جمال
ور خیالاتش نماید ناخوشی	میگدازد همچو موم از آتشی
در میان مار و کژدم گر ترا	با خیالات خوشان دارد خدا
مار و کژدم مر ترا مونس بود	کان خیالت کیمیای مس بود
صبر شیرین از خیال خوش شدست	کان خیالات فرج پیش آمدست
آن فرج آید ز ایمان در ضمیر	ضعف ایمان ناامیدی و زحیر
صبر از ایمان بیابد سر کله	حیث لا صبر فلا ایمان له
گفت پیغمبر خدااش ایمان نداد	هر کرا صبری نباشد در نهاد
آن یکی در چشم تو باشد چو مار	هم وی اندر چشم آن دیگر نگار
زانکه در چشمت خیال کفر اوست	وان خیال مؤمنی در چشم دوست
کاندرین یکشخص هر دو فعل هست	گاه ماهی باشد او و گاه شست
نیم او مؤمن بود نیمیش گبر	نیم او حرص آوری نیمیش صبر
گفت یزدانت فمنکم مؤمن	باز منکم کافر گبر کهن

برمفلسی طرف قاضیدن منادیلر ایله اطراف شهری گزدردکلریدر

وار ایدی بر مفلس بی خانمان	بولمامشدی بند زنداندن امان
لقمهٔ زندانیانه مفت خوار	کوه وش حرصی قلوب خلقه بار
جانی یوق کمسه‌نک یه‌یه بر لقمه نان	ال صونردی طعمهٔ غیره همان
کیمده کیم یوق فیض توفیق الله	اول گدا چشم اولدی اولسه پادشاه
اولدی پایانده مروت زیر پا	ایلدی زندانی دوزخ نان ربا
ایلسک امید کنج راحتی	بر طرفدن وار در البت آفتی
گوشه یوقدر اولمیه بی دام گاه	اولدی خلوتگاه حق انجق پناه
کنج زندان جهان بیوفا	اولدی محنتگاه انواع جفا
جایگاهک اولسه ده سوراخ موش	گربه چنگالی ایدر زهرابه نوش
تسلیتدر آدمه گرچه خیال	گر خیالاتی اولورسه خوش جمال
اولسه گر موحش خیالات دراز	موم وش آتشده اولدی جانگداز
مار و کژدم اورته سنده گر خیال	اولسه حسن ظن عون ذو الجلال
مار و کژدم ذاتکه مونس اولور	کیم خیالک کیمیای مس اولور
صبری شیرین گوستر حسن خیال	کیم فرج در پیشکاهده وصف حال
دلده ایمان ایله در نقش فرج	ضعف ایمان اولدی پیل یأس و حرج
صبر اولور ایمان اچون زیب کله	حیث لا صبر فلا ایمان له
دیدی پیغمبر دگل ایمان تمام	کیمده کیم صبر و شکیب اولمز تمام
بری چشمکده سنک مانند مار	اول برینک چشمنه نقش و نگار
کفردر زیرا که چشمکده خیال	اول بری ایمان ایتمش وصف حال
شخص واحدده ایکی صورت عیان	گاه شست و گاه ماهیدر همان
نصفی مؤمن نصفی نقش کافری	نصفی حرص و نصفی وصف صابری
حق فمنکم کافر ایتدی بیان	هم و منکم مؤمن دیدی همان

همچو گاوی نیمهٔ چیش سیاه   نیمهٔ دیگر سپیدی همچو ماه
هرکه این نیمه ببیند رد کند   هرکه آن نیمه ببیند کد کند
یوسف اندر چشم اخوان چون ستور   هم وی اندر چشم یعقوبی چو حور
ازخیال بد مراو را زشت دید   چشم فرع و چشم اصلی نا بدید
چشم ظاهر سایهٔ آن چشم دان   هرچه آن بیند بگردد این بدان
تو مکانی اصل تو در لا مکان   این دکان بربند بگشا آن دکان
شش جهت مگریز زیرا در جهات   شش درست وشش دره ما تست مات

بکزر اول گاوه اولوب نصفی سیاه   نصف اعضاسی سپیدا وله چو ماه
کیمکه بو نصفه بقر معیوب اولور   هر کیم اول نصفی کورر مرغوب اولور
یوسف اولدی چشم اخوانه کدر   چشم یعقوبه ولی نور بصر
بد خیال اول حسن پاکی کوردی زشت   بشقه چشم اصل وفرع اچون سرشت
سایه در اول چشمه چشم ظاهری   اول نه کوردیسه بو آنک ناظری
سن مکانده اولدک اصلک لا مکان   بو دکانی بسته قیل اولدر دکان
شش جهاته قاچمه کیم زیرا جهات   ششدر اولدی وارد انده ساکه مات

شکایت کردن اهل زندان پیش وکیل قاضی از دست آن مفلس

اهل زندان وکیل قاضی یه کلوب اول مفلسک الندن شکایتلر یدر

باوکیل قاضئ ادراک مند   اهل زندان در شکایت آمدند
که سلام ما بقاضی بر کنون   بازگو آزار ما زین مرد دون
که درین زندان بماند او مستمر   یاوه تاز و طبل خوارست و مضر
چون مگس حاضر شود در هر طعام   از وقاحت بی صلا و بی سلام
پیش او هیچست لوت شصت کس   کر کند خود را اگر گوییش بس
مرد زندانرا نیاید لقمهٔ   ور بصد حیله کشاید طعمهٔ
درزمان پیش آید آن دوزخ گلو   حجتش این که خدا گفتا کلوا
زینچنین قحط سه ساله داد داد   ظل مولانا ابد پاینده باد
یا ززندان تا رود این گاومیش   یا وظیفه کن ز وقفی لقمه ایش
ای زتو خوش هم ذکور وهم اناث   دادکن المستغاث المستغاث
سوی قاضی شد وکیل با نمک   کفت با قاضی شکایت یک بیک
خوانداورا قاضی از زندان بپیش   پس تفحص کرد از اعیان خویش
کشت ثابت نزد قاضی آن همه   که نمودند از شکایت آن رمه
کفت قاضی خیز از زندان برو   سوی خانهٔ مرده ریگ خویش شو
کفت خان ومان من احسان تست   همچو کافر جنتم زندان تست
کر ززندانم برانی تو برد   خود بمیرم من ز تقصیری و کد
همچو ابلیسی که میکفت ای سلام   رب انظرنی الی یوم القیام
کاندرین زندان دنیا من خوشم   تاکه دشمن زادگان را می کشم
هرکه اورا قوت ایمانی بود   وز برای زاد ره نانی بود
می ستانم که بمکر و که بریو   تا برآرند از پشیمانی غریو
که بدرویشی کنم تهدیدشان   که بزلف وخال بندم دیدشان

کتخدای قاضی یه بالاضطرار   وارد زندان اهلی اولدی شکوه کار
دیدیلر قاضی یه عرض ایت حالمز   شخص مفلسدن مکدر بالمز
قالدی زندانده مقیم ومستمر   یلقوان براکری نادان مضر
چون مکس حاضر قونلدقده طعام   استمز دعوت او مردود انام
التمش آدم لقمه سی یانده آز   چکمز ال عالم اولور سه طعنه ساز
کلسه زندان اهلنه بر لقمه نان   ایلیوب یوز حیله غصب ایلر همان
حاصلی سیر اولمز اول دوزخ گلو   حجتی مولی بیورمشدر کلوا
بویله قحط نابجادن داد داد   ظل مولانا ابد پاینده باد
یاکیدر زنداندن اول گاو بلا   وقف نان ایتمک گرک یا خود اکا
جمله ممنونک ذکور ایله اناث   داد قیل المستغاث المستغاث
دیدی قاضی یه وکیل انجا دک   شکوهٔ زندانیانی یک بیک
ایتدی قاضی آنی احضار حضور   صوردی حال مفلسی نزدیک و دور
ثابت اولدی علم قاضیده تمام   شکوهٔ زندانیان ناکام
دیدی قاضی باصمه زندانه قدم   آرته قالسون خانه که عزم ایت بودم
دیدی یوقدر خانمانه رغبتم   کافرآسا اولدی زندان جنتم
سن بنی زنداندن ایتمه منع ورد   نفسم ایلرسن هلاک فقر وکد
دیدی چون ابلیس او مردود انام   رب انظرنی الی یوم القیام
باکه قیل زندان دنیایی مقام   ایلیم ابنای خصمه انتقام
کیمکه قوت قوت ایمانی وار   زاد راه اچون یا خود بر نانی وار
ایلرم غصب ایتیکه بیک مکر وریو   تاندامتله ایده دائم غریو
کاه خوف فقری درکار ایلرم   کاه زلف وخال ایله زار ایلرم

قوت ایمانی درین زندان کمست وانکه هست از قصد این سگ در خمست
از نماز و صوم و صد بیچارگی قوت ذوق آید برد یکبارگی
استعیذ الله من شیطانه قد هلکنا آه من طغیانه
یک سگست و در هزاران میرود هرکه در وی رفت او او میشود
هرکه سردت کرد میدان کو دروست دیو پنهان گشته اندر زیر پوست
چون نیابد صورت آید در خیال تا کشاند آن خیالت در وبال
که خیال فرجه و گاهی دکان که خیال علم و گاهی خانمان
هان بگو لاحولها اندر زمان از زبان تنها نه بلکه از عین جان

تتمهٔ قصهٔ مفلس

گفت قاضی مفلسی را وانما گفت اینک اهل زندانت گوا
گفت ایشان متهم باشند چون می گریزند از تو می گریند خون
وز تو می خواهند هم تا وارهند زین غرض باطل گواهی میدهند
جمله اهل محکمه گفتند ما هم بر ادبار و بر افلاسش گوا
هرکرا پرسید قاضی حال او گفت مولا دست ازین مفلس بشو
گفت قاضی کش بگردانید فاش گرد شهر این مفلست و بس قلاش
کو بکو او را منادیها زنید طبل افلاسش عیان هرجا زنید
هیچ کس نسیه بنفروشد بدو قرض ندهد هیچکس او را تسو
هرکه دعوی آردش اینجا بفن بیش زندانش نخواهم کرد من
پیش من افلاس او ثابت شدست نقد و کالا نیستش چیزی بدست
آدمی در حبس دنیازان بود تا بود کافلاس او ثابت شود
مفلسیٔ دیو را یزدان ما هم منادی کرد در قرآن ما
کو دغا و مفلس است و بدسخن هیچ با او شرکت و سودا مکن
ور کنی او را بهانه آوری مفلست او صرفه از وی کی بری
حاضر آوردند چون فتنه فروخت اشتر کردی که هیزم میفروخت
کرد بیچاره بسی فریاد کرد هم موکل را بدانگی شاد کرد
اشترش بردند از هنگام چاشت تا بشب و افغان او سودی نداشت
بر شتر بنشست آن قحط گران صاحب اشتر پی اشتر دوان
سو بسو و کو بکو می تاختند تا همه شهرش عیان بشناختند
پیش هر حمام و هر بازارگه کرد مردم جمله در شکلش نگه

قوت ایمانی بو زندانده غریب اهلی اول مفلس غمندن بی شکیب
مستمندانه سگا صوم و نماز قوت ذوق ایکن ایدر دستن دراز
ایلرم شرندن اول حقه پناه ورطهٔ طغیانی اهل راهه آه
برکوپک اما که بیک پرده عیان قنده منزل ایتسه اول اولور همان
کیم سنی سرد ایتسه ابلیس انده در پیل پنهانی دیو و تلبیس انده در
صورته کلمز طوترر اه خیال اول خیال اولور سگا عین وبال
که خیال جاه و گاهی دکان که خیال علم و گاهی خانمان
وردکی لاحول ایله هر زمان همزبان اولسون سکله لیک جان

تتمهٔ قصهٔ مفلس

دیدی قاضی ایله افلاسک بیان دیدی اشته اهل زندان شاهدان
دیدی قاضی انلر اولدی متهم جمله سی سندن گریزان ستم
سندن استرلر خلاصه بر علاج بو شهادتده ایدرلر احتجاج
دیدی اهل محکمه سر جمله بز اکه مفلسدر شهادت ایلرز
هر کیمه صوردیسه قاضی حالنی دیدی مفلسدر رکم ایتدی مالنی
دیدی قاضی کیم گرک تشهیر آنی تا بیله افلاسنی هر برغنی
کوبکو دلاللر ایتسون ندا شهره ویرسون طبل افلاسی صدا
کمسه نسنه ایتمسون بیع و شرا قرض حبه ویرمسون کمسه اکا
مدعی احضار ایدرسه بعد زان وضع زندان ایلمم بیلسون عیان
ثابت اولدی حد افلاسی انک الده یوقدر نقد و کالاسی انک
حبس ایدرلر آدمی دنیاده تا کیم اوله افلاسی ثابت بی ریا
بیلدیروب افلاس ابلیسی خدا ایتدی قرآنده بیان ایله ندا
کیم اودر تلبیس و مفلس حیله کر شرکت بیع و شرا سندن حذر
بر طریق ایله ویررسک آکه مال چونکه مفلس حبه سن آلمق محال
ایتدی احضار شتر اهل خروش صاحبی برکرد ایدی هیزم فروش
کرد مسکین انده فریاد ایلدی خلقه رشوت عرض ایدوب داد ایلدی
ضحوهٔ کبری الوب اخشامه دک کرد کوردی چاره سی صبر ایلمک
ایتدیلر اول مفلسی ناقه سوار صاحبی آردنجه پویان زار زار
ایتدیلر سوق و محلاته گذر شهر خلقی مفلسی هپ بیلدیلر
اوغرایوب بازار و حماماته راه مفلسک شکلینه خلق ایتدی نگاه

نی

ده منادی که بلند آوازیان
ترک و کرد و رومیان و تازیان

مفلس است این و ندارد هیچ چیز
قرض تا ندهد کس او را یک پشیز

ظاهر و باطن ندارد حبهٔ
مفلسی قلبی دغایی دبهٔ

هان وهان با او حریفی کم کنید
چونکه گاو آرد گره محکم کنید

ور بحکم آرید این پژمرده را
من نخواهم کرد زندان مرده را

خوش دمست او و گلویش بس فراخ
با شعار نو دثار شاخ شاخ

گر بپوشد بهر مکر آن جامه را
عاریست آن تا فریبد عامه را

حرف حکمت بر زبان ناحکیم
حلهای عاریت دان ای سلیم

گرچه دزدی حلهٔ پوشیده است
دست تو چون گیرد آن ببریده دست

چون شبانه از شتر آمد بزیر
کرد گفتش منزلم دورست و دیر

بر نشستی اشترم را از پگاه
جو رها کردم کم از اخراج کاه

گفت تا اکنون چه میکردیم پس
هوش تو کو نیست اندر خانه کس

طبل افلاسم بچرخ سابعه
رفت تو نشنیدهٔ بد واقعه

گوش تو پر بوده است از طمع خام
پس طمع کر میکند کور ای غلام

تا کلوخ و سنگ بشنید این بیان
مفلس است و مفلس است این قلتبان

تا بشب گفتند در صاحب شتر
بر نزد کو از طمع پر بود پر

هست بر سمع و بصر مهر خدا
در حجب بس صورتست و بس صدا

آنچه او خواهد رساند آن بچشم
از جمال و از کمال و از کرشم

وانچه او خواهد رساند آن بگوش
از سماع و از بشارت و ز خروش

کون پر چاره ست هیچت چاره نی
تا که نگشاید خدایت روزنی

گرچه تو هستی کنون غافل ازان
وقت حاجت حق کند آنرا عیان

گفت پیغمبر که یزدان مجید
از پی هر درد درمان آفرید

لیک ازان درمان نبینی رنگ و بو
بهر درد خویش بی فرمان او

چشم را ای چاره جو در لامکان
هین بنه چون چشم کشته سوی جان

این جهان از بی جهت پیدا شدست
که ز بیجایی جهانرا جا شدست

باز گرد از هست سوی نیستی
طالب ربی و ربانیستی

جای دخلست این عدم از وی مرم
جای خرجست این وجود بیش و کم

کارگاه صنع حق چون نیستیست
جز معطل در جهان هست کیست

یاد ده ما را سخنهای دقیق
که ترا رحم آورد آن ای رفیق

هم دعا از تو اجابت هم ز تو
ایمنی از تو مهابت هم ز تو

اودن منادیکم بلند آوازایدی
ترک و کرد و رومیان دمسازایدی

سوزلری مفلسدر اندە نسنه یوق
کمسه اقراض ایتمسون هیچ آز و چوق

ظاهر و باطنده یوقدر حبه سی
شویله مفلس کیم تهیدر دبه سی

کمسه تنبیه اولمسون هم مذهبی
محکم ایتسون بند گاو و مرکبی

اکا احضار ندە قاضی پر ملال
بردخی زندانه وضع ایتمک محال

اول ایسه خوشدم غنی فکر گلو
تازه شوکتله خرامان سو بسو

جامه سن روپوش ایدرسه وجهی وار
قصدی خالقه مکر و حیله صانمه عار

حرف حکمت بی عملده متصل
عاریت زیبا قبادر اویله بیل

گرچه کیم دزدان اولورلر حله پوش
دسترس بولسه سکا ایلر خروش

چون شبانگاه ایندی اشتردن فقیر
دیدی کرد اولدی مکانم دور و دیر

ناقه یه اولدک نیچه دمدر سوار
گاه لازم چونکه یوقدر مزد کار

دیدی مفلس گشت ایدوب بو وقته دک
حالی گوردک پس نه لازم سویلمک

صیت افلاسمله چرخ سابعه
طولدی معلومک دگلمی واقعه

گوش و هوشک حرصله آلوده تر
پس طمع انسانی ایلر کور و کر

طاشله کرپچ اشتدی پیکان
مفلسم بن مفلسم ای قلتبان

ملزم اولمز تا بشب صاحب شتر
گوشنی حرص و طمع ایتمشدی پر

ختم مولاده نیچه سمع و بصر
اولدیلر محجوب چوق اهل صور

سعی ایده بر دیده یه اصحاب حال
گوستره حسن و جمال ایله کمال

یا ایده بر سمعه مردان خبر
قصد تبشیرات نقل معتبر

چاره یوقدر چاره ساز اولسه جهان
تا که حقدن اولمیه فتح نهان

وار وجودک گرچه غافلسن همان
وقت حاجتده نه ایلر حق عیان

دیدی پیغمبر که اول رب معین
اولدی هر بر درده درمان آفرین

لیک او درمان اولدیسا که ناروا
درد که اولمزسه گر حقدن دوا

چشمکی ای چاره جوی لامکان
مختصر چشمی کبی قیل وقف جان

بی جهتدن اولدی پیدا بو جهان
بی مکاندن گلدی دنیایه مکان

قیل وجودک راجع سمت عدم
طالب حق ایسک ای فرخ قدم

اولمه ترسان جای دخل اولدی عدم
جای خرج اولدی وجود بیش و کم

یوقلق اولدی کارگاه صنع حق
کیم دگل تعطیله دار القدره احق

قیل بزه توفیق الهام دقیق
رحمت استعدادنه اولسون رفیق

هم دعا سندن اجابت سنده در
هم امانت هم مهابت سنده در

کر

گر خطا گفتیم اصلاحش تو کن	مصلحی تو ای تو سلطان سخن	قیل خطای قولمزا اصلاح سن	قول وفعلی سنسن اصلاح ایلین
کیمیا داری که تبدیلش کنی	گرچه جوی خون بود نیلش کنی	کیمیای قدرتک تبدیل ایدر	گرچه جوی خون اولورسه نیل ایدر
اینچنین میناگریها کارتست	اینچنین اکسیرها اسرارتست	ساکه مخصوص اولدی ایجاد عدم	سنده در اکسیر بازار قدم
آب را وخاک را برهم زدی	ز آب وگل نقش تن آدم زدی	ویردک آب وخاکه حسن امتزاج	نقش آدم بولدی اندن ابتهاج
نسبتش دادی وجفت وخال وعم	با هزار اندیشه وشادی وغم	ایلیوب منسوب زوج وخال وعم	اولدی انده فکرت شادی وغم
باز بعضی را رهایی دادهٔ	زین غم وشادی جدایی دادهٔ	نیچه سن ایتدک بینه اندن رها	بوغم وشادیدن ایتدک بی نوا
بردهٔ از خویش وپیوند وسرشت	کردهٔ در چشم او هر خوب زشت	ایلدک بی قید پیوند وسرشت	کیم گوزنده اولدی هر خوب زشت
هرچه محسوس است او رد میکند	وانچه ناپیداست مسند میکند	هرنه کورسه حس ایله مردود ایدر	اولکه نامحسوس اوله مقصود ایدر
عشق او پیدا ومعشوقش نهان	یار بیرون فتنهٔ او در جهان	عشقی ظاهر لیک معشوقی نهان	یار خارج حسنی آشوب جهان
این رها کن عشقهای صورتی	نیست بر صورت نه بر روی ستی	اوله کور عشق مصوردن خلاص	صورت محسوسه یوقدر اختصاص
آنچه معشوقست صورت نیست آن	خواه عشق این جهان خواه آنجهان	اولدی اول معشوق صورتدن نهان	پرانک عشقیله تا دو جهان
آنچه بر صورت تو عاشق گشتهٔ	چون برون شد جان چرایش هشتهٔ	عاشق اولدک چونکه سن بر صورته	موت ایله باعث نه اندن سلوته
صورتش بر جاست این سیری ز چیست	عاشقا واجو که معشوق تو کیست	صورتی ثابت نیچوندر انفعال	واریوری معشوق کیمدر قیل خیال
آنچه محسوس است اگر معشوقه است	عاشقستی هر که او را حس هست	هرنه محسوس اولدی معشوق ایسه گر	جمله محسوساته عاشقسن مگر
چون وفا آن عشق افزون میکند	کی وفا صورت دگرگون میکند	چون وفا اول عشقی افزون ایلیه	صورتی نیچون دگرگون ایلیه
پرتو خورشید بر دیوار تافت	تابش عاریتی دیوار یافت	نوری خورشیدک ویرر دیواره تاب	عاریتدر انده اول بی ارتیاب
بر کلوخی دل چه بندی ای سلیم	وا طلب اصلی که تابد او مقیم	خشت وسنگه اولمه دلبند ای سلیم	خواهش نور بقاده اول مقیم
ای که تو هم عاشقی بر عقل خویش	خویش بر صورت پرستان دیده پیش	ای ایدن عقلی ایله دعوای عشق	ایلمه صورت پرستان ایله مشق
پرتو عقلست آن بر حس تو	عاریت میدان ذهب بر مس تو	پرتو عقل اولدی غالب حسکه	عاریتدر بیلکه اول زر مسکه
چون زر اندودست خوبی در بشر	ورنه چون شد شاهد تو پیره خر	گر زر اندود اولمسه حسن بشر	شاهدان اولمزدی پیر خیره سر
چون فرشته بود همچون دیو شد	کان ملاحت اندرو عاریه بد	حسننه دیرکن ملک قالمز او حال	عاریتدر چونکه انده اول جمال
اندک اندک می ستانند آن جمال	اندک اندک خشک میگردد نهال	لحظه لحظه محو اولور اندن جمال	لحظه لحظه خشک اولور تازه نهال
رو نعمره ننکسه بخوان	دل طلب کن دل منه بر استخوان	کیم نعمره ننکسه تمام	درس دلدر ایلمه میل عظام
کان جمال دل جمال باقیست	دو لبش از آب حیوان ساقیست	اول جمال دلکه باقیدر مدام	ساقئ آب حیاتی فیض تام
خود هم او آبست وهم ساقی ومست	هر سه یک شد چون طلسم تو شکست	کندیدر هم آب وهم ساقی ومست	جمله سی بردر طلسم اولسه شکست
آن یکی را تو ندانی از قیاس	بندگی کن ژاژ کم خا ناشناس	وحدته واقف دگل وهم وقیاس	قوللق ایت چوق سویلمه اول حدشناس
معنئ تو صورتست وعاریت	بر مناسب شادی وبر قافیت	سنده معنی صورت وهم عاریت	شوق وشادی جست وجوی عافیت
معنی آن باشد که بستاند ترا	بی نیاز از نقش گرداند ترا	معنی اولدر کیم الور سندن سنی	صورت بیهوده دن ایلر غنی
معنی آن نبود که کور وکر کند	مرد را بر نقش عاشقتر کند	صانمه معنی ایده اعمی واصم	عاشق نقش ایده نفسک دمبدم
کور را قسمت خیال غمفزاست	قسمت چشم این خیالات فناست	کورا چون قسمت خیال غمفزا	حصه سی چشمک خیالات فنا

حرف قرآنرا ضریران معدنند خر نبینند و بپالان برزنند
چون تو بینایی پی خر رو که جست چند پالان دوزی ای پالان پرست
خر چو هست آید یقین پالان ترا جان چو باشد کم نیاید نان ترا
رفت و ناید بعد زان گمگشته خر لیک اگر پالان رود آمد دگر
پشت خر دکان مال و مکسب است درّ جان سرمایهٔ صد قالبست
خر برهنه برنشین ای بو الفضول خر برهنه نی که راکب شد رسول
النبی قد رکب معروریا والنبی قیل سافر ماشیا
شد خر نفس تو بر میخیش بند چند بگریزد ز کار و بار چند
بار صبر و شکر او را بردنیست خواه در صد سال خواهی سی و بیست
هیچ وازر وزر غیری برنداشت هیچکس ندرود تا چیزی نکاشت
طمع خامست آن مخور خام ای پسر خام خوردن علت آرد در بشر
کان فلانی یافت گنجی ناگهان من همان خواهم نه کار و نه دکان
کار بختست آن و آن هم نادرست کسب باید کرد تا تن قادرست
کسب کردن گنج را مانع کیست پا مکش از کار آن خود در پیست
تا نگردی تو گرفتار اگر که اگر این کردمی یا آن دگر
کز اگر گفتن رسول با وفاق منع کرد و گفت هست آن از نفاق
کان منافق در اگر گفتن بمرد وز اگر گفتن بجز حسرت نبرد

حرف قرآنی ضریر از برایدر چوب زن پالانه خردن بیخبر
سن کورر سک اولمه خردن دور دست ترک قیل پالانی ای پالان پرست
بولنور پالان خر اولسون تک همان اکسک اولمز نان سکا اولدقچه جان
کتدی کلمز بر دخی کمگشته خر پشت خر اما که پالان کسب ایدر
پشت خر دکان مال و مکسبک جان و دل سرمایه سی یوز قالبک
راکب اول عریان حماره ای فضول خر دکل عاری سوار اولدی رسول
النبی قد رکب معروریا والنبی قیل سافر ماشیا
نفسک اولدی بر خر بطال کار دائما ایلر گریز کار و بار
بار صبر و شکره ایتمز سر فرو کورسه یوز ییل ناز و نعمت تو بتو
وازر اولمز وزر غیره متهم زرع ایدن ایلر حصاد امرن بهم
چون طمع خام اولدی ایتمز میل تام موجب علتدر اولسه میوه خام
کیم دیمه گنجینه یاب اولمش فلان باکه ده فتح اولسه بیکار و دکان
بخت ایشیدر اولدخی نادر اولور کسب لازم تاکشی قادر اولور
مانع گنجینه اولمز کسب و کار کارکی کور فضل حق خود برقرار
اولمسون لفظ اگر نقد سخن شویله ایتسیدم یا بویله دیمه سن
آنی نهی ایتدی رسول مستعان دیدی کر اولدی منافقده نشان
کیم منافق لوله اولدی تلخکام عین حسرتدر اگر لفظی مدام

مثل آن غریب که برای توطن یک خانه را طلب کرده بود

یک غریبی خانه می جست از شتاب دوستی بردش سوی خانه خراب
گفت او این را اگر سقفی بدی پهلوی من مر ترا مسکن شدی
هم عیال تو بیاسودی اگر درمیانه داشتی حجرهٔ دگر
گفت آری پهلوی یاران بهست لیک ای جان در اگر نتوان نشست
این همه عالم طلبکار خوشند وز خوش تزویر اندر آتشند
طالب زر گشته جمله پیر و خام لیک قلب از زر نداند چشم عام
پرتوی بر قلب زد خالص ببین بی محک زر را مکن از ظن گزین
گر محک داری گزین کن ورنه رو نزد دانا خویشتن را کن گرو
یا محک باید میان جان خویش ور ندانی ره مرو تنها تو پیش
بانگ غولان هست بانگ آشنا آشنایی که کشد سوی فنا
بانگ میدارد که هان ای کاروان سوی من آیید نک راه و نشان

بو مثل توطن ایچون بر خانه طالبی اولان غریبک بیاننده در

بر غریبه مسکن ایتدی اقتضا پیری اولدی بر خرابه رهنما
دیدی بو مسکنده سقف اولسه اگر قربت و الفت اولوردی معتبر
هم عیال ایچون اولوردی خوش مقام اولسه بر حجره اگر ای نیکنام
دیدی قرب دوست خوب ایدی اگر قابل اولسیدی اگر اولمق مقر
جمله عالم خوشلغه طالب بلی بو مزور خوشلق آتشدر ولی
طالب زر هر بر پیر و جوان خالص و مغشوشی فرق ایتمز جهان
کیم زر مغشوش اولور پرتو نما اولمه بی سنگ محک زر آشنا
نقد زر قیل وار ایسه سنده محک یوخسه وار صرافه کوستر یک بیک
یا محک اوله درونکده نهان یا لکز اولمه یوله یا خود روان
غوللر ایلر صدای آشنا رهگذارک تا ایده سمت فنا
دیر بلند آواز ایله ای کاروان بو یکاکل بونده در راه و نشان

نام هریک می برد غول ای فلان　　تا کند آن خواجه را از آفلان
چون رسد آنجا ببیند کرک وشیر　　عمر ضایع راه دور وروز دیر
چون بود آن بانک غول آخر بکو　　مال خواهم جاه خواهم آب رو
از درون خویش این آوازها　　منع کن تا کشف کردد رازها
ذکر حق کن بانک غولانرا بسوز　　چشم نرکس را ازین کرکس بدوز
صبح کاذب را ز صادق وا شناس　　رنک میرا باز دان از رنک کاس
تا بود کز دیدکان هفت رنک　　دیدهٔ پیدا کند صبر ودرنک
رنکها بینی بجز این رنکها　　کوهران بینی بجای سنکها
کوهری چه بلکه دریایی شوی　　آفتاب چرخ پیمایی شوی
کارکن در کارکه باشد نهان　　تو برو در کارکه بینش عیان
کار چون برکارکن پرده تنید　　خارج آن کار نتوانیش دید
کارکه چون جای باش عاملست　　انکه بیرونست ازوی غافلست
پس در آ در کارکه یعنی عدم　　تا ببینی صنع وصانع را بهم
کارکه چون جای روشن دیدکیست　　پس برون کارکه پوشیدکیست
رو بهستی داشت فرعون عنود　　لا جرم از کارکاهش کور بود
لا جرم میخواست تبدیل قدر　　تا قضا را باز کرداند ز در
خود قضا بر سبلت آن حیله مند　　زیر لب میکرد هر دم ریشخند
صد هزاران طفل کشت او بیکناه　　تا بکردد حکم وتقدیر اله
تا که موسیٔ نبی ناید برون　　کرد در کردن هزاران ظلم وخون
آن همه خون کرد وموسی زاده شد　　وز برای قهر او آماده شد
کر بدیدی کارکاه لایزال　　دست و پایش خشک کشتی ز احتیال
اندرون خانه اش موسی معاف　　وز برون می کشت طفلانرا کزاف
همچو صاحب نفس کو تن پرورد　　بر دکر کس ظن حقدی می برد
کین عدو و آن حسود ودشمنست　　خود حسود ودشمن او آن تنست
او چو موسی وتنش فرعون او　　او به بیرون می دود که کو عدو
نفسش اندر خانهٔ تن نازنین　　بر دکر کس دست می خاید بکین

ملامت کردن انکس را که مادر خود را کشت بتهمت

آن یکی از خشم مادر را بکشت　　هم بزخم خنجر وهم زخم مشت
آن یکی کفتش که از بدکوهری　　یاد ناوردی تو حق مادری

هر کسک نامیله سویلر ای فلان　　خواجه یی تا ایده ضم آفلان
اول یکاوارسه کورر کیم کرک وشیر　　عمری ضایع یول مخالف وقتی دیر
پس ندر آواز غول بد پیام　　فکر مال وحب جاه واحتشام
کیم درونکدن کلور بونجه صدا　　آنی دفع ایت کشف اوله راه هدی
غول سوز اول ذکر حق ایله مدام　　اولمسون تا میل دنیا سکه دام
صادقی کاذبدن ایت تمییز سن　　رنک می بولسون تشخص جامدن
تا بو کوزدن بشقه ای صاحب نظر　　سنده پیدا اوله بر نور بصر
کیم شهود کده اولوب انواع رنک　　کوهر اولسون چشم تحقیقکده سنک
پس نه کوهر بلکه دریا اوله سن　　آفتاب چرخ پیما اوله سن
کارکی بو کارکهده قیل نهان　　کارکهده کور آنی صکره عیان
بر عمل کیم عامله اولدی خفی　　اول اولور غیرک کوزندن مختفی
کارکه کیم سترهٔ عامل اولور　　خارج اندن شبهه سز غافل اولور
کل که اولمشدر عدم اول کارکاه　　ایله صنع وصانعه انده نکاه
داخلی منظور نور دیده در　　کارکاهک خارجی پوشیده در
وار لغه یوز طوتدی فرعون عنود　　کارکاه حقدن اولدی بی شهود
آخر ایتدی قصد تبدیل قدر　　تا قضایی ایلیه بیرون در
حیله ایتدکجه او مردود رضا　　ریشخند ایلردی کارینه قضا
نیجه بیک اطفال کتدی بی کناه　　صرف اوله تا حکم وتقدیر اله
ایتمیه موسی نبی حتی ظهور　　کلدی خون مظالمدن فتور
طوغدی موسی اول ایسه مشغول خون　　قهرنه حکم الهی رهنمون
اولسه کر مشهودی قهر لایزال　　خشک اولوردی دست وپای احتیال
خانه سنده اولدی موسی خوش نشین　　قتل اطفال ایله اول پر خشم وکین
بکزر اهل نفسه کیم بسلر تنن　　غیره در ظن ایلمکده دشمنن
آخری صاندی حسود ودشمنی　　دشمن وحاسد ایسه کندی تنی
صان او موسی اولدی تن فرعون اکا　　طشره ظن ایلر عدوسن دائما
خانهٔ جسمنده نفسی نازنین　　غیره اول خاییده دست خشم وکین

مادرینی تهمت ایله قتل ایدن شخصه خلقک ملامت ایتدیکیدر

پیری کندی مادرن ایتدی هلاک　　قیلدی مشت وخنجر ایله زخمناک
دیدی برکمسه نه بد در کوهرک　　حقنه یوقمی رعایت مادرک

هی تو مادر را چرا کشتی بگو　　او چه کرد آخر بگو ای زشت خو
گفت کاری کرد کان عار ویست　　کشتمش کان خاک ستار ویست
گفت آنکس را بکش ای محتشم　　گفت پس هر روز مردی را کشم
کشتم او را رستم از خونهای خلق　　نای او برّم بهست از نای خلق
نفس تست آن مادر بد خاصیت　　که فساد اوست در هر ناحیت
هین بکش او را که بهر آن دنی　　هر دمی قصد عزیزی می کنی
از وی این دنیای خوش بر تست تنگ　　از پی او با حق و با خلق جنگ
نفس کشتی باز رستی ز اعتذار　　کس ترا دشمن نماند در دیار
گر شکال آرد کسی بر گفت ما　　از برای انبیا و اولیا
کانبیا را نی که نفس کشته بود　　پس چراشان دشمنان بود و حسود
گوش نه تو ای طلبکار صواب　　بشنو این اشکال و شبهترا جواب
دشمن خود بوده اند آن منکران　　زخم بر خود میزدند ایشان چنان
دشمن آن باشد که قصد جان کند　　دشمن آن نبود که خود جان می کند
نیست خفاشک عدوّ آفتاب　　او عدوّ خویش آمد زاحتجاب
تابش خورشید او را می کشد　　رنج او خورشید هرگز کی کشد
دشمن آن باشد کزو آید عذاب　　مانع آید لعل را از آفتاب
مانع خویشند جمله کافران　　از شعاع جوهر پیغمبران
کی حجاب چشم آن فردند خلق　　چشم خود را کور و کر کردند خلق
چون غلام هندوی کو کین کشد　　از ستیز خواجه خود را می کشد
سر نگون می افتد از بام سرا　　تا زیانی کرده باشد خواجه را
گر شود بیمار دشمن با طبیب　　ور کند کودک عداوت با ادیب
در حقیقت رهزن جان خودند　　راه عقل و جان خود را خود زدند
گازری گر خشم گیرد ز آفتاب　　ماهیی گر خشم میگیرد ز آب
تو یکی بنگر کرا دارد زیان　　عاقبت که بود سیاه اختر از آن
گر ترا حق آفریند زشت رو　　هان مشو هم زشترو هم زشت خو
ور برد کفشت مرو در سنگلاخ　　ور دو شاخستت مشو تو چار شاخ
هین مرو آنرا که جای تهمتست　　مر ترا او دانکه ناحق ذلتست
تو حسودی کز فلان من کمترم　　میفزاید کمتری در اخترم
خود حسد نقصان و عیب دیگرست　　بلکه از جمله کمیها بدترست
آن بلیس از ننگ و عار کمتری　　خویشرا افکند در صد ابتری

دیدی سویله نیچون اولدردک آنی　　نیلدی اول ساکه ای دون و دنی
دیدی کاری ایلدی ایجاب عار　　خاکله ستر اولمق اولادر او کار
دیدی قتل اول کمسه یه لازم همان　　دیدی پس هر کون کرک بر تازه قان
وزر خون خلقدن اولدم رها　　خلقی اولدرمکدن اول اهون بکا
مادر بد خاصیت نفسک سنک　　کیم فسادی جمله ده ظاهر انک
آنی اولدر کیم انکچون دائما　　بر عزیزه قصد بد دوشنمرسکا
ساکه اولدر ایتدیرن دنیایی تنک　　انکچون خلقله آشوب و جنک
قتل نفسکله اولورسن کامکار　　بر عدو قالمز اولور هپ ساکه یار
کر اولورسه موجب اشکال بال　　انبیا و اولیا ایچون سؤال
انبیا کیم ایتدیلر نفسی زبون　　پس نیچون دشمنلری اولدی فزون
طوت قولاغک ای طلبکار صواب　　اعتراض و شبهه یه بو در جواب
کندی یه دشمن ایدی اول منکران　　اولدی انلر جمله اعدای جان
جاننه قصد ایلیندر بیل عدو　　صانمه زخم جان اغیار اوله بو
شب پره صانمه عدوی آفتاب　　کندیه دشمندر ایلر پیچ و تاب
تاب مهر ایله اولور اندوه گیر　　رنجشندن بیخبر مهر منیر
دشمن اولور کیم کله اندن عذاب　　اوله لعله پرده ساز آفتاب
کندیلر اولدی گروه کافران　　پرده ساز پرتو پیغمبران
انبیا اولمز حجاب پیش و کم　　نفس کفار اولدی اعمی و اصم
بندهٔ هندو که اولدی کینه ور　　خواجه سینی غیظله اهلاک ایدر
بامدن ایلر نزول سرنکون　　ایتمکچون خواجه یه غدر فزون
کر طبیبه اولسه بر خسته عدو　　خواجه یه شاکرد اوله یا کینه جو
اول حقیقت کندنه دشمن اولور　　کندی عقل و جاننه رهزن اولور
گازر اولسه کر کونشدن منفعل　　دشمن آب اولسه ماهی متصل
قیل نظر اندن کیمه وار در زیان　　عاقبت کیمدر سیه بخت زمان
حق سنی خلق ایتسه فرض ایت زشترو　　اولمه سن هم زشترو هم زشت خو
واره کفشک اولسه جنس سنکلاخ　　کیم دو شاخ ایکن اولورسن چار شاخ
احتراز ایت واره جای تهمته　　دوشمه ناحق ذلت اوزره ذلته
نفسک ایچون ایتمه اقرانه حسد　　کیم حسد در بدتر افعال بد
بیل حسد در مایهٔ نقصان و عیب　　جمله دن مذمومدر پشنک و ریب
ایلدی شیطانی عار کمتری　　حشره دک وقف بلای ابتری

از

از حسد میخواست تا بالا بود　خود چه بالا بلکه خون پالا بود
آن ابوجهل از محمد ننگ داشت　وز حسد خود را ببالا می فراشت
بوالحکم نامش بد و بوجهل شد　ای بسا اهل از حسد نا اهل شد
من ندیدم در جهان جست و جو　هیچ اهلیت به از خوی نکو
درگذر از فضل و از چستی و فن　کار خدمت دارد و خلق حسن
انبیا را واسطه زان کرد حق　تا پدید آید حسدها در قلق
زانکه کس را از خدا عاری نبود　حاسد حق هیچ دیاری نبود
آنکسی کش مثل خود پنداشتی　زان سبب با او حسد افراشتی
چون مقرر شد بزرگی بر رسول　پس حسد ناید کسی را از قبول
پس بهر دوری ولیی قائمست　تا قیامت آزمایش دائمست
هر که را خوی نکو باشد برست　هر کسی کو شیشه دل باشد شکست
پس امام حیّ قائم آن ولیست　خواه از نسل عمر خواه از علیست
مهدی و هادی ویست ای راه جو　هم نهان و هم نشسته پیش رو
او چو نورست و خرد جبریل اوست　او ولی و کم ازو قندیل اوست
وانکه زین قندیل کم مشکات ماست　نور را در مرتبه ترتیبهاست
زانکه هفتصد پرده دارد نور حق　پردهای نور دان چندین طبق
از پس هر پرده قومیرا مقام　صف صفند این پردهاشان تا امام
اهل صف آخرین از ضعف خویش　چشمشان طاقت ندارد نور پیش
وان صف پیش از ضعیفی بصر　تاب نارد روشنایی پیشتر
روشنیٔ کو حیات اولست　رنج جان و فتنهٔ این احولست
احولیها اندک اندک کم شود　چون ز هفتصد بگذرد او یم شود
آتشی کاصلاح آهن یا زرست　کی صلاح آبی و سیبی ترست
سیب و آبی خامیٔ دارد خفیف　نه چو آهن تابشی خواهد لطیف
لیک آهن را لطیف آن شعلهاست　کو جذوب تابش آن اژدهاست
هست آن آهن فقیر سخت کش　زیر پتک و آتشست او سرخ و خوش
حاجب آتش بود بی واسطه　در دل آتش رود بی رابطه
بی حجابی آب و فرزندان آب　پختگی ز آتش نیابند و خطاب
واسطه دیگی بود یا تابهٔ　همچو پا را در روش پا تابهٔ
یا مکانی در میان تا آن هوا　میشود سوزان و می آرد بما
پس فقیر آنست کو بی واسطست　شعلها را با وجودش رابطست

اول حسددن استدی عالی مقام　قالدی لعنتده الی یوم القیام
کور ابوجهلی نبیدن ایتدی عار　نفسنی ایتدی حسد بالاشمار
بوالحکم ایکن حسد بوجهل ایدر　ای نیچه اهلی حسد نا اهل ایدر
کورمدم ایتدم جهانی جستجو　هیچ مستحسن مگر خوی نکو
گچ بو فضل و شانه دلبند اولمه سن　کار انجق خدمت و خلق حسن
انبیایی واسطه ایتدی خدا　تا حسد کاران اوله صورتنما
چونکه حقدر بی نظیر و بی مثال　اکه حاسددن حسد امر محال
جاریٔ امثالدر بو کار بد　کندیه تنظیر ایدوب ایلر حسد
بو مقرّر درکه عالیدر رسول　کمسه ده اولمز حسد امر قبول
بر ولی کلمکده هر دوره مدام　بویله جاریدر الی یوم القیام
صاحب خلق حسن بولدی نجات　شیشه وش بد دللر اولدی بی ثبات
پس امام حیّ و دائمدر ولی　یا عمر نسلندن اولسون یا علی
مهدی و هادی او در ای راه جو　هم نهاندر هم سنکله رو برو
نور او در گویا خرد جبریلدر　اول ولی پرتونما قندیلدر
گرچه اول قندیلدندر اقتباس　نور ایچون وار در مراتب بیقیاس
اولدی نور حقده یتمش بیک حجاب　پرتوندن نور و ظلمت شعله یاب
اولدی هر بر پرده برقومه مقام　انده صف بر صف جماعات و امام
اهلی صف آخرک کمتر نگاه　کوزلری بی تاب نور پیشگاه
صف ثانی پیشگاهینه نظر　اولدیلر بی طاقت ضعف بصر
تابش نوری حیات اولک　رنج جان و فتنه سی در احولک
اندک اندک چونکه احوللک کیدر　اول یدیوز پرده دن ایلر نظر
آهن و زر مصلحیدر گرچه نار　آب و سیبه اول صلاح اولمز مدار
خامدر سیب ایله آب اما خفیف　چون دگل آهن گرک تاب لطیف
لیک او آتشدندر آهن فیضیاب　گیم ایدر اژدر مثالی التهاب
اولدی چون آهن فقیر سختکار　آتش وچاکوچ ایدر فرخ شعار
حاجب آتش اولور بی واسطه　نار سوزانه صونر بی رابطه
بی حجاب آب و فرزندان آب　ناردن کسب ایده مز طبخ و خطاب
واسطه یا تابه در یا دیک اکا　موزه و کفش ایله در رفتار پا
در میاندر یا مکان تا کیم هوا　گرم اولوب تأثیر طبخ اوله اکا
پس فقیر اولدر اولوب بیواسطه　شعله یی ایده وجوده رابطه

پس دل عالم ویست ایرا که تن — میرسد از واسطهٔ این دل بفن
دل نباشد تن چه داند گفت وگو — دل نجوید تن چه داند جست وجو
پس نظرگاه شعاع آن آهنست — پس نظرگاه خدا دل نی تنست
باز این دلهای جزوی چون تنست — با دل صاحب دلی کو معدنست
پس مثال و شرح خواهد این کلام — لیک ترسم تا نلغزد وهم عام
تا نگردد نیکویی برما بدے — این که گفتم هم نبد جز بیخودی
پای کژ را کفش کژ بهتر بود — مر گدا را دستگه بر در بود

قلب عالم پس اودر زیرا که تن — قلب ایله ایلر ایدنجه قصد فن
اولمسه دل تن ایدرمی گفت وگو — ایده مز بی خواهش دل جست وجو
پس نظرگاه شعاع اولدی حدید — تن دگل دلدر نظرگاه مجید
قلب جزئی تن صفت اولدی همان — اولمسه معیار دل صاحبدلان
لازم اولدی شرح و تمثیل کلام — خوف فهم اولدر لغزش ایلر وهم عام
تا اسائت اولمیه احسانمز — بیخودانه اولدی بو عنوانمز
پای کجه کفش کجدر معتبر — کیم گدانک دستگاهی اولدی در

امتحان کردن پادشاه آن دو غلام را که نوخریده بود

بر پادشاهک اشترا ایتدیکی ایکی نفر غلامی امتحان ایتدیکیدر

پادشاهی دو غلام ارزان خرید — با یکی زان دو سخن گفت و شنید
یافتش زیرک دل و شیرین جواب — از لب شکر چه زاید شکرآب
آدمی مخفیست در زیر زبان — این زبان پرده ست بر درگاه جان
چونکه بادی پرده را درهم کشید — سر صحن خانه شد بر ما پدید
کاندر آن خانه گهر یا گندمست — گنج زر یا جمله مار و کژدمست
یا درو گنجست و ماری بر کران — زانکه نبود گنج زر بی پاسبان
بی تأمل او سخن گفتی چنان — کز پس پانصد تأمل دیگران
گفتیی در باطنش دریاستی — جمله دریا گوهر گویاستی
نور هر گوهر کزو تابان شدی — حق و باطل را ازو فرقان شدی
نور فرقان فرق کردی بهر ما — ذره ذره حق و باطل را جدا
نور گوهر نور چشم ما شدی — هم سؤال و هم جواب از ما بدی
چشم کژ کردی دو دیدی قرص ماه — چون سؤالست این نظر در اشتباه
راست گردان چشم را در ماهتاب — تا یکی بینی تو مه را نک جواب
فکرتت را راست کن نیکو نگر — هست آن فکرت شعاع آن گهر
هر جوابی کان ز گوش آید بدل — چشم گفت از من شنو آن را بهل
گوش دلالست و چشم اهل وصال — چشم صاحبحال و گوش اصحاب قال
در شنود گوش تبدیل صفات — در عیان دیدها تبدیل ذات
ز آتش ار علمت یقین شد از سخن — پختگی جو در یقین منزل مکن
تا نسوزی نیست آن عین الیقین — این یقین خواهی در آتش در نشین
گوش چون نافذ بود دیده شود — ورنه قل در گوش پیچیده شود
این سخن پایان ندارد باز گرد — تا که شه با آن غلامانش چه کرد

الدی بر شاه بلند ایکی غلام — بریسیله ایلدی طرح کلام
گوردی آنی عاقل و شیرین جواب — کیم شکردن اولمز الا شکرآب
گیزلیدر زیر لسانده مردمان — پردهٔ درگاه جاندر بو لسان
باد ایله رفع اولسه اول پرده اگر — سر صحن خانه یه واقف نظر
خانه ده گوهرمی یا گندم میدر — گنج زر یا ماریا کژدم میدر
وار ایسه گنجینه مار انده عیان — کیم دگلدر گنج زر بی پاسبان
بی تأمل شویله ایلر قیل وقال — نیجه یوز صاحب تأملدن محال
دیرسن ایا باطنی دریا میدر — جمله دریا گوهر گویا میدر
نوری کیم هر گوهرک تابان اولور — حق و باطل بینینه فرقان اولور
نور فرقان ایتدی فرق کاملی — ایلدی ممتاز حق و باطلی
نور گوهر اولدی بزده نور عین — هم سؤال و هم جواب ای واین
چشمکی کج ایتدک ایکی اولدی ماه — بو نظر اولدی سؤال اشتباه
راست چشم ایله نگاه ماهتاب — بر گوررسن اشته تحقیق جواب
فکرکی کج ایتمه قیل حسن نظر — فکر تکدر پرتوش اول نور گهر
گوشدن هر سوز که قلبه بولدر راه — دیده دیر بندن ایشت بی اشتباه
گوش دلال اولدی چشم اهل وصال — دیده صاحب حالدر گوش اهل قال
شیوهٔ گوش اولدی تبدیل صفات — حالیدر عینک ولی تبدیل ذات
دانشک علم الیقین اولدی مدام — طالب عین الیقین اول صبح و شام
سوز عشق ایله اولور عین الیقین — گر یقین استرسک اول آتش نشین
گوش اگر نافذ اولورسه دیده در — یوخسه قیل وقال ایله پیچیده در
بو سوزک پایانی یوق بسدر همان — شاه ایله غلامانی بیان

براه کردن یکی ازان دو غلام وازین دیگر پرسیدن درخلوت

آن غلامک را چو دید اهل ذکا — آن دگر را کرد اشارت که بیا
کاف رحمت گفتمش تصغیر نیست — جد گود فرزندم تحقیر نیست
چون بیامد آن دوم در پیش شاه — بود او گنده دهان دندان سیاه
گرچه ناخوش شد شه از گفتار او — جست و جویی کرد هم زاسرار او
گفت با این شکل و این گنده دهان — دور بنشین لیک زان سوتر مران
که تو اهل نامه و رقعه بدی — نی جلیس و یار و هم بقعه بدی
تا علاج آن دهان تو کنیم — تو حبیب و ما طبیب پرفنیم
بهر کیکی نو گلیمی سوختن — نیست لایق از تو دیده دوختن
با همه بنشین دو سه دستان بگو — تا ببینم صورت عقلت نکو
آن یکی را پس فرستاد او بکار — سوی حمامی که رو خود را بخار
وین دگر را گفت خه تو زیرکی — صد غلامی در حقیقت نی یکی
آن نه‌ که خواجه تاش تو نمود — از تو ما را سرد میکرد آن حسود
گفت او دزد و کژست و کژنشین — حیز و نامرد و چنانست و چنین
گفت پیوسته بدست او راست گو — راست گویی من ندیدستم چو او
راست گویی در نهادش خلقتیست — هرچه گوید من نگویم آن تهیست
کژ ندانم آن نکو اندیش را — متهم دارم وجود خویش را
باشد او در من ببیند عیبها — من نبینم در وجود خود شها
هر کسی گر عیب خود دیدی ز پیش — کی بدی فارغ وی از اصلاح خویش
غافلند این خلق از خود ای پدر — لاجرم گویند عیب همدگر
من نبینم روی خود را ای شمن — من ببینم روی تو تو روی من
آنکسی که او ببیند روی خویش — نور او از نور خلقانست بیش
گر بمیرد دید او باقی بود — زانکه دیدش دید خلاقی بود
نور حسی نبود آن نوری که او — روی خود محسوس بیند پیش رو
گفت اکنون عیبهای او بگو — آنچنانکه او بگفت از عیب تو
تا بدانم که تو غمخوار منی — کتخدای ملکت و کار منی
گفت ای شه من بگویم عیبهاش — گرچه هست او مر مرا خوش خواجه تاش
عیب او مهر و وفا و مردمی — عیب او صدق و ذکا و همدمی
کمترین عیبش جوانمردی و داد — آن جوانمردی که جان را هم بداد

پادشاه اشترا ایتدیکی ایکی غلامک برین بر بهانه ایله دفع ایدوب اول برندن رفیقنک حالن استقصا ایتدیکیدر

کوردی چون اول غلامجغی اهل ذکا — اول برینه دیدی گل بندن یکا
کاف رحمی ایلمه تصغیر عد — کیم دگل تصغیر اوغلجق دیرسه جد
پیش شاهی ایتدی اول قول جلوه گاه — کیم دهن گندیده دندانی سیاه
شاه ناخوش گلدی گرچه قربتی — ایلدی تفتیش خلق و طینتی
دیدی بو شکل ایله بو گنده دهان — مقتضی بعد جزئیدر همان
طونکه اهل نامه اهل رقعه سن — یا جلیس و همدم و هم بقعه سن
اغزکه ممکن علاج خوشنمون — سن حبیب و بز طبیب پرفنون
بو گلیمی کهله دن یاقمق هبا — بز سنی گوزدن براقمق ناروا
همنشین مجلس اول ایله کلام — ظاهر اولسون صورت عقلک تمام
اول برینی ایلدی دفع نکو — دیدی وار حمامه ایله شست و شو
بو غلامه دیدی وار رشدک تمام — بر دگل اولدک حقیقت یوز غلام
لیکن اولدی اول رفیقک لا یسود — کیم بزی سرد ایتدی سندن اول حسود
دزد خود رخلقی کجدر دیدی — شویله درهم بویله معوجدر دیدی
دیدی دائم راست گفتار اولدی او — گورمدم هیچ اکه بگزر راست گو
راست گو در خلقتده بی گزاف — هرنه سویلرسه دیمم سویلر خلاف
بیلمم انده بن سقامتدن اثر — بنده تهمت وار ایسه بیلمم اگر
بنده اول گورسه قصور اولمز بعید — عیب ذاتم چون بکا اولمز پدید
گندی عیبن هر کشی گورسه اگر — آنی اصلاحه اولوردی چاره گر
غافل اولدی خلق نفسندن تمام — بر برینک عیبنی سویلر مدام
گندی دیدارم گورمز چون بکا — سن بکا باقمقده سن بنده سکا
اولکه ایلر گندی یوزینه نظر — واردر انده شقه بر نور بصر
طپراق اولسه انده ثابتدر او نور — کیم عطای خاص حقدندر ظهور
نور حسی اولمز اول نور گزین — گندی وجهن ایده محسوس یقین
دیدی شه ایله عیوبندن بیان — اول قصورک نیجه ایتدیسه عیان
تا اولوب معلوم غمخوار اولهسن — کتخدای ملکت و کار اولهسن
دیدی شاها ایلیم عیبن بیان — گرچه بر شه بنده‌سی یز یکسان
آدمیت عیبی هم مهر و وفا — عیبی مطلق عفت و صدق و ذکا
کمترین عیبی جوانمردی و داد — شویله کیم جانن ویرر ایتسه مراد

صد هزاران جان خدا کرده بدید
چه جوانمردی بود کان زاندید
ور بدیدی کی بجان بخلش بدی
بهر یک جان کی چنین غمگین شدی
بر لب جو بخل آب آنرا بود
کو ز جوی آب ناپینا بود
گفت پیغمبر که هر که از یقین
داند او پاداش خود در یوم دین
که یکی را ده عوض می آیدش
هر زمان جودی دگرگون زایدش
جود جمله از عوضها دیدنست
پس عوض دیدن ضد ترسیدنست
بخل نادیدن بود اعواض را
شاد دارد دید در خوّاض را
پس بعالم هیچکس نبود بخیل
زانکه کس چیزی نبازد بی بدیل
پس سخا از چشم آمد نی ز دست
دیده دارد کار جز بینا نرست
عیب دیگر انکه خود بین نیست او
هست او در هستیٔ خود عیب جو
عیب گوی و عیب جوی خود بدست
با همه نیکو و با خود بد بدست
گفت شه جلدی مکن در مدح یار
مدح خود در ضمن مدح او میار
زانکه من در امتحان آرم ورا
شرمساری آیدت در ماورا

قسم غلام در صدق و وفای یار خود از طهارت ظن خود

گفت نی والله بالله العظیم
مالک ملک و برحمن و رحیم
آن خدایی که فرستاد انبیا
نی بحاجت بل بفضل و کبریا
آن خداوندی که از خاک ذلیل
آفرید او شهسواران جلیل
پاکشان کرد از مزاج خاکیان
بگذرانید از تک افلاکیان
برگرفت از نار نور صاف ساخت
وانگه او بر جملهٔ انوار تاخت
آن سنا برقی که بر ارواح تافت
تا که آدم معرفت زان نور یافت
آن کز آدم رست و دست شیث چید
پس خلیفه اش کرد آدم کان بدید
نوح ازان گوهر چو برخوردار بود
در هوای بحر جان دربار بود
جان ابراهیم ازان انوار زفت
بی حذر در شعلهای نار رفت
چونکه اسمعیل در جویش فتاد
پیش دشنهٔ آبدارش سر نهاد
جان داود از شعاعش گرم شد
آهن اندر دست بافش نرم شد
چون سلیمان بد وصالش را رضیع
دیو گشتش بندهٔ فرمان و مطیع
در قضا یعقوب چون بنهاد سر
چشم روشن کرد از بوی پسر
یوسف مهرو چو دید آن آفتاب
شد چنان بیدار در تعبیر خواب
چون عصا از دست موسی آب خورد
ملکت فرعون را یک لقمه کرد

نیچه یوز بیک جان یرادتدی کردکار
یوق جوانمردیده لیکن کار و بار
جانه بخل ایتمزدی اولسه بهره ور
انده برجان ایچون اولمزدی کدر
بخل آب اولدی لب جوده عیان
بی بصر در جوی اولور اندن نهان
دیدی پیغمبر که اولکیم یوم دین
اجرنی اعمالنک بیلسه یقین
کیم برینه اون عوض ایلر خدا
جود ایدر احسان ایدردی دائما
حق ایچون کیم ایتسه جود بی غرض
باکی یوق زیرا که مشهودی عوض
بخل ایدر اجر و عوضدن بی خبر
شاد ایدر غواصی تحقیق گهر
کمسه اولمزدی جهانده هیچ بخیل
اولسه مشهودی اگر اجر و عدیل
پس سخا گوزدن گلور الدن دگل
کسب و کاره دیده لازم اویله بیل
غیر ایچون هر کیمکه اولمز عیب گو
کندی عیب ذاتن ایلر جست و جو
کندی عیبندن ایدر بحث ایتسه گر
خلقه نیکوکار و نفسه کینه ور
دیدی شه اولمه جسور مدح یار
مدحک ایتمه آنی مدح ایچون مدار
ایلرم صکره انی بن امتحان
شرمسار اولمه صقن ای نوجوان

غلام مزبور کندی حسن ظننددن رفیقنک صدق و وفاسنه قسم ایتدیکیدر

دیدی یوق والله بالله العظیم
کیم او در ملک اسی رحمن و رحیم
اول خدا کیم ایتدی ارسال انبیا
اولدی مطلق خالقه فضل کبریا
فضلنک آثار ایدر خاک ذلیل
اولدی بو نیجه شهسواران جلیل
خاکیاندن ایتدی ممتاز انلری
ایتدی علویدن سرافراز انلری
قیلدی نار و نوردن صاف و اتم
غالب ایتدی جملهٔ انواره هم
شول سنا برق اولدی پرتو بخش روح
آدم اول نور ایله اولدی پر فتوح
شیثه آدمدنکه ایتدی انتقال
پس خلافت اولدی انده وصف حال
نوح او پرتودنکه اولدی مایه دار
بحر جاندن ایتدی گوهرلر نثار
جان ابراهیمه حرز اولدی او نور
آتش نمروده صوندی بی فتور
اولدی اسماعیله اول پرتو سپر
بی محابا تیغ تیزه طوتدی سر
جان داود اولدی اندن گرم دل
نرم ایدی دستنده آهن متصل
چون سلیمانه ایرشدی اول شعاع
انس و جنه اولدی فرمانی مطاع
اولدی یعقوب اول خبرله آشنا
چشمنی بر نفحه ایتدی روشنا
یوسف مهرویه اندن گلدی تاب
ایلدی بیدار آنی تعبیر خواب
دست موسادنکه فیض آلدی عصا
ملک فرعون اولدی بر لقمه اکا

نزد بانش عیسیٔ مریم چو یافت برفراز گنبد چارم شتافت
چون محمد یافت آن ملک و نعیم قرص مهرا کرد او دو ردم دو نیم
چون ابوبکر آیت توفیق شد با چنان شه صاحب و صدیق شد
چون عمر شیدای آن معشوق شد حق و باطل را چو دل فاروق شد
چونکه عثمان آن عیان را عین گشت نور فائض بود و ذی النورین گشت
چون زرویش مرتضا شد درفشان گشت او شیر خدا در مرج جان
چون جنید از جند او دید آن مدد خود مقاماتش فزون شد از عدد
بایزید اندر مزیدش راه دید نام قطب العارفین از حق شنید
چونکه کرخی کرخ او را شد حرس شد خلیفهٔ حق و ربانی نفس
پور ادهم مرکب آن سو راند شاد گشت او سلطان سلطانان داد
وان شقیق از شق آن راه شگرف گشت او خورشید رای و تیز طرف
صد هزاران پادشاهان نهان سرفرازانند زان سوی جهان
نامشان از رشک حق پنهان بماند هر گدایی نامشان را برنخواند
حق آن نور و حق نورانیان کاندران بحرند همچون ماهیان
بحر جان و جان بحر ار گویمش نیست لایق نام نو می جویمش
حق آن آنی که این و آن ازوست مغزها نسبت بدو باشند پوست
که صفات خواجه تاش و یار من هست صد چندانکه این گفتار من
آنچه میدانم ز وصف آن ندیم باورت ناید چه گویم ای کریم
شاه گفت اکنون از آن خود بگو چند گویی آن این و آن او
تو چه داری و چه حاصل کردهٔ از تگ دریا چه در آوردهٔ
روز مرگ این حس تو باطل شود نور جان داری که یار دل شود
در لحد کین چشم را خاک آکند هست آنچه گور را روشن کند
آن زمان کین دست و پایت بر درد پر و بالت هست تا جان بر پرد
آن زمان کین جان حیوانی نماند جان باقی بایدت بر جا نشاند
شرط من جا بالحسن نی کردنست آن حسن را سوی حضرت بردنست
جوهری داری ز انسان یا خری این عرضها که فنا شد چون بری
این عرضهای نماز و روزه را چونکه لا یبقی زمانین انتفا
نقل نتوان کرد مر اعراض را لیک از جوهر برند امراض را
تا مبدل گشت جوهر زین عرض چون ز پرهیزی که زایل شد مرض
گشت پرهیز عرض جوهر بجهد شد دهان تلخ از پرهیز شهد

عیسیٔ مریم که بولدی شاهراه ایتدی چرخ چارمی آرامگاه
چون محمدده او نور اولدی عظیم ماهی ایتدی بر اشارتله دو نیم
چون ابوبکر آیت توفیق ایدی اول نبی یه صاحب و صدیق ایدی
چون عمرده اولدی معشوقه غرام حق ایله باطلده فاروق اولدی نام
چونکه عثمان راز عشقه عین در شهرتی ذیشانی ذی النورین در
رو یمال ایتدی علی مرتضا وصفنی شیر خدا یازدی قضا
چون جنید اول جندکه اولدی پیروی اول مقامه بولدی راه معنوی
بایزید ایتدی چو طاعتن مزید نام قطب العارفین اولدی بدید
اولدی کرخی کرخ عشقه پاسبان بولدی عشق ایله خلافتدن نشان
ابن ادهم همت ایتدی فزون اولدی سلطان سلاطین فنون
چون شقیق اول شقدن ایتدی اشتقاق اولدی خورشید منیر اشتیاق
نیچه یوزبیک پادشاهان گزین ملک معناده سرافراز و مکین
غیرت حق ایتدی بی نام و نشان اولدیلر قدرت قباینده نهان
اشته اول نوره قسم نورانیان کاولدیلر اول بحره همچون ماهیان
جان بحر و بحر جان دیرسم اکا ممکن اولمز حق تعبیری ادا
یعنی اول آن حقی اندن این و آن قشر اولور الباب اکا نسبت همان
کیم رفیقمدن بو در صدق خبر بلکه یوز قات انده وصف معتبر
بیلدیکم اوصافنی ایتسم زیاد سویلمکله شاهه کلمز اعتماد
دیدی شه احوالکی ایله بیان تا بکی تقریر وصف این و آن
سویله وارمی سنده تحصیل هنر قعر دریادن چیقاردکمی گهر
چونکه حسک موتله باطل اوله نور جان لازم که یار دل اوله
زیر خاکی چونکه مسکن ایده سن وارمی پرتو قبری روشن ایده سن
دست و پا اولدقده بیفر اولزمان پر و بالک وارمی پرواز ایده جان
اولزمانکیم روح حیوانی گیدر روح باقی استر اوله جلوه گر
شرط اتیان حسن محو وجود افتقار درگه افضال وجود
اولدی انسانیته جوهر عوض پس نه وار اولدقده فانی بو عرض
فکر اعراض نماز و روزه قیل حکم لا یبقی زمانین اولدی پل
حکم تدبیر اولمدی اعراض ایچون جوهره تدبیر اولور امراض ایچون
تا که ممتاز اوله جوهردن عرض گور که پرهیز ایله زائل در مرض
اولدی پرهیز عرض جوهر شیم شهد اولور پرهیز ایله تلخیٔ فم

از زراعت خاکها شد سنبله　داروی مو کرد مو را سلسله
خاکدن زرع ایله حاصل سنبله　وفرت موزیب وفردر کاکله

آن نکاح زن عرض بد شد فنا　جوهر فرزند حاصل شد زما
زن عرضدر مرد ایله پیوند اولور　مایه دار جوهر فرزند اولور

جفت کردن اسب و اشتر را عرض　جوهر کره برزاییدن غرض
از دواج اسب و اشتر در عرض　جوهر کره اولور اندن غرض

هست آن بستان نشاندن هم عرض　کشت جوهر کشت بستان نک غرض
هم عرضدر طرح بستان ایلمک　جوهری محصولدر بی ریب و شک

هم عرض دان کیمیا بردن بکار　جوهری زان کیمیا کر شد بیار
هم عرضدر پس بو کار کیمیا　اولدی جوهر وار ایسه حاصل سکا

صیقلی کردن عرض باشد شها　زین عرض جوهر همی زاید صفا
صیقل ایتمکدر دخی جنس عرض　صفوت جوهردر اندن بیل غرض

پس مکو که من عملها کرده ام　دخل آن اعراض را بنما مرم
پس دیمه بن ایلدم بونجه عمل　حاصل اعراضی کوستر ما حصل

این صفت کردن عرض باشد خمش　سایهٔ بز را پی قربان مکش
بو صفات اولدی عرض آچمه دهن　ظل معزی چکمه قربانکاهه سن

کفت شاها بی قنوط عقل نیست　کر تو فرمایی عرض را نقل نیست
دیدی شاها یأس عقل اولدی غرض　امر ایدرسک ایلیم نقل عرض

پادشاها جز که یأس بنده نیست　هر عرض کان رفت باز آینده نیست
پادشاها اولدی یأس برزخی　هر عرض کیم کیتدی کلمز بر دخی

کر نبودی مر عرض را نقل و حشر　فعل بودی باطل و اقوال قشر
اولمسه اعراضه کر حشر و نشور　باطل اولوردی بو خیرات و شرور

این عرضها نقل شد لون دکر　حشر هر فانی بود کون دکر
هر عرضده بشقه شکل و لون اولور　حشر ایچون فانی یه انده کون اولور

نقل هر چیزی بود هم لائقش　لایق کله بود هم سائقش
نقلی هر شیئک اولور هم لایقی　کله یه اولدی مطابق سایقی

وقت محشر هر عرض را صورتیست　صورت هر یک عرض را نوبتیست
هر عرض محشرده بر صورتده در　اختلافی صورتک هیئتده در

بنکر اندر خود نه تو بودی عرض　جنبش جفتی و جفتی با غرض
قیل نظر کیم سنده اولدک بر عرض　اولدی تخلیف عمل سندن غرض

بنکر اندر خانه و کاشانها　در مهندس بود چون افسانها
خانه و کاشانه یه ایله نظر　کیم مهندس ایلمش طرح اثر

کان فلان خانه که ما دیدیم خوش　بود موزون صفه و سقف و درش
کوردیکم کاشانه کیم مرغوبدر　صفه سی موزون و سقفی خوبدر

از مهندس آن عرض و اندیشها　آلت آورد و ستون از بیشها
اول مهندسدن غرض افکار هم　اولدی آلات و ستون ایله اتم

چیست اصل و مایهٔ هر پیشهٔ　جز خیال و جز عرض و اندیشهٔ
مایه کیم اول اصل کار و پیشه در　بیل خیال ایله عرض اندیشه در

جمله اجزای جهان زان بی غرض　در نکر حاصل نشد جز از عرض
جمله اجزای جهان بی غرض　قیل نظر کیم اولدی اسباب عرض

اوّل فکر آخر آمد در عمل　بنیت عالم چنان دان در ازل
اوّل فکر اولدی انجام عمل　حکم فطرت عالمه اولدی ازل

میوه ها در فکر دل اوّل بود　در عمل ظاهر باآخر می شود
دلده فکر میوه کیم اوّل اولور　اول عمل آخرده مستعمل اولور

چون عمل کردی شجر بنشاندی　اندر آخر حرف اوّل خواندی
میوه در غرس شجرده اهتمام　حرف اوّل اوقنور بعد الختام

کرچه شاخ و بیخ و برکش اوّلست　آن همه از بهر میوه مرسلست
کلدی اوّل بیخ و شاخ و برک تر　میوه در انلردن اما معتبر

پس سری که مغز آن افلاک بود　اندر آخر خواجهٔ لولاک بود
اول سر کیم مغزی نه افلاکدر　ختم مرسل خواجهٔ لولاکدر

نقل اعراضست این بحث و مقال　نقل اعراضست این شیر و شکال
نقل اعراض اولدی بو بحث و مقال　هپ عرضدر بو جواب ایله سؤال

جمله عالم خود عرض بودند تا　اندرین معنی بیامد هل اتی
جمله عالم اولدی اعراض ای فتی　اولدی بو معنایه شاهد هل اتی

این عرضها از چه زاید از صور　وین صور هم از چه زاید از فکر
بو عرضلر اولدی منقول صور　هم صور فکرتدن اولدی جلوه کر

این جهان یک فکرتست از عقل کل　عقل چون شاهست و صورتها رسل
بو جهان مرسوم فکر عقل کل　شاه عقل اولدی بو صورتلر رسل

عالم اوّل جهان امتحان　عالم ثانی جزای این و آن
عالم اوّل جهان امتحان　عالم ثانی جزای این و آن

چاکرت

چاکرت شاها جنایت میکند آن عرض زنجیر و زندان میشود
بنده ات چون خدمت شایسته کرد آن عرض نی خلعتی شد در نبرد
این عرض با جوهران بیضست و طیر این ازان وآن ازین زاید بسیر
گفت شاهنشه چنین گیر المراد این عرضهای تو یک جوهر نزاد
گفت مخفی داشتست از خرد تا بود غیب این جهان نیک و بد
زانکه گر پیدا شدی اشکال فکر کافر و مؤمن نگفتی جز که ذکر
پس عیان بودی نه غیب ای شاه این نقش دین و کفر بودی بر جبین
کی درین عالم بت و بتگر بدی چون کسی را زهرهٔ تسخر بدی
پس قیامت بودی این دنیای ما در قیامت کی کند جرم و خطا
گفت شه پوشید حق پاداش بد لیک از عامه نه از خاصان خود
گر بدامی افکنم من یک امیر از امیران خفیه دارم نه از وزیر
حق بمن بنمود پس پاداش کار وز صورهای عملها صد هزار
تو نشانی ده که من دانم تمام ماه را بر من نمی پوشد غمام
گفت پس از گفت من مقصود چیست چون تو میدانی که آنچه بود و چیست
گفت شه حکمت در اظهار جهان آنکه دانسته برون آید عیان
آنچه می دانست تا پیدا نکرد بر جهان ننهاد رنج طلق و درد
یک زمان بی کار نتوانی نشست تا بدی یا نیکیی از تو نجست
این تقاضاهای کار از بهر آن شد موکّل تا شود سرّت عیان
پس کلابهٔ تن کجا ساکن شود چون سر رشتهٔ ضمیرش میکشد
تاسهٔ تو شد نشان آن کشش بر تو بیکاری بود چون جان کنش
این جهان و آن جهان زاید ابد هر سبب مادر اثر از وی ولد
چون اثر زایید آن هم شد سبب تا بزاید زو اثرهای عجب
این سببها نسل بر نسلست لیک دیدهٔ باید منور نیک نیک
شاه با او در سخن اینجا رسید یا بدید از وی نشانی یا ندید
گر بدید آن شاه جویا دور نیست لیک ما را ذکر آن دستور نیست
چون ز گرمابه بیامد آن غلام سوی خویش خواند آن شاه همام
گفت صحالک نعیم دائم بس لطیفی و ظریف و خوبرو
ای دریغا گر نبودی در تو آن که برای تو همی گوید فلان
شاد گشتی هر که رویت دیدنی دیدنت ملک جهان ارزیدنی
گفت رمزی زان بگو ای پادشاه که برای من بگفت آن دین تباه

قول خیانت ایلسه شاها سکا اول عرض زنجیر و زنداندر اکا
وجه لایق اوزره اولسه خدمتی اول عرض اولمز فزوندر رغبتی
بیضه و مرغ اولدی جوهرله عرض بر برندن حاصل اولمقدر غرض
دیدی شه کیم بویله اولسون مدّعا سندن اعراض اولمدی جوهر نما
دیدی آنی ایلدی اخفا خرد تاکه غیب اوله جهان نیک و بد
اولسه گر ظاهر بو فکر راز دار کافر و مؤمن ایدردی ذکری کار
پس عیان اولسه بو غیب ای شاه دین نقش دین و کفر اولوردی رسم جبین
اولمزایدی بت پرست و بت تراش زهرهٔ کفار اولوردی پر تلاش
کیم قیامتگاه اولوب دار فنا پس کیم ایلر جرأت جرم و خطا
دیدی شه پوشیده فضل و انتقام خاصه ظاهر لیک مستور عوام
مظهر قهرم اولنجه بر امیر اول امیراندن خفی واقف وزیر
حق جزای کاری گوستردی بکا کیم عمللر صورتنده رونما
سنده سویله بیلدیگک بیلدم تمام ماهی ایتمز با که پوشیده غمام
دیدی سویله گفت و گودن مقصد کی چون بیلورسن حکمتن نیک و بدک
دیدی شه حکمت ظهور عالمه علم اوله خارجده معلوم آدمه
علم حق ایده مظاهرده ظهور ایده گنج و رنج وقتیله صدور
اولمیوب اهل بطالت بر زمان نیک و بد اعمال اوله سندن عیان
انک ایچوندر تقاضای امور ایده سرّ قابلیت تا ظهور
چون کلابه تن نیجه بولسون سکون چکمده سر رشته بی فکر درون
اول تجاذبدر نشان اضطراب بی عمل سنده مقرر پیچ و تاب
ایکی عالمده توالد وار ابد کیم سبب مادر اثر اندن ولد
چون اثر طوغدی اولور اولده سبب کیم طوغه اندنده آثار عجب
بو سببلر اولدی هپ نسل و نسب دیده لازم اینکه فرق حسب
شاه و بنده ایتدیلر بسط بیان گورمدی یا گوردی اندن بر نشان
گورسه گر اول شاه طالب وار جواز لیک دوشمز ایلمک بر کشف راز
چون چیقوب گرمابه دن گلدی غلام دعوت ایتدی یانینه شاه بنام
دیدی صحت عافیت اولسون سکا اولمش افزون طلعت حسن و بها
ای دریغا اولمسه سنده اگر اول صفتکم ویردی همرازک خبر
شاد اولوردی سیر ایدنلر طلعتک عالمه ویرمزدی بر دم صحبتک
دیدی شاهم بر سوزن تقریر قیل کیم دیمش حقمده اول بد دین و دل

نی

گفت اوّل وصف دو رویت کرد
کاشکارا تو دوای خفیه درد

خبث یار شر چو از شه گوش کرد
در زمان دریای خشمش جوش کرد

کف برآورد آن غلام و سرخ گشت
تا که موج هجو او از حد گذشت

گفت زاوّل دم که با من یار بود
همچو سک در قحط بس که خوار بود

چون دمادم کرد هجوش چون جرس
دست بر لب زد شهنشاهش که بس

گفت دانستم ترا از وی بدان
از تو جان گندست و از یارت دهان

پس نشین ای کنده جان از دور تو
تا امیر او باشد و مأمور تو

نیک گفتند خرده بینان جهان
راحة الانسان فی حفظ اللسان

در حدیث آمد که تسبیح از ریا
همچو سبزهٔ گلخنی دان ای کیا

از بد اخلاق اتقا باشد حسن
سرّ ایاک و خضراء الدمن

پس بدانکه صورت خوب و نکو
با خصال بد نیرزد یک تسو

ور بود صورت حقیر و ناپذیر
چون بود خلقش نکو در پاش میر

صورت ظاهر فنا گردد بدان
عالم معنی بماند جاودان

چند بازی عشق با نقش سبو
بگذر از نقش سبو رو آب جو

صورتش دیدی ز معنی غافلی
از صدف دُرّی گزین گر عاقلی

این صدفهای قوالب در جهان
گرچه جمله زنده اند از بحر جان

لیک اندر هر صدف نبود گهر
چشم بگشا در دل هر یک نگر

کان چه دارد وین چه دارد واگزین
زانکه کمیابست آن دُرّ ثمین

گر بصورت میروی کوهی بشکل
در بزرگی هست صد چندانکه لعل

هم بصورت دست و پا و چشم تو
هست صد چندانکه نقش چشم تو

لیک پوشیده نباشد بر تو این
کز همه اعضا دو چشم آمد گزین

از یک اندیشه که آید در درون
صد جهان گردد بیکدم سرنگون

جسم سلطان گر بصورت یک بود
صد هزاران لشکرش در پی دود

باز شکل و صورت شاه صفی
هست محکوم یکی فکر خفی

خلق بی پایان ز یک اندیشه بین
گشته چون سیلی روانه بر زمین

هست آن اندیشه پیش خلق خرد
لیک چون سیلی جهانرا خورد و برد

پس چو می بینی که از اندیشهٔ
قایمست اندر جهان هر پیشهٔ

خانها و قصرها و شهرها
کوهها و دشتها و نهرها

هم زمین و بحر و هم مهر و فلک
زنده از وی همچو از دریا سمک

پس چرا از ابلهی پیش تو کور
تن سلیمانست و اندیشه چو مور

دیدی اکی یوزلیدر اول سکا
درد مخفی ظاهری گرچه دوا

شاهدن اول سوزلری چون ایتدی گوش
ایلدی در حال بحر خشمی جوش

سرخ رنک و کف فشان اولدی غلام
موج هجوی ایتدی بی حد و ختام

دیدی اوّل کیم همسله یار ایدی
سک صفت سرگشته و که خوار ایدی

هجو ایله دستان زن اولدی چون جرس
دست بر لب شاه اشارت ایتدی بس

دیدی بیلدم غایت وصفک همان
گرچه اول کنده دهن سن کنده جان

پس نشین اول طوره ای مغرور سن
آمر کدر اول سنک مأمور سن

خوش دیمشدر خرده بینان جهان
راحة الانسان فی حفظ اللسان

کیم خبرده کلدی تسبیح ریا
سبزهٔ کلخن یا نقش بوریا

اتقادر حسن بد اخلاقدن
سرّ ایاک و خضراء الدّمن

اولسه بر صورت نه دکلی خوبتر
حبه دکمز بد خصال اولسه اگر

گر نظرده اولسه بر صورت حقیر
حسن خلق ایله اولور رغبت پذیر

صورت ظاهر اولور فانی تمام
عالم معنی قالور باقی مدام

تا بکی نقش سبویه پیچ و تاب
کچ سبو نقشندن اول جویای آب

اولدی صورت فهم معنایه حجاب
کچ صدفدن دُرّه ایله انتساب

بونجه اصداف قوالب بیکمان
گرچه هپ پروردهٔ دریای جان

لیکن اولمز هر صدف اچره گهر
هر برینک قلبنه ایله نظر

این و آنی جست و جو ایله همین
کیم قتی نایاب اولور دُرّ ثمین

صورت و شکله بقارسک جسم کوه
لعله نسبت اولدی پرفر و شکوه

صورتا بو دست و پای ایله تنک
اولدی نقش چشمکه غالب سنک

لیک پوشیده دکل عین الیقین
جمله اعضادن دو چشم اولدی گزین

اولسه بر اندیشه در کار درون
بر دم ایلر یوز جهانی سرنکون

جسم سلطان گرچه بر در صورتا
نیچه یوز بیک لشکر اکه در قفا

شکل و صورتده او شاه پر حشم
اولدی بر فکر خفی محکومی هم

خلق بر اندیشه دندر کیم همان
سیل وش اولمقده در هر سو روان

خلق ظننده او اندیشه حقیر
لیک سیل آسا جهانه کارگیر

پس اول اندیشه اولوب اصل امور
اولدی هر بر پیشه یه آندن ظهور

بونجه قصر و خانه امصار و بلاد
بونجه کوه و دشت و انهار و عباد

هم زمین و بحر و هم مهر و فلک
زنده اندن صانکه دریادن سمک

اعتقاد کده سنک ای بی شعور
تن سلیمان حشمت اندیشه چو مور

مینماید پیش چشمت که بزرک هست اندیشه چو موش و کوه کرک
عالم اندر چشم تو هول عظیم ز ابر و رعد و چرخ داری لرز و بیم
از جهان فکرتی ای کم ز خر ایمن و غافل چو سنکی بیخبر
راضی از جهل عقل را بیکانهٔ بی خبر از فیض حق دیوانهٔ
زانکه نقشی و ز خرد بی بهرهٔ آدمی خو نیستی خر کرهٔ
سایه را تو شخص می بینی ز جهل شخص از ان شد نزد تو بازی و سهل
باش تا روزی که آن فکر و خیال بی حجابی بر کشاید پر و بال
کوهها بینی شده چون پشم نرم نیست کشته این زمین سرد و کرم
نی سما بینی نه اختر نی وجود جز خدای واحد و حیّ ودود
یک فسانه راست آمد یا دروغ تا دهد مر راستیها را فروغ

کوه چشمکده بزرک بی عدیل پشه در اندیشه کویا کوه فیل
چشمکه عالم دیروب هول عظیم ابر و رعد و برقدن قلبکده بیم
سن جهان فکرتندن همچو خر سهو و غفلتله دمادم بیخبر
جهله راضی عقلله بیکانه سن فیض حقدن بیخبر دیوانه سن
نقشک آدم عقل و ادراکک عدم همچو خر بی بهرهٔ سر قدم
سایه دن فرق ایتمدک شخصی تمام شخص انکچون سا که سهل اولدی مدام
تا کلور بر کونکه اول فکر و خیال بی حجاب ایلر کشاده پرّ و بال
پشم نرم اولوب جبال شامخات محو اولوب هپ عالیات و سافلات
انجم و افلاک ایدر ترک وجود قالمز الا واحد حیّ ودود
صدق اوله یا کذب اوله افسانه بیل پند اولور اصحاب صدقه متصل

حسد کردن حشم بر غلام خاص

پادشاهی بندهٔ را از کرم بر کزیده بود بر جمله حشم
جامکیٔ او وظیفهٔ چل امیر ده یکی قدرش ندیدی صد وزیر
از کمال طالع و اقبال و بخت او ایازی بود و شه محمود وقت
روح او با روح شه در اصل خویش پیش ازین تن بوده هم پیوند و خویش
کار آن دارد که پیش از تن بدست بکذر از اینها که نو حادث شدست
کار عارف راست کو نه احولست چشم او بر کشتهای اوّلست
آنچه کندم کاشتندش و آنچه جو چشم او انجاست روز و شب کرو
آنچه آبستست شب جز آن نزاد حیلها و مکرها بادست باد
کی شود دلخوش بحیلتهای کش انکه بیند حیلت حق بر سرش
او درون دام دامی می نهد جان تو نه آن جهد نی این جهد
کر بروید ور بریزد صد کیاه عاقبت بر روید آن کشتهٔ اله
کشت نو کارند بر کشت نخست این دوم فانیست وان اوّل درست
تخم اوّل کامل و بکزیده است تخم ثانی فاسد و پوسیده است
افکن این تدبیر خود را پیش دوست کرچه تدبیرت هم از تدبیر اوست
کار آن دارد که حق افراشتست آخر آن روید که اوّل کاشتست
هرچه کاری از برای او بکار چون اسیر دوستی ای دوستدار
کرد نفس دزد و کار او مپیچ هرچه آن نی کار حق هیچست هیچ
پیش از انکه روز دین پیدا شود نزد مالک دزد شب رسوا شود

بر غلام خاصه سائر حشمک حسد ایتدکلریدر

برقوله بر پادشاه ایدوب کرم ایلدی لطفیله ممتاز حشم
قیلدی تعییناتنی رفعت پذیر کورمدی عشرن اولطفک بر وزیر
اولدی توفیق سعادتله همان اول ایاس و شاه محمود زمان
بربریله اولدیلر روح آشنا اولمدن مسکنلری دار فنا
کار اودر کیم ایلیه سبق وجود حادث اولمز نسخهٔ بود و نبود
کار عارف راستدر احول دکل اوّلی ایلر تصوّر متصل
اولکه کندم زرع ایدر اول بری جو چشمن ایلر روز و شب اکا کرو
هرنه ایسه حمل شب اولدر طوغن هپ هوادر مکر و حیله کار و فن
حیله یه ایلرمی میل و اعتماد ایلین فرمان حقه انقیاد
بند دام ستنده ای یار اعز جانک اویا که بویا که کیده مز
کر بتر سه کر یترسه یوز کیاه عاقبت ایلر ظهور تخم اله
کشت اوّل اوزره اولسه کشت نو اوّلکدر دولت کار او درو
تخم اوّل کامل و مقبولدر تخم ثانی فاسد و مدخولدر
حقه تفویض ایله تدبیرک مدام کرچه آندندر بنم تدبیر عام
مصلحت اولدر که حق توفیق ایدر هرنه مزروع ایسه اوّل اول بتر
هرنه ایلرسک انکچون ایله کار عاشق ایسک قیل رضای یار ریار
کار نفس دزده اویمه هیچ هیچ هرنه کیم حق اولمیه هیچ اولدی هیچ
اندن اوّلکیم اوله روز قیام دزد شب انده اولور رسوای عام

رخت دزدیده بتدبیر وفنش | مانده روز داوری بر گردنش
صد هزاران عقل باهم برجهند | تا بغیر دام او دامی نهند
دام خودرا سخت تر یابند وبس | کی نماید قوتی با باد خس
گر تو گویی فائدهٔ هستی چه بود | در سؤالت فائده هست ای عنود
گر ندارد این سؤالت فائده | چه شنویم اینرا عبث بی عائده
ور سؤالترا بسی فائدهاست | پس جهان بی فائده آخر چراست
ور جهان از یکجهت بی فائده ست | از جهتهای دگر پر عائده ست
فائده تو گر مرا فائده نیست | مر ترا چون فائدست از وی مه ایست
حسن یوسف عالمی را فائده | گرچه بر اخوان عبث بد زائده
لحن داودی چنان محبوب بود | لیک بر محروم بانگ چوب بود
آب نیل از آب حیوان شد فزون | لیک بر محروم منکر بود خون
هست بر مؤمن شهیدی زندگی | بر منافق مردنست وژندگی
چیست در عالم بگو یک نعمتی | که نه محرومند از وی امتی
گاو وخررا فائده چه در شکر | هست هر جانرا یکی قوت دگر
لیک اگر آن قوت بروی عارضیست | پس نصیحت کردن اورا رائضیست
چونکسی کو از مرض گل داشت دوست | گرچه پندارد که آن خود قوت اوست
قوت اصلی را فرامش کرده است | روی در قوت مرض آورده است
نوش را بگذاشته سم خورده است | قوت علترا چو جربش کرده است
قوت اصلیٔ بشر نور خداست | قوت حیوانی مراورا ناسزاست
لیک از علت درین افتاد دل | که خورد او روز وشب زین آب وگل
روی زرد وپای سست ودل سبک | کو غدای والسماء ذات الحبک
آن غدای خاصگان دولتست | خوردن آن بی گلو وآلتست
شد غدای آفتاب از نور عرش | مر حسود ودیو را از دود فرش
در شهیدان یرزقون فرمود حق | آن غدارا نی دهان بدنی طبق
دل ز هر یاری غدایی میخورد | دل ز هر علمی صفایی می برد
صورت هر آدمی چون کاسه ایست | چشم از معنیٔ او حساسه ایست
از لقای هر کسی چیزی خوری | وز قران هر قرین چیزی بری
چون ستاره با ستاره شد قرین | لایق هر دو اثر زاید یقین
چون قران مرد وزن زاید بشر | وز قران سنگ وآهن شد شرر
وز قران خاک با بارانها | میوها وسبزه وریحانها

چالدی پنهان رختی دزد ناسزا | گردنی اوزره عیان روز جزا
متحد اولدی هزاران حیله گر | تا خلاف امر ایده کار دگر
صاندیلر محکمدر اول تدبیر وکار | صرصره قارشو ایدر می خس قرار
پس صورر سک کیم ندر نفع وجود | وار سؤالکده مقرر نفع وسود
گر سؤالکده یوغیسه فائده | پس عبثدر سویلمه بی عائده
گر فوائد اولسه محصول سؤال | پس جهان بی فائده اولمق محال
بی منافع اولسه بر یوزدن جهان | نیچه یوزدن پر فوائد در عیان
سا که نافع با که نفع اولمزسه گر | وار سنکچون فائده کافی خبر
حسن یوسف اولدی محض فائده | گرچه اخوان کوردیلر بی عائده
صوتی داودک که حیرتساز ایدی | لیک محرومانه بر آواز ایدی
آب حیواندنکه نیل اولدی فزون | لیک محرومان ایچون خون ایدی خون
مؤمنی ایلر شهادت صاف وپاک | کافری اما هلاک اندر هلاک
سویله بر نعمتی وار عالمده تا | اولمیه بر امته لطف وعطا
یوق شکردن فائده گاو وخره | قوت جان اولمقده اما آخره
قوت اگرچه عارضی تدبیر در | اکه بند ایتمک دلی تسخیر در
بکزر اول بیماره ایلر میل گل | قوت ظن ایلر انی اما دگل
قوت اصلیدن ایدر صرف نظر | قوت علتدر یانده معتبر
نوشی ترک ایتمش غداسی نیش وسم | قوت علتدر مذاقنده اتم
قوت اصلی آدمه نور خدا | قوت حیوانی انکچون ناسزا
لیک علتدن اولوب آلوده دل | روز وشب ایلر غدا سن آب وگل
چهره زرد وپای سست ودل سبک | یوق غدای والسماء ذات الحبک
اول غدا در قوت مخصوص خواص | یوق او نعمتده گلویه اختصاص
نور عرش اولدی غدای آفتاب | دیو وحاسده غدا قهر وعذاب
حق شهیدانه بیوردی یرزقون | بی دهان وبی طبق لذت نمون
قلب ایچون هر یاردن وار بر غدا | قلبه هر بر علم اولور بشقه صفا
صورتی هر آدمک پیمانه در | چشم معنی حس ایدر اما ندر
هر لقادن بر غدا حاصل اولور | هر قرینک بهره سی واصل اولور
کوکبه بر کوکب اولدقده قرین | ایکیسندن بر اثر اولدی یقین
اولدی مرد وزن قرانندن بشر | هم قران سنک وآهندن شرر
خاک اگر ایتسه قران باران ایله | سبزه ومیوه طوغر ریحان ایله

وز

وزقران سبزها با آدمی	دلخوشی و بی غمی و خرمی
وزقران خرمی با جان ما	می بزاید خوبی و احسان ما
قابل خوردن شود اجسام ما	چون برآید از تفرج کام ما
سرخ رویی از قران خون بود	خون ز خورشید خوش گلگون بود
بهترین رنگها سرخی بود	وان ز خورشیدست و ازوی میرسد
هر زمینی کو قرین شد با زحل	شوره گشت و کشترا نبود محل
قوت اندر فعل آید ز اتفاق	چون قران دیو با اهل نفاق
این معانی راست از چرخ نهم	بی همه طاق وطرم طاق وطرم
خلق را طاق وطرم عاریتست	امر را طاق وطرم ماهیتست
از پی طاق وطرم خواری کشند	بر امید عز در خواری خوشند
بر امید عز ده روزهٔ خدوک	گردن خود کرده اند از غم چو دوک
چون نمی آیند اینجا که منم	کاندرین عز آفتاب روشنم
مشرق خورشید برج قیرگون	آفتاب ما ز مشرقها برون
مشرق او نسبت ذرات او	نی برآمد نی فرو شد ذات او
ماکه واپس مانده ذرات ویم	در دو عالم آفتاب بی فیم
باز گرد شمس میگردم عجب	هم ز فر شمس باشد این سبب
شمس باشد بر سببها مطلع	هم ازو حبل سببها منقطع
صد هزاران بار ببریدم امید	از که از شمس این شما باور کنید
تو مرا باور مکن کز آفتاب	صبر دارم من و یا ماهی ز آب
ور شوم نومید نومیدی من	عین صنع آفتابست ای حسن
عین صنع از نفس صانع کی برد	هیچ هست از غیر هستی چون چرد
جمله هستیها ازین روضه چرند	گر براق و تازیان ور خود خرند
لیک اسب کور کورانه چرد	می نبیند روضه را زانست رد
وانکه گردشها از ان دریا ندید	هر دم آرد رو بمحرابی جدید
او ز بحر عذب آب شور خورد	تا که آب شور او را کور کرد
بحر میگوید بدست راست خور	زآب من ای کور تا یابی بصر
هست دست راست اینجا ظن راست	کو بداند نیک و بد را از کجاست
نیزه گردانیست آن نیزه که تو	راست میکردی گهی گاهی دوتو
ما ز عشق شمس دین بی ناخنیم	ورنه ما آن کور را بینا کنیم
هان ضیاء الحق حسام الدین تو زود	داروش کن کوری چشم حسود

آدم ایله سبزه لر ایتسه قران	اولدی شوق و شادی خاطر عیان
اولسه جان ایله قران خرمی	ییل طوغر حسن و بهای خوشدمی
جسم اولور مستوعب قوت و طعام	چون تفرج اوله بر وفق مرام
رنک روحکم قران خون اولور	خون ایسه خورشیددن گلگون اولور
دلکش الوان کورر سن حمرتی	چون کونشدن کسب ایدر گرمیتی
گر مربی اولسه بر ارضه زحل	شوره در کشت ایچون اولمز او محل
فعله قوت بخش اولور بالاتفاق	اولسه شیطانه قرین اهل نفاق
ماورای چرخ تاسعدن امور	ایتمده بر وفق علم حق ظهور
عاریتدر خلقه تدبیرات هپ	امره موقوف اولدی تقدیرات هپ
خلق اولوب ذلت کش جاه و حشم	عزت امیدیله ممنون ستم
عزت ده روزه قصدیله خدوک	ایلمش ضعف تن مانند دوک
نیچون ایتمزلر بنم سمتم مآب	عزتم اولمقده رشک آفتاب
مشرقی مهرک بروج حد نمون	مهرمز اما مشارقدن برون
مشرقی بو مهرک اولدی ذره سان	ذاتنه بالا و زیر اولمز مکان
آکه اولدق ذرهٔ کمتر مثال	دو جهانده مهرز اما بی زوال
ینه شمس اطرافنه دوشدم عجب	شوکت شمس اولدی اما کیم سبب
شمس اولور اسبابه گرچه مطلع	ینه اندن سببلر منقطع
نیچه بیک کره دیسم کسدم امید	شمسدن اکا اینانمقدر بعید
اعتماده صالح اولمز یعنی بن	شمسدن صبر ایده ماهی آبدن
ناامید اولسم او نومیدی عیان	عین صنع آفتاب اولدی همان
صنع اولورمی نفس صانعدن بری	هیچ وجوده بو وجود اولمز جری
جمله موجوده بو مرتع جلوه گر	گر براق تازیان گر گاو و خر
لیک اولور کورانه عیش اسب کور	روضه یی کورمز ایدر اندن مرور
اولکه کورمز جوش بحری عیان	دائما اولمقده بر سمته روان
بحر شیریندن نصیبی آب شور	آنی حکم آب شور ایتمکده کور
بحر اکا دیر صاغ طرفدن نوش قیل	روشنا چشم اول نصیحت گوش قیل
صاغ طرف اولدی صدد ده حسن ظن	نیک و بد قندندر آنی اکله سن
نیزه گرداندن اولور صورتنما	نیزه گاهی راستدر گاهی دوتا
عشق شمس دین ایله بی ناخنز	یوخسه بینا ایلرز هر کوری بز
ای ضیاء الحق حسام الدین سن	رغمنه حاسدک اول دارو کن

توتیای کبریای تیزفعل
دارویِ ظلمت کش استیزفعل
انکه کر بر چشم اعمی بر زند
ظلمت صدساله را ازو بر کند
جمله کوران زا دوا کن جز حسود
کز حسودی بر تومی آرد جحود
مر حسودت را اکرچه آن منم
جان مده تا همچنین جان می کنم
انکه او باشد حسود آفتاب
وانکه می رنجد ز بود آفتاب
اینت دردِ بی دوا کو راست آه
اینت افتاده ابد در قعر چاه
نفی خورشید ازل بایست او
کی بر اید این مراد او بکو

کرفتار شدن باز میان جغدان بویرانه

باز آن باشد که باز آید بشاه
باز کورست انکه شد کم کرده راه
راه را کم کرد در ویران فتاد
باز در ویرانه بر جغدان فتاد
او همه نورست از نور رضا
لیک کورش کرد سرهنکِ قضا
خاک در چشمش زد و از راه برد
در میان جغد و ویرانش سپرد
بر سری جغدانش بر سر می زنند
پر و بال نازنینش میکنند
ولوله افتاد در جغدان که ها
باز آمد تا بکیرد جای ما
چون سکان کوی پر خشم و مهیب
اندر افتادند در دلق غریب
باز کوید من چه در خوردم بجغد
صد چنین ویران فدا کردم بجغد
من نخواهم بود اینجا میروم
سوی شاهنشاه راجع میشوم
خویشتن مکشید ای جغد انکه من
نی مقیمم میروم سوی وطن
این خراب آباد در چشم شماست
ورنه ما را ساعد شه باز جاست
جغد کفتا باز حیلت میکند
تا ز خان و مان شما را بر کند
خانهای ما بکیرد او بمکر
بر کند ما را بسالوسی ز وکر
می نماید سیری این حیلت پرست
والله از جمله حریصان بدترست
او خورد از حرص طین را همچو دبس
دنبه مسپارید ای یاران بخرس
لاف از شه میزند وز دست شه
تا برد او ما سلیمانرا ز ره
خود چه جنس شاه باشد مرغکی
مشنوش کر عقل داری اندکی
جنس شاهست او و یا جنس وزیر
هیچ باشد لایق لوزینه سیر
آنچه میکوید ز فعل مکر و فن
هست سلطان با حشم جویای من
اینت مالیخولیای ناپذیر
اینت لاف خام و دام کول کیر
هر که این باور کند از ابلهیست
مرغکِ لاغر چه در خورد شهیست

توتیای کبریای تیزکار
اولدی بردار وکه خاصیت شعار
چشم اعمی اندن اولسه بهره ور
ظلمت صدساله یی پرنور ایدر
چاره ساز اول کوره حساده دکل
کیم حسدکار اولدی منکر متصل
ویرمه رخصت بن ایسمده کر حسود
نیم جان اولسونکه یوق جانندہ سود
اولکه اولمشدر حسود آفتاب
مهرک انوارندن ایلر پیچ و تاب
اشته دردِ بی دوا بو اولدی آه
تا ابد اولسون مکانی قعر چاه
اکه مطلب نفی خورشید ازل
سویله ممکنمی انچون بو عمل

بر بازک ویرانه ده بیقوشلر میاننده کرفتار اولدیغیدر

باز او در جایی اوله بازوی شاه
باز کور اولدی اولان کم کرده راه
بازکمره دوشدی بر ویرانه یه
منزل بومان ویران خانه یه
اولمشیدی کرچه پرنور و ضیا
لیک اعمی ایتدی سرهنکِ قضا
خاک در چشم ایلیوب کمکشته راه
ایلدی بومان مقامن جایکاه
اوشدیلر باشینه جمله خیل بوم
ایتدیلر بال و پرین چاکه هجوم
بوملر اولدی فغان انکیزهای
باز کلدی خانه مز تا ایده جای
چون کلاب کوی پرخشم و مهیب
اولدیلر چاک افکن دلق غریب
باز دیردی بو دکل لایق ادا
بویله یوز ویرانه جغدانه فدا
استمزدم کلمکه بو منزله
قصدم اول درکاه شاه عادله
پس نیچون بو کشمکش بیهوده بن
بی اقامت ایلرم عزم وطن
بومه خوشدر بو خراب اباد شور
ساعد شهدر بکا جای سرور
دیدی جغدان حیله در بو قیل و قال
ایتدی ترک خانمان مکرن خیال
مکر ایله غصب ایتمکِ استر خانه مز
وقف سالوسی ایدر ویرانه مز
کوستر زهد و ورع بو حیله ور
اولدی بو جمله حریصاندن بتر
حرصله دبس و عسل یاننده طین
خرس اولورمی حفظ کندوده امین
شاه و دست شاهدن ایتکده لاف
سادکانه کوسترر راه خلاف
جنس شاه اولسونمی مرغ بیضه زاد
عقلکز وار ایسه ایتمکِ اعتماد
جنس شاه اوله یاخود جنس وزیر
هیچ اولورمی لایق لوزینه سیر
سوزلرین کور مکر و افسون اولدی بو
آنی شاه و عسکر ایده جست و جو
اولدی مالیخولیای ناپذیر
انده بو لاف سخن بالا د زیر
اعتماد ایتمکِ حماقتدر اکا
اویله قوش شاه ایله اولمز آشنا

کمترین جغد ار زند بر مغز او / مر ورا یاری کری از شاه کو
گفت باز ار یک پر من بشکند / بیخ جغدستان شهنشه بر کند
جغد چه بود خود اگر بازی مرا / دل برنجاند کند با من جفا
شه کند توده بهر شیب و فراز / صد هزاران خرمن از سرهای باز
پاسبان من عنایات ویست / هر کجا که من روم شه در پیست
در دل سلطان خیال من مقیم / بی خیال من دل سلطان سقیم
چون بپراند مرا شه در روش / می پرم بر اوج دل چون پرتوش
همچو ماه و آفتابی می پرم / پردههای آسمانها بر درم
روشنی عقلها از فکرتم / انفطار آسمان از فطرتم
بازم و حیران شود از من هما / جغد که بود تا بداند سر ما
شه برای من ز زندان یاد کرد / صد هزاران بسته را آزاد کرد
یکدمم با جغدها دمساز کرد / از دم من جغدها را باز کرد
ای خنک جغدی که در پرواز من / فهم کرد از نیک بختی راز من
در من آویزید تا بازان شوید / گرچه جغدانید شهبازان شوید
آنکه باشد با چنان شاهی حبیب / هر کجا افتد چرا باشد غریب
هر که باشد شاه دردش را دوا / گر چو نی نالد نباشد بی نوا
مالک ملکم نیم من طبل خوار / طبل بازم میزند شه از کنار
طبل بازم من ندای ارجعی / حق گواه من برغم مدعی
من نیم جنس شهنشه دور از و / لیک دارم در تجلی نور از و
نیست جنسیت ز روی شکل و ذات / آب جنس خاک آمد در نبات
باد جنس آتش آمد در قوام / طبع را جنس آمدست آخر مدام
جنس ما چون نیست جنس شاه ما / مای ما شد بهر مای او فنا
چون فنا شد مای ما او ماند فرد / پیش پای اسب او کردم چو گرد
خاک شد جان و نشانیهای او / هست بر خاکش نشان پای او
خاک پایش شو برای این نشان / تا شوی تاج سر گردنکشان
تا که نفریبد شما را شکل من / نقل من نوشید پیش از نقل من
ای بسا کس را که صورت راه زد / قصد صورت کرد و بر الله زد
آخر این جان با بدن پیوسته است / هیچ این جان با بدن مانند هست
تاب نور چشم با پیهست جفت / نور دل در قطرهٔ خونی نهفت
شادی اندر گرده و غم در جگر / عقل چون شمعی درون مغز سر

طعمهٔ بوم اولسه کر مغز سری / انچون شاه ایدرمی یاوری
دیدکم باز اولسه بر پرم تباه / قطع ایدر هپ بیخ جغدستانی شاه
جغد کم قیمت ندر باز دکر / باکه رنجش بخش جور اولسه اکر
شاه ایدر ردی تودهٔ دشت جهان / نیچه یوز بیک کلهٔ بازی همان
لطف شهدر حافظ پا و سرم / قنده کتسم اولدی یار و یاورم
قلب سلطانده خیالمدر مقیم / فرقتم ایلر دل شاهی سقیم
چون بنم پروازه قصد ایده شاه / ایلرم اوج دلی پرواز گاه
آفتاب و ماه پرواز ایلرم / پردهٔ افلاکی چاک ایلر پرم
فکرمدر پرتو عقله مدار / فطرتمدندر سمایه انفطار
بازم اما باکه حیراندر هما / بوم کیمدر تا اوله راز آشنا
شه بنچون محبسی دریاد ایدر / نیچه یوز بیک بسته یی آزاد ایدر
بر نفسکیم جغده دمساز ایلدی / بوی فیض صحبتم باز ایلدی
دولت اول جغده کوروب پروازمی / فهم ایده بخت سعیدر رازمی
انتسابم باعث اعزاز اولور / بوم ایسه منسوب اولان شهباز اولور
اولیه برشاهه اولان یار و حبیب / قنده وارسه اول غریب اولمز غریب
هر کیمک دردینه شاه اولسه دوا / ناله سی چون نی دکلدر بی نوا
خوار صانمه اولدم اهل اعتبار / طبلباز شاهدر با کاشعار
طبلباز مدر ندای ارجعی / شاهدم حقدر برغم مدعی
کرچه یوقدر شاه ایله جنسیتم / پرتو نور تجلی شهرتم
یوق بو جنسیتده قید شکل و ذات / جنس خاکه آب ایدر فیض نبات
باد جنس ناره قوتدر مدام / طبعه جنسیتده یوقدر التزام
جنسمز جنس شه اولمق خود محال / اول ابد باقی بز اشخاص زوال
بز فنا اندر فنا اول شاه فرد / پایمال قدرتز مانند کرد
خاک اولور تن جان قالور اندن نشان / یولده ظاهر نقش پای رهروان
خاک راه طاعت اول شام و سحر / اولمق استرسک اکر کیم تاج سر
الدانوب بند اولمه شکل و عقلمه / نقلی کور دلداده اوله نقلمه
ای نیچه صورت اولور رهزن سکا / قصد صورت ردّ اولور حقدن سکا
کورکه جاندن جسمک اولدی مستنیر / جسم جان آمیزه وارمی هیچ نظیر
باغ اچندی نور چشم اولسه عیان / نور دل برقطره خون اچره نهان
جای شادی دل مقام غم جگر / عقل اوله شمع درون مغز سر

این تعلقها نه بی کیفست و چون   عقلها در دانشش چونی زبون
جان کل باجان جزؤ آسیب کرد   جان ازو دری ستد در جیب کرد
همچو مریم جان ازان آسیب جیب   حامله شد از مسیح دلفریب
آن مسیحی نی که بر خشک وترست   آن مسیحی کز مساحت برترست
پس زجان جان حامل گشت جان   ازچنین جانی شود حامل جهان
پس جهان زاید جهان دیگری   این حشررا وانماید محشری
تا قیامت گر بگویم بشمرم   من زشرح این قیامت قاصرم
این سخنها خود بمعنی یاربیست   حرفها دام دم شیرین لبیست
چون کند تقصیر پس چون تن زند   چونکه لبیکش بیاربی میرسد
هست لبیکی که نتوانی شنید   لیک سرتاپای بتوانی چشید

بو تعلقلرده کیفیت فزون   عقل او کیفیتده حیران وزبون
روح کل جزئنه ایدوب فیض نشاط   اولدی بر در زیب جیب انبساط
مریم آسا روح الوب فیض ملیح   اولدی استعدادا کاحمل مسیح
اول دکل اما مسیح خشک وتر   اول مسیح ایتدی مساحتدن گذر
جان جاندن چونکه حامل اولدی جان   حامل اولدی بویله بر جاندن جهان
بو جهاندن بر جهان ایلر صدور   کیم اکا محشر اولور جای ظهور
اول قیامتدن حکایت حشره دک   ممکن اولمز قاصرم بی ریب وشک
سوزلرم معنیده یارب ذیربکا   حرفلر دام دم لب دربکا
عجز وتقصیر اولدی طاعة اصول   اولدی یارب ایله لبیکه وصول
گوش اولبیکی دکلدر محرمی   ذوق عرفاندر بورازک همدمی

کلوخ انداختن تشنه از سر دیوار در جوی آب

برلب جو بود دیواری بلند   برسر دیوار تشنهٔ دردمند
مانعش از آب آن دیوار بود   از پی آب او چو ماهی زار بود
ناگهان انداخت او خشتی در آب   بانک آب آمد بگوشش چون خطاب
چون خطاب یار شیرین ولذیذ   مست کرد آن بانک آبش چون نبیذ
از صفای بانک آب آن ممتحن   گشت خشت انداز ازآنجا خشت کن
آب میزد بانک یعنی هی ترا   فائده چه زین زدن خشتی مرا
تشنه گفت آبا مرا دو فائده ست   من ازین صنعت ندارم هیچ دست
فائدهٔ اول سماع بانک آب   کو بود مر تشنگانرا چون رباب
بانک او چون بانک اسرافیل شد   مرده رازین زندگی تحویل شد
یا چو بانک رعد ایام بهار   باغ می یابد ازو چندین نگار
یا چو بر درویش ایام زکات   یا چو بر محبوس پیغام نجات
چون دم رحمن بود کان ازیمن   میرسد سوی محمد بی دهن
یا چو بوی احمد مرسل بود   کان بعاصی در شفاعت میرسد
یا چو بوی یوسف خوب ولطیف   میزند بر جان یعقوب نحیف
فائدهٔ دیگر که هر خشتی کزین   برکنم آیم سوی ماء معین
کز کمیٔ خشت دیوار بلند   پست تر گردد بهر دفعه که کند
پستیٔ دیوار قربی میشود   فصل او درمان وصلی می بود
سجده آمد کندن خشت لزب   موجب قربی که واسجد واقترب

دیوارا اوزرندن بر تشنه نک صویه کرپیچ انداخته ایتدیکیدر

اولدی برجو قرب دیوار بلند   ماورادہ تشنه دل بر دردمند
تشنه بی دیوار ایدوب محجوب آب   صویه ماهی وش ایدردی اضطراب
حسرتیله اولدی خشت انداز آب   آبدن کلدی قولاغینه خطاب
همچو لفظ یار شیرین ولذیذ   آنی سرمست ایتدی مانند نبیذ
ذوق صیت آبله اول تشنه دل   اول صویه کرپیچ آتاردی متصل
آبدن ایتدی بو آوازه ورود   کرپیچ آتمقدن بکا سا که نه سود
تشنه دل دیدی ایا آب لطیف   باکه بو قدر بویله برکار ظریف
ابتدا نفعم بودر کیم صیت آب   تشنگان ایچون اولور صوت رباب
اول صدا همکار اسرافیل اولور   زندگی یه مرده لر تحویل اولور
یا چو صوت رعد ایام بهار   باغه رونق بخش اولور نقش ونگار
یا اولور درویشه ایام زکات   یا اولور محبوسه پیغام نجات
یا دم رحمن ایدوب فیض یمن   واصل سوی نبیدر بی دهن
یا ایدر اول فخر عالمدن ظهور   عاصیه وقت شفاعتده سرور
یا اولور پیراهن یوسف کبی   نفحه داد جان یعقوب نبی
نفع ثانی اولکه هر خشت حزین   بندن اولور واصل ماء معین
اکسک اولسه خشت دیوار بلند   پست اولوب طرحی اولور خاطر پسند
پستیٔ دیوار در قرب نهان   انفصالندن اولور وصلت عیان
سجده اولدی قلع خشت مضطرب   قربی موجبدر که واسجد واقترب

تاکه

تاکه این دیوار عالی کردنست | مانع این سرفرو آوردنست
سجده نتوان کرد بر آب حیات | تا نیابم زین تن خاکی نجات
بر سر دیوار هر کو تشنه تر | زودتر بر می کند خشت و مدر
هر که عاشقتر بود بر بانک آب | او کلوخ زفت تر کند از حجاب
او ز بانک آب پر می تا عنق | نشنود بیگانه جز بانک بلق
ای خنک آنرا که او ایام پیش | مغتنم دارد گزارد وام خویش
اندران ایام کش قدرت بود | صحت و زور دل و قوت بود
وان جوانی همچو باغ سبز و تر | میرساند بی دریغی بار و بر
چشمهای قوت و شهوت روان | سبز میکردد زمین تن بدان
خانهٔ معمور و سقفش بس بلند | معتدل ارکان و بی تخلیط و بند
پیش ازان کایام پیری در رسد | گردنت بندد بحبل من مسد
خاک شوره گردد و ریزان و سست | هرگز از شوره نبات خوش نرست
آب زور و آب شهوت منقطع | او ز خویش و دیگران نا منتفع
ابروان چون پالدم زیر آمده | چشم را نم آمده تاری شده
از تشنج رو چو پشت سوسمار | رفته نطق و طعم دندانها ز کار
روز بیکه لاشه لنک و ره دراز | کارکه ویران عمل رفته ز ساز
بیخهای خوی بد محکم شده | قوت برکندن آن کم شده

تاکه وار دیوار تنده ارتفاع | سرفرو یه واردر اندن امتناع
سجده کاه اولمز نکا آب حیات | بولمیم تا جسم خاکیدن نجات
تشنه کیم پسماندهٔ دیوار در | قلع خشت و سنک ایچون درکار در
اولکه عاشقدر صدای آبه پیل | سنک دیواره عدو در متصل
اکه صوت آب اولور کیف شراب | استمز الا که صیت و بانک آب
رشک اکا آسودهٔ دارین اوله | چاره پرداز قضای دین اوله
اولزمانکیم طاعته وار قدرتی | اوله صحتده قوا و قوتی
باغ سبز و ترکبی وقت شباب | میوه بخش شوق ایکن بی اضطراب
چشمه سار قوت و شهوت روان | سبز اولوراندن زمین جسم و جان
خانه آبادان و هم سقفی بلند | معتدل ارکانی بی وهم و گزند
چکمدن ایام پیری سا که سد | اولمدن بوینکده حبل من مسد
خاک شوره اولدی شور انکیز و سست | شورده هرگز نبات اولمز درست
آب طاقت آب شهوت منقطع | غیردن نفسندن اولمز منتفع
ابروان افکندهٔ ضعف و فتور | دیده لر پرنم نظر عین قصور
رنک رونایاب اولوب رخساردن | قاله نطق و طعم دندان کاردن
تنک وقت و لنک مرکب یول بعید | کارکه ویران عمل خود نامفید
بولمش استحکام بیخ خوی بد | قوتک یوق ایدهسن تا قلع ورد

فرمودن والی آن مرد را که این خاربن را که نشاندهٔ بر سر ره برکن

والینک برکمسه یه یول اوزرنده دیکدیکی خاری چیقارمغه امر ایتدیکیدر

همچو آن شخص درشت خوش سخن | در میان ره نشاند او خاربن
رهگذریانش ملامتگر شدند | بس بگفتندش بکن این را نکند
هر دمی آن خاربن افزون شدی | پای خلق از زخم آن پرخون شدی
جامهای خلق بدریدی ز خار | پای درویشان بخستی زار زار
چون بجد حاکم بدو گفت این بکن | گفت آری برکنم روزیش من
مدتی فردا و فردا وعده داد | شد درخت خار او محکم نهاد
گفت روزی حاکمش ای وعده کژ | پیش آ در کار ما واپس مغژ
گفت الایام یا عم بیننا | گفت عجل لا تماطل دیننا
تو که میگویی که فردا این بدان | که بهر روزی که می آید زمان
آن درخت بد جوانتر میشود | وین کننده پیر و مضطر میشود

حالنه بکزر او شخصک بو همان | خاربن دیکدی یول اوزره ناکهان
یولجیلر اکا ملامت ایتدیلر | قلع خار ایچون اشارت ایتدیلر
خاربن اولمقده هر دمده فزون | پای خلقی ایلدی پر زخم و خون
جامه لر چاک ایلیوب القصه خار | پای درویشان اولوردی زخمخوار
دیدی حاکم اکه قلع خار قیل | دیدی اولسون ایلیم از جان و دل
وعده سن فردا لره ایتدی رهین | خار ایسه کوندن کونه اولدی متین
دیدی حاکم برکون ای وعده خلاف | ایتمه فرمانه تخلف ایله لاف
دیدی کونلر بیننزده متصل | دیدی مطل دینی قو تعجیل قیل
سن صالرسن کاری فردایه همان | هرکون ایتدکجه گذر دور زمان
اول درخت بد جوان اولمقده در | سنده اعضا ناتوان اولمقده در

خاربن درقوت وبرخاستن ... خارکن درپیری ودرکاستن
خاربن هر روز وهر دم سبزوتر ... خارکن هر روز زار وخشک تر
او جوانتر میشود تو پیرتر ... زود باش وروزکار خود مبر
خاربن دان هر یکی خوی بدت ... بارها در پای خار آخر زدت
بارها ازخوی خود خسته شدی ... حس نداری سخت بی حس آمدی
کر زخسته کشتن دیکر کسان ... که زخلق زشت تو هست آن رسان
غافلی باری ززخم خودنهٔ ... تو عذاب خویش وهر بیکانهٔ
یا تبر بر کیر ومردانه بزن ... تو علی وار این در خیبر بکن
یا بکلبن وصل کن این خار را ... وصل کن با نار نور یار را
تا که نور او کشد نار ترا ... وصل او کلشن کند خار ترا
تو مثال دوزخی او مؤمنست ... کشتن آتش بمؤمن ممکنست
مصطفی فرمود از کفت جحیم ... کو بمؤمن لابه کر کردد زبیم
کویدش بکذر زمن ای شاه زود ... هین که نورت سوز نارم را ربود
پس هلاک نار نور مؤمنست ... زانکه بی ضد دفع ضد لا یمکنست
نار ضد نور باشد روز عدل ... کان زقهر انکیخته شد این زفضل
کر همی خواهی تو دفع شر نار ... آب رحمت بر دل آتش کمار
چشمهٔ آن آب رحمت مؤمنست ... آب حیوان روح پاک محسنست
پس کریزانست نفس تو ازو ... زانکه تو از آتشی او آب جو
زاب آتش زان کریزان میشود ... کاتش از آب ویران میشود
حس تو وفکر تو از آتشست ... حس شیخ وفکر او نور خوشست
آب نور او چو بر آتش چکد ... چک چک از آتش بر آید بر جهد
چونکند چک چک تو کویش مرک ودرد ... تا شود این دوزخ نفس تو سرد
تا نسوزد او کلستان ترا ... تا نسوزد عدل واحسان ترا
بعد ازان چیزی که کاری بردهد ... لاله ونسرین وسیسنبر دهد
باز پهنا میرویم از راه راست ... باز کرد ای خواجه راه ما کجاست
اندران تقریر بودیم ای حسود ... که خرت لنکست ومنزل دور زود
سال بیکه کشت وقت کشت نی ... جز سیه رویی وفعل زشت نی
کرم در بیخ درخت تن فتاد ... بایدش بر کند ودر آتش نهاد
هین وهین ای راهرو بیکاه شد ... آفتاب عمر سوی چاه شد
اینچنین روز کرا که زورت هست زود ... پر افشانی بکن از راه جود

خاربنده قوت ونشو ونما ... خارکنده ضعف پیری خود نما
خاربن اولمقده هر دم سبزوتر ... خارکن هر روز خشک وخیره سر
اول جوان اولمقده سن پیر علیل ... سرعت ایتکیم کچدی وقت جلیل
خاربن فرض ایله هر خوی بدک ... ایتمه رنجیده پای مقصدک
خوی بددن دمبدم صد چاک سن ... یوقدر ادراک نبی ادراکسن
علتن بیلمز سنک آخر کمسه نک ... کیم اکا خلق بدک باعث سنک
باری زخمن نفسکه قیل همتی ... کندیکک هم غیرک اولمه علتی
یا ایدوب اظهار زور حیدری ... چون علی قمع ایله باب خیبری
کلبنی وصل ایله یا بو خاره سن ... قیل مبدل ناری نور یاره سن
تا که نوری ایده اطفا نارکی ... وصلتی هم کلشن ایده خارکی
سن چو دوزخ نور ایسه مؤمن مثال ... مؤمن ایله نار اولور برکشته حال
وارد اولدی فخر عالمدن خبر ... مؤمن ایتدکده صراطی رهکذر
دیرکه دوزخ ایله ای مؤمن شتاب ... نورک ایتدی نارمی بی سوز وتاب
نور مؤمندر هلاک نار بل ... ضد اولور ضدندن البت منفعل
نور ضد نار در یوم الجزا ... نور فضل ونار قهر اچون سزا
دفع شر ناره ایسه قصدک اکر ... ایله آب رحمتی ناره سپر
عین آب رحمت اولدی مؤمنین ... آب حیواندر روان محسنین
نفس اولور اندن کریزان خلاف ... نفسک آتشدر اول ایسه آب صاف
آبدن آتش کریزان سو بسو ... آتشی برباد ایدر البته صو
حس وفکرک اولدی آتشدن سنک ... فکر وحسی نور شیخ روشنک
آب نوری آتشه دوشسه اکر ... آتشک تاب وتوان محو ایدر
صیت ناره قولاک اولسون مرک ودرد ... دوزخ نفس اوله تا بی تاب وسرد
ایتمسون سوزان کلستانک سنک ... اولمسون پژمرده احسانک سنک
صکره کور کلزارکی کللر بتر ... لاله ونسرین وسنبللر بتر
خیلی دور اولدق ره مقصوددن ... ینه راهه قیل رجوع ای خواجه سن
سابقا اولدی تقریر مفید ... کیم حمارک لنکدر منزل بعید
کچدی ییل فوت اولدی وقت کشت حیف ... ای سیه رو اولدی فعلک زشت حیف
کرم ایله بیخ درخت تن هبا ... قطع ایدوب آتش کرک من بعد اکا
کچدی وقت ای رهرو آکاه اول بله ... آفتاب عمره دوشدی زلزله
بو ایکی کون وار ایکن قوت مدد ... غیرت پیری یه قیل همت مدد

این

این قدر تخمی که ماندستت بباز — تا بروید زین دودم عمری دراز
تا نمردست این چراغ باگهر — هین فتیلش ساز و روغن زودتر

بیان آفت تأخیر خیرات بفردا

هین مگو فردا که فرداها گذشت — تا بکلی نگذرد ایام کشت
پند من بشنو که تن بند قویست — کهنه بیرون کن گرت میل نویست
لب ببند و کف پر زر برگشا — بخل تن بگذار و پیش آور سخا
ترک شهوتها و لذتها سخاست — هر که در شهوت فرو شد بر نخاست
این سخا شاخیست از سرو بهشت — وای او کز کف چنین شاخی بهشت
عروة الوثقاست این ترک هوا — برکشد این شاخ جانرا بر سما
تا برد شاخ سخا ای خوب کیش — مر ترا بالاکشان تا اصل خویش
یوسف حسنی و این عالم چو چاه — وین رسن صبرست بر امر اله
یوسفا آمد رسن برزن دو دست — از رسن غافل مشو بیگه شدست
حمد لله کین رسن آویختند — فضل و رحمت را بهم آمیختند
تا ببینی عالم جان جدید — عالم بس آشکارا نا پدید
این جهان نیست چون هستان شده — وان جهان هست بس پنهان شده
خاک بر بادست و بازی میکند — کژ نمایی پرده سازی میکند
اینکه برکارست بی کارست و پوست — وانکه پنهانست مغز و اصل اوست
خاک همچون آلتی در دست باد — باد را دان عالی و عالی نژاد
چشم خاکی را بخاک افتد نظر — باد بین چشمی بود نوعی دگر
اسب داند اسب را کو هست یار — هم سواری داند احوال سوار
چشم حس اسبست و نور حق سوار — بی سواره اسب خود ناید بکار
پس ادب کن اسب را از خوی بد — ورنه پیش شاه باشد اسب رد
چشم اسب از چشم شه رهبر بود — چشم او بی چشم شه مضطر بود
چشم اسبان جز گیاه و جز چرا — هر کجا خوانی بگو یدنی چرا
نور حق بر نور حس راکب شود — آنگهی جان سوی حق راغب شود
اسب بی راکب چه داند رسم راه — شاه باید تا بداند شاهراه
سوی حسی رو که نورش راکب است — حس را آن نور نیکو صاحب است
نور حس را نور حق تزیین بود — معنیٔ نور علی نور این بود
نور حسی میکشد سوی ثرا — نور حقش می برد سوی علا

الده باقی تخمی ایله کارساز — حاصل و محصول اولور عمر دراز
سونمدن سعی ایت چراغ روشنی — شعله پرداز ایت فتیل و روغنی

فردایه خیری تأخیرک آفتی بیاننده در

اولمه فردا گوی فردالر گیدر — هپ ایدر ایام ایله عمرک گذر
پند ایشت تن اولدی بر بند قوی — کهنه دن گچ ایله پوشیده نوی
بسته لب کف سخایی قیل گشاد — ترک بخل تن قیل ایله جودی یاد
ترک لذت ایله شهوتدر سخا — کیمکه دوشدی شهوته بولمز رها
شاخیدر سرو بهشتک بو سخا — وای اگر بو شاخ اوله الدن جدا
اولدی حبل ترک هوا حبل متین — شاخ جانی ایلر افلاکه قرین
تا سنی شاخ سخا خوشنحال ایده — اصل علوی یه سنی ایصال ایده
سن چو یوسف سن بو عالم اولدی چاه — صبر ایسه حبل اولدی با امر اله
یوسفا ایکی الکله طوت که سن — وقتیدر تا ایده سن ضبط رسن
حقه شکر اولدی رسن آویخته — رحمت و فضل اولدیلر آمیخته
تا گوره سون عالم جان جدید — نیجه عالم وار در اما ناپدید
بو جهان یوقدر ولی وار صورتی — اول جهان وار مختفی کیفیتی
خاک باد او زره اولور بازیچه باز — اکه وضع گج نمایی پرده ساز
بو عیان اولدی چو قشر خودنما — اولکه پنهان اولدی مغز پر نما
آلت آسا خاک زیر دست باد — باد در عالی روش عالی نژاد
خاکه ایلر دیدهٔ خاکی نظر — اولدی چشم باد بین نوع دگر
مطلعدر اسب اسبه اولسه یار — فهم ایدر حال سواری هم سوار
چشم حس اسب اولدی نور حق سوار — بی سوار اسب ایده مز اجرای کار
اسب بد خو اولمسون تأدیب قیل — رد اولور یوخسه حضور شهده بیل
چشم شهدر چشم اسبه راهبر — چشمی بی چشم شه اولمز معتبر
چشم اسبان در چراگاه آشنا — قنده گتسه دیده سی اندن یکا
نور حسه نور حق اولسه سوار — راه حقه میل ایدر بی اختیار
اسب بی راکبده اولمز رسم راه — شاهراهه عزم ایدر بند کده شاه
حس او حسدر که یم سواری نور در — نور او حسه همره مشکور در
نور حقدر نور حسه آب رو — معنیٔ نور علی نور اولدی بو
نور حسک جست و جوسی سافلات — نور حقک جلوه گاهی عالیات

زانکه محسوسات دونتر عالمیست | نور حق دریا و حس چون شبنمیست
لیک پیدا نیست آن راکب برو | جز بآثار و بگفتار نکو
نور حسی کو غلیظ است و گران | هست پنهان در سواد دیدگان
چونکه نور حس نمی بینی ز چشم | چون ببینی نور آن دینی ز چشم
نور حس با این غلیظی مختفیست | چون خفی نبود ضیایی کان صفیست
اینجهان چون خس بدست باد غیب | عاجزی پیش گرفت و داد غیب
که بلندش میکند گاهیش پست | که درستش میکند گاهی شکست
که یمینش میکند گاهی یسار | که گلستانش کند گاهیش خار
دست پنهان و قلم بین خط گزار | اسب در جولان و ناپیدا سوار
تیر پران بین و ناپیدا کمان | جانها پیدا و پنهان جان جان
تیر را مشکن که این تیر شهیست | نیست پرتابی ز شست آگهیست
ما رمیت اذ رمیت گفت حق | کار حق بر کارها دارد سبق
خشم خود بشکن تو مشکن تیر را | چشم خشمت خون شمارد شیر را
بوسه ده بر تیر و پیش شاه بر | تیر خون آلود از خون جگر
آنچه پیدا عاجز و بسته زبون | وانچه ناپیدا چنان تند و حرون
ماشکاریم اینچنین دامی کراست | گوی چوگانیم چوگانی کجاست
می درد می دوزد این خیاط کو | می دمد میسوزد این نفاط کو
ساعتی کافر کند صدیق را | ساعتی زاهد کند زندیق را
زانکه مخلص در خطر باشد ز دام | تا ز خود خالص نگردد او تمام
زانکه در راهست و رهزن بیحدست | آن رهد کو در امان ایزدست
آینهٔ خالص نگشت او مخلص است | مرغ را نگرفته است او مقتنص است
چونکه مخلص گشت مخلص باز رست | در مقام امن رفت و برد دست
هیچ آیینه دگر آهن نشد | هیچ نانی گندم خرمن نشد
هیچ انگوری دگر غوره نشد | هیچ میوهٔ پخته باکوره نشد
پخته گرد و از تغیر دور شو | رو چو برهان محقق نور شو
چون ز خود رستی همه برهان شدی | چونکه بنده نیست شد سلطان شدی
گر عیان خواهی صلاح الدین نمود | دیدها را کرد بینا و گشود
فقر را از چشم و از سیمای او | دید هر چشمی که دارد نور هو
شیخ فعالست بی آلت چو حق | با مریدان داده بی گفتن سبق
دل بدست او چو موم نرم رام | مهر او که ننگ سازد گاه نام

اولدی محسوسات دون و بیمآل | نور حق بحر اولدی حس شبنم مثال
لیکن اولرا کب کورنمکدن جلیل | اکه قول و فعل خیر اولدی دلیل
نور حسی کیم او در غلظت زده | جلوه سی پنهان سواد دیده ده
نور حس چون دیده ده اولدی نهان | نور باقی پس نیجه اولسون عیان
اولدی نور حس بو غلظتله خفی | نیجه اولمز نور صافی مختفی
دست باد غیبه بر خس در جهان | اولدی عجزی بستهٔ غیب و نهان
که بلند ایلر آنی گاهی پست | که درست ایلر آنی گاهی شکست
که یمین ایلر مقامن که یسار | که گلستان ایلر آنی گاهی خار
دست پنهان و قلم در خط گزار | اسب جولان اوزره ناپیدا سوار
تیرلر پران و ناپیدا کمان | بو نیجه جان پیدا و پنهان جان جان
تیر شاهیدر صقن ایتمه شکست | صانمه خود رو اولدی شصت زوردست
ما رمیت اذ رمیت دیدی حق | کار حقدر عارفه لوح و سبق
خشمکی کسر ایله ایتمه کسر تیر | خون کلور زیرا که چشم خشمه شیر
بوسه داد تیر اولوب قیل عرض شاه | تیری قیل خون جکرله بوسه گاه
اولدی پیدا عاجز و زار و زبون | اولکه ناپیدا اودر قوت فنون
بز که صیدز دام این و آن قنی | گوییک چوگانز اول چوگان قنی
قنده خیاط اشته خرق والتیام | قنده استاد اشته صنع برد وام
ایتسه صدیقه غضب زندیق اولور | ایتسه زندیقه کرم صدیق اولور
مخلصون اولدی خطر اوزره مدام | تا که خالص اولمیه نفسی تمام
یولده بیحد و عدد در رهزنان | اولکه حفظ حقده در بولدی امان
مخلص اتا قلب بی اخلاص در | صیدی یوقدر صورتا قناص در
مخلصه مخلص خلوص بالدر | چون امین حق اوله خوشحالدر
آهن اولمز بردخی مرآت هیچ | نان اولور می گندم غلات هیچ
بردخی انگور اولور می غوره هیچ | پخته میوه اولمدی باکوره هیچ
پخته اول تغییر دلدن دور اول | وار چو برهان محقق نور اول
وارلغن ترک ایلین برهان اولور | بنده محو اولسه همان سلطان اولور
کورمک استرسک صلاح الدینی کر | دیدهٔ بینا ایله ایله نظر
فقر اطوارن ایلر انده چشم ورو | کوردی اول کوز کیم اوله پر نور هو
شیخه فعالیت اولدی داد حق | بی سخن ایلر مریدانه سبق
موم وش دستنده دللر نرم و رام | نقش مهری گاه ننگ و گاهی نام

مهر موسش حاکی انگشتریست — باز آن نقش نگین حاکی کیست
حاکی اندیشهٔ آن زرگریست — سلسلهٔ هر حلقه اندر دیگریست
این صدا در کوه دلها بانگ کیست — گه پرست از بانگ این که تهیست
هر کجا هست او حکیمست اوستاد — بانگ او زین کوه دل خالی مباد
هست که کآوا مثنا میکند — هست که کآواز صدتا میکند
می زهاند کوه ازان آواز وقال — صد هزاران چشمهٔ آب زلال
چون ز که آن لطف بیرون میشود — آبها در چشمها خون می شود
زان شهنشاه همایون نعل بود — که سراسر طور سینا لعل بود
جان پذیرفت و خرد اجزای کوه — ما کم از سنگیم آخر ای گروه
نی ز جان یک چشمه جوشان میشود — نی بدن از سبز پوشان میشود
نی صدای بانگ مشتاقی درو — نی صفای جرعهٔ ساقی درو
کو حمیت تا ز تیشه وز کلند — اینچنین که را بکلی بر کنند
بو که بر اجزای او تابد مهی — بو که در وی تاب مه یابد رهی
چون قیامت کوهها را برکند — بر سر ما سایه کی می افکند
این قیامت زان قیامت کی کمست — آن قیامت زخم و اینچون مرهمست
هر که دید این مرهم از زخم ایمنست — هر بدی کین حسن دید او محسنست
ای خنک زشتی که خوبش شد حریف — وای گلروی که جفتش شد خریف
نان مرده چون حریف جان شود — زنده گردد نان و عین آن شود
هیزم تیره حریف نار شد — تیرگی رفت و همه انوار شد
در نمکدان چون خر مرده فتاد — آن خری و مردگی یکسو نهاد
صبغة الله هست رنگ خم هو — پیسها یکرنگ گردد اندرو
چون در آن خم افتد و گوییش قم — از طرب گوید منم خم لاتلم
آن منم خم خود انا الحق گفتنست — رنگ آتش دارد الا آهن است
رنگ آهن محو رنگ آتش است — ز آتشی می لافد و خامش وشست
چون بسرخی گشت همچون زرکان — پس انا النارست لافش بی زبان
شد ز رنگ و طبع آتش محتشم — گوید او من آتشم من آتشم
آتشم من گر ترا شکست و ظن — آزمون کن دست را بر من بزن
آتشم من بر تو گر شد مشتبه — روی خود بر روی من یکدم بنه
آدمی چون نور گیرد از خدا — هست مسجود ملائک ز اجتبا
نیز مسجود کسی کو چون ملک — رسته باشد جانش از طغیان و شک

مهر مومی خاتمه اولدی دلیل — کیمدر اما صانع نقش جلیل
انده ظاهر فکر صنع زرگری — حلقه تک اولدی سلسل زیوری
بو صدا دائم قلوبه منتهی — کوه دل که پر در اندن که تهی
قنده ایسه چون حکیم ایلر ندا — کوه دلده دائم اولسون اول صدا
کوه وار ایلر مضاعف سازکی — کوه وار ایوزقات ایدر آوازکی
کوهی اول آواز ایدوب شوریده حال — چشمه چشمه آقیدر آب زلال
کوهدن اول فیض چون بیرون اولور — چشمه لرده آب صافی خون اولور
پرتو شاه همایون نعل ایدی — کیم سراسر طور سینا لعل ایدی
عقل و جان ایتدی قبول اجزای کوه — سنکدن کمتر می اولدق ای گروه
جانده یوق برچشمه تا کیم ایده جوش — تنده نصرت یوق اوله تا حله پوش
انده یوق صیت و صدای اشتیاق — جام ساقی صفادن بی مذاق
یوق حمیت تیشهٔ تیز ایله تا — بویله کوهی ایلیه محو و هبا
اوله کیم جزئنده رخشان اوله ماه — اوله کیم تاب مه انده بوله راه
چون قیامتدن جبال اوله غبار — باشمزا وزره کیم اولسون سایه دار
بو قیامت اول قیامتدن می کم — اول قیامت زخم و بو مرهم شیم
کیمده بو مرهم وار اولمز زخمناک — کیم بو حسن ایله اسائت اولدی پاک
دولت اول زشته کانیسی یار اوله — وای او گلرویه قرینی خار اوله
نان مرده چون حریف جان اولور — زنده اولدی نان و عین آن اولور
هیزم تیره انیس نار اولور — ظلمتی مستغرق انوار اولور
چون خر مرده نمکدانه دوشر — قالمز انده وصف اولدن اثر
صبغة الله اولدی رنگ خم هو — انده یکرنگ اولدی کارچارسو
هر نه کیم اول خمده در ایتسک سؤال — خم منم دعوا ایدر لب مآل
خمده بنلکدر انا الحقدن نشان — آتشم دیر آهن آتش فشان
محو اولور آتشده رنگی آهنک — باعث اولدر لافی آتشدر آنک
آتش ایله حمرتندن بی زبان — پس انا النار ایله لاف ایلر همان
ایتدی رنکن طبع آتش محتشم — دیر انکچون آتشم بن آتشم
آتشم بن وار ایسه سنده گمان — طوت بنی دستکده ایله امتحان
آتشم بن ایلر ایسک اشتباه — بر توجهده طریق انتباه
طوتدی آدم تاب نور کبریا — اولدی مسجود ملائک بی ریا
هم انک مسجودیدر کیم چون ملک — روحیدر آزادهٔ طغیان و شک

آتشی چه آهنی چه لب ببند ریش تشبیه مشبه را مخند
پای در دریا منه کم کوی ازان برلب دریا خمش کن لب کزان
کرچه صد چون من ندارد تاب بحر لیک من نشکیبم از غرقاب بحر
جان وعقل من فدای بحر باد خونبهای عقل وجان این بحر داد
تا که پایم میرود رانم درو چون نماند پا چو بطانم درو
بی ادب حاضر زغائب خوشترست حلقه کرچه کژ بود نی بر درست
ای تن آلوده بکرد حوض کرد پاک کی کردد برون حوض مرد
پاک کو از حوض مهجور اوفتاد او زپاکی خویش هم دور اوفتاد
پاکی این حوض بیپایان بود پاکی اجسام کم میزان بود
زانکه دل حوضیست لیکن در کمین سوی دریا راه پنهان دارد این
پاکی محدود تو خواهد مدد ورنه اندر خرج کم کردد عدد
آب کفت آلوده را در من شتاب کفت آلوده که دارم شرم از آب
کفت آب این شرم بی من کی رود بی من این آلوده زائل کی شود
ز آب هر آلوده کو پنهان شود الحیاء یمنع الایمان بود
دل زپایهٔ حوض تن کلناک شد تن ز آب حوض دلها پاک شد
کرد پایهٔ حوض دل کرد ای پسر هان زپایهٔ حوض تن می کن حذر
بحر تن بر بحر دل برهم زنان در میانشان برزخ لا یبغیان
کر تو باشی راست ور باشی تو کژ پیشتری می غژ بدو واپس مغژ
پیش شاهان کر خطر باشد بجان لیک نشکیبد ازو باهمتان
شاه چون شیرین تر از شکر بود جان بشیرینی رود خوشتر بود
ای ملامتکر سلامت مرترا ای سلامت جو رها کن تو مرا
جان من کورست با آتش خوش است کوره را این بس که خانهٔ آتش است
همچو کوره عشق را سوزید نیست هر که او زین کور باشد کوره نیست
برک بی برکی ترا چون برک شد جان باقی یافتی و مرک شد
چون ترا غم شادی افزون کرفت روضهٔ جانت کل وسوسن کرفت
آنچه خوف دیکران آن امن تست بط قوی از بحر و مرغ خانه سست
باز دیوانه شدم من ای طبیب باز سودایی شدم من ای حبیب
حلقهای سلسلهٔ تو ذو فنون هر یکی حلقه دهد دیکر جنون
داد هر حلقه فنونی دیکرست پس مرا هر دم جنونی دیکرست
پس فنون آمد جنون این شد مثل خاصه در زنجیر این میر اجل

پس ندر آتش ندر آهن حذر ایله تشبیه مشبهدن حذر
کفتکوی بحره اولمه پادراز اول لب دریاده خاموش نیاز
کرچه بی تاب انده یوز مثلم غریب لیکن اول غرقاب بحره یوق شکیب
عقل وجان اولسون او بحر ایچون فدا عقل وجانه اولدی اندن خون بها
پای همت انده درکار وسط بن او بحره یازده مانند بط
بی ادب حاضر اولور غائب پسند حلقه کج اما اولور درکاه بند
کل کل ای آلوده جسم وهم پاک خارج حوض آدمی ایلرمی پاک
پاک اولورمی حوضدن مهجور اولان اولدی محروم نظافت دور اولان
پاک وطاهر در بو حوض خوبتر پاکی اجسام انکله معتبر
قلب بر حوض اولدی انده پیکان جانب دریایه وار راه نهان
پاکی محدود که استر مدد یوخسه صرف ایله اولور کمتر عدد
آب پاک آلوده یه دیر باکه کل قول آلوده اکا شرم عمل
آب دیر کیم شرمکه چاره قنی وارمی بندن غیری پاک ایلرسنی
آبدن آلوده کیم پنهان اولور اول حیا در شعبهٔ ایمان اولور
حوض تندن حوض دل کلناک اولور آب حوض قلبدن تن پاک اولور
دائما حوض دله ایله کذر طوت نصیحت حوض تندن قیل حذر
بحر تندن بحر قلبه اقتران اولدی سر برزخ لا یبغیان
اولسه افعالک سقیم و مستقیم صدقله اول خدمت حقده مقیم
پیش شهده اولسه ده جانه خطر مقتضای همت اولدی ترک سر
شاه شکردن چو شیرین تر اولور جان شیرینی فدا ایسرا اولور
ای ملامتکر سلامت سا که در سن سلامتجو ملامت با که در
کوره در جان آتشه پروانه در کوره یه کافی که آتشخانه در
کوره وش عشقیله یانمق کاری پهل هر کیم اولمز بویله اول عاشق دکل
برک بی برکی سکا کیم برک اولور جان باقی مژده داد مرک اولور
سن بو غمدن شادمان ایسک اکر روضهٔ جانده کل وسوسن بتر
غیر خائف سنده امن ایسه درست بحره بط دلداده مرغ خانه سست
یینه بن دیوانه اولدم ای طبیب یینه دوشدی جانه سودای حبیب
سلسله پرحلقه در ای ذو فنون هر بری اول حلقه نک استر جنون
فنی هر بر حلقه نک فن دکر بنده هر دم بر جنون استر مکر
بو مثلدر کیم فنون اولدی جنون خوشکه زنجیر اوله بند ذو فنون

انچنان دیوانگی بگسست بند   کین همه دیوانگان پندم دهند

آمدن دوستان به بیمارستان جهت پرسش ذوالنون مصری قدس الله سره العزیز

اینچنین ذوالنون مصری را فتاد   کاندرو شور وجنون نو بزاد
شور چندان شد که تا فوق فلک   میرسید ازوی جگرها را نمک
هین منه تو شور خود ای شوره خاک   پهلوی شور خداوندان پاک
خلق را تاب جنون او نبود   آتش او ریشهاشان می ربود
چونکه در ریش عوام آتش فتاد   بند کردندش بزندانی نهاد
نیست امکان واکشیدن این لکام   گرچه زین ره تنگ می آیند عام
دیده این شاهان زعامه خوف جان   کین گره کورند و شاهان بی نشان
چونکه حکم اندر کف رندان بود   لاجرم ذوالنون در زندان بود
یکسواره میرود شاه عظیم   در کف طفلان چنین در یتیم
درچه دریای نهان در قطرهٔ   آفتابی مخفی اندر ذرهٔ
آفتابی خویش را ذره نمود   واندک اندک روی خود را برکشود
جملهٔ ذرات دروی محو شد   عالم ازوی مست گشت وصحو شد
چون قلم در دست غداری بود   بی گمان منصور برداری بود
چون سفیهانراست این کار و کیا   لازم آمد یقتلون الانبیا
انبیارا گفته قوم راه گم   از سفه انا تطیرنا بکم
جهل ترسا بین امان انگیخته   زان خداوندی که شد آویخته
چون بقول اوست مصلوب جهود   پس مراورا امن کی تاند نمود
چون دل آن شاه زیشان خون بود   عصمت وانت فیهم چون بود
زر خالص را و زرگر را خطر   باشد از قلاب خاین بیشتر
یوسفان از رشک زشتان مخفیند   کز عدو خوبان در آتش می زیند
یوسفان از مکر اخوان در چهند   کز حسد یوسف بگرگان می دهند
از حسد بر یوسف مصری چه رفت   این حسد اندر کمین گرگیست زفت
لاجرم زین گرگ یعقوب حلیم   داشت بر یوسف همیشه خوف و بیم
گرگ ظاهر گرد یوسف خود نگشت   این حسد در فعل از گرگان گذشت
زخم کرد این گرگ وز عذر لبق   آمده کانا ذهبنا نستبق
صد هزاران گرگ را این مکر نیست   عاقبت رسوا شود این گرگ بیست

بوجنون ایتدی بنی بکسته بند   کیم بکا دیوانه‌لر ایتیکده پند

ذوالنون مصری‌نك رحمه الله خاطرین سؤال ایچون دوستلرینك بیمارخانه‌یه کلدکلریدر

دوشدی پس ذوالنون مصری‌یه بوشور   انده برشور وجنون ایتدی ظهور
اویله پرشور اولدی تا فرق فلك   اولدی دردندن جکرلر پرنمك
شورك ایتمه درمیان ای شوره خاك   بر دکل غیریله شور عشق پاك
خلق ایچون شکلدر اول تاب جنون   اولدی ریش خلقه بو آتش نمون
آتش افروز اولسه کر ریش عوام   بند زندانه چکرلر خاص وعام
بوعنانی چکمکه امکان محال   کرچه ناس ایلر بوراهی تنك حال
ناسدن کوردی بوشهلر خوف جان   بی بصردن اولدی بوشهلر نهان
اوله چون رندان النده حکم وکار   لاجرم ذوالنون اولور زندان مدار
جهل ایله بی قدر اولور شاه عظیم   بازیٔ طفلانده چون در یتیم
درهٔ دریا نهان در قطره ده   آفتاب اولدی خفی هر ذره ده
کوستر رکندن کونش ذره مثال   اندك اندك ایلر اظهار جمال
جملهٔ ذرات انده محو اولور   عالم اندن مست واول پرصحو اولور
چون قلم غدار النده جلوه کر   دار اولور بی شبهه منصوره مقر
چون اولور کار سفیهان نابجا   ظاهرا ولدی یقتلون الانبیا
انبیایه دیدی قوم راه کم   جهل ایله انا تطیرنا بکم
دیدیلر جهل ایله ترسا الامان   اولدیلر عیساده مغلوب کمان
ایتدیلر ظن ایله مصلوب جهود   پس انکچون امن اولورمی رونمود
چون اوله قلب رسولك غمنی   پس ندر وانت فیهم عصمتی
صاف وخالص زرده زرکرده خطر   قلبرزن خائندن اولدی بیشتر
یوسفان ایتدی حسددن اختفا   خوبلر چکمکده اعدادن جفا
جای یوسف مکر اخوان ایله چاه   کیم حسددن قوردی ایلرلر پناه
نیلدی کور ماه کنعانه حسد   بو حسد در کرك بدخودن اشد
کرك رشکی بیلدی یعقوب حلیم   یوسف ایچون چکدی بونجه خوف وبیم
یوسفه یوق کرك ظاهردن ملال   قورده غالبدر حسود بدفعال
اولدیلر کرك حسدده متفق   دیدیلر انا ذهبنا نستبق
ایده مز بیك کرك بومکری خیال   عاقبت بو کرك اولور رسوای حال

زانکه حشر حاسدان روز گزند
پیکان بر صورت گرگان کنند
حشر پر حرص خس و مردار خوار
صورت خوکی بود روز شمار
زانیانرا گنده اندام نهان
خمر خواران را بود گنده دهان
گند مخفی کان بدلها می رسید
گشت اندر حشر محسوس و پدید
بیشهٔ آمد وجود آدمی
بر حذر شو زین وجود ار زان دمی
در وجود ما هزاران گرگ و خوک
صالح و ناصالح و خوب و خشوک
حکم آن خویست کان غالبترست
چونکه زر بیش از مس آمد آن زرست
سیرتی کان در وجودت غالبست
هم بران تصویر حشرت واجبست
ساعتی گرگی در آید در بشر
ساعتی یوسف رخی همچون قمر
میرود از سینها در سینها
از ره پنهان صلاح و کینها
بلکه خود از آدمی در گاو و خر
میرود دانایی و علم و هنر
اسب سکسک میشود رهوار و رام
خرس بازی میکند بز هم سلام
رفت اندر سگ ز آدمیان هوس
تا شبان شد یا شکاری یا حرس
در سگ اصحاب خویی زان وفود
رفت تا جویای الله گشته بود
هر زمان در سینه نوعی سر کند
گاه دیو و گه ملک که دام و دد
زان عجب بیشه که هر شیر آگهست
تا بدام سینها پنهان رهست
دزدیی کن از درون مرجان جان
ای کم از سگ از درون عارفان
چونکه دزدی باری آن در لطیف
چونکه حامل میشوی باری شریف

فهم کردن مریدان که شیخ ذوالنون مصری دیوانه نشده قاصدا کرده است

دوستان در قصهٔ ذوالنون شدند
سوی زندان و دران رایی زدند
کین مگر قاصد کند یا حکمتیست
او درین دین قبلهٔ و آیتیست
دور دور از عقل چون دریای او
تا جنون باشد سفه فرمای او
حاش لله از کمال جاه او
کابر بیماری بپوشد ماه او
او ز شر عامه اندر خانه شد
او ز ننگ عاقلان دیوانه شد
او ز عار عقل کند و تن پرست
قاصدا رفتست و دیوانه شدست
که ببندیدم قوی و ز ساز گاو
بر سر و پشتم بزن وین را مکاو
تا ز زخم لخت یابم من حیات
چون قتیل از گاو موسی ای ثقات
تا ز زخم لخت گاوی خوش شوم
همچو کشتهٔ گاو موسی گش شوم

انکچون روز محشر حاسدان
صورت گرگ اوزره اولدی پیکان
حشر ناحق خور حریص باصواب
صورت خنزیر در روز حساب
زانیانده گنده در عضو نهان
باده خواران ایسه گندیده دهان
بوی بد مخفی ایکن دللرده پیل
ظاهر و محسوس اولور محشرده پیل
بیشه در گویا وجود آدمی
انده پنهان خصلت بیش و کمی
نفس ایچون وار در هزاران گرگ و خوک
صالح و طالح خوش آیین بد سلوک
حکم او خویکدر که غالبتر اولور
زر که افزون اولدی مسدن زر اولور
قنغی سیرت غالب ایسه سنده پیل
حشرک او صورتله اولدی منفعل
قورده بکزر وقت اولور فعل بشر
گاه اولور یوسف کبی رشک قمر
نقل ایدر بر سینه دن بر سینه یه
گزلی یول وار در صلاح و کینه یه
صورتی آدم خصالی گاو و خر
محو اولور اندن ادب علم و هنر
سرکش ایکن اسب اولور رهوار و رام
خرسه بازی مشق اولور معزه سلام
وضع انساندن اولور اکثر سگان
یا شکاری یا شبان یا پاسبان
اولدی سگ اصحاب کهفه هم طریق
طالبان حق ایله اولدی رفیق
سینه ده هر نوع ایچون وار در مدد
گاه دیو و گه ملک که دام و دد
اولدی هر بر شیر واقف بیشه ده
گزلی یول وار سینه یه اندیشه ده
کلبدن دون اولمه سعی ایله همان
اول نوا جوی درون عاشقان
دزد ایسک مسروقک ایت در لطیف
چونکه حاملسن گرگ حملک لطیف

ذوالنون مصریده اثر جنون اولمیوب لمصلحه تجنن ایتدیکنه مریدلری واقف اولدیغیدر

گورمکه ذوالنونی کتدی دوستان
سمت زندانه برای امتحان
کیم انک وار قصدی یا بر حکمتی
قبلهٔ دین اولمشیکن حرمتی
دور در عقل و خرددن بو ظنون
کیم اکا خفت ویره وضع جنون
حاش لله اول کمال جاهدن
علت نقصان اوله اکا هدن
اولدی شر ناسدن شورش فزا
عاقلان ایچون اولور مجنون نما
ننگدن نام عقل ایله گلمش ملال
گورینور عاقلره دیوانه حال
قصد ید را ابهام احوال بقر
بی سؤال افکار ضرب پشت و سر
ضرب لخت گاو ایله تا اوله بو
چون قتیل قوم موسی راز گو
گاو موسی زنده سی وش خوب اولم
زخم لحمیله انک مرغوب اولم

زنده شد کشته ز زخم دم گاو | همچو مس از کیمیا شد زر ساو
کشته بر جست وبگفت اسرار را | وانمود آن زمرهٔ خون خوار را
گفت روشن این جماعت کشته اند | کین زمان در خصمیم آشفته اند
چونکه کشته گردد این جسم گران | زنده گردد هستیٔ اسرار دان
جان او بیند بهشت و نار را | باز داند جملهٔ اسرار را
وانماید خونیان دیو را | وانماید دام خدعه وریو را
گاو کشتن هست از شرط طریق | تا شود از زخم دمش جان مفیق
گاو نفس خویش را زوتر بکش | تا شود روح خفی زنده بهش

مرده یه ضرب دم گاو اولدی روح | کیمیادن صانکه مس بولدی فتوح
مرده حی اولدی سوزه گلدی همان | زمرهٔ خونخواری گوستردی عیان
دیدی بونلر قاتلمدر بی مرا | تخم فتنه بولدی بونلردن نما
مرده حال اولدقده بو جسم ثقیل | حی اولوب عارف اولور پیقال وقیل
روحی سیر ایلر بهشت وناری پیل | کشف ایدر حق جملهٔ اسراری پیل
گوسترر خونیٔ دیوی اولزمان | خدعه وتلبیسی فهم ایلر عیان
قتل گاو نفسدر شرط طریق | تا اوله ضرب دمندن جان مفیق
قتل ایله قیل گاو نفسک منطفی | حی وعارف اوله تا روح خفی

رجوع بحکایت ذوالنون

چون رسیدند آن نفر نزدیک او | بانگ بر زد هی کیانید اتقوا
با ادب گفتند ما از دوستان | بهر پرسش آمدیم اینجا بجان
چونی ای دریای عقل ذو فنون | اینچه بهتانست بر عقلت جنون
دود گلخن کی رسد در آفتاب | چون شود عنقا شکسته از غراب
وامگیر از ما بیان کن این سخن | ما محبانیم با ما این مکن
مر محبا نرا نشاید دور کرد | یا بروپوش و دغل مهجور کرد
رازرا اندر میان آور شها | رو مکن در ابر پنهانی مها
ما محب صادق و دلخسته ایم | در دو عالم دل بتو در بسته ایم
فحش آغازید و دشنام از گزاف | گفت او دیوانگانه زی وقاف
بر جهید و سنگ پرّان کرد و چوب | جملگی بگریختند از بیم کوب
قهقهه خندید و جنبانید سر | گفت باد ریش این یاران نگر
دوستان بین کو نشان دوستان | دوستانرا رنج باشد همچو جان
کی گران گیرد ز رنج دوست دوست | رنج مغز و دوستی آنرا چو پوست
نی نشان دوستی شد سرخوشی | در بلا و آفت و محنت کشی
دوست همچون زر بلا چون آتشست | زر خالص در دل آتش خوشست

رجوع بحکایت ذوالنون

وار دیلر چونکه اول برقاچ نفر | دیدی کلبانک ایله کیمدر الحذر
دیدیلر آداب ایله احبابکز | گورمکه گلدک سنی اصحابکز
نیچه سن ای بحر عقل ذو فنون | عقلکه لایقمی بهتان جنون
آفتابه دود گلخندن نه باک | زاغدن عنقا اولورمی خوفناک
ایلمه راز دلک بزدن نهان | بز محبان قدیمز بی گمان
دوستانه بعد وهجر اولمز روا | انلره دفع ظرافت ناسزا
محرم رازایت بزی بی ارتیاب | رویک ای مه ایتمه مستور سحاب
بز محب صادق و دلخسته یز | ایکی عالمده سکا دلبسته یز
ایتدی شیخ اغاز دشنام گزاف | ایلدی مجنون صفت اظهار لاف
آلدی چوب وسنگی پرّان ایلدی | انلری جمله گریزان ایلدی
قهقهه ایتدی ایدوب تحریک سر | دیدی قیل دعویٔ یارانه نظر
وارمی بونلرده نشان دوستان | کیم ایدر یارانه یاران بذل جان
دوست رنجندن قاچرمی هیچ دوست | مغز در اول رنج و یاری که پوست
یار غمخواره اولور شرط ولا | ارتکاب محنت و درد و بلا
دوست التوندر بلا مانند نار | نار را ضیدر زر خالص عیار

امتحان کردن خواجهٔ لقمان زیرکیٔ لقمانرا

نی که لقمانرا که بندهٔ پاک بود | روز وشب در بندگی چالاک بود
خواجه اش میداشتی در کار پیش | بهترش دیدی ز فرزندان خویش
زانکه لقمان گرچه بنده زاده بود | خواجه بود و از هوا آزاده بود

لقمانک خواجه سی لقمانک فطنت وعرفانن امتحان ایتدیکیدر

حضرت لقمان که عبد پاک ایدی | قوللغنده روز وشب چالاک ایدی
خواجه گوردی انده رشد وعقل تیز | طوتدی آنی کندی اوغلندن عزیز
گرچه لقمان بنده زاده ایدی پیل | حر ایدی اولدی هوادن پاک دل

نی

حکایت

کفت شاهی شیخ را اندر سخن
چیزی از بخشش زمن درخواست کن
کفت ای شه شرم ناید مر ترا
که چنین کوئی مرا زین برترا
من دو بنده دارم وایشان حقیر
وان دو بر تو حاکمانند وامیر
کفت شه آن دو چه اند این ذلتست
کفت آن یک خشم ودیکر شهوتست
شاه آنذان کوز شاهی فارغست
بی مه وخورشید نورش بازغست
مخزن آنذارد که مخزن ذات اوست
هستی او دارد که با هستی عدوست
خواجهٔ لقمان بظاهر خواجه وش
در حقیقت بندهٔ لقمان خواجه اش
درجهان بازکونه زین بسیست
در نظرشان کوهری کم از خسیست
مرپیابانرا مفازه نام شد
نام ورنکی عقلشانرا دام شد
یک کره را خود معرف جامه است
در قبا کویند کو از عامه است
یک کره را ظاهر سالوس زهد
نور باید تا بود جاسوس زهد
نور باید پاک از تقلید وغول
تا شناسد مرد را بی فعل وقول
در رود در قلب او از راه عقل
نقد او بپسند نباشد بند نقل
بندکان خاص علام الغیوب
در جهان جان جواسیس القلوب
در درون دل در آید چون خیال
پیش او مکشوف باشد سرّ حال
در تن کنجشک چیست از برک وساز
که شود پوشیده آن بر عقل باز
انکه واقف کشت بر اسرار هو
سرّ مخلوقات چه بود پیش او
انکه بر افلاک رفتارش بود
بر زمین رفتن چه دشوارش بود
درکف داود کاهن کشت موم
موم چه بود در کف او ای ظلوم
بود لقمان بنده شکلی خواجهٔ
بندکی بر ظاهرش دیباجهٔ
چون رود خواجه بجای ناشناس
در غلام خویش پوشاند لباس
او بپوشد جامهای آن غلام
مر غلام خویش را سازد امام
در پیش چون بندکان در ره شود
تا نباید زو کسی آکه شود
کوید ای بنده تو رو در صدر شین
من بکیرم کفش چون بنده کهین
تو درشتی کن مرا دشنام ده
مر مرا تو هیچ توقیری منه
ترک خدمت خدمت تو داشتم
تا بغربت تخم حیلت کاشتم
خواجکان این بند کیها کرده اند
تا کمان آید که ایشان بنده اند
چشم پر بودند سیر از خواجکی
کارها را کرده اند آمادکی
وین غلامان هوا بر عکس آن
خویشتن بنموده خواجهٔ عقل وجان

حکایت

دیدیکم برشیخه برشاه کزین
استه بندن هر نه استرسک یقین
دیدی ای شه ساکه کلمزمی حجاب
باکه ایلرسن بوطورایله خطاب
کیم بنم ایکی قولم وار در حقیر
انلر ایتمشدر سنی بند واسیر
دیدیکم شاه اول ایکی قول کیم دیدی
بیری خشم وبری شهوت دیدی
شاه اودر کیم شهلکه ایتمز نظر
مطلع نور اوله بی شمس وقمر
دولت اولدر ذاتی بر مخزن اوله
دارا اودر کیم وار لغه دشمن اوله
خواجهٔ لقمان اولور ظاهر نما
حقه باقسک خواجه در لقمان اکا
بو جهان واژکونه ساکه پس
انلرک عیننده کوهر اولدی خس
کور بیابانه مفازه اولدی نام
نام ورنک وعقل اولور اول قوه دام
بر کروه اچون معرّف جامه در
بو قبا خلقه عجب هنکامه در
بر کروهک ظاهری سالوس زهد
نور لازم اولمغه جاسوس زهد
نور لازم پاک اوله تقلیددن
خلقی تشخیص ایده بی کار وسخن
واصل قلب اوله راه عقل ایله
ایتمیه نقدی اضاعت نقل ایله
بندکان خاص علام الغیوب
اولدی روحانی جواسیس القلوب
یول بولورلر قلبه مانند خیال
انلره مکشوف اولور اسرار حال
سرچه دکور وار میدر اول برک وساز
کیم اوله مستور عقل شاهباز
اولکه اولدی واقف اسرار هو
سرّ مخلوقات انکله رو برو
اولکه رفتاری اوله چرخه رهین
اکه مشکلمی کلور کشت زمین
دست داوده که آهن اولدی موم
پس نیچه موم ایلر اثبات رسوم
اولدی لقمان خواجهٔ بنده روش
صورتا بر عبد ایدی بی غل وغش
خواجه تبدیل ایتسه برسمته کذر
جامه سن پوشیدهٔ خدام ایدر
اول لباس بنده ده ایلر خرام
پیشکاه بنده یورر انک غلام
اول اکا پیرولک ایلر دائما
اولمیه تا کمسه لر واقف اکا
دیر اکا کیم صدره سن اول جانشین
قول کبی بن موزه وکفش اینین
ایله دشنام درشت ایله ادا
هیچ توقیر ایلمیه قطعا بکا
ترک خدمتدر بو دمده خدمتک
اصلی تخم حیله در بو حکمتک
خواجه لر قوللر کبی پوشیده سر
خلق آنی تا بنده درظن ایده لر
خواجه لکدن سیر چشم وسیر حال
حکمی نافذ هر اموری بر کمال
عکسیدر قوللره اما آرزو
خواجه لک اوصاعن ایلر جست وجو

آید از خواجه ره افکندگی   نا ید از بنده بغیر از بندگی
پس از ان عالم بدین عالم چنان   تعبیتها هست برعکس این بدان
خواجهٔ لقمان ازین حال نهان   بود واقف دیده بود از وی نشان
راز می دانست و خوش میراند خر   از برای مصلحت آن راهبر
مر ورا آزاد کردی از نخست   لیک خوشنودی لقمانرا بجست
زانکه لقمانرا مراد این بود تا   کس نداند سر آن شیر وفتا
چه عجب که سر ز بد پنهان کنی   این عجب که سر ز خود پنهان کنی
کار پنهان کن تو از چشمان خود   تا بود کارت سلیم از چشم بد
خویش را تسلیم کن بر دام مزد   وانکه از خود بی ز خود چیزی بدزد
میدهند افیون بمرد زخم مند   تا که پیکان از تنش بر می کنند
وقت مرگ از رنج او رامی درند   او بدان مشغول شد جان می برند
چون بهر فکری که دلخواهی سپرد   از تو چیزی در نهان خواهند برد
هرچه تحصیلی کنی ای معتنی   می در آید دزد از ان سو کایمنی
پس بدان مشغول شو کان بهترست   تا ز تو چیزی برد کان کهترست
بار بازرگان چو در آب اوفتد   دست اندر کالهٔ بهتر زند
چونکه چیزی فوت خواهد شد در آب   ترک کمتر گو و بهتر را بیاب
از دل و جان نقد ایمانرا بدار   تا نباشی روز محشر شرمسار
چونکه نقدت بود محفوظ ورع   نفس و شیطان از تو باشد بی طمع

ظاهر شدن فضل و زیرکی لقمان نزد امتحان کنندگان

هر طعامی کاوریدندی بوی   کس سوی لقمان فرستادی ز پی
تا که لقمان دست سوی آن برد   قاصدا تا خواجه پس خوردش خورد
سؤر او خوردی و شور انگیختی   هر طعامی کو نخوردی ریختی
ور بخوردی بی دل و بی اشتها   این بود پیوندی بی انتها
خربزه آورده بودند ارمغان   گفت رو فرزند لقمانرا بخوان
چون برآمد جای خود لقمان دوان   کارد را پس دست زد خواجه همان
چون برید و داد او را یک برین   همچو شکر خوردش و چون انگبین
از خوشی که خورد داد او را دوم   تا رسید ان کرچها تا هفدهم
ماند کرچی گفت او را من خورم   تا چه شیرین خربزه است این بنگرم
او چنین خوش میخورد کز ذوق او   طبعها شد مشتهی و لقمه جو

خواجه دن ممکن اولور افکندگی   قولدن اولمز غیری الا بندگی
پس او عالمدن بو عالمده نهان   تعبیتلر وار ولی عکس جهان
خواجهٔ لقمان بو حالتدن تمام   اولدی واقف کوردی استعداد تام
راز دان ایدی ایدوب فکر دراز   مصلحت ضمننده اولدی کارساز
گرچه آزاد ایلمش ایدی ولی   قصدی لقمانک رضای اجملی
باعث اولکیم اولدی لقمانه مراد   اولمیه اسرارنه واقف عباد
بد دلاندن کتم راز اولمز غریب   سرّی اخفا کندی نفسکدن عجیب
چشمنک اولسه ایتمه کارک آشکار   چشم بددن تا سلامت بوله کار
دام مزده کندک ایت تسلیم وبند   بو وجود اولسون وجودک سودمند
نوش ایدر دارویی مرد زخمدار   نزع پیکانه ویرر جسمی قرار
موت وقتنده اولور علت عیان   اول اکا مشغول ایدرلر نزع جان
چونکه مشغول اوله هر بر فکره دل   جلب اولور بر نسنه سندن کزلی بیل
هرنه کیم تحصیل ایدرسن بیل همان   سارقه مدخل اولور جای امان
پس اکا شغل ایت اوله قدری عزیز   غم دکلدر کتسه اکر بر قاچ پشیز
باری بازرکانک اولسه غرق آب   ایلر اول کالای مرغوبه شتاب
چونکه سندن فوت اولور مال و منال   دونه باقمه ایله حفظ خیر مال
ایله حفظ نقد ایمانی مدار   اولمه حقدن روز محشر شرمسار
چونکه نقدک اوله محفوظ ورع   نفس و شیطان سندن اولدی بی طمع

امتحان ایدیجیلر یاننده لقمانک فضل و ذکاوتی ظاهر اولدیغیدر

حاضر اولدقچه طعام و نان و خوان   دعوت ایلر ایدی لقمانی همان
ابتدا لقمان اکا صونز ایدی   صکره خواجه اندن اکل ایلر ایدی
سؤر لقمانی اکا مودود ایدی   لقمه کیم لقمان یمز مردود ایدی
گر تنعم ایتسه ده بی اشتها   اول اولوردی اکه عیش منتها
خربزه ایتمشلر ایدی ارمغان   دیدی لقمانم اوغل کلسون همان
چونکه لقمان ایتدی تشریف محل   خواجه صوندی شو قله سکینه ال
کسدی ویردی بر دلیم اندن اکا   ایلدی شکر کبی آنی غدا
بر دخی ویردی انی چونکیم یدی   اول دلیملر اولدی حتی اون یدی
خواجه صکره بر دلیم آلدی همان   خربزه شیرینمی تا اوله عیان
رغبت لقمانی کوردی چونکه بو   اکه کلدی اشتها و آرزو

چون بخورد از تلخیش آتش فروخت　　هم زبان کرد آبله هم حلق سوخت
ساعتی بیخوش شد از تلخیٔ آن　　بعد از آن گفتش که ای جان جهان
نوش چون کردی تو چندین زهر را　　لطف چون انگاشتی این قهر را
اینچه صبرست این صبوری از چه روست　　یا مگر پیش تو این جانت عدوست
چون نیاوردی بحیلت حجتی　　که مرا عذریست بس کن ساعتی
گفت من از دست نعمت بخش تو　　خورده ام چندانکه از شرمم دوتو
شرمم آمد که یکی تلخ از کفت　　ناگهان دیدم کنم زان واقفت
چون همه اجزام از انعام تو　　رسته اند و غرق دانه و دام تو
گر زیک تلخی کنم فریاد و داد　　خاک صد ره بر سر اجزام باد
لذت دست شکر بخشت بداشت　　اندرین بطیخ تلخی کی گذاشت
از محبت تلخها شیرین شود　　از محبت مسها زرین شود
از محبت دردها صافی شود　　از محبت دردها شافی شود
از محبت مرده زنده میکنند　　از محبت شاه بنده میکنند
این محبت هم نتیجهٔ دانش است　　کی گزافه بر چنین تختی نشست
دانش ناقص کجا این عشق زاد　　عشق زاید ناقص اما بر جماد
بر جمادی رنگ مطلوبی چو دید　　از صفیری بانگ محبوبی شنید
دانش ناقص نداند فرق را　　لاجرم خورشید داند برق را
چونکه ملعون خواند ناقص را رسول　　بود در تأویل نقصان عقول
زانکه ناقص تن بود مرحوم رحم　　نیست بر مرحوم لایق لعن و زخم
نقص عقلست آنکه بد رنجوریست　　موجب لعنت سزای دوریست
زانکه تکمیل خردها دور نیست　　لیک تکمیل بدن مقدور نیست
کفر و فرعونیٔ هر گبر بعید　　جمله از نقصان عقل آمد بدید
بهر نقصان بدن آمد فرج　　در نبی که ما علی الاعمی حرج
برق آفل باشد و بس بیوفا　　آفل از باقی نداند بی صفا
برق می خندد که میخندد بگو　　برکسی کو دل نهد بر نور او
نورهای چرخ بریده پی است　　آنکه لاشرقی و لاغربی کی است
برق را خو یخطف الابصار دان　　نور باقی را همه انصار دان
برکف دریا فرس را راندن　　نامهٔ در نور برقی خواندن
از حریصی عاقبت نادیدن است　　بر دل و بر عقل خود خندیدن است
عاقبت بینست عقل از خاصیت　　نفس باشد کو نبیند عاقبت

خربزه تلخ ایلدی اغزن همان　　تلختر اولدی زبان ایله دهان
اولدی برساعت خموش و بی سخن　　صکره لقمانه دیدی ای جان من
نیچه اقبال ایلدک بو زهره سن　　لطفله اولدک مقابل قهره سن
بو صبوری پس ندر صبرک ندر　　جانه ماننده عدو جبرک ندر
برظرافت ایله اعلام ایتمدک　　عذر ایدوب مقصودی افهام ایتمدک
دیدی اولدم نعمتکدن مغتنم　　نعمتک محجوبیدر جان و تنم
عیبدر بر تلخ اوله سندن بکا　　بندن اکراه اوله ظاهرده اکا
حق انعامک وجودمده عیان　　وایه گیر نعمتک هر استخوان
چکمسم بر طعمهٔ تلخک سنک　　باشنه طپراق بو جانیله تنک
دست لطفکدن که اولدی رونما　　تلخیٔ بطیخی گوسترمز بکا
کیم محبت تلخی شیرین تر ایدر　　هم محبت مسی عین زر ایدر
دردلر بولدی محبتله صفا　　درد اولور فیض محبتله شفا
مرده یه اولدی محبت زنده دار　　بنده یی ایلر محبت شهریار
بو محبتدر نتیجه دانشه　　نائل اولمز سفله بو آسایشه
دانش ناقصده اولمز عقل تام　　عشق ناقص بیل جماده اولدی عام
پرتو یار اولدی رخشان جماد　　بانگ محبوبی صفیر ایتدردی یاد
دانش ناقصده یوق تمییز و فرق　　لاجرم ظننده خورشید اولدی برق
ناقصه ملعون بیوردی چون رسول　　ایتدیلر تأویل نقصان عقول
ناقص الجسم اولدی مرحوم خدا　　پس نیچه مرحوم اولور لعنه سزا
نقص عقل انسانه رنج و درد اولور　　موجب لعنت سزای طرد اولور
اولدی زیرا عقلی تکمیله مدار　　یوق ولی تکمیل جسمه اقتدار
کفر و فرعونیٔ کفار عنید　　جمله نقص عقلله اولدی بدید
ویرمکچون ناقص العقله فرج　　دیدی مولی یوقدر اعمی یه حرج
برق آفلدر که اولدی بیوفا　　آفل و باقی بیلمز بی صفا
خنده ایلر برق رخشان متصل　　اکه کیم نورینه اولدی بسته دل
عاریتدر برقه نور روشنی　　نور لاشرقی و لاغربی قنی
وصفی برقک یخطف الابصار در　　نور باقی دائم الانصار در
کیم کف دریایه اولسه رخش ران　　اولسه نور برقله یا نامه خوان
عاقبت بین اولمیوب حرصیله بیل　　گولدیرر عقلینه خلقی متصل
عقله فکر عاقبتدر خاصیت　　نفس ایچون یوقدر خیال عاقبت

عقل

عقل کو مغلوب نفس او نفس شد / مشتری مات زحل شد نحس شد
هم درین نحسی بگردان این نظر / در کسی که نحس کردت در نگر
آن نظر که بنگرد این جزر و مد / او ز نحسی سوی سعدی نقب زد
زان همی گرداندت حالی بحال / ضد بضد پیدا کنان در انتقال
تا که خوفت زاید از ذات الشمال / لذت ذات الیمین یرجی الرجال
تا دو پر باشی که مرغ یک پره / عاجز آید از پریدن ای سره
یا رها کن تا نیایم در کلام / یا بده دستور تا گویم تمام
ورنه ایخواهی نه آن فرمان تراست / کس چه داند مر ترا مقصد کجاست
جان ابراهیم باید تا بنور / بیند اندر نار فردوس و قصور
پایه پایه بر رود بر ماه و خور / تا نماند همچو حلقه بند در
چون خلیل از آسمان هفتمین / بگذرد که لا احب الافلین
این جهان تن غلط انداز شد / جز مر آنرا کو ز شهوت باز شد

نفسه مغلوب اولسه عقلک نفس اولور / مشتری قهر زحل ده نحس اولور
نحسدن سن ایله تقلیب بصر / سعد و نحسک خالقینه قیل نظر
بر نظر کیم ایده فرق جزر و مد / نحسدن سعده بوله راه مدد
حالدن حاله سنی تحویل ایدر / ضدی جمع ضد ایله تکمیل ایدر
تا کا خوف اولسه رهیاب شمال / اول ایدر ذات الیمینی من بال
ایکی پر لازم که مرغ یک جناح / اولدی عاجز اوچمغه یوقدر صلاح
یا اشارت قیل ایدم کف کلام / یا اجازت ویر که سوز اولسون تمام
یوخسه اولمز ایسه امر این و آن / کمسه بیلمز پس ندر قصد نهان
جان ابراهیم لازم تا او نور / گوستره نار ایچره فردوس و قصور
پایه پایه دون اوله شمس و قمر / قالمیه تا حلقه وش موقوف در
چون خلیل آثار چرخ هفتمین / اوله محو لا احب الافلین
بو جهان تن غلط انداز در / تارک شهوت ایمن راز در

تتمهٔ حسد آن حشم بران غلام خاص سلطان

غلام خاص سلطانه سائر حشمک حسدلرینک تتمه سیدر

قصهٔ شاه و امیران حسد / بر غلام خاص و سلطان خرد
دور ماند از جر جرار کلام / باز باید گشت و کرد آنرا تمام
باغبان ملک با اقبال و بخت / چون درختی را نداند از درخت
آن درختی را که تلخ و رد بود / وان درختی که یکش هفصد بود
کی برابر دارد اندر تربیت / چون ببیندشان بچشم عاقبت
کان درختانرا نهایت چیست بر / گرچه یکسانند ایندم در نظر
شیخ کو ینظر بنور الله شده / از نهایت وز نخست آگه شده
چشم آخربین ببست از بهر حق / چشم آخربین گشاد اندر سبق
آن حسودان بد درختان بوده اند / تلخ گوهر شوربختان بوده اند
از حسد جوشان و کف می ریختند / در نهانی مکر می انگیختند
تا غلام خاص را گردن زنند / بیخ او را از زمانه بر کنند
چون شود فانی چو جانش شاه بود / بیخ او در عصمت الله بود
شاه از آن اسرار واقف آمده / همچو بو بکر ربابی تن زده
در تماشای دل بدگوهران / میزدی خنبک بران کوزه گران
مکر می سازند قومی حیله مند / تا که شه را در فقاعی در کنند
پادشاهی بس عظیم بیکران / در فقاعی کی بگنجد ای خران

قصهٔ شاه و امیران حسد / هم غلام خاص و سلطان خرد
دور قالدی اولدی تطویل کلام / پس گرکدر اکه تکمیل و ختام
باغبان ملک عالی بخت و رخت / ایتمیسه اشجاردن فرق درخت
بر شجر کیم تلخی آثاری وار / اول شجردن کیم یدی یوز باری وار
تربیتده اول نیجه یکسان اولور / انده حسن عاقبت عنوان اولور
اول اغاجده بی نهایت برگ و بر / گرچه بر در صورتا ایکیسنک نظر
شیخ کیم ناظر بنور الله اوله / مبدأ و مرجعدن اول آگاه اوله
چشم آخور بینی ایلر بند حق / چشم آخربین ایله ایلر سبق
اول حسودان بد درختان ایدیلر / تلخ گوهر شوره بختان ایدیلر
اولدی پرجوش حسد اول بددلان / ایتدیلر اندیشهٔ مکر نهان
تا غلام خاص اولوب گردن زده / اصل و فرعی قالمیه بو دنیه ده
هیچ اولورمی اویله جان محو و تباه / اوله اصلی عصمت و حفظ اله
واقف اسرار شاه پاک هوش / اولدی بو بکر ربابی وش خموش
ایلیوب تدقیق مکر بددلان / خنده ده اول کوزه گرلردن نهان
مکره آغاز ایتدی قوم حیله کار / ایتدیلر شاهی فقاعی یه مدار
بویله بر شاه عظیم بیکران / هیچ فقاعی یه صیغارمی ای خران

از برای شاه دامی دوختند — آخراین تدبیر ازو آموختند
نحس شاگردی که با استاد خویش — همسری آغازد و آید به پیش
با کدام استاد استاد جهان — پیش او یکسان هویدا و نهان
چشم او ینظر بنور الله شده — پرده‌های جهل را خارق بده
از دل سوراخ چون کهنه گلیم — پرده بندد به پیش آن حکیم
پرده میخندد برو با صد دهان — هر دهانی گشته اشکافی بران
گفت آن استاد مر شاگرد را — ای کم از سگ نیستت با من وفا
خود مرا استا مگیر آهن گسل — همچو خود شاگرد گیر و کوردل
نه ازمنت یاریست در جان و روان — بی منت آبی نمیگردد روان
پس دل من کارگاه بخت تست — چه شکنی این کارگاه ای نادرست
گوییش پنهان زنم آتش زنه — نی بقلب از قلب باشد روزنه
آخر از روزن ببیند فکر تو — دل گواهی میدهد زین ذکر تو
گیر در رویت نمالد از کرم — هرچه گویی خندد و گوید نعم
او نمی خندد ز ذوق مالشت — او همی خندد بران اسگالشت
پس خداعی را خداعی شد جزا — کاسه زن کوزه بخور اینک سزا
گر بدی با تو ورا خنده رضا — صد هزاران گل شکفتی مر ترا
چون دل او در رضا آرد عمل — آفتابی دان که آید در حمل
زو بخندد هم بهار و هم نهار — درهم آمیزد شکوفه و سبزه زار
صد هزاران بلبل و قمری نوا — افکنند اندر جهان بی نوا
چونکه برگ روح خود زرد و سیاه — می ببینی چون ندانی خشم شاه
آفتاب شاه در برج عتاب — میکند روها سیه همچون کباب
آن عطارد را ورقها جان ماست — آن سفیدی و آن سیه میزان ماست
باز منشوری نویسد سرخ و سبز — تا رهند ارواح از سودا و عجز
سرخ و سبز افتاد نسخ نوبهار — چون خط قوس قزح در اعتبار

شاه ایچون کویا که بر دام ایتدیلر — اکه اول تدبیری الزام ایتدیلر
بد در استاد ایله بر شاگرد دون — استوا بحثن ایده صورتمون
قنغی استاد اولدی استاد جهان — کیم اکا بردر هویدا و نهان
دیده سی ناظر بنور الله اوله — هتک ستر جهل ایدوب آگاه اوله
قلب پرسوراخی چون کهنه گلیم — اوله کویا پردهٔ چشم حکیم
پرده خندان یوز دهان ایله اکا — هر دهن بر شکاف اندن یکا
دیدی شاگردینه استاد من — سن وفاده کلبدن ناقص میسن
سن بنی فرض اینکه استادک دکل — بنده بر شاگرد اولام ای کوردل
سنده بندن یوقمیدر یاری جان — کورمدکمی هیچ بندن آب و نان
اولدی قلبم بختکه بر کارگاه — کارگاه اوله روا میدر تباه
آتش انداز اولمه پنهان سکنه — قلبدن بر قلبه یوقمی روزنه
اولدی بو روزن گشاده فکرکه — قلب شاهددر مآل ذکرکه
طوتکه اولمز و بر و ایلر کرم — خنده رو هر سؤالکده نعم
صانمه خندان اوله حسن کارکه — خنده ایلر اول سنک افکارکه
خدعه کاره خدعه در لابد جزا — اولدی کوزه کاسه اندازه سزا
اولسه کر حقکده خندان رضا — سنده یوز بیک کل اولوردی رونما
قلبی ارضا ایلیه چون بر عمل — شمسه بکزر ایده تشریف حمل
خنده روا اندن نهار ایله بهار — مختلط ازهار ایله هر سبزه زار
نیجه بیک قمری و بلبل سو بسو — گلشن عالمده ایلر های و هو
چونکه برگ روح اوله زرد و سیاه — بیلکه اول اولدی نشان خشم شاه
شاه مهرک منزلی برج عتاب — نیجه یوزلر قاره در همچون کباب
جانلر اوراق عطارددر مفید — اولدی میزان اول سیاه ایله سفید
چون خط منشور سرخ و سبز اولور — روحلر آزاد ضیق و عجز اولور
رنک سرخ و سبز ایله خط بهار — چون خط قوس قزح زیننده کار

عکس تعظیم سلیمان علیه السلام در دل بلقیس از صورت حقیر هدهد

صورت حقیر هدهدن بلقیسک قلبنه حضرت سلیمان علیه السلامک تعظیمی منعکس اولدیغیدر

شد برین معنا بیک قصه بیان — حصه یاب قصه باش ای نکته دان
رحمت صد تو بر آن بلقیس باد — که خدایش عقل صد مرده بداد
هدهدی نامه بیاورد و نشان — از سلیمان چند حرفی با بیان

اولدی بو معناده بر قصه بیان — حصه یاب قصه اول ای نکته دان
ایده حق بلقیسه قات قات رحمتی — عقل صد مرد اولدی عقل و همتی
چونکه هدهد اکه اولدی نامه بر — ویردی هر حرفی سلیماندن خبر

خوانداو آن نکتهای باشمول
باحقارت ننکرید اندر رسول
چشم هدهد دید و جان عنقاش دید
حس چوکفی دید و دل دریاش دید
عقل با حس زین طلسمات دو رنک
چون محمد با ابوجهلان بجنک
کافران دیدند احمد را بشر
چون ندیدند از وی انشق القمر
خاک زن در دیدهٔ حس بین خویش
دیدهٔ حس دشمن عقلست و کیش
دیدهٔ حس را خدا اعماش خواند
بت پرستش کفت وضد ماش خواند
زانکه او کف دید و دریا را ندید
زانکه حالی دید و فردا را ندید
خواجهٔ حالی و فردا پیش او
او نمی بیند زکنجی جز تسو
ذرهٔ زان آفتاب آرد پیام
آفتاب آن ذره را کردد غلام
قطرهٔ کز بحر وحدت شد سفیر
هفت بحر آن قطره را باشد اسیر
کر کف خاکی شود چالاک او
پیش خاکش سر نهد افلاک او
خاک آدم چونکه شد چالاک حق
پیش خاکش سر نهاد املاک حق
السماء انشقت آخر از چه بود
از یکی چشمی که خاکیٔ کشود
خاک از دردی نشیند زیر آب
خاک بین کز عرش بکذشت از شتاب
آن لطافت پس بدان کز آب نیست
جز عطای مبدع وهاب نیست
کر کند سفلی هوا و نار را
ور ز کل او بکذراند خار را
حاکمست او یفعل الله ما یشا
او ز عین درد انکیزد دوا
کر هوا و نار را سفلی کند
تیرکی و دردی و ثقلی کند
ور زمین و آب را علوی کند
راه کردونرا بپا مطوی کند
پس یقین شد که تعز من تشا
خاکیٔ را کفت پرها بر کشا
آتشی را کفت رو ابلیس شو
زیر هفتم خاک با تلبیس شو
آدم خاکی برو تو بر سها
ای بلیس آتشی رو تا ثرا
چار طبع و علت اولی نیم
در تصرف دائما من باقیم
کار من بی علتست و مستقیم
هست تقدیرم نه علت ای سقیم
عادت خود را بکردانم بوقت
این غبار از پیش بنشانم بوقت
بحر را کویم که هین پر نار شو
کویم آتش را برو کلزار شو
کوه را کویم سبک شو همچو پشم
چرخ را کویم فرو در پیش چشم
کویم ای خورشید مقرون شو بماه
هر دو را سازم چو دو ابر سیاه
چشمهٔ خورشید را سازیم خشک
چشمهٔ خون را بفن سازیم مشک
آفتاب و مه چو دو کاو سیاه
یوغ بر کردن ببندد شان اله

نامه یه ایتدی نظر اولدی خبیر
کورمدی شان رسولی هم حقیر
جسمی هدهد جانی عنقا بیلدی اول
ظاهرا بر کفی دریا بیلدی اول
عقل و حس اولدی طلسم طرفه رنک
کور که پیغمبرله بوجهل ایتدی جنک
فخر دینه دیدی کافرلر بشر
انلره نادیده انشق القمر
خاک ریز اول دیدهٔ حسه ابد
چشم حس در دشمن عقل و خرد
دیدهٔ حسه خدا اعمی دیدی
مؤمن ایله بت پرست اضداد ایدی
بحری کورمز کفه ایلرلر نظر
حاله قانع کار فردا بی اثر
کارساز حال و فردا اول عزیز
کنجه باقمز دیده دوزان پشیز
اول کونشدن ذره کیم عازم اولور
آفتاب اول ذره یه خادم اولور
قطره اولسه بحر وحدتدن سفیر
هفت بحری ایلر اول قطره اسیر
قبضهٔ خاک اولسه کر چالاک اکا
سر فرو عشق ایدر افلاک اکا
خاک آدم اولدی چون چالاک حق
سر بخاک اولدی اکا املاک حق
کورنوقت اولدی سماده انشقاق
چشم ایده تا خاکی خرق اشتیاق
خاکی ثقلتدر ایدن مغلوب آب
خاک بی درد ایتدی تا عرشه شتاب
اول لطافت انده صانمه آبدن
اول عطادر مبدع وهابدن
کر قاله اسفلده حکم باد و نار
کر کل زیبایه همراز اوله خار
حکم ایکدر یفعل الله ما یشا
عین دردی ایلر اول محض دوا
کر هوا و ناری اسفل ایلیه
درد تیره طبع و اثقل ایلیه
کر زمین و آبی هم علوی ایده
راه چرخی پای ایچون مطوی ایده
اولدی تفسیر تعز من تشا
دیدی خاکه اول سمایه پر کشا
آتشه دیدی یوری ابلیس اول
ارض سبع التنده پر تلبیس اول
چرخه وار ای آدم خاکیٔ پاک
جایک ای ابلیس ناری زیر خاک
این و آن چار طبع اولمز بکا
بنده باقیدر تصرف دائما
اولمز افعالمده هیچ علت بنم
اولدی تقدیرمده هر حکمت بنم
وقت معلوم ایله عادت محو اولور
بو غبار اولدمده رفع صحو اولور
بحره فرمان ایلرزکیم نار اول
نارہ هم امر ایلرز کلزار اول
پشم اولور خفتله امر ایتدکده کوه
خاک اولوب افلاک ایدر ترک شکوه
امر ایدنجه مهر اولوب مقرون ماه
ایلرز مانندهٔ ابر سیاه
چشمهٔ خورشیدی هم خشک ایلرز
چشمه سار خونی خود مشک ایلرز
روز و شب هر حین و آن خورشید و ماه
اولدیلر محکوم فرمان اله

انکار فلسفی برقرائت ان اصبح ماؤکم غورا

مقرئ میخواند از روی کتاب   ماؤکم غورا ز چشمه بندم آب
آب را در غورها پنهان کنم   چشمهارا خشک و خشکستان کنم
آب را در چشمه کی آرد دگر   جز من بی مثل با فضل و خطر
فلسفئ منطقئ مستهان   میگذشت از سوی مکتب آن زمان
چونکه بشنید آیت او از ناپسند   گفت آریم آب را ما با کلند
ما بزخم بیل و تیزئ تبر   آب را آریم از پستی زبر
شب بخفت و دید او یک شیرمرد   زد طبانچه هردو چشمش کور کرد
گفت زین دو چشمهٔ چشم ای شقی   با تبر نوری برآر ار صادقی
روز برجست و دو چشمش کور دید   نور فائض از دو چشمش ناپدید
گر بنالیدی و مستغفر شدی   نور رفته از کرم ظاهر شدی
لیک استغفار هم در دست نیست   ذوق توبه نقل هر سرمست نیست
زشتئ اعمال و شومئ جحود   راه توبه بر دل او بسته بود
دل بسختی همچو روی سنگ گشت   چون شکافد توبه ازا بهر کشت
چون شعیبی کو که تا او از دعا   بهر کشتن خاک سازد کوه را
از نیاز و اعتقاد آن خلیل   گشت ممکن امر صعب مستحیل
یا بدریوزه مقوقس از رسول   سنگلاخی مزرعی شد با اصول
همچنین برعکس آن انکار مرد   مس کند زر را و صلحی را نبرد
کهربای مسخ آمد این دغا   خاک قابل را کند سنگ و حصا
هر دلی را سجده هم دستور نیست   مزد رحمت قسم هر مزدور نیست
هین به پشت آن مکن جرم و گناه   که کنم توبه برآیم در پناه
می بباید تاب و آبی توبه را   شرط شد برق و سحابی توبه را
آتش و آبی بباید میوه را   شرط باشد ابر و برق این شیوه را
تا نباشد برق دل ابر دو چشم   کی نشیند آتش تهدید و خشم
کی بروید سبزهٔ ذوق وصال   کی بجوشد چشمها ز آب زلال
کی گلستان راز گوید با چمن   کی بنفشه عهد بندد با سمن
کی چناری کف گشاید در دعا   کی درختی سر فشاند در هوا
کی شکوفه آستین پرنثار   برفشاندن گیرد ایام بهار
کی فروزد لاله را رخ همچو خون   کی گل از کیسه برآرد زر برون
کی بیاید بلبل و گل بو کند   کی چو طالب فاخته کوکو کند

ان اصبح ماؤکم غورا قول کریمنه فلسفینک انکار ایتدیکیدر

پیری قرآنده اوقوردی درس خوان   ماؤکم غورا ایدی نظم بیان
یعنی ایتسک صولری سرزدن نهان   اولسه خالی چشمه دن روی جهان
چشمه ساره کیم ایدر اجرای ما   اولمینجه بزدن احسان و عطا
ناگهان بر فلسفئ مستهان   راه مکتبدن گچردی اول زمان
چون ایشتدی آیتی اول بد درون   دیدی صویه ایلرز بسط فنون
تیشهٔ تیز و کلنگ ایله همان   ایلرز بالایه پست ایکن روان
اول گیجه رؤیاده بر عالی ظهور   سله سیله ایکی چشمن ایتدی کور
دیدی عین عینکه ای بی بصر   صادق ایسک نوربخش اولسون تبر
چون اویاندی کوردی اعمی گوزلری   فیضهٔ نور ایکی چشمندن بری
صدقله ایتسیدی استغفار اگر   عودت ایلردی ینه نور بصر
لیکن استغفار هم الده دگل   توبه اولمز هر کسه رهیاب دل
انده اولدی شومئ تلبیس بد   قلبنه اولدی طریق توبه سد
صخرهٔ صما گبی سختئ دل   توبه رهیاب اوله مز ممکن دگل
بر دعا استر شعیب آسا اکا   زرع ایچون تا کوهی خاک ایده خدا
چونکه صادقدر دعاده اول خلیل   ممکن اولدی امر صعب مستحیل
هم مقوقس اولدی منظور رسول   اولدی مزرع سنگلاخ بد اصول
لیک عکس کار اولوب انکار مرد   کیم زری مس ایلدی صلحی نبرد
کهربای مسخ اولور انکار کار   زرعه قابل خاکی ایلر سنگزار
هر دله هم سجده یه دستور یوق   هر عملده اجرت مزدور یوق
ایلمه گل جرأت جرم و گناه   توبه امیدن ایدوب پشت و پناه
توبه یه زیرا اگر گدر آب و تاب   توبه یه مشروطدر برق و سحاب
آتش و آب اولدی لازم میوه یه   برق و ابر ایجاب ایدر بو شیوه یه
اولمدقچه چشم و دل برق و سحاب   ساکن اولمز نار تهدید و عقاب
رسته اولمز سبزهٔ ذوق وصال   جوشه گلمز چشمهٔ آب زلال
رازدار گلستان اولمز چمن   عهدبند اولمز بنفسجله سمن
هم چنار اولمزدی همدست دعا   هر درخت اولمزدی سرگرم هوا
همدخی اولمزدی ازهار نگار   آستین افشان ایام بهار
لاله نک رخساره گلمزدی خون   اولمزایدی کیسهٔ گل زرنمون
بوی گلدن بلبل آلمزدی نصیب   فاخته ایتمزدی گلبانگ غریب

کی بگوید لک لک آن لکلک بجان
لک چه باشد ملک تست ای مستعان

کی نماید خاک اسرار ضمیر
کی شود چون آسمان بستان منیر

از کجا آورده اند این حلها
من کریم من رحیم کلها

آن لطافتها نشان شاهدیست
آن نشان پای مرد عابدیست

آن شود شاد از نشان کو دید شاه
چون ندید اورا نباشد انتباه

روح آنکس کو بهنگام الست
دید رب خویش شد بیخویش و مست

او شناسد بوی می کاو می بخورد
چون نخورد او می چه داند بوی کرد

زانکه حکمت همچو ناقهٔ ضاله آست
همچو دلاله شهانرا داله است

تو ببینی خواب دریک خوش لقا
کو دهد وعدهٔ نشانی مرترا

که مراد تو شود وینک نشان
که به پیش آید ترا فردا فلان

یک نشانی آنکه او باشد سوار
یک نشانی که ترا گیرد کنار

یک نشانی که بخندد پیش تو
یک نشانه که دست بندد پیش تو

یک نشانی انکه اینخواب از هوس
چون شود فردا نکویی پیش کس

زان نشان با والدیحیی بگفت
که نیایی تا سه روز اصلا بگفت

تا سه شب خامش کن از نیک و بدت
این نشان باشد که یحیی آیدت

دم مزن سه روز اندر گفت و گو
کین سکوتست آیت مقصود تو

هین میاور این نشانرا بگفت
وین سخن دار اندر دل نهفت

این نشانها گویدش همچون شکر
این چه باشد صد نشانیٔ دگر

این نشان آن بود کان ملک و جاه
که همی خواهی بیابی از اله

انکه میگریی بشبهای دراز
وانکه می سوزی سحر که در نیاز

وانکه بی آن روز تو تاریک شد
همچو دوکی گردنت باریک شد

وانچه دادی هرچه داری در زکات
چون زکات پاک بازان رختهات

رختها دادی و خواب و رنگ رو
سر فدا کردی و گشتی همچو مو

چند در آتش نشستی همچو عود
چند پیش تیغ گشتی همچو خود

زین چنین بیچارگیها صد هزار
خوی عشاقست و ناید در شمار

چونکه شب این خواب دیدی روز شد
از امیدش روز تو پیروز شد

چشم گردان کردهٔ بر چپ و راست
کان نشان و آن علامتها کجاست

بر مثال برگ میلرزی که وای
گر رود در روز و نشان ناید بجای

میدوی در کوی و بازار و سرا
چون کسی کو گم کند گوساله را

خواجه خیرست این دوادو چیستت
گم شده اینجا که داری کیستت

لک لک اولمز ایدی الکلکده ادا
لک که مفهومی لک الملک ای خدا

عرض اسرار زمین ایتمزدی خاک
صحن بستان اولمز ایدی تابناک

اولدی اشیانک بو زیب و زینتی
اول خداوند کریمک قوتی

بو لطافتدر نشانی شاهدک
هم نشان پایی مرد عابدک

اول نشاندن شاد اولور شاهی کورن
کورمین خود بیخبر اول نشوه دن

روحی اول مردک که هنگام الست
اولدی نور خاص معبود ایله مست

بوی صهبایی بیلور نوش ایلین
بیخبر نوش ایتمین اول نفحه دن

کویا حکمت ناقهٔ گم کرده سی
دایه سن تشخیص ایدر پرورده سی

خوابده کورسک اگر بر خوش لقا
اول نشان ایله ایدر وعده سکا

کیم حصول کامکه بودر نشان
کیم اولور فردا حضور کده فلان

بر نشان اولدر اولوب اول کس سوار
شوق ایله ایلرسنی زیب کنار

بر نشان بودر اولوب هم خنده رو
دست بند خدمتکدر سو بسو

بر نشان اولدر ایدوب تقریر خواب
ایلمزسن کمسه یه فردا جواب

والدیحیی یه اولدی بو نشان
دیدیلر کیم سویلمه اوچ کون عیان

اوچ کیجه ایتمه کلام نیک و بد
اوله سندن نامی یحیی بر ولد

اولمه اوچ کون قائل اهل صوت
آیت مقصود درساکه سکوت

کلمسون گفتاره قطعا بو نشان
بو سخن اولسون درونکده نهان

بو نشانلر کیم دیدی لذتده قند
بوندر واریوز نشان دلپسند

بو نشاندر اکه کیم اول ملک و جاه
شبهه سزساکه اولور فضل اله

اولکه ایلردک کیجه سوز و گداز
اولکه ایلردک سحرلرده نیاز

اولکه روزک هجر ایله تاریک ایدی
گردنک اول ضعفله باریک ایدی

هر نیه مالک ایسک ایتدک زکات
ایتمدک هیچ رخت و بختہ التفات

کتدی نقد و رخت و خواب و رنگ رو
سر فدا قیلدک اولوب ماند مو

بونجه دم آتش نشین اولدک چو عود
روبروی تیغ اولدک همچو خود

بویله صد بیچارکیٔ طرفه کار
اولدی عشاقه خصال بیشمار

چون کیجه بو خوابی کوردک اولدی روز
روزک اول امید ایدر حالت فروز

کوزلرک هر جانبه ناظر همان
تا ظهور ایده علامات و نشان

برک وش لرزان اولورسن وای اگر
اولمیه اولکون نشاندن بر اثر

کشت ایدرسن کوچه و بازاری سن
صانکه تاجرسن جدا سرمایه دن

خواجه خیر اولهٔ ندر بو جست و جو
سن نه ضایع ایتدک ای فرخنده خو

كويمش خيرست ليكن خير من
كس نشايد كه بداند غير من

كر بكويم يك نشانم فوت شد
چون نشان شد فوت وقت موت شد

بنكري در روي هر مرد سوار
كويدت منكر مرا ديوانه وار

كويمش من صاحبي كم كرده ام
رو بجست وجوي او آورده ام

دولتت پاينده بادا اي سوار
رحم كن بر عاشقان معذور دار

چون طلب كردي بجد آمد نظر
جد خطا نكند چنين آمد خبر

ناكهان آمد سواري نيكبخت
پس كرفت اندر كنارت سخت سخت

تو شدي بيهوش وافتادي بطاق
بيخبر كفت اينت سالوس ونفاق

او چه مي بيند درو اين شور چيست
او نداند كان نشان وصل كيست

اين نشان در حق او باشد كه ديد
آن دكر را كي نشان آيد بديد

هر زمان از وي نشاني ميرسد
شخص را جاني بجاني ميرسد

ماهي بيچاره را پيش آمد آب
اين نشانها تلك آيات الكتاب

پس نشانيها كه اندر انبياست
خاص آن جان را بود كو آشناست

اين سخن ناقص بماند وبيقرار
دل ندارم بيدلم معذور دار

ذرهاي ريك را شوان شمرد
خاصه آنكو عشق از وي عقل برد

مي شمارم بركهاي باغ را
مي شمارم بانك كبك وزاغ را

در شمار اندر نيايد ليك من
مي شمارم بهر رشد ممتحن

نحس كيوان يا كه سعد مشتري
نايد اندر حصر كرچه بشمري

ليك هم بعضي ازين هر دو اثر
شرح بايد كرد يعني نفع وضر

تا شود معلوم آثار قضا
شمهٔ مر اهل نحس وسعد را

طالع آنكس كه باشد مشتري
شاد كردد از نشاط وسروري

وانكه را طالع زحل از هر شرور
احتياطش لازم آيد در امور

كر بكويم آن زحل استاره را
ز آتش سوزد مر آن بيچاره را

اذكروا الله شاه ما دستور داد
اندر آتش ديد ما را نور داد

كفت كرچه پاكم از ذكر شما
نيست لايق مر مرا تصويرها

ليك هر كز مست تصوير وخيال
در نيابد ذات ما را بي مثال

ذكر جسمانه خيال ناقص است
وصف شاهانه ازانها خالص است

شاه را كويد كسي جولاه نيست
اينچه مدحست اين مكر آكاه نيست

انكار كردن موسى عليه السلام بر مناجات شبان

اكه ديرسن خير درا اما بو خير
ممكن اولمز كيم اوله معلوم غير

كر نشانن سويلر ايسم فوت اولور
اول نشان فوت اولسه وقت موت اولور

دقت ايلرسن كورنجه بر سوار
اول نه باقدك ديرسكا ديوانه وار

اكه ديرسن وار بنم هم صحبتم
آني تفتيش ايلمكدر دقتم

دولتك پاينده اولسون اي سوار
عاشقه رحم ايله معذور اوله دار

چون طلبده جد ايله ايتدك نظر
جد خطا ايتمز بولور اندن خبر

ناكهان كلدي دلارا بر سوار
پس سني شوقيله ايتدي دركنار

سن اولورسن بي شعور اشتياق
بيخبر ظن ايلر او صانعك نفاق

او نه فهم ايلر ندر بو شوق وشور
قنغي وصلتدن نشاندر بو سرور

اصله واقف شخص ايچوندر بو نشان
اول نشاندن غيرا ايچون يوق عز وشان

هر زمان آندنكه واصلدر نشان
شخص دانايه اولور جان اوزره جان

ماهيء بيچاره يه روح اولدي آب
پس نشاندر تلك آيات الكتاب

اول علامتلركه بولدي انبيا
اولدي هپ مخصوص جان آشنا

بي قرار وناقص اولدي بو سخن
بيدلم معذور طوت لطف ايله سن

ذره ذره ريكي ممكني شمار
عقلي عشق ايده خصوصا تار ومار

ايليم احصاي برك وبار باغ
ايليم عد صداي كبك وزاغ

كلمز اول عد وشماره ليك بن
ايلرم رشدم ايچون اكله ممتحن

نحس كيوان ايله سعد مشتري
حصره كلمز حصر ايدرجا سيلري

ليك انلرده اولان بعضي اثر
اولسه لازم يعني شرح نفع وضر

تا اوله معلوم آثار قضا
اهل سعد ونحس ايچون حسن رضا

طالعي انك كه اولدي مشتري
اولدي مسرور نشاط وسروري

طالعي اولسه زحل بي انبساط
هر امورنده كركدر احتياط

اولسه احكام زحلدن رونمون
آتش بيچاره نك ايلر فزون

اذكروا الله اولدي احسان آكه
ناردن ايتدي بزه نوري پناه

ديدي كرچه ذكركزدن اقدسم
لايق اولمز با كه تصوير ورسم

ليك هر كز مست تصوير وخيال
ايده مز ادراك ذات بيمثال

ذكر جسمي اولدي بر ناقص خيال
وصف شاهان استر اخلاص وكمال

شاهه ديرلرسه دكل جولاه اكر
بو اولور مي مدح شاه اي بيخبر

موسى عليه السلام بر چوبانك مناجاتي منكر كورنديكيدر

دید موسی یک شبانی را براه — کو همی گفت ای کریم وای اله
تو کجایی تا شوم من چاکرت — چارقت دوزم کنم شانه سرت
جامه ات شویم شپشهایت کشم — شیر پیشت آورم ای محتشم
دستکت بوسم بمالم پایکت — وقت خواب آید بروبم جایکت
ای فدای تو همه بزهای من — ای بیادت هیهی و هیهای من
زین نمط بیهوده میگفت آن شبان — گفت موسی با کیست این ای فلان
گفت با آنکس که ما را آفرید — این زمین و چرخ ازو آمد پدید
گفت موسی های خیره سر شدی — خود مسلمان ناشده کافر شدی
اینچه ژاژست اینچه کفرست و فشار — پنبهٔ اندر دهان خود فشار
گند کفر تو جهانرا گنده کرد — کفر تو دیبای دینرا ژنده کرد
چارق و پاتابه لایق مر تراست — آفتابی را چنینها کی رواست
گر نبندی زین سخن تو حلق را — آتشی آید بسوزد خلق را
آتشی گر نامدست این دود چیست — جان سیه گشته روان مردود چیست
گر همی دانی که یزدان داورست — ژاژ و گستاخی ترا چون باورست
دوستیٔ بی خرد خود دشمنیست — حق تعالی زینچنین خدمت غنیست
باکه میگویی تو این با عم و خال — جسم و حاجت در صفات ذوالجلال
شیر او نوشد که در نشو و نماست — چارق او پوشد که او محتاج پاست
ور برای بنده است این گفت تو — آنکه حق گفت او منست و من خود او
آنکه گفت انی مرضت لم تعد — من شدم رنجور او تنها نشد
آنکه بی یسمع و بی یبصر شدست — در حق آن بنده این هم بیهدست
بی ادب گفتن سخن با خاص حق — دل بمیراند سیه دارد ورق
گر تو مردی را بخوانی فاطمه — گرچه یک جنسند مرد و زن همه
قصد خون تو کند تا ممکن است — گرچه خوش خو و حلیم و ساکن است
فاطمه مدحست در حق زنان — مرد را گویی بود زخم سنان
دست و پا در حق ما استایش است — در حق پاکی حق آلایش است
لم یلد لم یولد او را لایق است — والد و مولود را او خالق است
هرچه جسم آمد ولادت وصف اوست — هرچه مولودست او زین سوی جوست
زانکه از کون و فساد است و مهین — حادثست و محدثی خواهد یقین
گفت ای موسی دهانم دوختی — وز پشیمانی تو جانم سوختی
جامه را بدرید و آهی کرد تفت — سر نهاد اندر بیابانی و رفت

کوردی موسی بر چوبانی روبراه — دیردی دائم ای خدا وای اله
قنده سن تا اولوب قوللقده بن — چاریغک دیکسم هم اولسم شانه زن
شست و شوی جامه ایتسم دائما — ایتسم احضار لبن صبح و مسا
دستبوس ایتسم اولوب هم پایمال — وقت خواب ایتسم فراشی بر کمال
میش و بز ساکه فدا در سو بسو — هپ سنک ذکر کله در بوهای و هو
دیرایدی بیهوده بویله اول شبان — دیدی موسی کیمه بو سوز ای فلان
دیدی اکه کیم برزی وار ایلدی — بو زمین و چرخی اظهار ایلدی
دیدی موسی های اولدک خیره سر — نا مسلمان کافر اولدک بیخبر
بو عبثدر اولدی کفر بی ثبوت — اول دهانه پنبه انداز سکوت
بوی کفر کله اولور بد بو جهان — کفر اولور دیبای دینه بدنشان
کفش و چارق ساکه لازمدر سکا — اولدی انلردن منزه کبریا
بویله سوزلردن کرک کف زبان — یانمیه تا آتشه خلق جهان
یوق ایسه آتش اگر بو دود نه — جان ژنک آلوده و مردود نه
بیلدک ایسه کر معلادر او ذات — ژاژ و گستاخی یه ایتمه التفات
دوستیٔ بی خرد در دشمنی — اولدی مولا بویله خدمتدن غنی
اولدی بو سوزلر خطاب عم و خال — بیل مقدسدر صفات ذوالجلال
شیر اولور نوش اید نه نشو و نما — کفش و چارق خود اولور محتاج پا
بندکان حق اچون ندر بو ادا — بنده وصفندن منزهدر خدا
نکتهٔ انی مرضت لم تعد — اهل فقره اولدی رمز مهر وود
قول بی یسمع و بی یبصر اودر — بنده بی سمع او در مبصر او در
بی ادب گفتار اوصاف اله — قلبی مرده نامه یی ایلر سیاه
فاطمه دیرسک اگر بر مرده سن — گرچه هم جنس اولدی جمله مرد و زن
قانکه قصد ایلر اولسه فرصتی — گرچه حلم اوزره مشخص صورتی
اولدی اسم فاطمه مدح زنان — مرد ایچون اما اولور زخم سنان
بزده وصف دست و پا ممدوحدر — وصف حقدن ابعد و مطرودر
لم یلد لم یولد اولدی لایقی — والد و مولودک اولدر خالقی
جسمه در وصف ولادت متصل — هرنه کیم مولود اوله جسم اولدی بیل
کیمده وار کون و فساده امتزاج — حادث اولدی محدثه وار احتیاج
دیدی ای موسی ایدوب بسته دهان — جانمی یاقدی ندامت ناکهان
جامه سن چاک ایتدی آه و زار ایله — دوشدی صحرایه دل غمخوار ایله

عتاب کردن حق تعالی عزّ شانه موسی علیه السلام از بهر آن شبان

وحی آمد سوی موسی از خدا — بندهٔ ما را ز ما کردی جدا
تو برای وصل کردن آمدی — یا برای فصل کردن آمدی
تا توانی پا منه اندر فراق — ابغض الاشیاء عندی الطلاق
هرکسی را سیرتی بنهاده ام — هرکسی را اصطلاحی داده ام
درحق او مدح و درحق تو ذم — درحق او شهد و درحق تو سم
ما بری از پاک و ناپاکی همه — از گران جانی و چالاکی همه
من نکردم امر تا سودی کنم — بلکه تا بر بندگان جودی کنم
هندوانرا اصطلاح هند مدح — سندیانرا اصطلاح سند مدح
من نکردم پاک از تسبیح شان — پاک هم ایشان شوند و درفشان
ما زبانرا ننگریم وقال را — ما روانرا بنگریم وحال را
ناظر قلبیم اگر خاشع بود — گرچه گفت لفظ ناخاضع بود
زانکه دل جوهر بود گفتن عرض — پس طفیل آمد عرض جوهر غرض
چند ازین الفاظ واضمار ومجاز — سوز خواهم سوز با آن سوز ساز
آتشی از عشق درجان برفروز — سربسر فکر وعبارت را بسوز
موسیا آداب دانان دیگرند — سوخته جان وروانان دیگرند
عاشقانرا هر نفس سوزیدنیست — برده ویران خراج وعشر نیست
گر خطا گوید ورا خاطی مگو — ور بود پرخون شهید اورا مشو
خون شهیدانرا ز آب اولیترست — این خطا از صد صواب اولیترست
در درون کعبه رسم قبله نیست — چه غم ار غواص را پاچیله نیست
تو ز سرمستان قلاوزی مجو — جامه چاکانرا چه فرمایی رفو
ملت عشق از همه دینها جداست — عاشقانرا ملت ومذهب خداست
لعل را گر مهر نبود باک نیست — عشق در دریای غم غمناک نیست

وحی آمدن بموسی علیه السلام در عذر آن شبان

بعد ازان در سرّ موسی حق نهفت — رازها میگفت کان ناید بگفت
بر دل موسی سخنها ریختند — دیدن وگفتن بهم آمیختند
چند بیخود گشت وچند آمد بخود — چند پرید از ازل سوی ابد

جناب باریدن عز شانه حضرت موسی علیه السلامه اول چوبان حقنده تنبیه آلهی اولدیغیدر

کلدی موسایه همان وحی خدا — ایلدک بر بنده مزدن جدا
وصل ایکن تقریب ایکن سندن طلب — فصل وهجرانه ندر آیا سبب
قادر ایسک ایتمه تجویز فراق — ابغض الاشیاء عندی الطلاق
هرکسک دار سیرتنده برصلاح — هرکسه بخش ایلدم براصطلاح
مدح انک فهمنده اما ساکه ذم — شهد انک ذوقنده اما ساکه سم
جمله دن ذات معلا مز غنی — یا اوله وصف اعالی یادنی
امرمک ضمننده یوقدر باکه سود — بلکه اولدی قوللره احسان وجود
مدح هندی اولدی هندی اصطلاح — مدح سندی اولدی سندی اصطلاح
انلرک تسبیحی اولدی قدس ذات — انلری پاک ایلر اول ذکر صفات
صانمه کیم منظر زبان وقالدر — بلکه منظورم قلوب وحالدر
ناظر قلبز اولورسه گر خشوع — اولسه ده ظاهرده بیرنک خضوع
قلب زیرا جوهر اولدی سوز عرض — پس طفیل اعراض وجوهر در غرض
بی عمل الفاظ واضمار ومجاز — سوز دل لازم اوله صدق نیاز
جانده برعشق آتشن قیل التزام — انده یاق فکر وعباراتی تمام
بلکه ای موسی ادیبان بشقه در — جانگدازان صاف طبعان بشقه در
هرنفس عشاق اولور سوز امتزاج — قریهٔ ویرانده یوق عشر وخراج
سوزده سهو ایتسه اکا یوقدر وعید — غسل اولنمز اولسه ده پرخون شهید
غالب خون شهیدان اولمز آب — بوخطا ایله براولمز یوز صواب
قبله رسمی یوق درون کعبه ده — گفشه هیچ غواص اولورمی پازده
مستدن رهبرلک ایتمه جست وجو — جامه چاکه ایتمه تکلیف رفو
ملت عشق اولدی عادتدن جدا — عاشقانه ملت ومذهب خدا
لعل اگر مهر اولمسه نقصان دگل — بحر غمده عشق اولمز منفعل

موسی علیه السلامه چوبانه عذر ایچون وحی کلدیکیدر

بعد ازان حق سرّ موسایه نهان — وحی اسرار ایتدیکم اولمز بیان
قلب موسایه دوشوب اوزکه حال — ایتدی دیدار ایله گفتاری خیال
گاه بیهوشی وگه هوش اولدی حد — گیم ازلدن اولدی پران ابد

بعد ازین گر شرح گویم ابلهیست   زانکه شرح این ورای آگهیست
ور بگویم عقلها را بر کند   ور نویسم بس قلمها بشکند
چونکه موسی این عتاب از حق شنید   در بیابان در پی چوپان دوید
بر نشان پای آن سرگشته راند   گرد از پرّهٔ بیابان بر فشاند
گام پای مردم شوریده خود   هم ز گام دیگران پیدا بود
یکقدم چون رخ ز بالا تا نشیب   یکقدم چون پیل رفته بر وریب
گاه چون موجی برافرازان علم   گاه چون ماهی روانه بر شکم
گاه بر خاکی نوشته حال خود   همچو رمالی که رملی بر زند
عاقبت دریافت او را و بدید   گفت مژده ده که دستوری رسید
هیچ آدابی و ترتیبی مجو   هرچه میخواهد دل تنگت بگو
کفر تو دینست و دینت نور جان   ایمنی وز تو جهانی در امان
ای معافی یفعل الله ما یشا   بی محابا رو زبان را بر گشا
گفت ای موسی از آن بگذشته ام   من کنون در خون دل آغشته ام
من ز سدرهٔ منتها بگذشته ام   صد هزاران ساله زان سو رفته ام
تازیانه بر زدی اسبم بگشت   گنبدی کرد و ز گردون بر گذشت
محرم ناسوت ما لاهوت باد   آفرین بر دست و بر بازوت باد
حال ما اکنون برون از گفتن است   آنچه میگویم نه احوال من است
نقش می بینی که در آیینه ایست   نقش تست آن نقش آن آیینه نیست
دم که مرد نایی اندر نای کرد   در خور نایست نه در خورد مرد
هان و هان گر حمد گویی گر سپاس   همچو نافرجام آن چوپان شناس
حمد تو نسبت بدان گر بهترست   لیک آن نسبت بحق هم ابترست
چند گویی چون غطا برداشتند   کین نبودست آنکه می پنداشتند
این قبول ذکر تو از رحمتست   چون نماز مستحاضه رخصتست
در نماز او بیالودست خون   ذکر تو آلودهٔ تشبیه و چون
خون پلیدست و بآبی میرود   لیک باطن را نجاستها بود
کان بغیر آب لطف کردگار   کم نگردد از درون مرد کار
در سجودت کاش رو گردانئی   معنی سبحان ربی دانئی
کای سجودم چون وجودم ناسزا   مر بدی را تو نکویی ده جزا
این زمین از حلم حق دارد اثر   تا نجاست برد و گلها داد بر
تا بپوشد او پلیدیهای ما   در عوض بر روید از وی غنچها

بعد ازین شرح ایلمک قابل دگل   گیم انک شرحنده عاجز جان و دل
سویلر ایسم حیرت ادراکی اولور   یا زمق استرسم قلملر چاک اولور
چونکه حقدن اولدی موسایه خطاب   اول چوبانی بولمغه ایتدی شتاب
پرو آثاری اولدی سو بسو   ایتدی اول شوریده حالی جست و جو
نقش پای مردم شوریده حال   بکزمز نقش پی غیره محال
بر قدم بالا چو رخ گاهی نشیب   بر قدم چون فیل رفتاری عجیب
گاهی موج آسا اولور عالی علم   گاه ماهی کبی رفتاری شکم
یازدیغی که خاکه وصف حالدر   صانکه بر رمل آشنا رمالدر
عاقبت چوبانی بولدی چون کلیم   دیدی مژده اولدی دستور کریم
یوق سکا آداب و ترتیب سخن   هرنه استرایسه قلبک سویله سن
کفرک اولدی دین و دینک نور جان   حقدن اولدی ساکه احسان امان
ای معافی یفعل الله ما یشا   بی محابا سویله اول خاطر کشا
دیدی ای موسی بن اندن غافلم   شمدی بن آغشتهٔ خون دلم
صد هزاران ساله کتدم متصل   سدره اولدی منتهای سیر دل
تازیانه رخشم ایتدی جلوه گر   ایلدی مضمار گردونی گذر
ایلدک ناسوتی لاهوته قرین   دستکه بازوکه اولسون آفرین
سویلمکدن حالم افزون اولدی بیل   ایتدیکم بو گفتگو حالم دگل
نقشکی آیینه ده گورسک عیان   نقشکی آیینه نک ایتمه گمان
دم که مرد نایی ایلر نایه بیل   نایک استعدادیدر مردک دگل
امدی سندن خالقه حمد و سپاس   اولسه خوشدر حال چوبانه قیاس
حمدک اول چوبانه نسبت معتبر   لیکن اولدی حقه نسبت مختصر
چون یقین ایله غطا مرفوع اولور   دوری ظن و گمان مدفوع اولور
رحمت حقدر قبول ذکری بیل   چون نماز مستحاضه منفعل
گیم نمازی انک آلوده بخون   سنده ذکر آلودهٔ تشبیه و چون
خون ناپاکی ایدر تطهیر ما   لیک ناپاکی باطندر بلا
گیم زلال لطف حقدن غیری بیل   آنی تطهیر ایلمک ممکن دگل
سجده ده مانع دگل شکل هلال   معنی سبحان ربی اولسه حال
ای وجود آسا سجودم ناسزا   سوء حاله عفو کیت حسن جزا
حلم حقدندر زمینه بو اثر   ایلرا نجاسی رهین ورد تر
گیم اولوب مستور لطفی هر پلید   سو بسو ایلر گل و سنبل بدید

پس چو کافر دید کو در داد و جود	کمتر و بی مایه‌تر از خاک بود
از وجود او گل و میوه نرست	جز فساد جمله پاکیها نجست
گفت واپس رفته‌ام من در ذهاب	حسرتا یا لیتنی کنت تراب
کاش از خاکی سفر نگزیده می	همچو خاکی دانهٔ می چیده می
چون سفر کردم مرا راه آزمود	زین سفر کردن ره آوردم چه بود
زان همه میلش سوی خاکست کو	در سفر سودی نبیند پیش رو
روی واپس کردنش آن حرص و آز	روی در ره کردنش صدق و نیاز
هر گیا را کش بود میل علا	در مزیدست و حیات و در نما
چونکه گردانید سر سوی زمین	در کمی و خشکی و نقص و غبین
میل روحت چون سوی بالا بود	در تزاید مرجعت آنجا بود
ور نکون ساری سرت سوی زمین	آفلی حق لا یحب الآفلین

کوردی چون کافر وجودن پیکان	خاکدن بی مایه و کمتر همان
میوه و گل اولمامش زیب و جود	پاکی افساد اولمش انجق رونمود
دیر سیهکار اولمشم همچون غراب	حسرتا یا لیتنی کنت تراب
کاش مبعوث اولمییدم خاکدن	دانه‌چین خاک اولیدم باری بن
چون سفر ایتدم بو یولده صد فغان	یوق همچون بو سفرده ارمغان
طپراق اولمق میلن ایلر دردمند	اولمامش زیرا سفردن سودمند
روی گردان ایتمش آنی حرص و آز	رو براه المق اکا صدق و نیاز
ایتسه بالایی طلب هر بر گیاه	سرفراز ید رانکچون رسم راه
تا نباتات ایلیه میل علا	انده ظاهر قوت نشو و نما
سر بخاک اولدقده اتابی نکان	خشکی و نقصان اولور انده عیان
عالم بالایه اولسه میل روح	ساکه مرجعدن اولور فیض فتوح
سرنکون ایتسه سنی میل زمین	وصف حالک لا یحب الافلین

پرسیدن موسی علیه السلام از حق تعالی عز شانه سر حکمت غلبهٔ ظالمانرا

گفت موسی ای کریم کارساز	ای که یکدم ذکر تو عمر دراز
نقش کژمژ دیدم اندر آب و گل	چون ملائک اعتراضی کرد دل
گرچه مقصودست نقشی ساختن	و اندر و تخم فساد انداختن
آتش ظلم و فساد افروختن	مسجد و سجده کنانرا سوختن
مایهٔ خونابه و زردابه را	جوش دادن از برای لابه را
من یقین دانم که عین حکمتست	لیک مقصودم عیان و رؤیتست
آن یقین میگویدم خاموش کن	حرص رؤیت گویدم نه جوش کن
مر ملائک را نمودی سر خویش	کین چنین نوشی همی ارزد بنیش
عرضه کردی نور آدم را عیان	بر ملائک گشت مشکلها بیان
حشر تو گوید که سر مرگ چیست	میوه‌ها گویند سر برگ چیست
سر خون و نطفه حسن آدمیست	سابق هر بیشی آخر کمیست
لوح را اول بشوید بی وقوف	انگهی بر وی نویسد او حروف
خون کند دلرا و اشک مستهان	بر نویسد بر وی اسرار آنگهان
وقت شستن لوح را باید شناخت	که مر آنرا دفتری خواهند ساخت
چون اساس خانهٔ می افکنند	اولین بنیاد را بر می کنند

ظالملرک غلبه‌لری سرّنی حق تبارک و تعالیدن موسی علیه السلامک سؤال ایتدیکیدر

دیدی موسی ای کریم کارساز	ای که ذکرک مایهٔ عمر دراز
نقش گوناگون لوح آب و گل	چون ملائک اولدی حیرت بخش دل
گرچه مقصود اولدی بر نقش غریب	انده وار تخم فساد نقش و زیب
آتش ظلم و فساد افروخته	مسجد و هم سجده کاران سوخته
مایهٔ خونابه و قیح و صدید	جوش ایدوب بی علت اولمقده بدید
وار یقینم جمله‌ده حکمت نهان	لیک مقصود اولدی رؤیتله عیان
باکه فرمانی یقینک اول خموش	حرص رؤیت جبر ایدر کیم ایله جوش
چون ملائک ایتدی حکمتدن سؤال	نیش توبیخ اولدی اول نوشه مآل
نور آدم ظاهر اولدقده عیان	انلرک مشکللری اولدی بیان
حشر و بعث افشای سر مرگ ایدر	میوه‌لر ابهام راز برگ ایدر
سر خون و نطفه حسن آدمی	زائدک ناقص اولور اول دمی
لوحی اول پاک ایدر اهل وقوف	صکره ایلر اکا ترقیم حروف
خون ایدر اول دلی اشک روان	صکره ایلر ثبت اسرار نهان
لوحه شوی اولدقده لازمدر شعور	کیم اکا تحریر اولور بشقه سطور
اولسه قصر و خانه‌یه قصد بنا	قلع اولور بنیاد اول ابتدا

کل برآرند اول از قعر زمین / تا بآخر برکشی ماء معین
خاک وکلدر حاصل حفر زمین / تا اوله اندن روان ماء معین

ازحجامت کودکان کریند زار / که نمی دانند ایشان سر کار
کودکان ایلر حجامتدن فرار / انلره زیرا نهاندر سر کار

مرد خود زر میدهد حجام را / می نوازد نیش خون آشام را
بخش ایدر حجامه سیم وزر رجال / نیش سرتیز ایله ایلر قیل وقال

میدود حمال زی بار کران / می رباید بار را از دیکران
کورسه بر حمال اکر بار کران / سبق ایدر اقرانن اول باره همان

جنک حمالان برای بار بین / اینچنین است اجتهاد کار بین
جنک حمالان وحمل باری کور / بویله در بیل اجتهاد کاری کور

چون کرانیها اساس راحتست / تلخها هم پیشوای نعمتست
چونکه ثقلتدر اساسی راحتک / تلخدرهم پیشواسی نعمتک

حفت الجنة بمکروهاتنا / حفت النیران من شهواتنا
اولدی پوشیده مکارهله جنان / نار ایسه شهواتله اولدی نهان

تخم مایهٔ آتشت شاخ ترست / سوختهٔ آتش قرین کوثرست
اهل نعمت ناره شاخ تر اولور / تشنه دللر واصل کوثر اولور

هرکه در زندان قرین محنتست / آن جزای لقمهٔ وشهوتست
کیمکه زندان ایچره چکدی محنتی / اول اولور آنک جزای شهوتی

هرکه در قصری قرین دولتست / آن جزای کارزار ومحنتست
کیمکه قصر ایچره اوله دولت قرین / اول جزای درد ومحنتدر یقین

هرکرا دیدی بزر وسیم فرد / دانکه اندر کسب کردن صبر کرد
کیمکه کوردک سیم وزرده بی‌عدیل / بیلکه کسبنده ایدر صبر جمیل

بی سبب بیند چو دیده ش شد کذار / تو که در حسی سبب را کوش دار
بی سببدر کار اصحاب ادب / اهل حس ایچون کرک اما سبب

آنکه بیرون از طبایع جان اوست / منصب خرق سببها آن اوست
قنغی جان اولسه طبایعدن خلاص / خرق اسباب اولدی آکه جاه خاص

بی سبب بیند نه از آب وکیا / چشم چشمهٔ معجزات انبیا
بی وجود آب اولور ظاهر اکا / چشمه‌سار معجزات انبیا

این سبب همچون طبیبست وعلیل / این سبب همچون چراغست وفتیل
بو سبب اولدی طبیب ایله علیل / بو سبب اولدی چراغ ایله فتیل

شب چراغت را فتیل نو بتاب / پاک دان زینها چراغ آفتاب
کیم فتیل اولدی چراغ شبده تا / بی فتیل اما چراغ آفتاب

رو تو کهکل ساز بهر سقف خان / سقف کردون را ز کهکل پاک دان
سقف قصر وخانه‌یه کهکل کرک / اولدی بی کهکل ولی قصر فلک

آه که چون دلدار ما غمسوز شد / خلوت شب در کذشت وروز شد
آه کیم دلدارمز غمسوزدر / خلوت شب اولدی زائل روزدر

جز بشب جلوه نباشد ماه را / جز بدرد دل مجو دلخواه را
جلوه کاه ماه تابان اولدی شب / درد دلده ایله دلداری طلب

ترک عیسی کرده خر پرورده / لاجرم چون خر برون پردهٔ
ترک عیسی ایدوب اولدک بند خر / خارج پرده‌یرک مانند خر

طالع عیسیست علم ومعرفت / طالع خر نیست ای تو خر صفت
طالع عیساده علم ومعرفت / طالعی یوقدر خرک ای خر صفت

نالهٔ خر بشنوی رحم آیدت / پس ندانی خرخری فرمایدت
مورث شفقت سکا صوت حمار / بیلمدک خرده خریتدر شعار

رحم بر عیسی کن وبر خر مکن / طبع را بر عقل خود سرور مکن
عیسی‌یه باق رغبت خر ایلمه / طبعکی عقل اوزره سرور ایلمه

طبع را هل تا بکرید زار زار / تو ازو بستان ووام جان کذار
اغلسون ترک ایله طبعی زار زار / اندن آل ویر جانه قرض اعتبار

سالها خربنده بودی بس بود / زانکه خربنده ز خر واپس بود
نیچه ییل خربنده اولدک پس یتر / بیلکه خربنده اولور خردن بتر

ز اخروهن مرادش نفس تست / کو بآخر باید وعقلت نخست
اخروهن بو نفسه اولدی پند / کیم انی پست ایله عقلک قیل بلند

هم مزاج خر شدست این عقل پست / فکرش این که چون علف آرم بدست
خرمزاج اولدی بو نفس ناخلف / کاری هر صبح ومسا فکر علف

آن خر عیسی مزاج دل کرفت / در مقام عاقلان منزل کرفت
بولدی فیض دل خر عیسی عیان / منزلی اولدی مقام عاقلان

زانکه غالب عقل بود وخر ضعیف / از سوار زفت کردد خر نحیف
غالب اولسه عقل اولور نفسک ضعیف / کیم اولور مرد قویدن خر نحیف

وز ضعیفی عقل تو ای خر بها / این خر پژمرده کشتست اژدها
ضعف عقلکدن سنک ای خر بها / بو خر پژمرده اولدی اژدها

گر ز عیسی گشتهٔ رنجور دل ‖ هم از و صحت رسد او را مهل
چونی ای عیسیٔ عیسی دم ز رنج ‖ که نبود اندر جهان بی مار گنج
چونی ای عیسی ز دیدار جهود ‖ چونی ای یوسف ز مکار و حسود
تو شب و روز از پی این قوم غمر ‖ چون شب و روزی مدد بخشای عمر
چونی از صفراییان بی هنر ‖ چه هنر زاید ز صفرا درد سر
تو همان کن که کند خورشید شرق ‖ با نفاق و حیله و دزدی و زرق
تو عسل ما سرکه در دنیا و دین ‖ دفع این صفرا کند سرکنکبین
سرکه افزودیم ما قوم زحیر ‖ تو عسل بفزا کرم را وا مگیر
این سزید از ما چنان آمد ز ما ‖ ریگ اندر چشم چه افزاید عما
آن سزد از تو ایا کحل عزیز ‖ که بیابد از تو هر نا چیز چیز
ز آتش این ظالمانت دل کباب ‖ از تو جمله اهد قومی بد خطاب
کان عودی در تو گر آتش زنند ‖ این جهان از عطر و ریحان پر کنند
تو نه آن عودی کز آتش کم شود ‖ تو نه آن روحی که اسیر غم شود
عود سوزد کان عود از سوز دور ‖ باد کی حمله برد بر اصل نور
ای ز تو مر آسمانها را صفا ‖ ای جفای تو نکوتر از وفا
زانکه از عاقل جفایی گر رود ‖ از وفای جاهلان آن به بود
گفت پیغمبر عداوت از خرد ‖ بهتر از مهری که از جاهل رسد

اولسه عیسادن اگر رنجور دل ‖ سا که صحت یینه اندن اولدی پهل
سنده ای عیسیٔ عیسی دم بو رنج ‖ غم دکل یوق مار سز عالمده گنج
عیسی یه بدکاریٔ قوم یهود ‖ یوسفه مکاریٔ کید حسود
روز و شب سنده هوای جاهلان ‖ عمر که اولمقده در آفت رسان
اولدی بد صفراییان بی هنر ‖ یوق هنر صفرا ده الا درد سر
نور بخش اول سن همان چون آفتاب ‖ بزده مکر و حیله مانند سحاب
سن عسل بز سرکه بو دنیا و دین ‖ اولدی صفرا دفعنه سرکنجبین
بز که اولدق سرکه افزای خطا ‖ ایله سن شهد عنایتله عطا
نفسمزدن غفلت ایتمکده ظهور ‖ دیده یی ریگ ایلمز الا که کور
سا که لایق بخشش کحل عزیز ‖ اوله روشن چشم هر نا چیز چیز
ظالمان ایتدی که چه وضع ناسزا ‖ اهد قومی اولدی لطفکدن جزا
عود اگر آتشله اولسه امتحان ‖ عطر جانبخشیله مملو در جهان
عطر عود و صفتک اولمز منفعل ‖ روح سن اما اسیر غم دکل
کان عوده نار ایله گلمز ضرر ‖ اصل نوره باددن یوقدر خطر
ای که سندندر سمواته صفا ‖ سنده نیرنک جفا عین وفا
کیم جفای عاقل خاطر پسند ‖ جاهلک اولدی وفا سندن بلند
دیدی پیغمبر عدو عاقله ‖ کیم مرجحدر صدیق جاهله

رنجانیدن امیری آن خفته را که مار در دهانش رفته بود

اویورکن اغزنه ییلان گیدن کمسه یی بر میر سوار رنجیده ایتدیکیدر

عاقلی بر اسب می آمد سوار ‖ در دهان خفتهٔ میرفت مار
آن سوار آن را بدید و می شتافت ‖ تا رماند مار را فرصت نیافت
چونکه از عقلش فراوان بد مدد ‖ چند دبوسی قوی بر خفته زد
برد او را زخم آن دبوس سخت ‖ زو گریزان تا بزیر یک درخت
سیب پوسیده بسی بد ریخته ‖ گفت ازین خور ای بدرد آویخته
سیب چندان مر و را در خورد داد ‖ کز دهانش باز بیرون می فتاد
بانگ میزد کای امیر آخر چرا ‖ قصد من کردی چه کردم من ترا
گر ترا ز اصلست با جانم ستیز ‖ تیغ زن یکبارگی خونم بریز
شوم ساعت که شدم بر تو پدید ‖ ای خنک آنرا که روی تو ندید
بی جنایت بی گنه بی بیش و کم ‖ ملحدان جائز ندارند این ستم
می جهد خون از دهانم با سخن ‖ ای خدا آخر مکافاتش تو کن

گوردی بر عاقل سوار نامدار ‖ اغزنه بر خفته نک میل ایتدی مار
اول سوار ایتدی شتاب و اهتمام ‖ دفع ماره اولمدی فرصت تمام
عاقل و کامل ایدی اول کاردان ‖ خفته یه برقاچ طپوز اوردی همان
چون طپوز زخمیله گلدی انتباه ‖ بر درختی ایلدی جای پناه
سیب پوسیده دوکلمشدی اکا ‖ دیدی بو المالرله ایله غدا
اوقدر سیب ایله اولدی طعمه خوار ‖ اولدی اغزندن بدید و آشکار
دیدی درد ایله نیچوندر ای امیر ‖ بی سبب ایتدک بنی جور ایله سیر
باکه سنده وار ایسه غیظ و ملال ‖ طعمهٔ تیغ ایت سکا قانم حلال
شوم ساعتکم سنکله دوشدی کار ‖ دولت انک کیم سکا اولمز دوچار
بی جنایت بی گناه بیش و کم ‖ ملحده جائز دکلدر بو ستم
سویلرم قان گلدی اغزمدن بنم ‖ قیل مکافاتم خدایا سن بنم

هر زمان میگفت او نفرین نو / اوش میزد که درین صحرا بدو
ایلیوب نفرین اکا مرد سوار / ایلدی صحرا نورد وبی قرار

زخم دبوس وسوار همچو باد / می دوید وباز در رو می فتاد
اول سوار الده طپوز چون باد تیز / درد مندی ایتدی وقف افت وخیز

ممتلی وخوابناک وسست بد / پا وروپش صد هزاران زخم شد
امتلا وضعف تن سستیٔ خواب / پای وروز خم وجراحتله خراب

تا شبانکه میکشید ومیکشاد / تا ز صفراقی شدن بروی فتاد
اولدی چون اخشامه دک زار ودوان / مورث قی اولدی صفراسی همان

زو بر آمد خوردها زشت ونکو / مار با آنخورده بیرون جست ازو
چیقدی استفراغله زشت ونکو / مندفع اولدی او مار کینه جو

چون بدید از خود برون آنمار را / سجده آورد آن نکوکردار را
کوردی چون اول مارک نفسندن برون / اول سواره ایلدی شکر فزون

سهم آن مار سیاه زشت وزفت / چون بدید آن دردها از وی برفت
دهشت مار سیاه بد نما / سربسر دردن اونتدردی اکا

کفت خود تو جبرئیل رحمتی / یا خدایی که ولی نعمتی
دیدی سن جبریل رحمتسن مکر / یا ولیّ نعمت عالی نظر

ای مبارک ساعتی که دیده ام / مرده بودم جان نو بخشیده ام
ساعت مسعود ایمش کوردم سنی / مرده ایکن ایلدک احیا بنی

تو مرا جویان مثال مادران / من کریزان از تو مانند خران
سن بکا مادر صفت جوینده تر / بن ایسه سندن کریزان همچو خر

خر کریزان از خداوند از خری / صاحبش در پی زنیکو کوهری
صاحبندن خر حماقتله رمان / صاحبی اردنجه شفقتله دوان

نه از پی سود وزیان می جویدش / لیک تا کرکش ندرد یا ددش
حفظ ایچون قصدی انکٔ داد ومدد / اولمیه تا زخمخوار کرک ودد

ای خنک انرا که بیند روی تو / یا در افتد ناکهان در کوی تو
دولت انک ایده منظر رونکی / جلوه کاه ایده دمادم کویکی

ای روان پاک بستوده ترا / چند کفتم ژاژ وبیهوده ترا
ای سکا جان عزیز اولسون فدا / ایلدم بیهوده وکستاخ ادا

ای خداوند وشهنشاه وامیر / من نکفتم جهل من کفت آن مکیر
ای خداوند وشهنشاه وامیر / ایلدم جهل ایله کفتار حقیر

شمهٔ زین حال اکر دانستمی / کفتن بیهوده نتوانستمی
واقف اولسم حاله بر شمه اکر / بنده اولمزدی عبث سوزدن اثر

پس ثنایت کفتمی ای خوش خصال / کر مرا یک رمز میکفتی ز حال
ساکه ایلردم ثنا ای خوش خصال / باکه ایتسیدک بیان رمز حال

لیک خامش کرده می آشوفتی / خامشانه بر سرم میکوفتی
لیک خاموشانه ایتدک شور وجنک / باشمه دنیایی قیلدک تار وتنک

شد سرم کالیوه عقل از سر بجست / خاصه این سر را که مغزش کمترست
خیره سر اولدم کیدوب عقل وشعور / سر کران ایتدی بنی سودا وشور

عفو کن ای خوب روی وخوب کار / آنچه کفتم از جنون اندر کذار
عفو واحسان ایله ای نیکو خصال / سوزلرم اولدی جنون بی مآل

کفت اکر من کفتمی رمزی از ان / زهرهٔ تو آب کشتی آن زمان
دیدی ایتسیدم سکا حالی بیان / زهره چاک خوف اولوردی اولزمان

کر ترا من کفتمی اوصاف مار / ترس از جانت بر آوردی دمار
وصف ماری ساکه اظهار ایلسم / خوف ایدردی جانکی مقهور سم

مصطفی فرمود اکر کویم براست / شرح آن دشمن که در جان شماست
مصطفی دیدی اکر ایتسم بیان / اول عدوی کیم اولور سزده نهان

زهرهای پردلان هم بر درد / نی رود ره نه غم کاری خورد
چاک اولوردی زهره سی پردللرک / سلب ایدردی عقلنی عاقللرک

نه دلش را تاب ماند در نیاز / نی تنش را قوت روزه ونماز
لوح دلدن محو اولوب تاب نیاز / قالمزایدی قوّت صوم ونماز

همچو موشی پیش کربه لا شود / همچو بره پیش کرک از جا شود
کربه دستنده اولوب ماننده موش / کرک دیده بره وش ایلردی جوش

اندرو نی حیله ماندی نی روش / پس کنم ناکفته تان من پرورش
انده قالمز حیله وتدبیره تاب / پس کرک ناکفته تعبیر جواب

همچو بوبکر ربابی تن زنم / دست چون داود بر آهن زنم
همچو بوبکر ربابی تن زنان / دست در آهن چو داود دم همان

تا محال از دست من حالی شود / مرغ پر بر کنده را بالی شود
تا که دستمده محالات اوله حال / مرغ بی پر ایلیه تحصیل بال

چون ید الله فوق ایدیهم بود / دست ما را دست خود فرمود احد
حق ید الله فوق ایدیهم دیدی / دستمز اولدی حقیقت مور دی

پس مرادست دراز آمد یقین / برگذشته زآسمان هفتمین
دست من بنمود در گردون هنر / مقریا برخوان که انشق القمر
این صفت هم بهر ضعف عقلهاست / با ضعیفان شرح قدرت کی رواست
خود بدانی چون برآری سر زخواب / ختم شد والله اعلم بالصواب
مرترا نه قوت خوردن بدی / نه ره و پروای قی کردن بدی
می شنیدم فحش و خرمی راندم / رب یسر زیر لب می خواندم
از سبب گفتن مرا دستور نی / ترک تو گفتن مرا مقدور نی
هر زمان میگفتم از درد درون / اهد قومی انهم لا یعلمون
سجده ها میکردم آن رسته ز رنج / کای سعادت وی مرا اقبال و گنج
از خدا یابی جزاها ای شریف / قوت شکرت ندارد این ضعیف
شکر حق گوید ترا ای پیشوا / آن لب و چانه ندارم وان نوا
دشمنی عاقلان زین سان بود / زهر ایشان ابتهاج جان بود
دوستی ابله بود رنج و ضلال / این حکایت بشنو از بهر مثال

دستمزده اولدی فیض اقتدار / هفت افلاکی نوله ایتسه گذار
دستمز گوستردی گردونه هنر / اول تلاوت ساز انشق القمر
هم ضعیف العقل ایچوندر بو صفت / شرح قدرت ابلهه بی منفعت
فهم ایدرسن برطرف اولدقده خواب / بتدی سوز والله اعلم بالصواب
هم غدای سیب اولوب ساکه محال / هم سکا قالمزدی قی ایچون مجال
فحش گفتار ایلدکچه سن همان / رب یسر ایدی اورادم نهان
هم سبب تقریره یوق رخصتم / هم سنی ترکه یوغیدی قدرتم
اول زمان اولدی بکا ورد درون / اهد قومی انهم لا یعلمون
سجده ایتدی اول برای دفع رنج / دیدیکم سنسن بکا اقبال و گنج
حق مجازات ایده ای مرد شریف / شکره خود قادر دگلدر بو ضعیف
حق شکرک حق ایده ای پیشوا / بنده یوقدر اول اغز اول خوش نوا
بویله در بیل دشمنی عاقلان / عاقلک زهری اولور شهد روان
یاری ابله اولور رنج و ضلال / گوش قیل گیم بو حکایتدر مثال

اعتماد کردن آن شخص بر تملق و وفای خرس

برشخص برایونک تملق و وفاسنه اعتماد ایتدیکیدر

اژدهایی خرس را در می کشید / شیرمردی رفت و فریادش رسید
شیرمردانند در عالم مدد / آن زمان کافغان مظلومان رسد
بانگ مظلومان زهر جا بشنوند / آن طرف چون رحمت حق می دوند
آن ستونهای خللهای جهان / آن طبیبان مرضهای نهان
محض مهر و داوری و رحمتند / همچو حق بی علت و بی رشوتند
این چه یاری میکنی یکبارگیش / گوید از بهر غم و بیچارگیش
مهربانی شد شکار شیرمرد / در جهان دارو نجوید غیر درد
هر کجا دردی دوا آنجا رود / هر کجا پستیست آب آنجا دود
آب رحمت بایدت رو پست شو / وانگهان خور خمر رحمت مست شو
رحمت اندر رحمت آمد تا بسر / بر یکی رحمت فرو مای ای پسر
چرخ را در زیر پا آر ای شجاع / بشنو از فوق فلک بانگ سماع
پنبهٔ وسواس بیرون کن زگوش / تا بگوشت آید از گردون خروش
پاک کن دو چشم را از موی عیب / تا ببینی باغ و سروستان غیب
دفع کن از مغز و از بینی زکام / تا که ریح الله آید در مشام
هیچ مگذار از تب و صفرا اثر / تا بیابی در جهان طعم شکر

اولدی برخرسه مسلط اژدها / ایتدی برمرد اکه تدبیر رها
شیرمردان اولدی امداد جهان / داد مظلومه ایدرلر بذل جان
ایشتسه لر فریاد مظلومانی گوش / همچو بحر رحمت ایلرلر خروش
اول عماد رخنهٔ قصر جهان / اول طبیبان مریضان نهان
خالقه محض مهر و رحمت اولدیلر / چاره ساز رنج و علت اولدیلر
چاره جوی مردم غمخوار اولور / تسلیت بخش دل ناچار اولور
مهربانلقدر شکار شیرمرد / استمز دارو اولور جویای درد
قنده درد اولسه دوا انده عیان / قنده پستی اولسه آب اولدر روان
آب رحمت استرسک پست اول / نوش جام رحمت ایله مست اول
رحمت اندر رحمت اولدی سربسر / قانع یک رحمت اولمه ای پسر
چرخی زیر پایک ایله ای شجاع / فرق گردوندن ایشت بانگ سماع
پنبهٔ وسواسی گوشکدن چیقر / گوشکه گلسون فلکدن نغمه‌لر
قیل دو چشمک پاک موی ریب و عیب / ظاهر اولسون باغ و سروستان غیب
مغز و بینی دن گیدر دفع زکام / تا که بوی حق اوله زیب مشام
قالمسون تاب و صفرادن اثر / تا اوله دلکش سکا طعم شکر

داروی مردی کن و عنین مپوی   تا برون آیند صد کون خوب روی   قالمه عنین ایله تدبیر و علاج   ایله فرزند ایله کسب ابتهاج

کندهٔ تن را زپای جان بکن   تا کند جولان بگرد انجمن   پای جانی قیل رهای بندتن   تا اوله آرامگاهٔ انجمن

غل بخل از دست و گردن دور کن   بخت نو دریاب در چرخ کهن   غل بخلی دست و گردندن گیدر   تا اوله عز و وقارک بی کدر

ور نمی تانی بکعبهٔ لطف پر   عرضه کن بیچارگی بر چاره گر   کعبهٔ لطفه یوغیسه برگ و ساز   چاره سازه عجزکایت عرض و نیاز

زاری و گریه قوی سرمایه ایست   رحمت کلی قویتر دایه ایست   گریه و زاری عجب سرمایه در   رحمت کلی قویتر دایه در

دایه و مادر بهانه جو بود   تا که کی آن طفل او گریان شود   دایه و مادر اولورلر مهربان   منتظر در گریهٔ طفله همان

طفل حاجات شما را آفرید   تا بنالید و شود شیرش پدید   طفل حاجاتی یراتدی حق سزه   ناله جلب شیر ایدر هر عاجزه

گفت ادعوا الله بی زاری مباش   تا بجوشد شیرهای مهرهاش   دیدی ادعوا الله اولمه بی نیاز   مهر اوله تا جوش شیره کارساز

های هوی باد و شیر افشان ابر   در غم ما اند یکساعت تو صبر   مهر باد و جوش شیر سحاب   هپ بزه آماده تا روز حساب

فی السماء رزقکم نشنیدهٔ   اندرین پستی چه بر چفسیدهٔ   فی السماء رزقکم دیدی خدا   پست همت اولمه اول عالی ادا

ترس و نومیدیت دان آواز غول   میکشد گوش تو تا قعر سفول   اولدی بیم نا امیدی صیت غول   کوشک ایله بسته قعر و سفول

هر ندایی که ترا بالا کشید   آن ندا می دان که از بالا رسید   برندا کیم اوله بالا کش سکا   عالم بالا دن اولدی اول ندا

هر ندایی که ترا حرص آورد   بانگ گرگی دان که او مردم درد   هر ندا کیم اولدی حرص انگیز دل   صیت گرگ مردم ازار اولدی بیل

این بلندی نیست از روی مکان   این بلندیهاست سوی عقل و جان   بو علو و رفعتی صانمه مکان   اولدی بو رفعت مقام عقل و جان

هر سبب بالاتر آمد از اثر   سنگ و آهن فایق آمد در شرر   رفعت شان اولدی مشهود اثر   سنگ و آهن اولدی بالای شرر

آن فلانی فوق آن سرکش نشست   گرچه در صورت بپهلویش نشست   فایق ناهل اولور اهل هنر   اولسه ده صورتده هم پهلو اگر

فوق آنجاست از روی شرف   جای دور از صدر باشد مستخف   اولدی فوقیت شرفله ارجمند   دوری صدر اولدی دون و ناپسند

سنگ و آهن زین جهت که سابقست   در عمل فوق این دو لایقست   بو جهتدن سنگ و آهن معتبر   اولدیلر زیرا عملده کارگر

وان شرر از روی مقصودی خویش   زآهن و سنگست زین رو پیش پیش   اول شرر چون اوله مقصود و مرام   آهن و سنگه اولور فایق تمام

سنگ و آهن اول و پایان شرر   لیک این هر دو تننده جان شرر   سنگ و آهن آلت اولدی عمده نار   اولدی انلر ایکی تن جان در شرار

کان شرر گو در زمان واپس ترست   در صفت از سنگ و آهن برترست   اول شرر گرچه مؤخر در ولی   سنگ و آهندن اولور قدری جلی

چونکه مقصود از شجر آمد ثمر   پس ثمر اول بود آخر شجر   چون شجردن اولدی مقصود ک ثمر   پس ثمر اول اولور صکره شجر

در زمان شاخ از ثمر سابق ترست   در هنر از شاخ او فایق تراست   میوه دن وار شاخ اگرچه سبق زمان   شاخدن افزوندر اندن قدر و شان

خرس چون فریاد کرد از اژدها   شیرمردی کرد از چنگش رها   خرس اولنجه دادخواه اژدها   شیر مرد ایتدی انی اندن رها

حیلت و مردی بهم دادند پشت   اژدها را او بدین قوت بکشت   حیله و مردیده وار در اشتراک   اژدها اولدی بو قوتله هلاک

اژدها راهست قوت حیله نیست   نیز فوق حیلهٔ تو حیله ایست   حیله یوق وار اژدهانک قوتی   سنده اما حیله نک هر صورتی

حیلهٔ خود را چو دیدی باز رو   کز کجا آمد سوی آغاز رو   حیله اولدی کارگر بدر سکا   قندن اولدیسه مدد عزم ایت اکا

هرچه در پستیست آمد از علا   چشم را سوی بلندی نه هلا   هر نه وار اسفلده اعلادن گلور   فیض نور دیده بالادن گلور

روشنی بخشد نظر اندر علی   گرچه اول خیرگی آرد بلی   روشنی بخش اولدی بالایه نظر   گرچه اول خیره ظن ایلر بصر

چشم را در روشنایی خوی کن   گر نه خفاشی نظر آن سوی کن   چشمکی ایله ضیایه جلوه گاه   همچو خفاش اولمه پوشیده نگاه

عاقبت بینی نشان نور تست   شهوت حالی حقیقت کور تست
عاقبت بینی که صد بازی بدید   مثل آن نبود که یک بازی شنید
زان یکی بازی چنان مغرور شد   کز تکبر ز اوستادان دور شد
سامری وار آن هنر در خود چو دید   او ز موسی از تکبر سر کشید
او ز موسی آن هنر آموخته   وز معلم چشم را بر دوخته
لاجرم موسی دگر بازی نمود   تا که آن بازی و جانش را ربود
ای بسا دانش که اندر سر دود   تا شود سرور بدان خود سر رود
سر نخواهی که رود تو پای باش   در پناه قطب صاحب رای باش
گرچه شاهی خویش فوق او مبین   گرچه شهدی جز نبات او مچین
فکر تو نقش است و فکر اوست جان   نقد تو قلب است و نقد اوست کان
او توی خود را بجو در اوی او   کو و کو کو فاخته شو سوی او
ور نخواهی خدمت ابناء جنس   در دهان اژدهایی همچو خرس
بو که استادی رهاند مر ترا   وز خطر بیرون کشاند مر ترا
زاریی میکن چو زورت نیست هین   چونکه کوری سر مکش از راه بین
تو کم از خرسی نمی نالی ز درد   خرس رست از درد چون فریاد کرد
ای خدا این سنگدل را موم کن   ناله اش را تو خوش و مرحوم کن

نور نشانی عاقبت بینلک سکا   کورلک اولدی سکا شهوتله هوا
عاقبت بین اولدی رهیاب فلک   کورمک ایله برمیدر کوش ایلمک
اهل غفلت معجب و مغرور اولور   کبر ایله استاددن مهجور اولور
سامری نفسندن اولدی کاردید   اولدی موسادن تکبرله بعید
اول هنر موسادن اولمشدی اکا   ایلدی چشمن معلمدن جدا
لاجرم موسی ایدوب نقش دکر   ایلدی جان و هنردن بی اثر
ای نیچه دانشکه سرده جلوه کر   کرچه سرور صورتا اما سر کیدر
حفظ سر ایسه مرادک پای اول   سر بپیش قطب صاحب رای اول
شاه ایسکده اولمه امرندن جدا   شهد ایسکده قیل نباتاتن غدا
فکرک اولدی نقش انک خود فکری جان   ناسره نقدک سنک اول نقد کان
وار انکنده وار انک ایله طلب   فاخته وش اول نوا جوی ادب
خدمت همجنسه ایتمز سنک نظر   اژدها اغزنده خرس آسا اکر
اوله کیم تخلیص ایدوب بر مرد خاص   اول خطردن ایلیه نفسک خلاص
ناله ساز اول چونکه یوقدر سنده زور   رهنما محتاجیدر البته کور
خرسدن کمسن که یوق سنده انین   خرسی فریاد ایتدی دردندن امین
قلبمز یارب قرین رقت ایت   نالهمز شایان فضل رحمت ایت

گفتن ناپینای سائل که دو کوری دارم

بود کوری کو همی گفت الامان   من دو کوری دارم ای اهل زمان
پس دو باره رحمتم آرید هان   چون دو کوری دارم و من درمیان
گفت یک کوریت می بینیم ما   آن دگر کوری چه باشد وانما
گفت زشت آوازم و ناخوش نوا   زشت آوازی و کوری شد دو تا
بانگ زشتم مایهٔ غم میشود   مهر خلق از بانگ من کم میشود
زشت آوازم بهر جا که رود   مایهٔ خشم و غم و کین میشود
بر دو کوری رحم را دو تا کنید   این چنین ناگنج را گنجا کنید
زشتی آواز کم شد زین گله   خلق شد بر من برحمت یک دله
کرد نیکو چون بگفت او راز را   لطف آواز دلش آواز را
وانکه آواز دلش هم بد بود   آن سه کوری دوری سرمد بود
لیک وهابان که بی علت دهند   بو که دستی بر سر زشتش نهند
چونکه آوازش خوش و مظلوم شد   ز و دل سنگین دلان چون موم شد

بر اعمی سائلک بن ایکی یوزدن اعمی یم دیدیکی حکایتدر

وار ایدی بر کور دیردی هر زمان   بن ایکی وجهیله اعمی یم همان
پس ایکی یوزدن کرک رحمت بکا   چون ایکی وجه اوزره دربنده عما
دیدیلر کور اولدیغک ظاهردر بر   سویله اما کوری دیکر ندر
دیدی بد دربنده آواز و نوا   زشتی آواز اولور کوره بلا
بانک زشتمدن اولوب آزرده سر   شفقت خلقه ویرر صوتم کدر
قنده آواز بدم بولسه وصول   قهر و خشم ایراث ایدر اولمز قبول
بود و تا کوره کرک قات قات مدد   اولمیه تا پایمال دست رد
ایتدی عذر زشتی آوازی جد   خلق اکا شفقتده اولدی متحد
اولدی مستحسن چون آچدی رازنی   ایتدی خوب آواز دل آوازنی
اولکه آواز دلی هم بد اولور   اوچ عما انده غم سرمد اولور
لیک وهابان بی علت مکر   ایده محو سیئاته بر نظر
عذر ایله آوازی چون مظلوم اولور   سنکدللر شفقتندن موم اولور

نالهٔ کافر چو زشتست و شهیق	زان نمی گردد اجابت را رفیق	نالهسی کفارک اولدی زشت و بد	آنکچون مستجاب اولمز ابد
اخسئوا بر زشت آواز آمدست	کو ز خون خلق چون سگ بود مست	اخسئوا در زشت آوازه جواب	اولدی خون خلق ایله زیرا کلاب
چونکه نالهٔ خرس رحمت کش بود	ناله ات نبود چنین ناخوش بود	نالهٔ خرس اولدی موجب رحمتی	سنده اولسه بی اثر دار حکمتی
دانکه با یوسف تو گرگی کردهٔ	یا ز خون بی گناهی خوردهٔ	یوسفه یا همچو کرک اولدک مهین	خون ناحقه یاخود اولدک یقین
توبه کن وز خورده استفراغ کن	ور جراحت کهنه شد رو داغ کن	توبه ایت مطعومک استفراغ قیل	کهنه زخمی ساز کار داغ قیل

تتمهٔ حکایت خرس و آن ابله که در وفای او اعتماد کرده بود

آیونک وفاسنه اعتماد ایدن شخص ابلهک تتمهٔ حکایتیدر

خرس هم از اژدها چون وا رهید	وان کرم زان مرد مردانه بدید	اژدهادن چونکه خرس اولدی خلاص	اولدی اول لطفه سبب اول مرد خاص
چون سگ اصحاب کهف آن خرس زار	شد ملازم در پی آن بردبار	چون سک اصحاب کهف اول خرس زار	اتباع ایتدی اکا بی اختیار
آن مسلمان سر نهاد از خستگی	خرس حارس گشت از دل بستگی	اول مسلمان ضعف ایله اولدی مکین	خرس اکا اولدی نکهبان کمین
آن یکی بگذشت و گفتش حال چیست	ای برادر مر ترا این خرس کیست	بر کشی کچدی دیدی بو حال نه	ای برادر خرسه بو اقبال نه
قصه وا گفت و حدیث اژدها	گفت بر خرسی منه دل ابلها	اژدهانک قصه سن ایتدی بیان	دیدی خرسه اولمه دلبسته امان
دوستی ابله بتر از دشمنیست	او بهر حیله که دانی راندنیست	یاری ابله عداوتدر حذر	انده وار در حیله و مکر و ضرر
گفت والله از حسودی گفت این	ورنه خرسی چه نگری این مهر بین	دیدی والله حسد ایتدک بکا	یوخسه مهر خرسه اول دقت نما
گفت مهر ابلهان عشوه دهست	این حسودی من از مهرش بهست	دیدی مهر ابلها اندر کار بد	مهرنه غالبدر انک بو حسد
هین بیا با من بران این خرس را	خرس را مگزین مهل هم جنس را	خرسی ترک ایت اول بنمله هم طریق	جنسکی رد ایتمه خرس اولمز رفیق
گفت رو رو کار خود کن ای حسود	گفت کارم این بد و بختت نبود	دیدی وار کور کندی کارک ای حسود	دیدی کارم بو ایدی اما چه سود
من کم از خرسی نباشم ای شریف	ترک او کن تا منت باشم حریف	خرسی ترجیح اولدی عزمک ای ظریف	اول دکل سا که بنم یار و حریف
بر تو دل میلرزدم ز اندیشهٔ	با چنین خرسی مرو در بیشهٔ	لرزه کلدی قلب پر اندیشه یه	کتمه بویله خرس ایله کل بیشه یه
این دلم هرگز نلرزید از گزاف	نور حقست این نه دعوی و نه لاف	قلبم اولدی لرزه ناک اولمز خلاف	نور حقدر ایلمم دعوی و لاف
مؤمنم ینظر بنور الله شده	هان و هان بگریز زین آتشکده	مؤمنان ناظر بنور اللهدر	قیل حذر بو شیوهٔ گمراهدر
این همه گفت و بگوشش در نرفت	بدگمانی مرد را سدیست زفت	اولمدی مسموع بونجه نکته لر	بدگمانه نصح و پند ایتمز اثر
دست او بگرفت و دست از وی کشید	گفت رفتم چون نهٔ یار رشید	دستگیر اولدی اکا اول چکدی ال	دیدی گیتدم وارچو رشدکده خلل
گفت رو بر من تو غمخواره مباش	بو الفضولا معرفت کمتر تراش	دیدی وار چکمه بنمچون هیچ غم	ای فضول اول عارف و آگاه هم
باز گفتش من عدو تو نیم	لطف باشد گر بیایی در پیم	دیدی اول یوق بنده دشمنلک سکا	لطف ایدردک باکه ایتسک اقتفا
گفت خوابستم مرا بگذار رو	گفت آخر یار را منقاد شو	دیدی وار کیم میل خواب ایتسم گرک	دیدی ایتمه پند یاره ریب و شک
تا بخسبی در پناه عاقلی	در جوار دوستی صاحب دلی	ایله بر عاقل پناهنده خوابگاه	کیم او صاحبدل اوله ساکه پناه
در خیال افتاد مرد از جد او	خشمگین شد زود گردانید رو	کلدی ابرامندن اکه سوء ظن	اولدی دلگیر اول نصیحت پیشه دن
کین مگر قصد من آمد خونیست	یا طمع دارد گدا و تونیست	قصدمه کلمش بو خونیدر مکر	یا طمع پیشه گدای بدسیر
یا گرو بستست با یاران بدین	که بترساند مرا زین همنشین	کیم کمینه قصد ایدوب تکلیف ایدر	همنشینمدن بنی تخویف ایدر

خود نیامد هیچ از خبث سرش	یک گمان نیک اندر خاطرش
ظن نیکش جملگی بر خرس بود	او مگر مر خرس را هم جنس بود
عاقلی را از سگی تهمت نهاد	خرش را دانست اهل مهر و داد

اتیمدی اول ناپسندیده صفات	حسن ظن اوزره او شخصه التفات
خرسه نیک اندیش ایدی اول بدگمان	خرس ایله هم جنس ایدی گویا همان
اولدی مرد عاقله تهمت نما	خرسی بیلدی قابل مهر و وفا

گفتن موسی علیه السلام گوساله پرست را که آن خیال اندیشی و حزم تو کجا رفته بود

گفت موسی با یکی مست خیال	کای بد اندیش از شقاوت وز ضلال
صد گمانت بود بر پیغمبریم	با چنان برهان و این خلق کریم
صد هزاران معجزه دیدی ز من	صد خیالت میفزود و شک و ظن
از خیال و وسوسه تنگ آمدی	طعن بر پیغمبری ام می زدی
گرد از دریا بر آوردم عیان	تا رهیدیت از شر فرعونیان
ز آسمان چل سال کاسه خوان رسید	وز دعا ام جوی از سنگی دوید
این و صد چندین و چندین گرم و سرد	از تو ای سرد آن توهم کم نکرد
بانگ زد گوساله از جادویی	سجده کردی که خدای من تویی
آن توهمهات را سیلاب برد	زیرکی باردت را خواب برد
چون نبودی بدگمان در حق او	چون نهادی سر چنان ای زشت خو
چون خیالت نامد از تزویر او	وز فساد سحر احمق گیر او
سامری خود که باشد ای سگان	که خدایی بر تراشد در جهان
چون درین تزویر او یکدل شدی	وز همه اشکالها عاطل شدی
گاو می شاید خدایی را بلاف	در رسولی ام تو چون کردی خلاف
پیش گاوی سجده کردی از خری	گشت عقلت صید سحر سامری
چشم دزدیدی ز نور ذو الجلال	اینت جهل وافر و عین ضلال
شه بران عقل و گزینش که تراست	چون تو کان جهل را کشتن سزاست
گاو زرین بانگ کرد آخر چه گفت	کاحمقانرا اینهمه رغبت شکفت
زان عجبتر دیده اید از من بسی	لیک حق را کی پذیرد هر خسی
باطلانرا چه رباید باطلی	عاطلانرا چه خوش آید عاطلی
زانکه هر جنسی رباید جنس خود	گاو سوی شیر نر کی رو نهد
گرگ بر یوسف کجا عشق آورد	جز مگر از مکر تا او را خورد
چون ز گرگی وارهد محرم شود	چون سگ کهف از بنی آدم شود
چون ابوبکر از محمد برد بو	گفت هذا لیس وجه کاذب

موسی پیغمبر علیه السلامک گوساله پرسته خیال باطلک قنده گتدی دیو توبیخ ایتدیکیدر

دیدی موسی بر ضلالت اهلنه	ای اولان دلبسته دام جهانه
ایلدک پیغمبر ایکن بن گمان	گورمش ایکن بونجه برهانم عیان
ظاهر اولدی بنده بیحد معجزه	شک و ظندن غیری یوق حاصل سنزه
هپ خیال و وسوسه گلدی سکا	طعنه ساز اولدک رسول ایکن بکا
بحری گرد افشان گوروب گچدک عیان	اولدک آزاد غم فرعونیان
گلدی قرق ییل من و سلوای سما	سنکدن صو چیقدی ایتدکده دعا
اولدی بونجه گرم و سرد این و آن	سندن اتماکتمدی وهم و گمان
سحر ایله گوساله ایتدی بر صدا	ایلدک سجده دیدک بودر خدا
سیله گتدی وهم و افکارک تمام	حدت ذهن اولدی خواب بی نظام
پس نیچون درحال ایتدک اعتماد	سر فرو قیلدک اکا ای بدنهاد
پس نیچون فکر ایتمدک تزویر در	نقش فاسد سحر احمق گیر در
سامری کیمدر که ای سگ طینتان	ایده ایجاد خداوند جهان
چون خدایی گاو ایله یکدل اولور	جمله اشکال جهان عاطل اولور
گاو ایچون حاشا خدالق بیگزاف	بن رسول اولمقده بونجه اختلاف
اولدک ای خرساجد گاوک بری	عقلک اولدی صید سحر سامری
گوزلرک محجوب نور ذو الجلال	ذاتک اولدی جهلله عین ضلال
یوف سنک هم عقلکه اذعانکه	جهلدن موت اولدی انفع شانکه
گاو زرین ایتدی بر کره صدا	اولدی احمقلرا کا رغبت نما
چوق عجایب ایلدی بندن ظهور	حقه میل ایتمز ولی اهل شرور
باطل اولدی مکسب باطللرک	اولدی عاطل مشربی عاطللرک
جنسه جنسیتله در میل و مائل	گاو و شیرک الفتی امر محال
گرگ ایچون یوق عشق یوسفدن خبر	مکر ایچون اقبال ایده اکه مکر
گتسه خوی گرگ اگر محرم اولور	چون سگ اصحاب کهف آدم اولور
چون محمددن ابوبکر آلدی بو	دیدی هذا لیس وجه کاذب

چون ندید بوجهل از اصحاب درد — دید صد شق قمر باور نکرد
درد مندی کش ز بام افتاد طشت — زو نهان کردیم حق پنهان نگشت
وانکه او جاهل بداز دردش بعید — چند بنمودند و او آنرا ندید
آینهٔ دل صاف باید تا درو — وا شناسی صورت زشت از نکو

چون ابوجهل اولدی مردود عناد — کلدی شق القمردن اعتماد
عارفه حق اولدی مشهود و عیان — امر ظاهردر که حق اولمز نهان
اولکه جاهلدر کورر حقی بعید — کوستررلر لیک اکا اولمز بدید
حاصل اولمق کرک آیینه صاف — نیک و بد تا فرق اولنه بی اختلاف

ترک گفتن آن مرد ناصح بعد از مبالغهٔ پند آن مغرور خر را

مرد ناصح مبالغه ایله پند ایتدکدنصکره مغرور خرسی ترک ایتدیکیدر

آن مسلمان ترک ابله کرد و تفت — زیر لب لاحول گویان باز رفت
گفت چون از جد و پندم وز جدال — در دل او بیش می زاید خیال
پس ره پند و نصیحت بسته شد — امر اعرض عنهم پیوسته شد
چون دوا ایت میفزاید درد پس — قصه با طالب بگو بر خوان عبس
چونکه اعمی طالب حق آمدست — بهر فقر او نشاید سینه خست
تو حریصی بر رشاد مهتران — تا بیاموزند عام از سروران
احمدا دیدی که قومی از ملوک — مستمع گشتند گشتی خوش که بوک
این رئیسان یار دین گردند خوش — برعرب اینها سرند و بر حبش
بگذرد این صیت از بصره و تبوک — زانکه الناس علی دین الملوک
زین سبب تو از ضریر مهتدی — رو بگردانیدی و تنگ آمدی
کاندرین فرصت کم افتد این مناخ — تو ز یارانی و وقت تو فراخ
مزدحم میکردیم در وقت تنگ — این نصیحت میکنم نه از خشم و جنگ
احمدا نزد خدا این یک ضریر — بهتر از صد قیصرست و صد وزیر
یاد الناس معادن هین بیار — معدنی باشد فزون از صد هزار
معدن لعل و عقیق مکتنس — بهترست از صد هزاران کان مس
احمدا اینجا ندارد مال سود — سینه باید پر ز عشق و درد و دود
اعمی روشن دل آمد در مبند — پند او را ده که حق اوست پند
گر دو سه ابله ترا منکر شوند — تلخ کی گردی چو هستی کان قند
گر دو سه ابله ترا تهمت نهد — حق برای تو گواهی میدهد
گفت از اقرار عالم فارغم — آنکه حق باشد گواه او را چه غم
گر خفاشی را ز خورشیدی خوریست — آن دلیل آمد که او خورشید نیست
نفرت خفاشکان باشد دلیل — که منم خورشید تابان جلیل
گر گلابی را جعل راغب شود — آن دلیل ناگلابی میکند
گر شود قلبی خریدار محک — در محکی اش در آید نقص و شک

اول مسلمان ابله ایتدی نگاه — درد لاحول ایله اولدی روبراه
دیدی پند و نصیحم اولدی مائل — قلبنه کلمکده یوز وهم و خیال
چون ره پند اولدی مسدود امل — ایله اعرض عنهم امریله عمل
چون دوا ایتدکجه سن درد اولدی بس — طالبه قیل نقل تنزیل عبس
چونکه اعمی طالب حق اولدی بل — اولمسون فقر ایله سندن منفعل
قصد کارشاد رئیسان عرب — ایلیوب تعلیم احکام ادب
کوردک ای احمد که بو قوم ملوک — اولمده دارندهٔ سمع سلوک
نصرت دین ایده لر بی کشمکش — انلره تابع عرب ایله حبش
اولدی صیت انداز اصحاب سلوک — قول الناس علی دین الملوک
بو سببدن اول ضریر مهتدی — مظهر حسن توجه اولمدی
کیم محل فرصت دعوت ایدی — حکم مجلس موجب فسحت ایدی
تنگی وقت و هجوم ازدحام — گرچه ایتدی منع اسعاف مرام
اول ضریرک احمدا قربتی — اولدی صد شاه و وزیرک حسرتی
معدن سیم و زر اولدی گرچه ناس — بعض معدن یوز بیکه اولمز قیاس
معدن لعل و عقیق خوبتر — صد هزاران کان مسدن معتبر
احمدا مال ایله اولمز بونده سود — سینه لازم عشقله پر درد و دود
پاک دل اعمایی ایلر سودمند — اکه پند ایتسکم انکدر حق پند
اولسه گر منکر ایکی اوچ بی شعور — کان قندی ایده مز تلخ و شور
ایکی اوچ ابله ایدرسه اتهام — شاهد حقدر سکا رب الانام
دیدی اقرار جهاندن فارغم — اولکه حقدر شاهدی اکا نه غم
آفتابه ایتسه خفاش انتساب — اول دلیل اولدیکه دکلدر آفتاب
نفرت خفاش اولور مطلق دلیل — کاولدی تابان نور خورشید جلیل
برگلابه گر جعل ده اولسه تاب — اولدی ظاهر کیم دکلدر اول گلاب
ناسره اولسه خریدار محک — اول محکه اولدی طاری نقص و شک

دزد شب خواهد نه روز این بدان / شب نیم روزم که تابم در جهان
فارقم فاروقم و غلبیروار / تا که کاه از من نمی یابد گذار
آرد را پیدا کنم من از سبوس / تا نمایم کین نقوش ست آن نفوس
من چو میزان خدایم در جهان / وا نمایم هر سبک را از گران
گاو را داند خدا گوساله / خر خریداری و درخور کاله
من نه گاوم تا که گوساله خرد / من نه خارم که اشتری از من چرد
او گمان دارد که بر من جور کرد / بلکه از آیینهٔ من روفت گرد

دزده شب اولدی مرجح روزدن / شب دگل اولدم جهانه روز بن
فارق و فاروق اولوب غربال وار / کاه یوقدر بنده امکان گذار
بنده مثبتدر دقیق ایله سبوس / بنده ظاهر در نقوش ایله نفوس
بن جهانده همچو میزان خدا / ایلرم نقصانی کاملدن جدا
گاو اولور گوساله نك زیب و فری / خر اولور لایق متاعه مشتری
بن نه گاوم کیم اولم گوساله وار / بن نه خارم اوله اشتر طعمه خوار
اول صانور کیم باکه در جور و بلا / بلکه اول آیینه ویردی جلا

تملق کردن دیوانه جالینوس را و ترسیدن جالینوس

جالینوس حکیم بر دیوانه نك کندی یه تملقندن خوف ایتدیکیدر

گفت جالینوس با اصحاب خود / مر مرا تا آن فلان دارو دهد
پس بدو گفت آن یکی ای ذوفنون / این دوا خواهند از بهر جنون
دور از عقل تو این دیگر مگو / گفت در من کرد یك دیوانه رو
ساعتی در روی من خوش بنگرید / چشمکم زد آستین من کشید
گر نه جنسیت بدی در من ازو / کی رخ آوردی بمن آن زشت رو
گر ندیدی جنس خود کی آمدی / کی بغیر جنس خود را بر زدی
چون دو کس بر هم زندی هیچ شك / در میانشان هست قدر مشترك
کی پرد مرغی مگر با جنس خود / صحبت ناجنس گورست و لحد

دیدی جالینوس اصحابنه کیم / وارفلان دارویی آل اولدی مهم
اکه شاگردی دیدی ای ذوفنون / اولدی اول دارو دوا ساز جنون
سویلمه لایق دگل سا که بو کار / دیدی بر دیوانه یه اولدم دوچار
رویمه بر ساعت اولدی نظره ساز / آستینم چکدی چشمن ایتدی باز
گورمسیدی بنده جنسیت اگر / ایلمزدی روبرو باکه نظر
ایلسه جنسیتمده اشتباه / اول نیچون ناجنسه ایلردی نگاه
ایکی آدم الفت ایتسه ایتمه شك / در میاندر انده قدر مشترك
جنس ایله پرواز ایدر مرغ هوا / صحبت ناجنس اولور دام بلا

سبب پریدن و چریدن مرغ با مرغی که جنس او نبود

بر مرغك خلاف جنسی بر مرغله چراگاهده همدم و همپرواز اولدیغنك سببیدر

آن حکیمی گفت دیدم در تکی / در بیابان زاغ را با لکلکی
در عجب ماندم بجستم حالشان / تا چه قدر مشترك یابم نشان
چون شدم نزدیك من حیران و دنگ / خود بدیدم هر دو آن بود ند لنگ
خاصه شهبازی که او عرشی بود / با یکی جغدی که او فرشی بود
آن یکی خورشید علیین بود / وین دگر خفاش کز سجین بود
آن یکی نوری ز هر عیبی بری / وین دگر کوری گدای هر دری
آن یکی ماهی که بر پروین زند / وین یکی کرمی که در سرگین زید
آن یکی یوسف رخی عیسی نفس / وین یکی گرگی و یا خر با جرس
آن یکی پران شده در لامکان / وین یکی در کاهدان همچون سگان
با زبان معنوی گل با جعل / این همی گوید که ای گنده بغل

دیدی گوردم بر حکیم کاربین / زاغ ایله بر لکلك اولمش همنشین
ایتدم اولحاله اید وب غایت عجب / یعنی قدر مشترك سرن طلب
چون یقین اولدم اولوب حیران و دنگ / گوردم اولمش اول ایکی بیچاره لنگ
با خصوص اول عرش پیما شاهباز / جغد فرشی یه اوله پرواز ساز
اول بری خورشید علیین اوله / بو ایسه خفاش ظلمت بین اوله
اول بری نور مبین بی قصور / بو ایسه گور و گدای باب دور
اول بری بر ماه پروین انتساب / بو ایسه بر کرم سرگین انتخاب
اول بری یوسف رخ و عیسی نفس / بو ایسه یا گرگ و یا خر اولدی بس
اول بری پرواز ساز لامکان / بو ایسه مانند کلب کاهدان
گل لسان حال ایله دیر ای جعل / حد کی فهم ایله ای گنده بغل

گر گریزانی ز گلشن بیگمان ... هست آن نفرت کمال گلستان
غیرت من بر سر تو دورباش ... می زند کای خس ازینجا دور باش
ور بیامیزی تو با من ای دنی ... این گمان آید که از کان منی
بلبلان را جای میزیبد چمن ... مر جعل را در چمین خوشتر وطن
گر در آمیزد ز نقصان منست ... که گمان آید که از کان منست
حق مرا چون از پلیدی پاک داشت ... چون سزد بر من پلیدی را گماشت
یک رگم زیشان بد و آنرا برید ... در من آن بد رگ کجا خواهد رسید
یک نشان آدم آن بود از ازل ... که ملائک سر نهندش از محل
یک نشان دیگر آنکه آن بلیس ... ننهدش سر که منم شاه و رئیس
پس اگر ابلیس هم ساجد شدی ... او نبودی آدم او غیری بدی
هم سجود هر ملک میزان اوست ... هم جحود آن عدو برهان اوست
هم گواه اوست اقرار ملک ... هم گواه اوست کفران سگک
این سخن پایان ندارد باز گرد ... تا چه کرد آن خرس با آن نیک مرد

گلستاندن یوغیسه حظک سنک ... نفرتک اولدی کمالی گلشنک
غیرتم بندن سنی مهجور ایدر ... کیم شریف البت خسیسی دور ایدر
اختلاط ایتسک بنمله ای دنی ... سوء ظن آشفته حال ایلر بنی
بلبلانه جای زیبا در چمن ... پس جعل ایلر چمین اچره وطن
امتزاجک با که نقصان کمال ... کیم اولور کاندن اولمق احتمال
چون خساستدن بنی حق ایتدی پاک ... بد درون ایله روامی اشتراک
اول رگ بد کتدی بندن کیم اگر ... ثابت اولسیدی اولوردی دردسر
برنشان آدمده اولدی رنگ رو ... ایلدی آکه ملائک سر فرو
برنشان ابلیسدن اولدی بدید ... سجده دن اعراض ایله اولدی طرید
ایتسه هم ابلیس سجده اول زمان ... شان آدم اکه اولمزدی عیان
هر ملکده سجده میزان اولدی بهل ... دشمنک انکاری برهان اولدی بهل
شاهد آدمدر اقرار ملک ... کفرنه شاهد انک اعراض و شک
بو سوزک پایانی یوق طی ایت همان ... حال خرس و مردی ایله بیان

تتمهٔ اعتماد آن مغرور بر تملق آن خرس

شخص خفت و خرس میراندش مگس ... وز ستیز آمد مگس زو باز پس
چند بارش راند از روجوان ... آن مگس زو باز می آمد دوان
خشمگین شد با مگس خرس و برفت ... بر گرفت از کوه سنگی سخت و زفت
سنگ آورد و مگس را دید باز ... بر رخ خفته گرفته جای ساز
بر گرفت آن آسیا سنگ و بزد ... بر مگس تا آن مگس واپس خزد
سنگ روی خفته را خشخاش کرد ... این مثل بر جمله عالم فاش کرد
مهر ابله مهر خرس آمد یقین ... کین او مهرست و مهر اوست کین
عهد او سستست و ویران و ضعیف ... گفت او زفت و وفای او نحیف
گر خورد سوگند هم باور مکن ... بشکند سوگند مرد کژ سخن
چونکه بی سوگند گفتش بد دروغ ... تو میفت از مکر و سوگندش بدوغ
نفس او میرست و عقل او اسیر ... صد هزاران مصحفش خود خورده گیر
چونکه بی سوگند پیمان بشکند ... گر خورد سوگند هم آن بشکند
زانکه نفس آشفته تر گردد از آن ... که کنی بندش بسوگند گران
چون اسیری بند بر حاکم نهد ... حاکم آنرا بر درد بیرون جهد
بر سرش کوبد ز خشم آن بند را ... می زند بر روی او سوگند را

خرسک تملقنه اعتماد ایلین ابله مغرورک تتمهٔ حکایتیدر

شخص اولوب خفته او خرس اولدی پناه ... ایتمکه دفع مگس ایتدی نگاه
کوردی منع ایتدکجه اندن هر نفس ... عودت ایلردی ینه هر بر مگس
چون مگسدن خاطر خرس اولدی تنگ ... کوهدن آلدی همان بر سخت سنگ
سنگ در دست ایلدی چونکیم نظر ... روی نائمده مگسلر جلوه گر
زخم سنگ اولدقده کارمدبری ... مردم اولدی اول مگسلردن بری
ضرب سنگ اول خفته یه ویردی تلاش ... اولدی بو ضرب مثل عالمده فاش
مهر ابله مهر خرس اولدی یقین ... کینی مهر اولدی و مهری اولدی کین
عهد ابله سست بنیاد و ضعیف ... هم وفاسی بی اثر عقلی سخیف
اعتماد ایتمه ایدرسه هم قسم ... کج سخن پیمان شکندر دمبدم
بی قسم اولسه سوزی ایلر دروغ ... مکر و تلبیس ایله ایلر شهدی دوغ
نفسی میر اولدی انک عقلی اسیر ... مصحفه انده قسم امر یسیر
عهدنی ایلر شکسته بی یمین ... گر یمین ایتسه ینه اولمز امین
ایلمش آشفته نفسن سوء حال ... بستهٔ عهد گران اولمق محال
اولسه حاکمدن اگر بنده اسیر ... ینه حاکمدن اولور رخصت پذیر
سرزنش ایلر غضبله بندینی ... روینه توبیخ ایدر سوگندینی

توز اوفوا بالعقود دست شو   احفظوا ایمانکم با او مگو
وانکه داند عهد با کی میکند   تن کند چون تار و گرد او تند

حکم اوفوا بالعقودی ایتدی کم   یوق انکچون واحفظوا ایمانکم
کیم پیله عهدی کیمکله ایلدی   انده محکم اولدی عهد سرمدی

رفتن مصطفی صلی الله علیه وسلم بعیادت صحابه و بیان فائدهٔ عیادت

از صحابه خواجهٔ بیمار شد   واندران بیماریش چون تار شد
مصطفی آمد عیادت سوی او   چون همه لطف و کرم بد خوی او
در عیادت رفتن تو فائده است   فائده آن باز با تو عائده است
فائدهٔ اول که آن شخص علیل   بو که قطبی باشد و شاه جلیل
ور نباشد قطب یار ره بود   شه نباشد فارس اسپه بود
چون دو چشم دل نداری ای عنود   که نمی دانی تو هیزم را ز عود
چونکه گنجی هست در عالم مرنج   هیچ ویرانرا مدان خالی ز گنج
قصد هر درویش میکن از گزاف   چون نشان یابی بجد میکن طواف
چون ترا آن چشم باطن بین نبود   گنج می پندار اندر هر وجود
پس صلهٔ یاران ره لازم شمار   هر که باشد گر پیاده گر سوار
ور عدو باشد همین احسان نکوست   که باحسان بس عدو گشتست دوست
ور نگردد دوست کینش کم شود   زانکه احسان کینه را مرهم شود
بس فوائد هست غیر این ولیک   از درازی خائفم ای یار نیک
حاصل این آمد که یار جمع باش   همچو بتگر از شجر یاری تراش
زانکه انبوهی و جمع کاروان   رهزنانرا بشکند پشت و سنان

فخر عالم صلی الله علیه وسلمک اصحابدن برینک عیادتنه تشریف بیوردقلری و عیادتک فائده سی بیاننده در

خسته اولدی برکشی اصحابدن   ایتدی رنجیده انی ضعف بدن
ایلدی قصد عیادت مصطفا   کیم او درگان کرم بحر صفا
بیل عیادتده اولوب چوق فائده   اول فوائد ساکه اولدی عائده
نفع اول اولکه اول شخص علیل   قطب اوله یاخود اوله شاه جلیل
قطب اگر اولمزسه مرد راهدر   شه دکلسه فارس اسپاهدر
سنده یوقدر دیدهٔ دل ای عنود   ساکه یکسان اولدی هیزم ایله عود
گنجدن عالمکه چون خالی دکل   گوردیگک ویرانه یی گنجینه بیل
ایله هر درویشه قصد منتخب   چون نشان بولدک گرک جد طلب
چشم باطن بینک اولمزسه اگر   هرکسه قیل گنج ظنیله نظر
پس گرک یاران راهه اعتبار   همرهکدر گر پیاده گر سوار
گر عدو اولسه سن احسان ایت اکا   کیم ایدر احسان عدویی قول سکا
دوست اولمزسه عداوت کم اولور   یعنی احسان کینه یه مرهم اولور
وار دخی نیجه فوائد لیک بن   ایلرم خوف درازیٔ سخن
حاصلی قیل احسن اخلاقی کار   طاشدن اولسون ایده گور تحصیل یار
گورکه اولدی اتفاق کاروان   غالب سیف و سنان رهزنان

وحی کردن حق سبحانه وتعالی بموسی علیه السلام که چرا بعیادت من نیامدی

آمد از حق سوی موسی این عتیب   کای طلوع ماه دیده تو ز جیب
مشرقت کردم ز نور ایزدی   من حقم رنجور گشتم نامدی
گفت سبحانا تو پاکی از زیان   اینچه رمزست این بکن یا رب بیان
باز فرمودی که در رنجوریم   چون نپرسیدی تو از روی کرم
گفت یا رب نیست نقصانی ترا   عقل کم شد این سخن را بر گشا
گفت آری بندهٔ خاص گزین   گشت رنجور او منم نیکو ببین
هست معذوریش معذوری من   هست رنجوریش رنجوری من

نیچون بنم عیادتمه گلمدک دیو حق سبحانه وتعالی موسای کلیمه صلوات الله علی نبینا وعلیه السلام وحی ایتدیکیدر

گلدی موسایه خطاب وحی غیب   ای اولان پرتو نمای نور جیب
نوربخش فیض اولورکن بن سکا   اولمدی سندن عیادت هیچ بکا
دیدی ذاتکدر منزه بی گمان   بونه رمز اولدی بکا ایله عیان
حق بیوردی بینه رنجوری حال   اولمدی یانکده شایان سؤال
دیدی یا رب رنج و نقصان یوق سکا   سن مراد عزتک بیلدر بکا
دیدی بیمار اولسه بر عبد گزین   باکه دراکا عیادت بیل یقین
اول بنم حکمم ایله معذور اولور   اول بنم امرم ایله رنجور اولور

هرکه

هر که خواهد همنشینی با خدا / گو نشیند در حضور اولیا
از حضور اولیا گر بگسلی / تو هلاکی زانکه جزو بی کلی
هر کرا دیو از کریمان وا برد / بی کسش یابد سرش را او خورد
یک وژه از جمع رفتن یکزمان / مکر دیوست بشنو و نیکو بدان

هر کیمه مطلوب ایسه قرب خدا / منزل ایتسون حضور اولیا
اولیادن اولسه بر کیمسه بعید / جزو بی کلدر هلاک اندر بدید
مرد کمراهه مسلط اولدی دیو / بی رئیس ایلرانی مغلوب دیو
بر قارش مهجوری صاحبدلان / مکر شیطاندر صقن ای نکته دان

جدا کردن باغبان صوفی و فقیه و شریف را از همدیگر بمکر

باغبانک بر صوفی و فقیه و شریفی مکر ایله بربرندن جدا ایتدیکیدر

باغبانی چون نظر در باغ کرد / دید چون دزدان بباغ خود سه مرد
یک فقیه و یک شریف و صوفیی / هر یکی شوخی بدی لایوفیی
گفت با اینها مرا صد حجتست / لیک جمعند و جماعت رحمتست
بر نیایم یک تنه با سه نفر / پس ببرم شان نخست از همدگر
هر یکی را من بسویی افکنم / چونکه تنها شد سبالتش بر کنم
حیله کرد و کرد صوفی را براه / تا کند یارانش را با او تباه
گفت صوفی را برو سوی وثاق / یک گلیم آور برای این رفاق
رفت صوفی گفت خلوت با دو یار / تو فقیهی وین شریف نامدار
ما بفتوی تو نانی میخوریم / ما بپر دانش تو می پریم
وین دگر شهزاده و سلطان ماست / سیدست از خاندان مصطفاست
کیست آن صوفی شکم خوار خسیس / تا بود با چون شما شاهان جلیس
چون بیاید مر ورا پنبه کنید / هفته‌ئی مهمان باغ من شوید
باغ چه بود جان من آن شماست / ای شما بوده مرا چون چشم راست
وسوسه کرد و مر ایشانرا فریفت / آه کز یاران نمی باید شکفت
چون بره کردند صوفی را و رفت / خصم شد اندر پیش با چوب زفت
گفت ای سگ صوفیی باشد که تیز / اندر آیی باغ ما تو از ستیز
این جنیدت ره نمود و بایزید / از کدامین شیخ و پیرت در رسید
کوفت صوفی را چو تنها یافتش / نیم کشتش کرد و سر بشکافتش
گفت صوفی آن من بگذشت لیک / ای رفیقان پاس خود دارید نیک
مر مرا اغیار دانستید هان / نیستم اغیارتر زین قلتبان
آنچه من خوردم شما را خوردنیست / وین چنین شربت جزای هر دنیست
این جهان کوهست و گفت و گوی تو / از صدا هم باز آید سوی تو
چون ز صوفی گشت فارغ باغبان / یک بهانه کرد زان پس جنس آن
کای شریف من برو سوی وثاق / که ز بهر چاشت پختم من رقاق

باغنه بر باغبان ایتدی نظر / کوردی کیم باغنه کیرمش اوچ نفر
بری صوفی بری سید بر فقیه / هر بری صورتده مقبول و وجیه
دیدی وار در بنده حجت بی قصور / لیک ایدر رحمت جماعتده ظهور
بونلر اوچ بن بر کشی یم ابتدا / بربرندن بونلری ایتسم جدا
بربرندن چون قاله تنها رفیق / انتقام و دفعه ممکندر طریق
اولا صوفی یه اولدی حیله ساز / تا ایده یارانی اندن بی نیاز
دیدی وارسن داره ای مرد حلیم / ایله همراهانه احضار کلیم
کتدی صوفی اول ایکی یاره دیدی / سن فقیه اولدک بو امت سیدی
هپ سنک فتوا که در اعزازمز / شهپر علمکله در پروازمز
بو ایسه شهزاده مهر و وفا / اولدی سید خانه زاده مصطفا
کیمدر اما کیم او صوفی خسیس / کیم اوله اشراف ایله بو یله جلیس
آنی کلدکده همان دفع ایلکز / باغمده بر هفته سز مهمانی سز
باغه منت یوق فدا جانم سزه / صانکه نور دیده سزبن عاجزه
اولدیلر مفتون وضع دلفریب / اولمسیدی آه تلوین حبیب
چونکه برراه اولدی صوفی اول زمان / چوب زن اولدی اکا اول باغبان
دیدی ای صوفی دون و ناقبول / باغمه بی رخصت ایلرسن دخول
بو یله می دیدی جنید و بایزید / قنغی شیخ و پیره اولدک سن مرید
صوفی یه تنهاده اولدی چوب زن / سر شکسته نیم مرده اولدی تن
دیدی صوفی نوبتم ایتدی گذر / ای رفیقان غافل اولمک الحذر
سزنی اغیاردن عد ایتدیکز / حیله یه مفتون اولوب رد ایتدیکز
بن نه کوردمسه کورر سز سزدخی / بو یله عیارک اولور چوق برزخی
بو جهان کوه اولدی سن بر گفتگو / برصدا در عودت ایلر پر غلو
کوردی صوفی قیدینی چون باغبان / بر بهانه ایتدی پیر نه همان
دیدی ای سید یوری کاشانه یه / کیم قودم قوشلق طعامن خانه یه

بر در خانه بکو قیماز را   تا بیارد آن رقاق وقاز را
چون بره کردش بکفت ای تیزبین   تو فقیهی ظاهرست این ویقین
او شریفی میکند دعوی سرد   مادر او را که داند تا که کرد
بر زن و بر فعل زن دل می نهید   عقل ناقص وانکهانی اعتمید
خویشتن را بر علی و بر نبی   بسته است اندر زمانه بس غبی
هر که باشد از زنا و زانیان   این برد ظن در حق ربانیان
هر که بر کردد سرش از چرخها   همچو خود کردنده بیند خانه را
آنچه کفت آن باغبان بو الفضول   حال او بد دور زاولاد رسول
کر نبودی او نتیجهٔ مرتدان   کی چنین کفتی برای خاندان
خواند افسونها شنید آن را فقیه   در پیش رفت آن ستمکار سفیه
کفت ای خر اندرین باغت که خواند   دزدی از پیغمبرت میراث ماند
شیر را بچه همی ماند بدو   تو به پیغمبر بچه مانی بکو
با شریف آن کرد مرد ملتجی   که کند با آل یاسین خارجی
تا چه کین دارند دائم دیو و غول   چون یزید و شمر با آل رسول
شد شریف از زخم آن ظالم خراب   با فقیه او کفت ما جستیم از آب
پای دار اکنون که ماندی فرد و کم   چون دهل شو زخم میخور بر شکم
کر شریف و لایق و همدم نیم   از چنین ظالم ترا من کم نیم
مر مرا دادی بدین صاحب غرض   احمقی کردی ترا بئس العوض
شد ازو فارغ بیامد کای فقیه   چه فقیهی ای تو ننک هر سفیه
فتویت اینست ای بریده دست   کاندر آیی و نکویی امر هست
اینچنین رخصت بخواندی در وسیط   یا بدست این مسئله اندر محیط
کفت حقست بزن دستت رسید   این سزای آنکه از یاران برید

خانه ده خدمت ایدر قیماز وار   سویله ویرسون یوفقه وهم قاز وار
چونکه سید کتدی دیدی ای کوزم   سن فقیه وقتسن یوقدر سوزم
اول شریفک نابجا جنبشلری   کیم بیلور انک نه ایتدی مادری
یوق زن وفعل زن ایچون استناد   ناقصات العقله اولمز اعتماد
نسلن ایتمکده علی ایله نبی   مدعیدر عصرمزده چوق غبی
اکثر ابنای زنا وزانیان   هر کسک حقنده ایلر بدکمان
هر کیمک کیم دور ایله باشی دونز   ظن ایدر دونمکده خانه سربسر
کندی حالن سویلدی شخص فضول   دوردر اول سوزدن اولاد رسول
اولمسه بد اصل وبد دل باغبان   اولمز ایدی طعنه کوی خاندان
چونکه مفتون اولدی افسونه فقیه   کتدی آردنجه او مکار وسفیه
دیدی ای خر باغه کیمدن دعوتک   بومیدر میراثی حاشا حضرتک
شیر بچه چون اولور مانند شیر   شبهه پیغمبرندر سنده فقیر
ایتدی اول ظالم شریفک کارنی   اهل بیته خارجی اطوارنی
اولدی کین اوزره لئیمان پلید   آل عالیشانه چون شمر ویزید
سید اولدی زخم ظالمدن خراب   اول فقیهه دیدی بزدن کتدی تاب
حاضر اول قالدک چو سن تنها وفرد   کیم شکم کوبدی بلدر زخم ودرد
سن بنی فرض ایت دکل یار وشریف   بویله ظالم خود سکا اولمز حریف
باعث اولدی فرقته مکر وغرض   کیم حماقت ایلدک بئس العوض
کتدی سید چونکه دیدی ای فقیه   عار ایدر بویله فقاهتدن سفیه
وارمیدر فتوی الکده ای فضول   داخل اولدک باغه بی اذن دخول
یازدیمی بو رخصتی صاحب وسیط   بو مسائل اولدیمی نقل محیط
دیدی حقکدر همان ایله جزا   قطع یاران ایدنه بودر سزا

باز کشتن بقصهٔ رنجور و عیادت پیغمبر صلی الله تعالی علیه وسلم

این عیادت از برای این صله است   وین صله از صد محبت حامله است
در عیادت شد رسول بی ندید   آن صحابی را بحال نزع دید
چون شوی دور از حضور اولیا   در حقیقت کشتهٔ دور از خدا
چون نتیجهٔ هجر همراهان غمست   کی فراق روی شاهان زان کمست
سایهٔ شاهان طلب هر دم شتاب   تا شوی زان سایه بهتر ز آفتاب

سلطان انبیا صلی الله علیه وسلمک عیادت ایله تشریف بیوردقلری مریضک بقیهٔ قصه سنه رجوعدر

بو عیادت اولدی اعلای صله   کیم محبت صاف اوله اخلاصله
ایلدی قصد عیادت چون رسول   حال نزع ایتمشدی اول شخصه نزول
اولیادن دور اولورسه طالبان   دوردر حقدن حقیقتده همان
هجر همراهان اولور درد درون   کیم فراق روی شاهاندن فزون
ظل شاهانی طلبده قیل شتاب   سایه سنده اول مثال آفتاب

کر سفر داری بدین نیت برو   در حضر باشد ازین غافل مشو

اول بونیت او زره ایلرسک سفر   غافل اولمه کر اوله منزل حضر

کفتن شیخ بایزید قدس الله روحه کعبه منم کرد من طواف می کن

سوی مکه شیخ امت بایزید   از برای حج و عمره میدوید
او بهر شهری که رفتی از نخست   مر عزیزانرا بکردی باز جست
کردمی کشتی که اندر شهر کیست   کو برار کان بصیرت متکیست
کفت حق اندر سفر هر جا روی   باید اول طالب مردی شوی
قصد کنجی کن که این سود و زیان   در تبع آید تو آنرا فرع دان
هر که کارد قصد کندم باشدش   کاه خود اندر تبع می آیدش
که بکاری بر نیاید کندمی   مردمی جو مردمی جو مردمی
قصد کعبه کن چو وقت حج بود   چونکه رفتی مکه هم دیده شود
قصد در معراج دید دوست بود   در تبع عرش و ملائک هم نمود

شیخ بایزید بسطامی قدس سره یه بر کمسه کعبه بنم اطرافمی طواف ایله دیدیکیدر

مکه یه چون شیخ امت بایزید   حج و عمره قصدنه طوتدی امید
قنغی شهره وارسه اول صاحب کمال   اول ایلردی عزیزاندن سؤال
کیمدر اول شهرده ایدردی جست و جو   انده صاحبدل بصیر پاک خو
حق دیدی مرد مسافر ابتدا   اولمق استر طالب مرد خدا
قصد کنج ایت کیم سکا سود و زیان   فرع تابع در اولور حاصل همان
اولکه کندم کار اوله بی اشتباه   بالتبع محصولنه ضم اولدی کاه
کاه با قمه کار ساز کندم اول   مردم استه مردم استه مردم اول
عزم کعبه حج ایچون مقصود اولور   حج ایدنجه کعبه خود مشهود اولور
قصد دیدار ایدی چون معراجه شان   بالتبع عرش و ملائک خود عیان

حکایت

خانهٔ نو ساخت روزی نو مرید   پیر آمد خانهٔ او را بدید
کفت شیخ آن نو مرید خویش را   امتحان کرد آن نکو اندیش را
روزن از بهر چه کردی ای رفیق   کفت تا نور اندر آید زان طریق
کفت آن فرعست این باید نیاز   تا ازین ره بشنوی بانک نماز
بایزید اندر سفر جستی بسی   تا بیابد خضر وقت خود کسی
دید پیری با قدی همچون هلال   دید در وی فر و کفتار رجال
چشم بسته خفته پیند صد طرب   چون کشاید آن نبیند بوالعجب
دیده نابینا و دل چون آفتاب   همچو پیلی دیده هندستان بخواب
بس عجب در خواب روشن میشود   دل درون خواب روزن میشود
انکه بیدارست بیند خواب خوش   عارفست او خاک او در دیده کش
پیش او بنشست و می پرسید حال   یافتش درویش و هم صاحب عیال
کفت عزم تو کجا ای بایزید   رخت غربت را کجا خواهی کشید
کفت قصد کعبه دارم از بکه   کفت هین با خود چه داری زاد ره
کفت دارم از درم نقره دویست   نک ببسته سخت بر کوشهٔ ردیست
کفت طوفی کن بکردم هفت بار   وین نکوتر از طواف حج شمار

حکایت

یاپدی بر نو خانه بر کون بر مرید   کلدی کوردی خانه یی پیر مفید
نو مریدینه دیدی شیخی همان   ایمکچون عقل ورشدن امتحان
نیچون ایتدک خانه یه بو روزنی   دیدی مقصودم ضیا و روشنی
دیدی اول فرع اولدی مقصودک همان   اولدی لازم کیم اوله صوت اذان
اول سفرده بایزید ایتدی طلب   تا بوله بر خضر وقتی روز و شب
کوردی بر پیری که مانند هلال   قد خمیده قولی کفتار رجال
چشم بسته خفته ده سیر و طلب   آچسه چشمن نسنه کورمز العجب
چشمی نابینا و قلبی آفتاب   پیل وش هند اولمش انده نقش خواب
خوابده نقش عجب روشن اولور   خواب بیت قلب ایچون روزن اولور
کورسه بر بیدار خواب روشنا   عارف اولدر ایله خاکن توتیا
پیشکاهنده اوتوردی صوردی حال   بیلدی هم درویشدر هم ذو عیال
دیدی عزمک قنده در ای بایزید   رخت غربت قنغی منزلدن بدید
دیدی قصد کعبه یی ایتدم پناه   دیدیکیم سنده نه وار در زاد راه
دیدی وار در ایکی یوز نقره درم   ایلدم اشته انی عقد و بهم
دیدی اطرافمده طواف ایت هفت بار   قیل طواف و حج ثواب اعتبار

وان درمهاپش من نه ای جواد — دانکه حج کردی وحاصل شد مراد
عمره کردی عمر باقی یافتی — صاف کشتی بر صفا بشتافتی
حق آن حقی که جانت دیده است — که مرا بر بیت خود بکزیده است
کعبه هرچندی که خانهٔ براوست — خلقت من نیز خانهٔ سراوست
تا بکرد آن خانه را دروی نرفت — واندرین خانه بجز آن حی نرفت
چون مرا دیدی خدا را دیدهٔ — کرد کعبهٔ صدق برکردیدهٔ
خدمت من طاعت وحمد خداست — تا پنداری که حق از من جداست
چشم نیکو باز کن در من نکر — تا ببینی نور حق اندر بشر
بایزید آن نکتها را هوش داشت — همچو زرین حلقه اش درکوش داشت
آمد از وی بایزید اندر مزید — منتهی در منتها آخر رسید

باکه اول درهمکره ویرای جواد — پیلکه حاصل اولدی حج ایله مراد
عمره ایتدک عمر باقی اوزره پیل — صافدل اولدک صفادن متصل
اول خدا حقی بزی وار ایلدی — اول بنی بیتینه مختار ایلدی
کعبه کرچه بیت فضل و برّیدر — خلقتم فضلیله بیت السر یدر
بیتی ایتدی قبلهٔ عز وعلا — قلب مؤمن اولدی بیت خاص اکا
چون بنی کوردک سکا اولدر مطاف — کعبهٔ صدقی همان ایتدک طواف
باکه خدمت اولدی طاعات خدا — صانمه اوله بنده سندن حق جدا
باکه چشم خاص ایله ایله نظر — جلوه کاه نور حق اولدی بشر
بایزید اول نکته لردن ایتدی جوش — قیلدی زرّین حلقه آسا زیب کوش
کلدی اندن بایزیده فیض تام — منتهی دن منتها اولدی مقام

دانستن پیغمبر علیه الصلوة والسلام سبب رنجوری آن شخص
کستاخی بوده است در دعا

پیغمبر علیه الصلوة والسلام اول شخصک سبب مرضی دعاده
کستاخلغی اولدیغنی بیلدیکیدر

چون پیمبر دید آن بیمار را — خوش نوازش کرد یار غار را
زنده شد او چون پیمبر را بدید — کوییا آندم مرا ورا آفرید
کفت بیماری مرا این بخت داد — کامد این سلطان بر من بامداد
تا مرا صحت رسید و عافیت — از قدوم این شه بی حاشیت
ای خجسته رنج وبیماری وتب — ای مبارک درد وبیداری شب
نک مرا در پیری از لطف وکرم — حق چنین رنجوری داد وسقم
درد پشتم داد هم تا من زخواب — بر جهم هر نیمشب لابد شتاب
تا نخسبم جمله شب چون کاومیش — دردها بخشید حق از لطف خویش
زین شکست آن رحم شاهان جوش کرد — دوزخ از تهدید من خاموش کرد
رنج کنج آمد که رحمتها در وست — مغز تازه شد چو بخراشید پوست
ای برادر موضع تاریک وسرد — صبر کردن بر غم وسستی ودرد
چشمهٔ حیوان وجام مستی است — کان بلندیها همه در پستی است
آن بهاران مضمرست اندر خزان — در بهارست آن خزان مکریز ازان
همره غم باش وبا وحشت بساز — می طلب در مرک خود عمر دراز
آنچه کوید نفس تو کاینجا بدست — مشنوش چون کار او ضد آمدست
تو خلافش کن که از پیغمبران — اینچنین آمد وصیت در جهان
مشورت در کارها واجب شود — تا پشیمانی در آخر کم بود

کلدی پیغمبر چون اول دم خسته یه — تسلیت بخش اولدی اول دلبسته یه
کوردی چون پیغمبری بولدی حیات — صانکه اولدم ایلدی تجدید ذات
دیدی اولدی خسته لک بخت جمیل — باعث تشریف سلطان جلیل
ایتدی صحت عافیت فیض صفا — شاه کونینک قدومندن بکا
ای خجسته رنج وبیماری وتب — ای دلارا درد وبیداری شب
شمدی اولدی وقت پیریده عطا — حکمت حقدن بو رنجوری بکا
ویردی درد پشت تا ایتد کیجه خواب — نیم شب عارض اولور بر اضطراب
کیجه‌یه تا خواب ایله سر جمله شب — صورت قهر ایله اولدی لطف رب
بو شکستی رحمتی ایتدی فزون — دوزخک تهدیدنه ویردی سکون
رنجدر کنجینهٔ احسان دوست — مغز اولور ظاهر شکسته اولسه پوست
ای برادر منزل تاریک وسرد — هم صبوری بلا ورنج ودرد
چشمهٔ حیواندر اول ظلمتده در — کیم معالی سر بسر ذلتده در
اول بهار اولدی خزانده مختفی — هم خزان اولدی بهار ایچره خفی
وحشت وغمله ایدوب عیش وطرب — طول عمری ایله موتکده طلب
اولکه اولدی نفسکه مکروه وبد — کار معکوس اولدی کوش ایتمه ابد
سن خلافن ایله کیم پیغمبران — بویله ایتمشلر وصیت بی کمان
واجب اولدی هر عملده مشورت — اولمیه تا کیم ندامت عاقبت

حیلها کردند بسیار انبیا   تا که گردان شد بدین سنگ آسیا
نفس میخواهد که تا ویران کند   خلق را گمراه و سرگردان کند
گفت امت مشورت با که کنیم   انبیا گفتند با عقل امیم
گفت گر کودک درآید یا زنی   کو ندارد عقل و رای روشنی
گفت با او مشورت کن وانچه گفت   تو خلاف آن کن و در راه افت
نفس خود را زن شناس از زن بتر   زانکه زن جزویست نفست کل شر
مشورت با نفس خود گر میکنی   هرچه گوید کن خلاف آن دنی
گر نماز و روزه می فرمایدت   نفس مکارست مکری زایدت
مشورت با نفس خویش اندر فعال   هرچه گوید عکس آن باشد کمال
بر نیایی با وی و استیز او   رو بر یاری بگیر آویز او
عقل قوت گیرد از عقل دگر   نیشکر کامل شود از نیشکر
من ز مکر نفس دیدم چیزها   کو برد از سحر خود تمییزها
وعدها بدهد ترا تازه بدست   که هزاران بار آنها را شکست
عمر اگر صد سال خود مهلت دهد   اوت هر روزی بهانهٔ نو نهد
گرم گوید وعدهای سرد را   جادوی مردی ببندد مرد را
ای ضیاء الحق حسام الدین بیا   که نروید بی تو از شوره گیا
از فلک آویخته شد پردهٔ   از پی نفرین دل آزردهٔ
این قضا را هم قضا داند علاج   عقل خلقان در قضا گیجست گیج
اژدها گشتست آن مار سیاه   آنکه کرمی بود افتاده براه
اژدها و مار اندر دست تو   شد عصا ای جان موسی مست تو
حکم خذها لاتخف دادت خدا   تا بدستت اژدها گردد عصا
هین ید بیضا نما ای پادشاه   صبح نو بگشا ز شبهای سیاه
دوزخی افروخت بر وی دم فسون   ای دم تو از دم دریا فزون
بحر مکارست بنموده کفی   دوزخست از مکر بنموده تفی
زان نماید مختصر در چشم تو   تا زبون بینیش جنبد خشم تو
همچنانکه لشکر انبوه بود   مر پیمبر را بچشم اندک نمود
تا بر ایشان زد پیمبر بی خطر   ور فزون دیدی ازان کردی حذر
آن عنایت بود و اهل آن بدی   احمدا ورنه تو بددل میشدی
کم نمود او را و اصحاب ورا   آن جهاد ظاهر و باطن خدا
تا میسر کرد یسری را برو   تا ز عسری او بگردانید رو

همت بسیار ایتدی انبیا   تا بو سنگ اوزره دونه بو آسیا
نفسک استر کیم انی ویران ایده   خلقی گمراه ایده سرگردان ایده
دیدی امت کیمدر اهل مشورت   انبیا دیدی امام خوش صفت
دیدیلر یا کودک ویا اوله زن   اولسه خالی عقل و رأی پاکدن
دیدی ایله مشورت اما تمام   هرنه دیرسه عکسنی قیل التزام
نفسی زن بیل بلکه زنهم زندن بتر   جزئیدر زن نفس ایسه کلی شر
مشورت ایلر ایسک نفس ایلهسن   بیل خلاف رأییدر کار حسن
گر صلات و صوم ایسه مطلب اکا   مکری وار در نفس مکارک سکا
مشورتده نفسک ایلر مکر و آل   هرنه دیرسه اولدی عکسنده کمال
حاصل اولمز ساکه اندن خیر کار   یار عاقل صحبتن قیل اختیار
عقله قوت صحبت عاقل اولور   نیشکردن نیشکر کامل اولور
حیله‌لر کوردم بو نفس بدده بن   سحری عقلی دور ایدر ادراکدن
ساکه ایلر نیجه وعدی زیب دست   کیم انی بیک کره ایتمشدر شکست
عمرک یوز ییل اولورسه مهلتی   ساکه هر کون بر بهانه خصلتی
نیجه وعد سردی ایلر گرم و قند   ساحر ایلر مردی مردانی بند
ای ضیاء الحق حسام الدین گل   سنسز اولمز شوره ده برک امل
اولدی آویزه فلکدن بر حجاب   سنده وار در رنج دلدن اضطراب
بیل قضایه هم قضا ایلر علاج   یوق قضاده عقل خلقک ایچون رواج
اژدها اولمشدر اول مار سیاه   اولکه بر کرم ایدی کیم مطروددر راه
زیر دستک اولدی مار و اژدها   کیم اودر ای جان موسی اول عصا
حکم خذها لاتخف ویردی خدا   تا الکده اژدها اوله عصا
همت ایت گوستر ید بیضایی سن   صبح اوله ظاهر شب تاریکدن
اولدی بر دوزخ فروزان قیل فسون   اولدی دریادن دمک افزون
بر یم مکار در گوستردی کف   دوزخ مکر اولدی ایلر تاب و تف
انکیچون اولدی منظرده حقیر   تا که ضعفی ایده خشمک شعله گیر
گرچه اولدی لشکر اعدا فزون   گوردی پیغمبرانی قلتله دون
انلر ایله ایتدی جنک بی خطر   گورسه افزون بلکه ایلردی حذر
اول عنایت اولدی فضل کردگار   یوخسه بی توفیق حق ممکنی کار
احمد و اصحابه گوستردی قلیل   ظاهر و باطن جهادی اول جلیل
اولدی مرزوق و میسر ایله   اولمیه مشغول تا کیم عسر ایله

کم نمودن مرد را پس روز بود — که حقش یار و طریق آموز بود
آنکه حق پشتش نباشد از ظفر — وای اگر گربش نماید شیر نر
وای اگر صد را یکی بیند ز دور — تا بچالش اندر آید از غرور
زان نماید ذو الفقاری حربهٔ — زان نماید شیر نر چون گربهٔ
تا دلیر اندر رفتد احمق بجنگ — واندر آرد شان بدین حیلت بچنگ
تا بپای خویش باشد آمده — آن فلیوان جانب آتشکده
کاه برگی می نماید تا تو زود — پف کنی کور ابرانی از وجود
هین که آن که کوهها برکنده است — زو جهان گریان واو در خنده است
می نماید تا بکعب این آب جو — صد چو عوج بن عنق شد غرق او
می نماید موج خونش تل مشک — می نماید قعر دریا خاک خشک
خشک دید آن بحر را فرعون کور — تا در و راند از سر مردی و زور
چون در آید در تک دریا بود — دیدهٔ فرعون کی بینا بود
دیده بینا از لقای حق بود — حق کجا همراز هر احمق بود
قند بیند خود شود زهر قتول — راه بیند خود بود آن بانگ غول
ای فلک در فتنهٔ آخر زمان — تیز میکردی بده آخر امان
خنجر تیزی تو آند ر قصد ما — نیش زهر آلودهٔ در قصد ما
ای فلک از رحم حق آموز رحم — بر دل موران مزن چون مار زخم
حق آنکه چرخهٔ چرخ ترا — کرد گردان بر فراز این سرا
که دگرگون کردی و رحمت کنی — پیش از آنکه بیخ ما را برکنی
حق آنکه دایگی کردی نخست — تا نهال ما ز آب و خاک رست
حق آن شه که ترا صاف آفرید — کرد چندان مشعله بر تو پدید
آنچنان معمور و باقی داشتت — تا که دهری از ازل پنداشتت
شکر دانستیم آغاز ترا — انبیا گفتند آن راز ترا
آدمی داند که خانه حادثست — عنکبوتی نه که در وی عابثست
پشه کی داند که این باغ از کیست — کو بهاران زاد و مرگش در دیست
کرم کاندر چوب زاید سست حال — کی بداند چوب را وقت نهال
ور بداند کرم از ماهیتش — عقل باشد کرم باشد صورتش
عقل خود را می نماید رنگها — چون پری دورست از آن فرسنگها
از ملک بالاست چه جای پری — تو مگس پری به پستی می پری
گرچه عقلت سوی بالا می پرد — مرغ تقلیدت به پستی می چرد

اول نمایش اولدی عنوان ظفر — آکه مولا در معین و راهبر
اولکه حقدن اولمیه عون و ظفر — شیر نر در گربه یه ایتسه نظر
وای اگر برگورینه چشمنده صد — کلمک ایچون حربه مغروران بد
ذو الفقاری حربه در ایده خیال — هم گوره شیر نری گربه مثال
تا که احمق جنگه جرأت ایلیه — مکری بند ار حمیت ایلیه
تا اولوب غفلتله انلر پازده — اوله لر افتادهٔ آتشکده
برک کاه اسا اولور خفت نمود — پف دیسک گویا ایدر محو وجود
کاهدر اما ایدر قلع جبال — عالم اندن گریه خیز اول بی ملال
ساقه چیقمز ظن اولور بو نهر آب — نیچه عوج بن عنق انده خراب
موج خون اولدی اکا بر توده مشک — قعر دریاده گورندی خاک خشک
خشک گوردی بحرا اول فرعون کور — رخش ران اولدی اکا بازار وزور
گلدی چون دریا اکا اولدی مصیر — دیدهٔ فرعون اولور می هیچ بصیر
دیده نور حق ایله بینا اولور — حقی هر احمق نیچه دانا اولور
زهر قتالی صانور بیچاره قند — غولی رهبر ظن ایدر اول دردمند
ای فلک بو فتنهٔ آخر زمان — تیز در اصحاب درده ویرامان
تیغ تیز ایله بزه قصد ایلمه — نیش زهر آلود ایله قصد ایلمه
ای فلک حق رحمن ایت عدل امور — زخم مار ناسزا در جسم مور
ذات حقیچون انک کیم اول غنی — عالم اوزره ایلدی گردان سنی
گاه رحمت که دیگرگون قبول — اندن اول ایتمدن قلع اصول
اول خدا حقی که ایتدی تربیت — قیلدی آب و خاکی فرخنده صفت
اول خدا حقی سنی خلق ایتدی پاک — قیلدی سنده بونجه نجم تابناک
شویله ابقا ایتدی معمور یتک — صاندی دهریون ازلدر فطرتک
حقه شکر اولسونکه بیلدک اولک — انبیا قیلدی مفصل مجملک
خانه حادثدر بیلور بو آدمی — عنکبوت آسا عبث گچمز دمی
پشه فهم ایلرمی کیمدر بو باغ — کیم خزان ایله بهاره چکدی داغ
کرم اولور چوب ایچره پرورده ولی — بیلمز اما چوبه وقت افضلی
کرم اگر بیلسه انک ماهیتن — عار ایدر پژمرده عقلک صورتن
خود نما در عقل اگرچه رنگدن — دور در همچون پری فرسنگدن
اول ملکدن معتبر قنده پری — سن مگس وش پرگشای کمتری
گرچه عقلک همتی بالاپرست — مرغ تقلیدک ایدر پرواز پست

علم تقلیدی وبال جان ماست — عاریست ونانشسته کان ماست
زین خرد جاهل همی باید شدن — دست در دیوانگی باید زدن
هرچه بینی سود خود زان میگریز — زهرنوش وآب حیوانرا بریز
هرکه بستاید ترا دشنام ده — سود وسرمایه بمفلس وام ده
ایمنی بگذار وجای خوف باش — بگذر از ناموس رسوا باش فاش
آزمودم عقل دور اندیشرا — بعد ازان دیوانه سازم خویشرا

علم تقلیدی وبال جان وتن — عاریتدر بزده تملیك اولدی ظن
بویله عقله جاهل وبیگانه اول — غرّه اولمه عقلکه دیوانه اول
نفع وسوده ایلمه قطعا نظر — زهرنوش اول آب حیواندن حذر
کیم سنی مدح ایلسه دشنام ویر — مفلسه سرمایه بخش اول وام ویر
ترك امن ایت جای خوفی قیل مکان — اول قویوب ناموسی رسوای جهان
عقل دوراندیشی قیلدم امتحان — بعد ازین دیوانهٔ عشقم همان

عذر گفتن دلقك با سید اجل که چرا فاحشه را نکاح کردی

دلقك بر فاحشه تزوج ایتمکله انکچون سید اجله اعتذار ایدر

گفت با دلقك شبی سید اجل — قحبهٔ را خواستی تو از عجل
با من این را بازمی بایست گفت — تا یکی مستور کردیمیت جفت
گفت نه مستور وصالح خواستم — قحبه گشتند وزغم تن کاستم
خواستم این قحبه را بی معرفت — تا ببینم چون شود این عاقبت
عقل را من آزمودم هم بسی — زین سپس جویم جنونرا مغرسی

دیدی برشب بردنی یه برشریف — سن نیچون برقحبه یی الدك ظریف
بندمی طوت فارغ اول اول قحبه دن — ساکه لازم زوجه بر مستوره زن
دیدیکم آلدم طقوز مستوره حال — اولدیلر قحبه بن اولدم پرملال
آلدم اخر قحبه یی بی معرفت — تا گورم نیچه اولور بو عاقبت
ایلدم چوق تجربه عقلی تمام — استرم طرح جنون بی نظام

بحیله درسخن آوردن سائل آن بزرگ را که خود را دیوانه ساخته بود

حیلهٔ گفتار له برسائل کندوبی دیوانه صورت گوسترن کاملی بولدیغیدر

آن یکی میگفت خواهم عاقلی — مشورت آرم بدو در مشکلی
آن یکی گفتش که اندر شهر ما — نیست عاقل جز که آن مجنون نما
بر نیی گشته سواره نك فلان — می دواند در میان کودکان
صاحب راییست وآتش پارهٔ — آسمان قدرست واختر بارهٔ
فر او کرّوبیانرا جان شدست — او درین دیوانگی پنهان شدست
لیك هر دیوانه را جان نشمری — سر منه گوساله را چون سامری
چون ولیی آشکارا با تو گفت — صد هزاران غیب واسرار نهفت
مر ترا آن فهم وآن دانش نبود — وانداستی تو سرگین را زعود
از جنون خود را ولی چون پرده ساخت — مر ورا ای کور کی خواهی شناخت
گرترا بازست آن دیدهٔ یقین — زیر هر سنگی یکی سرهنگ بین
پیش آن چشمی که باز ورهبرست — هر گلیمی را کلیمی در برست
مر ولی را هم ولی شهره کند — هر کرا او خواست با بهره کند
کس نداند از خرد او را شناخت — چونکه او مر خویشرا دیوانه ساخت
چون بدزدد دزد بینایی زکور — هیچ یابد دزد را او در عبور

دیدی برشخص استرم برعاقلی — مشورتله حل ایدم تا مشکلی
پیری دیدی بونده عاقل اوّلا — یوق اگر وار ایسه اول مجنون نما
نیسوار اولمش گزر اشته فلان — جلوه گاهیدر میان کودکان
رأی صائبده بر آتشپاره در — آسمان قدر اختر سیاره در
کرّ وفری غبطهٔ کروبیان — صورت دیوانه ده اولمش نهان
لیك هر دیوانه یه ایتمه نظر — سامری گوساله سندن الحذر
آشکاره سویلیه چون بر ولی — سا که یوز بیك غیب وسرّ مجملی
سنده یوق اول فهم ودانشدن وجود — کیم انکله فرق اوله سرگین وعود
اول ولی ایتمش جنونی بر حجاب — سن نیچه ای کور اولورسن بهره یاب
سنده وار ایسه اگر عین الیقین — ایتدی بر سرهنك هر سنگی کمین
روشنا ایسه اگر چشم سلیم — هر گلیم التنده واردر بر کلیم
بیل ولی اولدی ولی یه آشنا — هر کیمی استرسه اولدی رهنما
کمسه بوقدر عقلله آنی بیله — صورتن اول چونکه دیوانه قیله
دزد بینانه چالسه کوردن — دزدی قابلمی بوله فکر ایله سن

کور نشناسد که دزد او که بود
گرچه خود بروی زند دزد عنود

چون گزد سگ کور صاحب ژنده را
کی شناسد آن سگ درنده را

حمله بردن سگ بر کور گدا

یک سگی در کوی بر کور گدا
حمله می آورد چون شیر وغا

سگ کند آهنگ درویشان بخشم
در کشد مه خاک درویشان بچشم

کور عاجز شد ز بانگ وبیم سگ
اندر آمد کور در تعظیم سگ

کای امیر صید وای شیر شکار
دست دست تست دست از من بدار

کز ضرورت دم خرا ان حکیم
کرد تعظیم ولقب دادش کریم

گفت او هم از ضرورت ای اسد
از چو من لاغر شکارت چه رسد

گور میگیرند یارانت بدشت
کور میگیری تو در کوی این بدست

گور میجویند یارانت بصید
کور میجویی تو در کوچه بکید

آن سگ عالم شکار گور کرد
وین سگ بی مایه قصد کور کرد

علم چون آموخت سگ رست از ضلال
می کند در بیشها صید حلال

سگ چو عالم گشت شد چالاک زحف
سگ چو عارف گشت شد ز اصحاب کهف

سگ شناسا شد که میر صید کیست
ای خدا آن نور اشناسنده چیست

کور نشناسد نه از بی چشمی است
بلکه این زانست کز جهلست مست

نیست خود بی چشم تر کور از زمین
این زمین از فضل حق شد خصم بین

نور موسی دید وموسی را نواخت
خسف قارون کرد وقارون را شناخت

رجف کرد اندر هلاک هر دعی
فهم کرد از حق که یا ارض ابلعی

خاک وآب وباد ونار با شرر
بی خبر با ما وبا حق با خبر

ما بعکس آن ز غیر حق خبیر
بیخبر از حق واز چندین نذیر

لاجرم اشفقن منها جمله شان
کند شد ز امیز حیوان حمله شان

گفت بیزاریم جمله زین حیات
کو بود با خلق حی با حق موات

چون بماند از خلق گردد او یتیم
انس حق را قلب می باید سلیم

چون ز کوری دزد دزدد کالهٔ
می کند آن کور عمیا نالهٔ

تا نگوید دزد او را کان منم
کز تو دزدیدم که دزد پر فنم

کی شناسد کور دزد خویش را
چون ندارد نور چشم وآن ضیا

چون بگوید هم بگیر او را تو سخت
تا بگوید او علامتهای رخت

پس جهاد اکبر آمد عصر دزد
تا بگوید که چه دزدید وچه برد

کور بیلمز خرسزن کیمدر اگر
پیشگاهن ایتسه ده هر دم گذر

کلب ایصرسه کور صاحب ژندهیی
اول نه بیلسون اول سگ درندهیی

بر اعمی سائله کلبک حمله ایتدیکیدر

کوچه ده اعمی فقیره بر کوپک
حملهٔ شیرانه ایتدی یک بپک

خصم اولور ارباب فقره کلب راه
کحل ایدر کن خاک درویشانی ماه

کوری عاجز قیلدی بانگ وبیم سگ
دیدی ناچار ایلیوب تعظیم سگ

ای امیر صید وای شیر شکار
بندن ال چک ایلمه تشویش کار

کیم ضرورتله دم خر دده حکیم
ایتدی تعظیم اوزره تلقیب کریم

بالضروره دیدی ای شیرانه کار
سا که نیلر بن کبی لاغر شکار

صیدیدر یارانک گوران دشت
اولمه صید کور ایچون سن کوچه گشت

همت یارانک اولدی گوری صید
کوچه ده سن کور ایچون ایتمکده کید

اول معلم سگ شکار گور ایدر
بو سگ بی مایه قصد کور ایدر

علم ایله کلب اولدی آزاد ضلال
بیشه لرده ایتمده صید حلال

کلب عالم اولدی اهل زحف ولهف
کلب عارف همدم اصحاب کهف

بیلدی میر صید کیمدر کلب دون
کیمدر اول کلب الهی رهنمون

بی بصرلقدن دگلدر جهل کور
بلکه جهل ایتدی انی تیره شعور

از ضدن اعمی دگلدر کور کمین
کوردی خصمی فضل حق ایله زمین

کوردی موسی نورن ایتدی احترام
بیلدی هم قارونی قیلدی خسف تام

خاک اولوب درگاه قهر مدعی
حقدن ایتدی فهم یا ارض ابلعی

آب وخاک وباد ونار پر شرر
حق ایله اگه بزمله بی خبر

بزده معکوسانه فهم غیر حق
بیخبر حقدن اسیر دق ولق

لاجرم اشفقن منهاده مائل
اولدی ظاهر ایتدیلر تحقیق حال

دیدیلر لازم دگلدر اول حیات
خلقله حی اوله حق ایله موات

خلقدن چون دور اوله قالدی یتیم
انس حق ایچون گرک قلب سلیم

چالسه بر کورک متاعن دزد اگر
کور عمیا ناله وفریاد ایدر

کردیمزسه دزد اکا بن سارقم
ایلدم دزدیده سندن پیش وکم

خرسزن قنده بیلور کور غریب
چونکه یوقدر نور چشمندن نصیب

چونکه سویلر طوت انی محکم همان
سویلیه سروقدن تا کیم نشان

دزدی تضییق ایلمک اولدی جهاد
کیم نه آلمشدر نه چالمشدر مراد

اوّلا دزدید کحل دیده ات   چون ستانی بازیابی تبصرت
کاله حکمت که کم کردهٔ دلست   پیش اهل دل یقین آن حاصلست
کور دل با جان وباسمع وبصر   می نداند دزد شیطان از اثر
زاهل دل جواز جماد آنرا مجو   که جماد آمد خلایق پیش او
مشورت جوینده آمد نزد او   کای اب کودک شده رازی بگو
گفت رو زینحلقه کین در باز نیست   بازگرد امروز روز راز نیست
گرمکانرا ره بدی در لامکان   همچو شیخان بودمی من بردکان

چالمش اول کحل دو چشمکی اوّلا   گرالورسنك دیده اولدی روشنا
حکمت اولدی مؤمنك کم کرده سی   اول یقین اهل دل پرورده سی
کوردلده وار ایکن سمع وبصر   سارق شیطاندن اول بیلمز اثر
اهل دلدن اول طلبکار مراد   اولدی بوناس اکه نسبتله جماد
مشورتجو دیدی کلدکده اکا   رازکو اول ای اب کودک نما
دیدی وار درکاهه اولمه حلقه باز   واریوری بوکون دکلدر روز راز
لامکانده اولسه گر راه مکان   بن مشایخ وار آچاردم بردکان

خواندن محتسب مست خراب افتاده را بزندان

محتسبك برمست خرابه تکلیف زندان ایتدیکیدر

محتسب در نیم شب جایی رسید   در بن دیوار مستی خفته دید
گفت هی مستی چه خوردستی بگو   گفت این خوردم که هست اندر سبو
گفت آخر در سبو واگو که چیست   گفت از انکه خورده ام گفت این خفیست
گفت آنچه خوردهٔ آن چیست آن   گفت انکه در سبو مخفیست آن
دور میشد این سؤال واین جواب   ماند چون خر محتسب اندر خلاب
گفت او را محتسب هین آه کن   مست هوهو کرد هنگام سخن
گفت گفتم آه کن هو می کنی   گفت من شاد وتو از غم منحنی
آه از درد وغم وبیداد یست   هوی هوی می خوران از شادیست
محتسب گفت این ندانم خیز خیز   معرفت متراش وبگذار این ستیز
گفت رو تو از کجا من از کجا   گفت مستی خیز تا زندان بیا
گفت مست ای محتسب بگذار ورو   از برهنه کی توان بردن گرو
گرمرا خود قوّت رفتن بدی   خانهٔ خود رفتمی وین کی شدی
من اگر باعقل وبا امکانمی   همچو شیخان بر سر دکانمی

نیم شبده محتسب کوردی همان   خفته برمست ایتدی دیواری مکان
دیدی ای مست اچدیکك سویله بکا   دیدی آندنکم سبو در ظرف اکا
پس ندر دیدی سبوده مختفی   دیدی نوشم دیدی بواندن خفی
دیدی سویله اچدیکك اندن ندر   دیدی اولدی اول سبوده مستتر
دائر اولدی بو سؤال ایله جواب   محتسبده قالمدی گفتاره تاب
دیدی آکه محتسب آه ایله سن   مست هوهو ایله اولدی لافزن
دیدی بن آه ایت دیدم سن هوزنان   دیدی سن غم پیشه بن شادی کنان
آه اولور درد وغم وبیداددن   لفظ هوهو اولدی قلب شاددن
دیدی بیلمم محتسب کل کل همان   بسدر ایتدك قیل وقال این وآن
دیدی وارکیت شیئی سمد تنك اولدی محل   دیدی اول مستانه سن زندانه کل
دیدی مست ای محتسب ایتمه هراس   کیم ایدر عریاندن امید لباس
اولسه قوّت کیتمکه بنده اگر   ایلر ایدم خانه مه کندم سفر
اولسه طبعم نقد عقل وفکره کان   همچو شیخان بنده ایلردم دکان

دوم بار در سخن کشیدن سائل او را تا حال او معلوم ترگردد

سائل مزبورك عاقل مجنون نمایه ایکنجی دفعه فهم حال ایتمك ایچون سؤال ایتدیکیدر

گفت آن طالب که آخر یکنفس   ای سواره برنی این سو ران فرس
راند سوی او که هین زوتر بگو   کاسب من بس توسنست وتندخو
تا لگد بر تو نکوبد زود باش   از چه می پرسی بیانش کن توفاش
او مجال راز دل گفتن ندید   زو برون شو کرد ودر لاغش کشید
گفت میخواهم درین کوچه زنی   کیست لایق از برای چون منی

دیدی اول طالبکه آخر برنفس   نیسوار ایله توقیف فرس
سوردی اول یا که دیدی سویله همان   اولدی اسبم تندخو وبی امان
تا لگدکوب اولمسون تعجیل قیل   سویله مسؤلك نه ایسه متصل
کشف اسرار دله چون یوق مجال   لابه ولاغ ایدی صورتده مقال
دیدیکم اولدی تزوّج مطلبم   کیمدر اما کیم سزای کوکبم

گفت سه گونه زنند اندر جهان　　آن دو رنج و این یکی گنج روان
آن یکی را چون بخواهی کل تراست　　وان دگر نیمی ترا نیمی جداست
وان سوم هیچ او ترا نبود بدان　　این شنودی دور شو رفتم روان
تا ترا اسپم نپراند لگد　　که بیفتی بر نخیزی تا ابد
شیخ راند اندر میان کودکان　　بانگ زد بار دگر او را جوان
که بیا آخر بگو تفسیر این　　این زنان سه نوع گفتی برگزین
راند سوی او وگفتش بکر خاص　　کل ترا باشد ز غم یابی خلاص
وانکه نیمی آن تو بیوه بود　　وانکه هیچست آن عیال با ولد
چون ز شوی اولش کودک بود　　مهر و کل خاطرش آن سو رود
دور شو تا اسب نندازد لگد　　سم اسب توسنم بر تو رسد
های وهویی کرد شیخ و باز راند　　کودکان را باز سوی خویش خواند
باز بانگش کرد آن سائل بیا　　یک سؤالم ماند ای شاه کیا
باز راند این سو بگو زوتر چه بود　　که زمیدان آن بچه گویم ربود
گفت ای شه با چنین عقل و ادب　　اینچه شید است اینچه فعلست ای عجب
تو ورای عقل کلی در بیان　　آفتابی در جنون چونی نهان
گفت این اوباش رایی میزنند　　تا درین شهر خودم قاضی کنند
دفع می گفتم مرا گفتند نی　　نیست چون تو عالمی صاحب فنی
با وجود تو حرامست و خبیث　　که کم از تو در قضا گوید حدیث
در شریعت نیست دستوری که ما　　کمتر از تو شه کنیم و پیشوا
زین ضرورت گیج و دیوانه شدم　　لیک در باطن همانم که بدم
عقل من گنجست و من ویرانه ام　　گنج اگر پیدا کنم دیوانه ام
اوست دیوانه که دیوانه نشد　　این عسس را دید و در خانه نشد
دانش من جوهر آمد نی عرض　　این بهایی نیست بهر هر غرض
کان قندم نیستان شکرم　　هم ز من میروید و من میخورم
علم تقلیدی و تعلیمیست آن　　کز نفور مستمع دارد فغان
چون پی دانه نه بهر روشنیست　　همچو طالب علم دنیای دنیست
طالب علمست بهر عام و خاص　　نی که تا یابد ازین عالم خلاص
همچو موشی هر طرف سوراخ کرد　　چونکه نورش راند از در گفت برد
چونکه سوی دشت نورش ره نبود　　هم در آن ظلمات جهدی می نمود
گر خدایش پر دهد پر خرد　　برهد از موشی و چون مرغان پرد

دیدی اوچ درلو اولور عالمده زن　　ایکیسی رنج و بری گنج حسن
بری کلیسته ساکه خیر اولور　　بری نصفی ساکه نصفی غیر اولور
اول اوچنجی ساکه اولمز همعنان　　چون ایشتدک گچکه بن اولدم روان
چالسون اسبم سکا زخم لکد　　گیم دوشرسن قائم اولمزسن ابد
ایتدی شیخ اطفاله الفت ینه　　ایلدی تکرار انی دعوت ینه
دیدی ایله رمزگک تفسیرنی　　اول زنانک قیل بیان هر بیرنی
واردی یانینه دیدیکم بکر خاص　　ساکه کلیسته ایلر اختصاص
اولکه نصف زن دیدم اول بیوه زن　　هیچ او در اولاد وار در غیریدن
شوی اولدن که کودک زاده در　　عقل و فکری شوهر اولاده در
اسب تندمدن بعید اول بی لکد　　ضرب سمندن حذر ایله مدد
شیخ اولدی های وهو ایله روان　　ینه اولدی حلقه بند کودکان
دیدی سائل بینه دعوتله اکا　　بر سؤالم قالدی ای شاه علا
یانینه کلدی دیدی تعجیل قیل　　قالدی طوپم پنجهٔ طفلانده پس
دیدی سنده وار ایکن عقل و ادب　　بو نه حالتدر نه وضع بو العجب
اولدی عقل کاملک رشک جهان　　آفتاب اولمز جنون ایله نهان
دیدی ایتدیلر مراد اوباشلر　　تا بنی شهرمده قاضی ایده لر
دفعه سعی ایتدم دیدیلر خلق چوق　　ساکه بکزر عاقل و فرزانه یوق
سن وار ایکن غیر ایچون اولور حرام　　جاه احکام قضای خاص و عام
یوق شریعتده بزه دستور تا　　سندن ادنی اوله خلقه پیشوا
بالضرورت ایلدم طرح جنون　　لیک باطنده مسلم ذو فنون
عقلم اولدی گنج بن ویرانه یم　　گنجی اظهار ایلسم دیوانه یم
اولکه دیوانه دگل دیوانه در　　شحنه دن مأمن درون خانه در
جوهر اولدی دانشم صانمه عرض　　آکه اولمز مشتری اهل غرض
کان قندم نیستان شکرم　　بنده حاصل بینه بن نوش ایلرم
علم تقلیدیدر اولکم بی گمان　　سامعینک نفرتندن پرفغان
چون دگل مقصود کسب روشنی　　اولدی مطلب علم دنیای دنی
علمه طالبدر برای عام و خاص　　فکره کلمز بو عالمدن خلاص
هر طرف سوراخ ایدوب مانند موش　　لمعهٔ انواره اولدی پرده پوش
چونکه یوقدر اقتدار دشت و نور　　عمری ظلمتلرده ایتمکده مرور
پر عقل اولسه اکا حقدن عطا　　محو اولوب موشی اولور مرغ هوا

ور نجوید پر بماند زیر خاک ... نا امید از رفتن راه سماک
علم گفتاری که آن بی جان بود ... عاشق روی خریداران بود
گرچه باشد وقت بحث علم زفت ... چون خریدارش نباشد مرد ورفت
مشتری من خدایست او مرا ... می کشد بالا که الله اشتری
خونبهای من جمال ذو الجلال ... خونبهای خود خورم کسب حلال
این خریداران مفلس را بهل ... چه خریداری کند یک مشت گل
گل مخور گل را مخر گل را مجو ... زانکه گل خوارست دائم زرد رو
دل بخور تا دائما باشی جوان ... از تجلی چهره ات چون ارغوان
یارب این بخشش نه حد کار ماست ... لطف تو لطف خفی را خود سزاست
دست گیر از دست ما ما را بخر ... پرده را بردار و پردهٔ ما مدر
باز خر ما را ازین نفس پلید ... کاردش تا استخوان ما رسید
از چو ما بیچارگان این بند سخت ... که گشاید ای شه بی تاج و تخت
اینچنین قفل گران را ای ودود ... که تواند جز که فضل تو گشود
ما ز خود سوی تو گردانیم سر ... چون توی از ما بما نزدیکتر
این دعا هم بخشش و تعلیم تست ... ورنه در گلخن گلستان از چه رست
در میان خون و روده فهم و عقل ... جز ز اکرام تو نتوان کرد نقل
از دو پاره پیه این نور روان ... موج نورش میزند تا آسمان
گوشت پاره که زبان آمد ازو ... میرود سیلاب حکمت همچو جو
سوی سوراخی که نامش گوشهاست ... تا بباغ جان که میوه ش هوشهاست
شاه راه باغ جانها شرع اوست ... باغ بستانهای عالم فرع اوست
اصل و سرچشمهٔ خوشی آنست و آن ... زود تجری تحتها الانهار خوان

تتمهٔ نصیحت رسول علیه السلام آن رنجور را

گفت پیغمبر مر آن بیمار را ... چون عیادت کرد یار زار را
که مگر نوعی دعایی کردهٔ ... از جهالت زهربایی خوردهٔ
یاد آور چه دعا می گفتهٔ ... چون ز مکر نفس می آشفتهٔ
گفت یادم نیست الا همتی ... دار با من یادم آید ساعتی
از حضور نوربخش مصطفا ... پیش خاطر آمد او را آن دعا
همت پیغمبر روشن کده ... پیش خاطر آمدش آن گم شده
تافت زان روزنکه از دل تا دلست ... روشنی که فرق حق و باطلست

یأس ایله مسدود اولور راه سماک ... استمزسه پر اولور محبوس خاک
عاشق روی خریداران اولور ... علم گفتاریکه اول بیجان اولور
بی خریدار اولسه احوالی تباه ... وقت بحث علم اولور فرخنده جاه
مؤمنینک نفس ایتدی اشترا ... مشتری اولدی بکا حق بی مرا
قان بهاسیدر بکا کسب حلال ... خونبها اولدی جمال ذو الجلال
مشتری اولسونمی هیچ بر قبضه گل ... بو خریداران مفلسدن کسل
زرد رو در گل ییین آدم مدام ... گل یمه گل المه گلدن کچ تمام
چهره سن ایلر تجلی ارغوان ... طعمه خوار قلب اولور دائم جوان
اولدی لطفک گر خفی وگر جلی ... یارب اول بخشش دگل حدم ولی
پرده می چاک ایتمه قیل رفع حجاب ... وارلغم آل ایله لطف بیحساب
بسکه اولدی کارد زخم استخوان ... آل بنی بو نفس بددن الامان
حله کیم قادر اولور ای ذو المنن ... بویله مشکل بندی بز بیچاره دن
فتحه سندن غیری کیم قدرت نما ... بویله بر قفل گرانی ربنا
سن بزه بزدن خی نزدیکتر ... امر که فرما که وابسته سر
یوخسه گلخنده گلستان بی نما ... بخشش و تعلیمک اولدی هم دعا
یوقدر الا انلره فضلک پناه ... روده وخون فهم وعقله جلوه گاه
نوری مواج زمین و آسمان ... جرم روغنده ایکی نور روان
حکمتک مجراسی اولمقده مدام ... گوشت پاره کیم لساندر اکه نام
باغ جاندر میوه سی ادراک و هوش ... نسخهٔ خلقتده طرح ورسم گوش
عالمک بستان و باغی فرعیدر ... باغ جانک شاهراهی شرعیدر
نهر تجری تحتها الانهار در ... منبع و سرچشمهٔ اسرار در

رسول اکرم صلی الله علیه و سلمک اول خسته یه ایتدیکی نصیحتک اتمه سیدر

چون عیادت امری اولدی ملتزم ... دیدی پیغمبر او بیماره اودم
زهر جهل ایراث دا ایتمش سکا ... ایلمش سن غالبا سن بر دعا
مکر نفس ایتمش سنی آشفته حال ... اول دعانک ایله مفهومن خیال
خاطره تا کیم گله گل شفقت ایت ... دیدی یوق یادمده انجق همت ایت
اولدی در خاطر انکچون اول دعا ... پرتو انداز اولدی نور مصطفی
اول فراموش ایتدیکن یاد ایلدی ... همت پیغمبری دادایلدی
پرتو افشان فرق حق و باطله ... اولدی اول روزنکه واردلدن دله

نی

گفت اینک یادم آمد ای رسول
آن دعا که گفته ام من بوالفضول
چون گرفتار گنه می آمدم
غرقه دست اندر حشایش میزدم
از تو تهدید و وعیدی میرسید
مجرمانرا از عذاب بس شدید
مضطرب می گشتم و چاره نبود
بند محکم بود و قفل ناگشود
نی مقام صبر و نی راه گریز
نی امید توبه نه جای ستیز
من چو هاروت و چو ماروت از حزن
آه می کردم که ای خلاق من
از خطر هاروت و ماروت آشکار
چاه بابل را بکردند اختیار
تا عذاب آخرت اینجا کشند
گربزند و عاقل و ساحروشند
نیک کردند و بجای خویش بود
سهل تر باشد ز آتش رنج دود
حد ندارد وصف رنج آن جهان
سهل باشد رنج دنیا پیش آن
ای خنک آنکو جهادی میکند
بر بدن زجری و دادی میکند
تا ز رنج آن جهانی وارهد
بر خود این رنج عبادت می نهد
من همی گفتم که یارب آن عذاب
هم درین عالم بران بر من شتاب
تا دران عالم فراغت باشدم
در چنین درخواست حلقه میزدم
اینچنین رنجوریی پیدام شد
جان من از رنج بی آرام شد
مانده ام از ذکر و از اوراد خود
بیخبر گشتم ز خویش و نیک و بد
گر نمی دیدم کنون من روی تو
ای خجسته وی مبارک بوی تو
میشدم از بند من یکبارگی
کردیم شاهانه این غمخوارگی
گفت هی هی زین دعا دیگر مکن
برمکن تو خویش را از بیخ و بن
تو چه طاقت داری ای مور نژند
که نهد بر تو چنان کوه بلند
گفت توبه کردم ای سلطان که من
از سر جلدی نلافم هیچ فن
این جهان تیهست و تو موسی و ما
از گنه در تیه مانده مبتلا
سالها ره میرویم و در اخیر
همچنان در منزل اول اسیر
قوم موسی راه می پیموده اند
آخر اندر گام اول بوده اند
گر دل موسی ز ما راضی بدی
تیه را راه و کران پیدا شدی
ور بکل بیزار بودی او ز ما
کی رسیدی نان و خوان هیچ از سما
کی ز سنگی چشمها جوشان بدی
در بیابان مان امان جان شدی
بل بجای خوان خود آتش آمدی
اندرین منزل لهب بر ما زدی
چون دو دل شد موسی اندر کار ما
گاه خصم ماست گاهی یار ما
خشمش آتش میزند در رخت ما
حلم او رد میکند تیر بلا

دیدی شمدی یاده گلدی ای رسول
اول دعا کیم ایتدی بن عبد فضول
چونکه اولدم بحر عصیانه غریق
نفسمی تخلیصه استردم طریق
حضرتکدن اولدی تهدید و وعید
کیم عذاب مجرمان اولدی شدید
مضطرب ایتدی بنی بو سوء حال
بند محکم قفل آچیلمق خود محال
نه مقام صبر و نه راه نجات
نه امید توبه نه جای ثبات
ایلیوب هاروت و ماروتی خیال
دیدم ای خلاق و رب ذو الجلال
گلدی چون هاروت و ماروته خطر
اختیار چاه بابل ایتدیلر
ایتدیلر دنیا عذابن اختیار
اولدی انلر قوت عقل ایله یار
حسن تدبیر ایتدی انلردن ورود
آتشه نسبتله اسهل رنج دود
رنج عقبی بیحساب و مهل اولور
اکه نسبت رنج دنیا سهل اولور
دولت انککیم ایدوب سعی و جهاد
ایده طاعات بدنده اجتهاد
اول جهان رنجندن اوله تارها
کسب ایده رنج عبادتدن بها
دیر ایدم دائم که یارب اول عذاب
تاکه بو عالمده ویرسون اضطراب
تا او عالمده اولم آسوده تر
بویله ایلردم دعا شام و سحر
ظاهر اولدی بنده بویله رنج و درد
قیلدی بی آرام جانی آه سرد
ذکر و اورادی اولدی عاطل سربسر
نیک و بد نفسمدن اولدی بیخبر
گورمسم شمدی مبارک رویکی
آلمسیدم نفحهٔ دلجویکی
ترک جان ایدی بو بیماری بکا
ایلدک لطف ایله غمخواری بکا
دیدی من بعد ایلمه بویله دعا
کیم اولور رنج و خسارت مدعا
بو قدر ای مور غم اول تاب و توان
کیم سکا محمول اوله بار گران
دیدی ایتدم توبه ای سلطان دین
ایتمیم لاف تجلد بعد زین
بو جهان تیه اولدی سن موسی و بز
جرم ایله محبوس تیه مشربز
نیجه ییلدر رهروان همتز
منزل اولده بند حیرتز
قوم موسی رهنورد اولدی مدام
انلره اول قدم ایدی مقام
اولسه بزدن قلب موساده رضا
یول آچیلمق ایلر ایدی اقتضا
اولسه کلیتله بزدن منفعل
آسماندن مائده گلمزدی پس
سنگدن جوش ایلمزدی چشمه لر
بو بیابانده قالوردی پا و سر
بلکه آتش ایدی بو خوانه بدل
پر شرار قهر اولوردی بو محل
قیلدی موسی ایکی یوزدن کارمز
گه مؤدب گاه اولدی یارمز
خشمی آتشر ز رخت ایسه اگر
حلمیدر اتا بلیاته سپر

کی بود که حلم گردد خشم نیز   نیست این نادر زلطفت ای عزیز
مدح حاضر وحشتست از بهر این   نام موسی میبرم قاصد چنین
ورنه موسی کی روا دارد که من   پیش تو یاد آورم از هیچ تن
عهد ما بشکست صد بار و هزار   عهد تو چون کوه ثابت برقرار
عهد ما کاه و بهر بادی زبون   عهد تو کوه وز صد که هم فزون
حق آن قدرت که بر تلوین ما   رحمتی کن ای امیر لونها
خویش را دیدیم و رسوایی خویش   امتحان ما مکن ای شاه بیش
تا فضیحتهای دیگر را نهان   کرده باشی ای کریم مستعان
بیحدی تو در جمال و در کمال   در کژی ما بیحدیم و در ضلال
بیحدی خویش بگمار ای کریم   بر کژی بیحد مشتی لئیم
هین که از تقطیع ما یک تار ماند   مصر بودیم و یکی دیوار ماند
البقیه البقیه ای خدیو   تا نگردد شاد کلی جان دیو
بهر ما نی بهر آن لطف نخست   که تو کردی گمرهان را بازجست
چون نمودی قدرتت بنمای رحم   ای نهاده رحمها در لحم و شحم
این دعا گر خشم افزاید ترا   تو دعا تعلیم فرما مهترا
آنچنان کادم بیفتاد از بهشت   رجعتش دادی که رست از دیو زشت
دیو که بود کو ز آدم بگذرد   بر چنین نطعی از و بازی برد
در حقیقت نفع آدم شد همه   لعنت حاسد شده آن دمدمه
بازیی دید و دو صد بازی ندید   پس ستون خانهٔ خود را برید
آتشی زد شب بکشت دیگران   باد آتش را بکشت او بران
چشم بندی بود لعنت دیو را   تا زیان خصم دید آن ریو را
چون زیان جان او شد ریو او   کوی آدم بود دیو او
لعنت این باشد که کژبینش کند   حاسد و خودبین و پرکینش کند
تا نداند که هر آنکه کرد بد   عاقبت باز آید و بر وی زند
جمله فرزین بندها بیند بعکس   مات بر وی گردد و نقصان و وکس
زانکه گر او هیچ بیند خویش را   مهلک و ناسور بیند ریش را
درد خیزد زین چنین دیدن درون   درد او را از حجاب آرد برون
تا نگیرد مادران را درد زه   طفل در زادن نیابد هیچ ره
این امانت در دل و دل حامله است   این نصیحتها مثال قابله ست
قابله گوید که زن را درد نیست   درد باید درد کودک را رهیست

حلم اوله خشم ایله بردمده بدید   اهل احساندن اولور امر بعید
مدحت حاضرده وار نقش ریا   قصد ایله موسایه اولدم لبکشا
قصهٔ موسایی وصف ایتمک بکا   پیشگاه عزتکده ناروا
بزده عهد اولدی شکسته صد هزار   کوه ثابت سنده عهد برقرار
عهدمز چون کاه هر باده زبون   کوهدن اما سنک عهدک فزون
قدرتکله عفو ایدوب تلوینمز   رحمتک قیل باعث تمکینمز
نفس و رسوایی نفس بدگمان   اولدی ظاهر ایتمه یارب امتحان
تا که بزده حدی یوق عیب نهان   اوله مستور ای کریم مستعان
سنده در بیحد جمال ایله کمال   بزده بیحد کج خیالی ضلال
قیل کریما فضل بیحد کله پاک   مجرم و کستاخ اولور بر قبضه خاک
چاک چاکز باغلی بر تاره روان   مصر ایکن دیوارمز قالدی همان
قیل بقیه عمره دادای خدیو   شاد کلی اولمسون شیطان و دیو
فضل بیچونک اولوب خالقه سبب   گمرهان اولدی شرفیاب طلب
ایله رحمت ای قدیر ذو المنن   شحم و لحمه ای مراحم بخش اولن
باعث خشم ایسه گر بو مدعا   ایله الهام اوزره تعلیم دعا
شویله کیم آدم اولوب دور بهشت   ایندک احسان اولدی خاسر دیو زشت
دیو کیمدر ایده آدمدن گذر   ایلیه بازی مکر بیحذر
جالب نفع ایتدی حقیقت آدمه   لعنت اولدی حاسده اول دمدمه
کوردیکی بر ایکیوز اما فنون   ییقدی کندی خانه سندن بر ستون
زرع غیره ویردی آتش وقت شب   کندی کشتن یاقمغه اولدی سبب
اولدی چون شیطانه لعنت چشم بند   ایتیکه خسران خصمه ریشخند
کندی مکری کندیه ویردی زیان   آدمه حق ویردی مکرندن امان
لعنت اولدر کیم انی کج بین ایدر   حاسد و خودبین ایدر پرکین ایدر
تا انی بیلمز که هر بر کار بد   آخر اولدی حامله درد اشد
جملهٔ فرزینی طرح عکس اولور   مات اولور لعنده نقص و وکس اولور
اولمسیدی غره و خودبین اگر   زخمنه ایتسیدی تدقیق نظر
درد ایدردی اکه امداد درون   اول حجابه درد اولوردی رهنمون
چکمسه عسر ولادت مادران   راهیاب اولمزدی اطفال جهان
بو امانت دلده درد دل حامله   بو نصیحتلر مثال قابله
قابله درد زنه ایلر نگاه   درد لازم درد اولور اطفاله راه

هر که او بی درد باشد رهزنست / زانکه بی دردی انا الحق گفتنست
اولکه بی درد اولدی رهزندر تمام / دردی یوق سویلر انا الحق مدام

آن انا بیوقت گفتن لعنت است / آن انا در وقت گفتن رحمت است
اول انا بیوقت اولور لعنت قرین / قول وقتنده اولسه اولور رحمت رهین

آن انا منصور رحمت شد یقین / آن انا فرعون لعنت شد ببین
اول انا منصوره رحمت اولدی گور / اول انا فرعونه لعنت اولدی گور

لاجرم هر مرغ بی هنگام را / سر بریدن واجبست اعلام را
لاجرم هر مرغ بی هنگام اچون / لازم اولدی قطع سر اعلام اچون

سر بریدن چیست کشتن نفس را / در جهاد و ترک گفتن نفس را
قتل نفس اچون اشارت قطع سر / نفسه لازمدر اوله زیر و زبر

آنچنانکه نیش کژدم بر کنی / تا که یابد او ز کشتن ایمنی
قطعه دقت ایله نیش کژدمی / ایتمیه آزرده تا بر مردمی

بر کنی دندان پر زهری ز مار / تا رهد مار از بلای سنگسار
چیقسه گر دندان زهرآلود مار / مار اولور آزاد قید سنگسار

هیچ نکشد نفس را جز ظل پیر / دامن آن نفس کش را سخت گیر
نفسکی اولدرمز الا ظل پیر / دامنن طوت تا اوله کارک یسیر

چون بگیری سخت آن توفیق هوست / در تو هر قوت که آید جذب اوست
چونکه طوتدک اولدی اول توفیق هو / ساکه جذب قوت اندن سو بسو

ما رمیت اذ رمیت راست دان / هر چه کارد جان بود از جان جان
هر نه وار جانده عطای جان جان / ما رمیت اذ رمیت بیل همان

دست گیرنده ویست و بردبار / دمبدم آن دم ازو امیددار
دستگیرک اولدر اندندر کرم / اول دمی اندن امید ایت دمبدم

دیر گیرد سخت گیرد رحمتش / یک دمت غایب ندارد حضرتش
گج طوتر محکم طوتر اما رحمتی / غایب اولمز سندن اصلا حضرتی

نیست غم گر دیر بی او ماندهٔ / دیر گیر و سخت گیرش خواندهٔ
غم دگل طوتمقده تأخیری سکا / گج طوتر محکم طوتر دیرسک اکا

ور تو خواهی شرح این وصل و ولا / از سر اندیشه میخوان والضحی
شرحه محتاج ایسه بو وصل و ولا / قیل تدبر اوزره وردک والضحی

ور تو گویی هم بدیها از ویست / لیک آن نقصان فضل او کی است
شری خلقندن صوررسک حکمتی / اول دگل نقصان فضل و رحمتی

آن بدی دادن کمال اوست هم / من مثالی گویمت ای محتشم
بلکه اولدی اولدخی فضل و کمال / ایلیم ساکه مناسب بر مثال

کرد نقاشی دو گونه نقشها / نقشهای صاف و نقش بی صفا
اینسه بر نقاش ایکی نقش عجیب / بری روح افزا بری تا مهیب

نقش یوسف کرد و حور خوش سرشت / نقش عفریتان و ابلیسان زشت
بری نقش یوسف و حور بهشت / اول بری ابلیس و عفریتان زشت

هر دو گونه نقش استادی اوست / زشتی او نیست آن رادی اوست
ایکی نقش استادک اولدی صنعتی / زشتی اظهار ایتدی کندی صورتی

زشت را در غایت زشتی کند / جمله زشتیها بگردش بر تند
صورتی زشتک اولور زشت و قبیح / زشتی حالی اولور نقش صریح

تا کمال دانشش پیدا شود / منکر استادیش رسوا شود
صنعت استاد اولور انده عیان / منکر استادی ایدر جهلن بیان

ور نداند زشت کردن ناقص است / زین سبب خلاق گبر و مخلص است
نقص اولوردی اولسه عجز خلق شر / اول سببدن گبر و مؤمن خلق ایدر

پس ازین رو کفر و ایمان شاهدند / بر خداوندیش هر دو ساجدند
پس بو یوزدن کفر و ایماندر شهود / هر بری ایلر او معبوده سجود

لیک مؤمن دانکه طوعا ساجدست / زانکه جویای رضا و قاصدست
لیکن اولدی سجدهٔ مؤمن تمام / کیم طلبکار رضاسیدر مدام

هست کرها گبر هم یزدان پرست / لیک قصد او مراد دیگر است
گبر اولور اکراه ایله یزدان پرست / قصدی کفر و شر کله مردود و دوپست

قلعهٔ سلطان عمارت میکند / لیک دعوی امارت میکند
قلعهٔ شاهی عمارت ایتمده / لیک دعوای امارت ایتمده

گشته باغی تا که ملک او بود / عاقبت خود قلعه سلطانی شود
اولدی طاغی تا اوله ملکی پناه / قلعه خود شاهک اولور بی اشتباه

مؤمن آن قلعه برای پادشاه / می کند معمور نه از بهر جاه
مؤمن ایلر حفظ قلعه شاه اچون / قصد تعمیری دگلدر جاه اچون

زشت گوید ای شه زشت آفرین / قادری بر خوب و بر زشت مهین
اولدی بو تسبیحی زشتک صبح و شام / خلق خوب و زشته قادرسن مدام

خوب گوید ای شه حسن و بها / پاک گردانیدیم از عیبها
خوبلر ایتمکده حمد ذوالمنن / دیر که پاک ایتدک بزی هر عیبدن

وصیت کردن پیغمبر علیه السلام مران بیمار را و دعا آموزانیدنش

کفت پیغمبر مران بیمار را   این بکو کای سهل کن دشوار را
آتنا فی دار دنیانا حسن   آتنا فی دار عقبانا حسن
راه را بر ما چو بستان کن لطیف   منزل ما خود تو باشی ای شریف
مؤمنان در حشر کویند ای ملک   نی که دوزخ بود راه مشترک
مؤمن و کافر برو یابد کذار   ما ندیدیم اندرین ره دود نار
نک بهشت و بارکاه ایمنی   پس کجا بود آن کذرکاه دنی
پس ملک کوید که آن روضهٔ خضر   که فلان جا دیده اید اندر کذر
دوزخ آن بود و سیاستگاه سخت   برشما شد باغ و بستان و درخت
چون شما این نفس دوزخ خوی را   آتشی کبر فتنه جوی را
جهدها کردید و او شد پر صفا   نار را کشتید از بهر خدا
آتش شهوت که شعله میزدی   سبزهٔ تقوی شد و نور هدی
آتش خشم از شما هم حلم شد   ظلمت جهل از شما هم علم شد
آتش حرص از شما ایثار شد   وان حسد چون خار بد کلزار شد
چون شما این جمله آتشهای خویش   بهر حق کشتید جمله پیش پیش
نفس ناری را چو باغی ساختید   اندرو تخم وفا انداختید
بلبلان ذکر و تسبیح اندرو   خوش سرایان در چمن بر طرف جو
داعی حق را اجابت کرده اید   در جحیم نفس آب آورده اید
دوزخ ما نیز در حق شما   سبزه کشت و کلشن و برک و نوا
چیست احسان را مکافات ای پسر   لطف و احسان و ثواب معتبر
نی شما کفتید ما قربانییم   پیش اوصاف بقا ما فانییم
ما اکر قلاش اکر دیوانه ایم   مست آن ساقی و آن پیمانه ایم
برخط و فرمان او سر می نهیم   جان شیرین را کروکان میدهیم
تا خیال دوست بر اسرار ماست   چاکری و جان سپاری کار ماست
هر کجا شمع بلا افروختند   صد هزاران جان عاشق سوختند
عاشقانی کز درون خانه اند   شمع روی یار را پروانه اند
ای دل آنجا رو که باتو روشنند   وز بلاها مرترا چون جوشنند
برجنایاتت مواساها کنند   درمیان جان ترا جا می کنند
زان میان جان ترا جا می کنند   تا ترا پر باده چون جامی کنند

پیغمبر صلی الله علیه وسلمک اول بیماره وصیتی وتعلیم دعا ونصیحتی بیانده در

خسته یه دیدی او محبوب خدا   افتتاحن قیل دعا کانک ربنا
قیل بزی دنیاده حسنی یه قرین   قیل بزی عقباده احسانه رهین
رهکذاری باغ و بستان ایت بزه   جلوه کاه قربی احسان ایت بزه
مؤمنان محشرده دیرلر ای ملک   وارمی دوزخ اوزره راه مشترک
جمله مخلوقه برایسه رهکذار   کورمدک بز انده قطعا دود نار
اشته جنت منزل خلد و نشاط   قنده قالدی پس او پروحشت صراط
پس ملک دیر کیم او صحن سبزه زار   کیم فلان موضعده اولدی رهکذار
دوزخ اولدی اول سیاستکاه سخت   لیکن اولدی سزلره باغ و درخت
چونکه نفس تند و دوزخ خوی سز   آتشی مشرب او فتنه جوی سز
ایتدیکز جهد ایله مغلوب صفا   ناری اطفا ایتدی رضای خدا
نار شهوت کیم ایدردی التهاب   نور تقوی وهدادن بولدی تاب
آتش خشم اولدی سزده حلم پاک   ظلمت جهل اولدی سزده علم پاک
سزده نار حرص اولوب محو و عدم   اول حسد خار ایدی کلزار اولدی هم
سزده بو آتشلر اولمشکن خفی   ایتدیکز حقه چو تنکیم منطفی
نار نفسی قیلدیکز باغ صفا   اولدی مزروع اکز تخم وفا
ذکر و تسبیح ایله انده بلبلان   ایتدیلر اجرای حمد مستعان
داعی حقه ویروب صدق جواب   ایتدیکز اجرا جحیم نفسه آب
حقکزده دود و نار دوزخی   سبزه زار کلشن ایتدک بز دخی
اولدی احسانه مکافات ای پسر   لطف و احسان و ثواب معتبر
عیدکاه وصلتک قربانی یوز   پیش اوصاف بقاده فانی یوز
بز اکر قلاش اکر دیوانه یز   مست ساقی تشنهٔ پیمانه یز
صد قله سر داده یز فرمانته   جانمز اولسون فدا احسانته
تاخیال یار در اسرار رمز   چاکری و ترک جاندر کار مز
قنده بر شمع بلا افروخته   صد هزاران جان عاشق سوخته
عاشقانکیم جلوه ساز خانه در   شمع روی یارا چون پروانه در
کیم سنکله خوش در ای دل وار اکا   تا اوله جوشن بلالردن سکا
هم جنایاته مواسات ایده لر   منزلک جانده مراعات ایده لر
اوله جانک فیضیاب روشنی   ایده لر جام لبالب تا سنی

درمیان جان ایشان خانه گیر　　درفلک خانه کن ای بدر منیر
چون عطارد دفتر دل واکنند　　تا که بر تو سرها پیدا کنند
پیش خویشان باش چون آوارهٔ　　بر مه کامل زن ار مهپارهٔ
جزؤ را از کل خود پرهیز چیست　　با مخالف این همه آمیز چیست
جنس را بین نوع گشته در روش　　غیبها بین عین گشته در رهش
تا چو زن عشوه خری ای بی خرد　　از دروغ عشوه کی یابی مدد
چاپلوس ولفظ شیرین وفریب　　می ستانی می نهی چون زر بجیب
مر ترا دشنام وسیلیٔ شهان　　بهتر آید از ثنای گمرهان
صفع شاهان خور مخور شهد خسان　　تا کسی گردی ز اقبال کسان
زانکه زیشان دولت وخلعت رسد　　در پناه روح جان گردد جسد
هر کجا بینی برهنه وبی نوا　　دانکه او بگریختست از اوستا
تا چنان گردد که میخواهد دلش　　آن دل کور بد بیحاصلش
گر چنان گشتی که استا خواستی　　خویش را وخویش را آراستی
هر که از استا گریزد در جهان　　او ز دولت میگریزد این بدان
پیشهٔ آموختی در کسب تن　　چنگ اندر پیشهٔ دینی بزن
در جهان پوشیده گشتی وغنی　　چون برون آیی ازینجا چون کنی
پیشهٔ آموز کاندر آخرت　　اندر آید دخل کسب مغفرت
آنجهان شهریست پربازار وکسب　　تا نپنداری که کسب اینجاست حسب
حق تعالی گفت کین کسب جهان　　پیش آن کسبست لعب کودکان
همچو آن طفلی که بر طفلی تند　　شکل صحبت کن مساسی میکند
کودکان سازند در بازی دکان　　سود نبود جز که تعبیر زمان
شب شود در خانه آید گرسنه　　کودکان رفته بمانده یک تنه
اینجهان بازی گهست ومرگ شب　　بازگردی کیسه خالی پر تعب
کسب دین عشقست وجذب اندرون　　قابلیت نور حق دان ای حرون
کسب فانی خواهدت این نفس خس　　چند کسب خس کنی بگذار بس
نفس خس گر جویدت کسب شریف　　حیله ومکری بود اورا ردیف

اول دمادم جانلرنده خانه گیر　　قیل فلکده منزل ای بدر منیر
دفتر قلبه ایدرلر ثبت نور　　تا که اسرار ایلیه سنده ظهور
رجعت ایله قومه آواره ایسک　　کامل اول بدر ایله مهپاره ایسک
جزؤه کلندن نیچون پرهیز اولور　　یا نیچون بویله خلاف امیز اولور
صورت نوع ایله جنس اولمش خفی　　غیبلر عین ایله اولمش مکتفی
زن کبی تا عشوه ده گوردک بها　　یوق دروغ وعشوه دن سا که رها
لفظ شیرین چاپلوس دلفریب　　زن کبی اولدیکا پر نقش وزیب
سا که نافع زجر وتأدیب شهان　　ضر محض اولدی ثنای گمرهان
شهد خسدن صفع شاهان معتبر　　کیم سنی اقبال ایله مقبول ایدر
فیض لطف ایلر شهان پاک جد　　جان اولور روحک پناهنده جسد
قنده گورسک بر برهنه لاف زن　　بیلکه ایتمشدر فرار استاددن
تا اولور بر وفق نفس حیله کار　　شخص بیحاصل غریب بیمدار
اولسه استادک مرادنجه اگر　　ذاتنی هم قومنی مسرور ایدر
کیمکه استاددن ایلرسه فرار　　دولتندن دور اولور اول نابکار
کسب تنده صنعت اوکرندک تمام　　پیشهٔ دینه گرکدر اهتمام
بونده ایتدک کسب اسباب غنا　　پس نه ایلرسن دم ترک فنا
صنعتک قیل کسب کار آخرت　　تا اوله حاصل عطا ومغفرت
اول جهان ایچون گرکدر کار وبار　　صانمه انجق بونده لازم کسب وکار
حق تعالی دیدی بو کسب جهان　　اکه نسبت اولدی لعب کودکان
بکزر اول طفله اولوب بر طفله یار　　لعب ولهو ایله ایدرلر طرح کار
کودکان بازیچه پرداز دکان　　یوق ولی اندیشهٔ سود وزیان
خانه سینه آچ گلور هنگام شب　　جوعن افزون ایلمش لهو وطرب
بو جهان بازیچه که موت ایسه شب　　اشته گیتدک کیسه خالی پر تعب
کسب دین عشق اولدیکه هم جذب درون　　نور حقه قابلیت رهنمون
کسب فانی ایتمده بو نفس خس　　بسدر ایتدک کسب خس انصاف بس
نفس خس استرسه گر کسب شریف　　اکه ایلر حیله ومکری ردیف

بیدار کردن ابلیس معاویه را که خیز وقت نمازست

وقت نماز دردیو معاویه یی ابلیسک خوابدن بیدار ایتدیکیدر

درخبر آمد که خال مؤمنان　　خفته بد در قصر بر بستر ستان
قصر را از اندرون در بسته بود　　کز زیارتهای مردم خسته بود

نقل ایدرلر کیم او خال مؤمنان　　قصرا یچنده خوابه وارمشدی همان
قصرا ولوب بسته درونندن تمام　　یوغیدی راه دخول خاص وعام

ناکهان

ناکهان مردی و را بیدار کرد چشم چون بکشاد پنهان کشت مرد

کفت اندر قصر کس را ره نبود کیست کین کستاخی و جرأت نمود

کرد بر کشت و طلب کرد آن زمان تا بیابد زان نهان کشته نشان

او پس در مدبری را دید کو در پس پرده نهان میکرد رو

کفت هی تو کیستی نام تو چیست کفت نامم فاش ابلیس شقیست

کفت بیدارم چرا کردی بجد راست کو با من مکو بر عکس و ضد

از خر افکندن ابلیس معاویه را و روپوش و بهانه کردن وطول مناظرهٔ ایشان

کفت هنکام نماز اندر رسید سوی مسجد زود می باید دوید

عجلوا الطاعات قبل الفوت کفت مصطفی چون درّ معنی می بسفت

کفت نی نی این غرض نبود ترا که بخیری رهنما باشی مرا

دزد آید از نهان در مسکنم کویدم که پاسبانی میکنم

من کجا باور کنم این دزد را دزد کی داند ثواب و مزد را

دوم بار از خر افکندن ابلیس معاویه را و روپوش کردن

کفت ما اوّل فرشته بوده ایم راه طاعت را بجان پیموده ایم

سالکان راه را محرم بدیم ساکنان عرش را همدم بدیم

پیشهٔ اوّل کجا از دل رود مهر اوّل کی ز دل بیرون شود

در سفر کر روم بینی یا ختن از دل تو کی رود حب الوطن

ما هم از مستان این می بوده ایم عاشقان درکه وی بوده ایم

ناف ما بر مهر او ببریده اند عشق او در جان ما کاریده اند

روز نیکو دیده ایم از روزکار آب رحمت خورده ایم اندر بهار

نی که ما را دست فضلش کاشتست از عدم ما را نه او بر داشتست

ای بسا کز وی نوازش دیده ایم در کلستان رضا کردیده ایم

بر سر ما دست رحمت می نهاد چشمهای لطف از ما می کشاد

وقت طفلی ام که بودم شیر جو کاهوارم را که جنبانید او

از که خوردم شیر غیر شیر او که مرا پرورد جز تدبیر او

خوی کان با شیر رفت اندر وجود کی توان آنرا ز مردم وا کشود

کر عتابی کرد دریای کرم بسته کی کردند درهای کرم

ناکهان بر شخص اویاندردی آنی آچدی چشمن اولدی پنهان اول دنی

دیدی یوقدر قصره امکان دخول قنغی کستاخ ایلدی آیا حلول

قصری تفتیش ایلدی هر سو همان تا اوله ظاهر اکا شخص نهان

کوردی بر شخصی ورای پرده ده اولمش انده مختفی و سرزده

دیدی سن کیمسن ندر یا ساکه نام دیدی نامم اولدی ابلیس انام

دیدی ایقاظه نیچون بو سعی و جد طوغری سویله ایتمه اما عکس و ضد

معاویه یه ابلیسک حیله یوزندن بهانه ومحاوره وما بینده اولان مناظره در

دیدی آخر اولدی هنکام نماز مسجده لازمدر اولمق خطوه ساز

عجلوا الطاعات قبل الفوت بیل مصطفادن اولدی نقل متصل

دیدی یوق یوق سنده یوقدر بو غرض سندن اولمز کمسه یه حسن عوض

اوله داخل منزله دزد نهان دیه کلدم اولمغیچون پاسبان

سارقه حمکنی ایتمک اعتماد دزد ایدر می اجر و خیراتی مراد

ایکنجی دفعه ده معاویه یه ابلیسک جواب حیله آمیزیدر

دیدی بن اوّل اولوب جنس ملک عزت جان ایدی طاعات ایلمک

سالکان راه ایله محرم ایدم ساکنان عرش ایله همدم ایدم

پیشهٔ اوّل نیچه زائل اولور مهر اوّل نقش جان و دل اولور

عزم روم ایتسک یا خود کشت ختن هیچ کیدرمی قلبدن حب الوطن

بزدخی سرمست ایدک بو باده دن عد اولوردق عاشق دلداده دن

نافمز بو عشق ایله مقطوع ایدی تخم حکمت سینه ده مزروع ایدی

کوستروب چوق روز اسعد روزکار ایچدک آب رحمتی فصل بهار

دست فضلیله ایدوب لطف و کرم ایلدی آزادهٔ بند عدم

چوق نوازشلرله با حکم قضا ایلر ایدم کشت کلزار رضا

دست رحمتله سرافراز ایلدی نبع لطفندن اعزاز ایلدی

دایهٔ جودندن اولدم شیرخوار مهد احسانند اولدم بهره دار

کیمدن اولدی با که بونجه لطف و جود غیری کیمدر تربیت بخش وجود

شیر ایله بر خوی کیم محصول اولور آنی ترک ایتمک نیچه مأمول اولور

اولسه دریای کرمدن کر عتاب قطره لر اولمز نینه مردود باب

اصل نقدش داد و لطف و بخشش است
قهر بر وی چون غباری از غش است

از برای لطف عالم را بساخت
ذره‌ها را آفتاب او نواخت

فرقت از قهرش اگر آبستن است
بهر قدر وصل او دانستن است

تا دهد جانرا فراقش گوشمال
جان بداند قدر ایام وصال

گفت پیغمبر که حق فرموده است
قصد من از خلق احسان بوده است

آفریدم تا زمن سودی کنند
تا ز شهدم دست آلودی کنند

نی برای آنکه تا سودی کنم
وز برهنه من قبایی برکنم

چند روزی که زپیشم رانده است
چشم من در روی خوبش مانده است

کز چنان رویی چنین قهر ای عجب
هر کسی مشغول گشته در سبب

من سبب را ننگرم کان حادث است
زانکه حادث حادثی را باعث است

لطف سابق را نظاره میکنم
هر چه آن حادث دو پاره میکنم

ترک سجده از حسد گیرم که بود
آن حسد از عشق خیزد نه از جحود

هر حسد از دوستی خیزد یقین
که شود با دوست غیری همنشین

هست شرط دوستی غیرت پزی
همچو بعد از عطسه گفتن دیرزی

چونکه بر نطعش جز این بازی نبود
گفت بازی کن چه دانم در فزود

آن یکی بازی که بد من باختم
خویشتن را در بلا انداختم

در بلا هم می‌چشم لذات او
مات اویم مات اویم مات او

چون رهاند خویشتن را ای سره
هیچ کس از شش جهت از ششدره

جزو شش از کل شش چون وارهد
خاصه که بیچون مر او را کژ نهد

هر که در شش او درون آتش است
اوش برهاند که خلاق شش است

خود اگر کفرست و گر ایمان او
دست باف حضرتست و آن او

لطف و احسان و عطادر اکه کار
قهرا کانسبتله دریاده غبار

لطف ایچون عالملری وار ایلدی
ذره‌لرده مهری اظهار ایلدی

قهریدر گرچه بلای فرقتی
بیلمک ایچون اولدی قدر وصلتی

تا ویروب جانه فراقی گوشمال
اوله ثابت قدر ایام وصال

دیدی پیغمبر بیوردی اول خدا
خلقی مقصودم براتمقدن عطا

رحمت ایچون خلقی خلق ایتدم تمام
طاعتمله ایده‌لر تحصیل کام

یو قدر انلردن بنمچون نفع و سود
قوللره مولا ایدر احسان و جود

گرچه رد ایتدی بنی درگاهدن
چشمدار لطفی یم هر لحظه بن

قهر اولور لطف جمیلندن عجب
هر کشی اولمقده مشغول سبب

بن اکا باقمم سبب حادث اولور
حادث البت حادثه باعث اولور

لطف سابقدر بکا نظاره گاه
هر که حادثدر اکا ایتمم نگاه

طوتکه اولدی سجده‌یه مانع حسد
عشقدندر اول حسد یوق امری رد

هر حسد کیم اولدی یار ایچون یقین
غیره درتا اولمیه یاره قرین

اولدی غیرت شرط یاری ای عزیز
همچو مفهوم دعای عطسه ریز

نطع تقدیرنده بو نقش نهان
گلدی حقمده ظهوره ناگهان

باکه کارم اولدی دام ابتلا
گندمی ایتدم گرفتار بلا

اول بلادر بینه لذت بخش جان
کیم بکا اندندر اول قهر نهان

نفسی قورتارمق اولورمی یکسره
شش جهتده اولسه نقش ششدره

اولکه بیچون ایده اخراجن مراد
ایلیه بیچون خصوصا کج نهاد

شش جهتدن اولسه آتش رونما
شش جهاتک خالقندندر رها

قوللرک گر کفری گر ایمانیدر
بیکمان سر بسته فرمانیدر

سیوم بار تقریر کردن معاویه با ابلیس مکر او را

گفت امیر او را که اینها راست است
لیک بخش تو از اینها کاست است

صد هزاران را چو من تو ره زدی
حفره کردی در خزینه آمدی

آتش و نفطی نسوزی چاره نیست
کیست کز دست تو جامه‌ش پاره نیست

طبعت ای آتش چو سوزانیدنیست
تا نسوزانی تو چیزی چاره نیست

لعنت این باشد که سوزانت کند
اوستاد جمله دزدانت کند

با خدا گفتی شنیدی رو برو
من چه باشم پیش مکرت ای عدو

معرفتهای تو چون بانگ صفیر
بانگ مرغانست لیکن مرغ گیر

معاویه‌نک ابلیسه مکرینی تقریر ایتدیکیدر

هپ بو سوزلر طوغریدر دیدی امیر
لیکن اولدی هر سوزک علت پذیر

رهزن اولدک نیچه بیک فرزانه‌یه
رخنه آچدک چوق خزینه خانه‌یه

نفط و آتش یاقمیه امکانی وار
داغ مکرکدن رها انسانی وار

طبع آتش اولدی محرق متصل
نسنه سندن یانمیه ممکن دگل

لعنت اولدر ایلدی سوزان سنی
ایتدی هم سرلشکر دزدان سنی

حقه اولدک عجبله بیهوده گو
باکه خود مکرک مقرر ای عدو

اولدی سنده معرفت صیت صفیر
صیت مرغان اولدی لیکن مرغ گیر

صد هزاران مرغرا آنره زدست — مرغ غرّه کاشنایی آمدست
در هوا چون بشنود بانک صفیر — از هوا آید شود اینجا اسیر
قوم نوح از مکر تو در نوحه اند — دل کباب وسینه شرحه شرحه اند
عادرا تو باد دادی در جهان — درفکندی در عذاب واندهان
از تو بود آن سنکسار قوم لوط — در سیاه آبه ز تو خوردند غوط
مغز نمرود از تو آمد ریخته — ای هزاران فتنها انکیخته
عقل فرعون ذکی فیلسوف — کور کشت از تو نیاید او وقوف
بولهب هم از تو نا اهلی شده — بوالحکم هم از تو بوجهلی شده
ای برین شطرنج بهر یاد را — مات کرده صد هزار استاد را
ای ز فرزین بندهای مشکلت — سوخته دلها سیه کشته دلت
بحر مکری تو خلایق قطرهٔ — تو چو کوهی وین سلیمان ذرهٔ
که رهد از مکر تو ای مختصم — غرق طوفانیم الا من عصم
بس ستارهٔ سعد از تو محترق — بس سپاه وجمع از تو مفترق

نیچه بینک مرغه اولور دام بلا — غرّه ایلر مرغی صیت آشنا
کوشزد اولسه هواده اول صفیر — خاکه میل ایلر اولور انده اسیر
قوم نوحی مکرک ایتدی نوحه کار — دل کباب وسینه لر خود شرحه زار
باد ایله عاد اولدی مکرکدن خراب — اولدیلر جمله کرفتار عذاب
سندن اولدی قوم لوطه سنکسار — اولدیلر بحر سیهده غوطه خوار
مغز نمرود اولدی سندن ریخته — ایلدک چوق فتنه لر انکیخته
عقل فرعون ذکی فیلسوف — اولدی سندن بیشعور وبیوقوف
بولهب نار اولدی سن نا اهل ایله — بولدی شهرت بوالحکم بوجهل ایله
ایلیوب صد لعب شطرنج فتن — مات قیلدک صد هزار استادی سن
یاندی سندن چوق کوکل ای دل سیاه — اولدی منصوبات مکرکله تباه
خلق قطره سن یم مکر وفتن — ساده دللر ذرّه کویا کوه سن
کیمه مکرکدن نجات ای مختصم — غرق طوفان جمله الا من عصم
چوق نجوم سعد سندن محترق — چوق سپاه وجمع سندن مفترق

سیوم بار جواب کفتن ابلیس مر معاویه را

کفت ابلیس کشا این عقد را — من محکّ قلب را ونقد را
امتحان شیر وکلبم کرد حق — امتحان نقد وقلبم کرد حق
قلب را من کی سیه رو کرده ام — صیرفی ام قیمت او کرده ام
نیکوانرا رهنمایی میکنم — شاخهای خشک را بر می کنم
این علفهامی نهم از بهر چیست — تا پدید آید که حیوان جنس کیست
کرک از آهو چو زاید کودکی — هست در کرکیش وآهویی شکی
تو کیاه واستخوان پیشش بریز — تا کدامین سو کند او کام تیز
کر بسوی استخوان آید سکست — ور کیا خواهد یقین آهو رکست
قهر ولطفی جفت شد باهمدکر — زاد ازین هر دو جهان خیر وشر
تو کیاه واستخوانرا عرضه کن — قوت نفس وقوت جانرا عرضه کن
کر غدای نفس جوید ابترست — ور غدای روح خواهد سرورست
کر کند او خدمت تن هست خر — ور رود در بحر جان یابد کهر
کرچه این دو مختلف خیر وشرند — لیک این هر دو بیک کار اندرند
انبیا طاعات عرضه می کنند — دشمنان شهوات عرضه می کنند
نیک را چون بد کنم یزدان نیم — داعیم من خالق ایشان نیم

اوچنجی دفعه معاویه یه ابلیسک جوابیدر

دیدی ابلیس اکه قیل دفع کمان — بن محکّ قلب ونقد اولدم همان
شیر وکلب اولدی بنمله امتحان — نقد وقلب اولدی بنمله امتحان
قلبی بن نیچه سیه کار ایلرم — صیرفی یم قیمت اظهار ایلرم
رهنمای نیک حالاتم تمام — قطع شاخ خشک اولور کارم مدام
ایلرم وضع علف یول اوزره تا — جنس حیوان کیمدر اوله خودنما
کرک اکر آهودن اولسه بچه زاد — کرک وآهو فرقنی ایتسک مراد
قیل اکا عرض کیاه واستخوان — میل واقبالی ایدر جنسن عیان
کلبدر ایلرسه میل استخوان — اوتلوغه میل ایتسه آهودر عیان
لطفله قهر اولدی جفت یکدکر — ایلر انلردن تولد خیر وشر
ایله سن عرض کیاه واستخوان — ظاهر اولسون قوت نفس وقوت جان
کامجوی نفس ایسه ابتر اولور — بهره دار روح ایسه سرور اولور
خدمت تن ایلر ایسه اولدی خر — عزم بحر جان ایدن بولدی کهر
خیر وشر اولدی اکرچه مختلف — هربری کار ایله اولدی متصف
عرضهٔ طاعات ایدرلر انبیا — عرضهٔ شهوات اولورلر اشقیا
حسنی قبح ایتمک بکا صادق دکل — داعیم بن انلره خالق دکل

خوبرا من زشت سازم رب نه ام   زشت را و خوبرا آیینه ام
سوخت هندو آینه از درد را   کین سیه رومی نماید مرد را
گفت آیینه گناه از من نبود   جرم او را نه که روی من زدود
او مرا غماز کرد و راست گو   تا بگویم زشت کو و خوب کو
من گواهم بر گواز ندان کجاست   اهل زندان نیستم یزدان گواست
هر کجا بینم نهال میوه دار   تربیتها میکنم من دایه وار
هر کجا بینم درخت تلخ و خشک   میبرم من تا رهد از پشک مشک
خشک گوید باغبانرا ای فتا   مر مرا چه می بری سر بی خطا
باغبان گوید خمش ای زشت خو   پس نباشد خشکی تو جرم تو
خشک گوید راستم من کژ نیم   تو چرا بی جرم می بری پیم
باغبان گوید اگر مسعودیی   کاشکی کژ بودیی تر بودیی
جاذب آب حیاتی گشتیی   اندر آب زندگی آغشتیی
تخم تو بد بوده است واصل تو   با درخت خوش نبوده وصل تو
شاخ تلخ ار با خوشی وصلت کند   آن خوشی اندر نهادش بر زند

خوبی زشت ایتمکده یوقدر قدرتم   خوب و زشت آیینه سیدر خلقتم
زنگیان مرآته اولدی طعنه گو   کیم سیه رو گوستر مردانی بو
دیدی آیینه نه در بنده گناه   جرم انک کیم رویی اولمشدر سیاه
بنده ظاهر کر هنر در کر عیوب   ایلرم تشخیص روی زشت و خوب
قنده در معلوم در زندان بکا   اهل زندان اولمدم شاهد خدا
قنده کورسم بر نهال میوه دار   تربیتلر ایلرم بن دایه وار
ایلرم کوردکجه قطع نخل خشک   تا که بد بودن اوله ممتاز مشک
باغبانه خشک دیر ای باغبان   یوق سبب قطعه دکل جرمم عیان
باغبان دیر اول خموش ای بی هنر   جرم اولورمی ساکه خشکیدن بتر
خشک دیر کیم راستم بن کج دکل   سن نیچون بی جرم ایدرسن کسر دل
باغبان دیر اکه ای شوریده سر   کج اولوب ای کاش اولیدک سبز و تر
کیم اولوردک جاذب آب حیات   کسب ایدردک آب حیوانده ثبات
تخم بد در مایه و اصلک سنک   یوق درخت خوب ایله وصلک سنک
شاخ تلخه اولسه بر نیکو وصال   پس نهادنده اولور شیرین خصال

عنف کردن معاویه با ابلیس علیه اللعنه

گفت امیر ای راهزن حجت مگو   مر ترا ره نیست در من ره مجو
رهزنی و من غریب و تاجرم   هر لباساتی که آری کی خرم
گرد رخت من مگرد از کافری   تو نه ٔ رخت کسی را مشتری
مشتری نبود کسی را راهزن   ور نماید مشتری مکرست و فن
تا چه دارد این حسود اندر کدو   ای خدا فریاد ما را زین عدو
گر یکی فصلی دگر در من دمد   در رباید از من این رهزن نمد

معاویه نک ابلیسه عنف ایتدیکیدر

میر اکا دیدیکه ای بیهوده گو   ساکه یول یوق بندن اولمه راه جو
بن غریب و تاجرم ای راهزن   آلمم اول کالایی کیم دلالی سن
رختم اطرافن طولاشمه سر بسر   سن دکلسن رخت غیره مشتری
مشتری اولمق نه ممکن راهزن   مشتری صورت مرادی مکر و فن
بو حسود ایتمکده دائم قطع راه   ساکه در یارب بو دشمندن پناه
باکه ایلرسه اگر افسون بد   بندن ایلر غارت دلق و نمد

نالیدن معاویه بحضرت حق از ابلیس و نصرت خواستن بروی

این حدیثش همچو دود است ای اله   دست گیر ار نه گلیمم شد سیاه
من بحجت بر نیایم با بلیس   کوست فتنه ٔ هر شریف و هر خسیس
آدمی کو علم الاسما بکست   در تک چون برق این سگ بی تکست
از بهشت انداختش بر روی خاک   چون سمک در شست او شد از سماک
نوحه ٔ انا ظلمنا می زدی   نیست دستان و فسونش را حدی
اندرون هر حدیث او شرست   صد هزاران سحر در وی مضمرست

جناب حقه معاویه نک ابلیسدن ناله ٔ شکایتی و طلب استعانتیدر

اولدی دود آسا حدیثی یا اله   طوت الم یوخسه گلیم اولدی سیاه
یوق رها حجتله بو ابلیسدن   نیک و بد نالنده سی تلبیسدن
علم الاسما ایکن آدمده شان   اولدی فهمی تیر مکرینه نشان
آتدی جنتدن آنی تا خاکه دک   دوشدی شستینه سمادن چون سمک
ایلدی انا ظلمنا نوحه سن   ایتدی افسونیله تیره لوحه سن
هر سوزنده نیچه شر اولدی نهان   نیچه بیک سحر انده مضمر در همان

مردیٔ مردان ببندد در نفس   در زن و در مرد افروزد هوس
ای بلیس خلق سوز و فتنه جو   برچیم بیدار کردی راست کو

باز تقریر ابلیس تلبیس خود را

کفت هر مردی که باشد بدکمان   نشنود او راستی را با صد نشان
هر درونی که خیال اندیش شد   چون دلیل آری خیالش بیش شد
چون سخن در وی رود علت شود   تیغ غازی دزد را آلت شود
پس جواب او سکوتست و سکون   هست با ابله سخن کفتن جنون
تو ز من با حق چه نالی ای سلیم   تو بنال از شر آن نفس لئیم
تو خوری حلوا ترا دنبل شود   تب بکیرد طبع تو مختل شود
بی کنه لعنت کنی ابلیس را   چون نبینی از خود آن تلبیس را
نیست از ابلیس از تست ای غوی   که چو روبه سوی دنبه میدوی
چونکه در سبزه ببینی دنبه را   دام باشد این ندانی تو چرا
زان ندانی کت ز دانش دور کرد   میل دنبه چشم عقلت کور کرد
حبک الاشیاء یعمی ویصم   نفسک السودا جنت لا تختصم
تو کنه بر من منه کژ مژ مبین   من ز بد بیزارم و از حرص و کین
من بدی کردم پشیمانم هنوز   انتظارم تا شبم آید بروز
بر امید آن مانده ام بس روزکار   کاین زمستان را بود شاید بهار
متهم کشتم میان خلق من   فعل خود بر من نهد هر مرد و زن
کرک بیچاره اکرچه کرسنه است   متهم باشد که او در ظنطنه است
از ضعیفی چون نتاند راه رفت   خلق کوید تخمه است از لوت زفت

باز جستن معاویه حقیقت غرض را از ابلیس

کفت غیر راستی نرهاندت   داد سوی راستی میخواندت
راست کو تا وارهی از چنگ من   مکر ننشاند غبار جنگ من
کفت چون دانی دروغ و راست را   ای خیال اندیش پر اندیشها
کفت پیغمبر نشانی داده است   قلب و نیکو را محک بنهاده است
کفته است الکذب ریب فی القلوب   کفت الصدق طمانین طروب
دل نیارامد ز کفتار دروغ   آب و روغن هیچ نفروزد فروغ
در حدیث راست آرام دلست   راستیها دانهٔ دام دلست

مردیٔ مردانی باغلر هر نفس   مرد و زن اضلالنه ایلر هوس
راست ای ابلیس فتان و دنی   سن نه بیدار ایلدک سویله بنی

ینه ابلیسک کندی تلبیسنی تقریر یدر

دیدی هر کیمده اولورسه بدکمان   صدقی کوش ایتمز اولورسه صد نشان
چون خیال اندیش اوله دائم درون   هر دلیل ایله ایدر فکر فزون
صحت مفهوم اکا علت اولور   تیغ غازی سارقه آلت اولور
پس جواب اکا سکوت ایله سکون   ابلهه سوز سویلمک اولدی جنون
حقه بندن ایلمه فریادی کار   شر نفسکدن کرکدر آه و زار
ساکه حلوا مورث دنبل اولور   طبعکه حمی کلوب مختل اولور
لعنت ابلیسه ایدرسن بی کناه   نفسکه ایتمزسن اما هیچ نکاه
بیلکه سندندر دکل ابلیسدن   همچو روبه دنبه جوی اولمقده سن
دنبه کوردک سبزه ده چونکم تمام   پس نیچون بیلمزسن اولدی انده دام
باعث اولدر علمی سندن دور ایدر   حرص دنبه چشم عقلی کور ایدر
شیئه میلک کور و کر ایلر تمام   نفس ایچون یوقدر جنایتدن خصام
باکه اسناد کناه ایتمه یقین   اولدی منفورم بد و حرص و کین
بر کناه ایتدم پشیمانم هنوز   روز و شب لوم ایله نالانم هنوز
قالدم امید ایله بونجه روزکار   بو زمستانه اوله بر نوبهار
خلق ایچنده متهم اولدم که بن   نسبت ایلر باکه فعلن مرد و زن
کرک بیچاره اکر آج اولسه ده   تخمه ایله اولمده تهمت زده
ضعف ایله یوق انده رفتاره مجال   خلق دیرلر چوق یمش اول بدخصال

معاویه نک تکرار ابلیسه الحاح وحقیقت غرضنه طلب اطلاع ایدر

دیدی انجق ساکه صدق اولدر رها   طوغریلقدن غیری یوق مخلص سکا
سن المدن صدقله آزاده سن   پس نیچون مکر و دروغ افزاده سن
دیدی صدق و کذبه میزان وار میدر   دفع سوء ظنه امکان وار میدر
دیدی پیغمبر بزه ویردی نشان   قلب و نقده اول محک اولدی همان
کذب ایدر دللرده ایراث کمان   صدقه اطمینان قلب اولدی نشان
قلبه تأثیر ایلمز قول دروغ   روغن پر آبده یوقدر فروغ
صدق کفتار ایله در آرام دل   دانه کیر صدق اولور بو دام دل

دل مگر رنجور باشد بد دهان   که نداند چاشنئی این و آن
چون شود از رنج و علت دل سلیم   طعم کذب و راستی را باشد علیم
حرص آدم چون سوی گندم فزود   از دل آدم سلیمی را ربود
پس دروغ و عشوه اترا گوش کرد   غره گشت و زهر قاتل نوش کرد
کژدم از گندم ندانست آن نفس   می پرد تمییز از مست هوس
خلق مست آرزو اند و هوا   زان پذیرا اند دستان ترا
هر که خود را از هوا خوباز کرد   چشم خود را آشنای راز کرد
آنچنین که یک حکایت کرده اند   گوش را پند عنایت کرده اند

شکایت قاضی از آفت قضا و جواب گفتن نائب اورا

قاضیٔ بنشاندند و می گریست   گفت نائب قاضیا گریه ز چیست
این نه وقت گریه و فریاد تست   وقت شادی و مبارکبادتست
گفت آه چون حکم راند بیدلی   در میان آن دو عالم جاهلی
آن دو خصم از واقعه خود واقفند   قاضیٔ مسکین چه داند زان دو بند
جاهلست و غافلست از حالشان   چون رود در خونشان و مالشان
گفت خصمان عالمند و علتی   جاهلی تو لیک شمع ملتی
زانکه تو علت نداری در میان   آن فراغت هست نور دیدگان
وان دو عالم را غرضشان کور کرد   علمشانرا علت اندر گور کرد
جهل را بی علتی عالم کند   علم را علت کژ و ظالم کند
تا تو رشوت نستدی بیننده ٔ   چون طمع کردی ضریر و بنده ٔ
از هوا من خوی را وا کرده ام   لقمهای شهوتی کم خورده ام
چاشنی گیر دلم شد با فروغ   راسترا داند حقیقت از دروغ

باقرار آوردن معاویه مر ابلیس را

تو چرا بیدار کردی مر مرا   دشمن بیداریٔ تو ای دغا
همچو خشخاشی همه خواب آوری   همچو خمری عقل و دانش را بری
چار میخت کرده ام هین راستگو   راست را دانم تو حیلها مجو
من ز هر کس آن طمع دارم که او   صاحب او باشد اندر طبع و خو
من ز سرکه می نجویم شکری   وز مخنث را نگیرم لشکری
همچو گبران من نجویم از بتی   کو بود حق یا خود از حق آیتی

دل مگر رنجور اوله یا بد دهان   اوله مجهولی مذاق این و آن
سالم اولسه رنج و علتدن اگر   طعم صدق و کذبی دل تمییز ایدر
حرص دانه آدمه اولدی حجاب   ایتدی طبعنده سلامت اضطراب
پس دروغ و مکرکی گوش ایلدی   غره اولدی زهرکی نوش ایلدی
گندمی کژدمدن ایتمز فرق نفس   چون اوله بحر هوسده غرق نفس
خلق اولور مست هوای آرزو   اول سببدن مکرک اولدی توبتو
کیم هوادن نفسی منع و باز ایدر   چشم قلبی آشنای راز ایدر
اگه بکزر بر حکایت ایتدیلر   سامعه پند عنایت ایتدیلر

بر قاضینک آفت قضادن شکایتی و نائبک اکا جوابیدر

منصب اولدی ایتدی بر قاضی بکا   گریه دن نائب سؤال ایتدی اکا
بو نه وقت گریه و فریاد در   وقت شادی و مبارکباد در
دیدی حکمی نیجه اولسون کا هلک   ایکی عالم اورتاسنده جاهلک
حاله واقف ایکی خصم پر جدال   قاضیٔ مسکینه مستور اولدی حال
جاهل و غافل ایکن احوالدن   نیجه حکم ایتسون متاع و مالدن
دیدی خصمک علمی وار اما علیل   بیلمز ایکن سا که شرع اولدی دلیل
اولمیه چون سنده علت درمیان   نور حق ایلر سکا حقی بیان
اول ایکی عالم غرضدن کور اولور   علمی جهل نفس ایله مستور اولور
جهل بی علت ایدر عالم سنی   علم پر علت اولور جهل دنی
رشوت آلمز سک اولور حق عین نور   گر طمعکار اوله سن قلب اولدی کور
بن هوادن نفسی تحویل ایلدم   طعمهٔ شهواتی تقلیل ایلدم
چاشنی گیر دله گلدی فروغ   کیم مشخص در اکا صدق و دروغ

معاویه نک ابلیسی اقراره گتوردیکیدر

پس نیچون بیدار قیلدک سن بنی   مرد بیدارک اولورکن دشمنی
عادتک خشخاش وش ایراث خواب   عقل و دانش خمر مکرکدن خراب
طوغری سویله چار میخ اولدی مآل   راست بیلم صدقی ایتمه مکر و آل
هر کشیدن باکه مطلب کار بیدر   طبع و خوینده اولان آثار بیدر
سرکه دن قید حلاوت استمم   بن مخنثدن شجاعت استمم
استمم بتدن چو گبر اول حالتی   حق اوله یا خود اوله حق آیتی

من زسرکین می نجویم بوی مشک — من در آب جو نجویم خشت خشک
من زشیطان می نجویم کوست غیر — که مرا بیدار کرداند بخیر

استمم سرکین ایچندن بوی مشک — جویدن ایتمم امید خشت خشک
استمم شیطاندن انی غیر در — کیم اویاندرمقده قصدی خیر در

منقطع شدن ابلیس از بحث معاویه واز غایت عجز اعتراف آوردن

کفت بسیار آن بلیس از مکر وغور — میر ازو نشنید کرد استیز وصبر
از بن دندان بکفتش بهر آن — کردمت بیدار میدان ای فلان
تارسی اندر جماعت در نماز — از پی پیغمبر دولت فراز
کر نماز از وقت رفتی مرترا — این جهان تاریک کشتی بی ضیا
از غبین و درد رفتی اشکها — از دو چشم تو مثال مشکها
ذوق دارد هرکسی در طاعتی — لاجرم نشکیبد ازوی ساعتی
از غبین و درد بودی صد نماز — کو نماز و کو فروغ آن نیاز

ابلیسک معاویه یه مافی الضمیرنی راست سویلدیکیدر

ایتدی شیطان کرچه چوق چوق اعتذار — ایتمدی امّا امیره هیچ کار
دیدی قصدن آخرا ابلیس مضل — انکچون ایلدم بیدار بیل
تا نماز اوله جماعتله ادا — اوله سن ضم کروه مصطفا
اولسه وقتندن اکر فوت نماز — پر ایدردی عالمی آه ونیاز
اول تأسفله ایدردک کریه لر — اکی چشمکدن اقردی اشک تر
کیم بوله ذوق وصفای طاعتی — صبری قالمز فوت اولورسه ساعتی
حاصل ایلردی ثواب صد نماز — اول تأسف اول تحسر اول نیاز

فضیلت حسرت خوردن آن مخلص برفوت نماز جماعت

آن یکی میرفت در مسجد درون — مردم از مسجد همی آمد برون
کشت پرسان که جماعترا چه بود — که ز مسجد می برون آیند زود
آن یکی کفتش که پیغمبر نماز — با جماعت کرد و فارغ شد ز راز
تو کجا در میروی ای مرد خام — چونکه پیغمبر بداد است السلام
کفت آه و دود از آن آه شد برون — آه او میداد از دل بوی خون
آن یکی کفتا بده آن آه را — وین نماز من ترا بادا عطا
کفت دادم آه و پذرفتم نماز — او ستد آن آه را با صد نیاز
شب بخواب اندر بکفتش هاتفی — که خریدی آب حیوان و شفی
حرمت آن اختیار وان دخول — شد نماز جملهٔ خلقان قبول

برعبد مخلصک جماعتله فوت نمازه تأسف وتحسرنک فضیلتی بیانیدر

مسجده بر مخلص اولشدی روان — کوردی مسجدن چیقار خلق اول زمان
صوردی تعجیل جماعتدن خبر — چیقدی مسجددن جماعت سربسر
دیدی برکس قیلدی پیغمبر نماز — بو جماعت بولدی فضل وامتیاز
قنده درعزمک ایا شوریده کام — چون نمازه ویردی پیغمبر سلام
آه ایدوب دود دلی بولدی فزون — اولدی قلبی حزنله دریای خون
اول جماعتدن بری دیدی اکا — آل نمازم آه وزارک ویر بکا
دیدی ویردم تک بنم اولسون نماز — اولدی اول کس راغب آه ونیاز
دیدی خوابنده اوشب هاتف اکا — الدیغکدر آب حیوان وشفا
آه وزارک حرمتی بولدی وصول — اولدی اول خلقک نمازی هپ قبول

تتمهٔ اقرار ابلیس با معاویه مکر خود را

پس عزازیلش بکفت ای میرداد — مکر خود اندر میان باید نهاد
کر نمازت فوت میشد آن زمان — میزدی از درد دل آه وفغان
آن تأسف وآن فغان وآن نیاز — در کذشتی از دو صد ذکر و نماز
من ترا بیدار کردم از نهیب — تا نسوزاند چنان آهی حجیب
تا چنان آهی نباشد مرترا — تا بدان راهی نباشد مرترا
من حسودم از حسد کردم چنین — من عدوّم کار من مکرست وکین

معاویه یه ابلیس کندی مکرنک اقراری تتمه سیدر

پس دیدی شیطان اکا ای میرداد — مکرمی کوش ایله بی نقص وزیاد
کر نمازک فوت اولیدی اول زمان — ایلر ایدک دردایله آه وفغان
اول تأسف اول فغان واول نیاز — کسب ایدردی اجر صد ذکر و نماز
بن سکا اول دمده ویردم اشتباه — تا سنی یاندرمیه بر بویله آه
سنده حتی بویله بر آه اولمیه — قرب حقه رهبر و راه اولمیه
بن حسودم بو حسددندر یقین — بن عدویم اولدی کارم مکر وکین

جواب معاویه ابلیس را بعد از اعتراف وقبول کردن معاویه سخن او

گفت اکنون راست گفتی صادقی / از تو این آید تو این را لایقی
عنکبوتی تو مگس داری شکار / من نیم ای سگ مگس زحمت میار
باز اسپیدم شکارم شه کند / عنکبوتی کی بگرد ما تند
رو مگس میگیر تا تانی هلا / سوی دوغی زن مگسها را صلا
ور بخوانی تو بسوی انگبین / هم دروغ و دوغ باشد آن یقین
تو مرا بیدار کردی خواب بود / تو نمودی کشتی آن گرداب بود
تو مرا در خیر زان می خواندی / تا مرا از خیر بهتر راندی

بعد الاعتراف ابلیسه معاویه نك صدق قبول ایله جوابیدر

دیدی شمدی راست سویلرسن بکا / بو کلور سندن بو در لایق سکا
عنکبوت آسا مکسدر ساکه صید / سن مکس صائمه بنی وار چکمه قید
شاهبازم شه شکار ایلر بنی / عنکبوتك شانی خود دون و دنی
وار مکس کیر اول سن ای شوخ دروغ / قیل ذباب اچون صلا سمت دوغ
دعوتك اولسه اگر کان عسل / اول دروغ و دوغ غدر یوقدر عمل
سن اویاندردك بنی اول خواب ایدی / اولکه کشتی در دیدك کرداب ایدی
سن بنی خیره دلالتدن غرض / اولدی منع خیر آخردن عوض

فوت شدن دزد باواز دادن آن شخص صاحب خانه راکه نزدیک آمده بودکه دزد را بگیرد

این بدان ماند که شخصی دزد دید / در وثاق اندر پی او میدوید
تا دو سه میدان دوید اندر پیش / تا در افگند آن تعب اندر خویش
اندرین حمله که نزدیک آمدش / تا بدو اندر جهد دریابدش
دزد دیگر بانگ کردش که بیا / تا ببینی این علامات بلا
زود باش و باز گرد ای مرد کار / تا ببینی حال اینجا زار زار
گفت باشد کان طرف دزدی بود / گر نگردم زود این بر من رود
در زن و فرزند من دستی زند / بستن این دزد سودم کی کند
این مسلمان از کرم می خواندم / گر نگردم زود پیش آید ندم
بر امید شفقتی آن نیکخواه / دزد را بگذاشت باز آمد براه
گفت ای یار نکو احوال چیست / این فغان و بانگ تو از دست کیست
گفت اینک این نشان پای دزد / این طرف رفتست دزد زن بمزد
نک نشان پای دزد قلتبان / در پی او رو بدین نقش و نشان
گفت ای ابله چه میگویی مرا / من گرفته بودم آخر مر ورا
دزد را از بانگ تو بگذاشتم / من تو خر را آدمی پنداشتم
اینچه ژاژست و چه هرزه ای فلان / من حقیقت یافتم چه بود نشان
گفت من از حق نشانت میدهم / این نشانست از حقیقت آگهم
گفت طراری تو خود یا ابلهی / بلکه تو دزدی و زین حال آگهی
خصم خود را می کشیدم من کشان / تو رهانیدی ورا کاینک نشان
تو جهت گو من برونم از جهات / در وصال آیات کو یا بینات

برکمسه خانه سنده برخرسزی طوتمغه قریب اولمش ایکن دزد آخرك آوازه سیله مقصود فوت اولدیغیدر

بو اکا بکزر که شخص دزد بین / خانه سنده طوتمغه اولدی یقین
ایکی اوچ میدان او شخص اولدی روان / ایلدی دزدی تعبنی ارو دوان
چونکه آخر حمله ده اولدی یقین / دسترس بولمق خیالیله همین
غیری بر دزد ایتدی اردندن صدا / دیدی کل کور بو بلایی ابتدا
بوکا تعجیل قیل ای کاردان / کور ندر بونده بو فریاد و فغان
دیدی وار در غالبا دزد دکر / عودت ایتمزسم اکر ایلر ضرر
چون زن و فرزنده اوله علت نمود / بنده چکدم طوتکه بو دزدی چه سود
بو مسلمان ویردی لطف ایتدی خبر / دونمسم وار در ندامتله کذر
شفقت امیدن ایدوب بدخواهدن / سارقی ترك ایتدی دوندی راهدن
دیدی احوالی ندر سویله بکا / کیمدن آهنك فغانك هر بکا
دیدی نقش پای دزد اشته عیان / بوبکا کیتمش او دزد بدنشان
اشته نقش پای دزد قلتبان / وار همان اردنجه بسدر بو نشان
دیدی ای ابله نه سویلرسن بکا / بولمشیدم بن او دزدی اول یکا
دزدی آوازکله ترك ایتدم مکر / صاندم آدم بن سنی سن ایسه خر
پس ندر بو هرزه کاری ای فلان / اصلی بولدم بن ندر نقش ونشان
دیدی حقدن ساکه کوستردم اثر / بو نشان بسدر حقیقتدن خبر
دیدی ابله سن یا خود طرارسن / بلکه سنده دزد ایله همکارسن
ایمشیکن خصمی بن مقهور شان / سن خلاص ایتدك بکا ویردك نشان
سن جهت کوینده یوق قید جهات / واصله لازم دکلدر بینات

صنع بیند مرد محجوب از صفات در صفات آنست کو گم کرد ذات
واصلان چون غرق ذاتند ای پسر کی کنند اندر صفات او نظر
چونکه اندر قعر جو باشد سرت کی برنگ آب افتد منظرت
ور برنگ آب باز آیی ز قعر پس پلاسی بستدی دادی تو شعر
طاعت عامه گناه خاصگان وصلت عامه حجاب خاص دان
مر وزیر را کند شه محتسب شه عدوی او بود نبود محب
هم گناهی کرده باشد آن وزیر بی سبب نبود تغیر ناگزیر
آنکه اوّل محتسب بد خود ورا بخت و روزی آن بدست از ابتدا
لیک آن کاوّل وزیر شه بدست محتسب کردن سبب فعل بدست
چون ترا شه ز آستانه پیش خواند باز سوی آستانه باز راند
تو یقین میدان که جرمی کردهٔ جبر را از جهل پیش آوردهٔ
که مرا روزی و قسمت این بدست پس چرا دی بودت این دولت بدست
قسمت خود خود بریدی تو ز جهل قسمت خود را فزاید مرد اهل

صنعه ناظر مرد محجوب الصفات پس صفتلرده قالور مهجور ذات
واصلان چون غرقهٔ ذات اولدیلر هیچ صفاته انلر ایلرمی نظر
قعر جوده اولسه اعضا و سرک رنک آب اولمق نه ممکن منظرک
طشره چیقسک رنک آب ایله اکر پس پلاس ایلرسنی پوشیده سر
جرم خاصان اولدی طاعات عوام وصل عامی هپ حجاب خاصه تام
شاه ایتسه بر وزیری محتسب شاه مبغضدر اکا صانمه محب
برگناه ایتمشدر البت اول وزیر محتسب اولمقانی ایلر حقیر
محتسب اولسه بریسی ابتدا محتسبلک منصب رعنا اکا
گر وزیر ایکن اولور سه احتساب قبح فعلیدر سبب اولور مصاب
چون سنی درگاهه دعوت ایتدی شاه صکره کرا ایلرسه رد پیشگاه
هپ اکا بر جرمک اولمشدر سبب جهللهسن جبری ایلرسن طلب
دیرسن اویله قسمت اولمشدر بکا یا نیچون دون دولت آل ویردی سکا
نعمتی پیلمز اسیر جهل اولان قسمتن ایلر فزونتر اهل اولان

قصهٔ منافقان و مسجد ضرار ساختن ایشان

یک مثال دیگر اندر کژ روی شاید ار از نقل قرآن بشنوی
اینچنین کژ بازیٔ در جفت و طاق با نبی می باختند اهل نفاق
کز برای عز دین احمدی مسجدی سازیم و بود آن مرتدی
اینچنین کژ بازیٔ می باختند مسجدی جز مسجد او ساختند
سقف و فرش و قبه اش آراسته لیک تفریق جماعت خواسته
نزد پیغمبر بلابه آمدند همچو اشتر پیش او زانو زدند
کای رسول حق برای محسنی سوی آن مسجد قدم رنجه کنی
تا مبارک گردد از اقدام تو تا قیامت تازه باد انام تو
مسجد روز گلست و روز ابر مسجد روز ضرورت وقت فقر
تا غریبی یابد آنجا خیر و جا تا فراوان گردد این خدمت سرا
تا شعار دین شود بسیار و پر زانکه با یاران شود خوش کار مر
ساعتی آنجایگه تشریف ده تزکیهٔ ما کن ز ما تعریف ده
مسجد و اصحاب مسجد را نواز تو مهی ما شب دمی با ما بساز
تا شود شب از جمالت همچو روز ای جمالت آفتاب جان فروز
ای دریغا کان سخن از دل بدی تا مراد آن نفر حاصل شدی

منافقلرک قصه‌سی و مسجد ضراری بنا ایتدکلریدر

ملهم اولدی قلبه بر آخر مثال اولدی منقول کتاب ذو الجلال
کیم ایدوب برا ویله مکره اتفاق ایتدیلر قصد نبی اهل نفاق
دیدیلر دینه اولوب عزت نما ایده لم بر مسجد زیبا بنا
یاپدیلر بر مسجد خاطر فریب مسجد پیغمبره امّا قریب
فرش و سقف و قبه‌سی اولدی تمام لیک تفریق جماعت ایدی کام
گلدیلر انلر حضرت پیغمبره چون شتر زانو نشینان یکسره
ای رسول حق تواضعله تمام مسجده تشریف ایچون ایله قیام
قیل تبرک قصدنه وضع قدم ایلسون کسب شرافت د مبدم
اولدی بو مسجد گل و باران ایچون یعنی دفع عسرت یاران ایچون
هم غریب ایچون اولوب آرامگاه اوله واسع خدمت پیت آله
تا شعار دین اولوب کثرت پذیر اوله آسان هر کسه کار خطیر
اکه تشریف ایله بر ساعت همان قلبمز ایله مزکا ای کمکان
مسجد و اصحاب مسجد اوله شاد ماهسن ایله شبستانی کشاد
تا جمالکدن اوله شب عین روز ای جمالک آفتاب جانفروز
ای دریغ اولسه درونی او خطاب اول کروهی ایلر ایدی کامیاب

لطف کاید بیدل وجان در زبان   همچو سبزهٔ تون بود ای دوستان
هم ز دور ش بنکر واندر کذر   خوردن وبو را نشاید ای پسر
سوی لطف بیوفایان هین مرو   کان پل ویران بود نیکو شنو
کر قدم را جاهلی بروی زند   بشکند پل وان قدم را اشکند
هر کجا لشکر شکسته میشود   از دو سه سست ومخنث می بود
در صف آید با سلاح او مرد وار   دل برو بنهند کاینک یار غار
رو بکرداند چو بیند زخم را   رفتن او بشکند پشت ترا
این درازست وفراوان میشود   وانچه مقصودست پنهان میشود

سوز که جاندن اولمیه افسرده در   سبزهٔ کلخن کبی پژمرده در
ایتمه رغبت دوردن ایله نظر   طعم وشمه لایق اولمز قیل حذر
اولمه لطف بیوفایانه اسیر   جسر ویران در عمارت ناپذیر
اولسه جهل ایله اکا وضع قدم   پاشکست وجسر اولور کسر وعدم
عسکره هر قنده اولسه انهزام   بیل سبب برقاچ مخنثدر مدام
صفده مانند بهادر پر سلاح   اکه دلبسته اولور اهل صلاح
کورسه های وهوی روکردان اولور   باعث ضعف دل مردان اولور
بونده سوز چوقدر اولور طول کلام   مبحث مقصوده لازمدر ختام ایتمه

فریفتن منافقان پیغمبر را علیه السلام تا مسجد ضرارش برند

بر رسول حق فسونها خواندند   رخش دستان وحیل میراندند
آن رسول مهربان رحم کیش   جز تبسم جز بلی ناورد پیش
شکرهای آن جماعت یاد کرد   در اجابت قاصدانرا شاد کرد
می نمودی مکر ایشان پیش او   یک بیک زان سانکه اندر شیر مو
موی را نادیده میکرد آن لطیف   شیر را شاباش میکفت آن ظریف
صد هزاران موی مکر ودمدمه   چشم خوابانید آندم زان همه
راست میفرمود آن بحر کرم   بر شما من از شما مشفقترم
من نشسته بر کنار آتشی   با فروغ وشعلهٔ بس ناخوشی
همچو پروانه شما آن سو دوان   هر دو دست من شده پروانه ران
چون بران شد تا روانکردد رسول   غیرت حق بانک زد مشنو زغول
کین خبیثان مکر وحیلت کرده اند   جمله مقلوبست آنچه آورده اند
قصد ایشان جز سیه رویی نبود   خیر دین کی جست ترسا وجهود
مسجدی بر جسر دوزخ ساختند   با خدا نرد دغاها باختند
قصدشان تفریق اصحاب رسول   فضل حق را کی شناسد هر فضول
تا جهودی را زشام اینجا کشند   که بوعظ او جهودان سرخوشند
کفت پیغمبر که آری لیک ما   بر سر راهیم وبر عزم غزا
زین سفر چون باز کردم انکهان   سوی آن مسجد روان کردم روان
دفعشان کفت وبسوی غزو تاخت   با دغایان از دغا نردی بباخت
چون بیامد از غزا باز آمدند   چنک اندر وعدهٔ ماضی زدند
کفت حقش ای پیمبر فاش کو   غدر را ور جنک باشد باش کو

پیغمبر علیه السلامی مسجد ضراره کوترمک ایچون منافقلرک فریبیدر

حق رسولینه ایدوب قصد فسون   انلر ایتدی قول تلبیسی فزون
اول رسول مهربان خاص وعام   هپ تبسمله بلی دیردی مدام
اول جماعت ایلیوب شکر نهان   اولدی دلشاد اجابت قاصدان
انلرک مکرن کوروردی سوبسو   شویله کیم صافی لبنده همچو مو
مویی کویا کورممش کبی رسول   ایلر ایدی شیره تحسین قبول
اولسه ظاهر نیچه موی مکر وشین   ایلر ایدی لطف ایله اغماض عین
راستدر کیم دیردی اول کان کرم   بن سزه سزدنخی مشفقترم
بن کنار ناری ایتدم جلوه کاه   اولمیه احوالکز تا کیم تباه
همچو پروانه سز اول نار روان   بن دو دستم ایلدم پروانه ران
کیتمکه چونکه قرار ایتدی رسول   منعه ایتدی وحی ربانی نزول
حق بیوردی اول کروه بد شعار   ایتدیلر هپ ساکه عرض عکس کار
انلرک اندیشه سی مکر وجحود   دینه خیر ایلرمی ترسا ویهود
جسر دوزخ اوزره مسجد یاپدیلر   مکر ایله راه هدیدن صاپدیلر
ایتمکه تفریق اصحاب رسول   حیله ساز اولدی او قوم بد اصول
تا کتوروب بر جهودی شامدن   وعظ اوله مقصود او بدپیغامدن
دیدی پیغمبر بلی اما که بز   یولجی یز عزم غزایه راکبز
بو سفردن عودت ایتدکده همان   سهل اولور او مسجده وارمق عیان
بویله دفع ایتدی ایدوب قصد غزا   قیلدی اسلوب حکیم اوزره جزا
چون غزادن کلدی اول فخر البشر   وعد ماضی یه طلبکار اولدیلر
دیدی حق پیغمبره سویله عیان   جنکی درکار ایله قیل غدری بیان

کفت

کفت ای قوم دغل خامش کنید | تا نکویم رازهاتان تن زنید
چون نشانی چند از اسرارشان | در بیان آورد بدشد کارشان
قاصدان زو بازکشتند آن زمان | حاش لله حاش لله دم زنان
هر منافق مصحفی زیر بغل | سوی پیغمبر بیاورد از دغل
بهر سوکند انکه ایمان جنت است | زانکه سوکند آن کژان را سنت است
چون ندارد مرد کژ در دین وفا | هر زمانی بشکند سوکند را
راستان را حاجت سوکند نیست | زانکه ایشان را دو چشم روشنیست
نقض میثاق و عهود از احمقیست | حفظ ایمان و وفا کار تقیست
کفت پیغمبر که سوکند شما | راست کیرم یا که سوکند خدا
باز سوکندی دکر خوردند قوم | مصحف اندر دست و بر لب مهر صوم
که بحق این کلام پاک و راست | کان بنای مسجد از بهر خداست
اندر آنجا هیچ حیله مکر نیست | اندر آنجا ذکر و صدق و یاربست
کفت پیغمبر که آواز خدا | میرسد در کوش من همچون صدا
مهر بر کوش شما بنهاد حق | تا بآواز خدا نارد سبق
نک صریح آواز حق می آیدم | همچو صاف از دردمی پالایدم
همچنانکه موسی از سوی درخت | بانک حق بشنید کای مسعود بخت
از درخت انی انا الله می شنید | با کلام انوار می آمد پدید
چون ز نور وحی درمی ماندند | باز نو سوکندها می خواندند
چون خدا سوکند را خواند سپر | کی نهد اسپر ز کف پیکارکر
باز پیغمبر بتکذیب صریح | قد کذبتم کفت با ایشان فصیح

دیدی ای قوم دغل پیشه خموش | اولمسون اسرارکز شهرت فروش
سویلدی برقاچ نشان اسراردن | انلره رمز ایتدی اصل کاردن
قاصدان اول کاره منکر ایدیلر | حاش لله حاش لله دیدیلر
هر منافق کلدی مصحف در بغل | ایتدیلر پیغمبره عرض دغل
اولمغه سوکندله یعنی امین | اهل کذبه جنه در دائم یمین
کج درونان ایلمز دینه وفا | هر زمان ایلر قسم طورمز اکا
اهل صدقک یوق یمینه حاجتی | چونکه صدق اولدی دمادم عادتی
نقض میثاق و عهود ایلر شقی | حفظ ایدر ایمان و عهدی متقی
دیدی پیغمبر بو سوزر و شنیدر | قول حق حقدمی یا بندنمیدر
ینه اول قوم ایتدی تکرار قسم | مصحف الده مهر روزه زیب فم
کیم بحق مصحف پاک خدا | مسجدی برحق اچون ایتدک بنا
یوقدر انده فکر مکرآلودمز | ذکر حقدر صدقله مقصودمز
دیدی پیغمبر که فرمان خدا | کوش هوشه ایتده دائم ندا
اولدی کوش هوشکزده ختم حق | کیم دکل مسموعکز قول احق
باکه شمدی حقدن اولمقده ندا | درد و غشی صافدن ایلر جدا
شویله کیم موسی اغجدن ایتدی کوش | حق کلامن اولدی مدرک کوش هوش
چون دیدی انی انا الله اول مجید | نور ایله اولدی کلام حق پدید
نور وحی اولدی چو تابان دمبدم | ایتدیلر تکرار تجدید قسم
چون یمینه دیدی جنه کردکار | جنه بی الدن قومز پیکارکار
ینه قومی ایتدی تکذیب صریح | قد کذبتم دیدی اول شاه فصیح

اندیشیدن یکی از صحابه بانکار رسول الله صلی الله علیه وسلم که چرا ستاری نمی کند

تا یکی یاری زیاران رسول | در دلش انکار آمد زان نکول
که چنین پیران باشیب و وقار | میکندشان این پیمبر شرمسار
کو کرم کو ستر و پوشی کو حیا | صد هزاران عیب پوشند انبیا
باز در دل زود استغفار کرد | تا نکردد ز اعتراض او روی زرد
شومی یاری اصحاب نفاق | کرد مؤمن را چو ایشان زشت و عاق
باز می زارید کای علام سر | مر مرا مکذار بر کفران مصر
دل بدستم نیست همچون دید چشم | ورنه دل را سوزمی این دم بخشم

اصحابدن بری رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نعجب صفت ستاری ایله معامله بیورمدیلر دیو اندیشه و درعقب رجوع ایتدیکیدر

فکره واردی برکشی اصحابدن | اولدی دمبسته بو بیچ و تابدن
کیم بو پیران اولمشیکن پروقار | انلری ایتدی پیمبر شرمسار
قیلدی تشهیر ایله محجوب حیا | عیب پوش ایکن کروه انبیا
ایتدی استغفار دلدن درعقب | اولمیه تا اعتراض بی ادب
شومی یاری اصحاب نفاق | مؤمنی حاشا ایدر محجوب و عاق
قیلدی زاری دیدی ای علام سر | سن بنی ایتمه خطا اوزره مصر
دل دکل دستمده یوق حکمه مدار | یوخسه ایلردم بو دمده کارزار

اندرین اندیشه خوابش در ربود   مسجد ایشانش پر سرکین نمود
سنکهاش اندر حدث جای تباه   میدمید از سنکها دود سیاه
دود در حلقش شد و حلقش بخست   از نهیب دود تلخ از خواب جست
در زمان در رو فتاد و میکریست   کای خدا اینها نشان منکریست
حلم بهتر از چنین حلم ای خدا   که کند از نور ایمانم جدا
کر بکاوی کوشش اهل مجاز   تو بتو کنده بود همچون پیاز
هر یکی از یکدکر بی مغزتر   صادقان را یک ز دیکر نغزتر
صد کمر آن قوم بسته بر قبا   بهر هدم مسجد اهل قبا
همچو آن اصحاب فیل اندر حبش   کعبهٔ کردند حق آتش زدش
قصد کعبه ساختند از انتقام   حالشان چون شد فرو خوان از کلام
مر سیه رویان دین را خود جهیز   نیست الا حیلت و مکر و ستیز
هر صحابی دید زان مسجد نشان   واقعه تا شد یقینشان سر آن
واقعات ار باز کویم یک بیک   پس یقین کردد صفا بر اهل شک
لیک میترسم ز کشف رازشان   نازنینانند و زیبد نازشان
شرع بی تقلید می پذرفته اند   بی محک آن نقد را بکرفته اند
حکمت قرآنکه ضالهٔ مؤمنست   هر کسی در ضالهٔ خود موقنست

قصهٔ آن شخص که اشتر ضالهٔ خود جست و می پرسید

اشتری کم کردی و جستیش چست   چون بیابی چون ندانی کان تست
ضاله چه بود ناقهٔ کم کردهٔ   از کفت بکریخته در پردهٔ
آمده در بار کردن کاربان   اشتر تو زان میان کشته نهان
میدوی این سو و آنسو خشک لب   کاروان شد دور و نزدیکست شب
رخت مانده بر زمین در راه خوف   تو پی اشتر دوان کشته بطوف
کای مسلمانان که دیدست اشتری   جسته بیرون بامداد از آخری
هر که بر کوید نشان از اشترم   مژدکانی میدهم چندین درم
باز میجویی نشان از هر کسی   ریشخندت میکنند زین هر خسی
کاشتری دیدیم میرفت این طرف   اشتری سرخی بسوی آن علف
آن یکی کوید بریده کوش بود   وآن دکر کوید جلش منقوش بود
آن یکی کوید شتر یک چشم بود   وآن دکر کوید ز کر بی پشم بود
از برای مژدکانی صد نشان   از کزافه هر خسی کرده بیان

خوابه واردی فکر آن و این ایله   کوردی پر مسجدلرن سرکین ایله
پر حدث هر سنکی خبث ایله تباه   طاشلرندن چیقمده دود سیاه
حلق و حلقومنه او دود ایتدی خراب   تلخئ دود ایلدی بیدار خواب
رو فتاده اولدی کریان برزمان   دیدی انکاره بودر یارب نشان
بویله دوشدن در د خوشدر ای خدا   نور ایماندن ایده اهلن جدا
امتحان اولسه اکر اهل مجاز   تو بتو بد بو اولور همچون پیاز
بر برندن هر بری بی مغز اولور   صادقان اما که خوب و نغز اولور
اول کروه اولدی کمر بند قبا   ایتدی قصد مسجد اهل قبا
کیم حبشده یاپدیلر اصحاب فیل   کعبه رسمن اولدی نار حق مزیل
کعبه یه ایتدکده قصد انتقام   نولدی احوال اولدی معلوم انام
کیم سیه رویان دینه کار تیز   یوقدر الا حیله و مکر و ستیز
هر صحابی کوردی مسجددن نشان   واقعه اولدی مطابق امر شان
سویلسم کر واقعاتی یک بیک   تا ایده کسب یقین اصحاب شک
لیک اودر خوفم اولوب افشای   نازنینانه اولور زیبنده ناز
شرع بی تقلید اولوب راه وصول   ایلدیلر بی محک نقدی قبول
حکمت قرآنه مؤمن راه بین   هر کشی کم کرده سن ایلر یقین

برکمسه دوه سن ضایع ایدوب جست و جو ایتدیکن بیان ایدر

اشتر کم کرده بی قیلدک طلب   پس انی بولدک ندر جمله سبب
ضاله یعنی که کم کشته شتر   کیم انی الدک چیقاردک همچو در
کلدی پس تحمیل باره کاربان   اشترک سندن او دم اولدی نهان
جست و جوده سن آنی هر سو حزین   کاربان کتدی کیجه اولدی یقین
بار قالدی اورته ده یول خوفناک   اشترارد نجه سن ایسه چاکچاک
بر شتر کوردکمی دیرسن هر کسه   پشت و پا اورمقده سن پیش و پسه
کیم نشان سویلرسه اشتردن بکا   مژده کانی بخش اولور دم بن اکا
هر کشیدن مینه استرسن نشان   ریشخند ایلرسکا پیر و جوان
پیرسی دیر بر دوه کوردکمه بن   اشتر سرخ و سمین و خوش بدن
اول بری دیر کیم بریده کوش ایدی   بری دیر پوشیده سی منقوش ایدی
بریسی دیر اول شتر یکچشم ایدی   آخرک قولی کر بی پشم ایدی
مژده قصدیله ویررلر یوز نشان   لا فدر یوقدر برنده اصل و شان

متردد شدن درمیان مذهبهای مخالف و بیرون شدن و مخلص یافتن

همچنانکه هرکسی در معرفت	میکند موصوف غیبی را صفت
فلسفی از نوع دیگر کرده شرح	باحثی مر گفت او را کرده جرح
وان دگر در هر دو طعنه میزند	وان دگر از زرق جانی می کند
هر یک از ره این نشانها زان دهند	تا گمان آید که ایشان زان دهند
این حقیقت دان نه حقند این همه	نه بکلی گمرهانند این رمه
زانکه بی حق باطلی ناید بدید	قلب را ابله ببوی زر خرید
گر نبودی در جهان نقد روان	قلبها را خرج کردن کی توان
تا نباشد راست کی باشد دروغ	آن دروغ از راست میگیرد فروغ
بر امید راست کژ را می خرند	زهر در قندی رود آنگه خورند
گر نباشد گندم محبوب نوش	چه برد گندم نمای جو فروش
پس مگو کین جمله دمها باطلند	باطلان بربوی حق دام دلند
پس مگو جمله خیالست و ضلال	بی حقیقت نیست در عالم خیال
حق شب قدرست در شبها نهان	تا کند جان هر شبیرا امتحان
نه همه شبها بود قدر ای جوان	نه همه شبها بود خالی از ان
در میان دلق پوشان یک فقیر	امتحان کن وانکه حقست آن بگیر
مؤمنی کیس ممیز کو که تا	باز داند حیز کانرا از فتا
گر نه معیوبات باشد در جهان	تاجران باشند جمله ابلهان
پس بود کالاشناسی سخت سهل	چونکه عیبی نیست چه نااهل و اهل
ور همه عیبست دانش سود نیست	چون همه چوبست اینجا عود نیست
انکه گوید جمله حقست احمقیست	وانکه گوید جمله باطل او شقیست
تاجران انبیا کردند سود	تاجران رنگ و بو کور و کبود
می نماید مار اندر چشم مال	هر دو چشم خویش را نیکو بمال
منگر اندر غبطهٔ هر بیع و سود	بنگر اندر خسر فرعون و ثمود

مذاهب مختلفه میاننده متردد اولان کمسنه نک انلردن انتزاع ایله خلاصی بیاننده در

اگه بکزر اولسه بحث معرفت	اولمده موصوف غیبی یه صفت
فلسفی نوع دگرله شرح ایدر	قولنی اصحاب مبحث جرح ایدر
ایکیسنده رد ایدر بعضیلری	بعض ایدر مختار قول آخری
ویرمده هرکس بو یولدن برنشان	تا اوله عرفانه ظن و گمان
بو حقیقتدر دگلدر جمله حق	جمله یه گورمه ضلاله مستحق
اولمسه حق باطله اولمز وصول	قلبی ابله زر دیو ایلر قبول
اولمسه عالمده گر نقد روان	قلبی خرج ایتمک نه ممکن مردمان
اولمسیدی راست اولمزدی دروغ	ظلمت کذب ایله در صدقه فروغ
راست ضمننده بولور کج تربیه	زهری قند ایچره ایدرلر تعبیه
گندم پاک اولمسیدی عیب پوش	نیلسون گندم نمای جو فروش
جمله یه باطل دیمه اندیشه قیل	بوی حقه باطلاندر دام دل
جمله یی صانمه خیالات وضلال	بی حقیقت اولمز البته خیال
حق شب قدر اولدیغی شبلرده نهان	هر شبی تا ایده طالب امتحان
گرچه گیم قدر اولمدی جمله لیال	قدر او شبلردن اوله خالی محال
دلق پوشان ایچره گورسک بر فقیر	امتحان ایت چونکه حقدر اول بصیر
اول ممیز مؤمن کیس قنی	فرق ایده نامرد و مرد روشنی
اولمسه عالمده معیوبات اگر	تاجران ابله اولوردی سربسر
فرق کالا سهل ایدی پشنک و ریب	اهل و نااهله نه حاجت یوق چو عیب
جمله پر عیب اولسه بیلمکدن نه سود	هپ حطبدر چونکه یوقدر انده عود
جمله یه حقدر دیمک اولمز صحیح	حکم بطلان جمله یه قول قبیح
تاجران انبیا پر نفع و سود	تاجران رنگ و بو کور و کبود
مار مال اولدی گوزگده الحذر	آچ گوزک برخوشچه قیل اگه نظر
غبطه یه لایق دگل بو بیع و سود	قالدیلر خسرانده فرعون و ثمود

امتحان هر چیزی تا ظاهر شود خیری و شری که در ویست

اندرین گردون مکرر کن نظر	زانکه حق فرمود ثم ارجع بصر
یک نظر قانع مشو زین سقف نور	بارها بنگر ببین هل من فطور
چونکه گفتت کاندرین سقف نکو	بارها بنگر چو مرد عیب جو

هر نسنه ده اولان خیر و شر امتحانله ظاهر اولدیغن بیاننده در

سن بو گردونه مکرر قیل نظر	ایتدی حق فرمان ارجاع بصر
دفعه دفعه قیل نگاه سقف نور	وارمی گورانده شقوق ایله فطور
چون بو سقفه حق بیوردی سو بسو	ایله نظاره چو مرد عیب جو

پس زمین تیره را دانی که چند / دیدن و تمییز باید در پسند
تا بپالاییم صافانرا ز درد / چند باید عقل ما را رنج برد
امتحانهای زمستان و خزان / تاب تابستان بهار همچو جان
بادها و ابرها و برقها / تا پدید آرد عوارض فرقها
تا برون آرد زمین خاک رنگ / هرچه اندر جیب دارد لعل و سنگ
هرچه دزدیدست این خاک دژم / از خزانهٔ حق و دریای کرم
شحنهٔ تقدیر گوید راست گو / انچه بردی شرح واده مو بمو
دزد یعنی خاک گوید هیچ هیچ / شحنه اورا درکشد در پیچ پیچ
شحنه کاهش لطف گوید چون شکر / که برآویزد کند هرچه بتر
تا میان قهر و لطف آن خفیها / ظاهر آید ز آتش خوف و رجا
آن بهاران لطف شحنهٔ کبریاست / وان خزان تهدید و تخویف خداست
وان زمستان چارمیخ معنوی / تا تو ای دزد خفی ظاهر شوی
پس مجاهد را زمانی بسط دل / یکزمانی قبض و درد و غش و غل
زانکه این آب و گلی کابدان ماست / منکر و دزد ضیای جانهاست
حق تعالی گرم و سرد و رنج و درد / برتن ما می نهد ای شیرمرد
خوف و جوع و نقص اموال و بدن / جمله بهر نقد جان ظاهر شدن
این وعید و وعدها انگیختست / بهر این نیک و بدی کامیختست
چونکه حق و باطلی آمیختند / نقد و قلب اندر حرمدان ریختند
پس محک می بایدش بگزیدهٔ / در حقایق امتحانها دیدهٔ
تا شود فاروق این تزویرها / تا بود دستور این تدبیرها
شیرده ای مادر موسی ورا / واندر آب افکن میندیش از بلا
هر که از روز الست آن شیر خورد / همچو موسی شیر را تمییز کرد
قصد شد از قصه ایهام عوض / نی تراز مسان حکایت شد غرض
گر تو بر تمییز طفلت مولعی / این زمان یا امّ موسی ارضعی
تا ببیند طعم شیر مادرش / تا فرو ناید بدایهٔ بد سرش

پس بو ارض تیره کیم باقدک اکا / نظرهٔ تمییز لازم در سکا
تا که صاف و دردی تفریق ایده سن / عقلله فهم ایله تحقیق ایده سن
امتحان اوزره زمستان و خزان / تاب تابستان بهار دلستان
بونجه باد و ابر و برقه قیل نظر / فرق اوله تا کیم عوارض سربسر
آشکار ایده زمین خاک رنگ / هرنه وار جیبنده پنهان لعل و سنگ
هرنه کیم دزدیده ایمشدر تراب / بحر و کان جود حقدن بیحساب
شحنهٔ تقدیر دیر کیم سویله راست / الدیغک سویله ندر بیکم و کاست
اکه دزد خاک دیر کیم هیچ هیچ / شحنه ایلر آنی بند پیچ پیچ
شحنه کاهی آکه لطف و لین ایدر / کاه ایدوب آویزه قهر و کین ایدر
قهر و لطف ایدوب خفیاتن عیان / ایلر اول خوف و رجادن درمیان
اولدی لطف شحنهٔ قدرت بهار / هم خزان تهدید و تخویفه شعار
چارمیخ معنویدر هم شتا / کیم گورر دزد خفی اندن جزا
پس مجاهد اولور که بسط دل / گاه اولور قبض ایله قلبی منفعل
آب و گل کیم جسم انکله رونما / جانه اولدی منکر و دزد ضیا
گرم و سرد و رنج و دردی اول آله / ایتدی تنلرده نهاده گاه وگاه
خوف و جوع و نقص اموال و نفوس / اولدی نقد جان و تمییز فلوس
کلدی بونجه آیت وعد و وعید / مختلطدر چون شقی ایله سعید
باطل اولدی حق ایله آمیخته / اولدی نقد و قلب همیان ریخته
نقد و تمییزه گرکدر پس محک / امتحان اوله حقایق یک بیک
تا که تفریق اولنه تزویرلر / برنسق اوزره اوله تدبیرلر
شیر ویر ای مادر موسی اکا / بحره القا ایله یوقدر غم سکا
کیم اوله روز الستدن خبیر / ایلر اول موسی کبی تمییز شیر
قصه دن مقصود ایهام عوض / صانمه کیم سا که حکایتدر غرض
کیم اوله تمییز طفلک مولعی / کشف اولور یا امّ موسی ارضعی
تا گوره اول طعم شیر مادرن / دایهٔ بددن ایده عالی سرن

شرح فائدهٔ حکایت آن شخص شترجوینده

اشتری گم کردهٔ ای معتمد / هر کسی ز اشتر نشانت میدهد
تو همی دانی که آن اشتر کجاست / لیک دانی کین نشانیها خطاست
وانکه اشتر گم نکرد او از مری / همچوان گم کرده جوید اشتری

اشتر طلب ایلین شخصک حکایتی فائده سنک شرحیدر

ضایع ایتدک بر شترای نکته دان / سا که ویردی هر کس اندن بر نشان
قنده در ظاهر دگل اشتر سکا / لیک بیلدک اول نشانلر هپ خطا
اولدی بر شخص آکه ناکه مشتری / هیچ یوغیکن ضایع اولمش اشتری

که بلی من هم شتر گم کرده ام / هر که یابد اجرتش آورده ام
تا در اشتر با تو انبازی کند / بهر طمع اشتر این بازی کند
او نشان کر بشناسد ز راست / لیک گفتت آن مقلد را عصاست
هرچه را گویی خطا بود آن نشان / او بتقلید تو می گوید همان
چون نشان راست گویند و شبیه / پس یقین گردد ترا لا ریب فیه
آن شفای جان رنجورت شود / رنگ روی و صحت و زورت شود
چشم تو روشن شود پایت دوان / جسم تو جان گردد و جانت روان
پس بگویی راست گفتی ای امین / این نشانها بلاغ آمد مبین
فیه آیات ثقات بینات / این براتی باشد و قدر نجات
این نشان چون داد گویی پیش رو / وقت آهنگست پیش آهنگ شو
پیروی تو کنم ای راست گو / بوی بردی ز اشترم بنما که کو
پیش آنکس که نه صاحب اشترست / کو درین جست شتر بهر مرست
زین نشان راست نفزودش یقین / جز ز عکس ناقه جوی راستین
بوی برد از جد و گرمیهای او / که گزافه نیست این هیهای او
اندرین اشتر نبودش حق ولی / اشتری گم کرده است او هم بلی
طمع ناقهٔ غیر روپوش شده / انچه ازو گم شد فراموش شده
هرکجا این میدود او میدود / از طمع همدرد صاحب می شود
کاذبی با صادقی چون شد روان / آن دروغش راستی شد ناگهان
اندران صحرا که آن اشتر شتافت / اشتر خود نیز آن دیگر بیافت
چون بدیدش یاد آورد آن خویش / بی طمع شد ز اشتران یار و خویش
آن مقلد شد محقق چون بدید / اشتر خود را که آنجا می چرید
او طلبکار شتر آن لحظه گشت / می بجستش تا ندید او را بدشت
بعد ازان تنها روی آغاز کرد / چشم سوی ناقهٔ خود باز کرد
گفت آن صادق مرا بگذاشتی / تا باکنون پاس من میداشتی
گفت تا اکنون فسوسی بوده ام / وز طمع در چاپلوسی بوده ام
این زمان همدرد تو گشتم که من / در طلب از تو جدا گشتم بتن
از تو می دزدیدمی وصف شتر / جان من دید آن خود شد چشم پر
تا نیابیدم نبودم طالبش / مس کنون مغلوب شد زر غالبش
سیئاتم شد همه طاعات شکر / هزل شد فانی و جد اثبات شکر
سیئاتم چون وسیلت شد بحق / پس مزن بر سیئاتم هیچ دق

دیر بلی بر اشترم اولدی نهان / کیم بولورسه اجرتن السون همان
تا شریک اوله او اشترده سکا / بو طمع درکار اولور اول دم اکا
صدق و کذبندن نشانک بیخبر / اول مقلد قولکه تقلید ایدر
هر نکیم دیرسک خطادر بو نشان / آنی دیر تقلید ایله اولده همان
صدقله چونکیم نشان اوله شبیه / پس یقین اولدی سکا لا ریب فیه
اول شفای جان اولوب ویرده سرور / رونما در قول صدق و قول زور
دیده روشن پای شوقک خود دوان / جان اولور جسمک اولور جانک روان
آکه دیرسن راستدر قولک همین / کیم صحیح اولدی نشانک ای امین
فیه آیات ثقات بینات / بو برات اولدی نجات مشکلات
چون نشان ویردی ایدرسن رهنما / همچو پیش آهنک ایدرسن اقتفا
راست گوسن اعتماد ایتدم سکا / اشترمدن مژده بخش اولدک بکا
چون دکل صاحب شتر اول ژاژگو / اشتری ایلر طمعدن جست و جو
بو علامتلر اکا ویرمز یقین / اولدی صاحب ناقه یه حصر و رهین
سعی وجدی بیلدی بیهوده دکل / لاف یوق اول جست و جو از جان و دل
اول برنده حق دکل دعوا ولی / اولده ضایع ایتدی بر اشتر بلی
ناقهٔ غیره طمعدر پرده سی / کیم انک منسی ایدی گم کرده سی
قنده کتسه اولدخی کتدی همان / اولدی همدردی طمعدن بیکمان
اولسه بر صادق ایله کاذب رفیق / کذبنی صدق ایلر انجام طریق
اولدی اول صحراده اشتر رونمود / هم آنکده ناقه سی بولدی وجود
چونکه کوردی ناقه سن بیلدی عیان / بی طمع اولدی رفیقندن همان
اول مقلد هم محقق اولدی پس / اشترن چون کوردی انده هم نفس
اولزمان اولدی شترجو بیکمان / ناقه سن صحراده کوردی اول عیان
بعد ازان تنهارووی التجا / کوزلری اولدی شترده دائما
دیدی اول صادق بو مهجوری ندن / سن بکا بو وقته دک همپا ایکن
دیدی بی اصل ایدی حال ماوقع / باکه ایتدردی تملقلر طمع
شمدی همدرد اولمشم ساکه تمام / ایلرم صدق طلبده اهتمام
سندن اولدم سارق وصف شتر / اولدی کندی اشترم چشمده پر
بولمسیدم یوغیدی بنده طلب / مس ایکن زر اولدی تقلید ادب
اولدی طاعاته مبدل سیئات / هزلم ایتدی داد حق جد و ثبات
چون وسیله اولدی حقه لاف ایکن / سیئاتم اوزره اولمه طعنه زن

نی

مرترا صدق تو طالب کرده بود … مرمرا جدّ و طلب صدقی نمود
صدق تو آورد در جستن ترا … جستنم آورد در صدقی مرا
تخم دولت برزمین می کاشتم … سخره و بیکاری پنداشتم
آن بند بیکار کسبی بود چست … هر یکی دانه که کشتم صد برست
دزد سوی خانهٔ شد زیر دست … چون درآمد دید کان خانهٔ خودست
کرم باش ای سرد تا کرمی رسد … با درشتی ساز تا نرمی رسد
آن دو اشتر نیست آن یک اشترست … تنک آمد لفظ معنی بس پرست
لفظ در معنی همیشه نارسان … زان پیمبر کفت قد کل لسان
نطق اسطرلاب باشد در حساب … چه قدر داند ز چرخ و آفتاب
خاصه چرخی کین فلک زو پره ایست … آفتاب از آفتابش ذره ایست

طالب ایتمشدی سنی صدق مرام … باکه دهایتدی طلب صدقی مقام
صدق ایدی رهبر طلبده چون سکا … اول طلب ایجاب صدق ایتدی بکا
خاکه زرع تخم دولت ایلدم … سخره صاندم صکره دقت ایلدم
حقه منت قالمدم بی منفعت … هر بری یوز دانه اولدی عاقبت
دزد قفل خانه یه چون صوندی ال … کوردی کندی خانه سیدر او محل
کرم اول ای سرد تا کرم اولهسن … قیل تحمل سخته کیم نرم اولهسن
ایکیدر ظن ایتمه بر در اول شتر … تنکدر الفاظ معنا ایسه پر
معنی یه لفظ اوله مزهمت رسان … معرفتدر موجب کل لسان
نطق اسطرلاب اولور رسم و حساب … فهم اوله قابلمی چرخ و آفتاب
چرخ کیم چرخ اکه برک تره در … آفتاب اول آفتابه ذره در

بیان انکه در هر نفسی فتنهٔ مسجد ضرار هست.

هر بر نفسده مسجد ضرار فتنه سی اولدیغن بیاندر

چون بدید آمد که ان مسجد نبود … خانهٔ حیلت بد و مکر جهود
پس نبی فرمود کانرا بر کنند … مطرحهٔ خاشاک و خاکستر کنند
صاحب مسجد چو مسجد قلب بود … دانها بر دام ریزی نیست جود
کوشت کاندر شست تو ماهی رباست … انچنان لقمه نه بخشش نه سخاست
مسجد اهل قبا کان بد جماد … انچه کفوا و نبد راهش نداد
در جمادات اینچنین حیفی نرفت … زد در ان ناکفوا میرداد تفت
پس حقایق را که اصل اصلهاست … دانکه انجا فرقها و فصلهاست
نه حیاتش چون حیات او بود … نه مماتش چون ممات او بود
کور او هرگز چو کور او مدان … خود چه کویم حال فرق ان جهان
بر محک زن کار خود ای مرد کار … تا نسازی مسجد اهل ضرار
تو بران مسجد کنان تسخر زدی … چون نظر کردی تو خود زیشان بدی

نقل اولندی مسجد قوم عنود … خانهٔ مکر ایدی هم دام یهود
پس انی تخریبه امر ایتدی رسول … اولمغیله اصل طرحی نا قبول
بولدی اول مسجد چو مکر ایله وجود … دانه صاچمق دامه اولمز لطف وجود
شست ماهی اوزره لحم نابجا … صانمه اولدی لقمهٔ جود و سخا
مسجد اهل قبا جامد ایکن … اولدی غیر جنسه شورش فکن
حیله یی چونکم جماد ایتمز قبول … جلوه گاه قربنه ویرمز وصول
پس حقایق کیم اوله اصل اصول … فرق و فصل ایله ایدر رد و قبول
نه حیاتنده حیاتی مثلیدر … نه مماتنده مماتی مثلیدر
قبرنی قبر ایله بر کوره عیان … آخرتده بللیدر خود حال و شان
کارک ایت عرض محکه ای مرد کار … اولمسون تا مسجد اهل ضرار
اول بنا اهلینه ایتدک طعن و رد … اولمسون نفسکده کور اول حال بد

حکایت آن هندو که با یار خود جنگ میکرد بر کاری و خبر نداشت که او هم بدان مبتلاست

اول هندونک حکایتیدر که اول کارکنده اولدیغن بیلمیوب یارانه طعن و جنگ معامله سن ایتدیکیدر

چار هندو در یکی مسجد شدند … بهر طاعت راکع و ساجد شدند
هر یکی بر نیتی تکبیر کرد … در نماز آمد بمسکینی و درد
مؤذن آمد زان یکی لفظی بجست … کای مؤذن بانک کردی وقت هست
کفت آن هندوی دیکر از نیاز … هی سخن کفتی و باطل شد نماز

چار هندو وار دیلر بر سجده … تا رکوع و سجده یی معراج ایده
اولدیلر نیت ایدوب تکبیر ساز … ایده لر تا کیم خشوع ایله نماز
چون مؤذن کلدی بری ناکهان … دیدیکم اکاد کل وقت اذان
اول بری دیدی اولوب تادیب ساز … ایلدک کفتار باطلدر نماز

آن سیم گفت آن دوم را ای عمو   چه زنی طعنه برو خود را بگو
آن چهارم گفت حمد الله که من   در نیفتادم بچه چون آن سه تن
پس نماز هر چهاران شد تباه   عیب گویان بیشتر گم کرده راه
ای خنک جانیکه عیب خویش دید   هر که عیبی گفت آن بر خود خرید
زانکه نیم او ز عیبستان بود   وان دگر نیمش ز غیبستان بود
چونکه بر سر مر ترا ده ریش هست   مرهمت بر خویش باید کار بست
عیب کردن خویشرا داروی اوست   چون شکسته گشت جای ارحموا ست
گر همان عیبت نبود ایمن مباش   بو که آن عیب از تو گردد نیز فاش
لا تخافوا از خدا نشنیدهٔ   پس چه خود را ایمن و خوش دیدهٔ
سالها ابلیس نیکونام زیست   گشت رسوا بین که او را نام چیست
در جهان معروف بد علیای او   گشت معروفی بعکس ای وای او
تا نهٔ ایمن تو معروفی مجو   رو بشوی از خوف پس بنمای رو
تا نروید ریش تو ای خوب من   بر دگر ساده زنخ طعنه مزن
این نگر که مبتلا شد جان او   در چهی افتاد تا شد پند تو
تو نیفتادی که باشی پند او   زهر او نوشید تو خور قند او

هم او چنین دیدیکم بیچاره سن   کندیکی کور آکه اولمه طعنه زن
دیدی دردنجی بحمد الله بن   ایتدم انلر گبی قطعا سخن
پس نمازی جمله‌نک اولدی تباه   عیب گو البته اولور گم گشته راه
شغل عیب نفس ایدن اولدی سعید   گورمیه هر عیبی نفسندن بعید
چونکه نصف ذاتی نقص و عیبدر   نصف آخر مختفی غیبدر
چونکه وار باشکده اون زخمک غنی   باشکه لازمدر ایتمک مرهمی
عیب ریشه مرهمی قیل جست وجو   اولدی مکسوره خطاب ارحموا
سنده یوغیسه او عیب اولمه امین   عیب اوله شاید سنکچون در کمین
لا تخافوا اولمدی حقدن خطاب   پس نه آسایش قنی خوف و حجاب
نیچه ییل ابلیس اولورکن نیکنام   گورکه آخر اولدی رسوای انام
عالمه مشهور ایکن طاعت ایله   اولدی معروف جهان لعنت ایله
چونکه یوق امنک ندر بو ادعا هو   شستهٔ خوف ایله گوستر صکره رو
ساده روسن گلمدن خطک مدد   ساده روی غیره ایتمه طعن ورد
انی گور بر مبتلا و دردمند   چاهه دوشمش ساکه بسدر نصح و پند
دوشمدک سن کیم اکا اول پند اوله   عبرت آل تا ساکه زهری قند اوله

قصد کردن غزان بر کشتن یک مردی تا آن دیگر بترسد

طائفهٔ غزان ایکی آدم اخذ ایدوب اول برینی تخویف ایچون برینی قتله قصد ایتدکلریدر

آن غزان ترک خونریز آمدند   بهر یغما بر دهی ناگه زدند
دو کس از اعیان آن ده یافتند   در هلاک آن یکی بشتافتند
دست بستندش که قربانش کنند   گفت ای شاهان و ارکان بلند
در چه مرگم چرا می افکنید   از چه آخر تشنهٔ خون منید
چیست حکمت چه غرض در کشتنم   چون چنین درویشم و عریان تنم
گفت تا هیبت برین یارت زند   تا بترسد او و زر پیدا کند
گفت آخر او ز من مسکین ترست   گفت قاصد کرده است او را زرست
گفت چون وهمست ما هر دو یکیم   در مقام احتمال و در شکیم
خود ورا بکشید اول ای شهان   تا بترسم من دهم زر را نشان
پس کرمهای الهی بین که ما   آمدیم آخر زمان در انتها
آخرین قرنها پیش از قرون   در حدیثست آخرون السابقون
تا هلاک قوم نوح و عاد و هود   عارض رحمت بجان ما نمود

ترک خونریز غزان بی امان   گلدیلر بر قریه یه یغماکنان
ایکی آدم طوتدیلر اول قریه دن   ایتدیلر قتله برین اماده تن
دست بسته ایتدیلر قربان ایچون   دیدی باکه قتل بی پروا نچون
قتلمه قصد ایتمدن حاصل ندر   خون بیکسدن سزه واصل ندر
پس ندر قتلمدن اقصای مرام   بر فقیر بیکسم بی نام و کام
دیدیلر هیبت ویروب تا کیم دمک   مال و زر بذل ایلیه اول همدمک
دیدی اول بندن زیاده محتاجتر   دیدی قاصد اندن وار در سیم و زر
دیدی یوقدر بنده انده هیچ مال   چونکه وار در سزده ظن احتمال
اولسون اول معروض تیغ خونفشان   خوف ایدوب تا بن ویرم زردن نشان
پس نظر قیل فضل ربا کرمه   گلمشز آخر زمانده عالمه
بزدن اول گچدی ایام و قرون   اولدی وارد آخرون السابقون
تا هلاک قوم نوح و عاد و هود   اولدی رحمتله بزه پند شهود

کشت ایشانرا که ما ترسیم ازو   ور خود این برعکس کردی وای تو

اولدی انلردن بزه عبرت مآل   امر برعکس اولسه شکل ایدی حال

بیان حال خود پرستان و ناشکران در نعمت وجود انبیا و اولیا

هر که زیشان گفت از عیب و گناه   وز دل چون سنگ وز جان سیاه

وز سبک داریٔ فرمانهای او   وز فراغت از غم فردای او

وز هوس وز عشق این دنیای دون   چون زنان مر نفس را بودن زبون

وان فرار از نکتهای ناصحان   وان رمیدن از لقای صالحان

با دل و با اهل دل بیگانگی   با شهان تزویر و روبه شانگی

سیر چشمانرا گدا پنداشتن   از حسدشان خفیه دشمن داشتن

گر پذیرد چیز تو گویی گداست   ورنه گویی زرق و مکرست و دغاست

گر در آمیزد تو گویی طامعست   ورنه گویی در تکبر مولعست

یا منافق وار عذر آری که من   مانده ام در نفقهٔ فرزند و زن

نه مرا پروای سر خاریدنست   نه مرا پروای دین ورزیدنست

ای فلان مارا بهمت یاددار   تا شوم از اولیا پایان کار

این سخن هم نی ز درد و سوز گفت   خوابناکی هرزه گفت و باز خفت

هیچ چاره نیست از قوت عیال   از بن دندان کنم کسب حلال

چه حلال ای گشته از اهل ضلال   غیر خون تو نمی بینم حلال

از خدا چارستش و از قوت نی   چارشست از دین و از طاغوت نی

ایکه صبرت نیست از دنیای دون   صبر چون داری زنعم الماهدون

ایکه صبرت نیست از ناز و نعیم   صبر چون داری از الله کریم

ایکه صبرت نیست از پاک و پلید   صبر چون داری از ان کین آفرید

کو خلیلی کو برون آمد ز غار   گفت هذا ربی هان کو کردگار

من نخواهم در دو عالم بنگریست   تا نبینم این دو مجلس آن کیست

بی تماشای صفتهای خدا   گر خورم نان در گلو ماند مرا

چون گوارد لقمه بی دیدار او   بی تماشای گل و گلزار او

جز بر امید خدا زین آب و خور   کی خورد یک لحظه غیر گاو و خر

آنکه کالانعام بد بل هم اضل   گرچه پر مکرست آن گنده بغل

مکر او سر زیر و او سر زیر شد   روزگارک برد و روزش دیر شد

فکر گاهش کند شد عقلش خرف   عمر شد چیزی ندارد چون الف

انبیا و اولیا علیهم السلام حضراتنک نعمت وجودلرنده خود پرست و ناشکر اولنلرک بیان حاللریدر

بیل که انلرده ندر عیب و گناه   قسوت قلب ایله جان روسیاه

انبیا فرماننه تعظیم یوق   فکر محشر قید خوف و بیم یوق

حب جاه و دولت دنیای دون   نفسه اولمق زن کبی زار و زبون

پندن اصغا اتمامک ناصحلرک   صحبتن ترک ایلمک صالحلرک

قلب و اهل قلب ایله بیگانه لک   شاهله میران ایله هم خانه لک

هم قناعت پیشه یی کورمک حقیر   هم حسد ایله ایلمک طعن فقیر

آلسه برشی نه گدادیرسین اکا   المسه زرق و ریادیرسین اکا

الفت ایتسه نامیدر اهل طمع   کبر ایله موصوف اولور ایتسه ورع

یا منافق کبی عذرک بوکه بن   اولمشم پابستهٔ فرزند و زن

باشم ازاده دکل دوردو دراز   ایتیدم حیفا خشوع ایله نماز

سن بزه بر همت ایله ای فلان   تا ولیلردن اوله بو ناتوان

بو سخن هم نکتهٔ بیکار اولور   اویخوده سویلر عبث بیدار اولور

چاره یوقدر لازم انفاق عیال   اولمشم دندان زن کسب حلال

یوق حلاله صدقک ای اهل ضلال   کورمدم خونکدن اوزکه بر حلال

حقدن اولدی چاره صانمه قوتدن   دین اولور چاره دکل طاغوتدن

ای اولن بی صبر حب جاه دون   صبره غالب سر نعم الماهدون

قنده صبر حسرت ناز و نعیم   قنده صبر وصل مولای کریم

یوعیکن صبرک پلید و پاکدن   صبر اولورمی خالق افلاکدن

کو رخلیلی کیم چقنجه غاردن   دیدی هذا ربی رب ذوالمنن

ایلمم کونینه اقبال نظر   مالک الملک اولمدقچه راهبر

بی تماشای صفات کبریا   نان اولور سد گلو ایتسم غذا

ناگوار ادر نعم دیدار سز   یوق صفا سیر گل و گلزار سز

بی امید نور خاص دادگر   عیش و نوش ایتز مگر کیم گاو و خر

اولکه کالانعام دربل هم اضل   کاری دائم مکر ایله سهو و ذلل

حالی مکر نفس ایله زار و ذلیل   ایکی کون عمری صانور عمر طویل

فکری ناقص عقل و فهمی منحرف   کتدی عمری اول تهی همچون الف

آنکه

آنکه میکوید درین اندیشه ام — آن هم از دستان آن نفست هم
وانکه میکوید غفورست و رحیم — نیست آن جز حیلهٔ نفس لئیم
ای زغم مرده که دست از نان تهیست — چون غفورست و رحیم این ترس چیست

دیرکه کلدم فکر عقبا در مدام — اولدخی برمکر بدر نفسک تمام
اولکه دیرحقدر غفور وهم رحیم — حیله ایتمکده اکا نفس لئیم
اولمسه نانی اولور اندیشه ناک — چون رحیم اولدی نیچون در وهم وباک

شکایت کردن مرد پیر با طبیب از رنجوریها و جواب کفتن طبیب اورا

کفت پیری مرطبیبی را که من — در زحیرم از دماغ خویشتن
کفت از پیریست آن ضعف دماغ — کفت بر چشمم ز ظلمت هست داغ
کفت از پیریست ای شیخ قدیم — کفت پشتم درد می آید عظیم
کفت از پیریست ای شیخ نزار — کفت هرچه میخورم نبود کوار
کفت ضعف معده هم از پیریست — کفت وقت دم مرا دم کیریست
کفت اری انقطاع دم بود — چون رسد پیری دو صد علت بود
کفت ای احمق برین بر دوختی — از طبیبی تو همین آموختی
ای مدمغ عقلت این دانش نداد — که خدا هر رنج را درمان نهاد
تو خر احمق ز اندک مایکی — در زمین ماندی ز کوته پایکی
پس طبیش کفت ای عمر تو شصت — این غضب وین خشم هم از پیریست
چون همه اوصاف اجزا شد نحیف — خویشتن داری و صبرت شد ضعیف
بر نتابد دو سخن زو هی کند — تاب یک جرعه ندارد قی کند
جز مکر پیری که از حقست مست — در درون او حیات طیبه است
از برون پیرست و در باطن صبی — خود چه چیزست آن نبی وان ولی
کرنه پیدا اندیشش نیک و بد — چیست با ایشان خسان را این حسد
ور نمی دانندشان علم الیقین — چیست این بغض و حیل سازی و کین
ور بدانندی جزای رستخیز — چون زنندی خویش بر شمشیر تیز
بر تو می خندد مبین او را چنان — صد قیامت در درونستش نهان
دوزخ و جنت همه اجزای اوست — هرچه اندیشی تو آن بالای اوست
هرچه اندیشی پذیرای فناست — انکه در اندیشه ناید آن خداست
بر در این خانه کستاخی ز چیست — کر همی دانند کاندر خانه کیست
ابلهان تعظیم مسجد میکنند — در جفای اهل دل جد میکنند
آن مجازست این حقیقت ای خران — نیست مسجد جز درون سروران
مسجدی کان اندرون اولیاست — سجده کاه جمله است انجا خداست
تا دل اهل دلی نامد بدرد — هیچ قرنی را خدا رسوا نکرد

برپیر خسته علتلرندن طبیبه شکایتی وطبیبک جوابی بیاننده در

برطبیبه دیدی بر پیر نحیف — کیم دماغم اولدی غایتله ضعیف
دیدی پیریدندر اول ضعف دماغ — دیدی وار چشممده هم ظلمتله داغ
دیدی پیریدندر ای شیخ قدیم — دیدی ظهرمده وجع واردر عظیم
دیدی پیریدندر ایلر اقتضا — دیدی هضم ایتمیم نه ایلرسم غذا
دیدی ضعف معده در پیریده پس — دیدی دلتنکم هم الدقچه نفس
دیدی البته اولور دمده قصور — پیرا یچون ایلر نیچه علت ظهور
دیدی ای احمق ندر بو قیل وقال — بومیدر سنده طبابتدن کمال
ای مدمغ بو جهالت ناروا — حق تعالی ویردی هر درده دوا
علم طبدن سنده یوق اصلا خبر — سنکلاخ جهله دوشمش سن چو خر
پس دیدی سنینه وارمش سن وسال — پیرلکدندر غضبله بو مقال
چون اولوب اوصاف اجزا هب علیل — هم وجودک طوتمده صبرک قلیل
برایکی سوز قلبکی پرداغ ایدر — جرعه یه یوق تابی استفراغ ایدر
یوق سوزم اما او پیر تائبه — وار درونده حیات طیبه
ظاهرا پیر اولدی باطنده صبی — پاک دلدر کر ولی وکر نبی
بیلمسیدی انلری هر نیک وبد — انلره دونان نه ایلردی حسد
اولمسه معلوم اکر علم الیقین — پس نیچون اعداده مکر و بغض وکین
بعث وحشره کر اولورلرسه مقر — طعمهٔ شمشیر تیز اولمق ندر
خنده رو کرچه سکا صاحبدلان — یوز قیامت وار درونده نهان
دوزخ وجنت انک اجزاسیدر — اول سنک هر فکرک بالاسیدر
هر نه فکر ایتسک فنا ایلر قبول — حقدر اولکیم فکر اکا بولمز وصول
ایده مزدی کمسه درکهدن کذر — خانه ده کیم اولدیغن بیلسه اکر
ابلهان تعظیم ایدرلر مسجده — جد ایدرلر کسر قلب ساجده
بو حقیقت اول مجاز ای ابلهان — اولدی مسجد بیت قلب آکهان
اولدی بر مسجد درون اولیا — سجده براندن صفوف اصفیا
تا دل اهل دل اولمز دردناک — هیچ بر قومی خدا ایتمز هلاک

نی

قصد جنگ انبیا میداشتند　　جسم دیدند آدمی پنداشتند
در توهست اخلاق آن پیشینیان　　چون نمی ترسی توهم باشی ازان
آن نشانیها همه چون در توهست　　چون توزیشانی کجا خواهی برست

ایتدی اعدا قصد جنک انبیا　　صاندیلر تندر وجود اصفیا
سنده واربو سوء اخلاق سلف　　یوقمی خوف اول قومه اولمقدن خلف
اول نشانلر چونکه سنده رونما　　اولدک انلردن نیجه ممکن رها

قصهٔ جوحی وآن کودک که پیش جنازهٔ پدرخویش نوحه میکرد

کودکی درپیش تابوت پدر　　زارمی نالید وبرمی کوفت سر
کای پدر آخر کجاات می برند　　تا ترا در زیر خاکی آورند
می برندت خانهٔ تنک وزحیر　　نه درو قالی ونه دروی حصیر
نه چراغی درشب ونه روزنان　　نه درو بوی طعام ونه نشان
نه درش معمور ونه بربام راه　　نه یکی همسایه کوباشد پناه
چشم توکه بوسه گاه خلق بود　　چون شود در خانهٔ کور وکبود
خانهٔ بی زینهار وجای تنک　　که درونه روی می ماند نه رنک
زین نسق اوصاف خانه می شمرد　　وزدو دیده اشک خونین می فشرد
کفت جوحی باپدر ای ارجمند　　والله این را خانهٔ ما می برند
کفت جوحی را پدر ابله مشو　　کفت ای بابا نشانیها شنو
این نشانیها که کفت او یک بیک　　خانهٔ ماراست بی تردید وشک
نی حصیر ونی چراغ ونه طعام　　نی درش معمور ونی صحن ونه بام
زین نمط دارند برخود صد نشان　　لیک کی بینند آنرا طاغیان
خانهٔ آن دل که ماند بی ضیا　　از شعاع آفتاب کبریا
تنک وتاریکست چون جان جهود　　بی نوا از ذوق سلطان ودود
نه دران دل تافت نور آفتاب　　نه کشاد عرصه ونی فتح باب
کور خوشتر از چنین دل مرترا　　آخر از کور دل خود برتر آ
زندهٔ وزنده زاد ای شوخ وشنک　　دم نمی کیرد ترا زین کور تنک
یوسف وقتی وخورشید سما　　زین چه وزندان برآور رونما
یونست در بطن ماهی پخته شد　　مخلصش را نیست از تسبیح بد
کر نبودی او مسبح بطن نون　　حبس وزندانش بدی تا یبعثون
او بتسبیح از تن ماهی بجست　　چیست تسبیح آیت روز الست
کر فراموشت شد آن تسبیح جان　　بشنو این تسبیحهای ماهیان
هرکه دید الله را اللهیست　　هرکه دید آن بحر را آن ماهیست
اینجهان دریاست وتن ماهی وروح　　یونس محجوب از نور صبوح

پدری جنازه سی اوکنده نوحه ایلین معصومک وجوحی نک حکایتیدر

پیش تابوت پدرده بر پسر　　زار زار اغلر ایدی شوریده سر
دیردی ای بابا سکا شمدی همان　　زیرخاک اولسه کرک لاآن مکان
منزلک خانهٔ تنک وحقیر　　انده یوق قالی وبالین وحصیر
یوق چراغک کیجه ده کوندزده نان　　انده یوق بوی طعامدن نشان
یوق اکا معموریٔ درکاه وبام　　قوکشو یوقدر انده صاحب نام وکام
بوسه کاه خلق ایکن چشمک سنک　　نیجه لایق منظری اول مسکنک
برامانسز خانه در برجای تنک　　انده قالمز کمسه لرده رو ورنک
قبرک اوصافن ایدوب بویله عیان　　کوزلرندن یاشلر ایلردی روان
دیدی بابا سینه جوحا غالبا　　بو بزم غمخانه مزدر بی ریا
ابله اولمه دیدی جوحایه پدر　　دیدی جوحا بو علامتلر یتر
بو نشانلر کیم دینلدی یک بیک　　اول بزم غمخانه در بی ریب وشک
یوق حصیر ویوق چراغ ویوق طعام　　هم دکل معمور باب وسقف وبام
کندیلرده کرچه واردر صد نشان　　نیجه کورسونلر انی اول طاغیان
دیرمه برخانهٔ قلبه ضیا　　آفتاب نوربخش کبریا
تنک وتاریک اولدی چون جان جهود　　بی نصیب فیض سلطان ودود
یوق او دلده تاب نور آفتاب　　یوق فضای دلکشا یوق فتح باب
بویله دلدن قبر اولور خوشتر سکا　　کندی قلبنک قبر بدمنظر سکا
زنده سن هم زنده زاد ای شوخ وشنک　　ساکه آلدرمز نفس بو کور تنک
یوسف وقت اولدک ای مهر سما　　ترک چاه ومحبس ایت اول رونما
بولدی یونس بطن ماهیده ملال　　اولدی مخلص اکه تسبیح جلال
اولمسیدی سبحه کوی بطن نون　　حبس اولوردی انده حتی یبعثون
بولدی تسبیح ایله ماهیدن رها　　آیت روز الست ایدی دعا
ساکه نسی ایسه اول تسبیح جان　　ایله تسبیحات جنس ماهیان
کیم کوره اللهی اکاهی اولور　　کیم کوررسه بحری اول ماهی اولور
بوجهان دریا وتن ماهی وروح　　همچو یونس طالب فیض فتوح

کر مسیح باشد از ماهی رهید   ورنه در وی هضم کشت و نابدید
ماهیان جان درین دریا پرند   تو نمی‌بینی که کوری ای نژند
بر تو خود را میزنند آن ماهیان   چشم بکشا تا ببینی شان عیان
ماهیانرا کر نمی‌بینی بدید   کوش تو تسبیح شان آخر شنید
صبر کردن جان تسبیحات تست   صبر کن کانست تسبیح درست
هیچ تسبیحی ندارد آن درج   صبر کن کالصبر مفتاح الفرج
صبر چون پل صراط آن سو بهشت   هست با هر خوب یک لالای زشت
تا ز لالا می کریزی وصل نیست   زانکه لالا را ز شاهد فصل نیست
تو چه دانی ذوق صبر ای شیشه دل   خاصه صبر از بهر آن نقش چکل
مرد را ذوق از غزا و کرّ و فرّ   مر مخنث را بود ذوق از ذکر
جز ذکر نی دین او و ذکر او   سوی اسفل برد او را فکر او
کر بر آید تا فلک از وی مترس   کو بعشق سفل آموزید درس
او بسوی سفل می راند فرس   کرچه سوی علو جنباند جرس
از علمهای کدایان ترس چیست   کان علمها لقمهٔ نان را رهیست

اولدی تسبیح اکه ماهیدن نجات   یوخسه اندە محو ایدی ذات و صفات
ماهیان جان ایله پر در بو یم   کورسن کورمزسن ای محجوب غم
عرصه اولمقده سکا اول ماهیان   آچ کوزک تا اوله مشهودک عیان
کورمز ایسک ماهیانک ذاتنی   کوشک ایلر کوش تسبیحاتنی
روحی تسبیحاتنک صبر اولدی بیل   صبر اولور تسبیح خاص و مستقل
هیچ بر تسبیحه یوق صبر ایله لج   صابر اول الصبر مفتاح الفرج
صبر ایدر ایصال جنت چون صراط   زشت لالا اولدی خوبانه مناط
تا که لالادن قچارسن یوق وصال   خوبلر لالادن ایتمز انفصال
دانشک یوق ذوق صبر کار ایچون   باخصوص اول صبر اوله دلدار ایچون
ذوقی مردانک غزا و کرّ و فرّ   وار مخنث خیلنه ذوق دیکر
حظ نفسی انلرک شهوتده در   همتی ذلت اولان لذتده در
چرخه پیوند اولسه اندن چکمه بیم   سفله پرور در او بد کار لئیم
ایلر اول اسفلده تحریک فرس   کرچه علوی ایتسه ده تعلیق جرس
زمرهٔ سائلده اولسه بیک علم   نان ایچوندر اول علم چکمه الم

ترسیدن آن کودک از آن شخص صاحب جثه و کفتن آن شخص که ای کودک مترس که من نامردم

صاحب جثه بر شخصدن طفل نوساله خوف ایتدکده شخص مزبور اول طفله نامردم بندن خوف ایتمه دیدیکیدر

کنک زفتی کودکی را یافت فرد   زرد شد کودک ز بیم قصد مرد
کفت ایمن باش ای زیبای من   که تو خواهی بود بر بالای من
من اکر هولم مخنث دان مرا   همچو اشتر بر نشین می ران مرا
صورت مردان و معنی اینچنین   از برون آدم درون دیو لعین
آن دهل را مانی ای زفت چو عاد   که برو آن شاخ را میکوفت باد
روبهی اشکار خود را باد داد   بهر طبلی همچو خیک پر ز باد
چون ندید اندر دهل او فربهی   کفت خوکی به ازین خیک تهی
روبهان ترسند ز آواز دهل   عاقلش چندان زند که لا تقل

قالدی بر کوز ایله بر کودک چو فرد   اولدی کودک خوفناک قصد مرد
دیدی اول بندن امین ای نازنین   استر ایسک اول بکا بالانشین
صورتم هائل مخنث وقت کار   اشتر منقادم اول بکا سوار
صورتی مرد اولدی معنا مکر و ریو   ظاهری آدم ولی باطنده دیو
طبله بکزر جثه‌ده چون قوم عاد   صوتی وار القای شاخ ایتدکجه باد
کوردی بر روباه ترک ایتدی شکار   نیجه صالدی طبله کوردی روزکار
بیلدی چون یوق در دهلده فربهی   دیدی دکمز خوکه بیک خیک تهی
توب بدر دلکوده خوف دهل   ضرب ایدوب عاقل اکا دیر لا تقل

قصهٔ ترسیدن تیر اندازی از سواری که در بیشهٔ میرفت

بر تیر انداز که بیشه زاره کیدن سوارزدن خوف ایتدیکیدر

یک سواری با سلاح و بس مهیب   میشد اندر بیشه بر اسب نجیب
تیر اندازی بحکم او را بدید   پس ز خوف او کمان را در کشید
تا زند تیری سوارش بانک زد   من ضعیفم کرچه زفتستم جسد

برسوار پر سلاح اما مهیب   بیشه‌یه اولدی فرس ران نجیب
کوردی تیر انداز آنی ایتدی کمان   اولدی پس خوفندن آماده کمان
تا که رمی تیر ایده دیدی سوار   ظاهرم بویله ولی باطن نزار

هان وهان منکر تو در زفتیٔ من   که کمم در وقت جنگ از پره زن
گفت رو که نیک گفتی ورنه نیش   بر تو می انداختم از ترس خویش
بس کسا نرا کالت پیکار کشت   بی رجولیت چنان تیغی بمشت
گر بپوشی تو سلاح رستمان   رفت جانت چون نباشی مرد آن
جان سپر کن تیغ بگذار ای پسر   هر که بی سر بود ازین شه برد سر
آن سلاحت حیله و مکر تو است   هم ز تو زایید وهم جان تو خست
چون نکردی هیچ سودی زین حیل   ترک حیلت کن که پیش آید دول
چون یکی لحظه نخوردی بر ز فن   ترک فن گو می طلب رب المنن
چون مبارک نیست بر تو این علوم   خویشتن گولی کن و بگذر ز شوم
چون ملائک گوی لا علم لنا   یا الهی غیر ما علمتنا

سن قیاس ایتمه قوی بر آدمم   پره زندن جنگ وقتنده کمم
دیدی وار حالکدن ایتدک چون خبر   یوخسه ایلردم سنی مجروح تیر
الت پیکار اولور چوق شخصه مرگ   بی شجاعت تیر و تیغی ایله ترک
پوشنک اولسه سلاح رستمان   چون دکلسن اهلی کتدی نقد جان
تیغی ترک ایت جانکی ایله سپر   سرور ایلر شاه ایدرسک بذل سر
حیله و مکر اولدی سنده اول سلاح   چونکه سندن اولدی یوق انده فلاح
حیله لردن گورمدک چون منفعت   حیله یی ترک ایله اول عالی صفت
اولمدک چون بهره یاب مکر و فن   فنی ترک ایت قیل رجای ذو المنن
چون دکل سا که مبارک بو علوم   قیل تجاهل ایله ترک نفس شوم
چون ملک قیل ورد لا علم لنا   یا الهی غیر ما علمتنا

قصهٔ اعرابی وریک در جوال کردن او و ملامت کردن فیلسوفی او را

بر اعرابی جوالنه قوم طولدروب بر فیلسوفک اکا ملامت ایتدیکیدر

یک عرابی بار کرده اشتری   دو جوال زفت از دانه پری
او نشسته بر سر هر دو جوال   یک حدیث انداز کرد او را سؤال
از وطن پرسید و آوردش بگفت   واندران پرسش بسی درها بسفت
بعد از ان گفتش که این هر دو جوال   چیست آگنده بگو مصدوق حال
گفت اندر یک جوالم گندمست   در دگر ریگی نه قوت مردمست
گفت تو چون بار کردی این رمال   گفت تا تنها نماند آن جوال
گفت نیم گندم آن تنگ را   در دگر ریز از پی فرهنگ را
تا سبک گردد جوال وهم شتر   گفت شاباش ای حکیم اهل و حر
با چنین فکر دقیق و رأی خوب   تو چنین عریان پیاده در لغوب
رحمش آمد بر حکیم و عزم کرد   کش بر اشتر برنشاند نیک مرد
بازگفتش ای حکیم خوش سخن   شمهٔ از حال خود هم شرح کن
اینچنین عقل و کفایت که تراست   تو وزیری یا شهی برگوی راست
گفت این هر دو نیم از عامه ام   بنگر اندر حال و اندر جامه ام
گفت اشتر چند داری چند گاو   گفت نه این و نه آن مارا مکاو
گفت رختت چیست باری در دکان   گفت مارا کو دکان و کو مکان
گفت پس از نقد پرسم نقد چند   که توی تنها رو و محبوب پند
کیمیای مس عالم با تو است   عقل و دانش را گهر تو بر تو است
گفت والله نیست یا وجه العرب   در همه ملکم وجوه قوت شب

ایتدی بر اعرابی تحمیل شتر   هر جوالی دانهٔ گندمله پر
کندی هم اولمش جوال اوزره سوار   صوردی اندن بر ظریف خرده کار
هم وطندن هم متاعندن تمام   ایلدی اعرابی یه سرد کلام
صکره صوردی بار اشتردن اکا   بو جوال ایچره نه وار سویله بکا
دیدی بغدای ایله پر در بو جوال   اول برنده نسنه یوق الا رمال
دیدی حمل ریگه وارمی بر سبب   دیدی دنک اولمق ایچون در اول عرب
دیدی تنصیف ایتسک اول بغدایی سن   اول جوال ایچون اولور وضع حسن
کیم بولور خفت هم اشتر هم جوال   دیدی شاباش ای حکیم خوش خصال
خوب رأیک فکرک بویله دقیق   لیک قالمش سن پیاده بی رفیق
اول حکیمه ایتدی رحم اول مرد کار   اویله عزم ایتدی ایده اشتر سوار
دیدی آکه ای حکیم نکته دان   سنده حالکدن بکا ایله بیان
بویله عقل و بویله فهم دلپذیر   طوغری سویله شه میسن یوخسه وزیر
دیدی یوق بنده وزارت سلطنت   اشته هیئت اشته حال اشته صفت
دیدی گاو و اشترک قاچدر عجب   دیدیکم اول یوق بو یوق چکمه تعب
دیدیکم سنده نه در رخت دکان   دیدیکم قنده دکان قنده مکان
دیدی لازم اولدی نقدکدن سؤال   چونکه سنسن نقد وقت نیکفال
سنده در مس جهانه کیمیا   عقل و دانشدر اولن جوهر نما
دیدی یوق والله یا وجه العرب   جمله ملکمده وجود قوت شب

پابرهنه تن برهنه می دوم / هر که نانی میدهد انجا روم
مرمرازین حکمت وفضل وهنر / نیست حاصل جز خیال ودردسر
پس عرب گفتش که شو دور از برم / تا نبارد شومئ تو بر سرم
دور بر آن حکمت شومت زمن / نطق تو شومست بر اهل زمن
یا تو آن سو رو من این سو میدوم / ور ترا ره پیش من وا پس روم
یک جوالم گندم و دیگر زریک / به بود زین حیلهای مرد ریک
احمقی ام پس مبارک احمقیست / که دلم با برگ و جانم متقیست
گر تو خواهی کت شقاوت کم شود / جهد کن تا از تو حکمت کم شود
حکمتی کز طبع زاید وز خیال / حکمتی بی فیض نور ذو الجلال
حکمت دنیا فزاید ظن و شک / حکمت دینی برد فوق فلک
زوبعان زیرک آخر زمان / برفزوده خویش بر پیشینیان
حیله آموزان جگرها سوخته / فعلها و مکرها آموخته
صبر و ایثار و سخای نفس و جود / باد داده کان بود اکسیر سود
فکر آن باشد که بگشاید رهی / راه آن باشد که پیش آید شهی
شاه آن باشد که از خود شه بود / نی بمخزنها و لشکر شه شود
تا بماند شاهی او سرمدی / همچو ملک عز دین احمدی

پابرهنه مردم بی زنده یم / کیم بکابرنان ویررسه انده یم
باکه بونجه حکمت وفضل وهنر / نسنه حاصل ایتمز الا دردسر
پس عرب دیدی یانمدن اول بعید / تاکه نحسک اولمیه بنده بدید
دور اول بندن او حکمت شومدر / نطق شومک اهلنه معلومدر
بن بوسمته سن اوسمته اول دوان / سن گیدر سک اویله بن بویله روان
برجوال بغدایه ایتمک دنک ریک / یکدر اولمقدن حکیم مرد ریک
بو حماقت پس مبارکدر بکا / دلده تسلیم اولدی جانده اتقا
استرایسک حزن وغم مهجور اوله / جهد قیل سندن بو حکمت دور اوله
اولسه حکمت حاصل طبع وخیال / اول دگلدر فیض نور ذو الجلال
دنیوی حکمت سراپا ظن وشک / حکمت دینیه در رشک فلک
فتنۀ آخر زمان هر ناخلف / نفسنی ایتمکده ترجیح سلف
حیلۀ سوزنده سی داغ جگر / کاری مکر وکید وافسون سربسر
صبر وایثار وسخای نفس وجود / هپ هوا اولمش اول ایکن محض سود
فکر او درکیم ایلیه ایصال راه / راه اودر کیم آکه سالک اوله شاه
شاه اودرکیم اوله شاه ملک دل / یوخسه شاه مخزن ولشگر دگل
سلطنت انده اوله تا سرمدی / همچو عز ملک دین احمدی

کرامات ابراهیم ادهم قدس الله روحه برلب دریا

لب دریاده ابراهیم ادهمک قدس الله سره کراماتی بیانندە در

هم ز ابراهیم ادهم آمدست / کو زراهی بر لب دریا نشست
دلق خود میدوخت آن سلطان جان / یک امیری آمد آنجا ناگهان
آن امیر از بندگان شیخ بود / شیخ را بشناخت سجده کرد زود
خیره شد در شیخ و اندر دلق او / شکل دیگر گشته خلق و خلق او
کو رها کرد آنچنان ملک شگرف / بر گزید آن فقر بس باریک حرف
ترک کرد او ملک هفت اقلیم را / میزند بر دلق سوزن چون گدا
شیخ واقف گشت از اندیشه اش / شیخ چون شیرست دلها بیشه اش
چون رجا و خوف در دلها روان / نیست مخفی بر وی اسرار نهان
دل نگه دارید ای بیحاصلان / در حضور حضرت صاحبدلان
پیش اهل تن ادب بر ظاهرست / که خدا زیشان نهان را ساترست
پیش اهل دل ادب بر باطنست / زانکه دلشان بر سرائر فاطنست
تو بعکسی پیش کوران بهر جاه / با حضور آیی نشینی پایگاه

طوتدی ابراهیم ادهم ناگهان / یولده بر دریا کنارنده مکان
کیم دیکردی خرقه سن اول شاه دین / گلدی ناکه بر امیر کامبین
بنده سی ایدی مگر شیخک امیر / بیلدی شیخی قیلدی تعظیم کثیر
شیخه حیران اولدی باقدی دلقنه / قیلدی دقت رسم خلق وخلقنه
دیدی ترک ایتدی او ملک ودولتی / شمدی چکمکده بو فقر و ذلتی
شاه هفت اقلیم ایکن قیلدی فدا / خرقه دوز اولمقده مانند گدا
شیخ واقف اولدی اول اندیشه یه / شیره بگزر شیخ دللر بیشه یه
دللره خوف ورجا اولسه روان / آکه مخفی اولمز اسرار نهان
قلبی حفظ ایتمک گرک بیحاصلان / چون اوله هم مجلس صاحبدلان
اولدی ظاهر اهل ظاهرده ادب / ستر ایدر باطنلرن احسان رب
حفظ باطندر ادب کامللره / انلرک واردر وقوفی دللره
سن ایسه برعکس اولوب مفتون جاه / اهل دنیایه اولورسن خاک راه

نی

پش پنهایان کنی ترک ادب　　نار شهوترا از ان کشتی حطب
چون نداری فطنت و نور هدی　　بهر کوران روی را می زن جلا
پش پنهایان حدث بر رو مال　　نازمی کن با چنین کندیده حال
شیخ سوزن زود در دریا فکند　　خواست سوزنرا باواز بلند
صد هزاران ماهی اللهی　　سوزن زر برلب هر ماهی
سر بر آوردند از دریای حق　　که بگیر ای شیخ سوزنهای حق
رو بدو کرده بگفتش ای امیر　　ملک دل به یا چنان ملک حقیر
این نشان ظاهرست این هیچ نیست　　تا بباطن در روی بینی تو پست
سوی شهر از باغ شاخی آورند　　باغ و بستانرا کجا آنجا برند
خاصه باغی کین فلک یک برک اوست　　بلکه آن مغزست واین عالم چو پوست
بر نمی داری سوی آن باغ کام　　بوی افزون جوی وکن دفع زکام
تا که آن بو جاذب جانت شود　　تا که آن بو نور چشمانت شود
کفت یوسف ابن یعقوب نبی　　بهر بو القوا علی وجه ابی
بهر این بو کفت احمد در عظات　　دائما قرة عینی فی الصلوة
پنج حس با همدکر پیوسته اند　　رسته این هر پنج از اصلی بلند
قوت یک قوت باقی شود　　ما بقی را هر یکی ساقی شود
دیدن دیده فزاید عشق را　　عشق در دیده فزاید صدق را
صدق بیداری هر حس میشود　　حسهارا ذوق مونس میشود

پش کاملده اولورسن بی ادب　　اولدی نفسک نار شهوتده حطب
چون دکل نور هدی پرتو فکن　　عرض ایدرسن حسنکی کورانه سن
پش پنهایه کلوب پژمرده رو　　ناز ایدرسن بو یوز ایله سو بسو
شیخ اتدی ایکنه سن بحره همان　　دیدی سوزن قنده درای ماهیان
نیچه بیک ماهی ربانی اودم　　هر برنده سوزن زر زیب فم
کوستروب باش درون آبدن　　دیدیلر آل سوزنک ای شیخ سن
دوندی اول دم دیدی اکه ای امیر　　بومی اعلا دریا اول ملک حقیر
بوسکا ظاهرده اولدی بر نشان　　مست اولوردک اولسه کر باطن عیان
باغدن شهره کلور شاخ و نهال　　اکه نقل باغ و بستان خود محال
با خصوص اول باغ اوله کلزار دوست　　کیم او مغز اولدی بو عالم اکه پوست
ایتمدک اول باغه سن توجیه کام　　طوت مشام جانی قیل دفع زکام
تا که اول بو جاذب جانک اوله　　نور چشم قلب نالانک اوله
دیدی یوسف ابن یعقوب نبی　　بو ایچون القوا علی وجه ابی
بو در اول بو کیم او فخر کائنات　　دیر ایدی قرة عینی فی الصلات
بر برینه پنج حس اولدی قرین　　چونکه هر پنج اولدی بر اصله رهین
پس او قوت قوت باقی اولور　　ما عدایه بیک ساقی اولور
عشقی افزون ایتدی چشمک رؤیتی　　عشق ایدر کوزده زیاده لذتی
صدق ایدر هر حسی بیدار قبول　　مونس احساس اولور ذوق وصول

آغاز منور شدن حواس عارف بنور غیب بین

حواس عارف نور غیب بین ایله منور اولمغه آغاز ایتدیکیدر

چون یکی حس در روش بکشاد بند　　ما بقی حسها همه مبدل شدند
چون یکی حس غیر محسوسات دید　　کشت غیبی بر همه حسها بدید
چون ز جو جست از کله یک کوسفند　　پس پیاپی جمله زان سو بر جهند
کوسفندان حواست را بران　　در چرای اخرج المرعی چران
تا در انجا سنبل وریحان چرند　　تا بکلزار حقایق ره برند
هر حست پیغمبر حسها شود　　تا یکایک سوی آن جنت رود
حسها با حس تو کویند راز　　بی حقیقت بی زبان و بی مجاز
کین حقیقت قابل تأویلهاست　　وین توهم مایهٔ تخییلهاست
آن حقیقت را که باشد از عیان　　هیچ تأویلی نکنجد در میان
چونکه هر حس بندهٔ حس تو شد　　مر فلکها را نباشد از تو بد

چونکه بر حسک اوله بندی کشاد　　جمله حسلر اولدی تحویل ایله شاد
اولسه بر حس غیر محسوسه بصیر　　جملهٔ احساس اولور غیبه مصیر
جویدن بر جسته اولسه بر غنم　　جمله اغنام اکه پیرو در اودم
ایله اغنام حواسک آشنا　　اخرج المرعی یی قیل مرتع نما
سنبل وریحان درانده هر کیاه　　اولدی جنات حقایق اوزره راه
اوله حسک حسلرک پیغمبری　　اوله هر حسه او جنت رهبری
حسکه احساس ایدر تقریر راز　　بی زبان و بی حقیقت بی مجاز
بو حقیقت قابل تأویلدر　　بو توهم مایهٔ تخییلدر
اول حقیقت کیم اوله عین عیان　　هیچ تأویل اولمز انده درمیان
حسکه احساس چونکیم بنده در　　یو لکه هر بر فلک افکنده در

چونکه دعوی رود در ملک پوست　　مغز آن که بود قشر آن اوست
چون تنازع در فتد در تنک کاه　　دانه آن کیست آنرا کن نکاه
پس فلک قشرست نور روح مغز　　این بدیدست آن خفی زین رو ملغز
جسم ظاهر روح مخفی آمدست　　جسم همچون آستین جان همچو دست
باز عقل از روح مخفی تر بود　　حس سوی روح زوتر ره برد
جنبشی بینی بدانی زنده است　　این ندانی که ز عقل آکنده است
تاکه جنبشهای موزون سر کند　　جنبش مس را بدانش زر کند
زان مناسب آمدن افعال دست　　فهم آید مر ترا که عقل هست
روح وحی از عقل پنهانتر بود　　زانکه او غیبست او زان سر بود
عقل احمد از کسی پنهان نشد　　روح وحیش مدرک هر جان نشد
روح وحیی را مناسبهاست نیز　　در نیابد عقل کان آمد عزیز
که جنون بیند کهی حیران شود　　زانکه موقوفست تا او آن شود
چون مناسبهای افعال خضر　　عقل موسی بود در دیدش کدر
نامناسب می نمود افعال او　　پیش موسی چون نبودش حال او
عقل موسی چون شود در غیب بند　　عقل موشی خود کیست ای ارجمند
عقل تقلیدی بود بهر فروخت　　چون بیابد مشتری خوش برفروخت
مشتری علم تحقیقی حقست　　دائما بازار او با رونقست
لب ببسته مست در بیع و شرا　　مشتری بیحد که الله اشترا
درس آدم را فرشته مشتری　　محرم درسش نه دیوست و پری
آدم انبئهم باسما درس کو　　شرح کن اسرار حق را مو بمو
آنچنان کس را که کوته بین بود　　در تلون غرق و بی تمکین بود
موش گفتم زانکه در خاکست جاش　　خاک باشد موش را جای معاش
راهها داند ولی در زیر خاک　　هر طرف او خاک را کرد ست چاک
نفس موشی نیست الا لقمه رند　　قدر حاجت موش را عقلی دهند
زانکه بی حاجت خداوند عزیز　　می نبخشد هیچ کس را هیچ چیز
گر نبودی حاجت عالم زمین　　نافریدی هیچ رب العالمین
وین زمین مضطرب محتاج کوه　　گر نبودی نافریدی پرشکوه
ور نبودی حاجت افلاک هم　　هفت گردون ناوریدی از عدم
آفتاب و ماه وین استارگان　　جز بحاجت کی پدید آید عیان
پس کمند هستها حاجت بود　　قدر حاجت مرد را آلت دهد

ملکنی قشرک اوکیم دعوا ایدر　　قشر انکدر لب انک ایسه اکر
اولسه کر واقع نزاع تنک کاه　　کور کیمکدر دانه کافیدر کواه
پس فلک قشر اولدی نور روح مغز　　بو عیاندر اول خفی و صاف و نغز
تن عیاندر روح مخفی ونهان　　استین اولدی بوتن دست اولدی جان
روحدن مخفی تر اولدی عقل صاف　　کیم اولور حس روحه واصل بی خلاف
جنبش کورسه ایدر حکم حیات　　عقله اما ایده مز حکم ثبات
ایتمدکجه وزن اطوار و ادا　　مسمیدر یازرحی حکم اولمز اکا
انده ظاهر اولسه فعل ونقل پاک　　فهم ایدرسن انده وار در عقل پاک
عقله غالب روح وحیی ده خفا　　کرچه وار در هر برنده اختفا
عقل احمد کمسه دن اولمز نهان　　روح وحیی یه دکل واقف جهان
روح وحیی ده نیچه سر اولدی بیل　　عقل انی درک ایتمکه قابل دکل
کاه شوریده کهی حیران اولور　　فهمی موقوف محل وآن اولور
خضرک احوالی کبیکم اول امور　　عقل موسای نبیدن اولدی دور
نامناسب ایدی صورتده خیال　　حال موسی اولمدی چونکم او حال
عقل موسی نیچه اولدی منفعل　　عقل موشی خود ندر اندیشه قیل
عقل تقلیدیده در بیع وشرا　　مشتری بولدقده ایلر اشترا
علم تحقیقی یه حقدر مشتری　　اولمز اول بازار رونقدن بری
بسته لب اولمقده بو بیع وشرا　　کیم جناب حقدن اولدی اشترا
درس آدمده ملکلر مشتری　　درسنه محرم دکل دیو و پری
آدمه درس اولدی انبئهم تمام　　شرح اسرار خدادر اول کلام
اول کشی کیم مرد کوته بین اوله　　هم تلون اوزره بی تمکین اوله
موشدر خاک ایچره ایلر انتعاش　　موشه زیرا خاکدر جای معاش
یول بیلور اما طریقی زیر خاک　　هر طرف ایتمش درون خاکی چاک
نفسی موشک طعمه رند وتقبه کر　　عقلنی مقدار حاجت ویردیلر
چونکه بی حاجت جناب کبریا　　کمسه یه برنسنه یی ایتمز عطا
اولمسیدی حاجت عالم زمین　　آنی خلق ایتمزدی رب العالمین
اولمسیدی ارض محتاج جبال　　آنی اوتاد ایلمزدی ذو الجلال
اولمسیدی حاجت افلاک اکر　　هفت کردون اولمزایدی جلوه کر
آفتاب وماه ونجم بی شمار　　بولدیلر هپ ضمن حکمتده مدار
پس وجودک مبدئی حاجت اولور　　قدر حاجت هر کسه آلت اولور

پس بفزا حاجت ای محتاج زود	تا بجوشد در کرم دریای جود
این گدایان بر ره وهر مبتلا	حاجت خود مینماید خلقرا
کوری وشلی وبیماری ودرد	تا ازین حاجت بجنبد رحم مرد
هیچ گوید نان دهید ای مردمان	که مرا مالست وانبارست وخوان
چشم ننهادست حق در کور موش	زانکه حاجت نیست چشمش بهر نوش
می تواند زیست بی چشم وبصر	فارغست از چشم او در خاک تر
جز بدزدی او برون ناید ز خاک	تا کند خالق ازان دزدیش پاک
بعد ازان پر یابد و مرغی شود	چون ملائک جانب گردون رود
هر زمان در گلشن شکر خدا	او بر آرد همچو بلبل صد نوا
کای رهاننده مرا از وصف زشت	ای کننده دوزخیرا تو بهشت
در یکی پیهی نهی تو روشنی	استخوانی را دهی سمع ای غنی
چه تعلق آن معانی را بجسم	چه تعلق فهم اشیا را باسم
لفظ چون وکرست ومعنی طائرست	جسم جوی وروح آب سائرست
او روانست وتو گویی واقفست	او دوانست وتو گویی عاکفست
گر نبینی سیر آب از چاکها	چیست بر روی نو بنو خاشاکها
هست خاشاک تو صورتهای فکر	نو بنو در می رسد اشکال بکر
روی آب وجوی فکر اندر روش	نیست بی خاشاک محبوب ووحش
قشرها بر روی این آب روان	از ثمار باغ غیبی شد دوان
قشرها را مغز اندر باغ جو	زانکه آب از باغ می آید بجو
گر نبینی رفتن آب حیات	بنگر اندر جوی این سیر نبات
آب چون انبه تر آید در گذر	زو کند قشر صور زوتر گذر
چون بغایت تیز شد این جو روان	غم نپاید در ضمیر عارفان
چون بغایت ممتلی بود وشتاب	پس نگنجد اندر و الا که آب

ایله ای محتاج حاجاتک فزون	جوش بحر جود اوله تا رونمون
بو گدالر ناله وزار ایتمده	حاجتن مخلوقه اظهار ایتمده
خسته وکور واشل واهل درد	اولدی حاجات ظهور رحم مرد
وارمی بر سائل دییه ای مردمان	بنده وار مال ومنال انبار وخوان
خلقتنده بی بصر در کور موش	چونکه بی چشم اولدی ممکن عیش ونوش
زنده در بی یاری چشم وبصر	خاک ایچنده دیده دن آسوده تر
خاکدن چیقمز او دزدی بصر	پاک ایده دزدیدن انی حق مگر
اولزمان بال وپر ایله طیر اولور	چون ملائک بلکه گردون سیر اولور
گلشن شکر خداده هر زمان	صد نوا ایلر مثال بلبلان
دیر بنی ایتدی خلاص وصف زشت	ای ایدن نار اهلنی اهل بهشت
شحمه سندن فیض نور لامعه	استخوانه سن ویررسن سامعه
اول معانی جسم ایله سر عجیب	فهم اشیا اسم ایله امر غریب
لفظ چون لانه معانی طائران	جسم گویا نهر وجان آب روان
اول روان واقف صانورسن سن انی	اول دوان عاکف صانورسن سن انی
گورمز ایسک سیر آبی چاکدن	اقدیغن پس نو بنو خاشاکدن
سنده اول خاشاک فکرک صورتی	نو بنو اشکال تازه هیئتی
روی آب وجوی فکر سرسری	نیک وبد خاشاکدن اولمز بری
قشر ایله اولمقده بو آب روان	باغزار غیبدن دائم دوان
مغز قشری باغدن قیل اکتساب	نهره زیرا باغدر مجرای آب
گورمز ایسک اقدیغن آب حیات	نهر ایچنده گور نذر سیر نبات
شدت ایله آب ایدر چونکم گذر	انده ظاهر سرعت قشر صور
چونکه غایت تیز اولور بو جو روان	نقش غم طوتمز ضمیر عارفان
چونکه غایت پر اولوب ایلر شتاب	اکه گنجیده دگل الا که آب

طعنه زدن بیگانه در شیخ وجواب گفتن مرید شیخ اورا

آن یکی یک شیخرا تهمت نهاد	کو بدست ونیست در راه رشاد
شارب خمرست وسالوس خبیث	مر مریدانرا کجا باشد مغیث
آن یکی گفتش ادب را هوش دار	خرد نبود این چنین ظن بر کبار
دور ازو ودور ازان اوصاف او	که ز سیلی تیره گردد صاف او
این چنین بهتان منه بر اهل حق	کین خیال تست برگردان ورق

بیگانه طریقدن برینک بر شیخه طعنی وشیخک مریدینک اکا جواب ایدر

برکشی بر شیخه ایتدی تهمتی	دیدی بد در یوق رشاد سیرتی
شرب خمر ایلر او سالوس خبیث	پس مریدانه نچه اولسون مغیث
دیدی برکمسه اکا ایله ادب	بو یله ظن اولمز کباره اذن رب
دور در اندن هم اول اوصافدن	تیرگی سیل بحر صافدن
اهل حقه بو یله بهتان ایلمه	بو خیالی کچده طغیان ایلمه

این نباشد ور بود ای مرغ خاک   بحر قلزم را ز مرداری چه باک
نیست دون القلتین وحوض خرد   که تواند قطره اش از کار برد
آتش ابراهیم را نبود زیان   هر که نمرودیست گو می ترس از ان
نفس نمرودست وعقل وجان خلیل   روح در عینست ونفس اندر دلیل
این دلیل راه رهرو را بود   کو بهر دم در بیابان گم شود
واصلان را نیست جز چشم وچراغ   از دلیل وراه شان باشد فراغ
گر دلیلی گفت آن مرد وصال   گفت بهر فهم اصحاب جدال
بهر طفل نو پدر تی تی کند   گرچه عقلش هندسه گیتی کند
کم نگردد فضل استاد از علو   گر الف چیزی ندارد گوید او
بهر تعلیم بچهٔ بسته دهن   از زبان خود برون باید شدن
در زبان او بباید آمدن   تا بیاموزد ز تو او علم وفن
پس همه خلقان چو طفلان ویند   لازمست این پیر را در وقت پند
آن مرید شیخ بدگوینده را   آن بکفر وگمرهی آکنده را
گفت خود را تو مزن بر تیغ تیز   هین مکن با شاه وبا سلطان ستیز
حوض با دریا اگر پهلو زند   خویش را از بیخ هستی برکند
نیست بحری کو کران دارد که تا   تیره گردد او ز مردار شما
کفر را حدست واندازه بدان   شیخ ونور شیخ را نبود کران
پیش بیحد هرچه محدودست لاست   کل شئ غیر وجه الله فناست
کفر وایمان نیست آنجایی که اوست   زانکه او مغزست واین دو رنگ وپوست
این فناها پردهٔ آن وجه گشت   چون چراغ خفیه اندر زیر طشت
پس سر این تن حجاب آن سرست   پیش آن سر این سر تن کافرست
کیست کافر غافل از ایمان شیخ   کیست مرده بیخبر از جان شیخ
جان نباشد جز خبر در آزمون   هر کرا افزون خبر جانش فزون
جان ما از جان حیوان بیشتر   از چه زان رو که فزون دارد خبر
پس فزون از جان ما جان ملک   کو منزه شد ز حس مشترک
وز ملک جان خداوندان دل   باشد افزون تو تحیر را بهل
زان سبب آدم بود مسجودشان   جان او افزونترست از بودشان
ورنه بهتر را سجود دون تری   امر کردن هیچ نبود درخوری
کی پسندد عدل لطف کردگار   که گلی سجده کند در پیش خار
جان چو افزون شد گذشت از انتها   شد مطیعش جان جمله چیزها

اویله صانمه اولسه ده ای مرغ خاک   بحر قلزمده نجاستدن نه باک
اول دکلدر حوض دون القلتین   کیم ویره بر قطره آکه عیب وشین
کلمز ابراهیمه آتشدن زیان   خوفناک اندن ولی نمرودیان
نفس نمرود اولدی عقل وجان خلیل   روح واصل عینه نفس استر دلیل
رهروه لازم دلیللر گاه گاه   کیم بیابانده اوله گم گشته راه
واصلان چشم وچراغ ایله جمیل   انلره یوق حاجت راه ودلیل
گر دلیل ایتسه بیان اهل وصال   اولدی قصدی فهم اصحاب جدال
وضع طفلانه ایدر طفله پدر   اولدی ذاتی گرچه پر فضل وهنر
فضل استاده نه نقصان ای غبی   اولسه ابجدخوان تعلیم صبی
ایتمکه صبیانه تعلیم بیان   پس گرک استاده تبدیل لسان
اول لسان اوزره گرک بسط سخن   تا تعلم ایده سندن علم وفن
خلق اکا اطفالیدر گویا همان   پند ایده لازمدر اول پیر زمان
دیدی اول بدگویه شیخ اچون مرید   اولمه گل بیهوده گمراه وعنید
نفسکی ایتمه عرضهٔ شمشیر تیز   ایلمه شاهان ایله جنک وستیز
حوض اگر دریا یانده چکسه دم   یوجود ایلر انی موج عدم
شیخ بحر بیکراندر فی المثل   خبث ولوث ایله اکا گلمز خلل
کفره وار اندازه وحد ومدار   شیخ ونور شیخه یوق حد وشمار
اولدی بی حده نظر محدود لا   وجه حقدن غیری چون وار در فنا
یوقدر انده کفر وایمانه درنک   مغزه نسبت اولدیلر قشر دورنک
بو فنا اول وجهه گویا بر حجاب   طشت ایله پنهان چراغ شعله تاب
پس سر تن اول سرا اچون پرده بند   اول سره نسبت سر تن ناپسند
ناپسند ایمان شیخی بلمین   مرده کیمدر جان شیخی بلمین
یوق خبردن غیری جانه رهنمون   پرتو جانی خبر ایلر فزون
روح حیوانیدن افضل بزده روح   کیم خبرله ایلر زکسب فتوح
جان انساندن فزون جان ملک   انده یوق زیرا که حس مشترک
هم ملکدن اولدی اصحاب دلک   جانی افزون یعنی مرد کاملک
کور که ادم اولدی مسجود ملک   جانی انلردن فزون بیریب وشک
اولمسه افضل نیجه مسجود ایدی   امر سجده شاهد ومشهود ایدی
مقتضای لطف عدل کردگار   افضلی مادونه ایتمز سجده کار
بی بدلدر جان چو افزونتر اولور   روح اشیا آکه فرمانبر اولور

مرغ و ماهی و پری و آدمی   زانکه او هستست و ایشان در کمی
ماهیان سوزنگر دلقش شوند   سوزنانرا رشتها تابع بوند

بقیهٔ قصهٔ ابراهیم ادهم رحمة الله علیه برلب آن دریا

چون نفاذ امر شیخ آن میر دید   ز آمد ماهی شدش وجدی بدید
گفت آن ماهی زپیران آگهست   شه تنی را کو لعین درگهست
ماهیان از پیر آگه ما بعید   ماشقی از دولت وایشان سعید
سجده کرد و رفت گریان و خراب   گشت دیوانه ز عشق فتح باب
پس تو ای ناشسته رو در چیستی   در نزاع و در حسد با کیستی
با دم شیری تو بازی میکنی   بر ملائک ترکتازی میکنی
بد چه میگویی تو خیر محض را   هین ترفع کم شمر آن خفض را
بد چه باشد مس محتاج مهان   شیخ که بود کیمیای بیکران
مس اگر از کیمیا قابل نبد   کیمیا از مس هرگز مس نشد
بد چه باشد سرکشی آتش عمل   شیخ که بود عین دریای ازل
دائم آتش را بترسانند از آب   آب کی ترسید هرگز زالتهاب
در رخ مه عیب بینی میکنی   در بهشتی خار چینی میکنی
گر بهشت اندر روی تو خار جو   هیچ خار آنجا نیابی غیر تو
می بپوشی آفتابی در گلی   رخنه می جویی ز بدر کاملی
آفتابی که بتابد در جهان   بهر خفاشی کجا گردد نهان
عیبها از رد پیران عیب شد   غیبها از رشک ایشان غیب شد
باری از دوری ز خدمت یار باش   در ندامت چابک و برکار باش
تا از آن راهت نسیمی میرسد   آب رحمت را چه بندی از حسد
گرچه دوری دور میجنبان تو دم   حیث ما کنتم فولوا وجهکم
چون خری در گل فتد از گام تیز   دمبدم جنبد برای عزم خیز
جای را هموار نکند بهر باش   داند او که نیست آن جای معاش
حس تو از حس خر کمتر بدست   که دل تو زین وحلها بر نجست
در وحل تأویل رخصت میکنی   چون نمی خواهی کز آن دل برکنی
کین روا باشد مرا من مضطرم   حق نگیرد عاجزی را از کرم
خود گرفتست تو چون کفتار کور   این گرفتن را نبینی از غرور
می گویند اینجا یکی کفتار نیست   از برون جویید کاندر غار نیست

مرغ و ماهی و پری و آدمی   فضلنه مبذول ایدر بیش و کمی
دلقنه سوزن صوزلر ماهیان   رشته لر خود سوزنه تابع عیان

بقیهٔ قصهٔ ابراهیم ادهم رحمة الله علیه

چونکه امر شیخی گوردی اول امیر   اولدی ماهیلرا گاه وجه ضمیر
دیدی پیرانه ایده ماهی شتاب   حیف او آدم کیم اوله مردود باب
پیره واصل اوله ماهی بر بعید   بر شقاوتده اسیر انلر سعید
سجده ایتدی گتدی گریان و خراب   آنی مجنون ایتدی عشق فتح باب
سنده ای ناشسته رو افعال بد   پس کیمه بونجه نزاع ایله حسد
سن دم شیران ایله بازیچه ساز   کیم ملکلرله ایدرسن ترکتاز
خیر محضه بد دیمه ایله حذر   شان رفع و خفضه قیل حسن نظر
بد اومسدر اوله محتاج کبار   شیخ کیمدر کیمیای سازکار
کیمیادن اولمسه مس فیضیاب   مسدن اولمز کیمیایه انقلاب
بدنه اولدی سرکش آتش عمل   شیخ کیمدر عین دریای ازل
دائما آتشده وار در خوف آب   انی تخویف ایتمز انا التهاب
طلعت مهده اولورسن عیب بین   هیچ جنتده اولور می خارچین
خار جو سن جنتی ایتسک وطن   انده خار اولمز مگر کیم بینه سن
گل ایله شمسی ایدوب پوشیده رو   بدر کاملدن اولورسن رخنه جو
مهر اولور کن نوربخشای جهان   چشم خفاش ایچون اولسون می نهان
رد پیران ایله عیب اولدی عیوب   انلرک رشکیله غیب اولدی غیوب
دور ایسک خدمتلرندن یار اول   مرکز تصدیقده پرگار اول
تا وزان اوله اویولدن بر نسیم   آب رحمت ایله فیض عمیم
دور ایسکده راه جهدی ایتمه گم   حیث ما کنتم فولوا وجهکم
دوشسه بر خر بالچغه اول سست گام   دمبدم ایلر خلاصه اهتمام
ایلمز آرام انده بی تلاش   چون بیلور آنی دگل جای معاش
فهم و حسک حس خردن اولدی دون   کیم بو بالچقده اولور قلبک زبون
رخصتی تأویل ایدرسن گلده سن   قلبی تخلیصه قنی رأی حسن
سا که دعوای ضرورت ناروا   عاجزی اخذ ایلمز دیرسن خدا
دامه دوشدک لیک چون کفتار کور   اخذ و صیدی ساکه گوسترمز غرور
بونده یوق کفتار دیر صیادلر   غاره باقمز خارجه ایلر نظر

اندرین سوراخ نیست آن سرتلان / در صحاری غالبا جلوه کنان
باچنین گفتار و مکر ریشخند / بی تعب انرا کشند بند کمند
این همی گویند و بندش میدهند / او همی گوید زمن نی آگهند
گر زمن اگاه بودی این عدو / کی ندا کردی که آن گفتار گو

دعوی کردن آن شخص که خدای تعالی مرا در نمی گیرد بگناه وجواب گفتن شعیب اورا

آن یکی میگفت در عهد شعیب / که خدا از من بسی دیدست عیب
چند دید از من گناه و جرمها / وز کرم یزدان نمی گیرد مرا
حق تعالی گفت در گوش شعیب / در جواب او فصیح از راه غیب
که بگفتی چند کردم من گناه / وز کرم نگرفت در جرمم اله
عکس میگویی و مقلوب ای سفیه / ای رها کرده ره و بگرفته تیه
چند چندت گیرم و تو بی خبر / در سلاسل ماندهٔ پا تا بسر
زنگ تو بر توت ای دیگ سیاه / کرد سیمای درونترا تباه
بر دلت زنگار بر زنگارها / جمع شد تا کور شد ز اسرارها
گر زند آن دود بر دیگ نوی / ان اثر بنماید ار باشد جوی
زانکه هر چیزی بضد پیدا شود / بر سپیدی آن سیه رسوا شود
چون سیه شد دیگ پس تأثیر دود / بعد ازین بروی که بیند زود زود
مرد آهنگر که او زنگی بود / دود را با رویش هم رنگی بود
مرد رومی گر کند آهنگری / رویش ابلق گردد از دود آوری
پس بداند زود تأثیر گناه / تا بنالد زود گوید ای اله
چون کند اصرار و بد پیشه کند / خاک اندر چشم اندیشه کند
توبه نندیشد دگر شیرین شود / بر دلش آن جرم تا بی دین شود
آن پشیمانی و یارب رفت ازو / شست بر آیینه زنگ پنج تو
آهنش را زنگها خوردن گرفت / گوهرش را زنگ کم کردن گرفت
چون نویسی کاغذ اسپید بر / آن نبشته خوانده آید در نظر
چون نویسی بر سر بنوشته خط / فهم ناید خواندنش گردد غلط
کان سیاهی بر سیاهی اوفتاد / هر دو خط شد کور و معنیٔ نداد
ور سیم باره نویسی بر سرش / پس سیه کردی چو جان کافرش
پس چه چاره جز پناه چاره گر / ناامیدی مس و اکسیرش نظر

یوق بو سوراخ اچره گفتاری پسر / غالبا صحراده ایلر جلوه لر
اولمسده بو وضعله بند کمند / ایلر اول گفتاری غافل ریشخند
بویله دیرلر هم ایدرلر بندانی / اول دیمکده کورمدی بونلر بنی
بندن اگاه اولسه بو قوم عدو / طشره ده ایمزلر ایدی جست و جو

اول شخصک حکایتیدر که حق تعالی بنی گناه ایله مؤاخذه ایتمز دیو دعوا سنده شعیب علیه السلام دیر دیگی جوابدر

برکشی کیم اولدی هم عصر شعیب / دیر ایدی حق بنده کوردی بونجه عیب
کوردی بندن اولقدر جرم و گناه / لطف ایدر خشم ایلمز باکه اله
حق تعالی ایلدی وحی شعیب / تا جواب ایچون ایده اخبار غیب
دیدی سن دیدک ایدوب بونجه گناه / جرممه قالمز کرم ایلر اله
اولدی قولک عکس و مقلوب ای سفیه / یول دگلدر کتدیگک صحرای تیه
اخذ اولندک سن ولیکن بیخبر / کیم سلاسل بسته سن از پا بسر
سنده قات قات زنگ چون دیگ سیاه / ایتدی سیمای درونک پل تباه
زنگ بر زنگ اولدی قلبکده سنک / کورسن یوق نور چشم روشنک
اولسه دود آلود دیگ نو اگر / ار به مقداری اولور ظاهر اثر
چونکه هر ضد ضد ایله پیدا اولور / اول بیاض اوزره سیه رسوا اولور
کثرت دود ایله دیگ اولسه سیاه / اول سواده کمسه لر ایتمز نگاه
اولسه زنگی مرد آهنگر اگر / دود آنک رخسارنه ایتمز اثر
ایتسه بر رومی اگر آهنگری / دود اولور آنک سواد پیکری
سرعت ایله ایتسه تأثیر گناه / مجرم ایلر توبه و ذکر اله
چون اوله اصرار کار و پیشه سی / آنی کورمز دیدهٔ اندیشه سی
توبه ایتمز جرم اکا شیرین اولور / کار ایدر عصیانی تا بیدین اولور
اول پشیمانی و یارب هپ گیدر / زنگ ایله مرآت قلبن ترک ایدر
آهنی محو ایتمکه باشلر او زنگ / کمتر ایلر جوهری کتدکچه رنگ
گر بیاض اوراقه اولسک خط نویس / بی تعب آنی اوقور هر بر جلیس
چون یازلسه آنک اوزره بشقه خط / پس اولور فهم و قرائتده غلط
چونکه تسوید ایده سن حددن فزون / معنیٔ خط اولمز اندن رونمون
اولسک اوچ کرّه دخی تسوید خواه / قلب کافر و شاولور غایت سیاه
چاره یوق انجق نیاز چاره ساز / یأس مس اولدی نظر اکسیر راز

ناامید بها بپیش او نهید　　تا ز درد بی دوا بیرون جهید
چون شعیب این نکتها با او بگفت　　زان دم جان در دل او گل شکفت
جان او بشنید وحی آسمان　　گفت اگر بگرفت ما را کو نشان
گفت یارب دفع من میگوید او　　آن گرفتن را نشان میجوید او
گفت ستارم نگویم رازهاش　　جز یکی رمز از برای ابتلاش
یک نشانی آنکه می گیرم ورا　　آنکه طاعت دارد وصوم ودعا
وز نماز واز زکات وغیر آن　　لیک یک ذره ندارد ذوق جان
می کند طاعات وافعال سنی　　لیک یک ذره ندارد چاشنی
طاعتش نغزست ومعنی نغز نی　　جوزها بسیار ودر وی مغز نی
ذوق باید تا دهد طاعات بر　　مغز باید تا دهد دانه شجر
دانهٔ بی مغز کی گردد نهال　　صورت بیجان نباشد جز خیال

اعتراف ایت جرمکه ایله رجا　　کیم دوا اسنز درده اندر دوا
چون بو اسراری دیدی آکه شعیب　　نطق پاکی ایتدی اندن دفع ریب
اولدی چون مسموعی وحی آسمان　　دیدی اول اخذه بکا کوستر نشان
دیدی یارب قول ایدوب دفع کلام　　بندن اول اخذه نشان استر تمام
دیدی ستارم دیمم اسرارنی　　آکه رمز ایت ابتلای کارنی
سویله مأخوذ اولدیغندن بر نشان　　طاعت وصوم ودعاسنده عیان
کیم نمازندن زکاتندن اکا　　ذره جه یوق ذوق روح ایله صفا
گرچه طاعات وعمللر عادتی　　لیک بولمز چاشنیٔ طاعتی
صورتی طاعتده معناسی خراب　　جوزی چوق اماکه بی مغز ولباب
ذوقدر طاعات عبده زیب وفر　　مغز لازم تا اوله دانه شجر
دانهٔ بیمغز اولورمی هیچ نهال　　صورت بیجان اولور وهم وخیال

بقیهٔ قصهٔ طعنه زدن آن مرد بیگانه بر شیخ

آن خبیث از شیخ می لایید ژاژ　　کژنگر باشد همیشه عقل کاژ
که منش دیدم میان مجلسی　　او ز تقوی عاریست ومفلسی
ور که باور نیستت خیز امشبان　　تا ببینی فسق شیخترا عیان
شب ببردش بر سر یک روزنی　　گفت بنگر فسق وعشرت کردنی
بنگر آن سالوس روز وفسق شب　　روز همچون مصطفی شب بولهب
روز عبد الله او را گشته نام　　شب نعوذ بالله او در دست جام
دید شیشه در کف آن پیر پر　　گفت شیخا مر ترا هم هست غر
تو نمی گفتی که در جام شراب　　می بمیزد دیو در وی باشتاب
گفت جامم را چنان پر کرده اند　　کاندر واندر نگنجد یک سپند
بنگر اینجا هیچ گنجد ذرهٔ　　این سخن را گر شنوده غرهٔ
جام ظاهر خمر ظاهر نیست این　　دور دار اینرا ز شیخ غیب بین
جام می هستیٔ شیخست ای فلیو　　کاندر واندر نگنجد بول دیو
پر ومالامال از نور حقست　　جام تن بشکست ونور مطلقست
نور خورشید ار بیفتد بر حدث　　او همان نورست نپذیرد خبث
شیخ گفت این خود نه جامست ونه می　　هین بزیر آ منکرا بنگر بوی
آمد ودید انگبین خاص بود　　کور شد آن دشمن کور وکبود
گفت پیر آندم مرید خویش را　　رو بر آی من بجو می ای کیا

اول مرد بیگانه نک شیخه طعن ایتدیکنک بقیه سیدر

شیخ ایچون اول بد دل اولدی ژاژ کو　　عقل احول کج نکهدر سو بسو
شیخی بن مجلسده کوردم ناسزا　　انده تقوی یوق اداسی ناروا
گر اینانمز سک بو گیجه گل همان　　فسقنی شیخک کوزکله کور عیان
وار دیلر بر روزنه اول شب خفی　　دیدی فسق وعشرت ایلر مختفی
کاری سالوسیٔ روز وفسق شب　　مصطفی کوندزده گیجه بولهب
روز روشن عبد صالح اگه نام　　شب معاذ الله انده بویله جام
کوردی شیشه الده پیرنا کهان　　دیدی ای شیخ اولدی بو عیبک عیان
سن بزه دیردک که جام بادهده　　دائما اولمقده شیطان پازده
دیدی جامم شویله مملو ایتدیلر　　کیم صیغه قابل دگل بر برک تر
ذره جه برحیله یوق ایله نظر　　کج سخندن جمله یه لازم حذر
جام ظاهر خمر ظاهر صانمه سن　　دور در حاشا قباحت شیخدن
جام می اولدی وجود شیخ بل　　انده صیغمز شاشهٔ دیو مضل
نور حقانی اولوب پرتو فکن　　نوری ایتمشدر شکست جام تن
دوشسه قاذوراته تاب شمس اگر　　نورینه کلمز خباثتدن کدر
دیدی شیخ اشته نه ساغر در نه می　　قیل نظر ای منکر لغزیده پی
کلدی منکر کوردی جام ایچره عسل　　قالدی خجلتده او بدمست کسل
دیدی پیر اول دم مریدینه بودم　　وار بکا احضار می قیل بی ندم

که

که مرا رنجیست مضطر گشته ام | من ز رنج از مخمصه بگذشته ام
در ضرورت هست هر مردار پاک | بر سر منکر ز لعنت باد خاک
کرد خمخانه بر آمد آن مرید | بهر شیخ از هر خمی او می چشید
در همه خمخانها او مے ندید | گشته بد پر از عسل خم نبید
گفت ای رندان چه حالست این چه کار | هیچ در خمی نمی بینم عقار
جمله رندان نزد آن شیخ آمدند | چشم گریان دست بر سر میزدند
در خرابات آمدی شیخ اجل | جمله میها از قدومت شد عسل
کردهٔ مبدل تو میرا از حدث | جان ما را هم بدل کن از خبث
گر شود عالم پر از خون مال مال | کی خورد مرد خدا الا الحلال

کیم بکا علتله کلدی اضطرار | مخمصه حالیله اولدم بیقرار
کیم ضرورتده اولور مردار پاک | منکر انکاریله اولسون زیر خاک
طوتدی میخانه یولن واردی مرید | شیخ ایچون هر خمدن اولدی مایه دید
بولمدی خمخانه ده بر قطره می | کوردیکه جمله عسل یوق غیری شی
دیدی ای رندان نه حالتدر نه کار | یوقمی خملرده شراب خوشگوار
آستان شیخه کلدی میکشان | دیده گریان دست بر سر خونفشان
دیدیلر کلدک ایا شیخ اجل | اولدی هپ میلر قدومکله عسل
ایلدی کسب صلاح ام الفساد | بو خباثتدن بزه گوستر سداد
خون ایله پر اولسه بو دار ملال | طعمهٔ مؤمن دگل الا الحلال

گفتن عائشه رضی الله عنها با مصطفی صلوات الله علیه تو بی مصلی هر جا نماز میکنی چونست

عائشهٔ صدیقه رضی الله عنها فخر کائنات علیه الصلواة هر قنده اولسه سعادتله نمازگاه یوررسز نیچوندر دیو سویلدیکیدر

عائشه روزی به پیغمبر بگفت | یا رسول الله تو پیدا و نهفت
هر کجا یابی نمازی میکنی | میدود در خانه ناپاک و دنی
گرچه میدانی که هر طفلی پلید | کرد مستعمل بهر جا که رسید
گفت پیغمبر که از بهر مهان | حق نجس را پاک گرداند بدان
سجده گاهمرا از ان رو لطف حق | پاک گردانید تا هفتم طبق
هان و هان ترک حسد کن با شهان | ورنه ابلیسی شوی اندر جهان
کو اگر زهری خورد شهدی شود | تو اگر شهدی خوری زهری شود
کو بدل گشت و بدل شد کار او | لطف گشت و نور شد هر نار او
قوت حق بود مر بابیل را | ورنه مرغی چون کشد مر پیل را
لشکری را مرغکی چندی شکست | تا بدانی کان صلابت از حقست
گر ترا وسواس آید زین قبیل | رو بخوان تو سورهٔ اصحاب فیل
ور کنی با او مری و همسری | کافرم دان گر تو زیشان سر بری

عائشه بر کون دیدی پیغمبره | یا رسول الله نیچوندر یکسره
قنغی موضع اولسه ایلرسن نماز | خانه ده ناپاک ایدر خود ترکتاز
بو دگل مخفی که اطفال صغار | حکم مستعملده ایلر بعضی کار
دیدی پیغمبر عبادخاصه پیل | حق ایدر انجاسی پاکه منفعل
اول جهتدن سجده گاهم لطف حق | سربسر تطهیره قیلدی مستحق
امدی تنبیه ایتمه مردانه حسد | یوخسه همکارک اولور ابلیس بد
زهر انکچون شهد اولور یا زهر اولور | شهد شیرین ساکه اما زهر اولور
اول بدلدر حق ایدر تبدیل کار | لطف باریدن اکا نور اولدی نار
قوت حقدر ابابیله مدد | یوخسه مرغ اولسونمی اهل فیله سد
عسکری مرغان ایده اویله تباه | اول صلابت اولدی احسان اله
وسوسه استرسه سندن گر دلیل | ورد کاولسون سورهٔ اصحاب فیل
شبهه ایلرسک اگر سنده همان | سنده انلردن بریسن بیگمان

کشیدن موش مهار اشتر را و معجب شدن موش در خود

بر فاره بر اشترک مهارن چکوب کندی نفسنه عجب گلدیکیدر

موشکی در کف مهار اشتری | در ربود و شد روان او از مری
اشتر از چستی که با او شد روان | موش غره شد که هستم پهلوان
بر شتر زد پرتو اندیشه اش | گفت بنمایم ترا تو باش خوش
تا بیامد بر لب جوی بزرگ | کاندر و گشتی زبون پیل سترگ

موش ایدوب در کف مهار اشتری | دیدی عجب ایله همان دوره یوری
اولدی اشتر طبعی وز ره چون روان | موش صاندی کندی نفسن پهلوان
اشتره عکس اولدی نقش فکرتی | دیدی صبر ایت شمدی گور کیفیتی
تا که بر نهر عظیمه گلدیلر | کیم اکا فیل انجق ایلردی گذر

موش آنجا ایستاد وخشک گشت ‌ ‌ گفت اشترای رفیق کوه ودشت
این توقف چیست حیرانی چرا ‌ ‌ پا بنه مردانه اندر جو درآ
تو قلاوزی و پیش آهنگ من ‌ ‌ درمیان ره مباش وتن مزن
گفت این آب شگرفست وعمیق ‌ ‌ من همی ترسم زغرقاب ای رفیق
گفت اشتر تا ببینم حد آب ‌ ‌ پا درو بنهاد آن اشتر شتاب
گفت تا زانوست آب ای کور موش ‌ ‌ از چه حیران گشتی و رفتی زهوش
گفت مورست و مارا اژدهاست ‌ ‌ که ز زانو تا بزانو فرقهاست
که ترا تا زانوست ای پرهنر ‌ ‌ مرمرا صد گز گذشت از فرق سر
گفت گستاخی مکن بار دگر ‌ ‌ تا نسوزد جسم و جانت زین شرر
تو مری با مثل خود موشان بکن ‌ ‌ با شتر مر موش را نبود سخن
گفت توبه کردم از بهر خدا ‌ ‌ بگذران زین آب مهلک مرمرا
رحم آمد مر شتر را گفت هین ‌ ‌ برجه و بر کودبان من نشین
این گذشتن شد مسلم مرمرا ‌ ‌ بگذرانم صد هزاران چون ترا
چون پیمبر نیستی پس رو براه ‌ ‌ تا رسی از چاه روزی سوی جاه
تو رعیت باش چون سلطان نهٔ ‌ ‌ خود مران چون مرد کشتیبان نهٔ
چون نهٔ کامل دکان تنها مگیر ‌ ‌ دستخوش می باش تا گردی خمیر
بندگی به بود نا ازاده را ‌ ‌ ژنده پوش باش گر نشد اطلس ترا
انصتوا را گوش کن خاموش باش ‌ ‌ چون زبان حق نگشتی گوش باش
ور بگویی شکل استفسار گو ‌ ‌ با شهنشاهان تو مسکین وار گو
ابتدای کبر و کین از شهوتست ‌ ‌ راسخی شهوتت از عادتست
چون زعادت گشت محکم خوی بد ‌ ‌ خشم آید بر کسی کت وا کشد
چونکه تو گل خوار گشتی هر که او ‌ ‌ وا کشد از گل ترا باشد عدو
بت پرستان چونکه گرد بت تنند ‌ ‌ مانعان راه خود را دشمنند
چونکه کرد ابلیس خو با سروری ‌ ‌ دید آدم را حقیر او از خری
که به از من سروری دیگر بود ‌ ‌ تا که او مسجود چون من کس شود
سروری زهرست جز آن روح را ‌ ‌ کو بود تریاق لانی زابتدا
کوه اگر پر مار شد باکی مدار ‌ ‌ کو بود اندر درون تریاق زار
سروری چون شد دماغت را ندیم ‌ ‌ هر که بشکستت شود خصم قدیم
چون خلاف خوی تو گوید کسی ‌ ‌ کینها خیزد ترا با او بسی
که مرا از خوی من برمی کند ‌ ‌ مرمرا شاگرد و تابع میکند

اولدی خشک اندە توقف ایتدی موش ‌ ‌ دیدی اشترای رفیق پرخروش
بو توقفله نچوندر حیرتک ‌ ‌ نهره باص مردانه پای همتک
سن دلیل راه و پیش آهنگ بن ‌ ‌ یولده قالمه سعیک ایت پرتو فکن
دیدی آب نهر اوله شاید عمیق ‌ ‌ قورقرم غرق اولم اندە ای رفیق
دیدی اشترا ایلیم تفتیش آب ‌ ‌ پا نهاده درعقب ایتدی شتاب
دیدی صوزانویه دک ای کورموش ‌ ‌ سن نیچون حیرتله اندک ترک هوش
دیدی باکه اژدها در سا که مور ‌ ‌ ایکی زانوده عیان فرق امور
تا بزانو ایسه سا که آب اگر ‌ ‌ یوز ذراع ایلر باشمدن اول گذر
دیدی گستاخ اولمه بویله بردخی ‌ ‌ یوخسه صکره چوق چکرسن برزخی
کندی مثلک موشه ایله نخوتی ‌ ‌ یوقدر اشترایله موشک نسبتی
دیدی توبه ایلدم الله ایچون ‌ ‌ آیدن باکه دلیل اول راه ایچون
مرحمت گلدی شتره دیدی اکا ‌ ‌ چست و چابک زیب کوهان اول بکا
باکه صو گچمک مسلم اولدی بیل ‌ ‌ نیچه بیک مثلک اولورسه غم دگل
چون پیمبر اولمدک قیل قصد راه ‌ ‌ تا که برگون چاه اوله تبدیل جاه
اول رعیت چون دگلسن پادشاه ‌ ‌ ایله زورق اوزره ملاحه نگاه
آچمه دکان بولسه صنعت کمال ‌ ‌ قیل معلم خدمتن چکمه ملال
شخص نا آزاده قوللق معتبر ‌ ‌ ژنده پوش اول اطلس اولمزسه اگر
انصتوا امرین ایشت خاموش اول ‌ ‌ چون لسان حق دگلسن گوش اول
سویلر ایسک قیل سوزک شکل سؤال ‌ ‌ سکنتله ایله شاهانه مقال
ابتدا شهوتدن اولدی کبر و کین ‌ ‌ سنده شهوت ایسه بر رکن رکین
عادت راسخ اوله چون خوی بد ‌ ‌ خصم اولورسن کیم ایدرسه پند ورد
عادت اولسه گل یمک فرضا سکا ‌ ‌ کیم سنی منع ایتسه دشمن سن اکا
چون بتانه عزت ایلر بت پرست ‌ ‌ خصم اولور کیم انلری ایتسه شکست
چون غرور و کبری ابلیس ایتدی خو ‌ ‌ آدمی گوردی حقیر اول نشترو
دیدی بندن غیری کیم مسعود اوله ‌ ‌ یا بنم امثالمه مسجود اوله
زهر اولور سرورلک اول روحه کر ‌ ‌ کیم اوله تریاق لادن بهره ور
کوه پر مار اولسه اولمز حمذار ‌ ‌ وار درونده انک تریاکزار
اولسه سرورلک دماغکله ندیم ‌ ‌ کسر ایدن انی اولور خصم قدیم
خویکه اولسه مخالف بر کشی ‌ ‌ قهر و کین ایراث ایدر رهبر ایشی
دیرسن ایلر خویمک عکسن مراد ‌ ‌ اتباع طبعیدر قصد فؤاد

چون نباشد خوی بد محکم شده … کی فروزد از خلاف آتشکده
چون نباشد خوی بد سرکش درو … کی فروزد از خلاف آتش درو
با مخالف او مدارایی کند … در دل او خویش را جایی کند
چونکه خوی بد نگشتست استوار … مور شهوت شد ز عادت همچو مار
مار شهوترا بکش در ابتلا … ورنه اینک گشت مارت اژدها
لیک هر کس مور بیند مار خویش … تو ز صاحبدل کن استفسار خویش
تا نشد زر مس نداند من مسم … تا نشد شه دل نداند مفلسم
خدمت اکسیر کن مس وار تو … جور می کش ای دل از دلدار تو
کیست دلدار اهل دل نیکوبدان … که چو روز و شب جهانند از جهان
عیب کم کن بندهٔ الله را … متهم کم کن بدزدی شاه را

چونکه محکم اولمیه اول خوی بد … کینه دار اولمز خلافیله ابد
اولکه انده خوی بد محکم دکل … ایلمز طبعك خلافی منفعل
اول خلافینه مدارا ایدر … شویله کیم قلبنده انك یر ایدر
خوی بد انده دکلدر استوار … مور شهوت خود اولور عادتله مار
قتل ایدوب اول مار شهوتدن رها … یوخسه اول ماری کوررسن اژدها
لیك هر کس مور ایدر مارن خیال … وار آنی بر اهل دلدن قیل سؤال
مس که زر اولمزنه فهم ایلر مسی … یانه بیلسون بی غنا دل مفلسی
مس کبی اکسیره خدمت قیل تمام … جورنی دلدارك ایدل چك مدام
کیمدر اول دلدار یعنی اهل دل … همچو روز و شب جهاندن منفعل
سویلمه عیب عباد اللهی سن … ایلمه دزدیله تهمت شاهی سن

کرامات آن درویش که درکشتی متهمش کردند بدزدی

بود درویشی درون کشتیٔ … ساخته از رخت مردی پشتیٔ
یاوه شد همیان زر او خفته بود … جمله را جستند او را هم نمود
کین فقیر خفته را جوییم هم … کرد بیدارش ز غم صاحب درم
کاندرین کشتی چرمدان گم شدست … جمله را جستیم نتوانی تو رست
دلق بیرون کن برهنه شو ز دلق … تا ز تو فارغ شود اوهام خلق
گفت یارب مر غلامترا خسان … متهم کردند فرمان در رسان
چون بدرد آمد دل درویش از آن … سر برون کردند هر سو ماهیان
صد هزاران ماهی از دریای ژرف … در دهان هر یکی دری شگرف
صد هزاران ماهی از دریای پر … در دهان هر یکی دری و چه در
هر یکی دری خراج ملکتی … کز اله‌ست این ندارد شرکتی
دری چند انداخت در کشتی و جست … مر هوا را ساخت کرسی و نشست
خوش مربع چون شهان بر تخت خویش … او فراز اوج و کشتی اش به پیش
گفت رو کشتی شمارا حق مرا … تا نباشد با شما دزد گدا
تا کرا باشد خسارت زین فراق … من خوشم جفت حق و از خلق طاق
نه مرا او تهمت دزدی نهد … نه مهارم را بغمازی دهد
بانگ کردند اهل کشتی ای همام … از چه دادندت چنین عالی مقام
گفت از تهمت نهادن بر فقیر … وز حق آزاری پی چیزی حقیر
حاش لله بل ز تعظیم شهان … که نبودم در فقیران بدگمان

کشتی ایچنده سرقه ایله اتهام اولنان درویشك کراماتن بیاندر

بر سفینه ایچره بر درویش صاف … کندی حالیله اولوردی بی خلاف
اول اویوردی اولدی گم بر کیسه زر … ایتدیلر تفتیش خلقی سربسر
اول فقیر خفته‌یی تفتیشه هم … ایلدی بیدار اودم صاحب درم
دیدی کشتی ایچره ضایع اولدی مال … غیره باقدق باقمامق سا که محال
سنده عریان اول چیقار بو دلقی سن … سوء ظندن ایله فارغ خلقی سن
دیدی یارب بنده‌کی قوم خسان … متهم ایتدی سن اول عصمت رسان
قلب درویش اولدی چونکیم دردناك … سر برون اولدی نیچه ماهیٔ پاك
چیقدی بیحد حوت دریادن همان … جمله‌نك اغزنده بر در گران
نیچه بیك ماهیله دریا اولدی پر … هربری اغزنده در امانه در
هربری درك خراج مملکت … اولدی حقدن اکه فضل و عاطفت
اتدی بر قاچ انجو کشتی‌یه همین … بر هوا اولدی اودم کرسی نشین
اولدی تخت آرای عزت همچو شاه … اکه کشتی اولدی زیب پیشگاه
دیدیکم کشتی سزه با که خدا … اولمسون همراهکز دزد گدا
کورکیمه اولدی بو فرقتدن خسار … دوریٔ خلق ایله اولدی حقه یار
با که انده تهمت دزدی محال … انده یوق غماز دن تشویش حال
اهل کشتی دیدیلر کیم ای همام … سا که قندن بویله بر عالی مقام
دیدی ایتیم تهمت ولوم فقیر … کیم اوله آزردهٔ شیٔ حقیر
بلکه حاشا ایلیوب تعظیم تام … سوء ظن ایتیم فقیرانه مدام

آن فقیران لطیف خوش نفس — کز پی تعظیم شان آمد عبس
آن فقیری بهر پیچاپیچ نیست — بل پی آنکه بجز حق هیچ نیست
متهم چون دارم آنهارا که حق — کرد امین مخزن هفتم طبق
متهم نفس است نی عقل شریف — متهم حس است نی نور لطیف
نفس سوفسطایی آمد میزنش — کش زدن سازد نه حجت گفتنش
معجزه بیند فروزد آن زمان — بعد از آن گوید خیالی بود آن
گر حقیقت بود آن دید عجب — چون مقیم چشم نامد روز و شب
آن مقیم چشم پاکان میبود — نی قرین چشم حیوان میشود
کان عجب زین حس دارد عار و ننگ — کی بود طاوس اندر چاه تنگ
تا نگویی مر مرا بسیار گو — من زصد یک گویم و آن همچو مو

اول فقیران لطیف وخوش نفس — انلرک تعظیمنه نازل عبس
اول فقیری صانمه کیم فقر منال — بلکه فقر خاص ولطف ذی الجلال
انلر اولمز متهم رب معین — ایلمشدر گنج اسراره امین
نفسه در تهمت دکل عقل شریف — متهم حسدر دکل نور لطیف
نفس سوفسطاییدر اول تیغ زن — تیغ لازم حجت ابراز ایتمه سن
معجزه کورسه ایدر تسلیم حال — بعد ازان ایلر انی حمل خیال
اولسه مشهود حقیقت اول عجب — زائل اولمزدی گوزندن روز و شب
اول مقیمدر دیدهٔ پاکان اولور — صانمه نقش نظرهٔ حیوان اولور
اول عجب بو حسدن ایلر عار و ننگ — جایی طاوسک اولورمی چاه تنگ
دیمه حقمده بنم بسیار گو — یوزده بر سوزا ولدخی مانند مو

تشنیع زدن صوفیان بر ان صوفی پیش شیخ که بسیار میگوید

صوفیان بر صوفیی شنعه زدند — پیش شیخ خانقاهی آمدند
شیخ را گفتند داد جان ما — تو ازین صوفی بجو ای پیشوا
گفت آخر چه گلست ای صوفیان — گفت این صوفی سه خو دارد گران
در سخن بسیار گو همچون جرس — در خورش افزون خورد از بیست کس
گر بخسبد هست چون اصحاب کهف — صوفیان کردند پیش شیخ زحف
شیخ رو آورد سوی آن فقیر — که ز هر حالی که هست اوساط گیر
در خبر خیر الامور اوساطها — نافع آمد ز اعتدال اخلاطها
گر یکی خلطی فزون شد از عرض — در تن مردم بدید آید مرض
بر قرین خویش مفزا در صفت — کان فراق آرد یقین در عاقبت
نطق موسی بد بر اندازه ولیک — هم فزون آمد ز گفت یار نیک
آن فزونی با خضر آمد شقاق — گفت رو تو مکثری هذا فراق
موسیا بسیار گویی دور شو — ورنه با من گنگ باش و کور شو
گر نرفتی و زستیزه شستهٔ — تو بمعنی رفتهٔ بگسستهٔ
چون حدث کردی تو ناگه در نماز — گویدت سوی طهارت رو بتاز
ور نرفتی خشک جنبان میشوی — خود نمازت رفت بنشین ای غوی
رو بر آنها که هم جفت تواند — عاشقان و تشنهٔ گفت تواند
پاسبان بر خوابناکان برفزود — ماهیانرا پاسبان حاجت نبود
جامه پوشانرا نظر بر گازرست — جان عریانرا تجلی زیورست

حضور شیخده چوق سویلر دیو بر صوفی یه صوفیلرک تشنیع ایتدکلریدر

ایتدی بر صوفی یه طعنه صوفیان — گلدیلر شیخک حضورینه همان
دیدیلر شیخه بزم ال داد مز — ساکه در بو صوفیدن فریاد مز
دیدی پس شکوه ندر ای صوفیان — دیدیلر اوچ خویی وار غایت گران
سوزده مکثر اولدی مانند جرس — هم اکول اولدی بودر صدق نفس
اویخوسی اصحاب کهف آسا دراز — داد دادا ای پیشوای دلنواز
شیخ اکا ایتدی توجه دیدی بهل — قیل اواسط ایله حالک معتدل
دیدیلر خیر الامور اولدی وسط — نفع اولور اخلاطه تعدیل نمط
ایتسه بر خلطی اگر افزون عرض — جسم مردمده اولور ظاهر مرض
هم نشینه اولمه مستولی صفت — کیم اولور باعث فراقه عاقبت
نطق موسی چیقمدی اندازه دن — کثرت اولدی لیک همراه سخن
خضره اول کثرت ویردی شکل شقاق — گلدی قاله گفته هذا فراق
دیدی ای موسی کلام اولدی طویل — شرط ایسه معلومک ای یار جمیل
افتراق اولمز سه ده صورتما — معنیده بولدی رفاقت انتها
بر حدث اولسه نمازا چره اگر — پس طهارت ساکه امر معتبر
بی طهارت اولسک انده کارساز — اول صلاتدن صقن کتدی نماز
واریوری اشا که اول همنشین — تشنه در گفتارکه انلر همین
پاسبان نائم ایچون در متصل — ماهیانه پاسبان حاجت دکل
جامه پوشان گازره ایلر نظر — جان عریانه تجلی زیب و فر

یازعریانان پیکسو باز رو   یا چو ایشان فارغ از تنجامه شو
وربمی تانی بکل عریان شوی   جامه کم کن تا ره اوسط روی

عذر گفتن فقیر با آن شیخ

پس فقیر آن شیخرا احوال گفت   عذررا با آن غرامت کرد جفت
هرسؤال شیخرا دادو جواب   چون جوابات خضر خوب و صواب
آن جوابات سؤالات کلیم   کش خضر بنمود از رب علیم
گشت مشکلهاش حل افزون زیاد   از پی هر مشکلش مفتاح داد
از خضر درویش هم میراث داشت   در جواب شیخ همت بر گماشت
گفت راه اوسط ارچه حکمت است   لیک اوسط نیز هم با نسبت است
آب جو نسبت باشتر هست کم   لیک باشد موشرا آن همچو یم
هرکرا باشد وظیفه چار نان   دو خورد یاسه خورد هست اوسط آن
ور خورد هر چار دور از اوسط است   او اسیر حرص مانند بط است
هرکه اورا اشتها ده نان بود   شش خورد میدانکه اوسط آن بود
چون مرا پنجاه نان هست اشتهی   مر ترا شش گرده همدستیم نی
تو بده رکعت نماز آیی ملول   من به پانصد در نیایم در نحول
آن یکی تا کعبه حافی میرود   وان یکی تا مسجد از خود میشود
آن یکی در پاکبازی جان داد   وان یکی جان کند تا یک نان داد
این وسط در با نهایت میرود   که مر انرا اوّل و آخر بود
اوّل و آخر بباید تا در ان   در تصور گنجد اوسط یا میان
بی نهایت چون ندارد دو طرف   کی بود اورا میانه منصرف
اوّل و آخر نشانش کس نداد   گفت لو کان له البحر مداد
هفت دریا گر شود کلی مدید   نیست مر پایان شدنرا هیچ امید
باغ و بیشه گر شود یکسر قلم   این سخن هرگز نگردد هیچ کم
آن همه حبر و قلم فانی شود   وین حدیث بی عدد باقی بود
حالت من خواب را ماند گهی   خواب پندارد مر آنرا گمرهی
چشم من خفته دلم بیدار دان   شکل بی کار مرا بر کار دان
گفت پیغمبر که عینای تنام   لا ینام قلبی عن رب الانام
چشم تو بیدار و دل خفته بخواب   چشم من خفته دلم در فتح باب
مر دلم را پنج حس دیگرست   حس دلرا هر دو عالم منظرست

ایتمه یا عریانلر له انجمن   فارغ اول انلر کبی یا جامه دن
چونکه یوق تجرید کله طاقتک   جامه ده باری وسط قیل عادتک

اول شیخ کامله فقیرک اعتذار ایدر

پس دیدی شیخه فقیر احوالنی   عذره مربوط ایتدی حال و قالنی
هر سؤال شیخ ایچون ویردی جواب   چون جواب خضر مقبول و صواب
اول جواب اولدی چو مسؤل کلیم   اولدی خضره ملهم رب علیم
مشکلاتی حل اولوب حددن فزون   اولدی هر مشکلده مفتاح فنون
وارث خضر اولدی درویش اولزمان   شیخنه ویردی جواب دلستان
دیدی حکمتدر ره اوسط ولی   نسبت ایله اولدی اوسط منجلی
اشتره نسبتله آب جوی کم   موش ایچون امّا اولور مانند یم
هر کیمه اولسه معین چار نان   ایکی یا اوچ نان اکا اوسط عیان
دوردنی ییرسه اگر اولمز وسط   اول اسیر حرص اولور مانند بط
کیمده اولسه اشتها اون نانه دک   التی ییرسه اولدی اوسط ایتمه شک
بنده وار در اللی نانه اشتها   اولدی شش گرده سکا امّا غذا
طبعک اون رکعت نماز ایلر مخل   بن اگر بشیوز قیلرسم چوق دگل
بری ایلر کعبه یه راجل سفر   اول بری مسجد یولندن شکوه گر
بری ایلر راه حقده بذل جان   بیرینک جانی چیقار ویردکچه نان
بو وسط اولدی نهایتدن بعید   اوّل و آخر نچه اولسون بدید
اوّل و آخر گرکدر انده تا   کیم اوله اوسط تصور آشنا
بی نهایتده چو یوق ایکی طرف   حدّ اوسط انده اولمز زیب کف
اوّل و آخر نشان اندن نفاد   بحر انکچون اولسه ده فرضا مداد
هفت بحر اولسه مرکب فی المثل   ایلمه پایانن امید و امل
اولسه باغ و بیشه سرتاسر قلم   بو سخندن یوقدر امکان رقم
قالمز اقلام و مرکب ده مدد   بینه باقی بو حدیث بی عدد
گاه اولور حالم بنم مانند خواب   خوابدر ظن ایلر اهل ارتیاب
چشم اولور خفته گوکل بیدار در   شکل بی کارم سراپا کار در
دیدی پیغمبر که عینای تنام   لا ینام قلبی عن رب الانام
سنده گوز بیدار و قلبک محض خواب   خفته چشمم دلده شوق فتح باب
قلب ایچون وار پنج حسی کاملک   ایکی عالم منظری حس دلک

تو ز ضعف خود مکن در من نگاه   بر تو شب بر من همان شب چاشتگاه
بر تو زندان بر من آن زندان چو باغ   عین مشغولی مرا گشته فراغ
پای تو در گل مرا گل گشته گل   مر ترا ماتم مرا سور و دهل
در زمینم با تو ساکن در محل   میدوم بر چرخ هفتم چون زحل
هم نشینت من نیم سایهٔ منست   برتر از اندیشها پایهٔ منست
زانکه من ز اندیشها بگذشته ام   خارج اندیشه پویان گشته ام
حاکم اندیشه ام محکوم نی   زانکه بنا حاکم آمد بر بنی
جمله خلقان سخرهٔ اندیشه اند   زان سبب خسته دل و غم پیشه اند
قاصدا خود را باندیشه دهم   چون بخواهم از میانشان برجهم
من چو مرغ اوجم اندیشه مگس   کی بود بر من مگس را دسترس
قاصدا زیر آیم از اوج بلند   تا شکسته پایگان بر من تنند
چون ملالم گیرد از سفلی صفات   بر پرم همچون طیور الصافات
پر من رستست هم از ذات خویش   بر نچفسانم دو پر من با سریش
جعفر طیار را پر جاریه است   جعفر طرار را پر عاریه است
نزد آنکه لم یذق دعویست این   نزد سکان افق معنیست این
لاف و دعوی باشد این پیش غراب   دیگ تی و پر یکی پیش ذباب
چونکه در تو میشود لقمه گهر   تن مزن چندانکه بتوانی بخور
شیخ روزی بهر دفع سوء ظن   در لگن قی کرد پر در شد لگن
گوهر معقول را محسوس کرد   پیر بینا بهر کم عقلی مرد
چونکه در معده شود پاکت پلید   قفل نه بر حلق و پنهان کن کلید
هر که در وی لقمه شد نور جلال   هر چه خواهد تا خورد او را حلال

کندی ضعفکله بکا ایتمه نگاه   ساکه شبدر باکه اول شب چاشتگاه
ساکه زندان اولدی اما باکه باغ   سنده شغل تام وار بنده فراغ
پای در گلسن او گلدر باکه گل   ساکه ماتمدر بکا سور و دهل
بن سنکله ایلرم ارضی محل   چرخ هفتمدر مدارم چون زحل
هم نشینک ظن ایدرسن سایه در   منزلم فکردن اعلا پایه در
چونکه هر اندیشه دن ایتدم گذر   خارج اندیشه در باکه مقر
حاکمم محکوم اندیشه دگل   حکم ایدر بنا بنایه متصل
خلق اکثر سخرهٔ اندیشه در   آنکیچون خسته و غم پیشه در
قصد ایدوب اندیشه ناک اولدقچه بن   در عقب عود ایلرم اندیشه دن
بن چو مرغ اوجم اندیشه مگس   هیچ مگس اولسونمی باکه دسترس
اوجدن قصد ایله در بنده نزول   تا شکسته پا بوله باکه وصول
چون ملول ایلر بنی سفلی صفات   پرگشایم چون طیور صافات
پروبالم اولدی ذاتمدن بنم   دور در پر مصنعدن تنم
جعفر طیاره پر در خاصیت   جعفر طراره اما عاریت
خشک دعوی ظن ایدر من لم یذق   شاهد صدق اولدی سکان افق
لاف ظن ایلر بو دعوایی غراب   دیگ پر در یا تهی بیلمز ذباب
چون اولور سنده غذا رشک گهر   نوش باد اکثرتی ویرمز کدر
شیخ ایتدی قصد دفع سوء ظن   ایلدی قی پر گهر اولدی لگن
گوهر معقولی محسوس ایلدی   سالکی ارشاده مأنوس ایلدی
معده چونکم ایلیه پاکی پلید   قیل گلویه قفل گم گشته کلید
کیمده کیم لقمه اوله نور جلال   ایتسه دلخواهین غذا اولسون حلال

بیان دعوی که عین آن دعوی گواه صدق خویش است

گر تو هستی آشنای جان من   نیست دعوی گفت معنی دان من
گر بگویم نیمشب پیش توام   هین مترس از شب که من خویش توام
این دو دعوی پیش تو معنی بود   چون شناسی بانگ خویشاوند خود
پیشی و خویشی دو دعوی بود لیک   هر دو معنی بود پیش فهم نیک
قرب آوازش گواهی میدهد   کین دم از نزدیک یاری می جهد
لذت آواز خویشاوند نیز   شد گوا بر صدق آن خویش ای عزیز
باز بی الهام احمق کو ز جهل   می نداند بانگ بیگانه ز اهل

شول دعوی بیانده در که اول دعوانک عینی کندی صدقنه شاهد در

سن بکا روح آشنا ایسک اگر   قولمی دعوایه حمل ایتمه حذر
ساکه دیرسم نیم شب گلدکده بن   چونکه خویشاوندکم وهم ایتمه سن
بو ایکی دعوا اولور معنا سکا   چونکه اولدک صوت اهله آشنا
پیشی و خویشی ایکی دعوی ولی   ایکی معنا اولدی فهمکده جلی
قرب آوازی اولور ساکه گواه   اولدی صوت آشنایی اشتباه
لذت آواز خویشاوند هم   اکه شاهد آنده وار صدق اتم
بعض بی الهام احمق جهلدن   فرق ایتمز صوت غیری اهلدن

پش او دعوی بود گفتار او   جهل او شد مایهٔ انکار او
پش زیرک کاندرونش نورهاست   عین آن آواز معنی بود راست
یا بتازی گفت یک تازی زبان   که همی دانم زبان تازیان
عین تازی گفتنش معنی بود   گرچه تازی گفتنش دعوی بود
یا نویسد کاتبی بر کاغذی   کاتب و خط خوانم و من ابجدی
این نوشته گرچه خود دعوی بود   هم نوشته شاهد و معنی بود
یا بگوید صوفیٔ دیدی تو دوش   در میان خواب سجاده بدوش
من بدم آن و آنچه گفتم خواب در   با تو اندر خواب در شرح نظر
گوش کن چون حلقه اندر گوش کن   آن سخن را پیشوای هوش کن
چون ترا یاد آمد آن خواب این سخن   معجز نو باشد و زر کهن
گرچه دعوی می نماید این ولی   جان صاحب واقعه گوید بلی
پس چو حکمت ضالهٔ مؤمن بود   آن ز هر که بشنود موقن بود
چونکه او را پیش خود یابد فقط   چون بود شک چون کند او را غلط
تشنهٔ را چون بگویی تو شتاب   در قدح آبست بستان زود آب
هیچ گوید تشنه کین دعویست رو   از برم ای مدّعی مهجور شو
یا گواه و حجتی بنما که این   جنس آبست و از آن ماء معین
یا بطفل شیر مادر بانگ زد   که بیا من مادرم هان ای ولد
طفل گوید مادرا حجت بیار   تا که با شیرت بگیرم من قرار
در دل هر امتی کز حق مزه ست   روی و آواز پیمبر معجزه ست
چون پیمبر از برون بانگی زند   جان امت در درون سجده کند
زانکه جنس بانگ او اندر جهان   از کسی نشنیده باشد گوش جان
آن غریب از ذوق آواز غریب   از زبان حق شنود انی قریب

سجده کردن یحیی و عیسی علیهما السلام در شکم مادر

مادر یحیی بمریم در نهفت   پیشتر از وضع حمل خویش گفت
که یقین دیدم درون تو شهیست   کو اولوالعزم و رسول آگهیست
چون برابر اوفتادم با تو من   کرد سجده حمل من ای ذوالفطن
این جنین مر آن جنین را سجده کرد   کز سجودش در تنم افتاد درد
گفت مریم من درون خویش هم   سجدهٔ دیدم ازین طفل شکم

اشکال آوردن برین قصه

پس اولور دعوی دم و گفتار اکا   جهل اولور سرمایهٔ انکار اکا
روشنادل عارفه بی کم و کاست   بو صدانک عینیدر معنیٔ راست
یا عربچه سویلیه مرد عرب   کیم بکا تازی لسان در منتخب
اول عربچه لفظ اکا معنا اولور   گرچه تازی دانلغی دعوا اولور
کاغد اوزره یازسه یا کاتب اگر   کاتبم خط خوانم اشته قیل نظر
بو کتابت گرچه کیم دعوا اولور   هم باقلسه شاهد معنا اولور
یا دیسه بر صوفیٔ صفوت فروش   گوردیگک دوشده او سجاده بدوش
بن ایدم اول دوشده سا که سویلین   اولکه شرح ایتدم سکا رؤیاده بن
حلقهٔ زرگیبی ایله زیب گوش   قیل کلامم پیشوای عقل و هوش
چون اوله اول خواب خاطر آشنا   کهنه زر در معجز نو در سکا
گرچه دعوا گوسترر بو سوز ولی   جان صاحب واقعه دیر کیم بلی
چونکه حکمت ضالهٔ مؤمن اولور   کیمدن ایشتسه انی موقن اولور
چونکه کندین انده بولمشدر فقط   نیجه ایلر کندیده شک و غلط
ایلسک بر تشنه یه عرض خطاب   وار قدحده صو مرادک ایسه آب
تشنه هیچ دیرمی بو دعوادر یوری   ادّعا در خشک معنادر یوری
شاهدک وارمی یا حجت ویر بکا   آب جنسندنمی یا خود عین ما
سود ایچر طفله دیسه یا انه سی   گل بر وای مادرک جانانه سی
دیرمی طفل ای آنه حجت ویر بکا   تا که شیر آشام اولم سندن بکا
اولدی قلب امتان عاجزه   روی و آواز پیمبر معجزه
چون پیمبر ایده خارجدن ندا   قلب امتدن ایدر جان اقتدا
جنس اول آوازه نک زیرا عیان   کمسه دن گوش ایتمامشدر سمع جان
اول غریبه ذوق آواز غریب   حقدن اولدی ملهم انی قریب

یحیی و عیسی علیهما السلام بطن مادرده لر ایکن سجده ایتدکلریدر

مادر یحیی ایدر دی مریمه   وضع حملندن مقدم زمزمه
دیر دی پیلدم اولدی بو حملک یقین   کیم اولوالعزم و رسول کامبین
کیم مقابل اولدیغم دمده سکا   حملم ایلر سجدهٔ عزت اکا
سجده ایلر اول جنینه بو جنین   کیم سجودندن گلور قلبه حنین
دیدی مریم بنده خی ایتدم شهود   کیم بنمده حملم ایتمکده سجود

بو قصه اوزرینه وارد اولان اشکالدر

ابلهان کویند کین افسانه را ‌ ‌ خط بکش زیرا دروغست وخطا
زانکه مریم وقت وضع حمل خویش ‌ ‌ بود از بیکانه دور وهم زخویش
از برون شهر آن شیرین فسون ‌ ‌ تا نشد فارغ نیامد خود درون
چون بزادش آنکهانش بر کنار ‌ ‌ بر کرفت وبرد تا پیش تبار
مادر یحیی کجا دیدش که تا ‌ ‌ کوید اورا این سخن در ماجرا

ابلهان دیرلر بو سوز افسانه در ‌ ‌ بو خطا اولدی دیمز سم یانه در
مدت حملنده مریم اول زمان ‌ ‌ جمله دن دور ایدی زیرا بیکان
خارجنده شهرک اول حکمت نمون ‌ ‌ وقت وضع حمله دک قیلدی کمون
دوغدی عیسی ایلدی زیب کنار ‌ ‌ صکره قیلدی عودت قوم وتبار
قنده کوردی مادر یحیی آنی ‌ ‌ تا اوله بو کفت وکوده روشنی

جواب اشکال

این بداند کانکه اهل خاطرست ‌ ‌ غائب آفاق اورا حاضرست
پیش مریم حاضر آید در نظر ‌ ‌ مادر یحیی که دورست از بصر
دیدها بسته ببیند دوسترا ‌ ‌ چون مشبک کرده باشد پوسترا
ور ندیدش از برون نه از درون ‌ ‌ از حکایت کیر معنی ای زبون
نه چنان کافسانها بشنیده بود ‌ ‌ همچو شین بر نقش آن چفسیده بود
تا همی کفت آن کلیله بی زبان ‌ ‌ چون سخن نوشد ز دمنه بی بیان
ور بدانستند لحن همدکر ‌ ‌ فهم آن چون کرد بی نطقی بشر
در میان شیر وکاو آن دمنه چون ‌ ‌ شد رسول وخواند بر هر دو فسون
چون وزیر شیر شد کاو نبیل ‌ ‌ چون ز عکس ماه ترسان کشت پیل
این کلیله دمنه جمله افتریست ‌ ‌ ورنه کی با زاغ لکلک را مریست
ای برادر قصه چون پیمانه ایست ‌ ‌ معنی اندر وی مثال دانه ایست
دانهٔ معنی بکیرد مرد عقل ‌ ‌ ننکرد پیمانه را اکر کشت نقل
ماجرای بلبل وکل کوش دار ‌ ‌ کرچه کفتی نیست انجا اشکار

اول اشکاله جوابدر

بو سوز اهل خاطره ظاهر اولور ‌ ‌ غائب آفاق اکا حاضر اولور
مریمه کویا اولوردی هم سخن ‌ ‌ مادر یحیی کوزندن دور ایکن
چشم بسته کوردی یاری متصل ‌ ‌ چون مشبک اولدی جسم اهل دل
کورمز ایسه خارج وداخل اکر ‌ ‌ معنی یه وار در حکایتدن خبر
فی المثل افسانه لر کیم کوش ایدر ‌ ‌ شین نقش آسا آنی در هوش ایدر
کفت وکو ایتدی کلیله بی زبان ‌ ‌ نیجه فهم ایتدی یا دمنه بی بیان
بربرینک لحنی بیلسه اکر ‌ ‌ نیجه بی نطق آنی فهم ایتدی بشر
شیر وکاو آراسنده دمنه یا ‌ ‌ نیجه اولدی ایلچی کار آشنا
یا نیجه شیره وزیر اولدی بقر ‌ ‌ عکس مهدن یا نیچون فیله حذر
اولدی بو دمنه کلیله افترا ‌ ‌ زاغ ایله لکلک اولورمی آشنا
ای برادر قصه بر پیمانه در ‌ ‌ اندہ هر معنی مثال دانه در
دانهٔ معنایی عاقل اخذ ایدر ‌ ‌ ایلمز پیمانه یه قطعا نظر
بلبل وکل ماجراسن ایله کوش ‌ ‌ ظاهر اولمز کرچه کفتار خموش

سخن کفتن بزبان حال وفهم کردن آن

ماجرای شمع با پروانه نیز ‌ ‌ بشنو ومعنی کزین کن ای عزیز
کرچه کفتی نیست سر کفت هست ‌ ‌ هین ببالا پر مپر چون جغد پست
کفت در شطرنج کین خانهٔ رخست ‌ ‌ کفت خانه از کجاش آمد بدست
خانه را بخرید یا میراث یافت ‌ ‌ فرخ آنکس کو سوی معنی شتافت
کفت نحوی زید عمرا قد ضرب ‌ ‌ کفت چونش کرد بی جرمی ادب
عمرو را جرمش چه بد کان زید خام ‌ ‌ بی کنه اورا بزد همچون غلام
کفت این پیمانهٔ معنی بود ‌ ‌ کندمی بستان که پیمانه ست رد
زید وعمرو از بهر اعرابست وساز ‌ ‌ کر دروغست آن تو با اعراب ساز

لسان حال ایله سویلمک وآنی فهم ایلمک بیاننده در

ماجراسن شمع ایله پروانه نک ‌ ‌ کوش ایدوب معناسن آل افسانه نک
یوق دیمه موجود ایکن سر علوم ‌ ‌ ایله پرواز بلنده اوچمه چو بوم
خانهٔ رخ اولدی شطرنجه مثل ‌ ‌ اکه کیمسه ندر او خانه سویله کل
آلدیمی میراثمی اولدی انک ‌ ‌ مطلبک معنا ایسه دولت سنک
نحویان دیر عمروا ایچون زید ایتدی ضرب ‌ ‌ دیدی بر کیمسه نیچون بو جنک وحرب
وارمی عمروک جرمی کیم اول زید خام ‌ ‌ یوق یره ضرب ایده مانند غلام
دیدیلر معنا ایچون اولدی بو حرف ‌ ‌ حظه در مقصود آندن صانمه ظرف
زید وعمرو اعراب ایچون موضوعدر ‌ ‌ کذبه حمل ایتمک آنی ممنوعدر

کفت

کفت نی من آن ندانم عمرو را — زید چون زد بی کناه و بی خطا
کفت از ناچار و لاغی بر کشود — عمرو یک واو فزون دزدیده بود
زید واقف کشت دزد شرا بزد — چونکه از حد برد حدّش می سزد
کفت اینک راست پذرفتم بجان — کژ نماید راست در پیش کژان

پذیرآمدن سخن باطل در دل باطلان

کر بکویی احولی را مه یکیست — کویدت آن دوست در وحدت شکیست
ور برو خندد کسی کوید دواست — راست دارد این سزای بدخواست
بر دروغان جمع می آید دروغ — للخبیثات الخبیثین زد فروغ
دل فراخانرا بود دست فراخ — چشم کورانرا عثار سنکلاخ

جستن آن درخت که هر که میوهٔ اش خورد نمیرد

کفت دانایی برای داستان — که درختی هست در هندوستان
هر کسی کز میوهٔ او خورد و برد — نی شود او پیر نه هرکز بمرد
پادشاهی این شنید از صادقی — بر درخت و میوه اش شد عاشقی
قاصد دانا ز دیوان ادب — سوی هندستان روان کرد از طلب
سالها می کشت آن قاصد ازو — کرد هندستان برای جست و جو
شهر شهر از بهر این مطلوب کشت — نی جزیره ماند و نه کوه و نه دشت
هر کرا پرسید کردش ریشخند — کین که جوید جز مکر مجنون بند
بس کسان صفعش زدند اندر مزاح — بس کسان کفتند ای صاحب فلاح
جست و جوی چون تو زیرک سینه صاف — کی تهی باشد کجا باشد کزاف
وین مراعاتش یکی صفع دکر — وین ز صفع آشکارا سخت تر
می ستودندش بتسخر کای بزرک — در فلان جا بد درختی بس سترک
در فلان بیشه درختی هست سبز — بس بلند و پهن و هر شاخیش کبز
قاصد شه بسته در جستن کمر — می شنید از هر کسی نوعی خبر
بس سیاحت کرد آنجا سالها — می فرستادش شهنشه مالها
چون بسی دید اندران غربت تعب — عاجز آمد آخر الامر از طلب
هیچ از مقصود اثر پیدا نشد — زان غرض غیر خبر پیدا نشد
رشتهٔ امید او بکسسته شد — جستهٔ او عاقبت ناجسته شد
کرد عزم بازکشتن سوی شاه — اشک می بارید و می برید راه

دیدی بن بیلمم نیچوندر عمروه کید — پس نیچون بیجرم انی ضرب ایتدی زید
ویردیلر ناچار لغو ایله جواب — واو زائد چالدی عمرو دلخراب
واقف اولدی زید اکا ایتدی جزا — چونکه حددن کچدی حدّ اولدی سزا
دیدی شمدی جان ایله ایتدم قبول — راستدر کج فهمه کج عند العقول

باطل سوز باطللر قلبنده مقبول اولدیغن بیاندر

ماه اکر بر در دیسک بر احوله — دیرسکا وحدتده ایتدک ولوله
هزل ایدوب اکی دیسه بر شخص اکا — قولنی تصدیق ایدر اول بدنما
کذب اولور کاذبلره ورد نفس — للخبیثات الخبیثین اولدی پس
واسع الصدره اولور دست فراخ — کور چشمانه عثار سنکلاخ

اول درختی طلب ایدرکیم هر کیم انک میوه سنی یرایسه اولمیه

داستان ایچون دیدی بر نیکبخت — سمت هندستانده واردر بر درخت
میوه سن یرسه انک هر قنغی ذات — عارض اولمز اکه پیری ومماة
صدقله کوش ایلیوب بر پادشاه — میوه سندن اولدی انک وایه خواه
ایلدی بر قاصدی اول دم همان — همت واقدام ایله هنده روان
نیچه یل کشت ایتدی قاصد سو بسو — ایلدی اطراف هندی جست و جو
اولدی منظوری نیچه شهر و دیار — جلوه کاه قیلدی دشت و کوهسار
هر کیمه صوردیسه ایتدی ریشخند — دیدیلر مجنونه بکزر دردمند
اولدی کیمی سله لهو و مزاح — بعضیلر دیدی یا صاحب فلاح
بو نجه سعی وجهد مرد سینه صاف — پس تهی اولمز دکل لاف وکزاف
بو خصوص ایچره اولور صفع دکر — سیله ظاهردن امّا بس بتر
اکا بسط سخره کاری ایتدیلر — دیدیلر وار در فلانده بر شجر
اول درخت اول بیشه ده پیرایه بند — برک و باری سبز و تر شاخی بلند
قاصد شاه ایلدی شد کمر — چونکه هر کسدن ایشتدی بر خبر
چوق سیاحت ایتدی انده نیچه سال — کوندرردی شاه اکا بسیار مال
کوردی غربت ایلده انواع تعب — آخر الامر ایلدی عجز طلب
اولمدی مقصوددن ظاهر اثر — نسنه یوق الا مجرّد بر خبر
رشتهٔ امیدی اولدی منقطع — مطلب وجهدی محال و ممتنع
ایتدی عزم رجعت درکاه شاه — اشک چشم ایله ایدردی قطع راه

شرح کردن شیخ سر آن درخت را با آن طالب مقلد

بود شیخی عالمی قطبی کریم / اندر آن منزل که آیس شد ندیم
گفت من نومید پیش او روم / ز آستان او براه اندر شوم
تا دعای او بود همراه من / چونکه نومیدم من از دلخواه من
رفت پیش شیخ با چشم پر آب / اشک می بارید مانند سحاب
گفت شیخا وقت رحم و رقتست / ناامیدم وقت لطف این ساعتست
گفت واگو کز چه نومیدیستت / چیست مطلوب تو رو با چیستت
گفت شاهنشاه کردم اختیار / از برای جستن یک شاخسار
که درختی هست نادر در جهات / میوهٔ او مایهٔ آب حیات
سالها جستم ندیدم یک نشان / جز که طنز و تسخر این سرخوشان
شیخ خندید و بگفتش ای سلیم / این درخت علم باشد در علیم
بس بلند و بس شگرف و بس بسیط / آب حیوانی ز دریای محیط
تو بصورت رفته‌ای ای بیخبر / زان ز شاخ معنی‌ای بی بار و بر
که درختش نام شد که آفتاب / گاه بحرش نام گشت و که سحاب
آن یکی کش صد هزار آثار خاست / کمترین آثار او عمر بقاست
گرچه فردست او اثر دارد هزار / آن یکی را نام شاید بی شمار
آن یکی شخصی ترا باشد پدر / در حق شخصی دگر باشد پسر
در حق دیگر بود قهر و عدو / در حق دیگر بود لطف و نکو
صد هزاران نام و او یک آدمی / صاحب هر وصفش از وصفی عمی
هر که جوید نام گر صاحب ثقه‌ست / همچو تو نومید و اندر تفرقه‌ست
تو چه بر چفسی برین نام درخت / تا بمانی تلخکام و شوربخت
درگذر از نام و بنگر در صفات / تا صفاتت ره نماید سوی ذات
اختلاف خلق از نام اوفتاد / چون بمعنی رفت آرام اوفتاد

منازعت چهار کس جهت انگور که هر یکی بنام دیگر فهم کرده بودند انگور را

چار کس را داد مردی یک درم / آن یکی گفت این بانگوری دهم
آن یکی دیگر عرب بد گفت لا / من عنب خواهم نه انگور ای دغا
آن یکی ترکی بد و گفت این بنم / من نمی خواهم عنب خواهم اوزم

اول درختک سرّنی اول طالب مقلده شیخک شرح ایلمسیدر

وار ایدی بر شیخ عالم پاک زاد / اولدیغی منزلده مایوس مراد
دیدی مأیوسم واروب اول حضرته / استانن فال طوتسم رحلته
تا دعاسن ایلیم همراه بن / چونکه مأیوسم بن اول دلخواهدن
واردی پیش شیخه گریان و خراب / اشک باران ایتدی مانند سحاب
دیدی شیخا رحم و رقت وقتیدر / ناامیدم لطف و شفقت وقتیدر
دیدی شیخ اکه ندن مأیوس سن / سویله قنغی کام ایله مأنوس سن
دیدی ایتمشدی بنی شاه اختیار / بو نده تحصیل ایتمکه بر شاخسار
بر درخت ایمشکه مرغوب الجهات / میوه سی سرمایهٔ عمر و حیات
دقت ایتدم گورمدم اندن نشان / سخره و هزل اولدی انجق حالفشان
شیخ گولدی دیدی اکه ای سلیم / اول اغاج علم اولدی فهم ایله علیم
هم معلا هم معظم هم بسیط / آب حیوان منبع بحر محیط
سن اولوب صورت پرست ای بیخبر / شاخ معنادن سکا یوق برک و بر
که شجردر نام اکا گاه آفتاب / گاه اسمی بحر اولور گاهی سحاب
بر درانا وار هزار آثار اکا / کمترین آثاری در عمر و بقا
گرچه فرد اولدی اثرانده هزار / هر برنده اولدی نام بی شمار
اول بری گور شخصکه اولدی پدر / شخص آخر حقنه اما پسر
بری حقنده اولور قهر و ستم / بعض آخرده ولی لطف و کرم
صد هزاران نامی وار بر آدمی / وصف آخرله شخص هر دمی
کیم مجرد نام ایله رسه ثقه / اشته بویله کاری یأس و تفرقه
سنکه اولدک بستهٔ نام درخت / بویله قالدک تلخکام و شوربخت
نامدن کچ اول نظر سنج صفات / تا صفات اوله دلیل سر ذات
اختلاف خلقه باعث نامدر / صدق معنی موجب آرامدر

درت کمسه‌نک انگور حقنده اختلاف نام جهتندن منازعه ایتدکلریدر

چار شخصه ویردی بر کس بر درم / بری انگور الهلم دیدی اودم
چون عرب ایدی بری دیدیکه لا / نیلرز انگوری عنب لازم بکا
اول بری ترکی ایدی دیدی گوزم / بن عنب بیلمم بکا مطلب اوزم

آن یکی رومی بگفت این قیل را / ترک کن خواهیم استافیل را
در تنازع آن نفر جنگی شدند / که ز سر ناممها غافل بدند
مشت بر هم میزدند از ابلهی / پر بدند از جهل و از دانش تهی
صاحب سری عزیزی صد زبان / گر بدی آنجا بدادی صلحشان
پس بگفتی او که من زین یک درم / آرزوی جملتان را می دهم
چونکه بسپارید دل را بی دغل / این درمتان میکند چندین عمل
یک درمتان میشود چار المراد / چار دشمن میشود یک ز اتحاد
گفت هر یکتان دهد جنگ و فراق / گفت من آرد شما را اتفاق
پس شما خاموش باشید انصتوا / تا زبانتان من شوم در گفت وگو
گر سخنتان می نماید یک نمط / در اثر مایهٔ نزاعست و سخط
گرمی عاریتی ندهد اثر / گرمی خاصیتی دارد هنر
سرکه را گر گرم کردی ز آتشان / چون خوری سردی فزاید بیگمان
زانکه آن گرمی او دهلیزیست / طبع اصلش سردیست و تیزیست
ور بود یخ بسته دوشاب ای پسر / چون خوری گرمی فزاید در جگر
پس ریای شیخ به ز اخلاص ما / کز بصیرت باشد آن وین از عمی
از حدیث شیخ جمعیت رسد / تفرقه آرد دم اهل حسد
چون سلیمان کز سوی حضرت بتاخت / کو زبان جمله مرغان را شناخت
در زمان عدلش آهو با پلنگ / انس بگرفت و برون آمد ز جنگ
شد کبوتر ایمن از چنگال باز / گوسفند از گرگ ناورد احتراز
او میانجی شد میان دشمنان / اتحادی شد میان پرزنان
تو چو موری بهر دانه میدوی / هین سلیمان جو چه می باشی غوی
دانه جو را دانه اش دامی بود / وان سلیمان جوی را هر دو بود
مرغ جانها را درین آخر زمان / نیست شان از همدگر یکدم امان
هم سلیمان هست اندر دور ما / کو دهد صلح و نماند جور ما
نظم ان من امة را یاد گیر / تا بالا و خلا فیها نذیر
گفت خود خالی نبودست امتی / از خلیفهٔ حق و صاحب همتی
مرغ جانها را چنان یکدل کند / کز صفاشان بی غش و بی غل کند
مشفقان گردند همچون والده / مسلمون را گفت نفس واحده
نفس واحد از رسول حق شدند / ورنه هر یک دشمن مطلق بدند

برخاستن مخالفت و عداوت از میان انصار ببرکت

پرپسی رومی ایدی دیدی همان / باکه استافیلدر مطلوب جان
ایتدیلر جنگ و نزاع اوزره سخن / جمله غافل اختلاف نامدن
دوشدی بابسنه جدال ابلهی / جهلله پر جمله دانشدن تهی
اولسه صاحبدل عزیز صد زبان / انلری صلح ایلر ایدی اول زمان
دیردی بو براقچه ایله بی غلو / جمله یه ممکن حصول آرزو
گرا اولورسه باکه تفویض امور / خیر ایدر بو اقچه بی نقص و قصور
کیم ایدر بو اقچه بر وفق مراد / چار اعدایی قرین اتحاد
سزده هر سوز باعث جنگ و فراق / بنده اما کیم دلیل اتفاق
پس سزه لازم سکوت جست و جو / بن سزه کافی لسان گفت وگو
سزده اقوال اولدی گرچه یک نمط / لیک اثردن نزاع ایله سخط
عاریتی گرمیتنده یوق اثر / گرمی خاصیتک اولدی هنر
سرکه یی گرم ایتسک آتشله همان / انده باقیدر برودت بی گمان
فرع اولور گرمیت انده ای عزیز / اولدی زیرا طبع اصلی سرد و تیز
اولسه ده یخ بسته دوشاب ای پسر / گرم اولور افراط ایله اندن جگر
غالب اخلاصه ریای شیخ پل / بو عمادر اول بصیرت متصل
کیم حدیث شیخ جمعیت ویرر / صحبت اغیار ایسه فرقت ویرر
چون سلیمان اولدی حقدن فیضیاب / قوش دیلن فهم ایلدی بی ارتیاب
کیم زماننده غزال ایله پلنگ / انس ایدوب اولدی امین حرب و جنگ
هم کبوتر بازدن آسوده حال / گوسفندان گرگدن چکمز ملال
ایتدی توفیق میان دشمنان / متحد پرنده و درندگان
سن اسیر دانه سن مانند مور / وار سلیمان خدمتندن اولمه دور
دانه جویانه اولور اول دانه دام / هر بری اما سلیمانده مدام
اولدی چون آخر زمان مرغان جان / بربرندن برنفس گورمز امان
دورلرده وار سلیمان زمان / صلحه راغب انده یوق جور و زیان
نظم ان من امة دن اول خبیر / شرح ایدر الا خلا فیها نذیر
دیدی برامت دگل خالی بد / بر خلیفهٔ حق ایله ایلر مدد
مرغ ارواحی ایدوب یکدل تمام / صفوت تام ایله ایلر احترام
مشفقان اولدی مثال والده / اهل اسلام ایسه نفس واحده
نفس واحد حق رسولک سنتی / یوخسه نفسکدر عداوت خصلتی

شفیع امم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک یمن

دو قبیله کاوس وخزرج نام داشت — یک ز دیگر جان خون آشام داشت
کینهای کهنه شان از مصطفا — محو شد در نور اسلام وصفا
اوّلا اخوان شدند آن دشمنان — همچو اعداد عنب در بوستان
وز دم المؤمنون اخوه بپند — درشکستند وتن واحد شدند
صورت انکورها اخوان بود — چون فشردی شیرهٔ واحد شود
غوره وانکور ضدانند لیک — چونکه غوره پخته شد شد یار نیک
غورهٔ کو سنک بست وخام ماند — در ازل حق کافر اصلیش خواند
نی اخی نی نفس واحد باشد او — در شقاوت نحس وملحد باشد او
کر بکویم انچه او دارد نهان — فتنهٔ افهام خیزد در جهان
سر کبر وکور نامذکور به — دود دوزخ از ارم مهجور به
غورهای نیک کایشان قابلند — از دم اهل دل آخر یک دلند
سوی انکوری همی رانند تیز — تا دویی برخیزد وکین وستیز
پس در انکوری همی درند پوست — تا یکی کردند وحدت وصف اوست
دوست دشمن کردد ایرا هم دواست — هیچ یک با خویش جنکی در نبست
آفرین بر عشق کلی اوستاد — صد هزاران ذره را داد اتحاد
همچو خاک مفترق در ره کذر — یک سبوشان کرد دست کوزه کر
کاتحاد جسمهای آب وطین — هست ناقص جان نمی ماند بدین
کر نظائر کویم اینجا در مثال — فهم را ترسم که آرد اختلال
هم سلیمان هست اکنون لیک ما — از نشاط دوربینی در عما
دوربینی کور دارد مرد را — همچو خفته در سرا کور از سرا
مولعیم اندر سخنهای دقیق — در کرهها باز کردن ما عشیق
تا کره بندیم وبکشاییم ما — در شکال ودر جواب آیین فزا
همچو مرغی کو کشاید بند دام — کاه بندد تا شود در فن تمام
او بود محروم از صحرا ومرج — عمر او اندر کره کاریست خرج
خود زبون او نکردد هیچ دام — لیک پرش در شکست افتد مدام
با کره کم کوش تا بال وپرت — نکسلد یک یک ازین کر وفرت
صد هزاران مرغ پرهاشان شکست — وان کمینکاه عوارض را نبست
حال ایشان از نبی خوان ای حریص — نقبوا فیها بخوان هل من محیص
از نزاع ترک ورومی وعرب — حل نشد اشکال انکور وعنب

دو قبیله اوس وخزرج ایدی نام — بر برینه دشمن ایدیلر مدام
محو ایدوب کین قدیمن مصطفا — انلره اسلام ایله ویردی صفا
اوّلا اخوان اولوب اول دشمنان — اولدیلر انکور بستان روان
نکتهٔ المؤمنون اخوة — جسم واحد ایتدی اول خلقی بتون
نقش اخوانه عنب شاهد اولور — کیم صقلسه شیرهٔ واحد اولور
غوره انکور ایله ضد اولدی ولی — پخته اولدقده اولور الفت جلی
غوره کیم چون سنک بدل قالدی خام — تا ازلدن اصلی کافر در تمام
نفس واحددن اخوتدن بعید — نحس وملحد در شقاوتله بدید
ایلسم انلردن اظهار نهان — فتنه یه حمل ایلر افهام جهان
سر کبر وکور نامذکور در — دود دوزخدن ارم مهجور در
غوره کیم تکمیل ایچون قابل اولور — نطق اهل دلدن اول یکدل اولور
سمت انکوری ایچون درسعی تیز — تا که بی شرکت ایده دفع ستیز
عصر انکوره ایدرلر جهد وجد — وصف وحدتده اوله تا متحد
دوست دشمنده تعین اولدی ننک — واحد ایتمز کندی نفسی ایله جنک
عشق کل استادنه تحسین باد — نیجه بیک ذراته ویردی اتحاد
خاک راه ایکن پریشان سو بسو — اولدی دست کوزه کرده بر سبو
اتحاد جسم نقش ماء وطین — اولدی ناقص انده جان اولمز مکین
ایلسم بونده نظائرله مثال — وهم اولدر فهم اوله پر اختلال
شمدی هم وار در سلیمان لیک بز — دوربینی ده تعامی ایلرز
دوربینی کور ایدر فرزانه یی — خانه ایچره خفته کور مز خانه یی
بسط کفتار دقیقه طالبز — عقده لرده حل وعقده راغبز
عقد وحل عقده ده پر پیچ وتاب — اولمشز دلبستهٔ قید جواب
همچو مرغ ایلر کشاده بند دام — کاه ایدوب معقود ایدر فنن تمام
حاصلی محرومی صحرا ومرج — عمرن ایتمکده کره کاریده خرج
باخصوص اولمز زبونی هیچ دام — لیکن اول پرن شکست ایلر مدام
دوشمه قید عقده یه تا بال وپر — اولمسون بر بر شکسته قیل حذر
نیجه بیک مرغ ایلدی پرن شکست — بو کمین کاه عوارض تیز دست
ایله قرآنی تلاوت ای حریص — انلرک حقنده در هل من محیص
مختلفدر ترک وروم وعرب — اولدی مشکل فهم انکور وعنب

تا سلیمان لسین معنوی — در نیاید بر نخیزد این دوی
جمله مرغان منازع بازوار — بشنوید این طبل باز شهریار
ز اختلاف خویش سوی اتحاد — هین ز هر جانب روان گردید شاد
حیث ما کنتم فولوا وجهکم — نحوه هذا الذی لم ینهکم
کور مرغانیم و بس ناساختیم — کان سلیمانرا دمی نشناختیم
همچو جغدان دشمن بازان شدیم — لاجرم وامانده ویران شدیم
میکنیم از غایت جهل و عما — قصد آزار عزیزان خدا
جمع مرغان از سلیمان روشنند — پر و بال بیگنه کی برکنند
بلکه سوی عاجزان چینه کشند — بی‌خلاف و کینه آن مرغان خوشند
هدهد ایشان پی تقدیس را — می گشاید راه صد بلقیس را
زاغ ایشان گر بصورت زاغ بود — باز همت آمد و مازاغ بود
لکلک ایشان که لک لک میزند — آتش توحید در شک میزند
وان کبوترشان ز بازان نشکهد — باز سر پیش کبوترشان نهد
بلبل ایشان که حالت آرد او — در درون خویش گلشن دارد او
طوطئ ایشان ز قند آزاد بود — کز درون قند ابد رویش نمود
پای طاوسان ایشان در نظر — بهتر از طاوس پران دگر
منطق الطیران خاقانی صداست — منطق الطیر سلیمانی کجاست
تو چه دانی بانگ مرغانرا همی — چون ندیدستی سلیمانرا دمی
پر آن مرغی که بانگش مطربست — از برون مشرقست و مغربست
هر یک آهنگش ز کرسی تا ثریست — وز ثری تا عرش در کر و فریست
مرغ کو بی این سلیمان میرود — عاشق ظلمت چو خفاشی بود
با سلیمان خو کن ای خفاش رد — تا که در ظلمت نمانی تا ابد
یک گزی ره که بدان سو میروی — همچو گز قطب مساحت میشوی
وانکه لنگ و لوک آن سو می جهد — از همه لنگی و لوکی میرهد

تا سلیمان امین معنوی — کلمیه اولمز بو علت منطوی
جمله مرغان منازع همچو باز — شاهدن کلدکده صیت طبلباز
اتحاده اختلاف اولدی بدل — اولدیلر هر سو روانه بیجدل
قنده اولسه اول توجهده مدام — اول عبادات خداده مستدام
اولمشز مانندهٔ مرغان کور — ایلرز فهم سلیمانده قصور
دشمن بازان اولوب مانند بوم — اولمشز ویرانه ده بند هموم
غایت جهل و عمادن ایلرز — قصد آزار عزیزان معز
بولدی اول قوشلر سلیماندن صفا — بی گناهه یوقدر انلرده جفا
بلکه اهل عجزه خدمت ایتدیلر — بی خلاف و کینه الفت ایتدیلر
انلرک هدهدلری تقدیس ایدر — جست و جوی راه صد بلقیس ایدر
انلرک زاغی اولور صورتده زاغ — باز همتدر ولی بی لاف و لاغ
لکلک انلرده دیوب لکلک مدام — سر توحیده ملازم صبح و شام
بازلردن اول کبوترلر امین — انلره سر داده در بازان همین
انلرک بلبللری حالت فزا — کندی قلبندن اولور گلشن نما
انلرک طوطیلری بی قید قند — اولمده قند ابددن نشوه مند
پای طاوسانه ایتسک نظر — شهپر طاوسدن زیبنده تر
منطق الطیر شهاندر پر صدا — منطق الطیر سلیماندر صفا
اکلمزسن صیت مرغانی همین — اولمدک زیرا سلیمانه قرین
اولخوش الحان مرغ خاصه بال و پر — حد شرق و غربی ایمتشدر گذر
یک بیک آهنگی کرسیدن ثرا — هم ثرادن عرشه دک صیت آشنا
بی سلیمان قنغی قوش پرواز ایدر — ظلمت خفاشی برک و ساز ایدر
اول سلیمان ایله ای خفاش رد — اولمسون ظلمت مقامک تا ابد
یک گزه یول کیم گیدرسن اول یکا — همچو گز ظلمت مساحتدر اکا
اولکه عزم ایتدی اکا بی دست و پا — لنک و لوک اولمقدن اولدی پس رها

قصهٔ بط بچگان که مرغ خانگی پروردشان

مرغان خانگی پرورده‌سی اولان بط بچه‌لرک قصه‌سیدر

تخم بطی گرچه مرغ خانه ات — کرد زیر پر چو دایه تربیت
مادر تو بط آن دریا بدست — دایه ات خاکی بد و خشکی پرست
میل دریا که دل تو اندرست — آن طبیعت جانترا از مادرست
میل خشکی مر ترا زین دایه است — دایه را بگذار کو بدرایه است

گرچه مرغ خانگیدر تخم بط — زیر پرده تربیت اولدی نمط
بط ایدی گویا او بحره مادرک — اولدی خاکی دایهٔ جانپرورک
میل ایدر قلبک چو دریادن یکا — اول طبیعت اولدی مادردن سکا
میل خشکی سنده خلق دایه در — دایه یی ترک ایتکه اول بدمایه در

دایه را بگذار در خشک و بران   اندر آ در بحر معنی چون بطان
گر ترا دایه بترساند ز آب   تو مترس و سوی دریا ران شتاب
تو بطی بر خشک و بر تر زندهٔ   نه چو مرغ خانه خانه گندهٔ
تو ز کرمنا بنی آدم شهی   هم بخشکی هم بدریا پا نهی
که حملناهم علی البحر بجان   از حملناهم علی البر پیش ران
مر ملائکرا سوی بر راه نیست   جنس حیوان هم ز بحر آگاه نیست
تو بتن حیوان بجانی از ملک   تا روی هم بر زمین هم بر فلک
تا بظاهر مثلکم باشد بشر   با دل یوحی الیه دیده ور
قالب خاکی فتاده بر زمین   روح او گردان برین چرخ برین
ما همه مرغابیانیم ای غلام   بحر می داند زبان ما تمام
پس سلیمان بحر آمد ما چو طیر   در سلیمان تا ابد داریم سیر
با سلیمان پای در دریا بنه   تا چو داود آب سازد صد زره
آن سلیمان پیش جمله حاضرست   لیک غیرت چشم بند و ساحرست
تا ز جهل و خوابناکی و فضول   او بپیش ما و ما از وی ملول
تشنه را دردسر آرد بانگ رعد   چون نداند کو کشاند ابر سعد
چشم او ماندست در جوی روان   بی خبر از ذوق آب آسمان
مرکب همت سوی اسباب راند   از مسبب لاجرم محجوب ماند
آنکه بیند او مسبب را عیان   کی نهد دل بر سببهای جهان

دایه یی خشکی اوزره ترک ایله همان   همچو بط اول بحر معنی یه روان
دایه ایلرسه سنی تخویف آب   ایلمه خوف ایله دریایه شتاب
سن چو بط خشکده ترا وزره زنده سن   خانهٔ خاکیده اولمه مستکن
اولدی کرمنا بنی آدم گواه   بحر و بر دهٔ ساکه وار در جلوه گاه
چون حملناهم پوردی کردگار   حمل بر و بحر ایله اول وایه دار
بر ایچون یوقدر ملائکده مقر   جنس حیوان ایسه یمدن بیخبر
تنده حیوان جانده اولدک سن ملک   تا زمین اوله مقامک هم فلک
ایتمکه تمییز امثال بشر   وحی حقدر قلب کاملده اثر
قالب خاکی اولور نقش زمین   روح ایسه پیرایهٔ چرخ برین
جمله بز مرغابیانز ای همام   فهم ایدر منطوقمز دریا تمام
پس سلیمان اولدی دریا بز چو طیر   ایلرز دائم سلیمان ایله سیر
قیل سلیمان ایله دریایه شتاب   زره داودی اوله تا ساکه آب
جمله یه اولدی سلیمان خودنما   لیک غیرت چشم بند اولدی اکا
جهل و غفلت ایله بو طبع فضول   پیشگاهنده ایکن اندن ملول
صوتی رعدک تشنگانه دردسر   رهبر ابر اولدیغندن بیخبر
چشمی اولمش بستهٔ جوی روان   یوق شهود ذوق آب آسمان
همتی اسبابه ایلرد مبدم   اولدی محجوب مسبب لاجرم
اولکه منظوری مسبب در عیان   اولمدی دلبند اسباب جهان

حیران شدن حاجیان در کرامات آن زاهد که در بادیه تنها یافتندش ایستاده بر سر ریگ سوزان

زاهدی بد در میان بادیه   در عبادت غرق چون عبادیه
حاجیان آنجا رسیدند از بلاد   دیده شان بر زاهد خشک اوفتاد
جای زاهد خشک بود او تر مزاج   از سموم بادیه بودش علاج
حاجیان حیران شدند از وحدتش   وان سلامت در میان آفتش
در نماز استاده بد بر روی ریگ   ریگ کز تفش بجوشد آب دیگ
گفتیی سرمست در سبزه و گلست   یا سواره بر براق و دلدلست
یا که پایش بر حریر و حلهاست   یا سموم او را به از باد صباست
ایستادند انتظار او در نماز   مانده بد استاده در فکر دراز
پس بماندند آن جماعت با نیاز   تا شود درویش فارغ از نماز

حجاجک بادیه ده ریگ سوزان اوزره توقف ایلین زاهدی بولوب کرامتنده حیران اولدقلریدر

اولدی مسکن بادیه بر زاهده   شغل ایچون طاعات رب واحده
گلدیلر چون انده حجاج بلاد   گوردیلر اول زاهدی بی نقل و زاد
جای زاهد خشک ایدی اول تر مزاج   هم سموم بادیه اکا علاج
حاجیانه ویردی حیرت وحدتی   موقع آفتده حسن صحتی
زاهد ایلردی اوریک اوزره نماز   گرمیٔ ریگ ایسه پرسوز و گداز
صانکه چیقمش سیر گلزار و گله   یا سوار اولمش براق و دلدله
یا حریر اولمش انکچون فرش پا   یا سموم اولمش اکا باد صبا
ایتدیلر تأخیر تکمیل نماز   اول توقفده ایدوب فکر دراز
اول جماعت وقفه ده ایتدی قیام   تا نمازی اوله درویشک تمام

چون

چون ز استغراق باز آمد فقیر / زان جماعت زندهٔ روشن ضمیر
دید کابش می چکید از دست و رو / جامه اش تر بود ز آثار وضو
پس بپرسیدش که آبت از کجاست / دست را برداشت کز سوی سماست
گفت هر گاهی که خواهی میرسد / بی ز چاه و بی ز حبل من مسد
مشکل ما حل کن ای سلطان دین / تا ببخشد حال تو ما را یقین
وانما سری ز اسرارت بما / تا ببریم از میان زنارها
چشمها را کرد سوی آسمان / که اجابت کن دعای حاجیان
رزق جویی را ز بالا خوگرم / تو ز بالا بر گشودستی درم
ای نموده تو مکان از لامکان / فی السماء رزقکم کرده عیان
در میان این مناجات ابر خوش / زود پیدا شد چو پیل آب کش
همچو آب از مشک باریدن گرفت / در گو و در غارها مسکن گرفت
ابر می بارید چون مشک اشکها / حاجیان جمله گشاده مشکها
یک گروهی زان عجایب کارها / می بریدند از میان زنارها
قوم دیگر را یقین در ازدیاد / زین عجب والله اعلم بالرشاد
قوم دیگر ناپذیرا ترش و خام / ناقصان سرمدی تم الکلام

اولدی استغراقدن فارغ فقیر / حاجیان اچنده بر روشن ضمیر
کوردیکم آب ایله پر در دست و رو / جامه سنده ظاهر آثار وضو
پس اکا صوردیکه قندن در بو آب / ایلدی ایمای افلاک و سحاب
دیدی هر گاه استسک حاصلمیدر / آب بی چاه و رسن قابلمیدر
ایله حل مشکل ای سلطان دین / تا ایده حالک بزه فیض یقین
واقف ایت اسراره اقرار ایده لم / تا میاندن قطع زنار ایده لم
گوزلرین طوتدی سماواته همان / قیلدی اقبال دعای حاجیان
دیدی بن ایستدکجه رزقی چون شتاب / سن بکا بالادن ایتدک فتح باب
قیل ایا گنجینه بخش لامکان / فی السماء رزقکم حکمن عیان
بو مناجاتی ایدرکن بر سحاب / پیل پیکر ایلدی اجرای آب
اول ایله نازل اولدی باران و مطر / طوتدی اول وادیلری صو سربسر
ابر اولوب بارنده دوکدی اشکلر / اولدی حاجیلرده مملو مشکلر
برجماعت اول عجایب کاردن / اولدی آسوده میان زناردن
اول جماعتده یقین اولدی زیاد / العجب والله اعلم بالرشاد
قوم آخر نا قبول فیض تام / ناقصان سرمدی تم الکلام

تم الجزؤ الثانی